

[Ketabton.com](http://Ketabton.com)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



نام کتاب : سفرهای غازی امان‌الله  
نویسنده : ع، و، پوپلزائی  
تیراژ : ۴۰۰۰  
سال : ۱۳۶۴  
شماره : ۸۲  
محل چاپ : مونتایپ مطبعه دولتی

۱۳۰۹ سنه ۴ الحرامه العرقه ۹ سنه ۱۳۰۹  
قطعه خطو شعر میر زامحمد یعقوب «مخلص» که در ما ه ذیقعه الحرامه سنه ۱۳۰۹  
قمری در تاریخ ولادت شاهزاده امان الله گفته و بقلم خود نوشته است .

مقتضای بی تو  
خلاق زمین و آسمانها  
شهادت و پاک با او بنام  
انکه مردم من  
مانند ز ساجو نام او  
کردید امان نامه  
در عهد امان و پایامن  
سود و سود و سود و سود

## پیشگفتار

خسوانسنده عزیز! چهل سال قبل از اسر و زیدرم که قرابت و صمیمیتی به امان الله شاه غازی داشت، حفظ و نگاهداری آثار و اسناد دوره اسانیه را جداآر شاد سیفر سود. زیرا که آثار و اسناد مدارکی برای این مقصود از سالیانی فراهم آورده و نوبت تدوین آنرا انتظار سی برد. و از جمله بخشهای تاریخ آن دوره یکی هم ترتیب سیاحت نامه امان الله شاه رادر دو ازده کشور آسیا و اروپا که از تاریخ (۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی تا (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شمسی (۲۹ نوامبر ۱۹۲۷ میلادی) - ۱ - جولائی ۱۹۲۸ میلادی) را در برگرفته و در همان مدت کشورهای : هند - مصر - ایتالیا - فرانسه - انگلستان - بلژیک - آلمان - سویس - پولویا روسیه - ترکیه - ایران - را سیاحت نموده است. تشویق و ترغیب سی نمود. و همان است که ابن سیاحت نامه را که یک پادشاه دولت مستقل افغانستان بآن (۱۲) کشور رسماً دعوت شده است، از جانب خود (سفرهای غازی امان الله شاه) نام گذاشته سپرد تاریخ ملی و بین المللی افغانستان آزاد و مترقی سینماییم. و این افتخار نامه ملی و سر دسی افغانستان در سال ۱۳۵۷ شمسی کاندید جائزه مطبوعاتی نیز گردید. تا آنکه طبع و نشر آن در برج حوت سال ۱۳۶۳ شمسی از طرف ریاست عمومی نشرات کمیته دولتی طبع و نشر مدنظر گرفته شد. و نوبت انتشار آن در مساعدترین فرصت نیک (۲۸ - اسد ۱۳۶۳ - ۱ - شمسی شصت و ششمین سالروز استرداد آزادی افغانستان) مصادف گردید.

و ازین بشارت بعموم و طنپرستان و فداکاران راه استقلال تبریک میگویم.  
 زیرا که (۵۶) سال بعد آن سفرها این مجموعه نغز و نفیس بظهور می آید.  
 و چون از معتبرترین ساخن و مدارک رسمی افغانی و خارجی فراهم  
 آورده شده است از هر نگاه انکار ناپذیر و بک صالت مطبوعاتی و نشراتی خاص  
 دارد. چه سوادی که در این کتاب گردآورده شده است از کلکسیون جرائد  
 دوره املاک و مسوولان خصوصی آن سرقهرمان دلیر ملی است که در همان عهد  
 بچاپ رسیده و هم قسمتی از مطالبی است که آن رهبر نهضت های جدید افغانستان،  
 بعد بازگشت آن سفر در ضمن سخنرانی های خود در کلوپ ستور در محضر  
 و زرا و رؤسای ادارات نشر بیانات داده است. فراهم گردیده و خود آنچه را که  
 در صفحات جرائد و نشانی خواننده خوانده و آنچه را که مستقیماً از زبان افرا  
 سیاست آن دوره شنیده ام، در پیرایه این کتاب در آورده و هم قسمتی از چشم  
 دید خود را که مناظر بازگشت آن مرد فداکار را و هم مدت هفت ماه آخرین  
 دوره دولت و سلطنت آنر اباگزار شهای خاتمه آن که این موفقیت و پیروزی  
 فوق العاده بخار چشم دشمنان گردانید، پوره به خاطر دارم و این کتاب را بحیث  
 یک سند موثق بدست اهل خبرت می سپارم. و خوشبختیم که به یمن توجه دولت  
 جمهورری دموکراتیک افغانستان، دفعه اول بطبع و نشر این کتاب موفق میگردیم.  
 و این کتاب که جزء مهمی از افتخارات مطبوعاتی عهد حاضر و مطابق  
 به آرژوای علموم هواخواهان اعتلای کشور (عزیزان افغانستان) تمام میکنند  
 خدمت جمیع همکاران مطابع و معاصر نیز فراموش نخواهد شد.

عزیزالدین و کیلی پوپلانی  
 حوت سال ۱۳۶۴ ش مبارک ۱۹۵۸ م



بار بار شناختانده باشد. چطور میشود که نام حمایت و یا آقایی کدام دولت خارج غیر دین و ملت خود را بر خود قبول کند.»

و نوشت که: «دولت افغانستان هر وقت آزاد و مستقل بوده و خواهد بود. و من به همین نام مقدس حکمرانی آنرا قبول کرده و بشما ملت افغانستان هم بشارت دادن راضی و روی دانستم که شما قوم و ملت (۱) آزاد و مستقل، هستید که حق حمایت و نگرانی هیچ کدام دولت خارج بر شما نیست.»

و نوشت که: «در حفظ ناموس دین و دولت و سلتی خود دبیدار بر نگاهبانی و دوستی و وطن خود هوشیار باشید. و باقی از درگاه حضرت اقدس لایزال بر ای خود و شما و جمله اهل اسلام و همه بنی نوع انسان خیر و توفیقی خواهم.»

\*\*\*

این اشتها را اولین، سو جب شناسائی حقیقی دولت اسانیه بدنیای خارج شد. و از آن تاریخ این آرزو بر مردم داخل و خارج پیدا شد که این قهرمان جوان (اسان الله شاه غازی) از کشورهای آسیا و اروپا نیز دیدن نماید. و تا چنانکه در برج قوس ۳۰۶ ش این فرصت مساعدیسر آمد. و اسان الله شاه گفت که: این سیاحت و پذیرایی های درخشان از برکت افغانستان و استقلال آن است.

---

(۱) قوم و ملت يك معنی دارد و این جمله بر ای تایید و تاکید آورده شده است و مقصد از مردم افغانستان است و اسان الله شاه در تمام گفتارها و اشتها را خود این کلمات معتبر عربی را اصطلاحاً بکار برده و سنظو حقیقی او تمام طبقات جامعه افغانیه است و چنانکه در نطق و داعیه خودش تصریح فرموده است.

||| (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

## وداع

اسان الله شاه غازي بتاریخ سه شنبه (۷) برج قوس سال ۱۳۰۶ شمسی (۴ جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری ۲۹ نو سبر ۱۹۲۷ میلادی) قرار پر و گرام سعهد اهالی شهر و شش کرو و هی کابل رادر چمن قصر دلکش احضار فرمود. ساسورین سلکی و نظاسی و اهالی شهر و شش کرو و هی کابل که تعداد آنها بالغ برد و از ده هزار نفر میشدند. در سیدانی حوالی قصر دلکش جمع آمده منتظر شنیدن نطق و داعیه پادشاه غازي بو دند. تا اینکه اسان الله شاه به ساعت سو عو دبر منبر خطابه قرار گرفت. درین وقت مجددولی خان در وازی و کیل مقام سلطنت به نمایندگی از طرف عموم ساسورین دولت نطق و داعیه را قرائت نمود. بعد از آن فیض محمد خان و کیل از طرف سلت و بزبان و کلای سلت سر و ضه و داعیه بیان نمود. و سپس سردار محمد بونس خان رئیس بلدیة (کابل بنار و ال) از طرف شهریان کابل مضمون و داعیه خواند.

اسان الله شاه غازي بعد از استماع و داعیه هانطق سو ثری ایراد کرد. و آنقدر پرسوز حرف ها گفت که دو سه بار خودش و هم اهالی به گریه شدند. و از جمله سخنان او اینکه: «هندو - هزاره - شیعه - سنی - احمد زائی - پوپل زائی نداریم، بل همه یک سلت هستیم و آن افغان». این جمله حکمت را اساس حمایت استقلال افغانستان اعلام فرمود:

«او لین نعمتی که افغانستان نائل است استقلال میباشد. پس استقلال خود را همیشه حمایت کنید و برای محافظت آن بیدار باشید. چه دشمن های استقلالتان همیشه از آن راهیکه شمار از طرف آن بی خبر سید اند بشما پیش خواهند آمد.»

و گفت: «سلت عزیز من! برای شما قانون تر تیب دادم، سالت قانونی هستیم



جز مطابق قانون دیگر حکمی را بر خود قبول نکنید». و گفت: «حیات غیر

معین است، ولی به هر حال سیخو اعم چند نصیحتی بشما گویم تا آنها را همیشه

در نظر داشته باشید». و این نصایح سر اسر بحث از فوائد علم و شمولیت پسران

در کتاب و هم اتحاد و اتفاق ملت و حفظ و حمایت استقلال بود. و گفت:

«چیز بکه سر ادرار و پایی فرستد، ذوق و شوق خود دم نمی باشد. مجلس و زرا

بر مینویسد تصویب کرده اند. و چون در برج عقرب بد سال ۶۰۳ شمسی

سوار سواد خوانی (صوت آسانی و یا خواننده شدن ناخوانان در بیست ساعت)

نام گذاشته و ذهن نشین سردم شده بود و برای تطبیق اصول مذکور هر شب

در مسجد شاه دو شمشیر (۱) بر سر فاشده برای عده پی از شایقین درس میداد

و این سوار سواد خوانی را به معلمی خود پیش از ایام سفر تاسیس نموده بود

یک مثال از خدمات علم و معارف بر سر دم کشور تو صیه نمود. و این بود خلصی.

از نطق تو دیعی اسان الله شاه غازی در میدان قصر د لکشا کابل. که به لهجه

بسیار قوی و پرسوز و بدون آنکه بسو دهئی در دست داشته باشد. با فصاحت

تمام بیان نمود.

(۱) عمارت جدید مسجد شاه دو شمشیر ه در سال ۶۰۳ شمسی به صرف پول

شخصی سرور سلطان علیا حضرت سراج الخواتین و الدهه سکه اسان الله شاه تکمیل

شد و سایر نام اختتام کار و تعمیر آن شاه سیزده ان سال مذکور است.

## سرام سفر امان الله شاه

امان الله شاه در سال ۱۳۰۵ شمسی بعد نشر نظامنامه ها چون کمبود سامان و سائل ترقیات جدید افغانستان از هر لحاظ ملاحظه می گردید. این مطالب را در مجلس عالی و زواء و ریاست شورای دولت سو ردغور و بحث قرار داد که باید بزرگترین و بهترین اشیاء و سامان، برای پیشرفت معارف و مطبوعات و عمرانات و سخابرات جدید اسر و زو آینده افغانستان از مالک کار و پایی خریداری و توريد گردد، و هم وسایل سخابرات و تجارت و صناعت و زراعت از هر نوع فراهم و سهیا گردد. و باید هیأتی تحت ریاست دقیقترین اشخاص وارد این ذرایع انتخاب و در فرصت مساعد بجانب اروپا عزام گردند. اعضای شورای دولت که و کلا و نمایندگان ملت بودند، گفتند: ما سوؤل این همه اسور هیأت و زراء دولت را سیدانیم و بنوعی که سیدانند اقدام نمایند مجلس و زراء تصویب نمود که باید برای بر آوردن این همه مقاصد علمی و فنی خود شخص پادشاه غازی قبول این ریاست هیأت بنماید. زیرا که بزرگترین و منورترین معارف خواه و ترقی پسند، چز فرد ذات پادشاه سو رد نظر نیست و دیگر اینکه چون از سال ۱۳۰۱ شمسی تا اکنون دعوت نامه های رسمی از طرف چند کشور رسیده و خواهش شده بود که پادشاه استقلال بخشای افغانستان از کشورهای او شان دیدن نماید. این مسأله نیز مثال و استناد آورده شد که باید پادشاه افغانستان این رنج و تکلیف سفر را قبول بفرماید. امان الله شاه که از سال ۱۳۰۱ تا سال ۱۳۰۵ برای تفتیشات مشرقی و قندهار عزیمت نموده بود. مصمم شد که از اوائل فصل بهار سال ۱۳۰۶ شمسی از ولایات شمال افغانستان نیز دیدن

نموده تجار بی اندوخته و بعد از مراجعت آن سمت بکابل در خصوص تمهیدات سفر که دقت زیاد را در بر میگیرد ابراز نظر فرساید .

و بر حسب آن گزارشها در برج سنبله سال ۱۳۰۶ شمسی پروگرام اوقات سفر و هم همراهان سفر تعیین گردید و در این وقت فهرست کمبودها و گونه سامان و وسائل عرفانی و عمرانی و تخنیک کی جدید بقرار یادداشت های مجالس و وزراء ، و کلاء ، ارباب معارف و مطبوعات و ترتیب و به هیأت همراهان سفر سپرده شد و این آمادگی و وسائل و مراحل سفر مدت سه ماه و وقت را در بر گرفت . و در اوائل برج قوس سال ۱۳۰۶ شمسی آماده حرکت و روز سه شنبه (۷) قوس مراسم و داع و حرکت به عمل آمد ، چون دزبان ترکی و فرانسوی را میدانست و اعضای هیأت به لسان های خارجی وارد بودند و نیز سفراء و نمایندگان افغانی در خارج مطابق پروگرام و وظایفی معین داشتند مشکلی ازین لحاظ رخ نداد .

## تاریخ حرکت از کابل بصوب قندهار

اسان الله شاه غازی بر وزسه شنبه (۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی بعد از انجام مراسم و داع در میدان قصر دلکش کابل بسواری سوتر رول را پس سرخ حرکت نمود و خط سیر او را راه چهاردهی - وردک - غزنی تشکیل داد ، شب را در مقر گذرانید و از ساعت حرکت از شهر کابل با اهالی که حد به حد در طول راه برای رسم احترام حاضر شده بودند ، و داع کرد و بتاریخ چهارشنبه (۸) قوس (جمادی الاخری ۱۳۰۶ قمری - ۳۰ نوامبر ۱۹۲۷ میلادی) بوقت ظهر وارد شهر قندهار گردید .

صورت پذیرایی و باریابی اقوام و قبایل و مسوورین سلطنتی و نظامی قندهار

خیلی شاندار و جمعیت مستقبلین از حدسنزل باغ (۱) شروع به استقبال نمودند  
قندهاریان اعم از اقوام و قبایل و ساسورین سلکی و نظامی بهر دو طرف جاده  
از سنزل باغ تا ارگ قندهار اجتماع نموده خیر مقدم میگفتند. و اینکه از  
پروگرام این سفر و سرام دولت و حکومت افغانستان مطابق رأی و کلای ملت  
خبر داشتند - مقصود آنها دانسته بودند خیلی ها ابراز خوشی و مسرت می کردند.  
و سو سپیدان اقوام میگفتند: ایکاش ما همیشه زنده باشیم تا تو فرزند بز ارگ  
افغان را با این رشادت و همیشه در این شهر تار یخی قندهار به بینیم و ساسیدانیم  
که تو پادشاه دل آگاه از چه باعث این رنج سفر را بر خود قبول کرده ای.  
و در هر چند قدم بر سو ترول ریس حاصل پادشاه غازی گل می پاشیدند، و خود  
را به سو تر نزدیک کرده دست و روی پادشاه را می بوسیدند. و پادشاه مقابلاً  
به آواز بلند به جواب سلام پرداخته و ابراز خلوص محبت و شفقت میفرمود  
و این وضعیت تا خود ارگ قندهار ادامه داشت. اما آن الله شاه وقتی که در ارگ  
قندهار رسید، در مجلس عمائد اقوام قندهار نیز حضور داشتند؛ گفت:  
با مردم هر سمت و ولایات افغانستان که بر خورده ام. این وضعیت خلوص

---

(۱) مطابق اساسات تار یخی که فرسانر و ایان بزرگ افغانستان از حصه سنزل باغ  
سورداستقبال اهالی قندهار قرار می یافتند. قندهاریان در این وقت عین آن رسوم  
را تجدید نموده شروع به استقبال نموده بودند. زیرا که اسپر اتور احمد شاه  
در دران - آنجا را سنزل اول از طرف قندهار و سنزل اخیر از طرف کابل قرار داده  
و این نام گذشته و این رسوم باقی مانده بود.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

نیت از اقوام و قبائل دیده‌ام و نیز خود عین این خلوص محبت را که باشما عزیزان قندهار بدفعات ابراز کرده‌ام. باسائیر مردم هر ولایت افغانستان ابراز داشته‌ام. و چنانکه در نطق و داعیه خود در کابل این مطلب را تصریح کرده‌ام. و گفت در بهار امسال در ایام سفر خود به ولایات شمال افغانستان عین این جوش محبت را از مردم آن سامان دیده و من نیز عین همین اندازه شفقت را با اهالی آن ولایات اظهار داشته‌ام. و در وقتی که ملت عزیز من سیگوریم مقصد از تمام اهالی افغانستان است.

### هشت روز اقامت در قندهار

امان‌الله شاه چین و رود در ارگ قندهار نطقی ایراد فرمود که خلص بنفاد آنرا در سطور قبل تصریح کردم. و چون متن نطق و داعیه قبلاً در میان اجتماع قندهار اعلام و اخبار شده بود تفصیل بیشتر را حواله به همان نطق نموده از تکرار آن خود داری فرسود. و سوردنظر اسان‌الله شاه غازی این بود تا بعضی مطالب جالب و سهم‌رادر صحبت‌های هشت روز تو قف در قندهار به سران اقوام و قبایل ارائه بدارد. و موضوع و سرام‌اولین تصمیم علم و معارف در میان طبقات جامعه و هم‌محافظت استقلال و خاک مقدس و طن از هر گونه تعرض بیگانگان سورد نظر کامل بود، و چون در سرور یک هفته تو قف بعضی افراد هنوز از تصمیم سفر پادشاه به کشورهای خارج پوره آگاهی نداشتند. پادشاه غازی مطابق روحیه دسوکراتیک خود در روز هشتم تو قف در قندهار یعنی بتاریخ پنجشنبه (۱۶) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی (۱۳ جمادی الاخر ۱۳۴۶ قمری - ۸ دسمبر ۱۹۲۷ میلادی) از طرف صبح ساسورین و خوانین و و کلاء ملت [ولسی جرگه] قندهار را در ارگ آن شهر اجازه بار یابی حضور داد،

برای اینکه مطالب عمده این سفر در اسور قوسی و سلی ذهن نشین تمام افراد اجتماع افغانستان گردد. سرام و مقاصد سفر خود را با وضاحت تمام و بشرحی که مورد قبول عموم واقع می‌شود، بزبان فصیح و آوردن بعضی مثالها بیان فرمود. و ضمناً بعضی نصایح سودمند نیز نموده و بیشتر در مسائله سکاتب و معارف و اتحاد و اتفاق اقوام و قبایل و حفظ افتخارات اسلامی و افغانی حرف می‌زد. و ساسورین و خوانین راستو جه عدالت قوسی و اجتماعی بیگر دانید، و بعداً با هر یک از علمای سادات - مشایخ و خوانین و و کلاء و صاحبمنصبان و بزرگان اصناف بازار و داع فرمود. چون مقرر بود که اسان الله شاه غازی قبل از حرکت بطرف قلعه جدید حین خروج از ارگ قندهار بز یارت خر قه شریفه و آرا سگاه اسپر اتور بزرگ احمد شاه در دران مشرف گردید شهر یان قندهار با طرف آن دوز یار تگاه بزرگ اجتماع کرده بودند بعد از اداء مراسم پادشاه در محضر اهالی نطق مفصلی نمود. و برای اجراء و بخاطر داشتن آن همه وصایای سودمند از قندهاریان وعده گرفت و گفت: من این خوبی ها را برای عموم ملت افغانستان می‌خواهم و اما از شما عزیزان خواهش می‌نمایم تا شما در اجرای این همه آرزو های ملت پر وانه من پیش قدم شوید تا دیگران از شما پیروی کنند

## حرکت از روضه باغ قندهار

### بطرف قلعه جدید

اسان الله شاه غازی - صبح جمعه (۱۷) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی [۱۴ جمادی الاخری ۱۳۴۶ قمری - ۹ دسمبر ۱۹۲۷ میلادی]. از روضه باغ (مقام خر قه شریفه و آرا سگاه احمد شاه درانی که بنام باغ دولت خانه نیز قبلاً مشهور شده بود) پس از ایفای مراسم وداع بسواری سوتر رول را پس حرکت فرمود.

در راه با اهالی قندهار و داع کرده بعد از ظهر به قلعه جدید سو اصلت کسرد . اهالی که نهایت زیاد بودند ، با عساکر مقیم سرحد در نزدیکی قلعه جدید اجتماع کرده رسم سلام و احترام بجا آوردند ، و باریاب حضور رگر دیدند . اسان الله شاه شب شنبه (۱۸) قوس ۶۰۳۰۱ ش را در قلعه جدید قندهار - گذرانید و فردای آن یعنی در اول وقت روز شنبه با اهالی افغانی که برای عرض سلام و مراسم و داع حاضر آمده بودند . وهم اکثر و کلاء و خوانین سرکز و اطراف قندهار نیز بآنجا حاضر و شامل جمعیت مستقبلین و مشایعین بودند ، مجددآ رسم و داع بجا آورد . و پادشاه غازی در این وقت از احساسات حقیقی و شریفانه قندهاریان خیلی ممنون گردید . زیرا تمام حاضرین بایک جوش و خروش زیاد و دیده های اشک آلود . در حق آن پادشاه ترقیخواه افغانستان از ته دل دعای خیر و عافیت سی نمودند . و همچنان دسته عساکر افغانی با صلوات و شهادت مخصوص عسکری مراسم و داع بجا آورد پادشاه غازی با ایراد نطق مختصر در آخرین دقیقه توقف تو صیه هائی فرموده داخل سو تر رول را پس گردید .

### حرکت به طرف چمن

اسان الله شاه غازی - در اوائل صبح شنبه (۱۸) قوس ۶۰۳۰۱ ش [ ۱۵ جمادی الاخری ۱۳۴۶ ق ۹ - دسمبر ۱۹۲۷ م ] . از قلعه جدید بسو اری سو تر بطرف چمن حرکت و به ساعت ده و (۴۵) دقیقه صبح روز مذکور به سرحد سو اصلت کرد . در سرخط سرحد حکومت انگلیسی هند و حکومت هند ترتیبات پذیرائی بدرجه اعلی گرفته بودند . اسان الله شاه چینی که از سرحد افغانی عبور فرمود ، نامه نگار جریده پاپونیر که در سرحد چمن در جمله هیأت پذیرائی حاضر بود از نظر دید خود نوشت که :

« اسان الله شاه به د ريشي خاكي ملبس و با سه نفر ملتز سين ر كاب خود بانهايت جلال و تمكين سوا رسو تر بز رگك و سرخ رول رايس بودند . قاست متوسط - قوی بنیه و از سیمای شان آثار استقلال - عزم و ثبات نمایان است . عمر او در آغاز این سفر ( ۳۷ ) سال و در زبان ترکی و فرانسوی مهارت دارند . »

و این نتیجه نظر دید یکنفر نامه نگار است که عیناً نگاشته شد . پس از عبور سو کب اسان الله شاه غازی پادشاه استقلال بخشای مجدد افغانستان - ازبک در و از هی که جدید ساخته شده بود . سلامی سو ز یک عسکری و فیر توپ سلامی آغاز گردید .

جنرال هر نکتن قوسانندان بز رگك قوای حربی قسمت غرب هند سر اسام احترام و استقبال بجا آورد . و در همین دقیقه طیارات در فضا بجهت رسم تعظیم در پر و از آمدند . دستة عسا کر گار د احترام [ رساله خاصه ] در عقب سو کب پادشاه غازی و سلکه اثر یا حرکت سینمود . و عسا کر دیگر از حصه در و از سر حد الی ایستگاه ، بد و طرف راه که تقریباً سه میل را در بر میگرفت استاده سر اسام سلام و احترام بجای آوردند و سو ز یک حد بحد سلام شاهی افغانی را سی نواخت .

از دحام اهالی قندهاری ( اتباع افغانستان مقیم چمن ) و باقی برادران مسلمان و اهل هند . و غیره اتباع حکومت هند بر طانوی که جهت استقبال صف کشیده بودند هم پای با سو کب شهر یا ر بز رگك افغانستان ، در حرکت بودند . آنقدر کثرت جمعیت بهم آورده بود که در هر لحظ و دقیقه بیم زیر عراده شدن مدعوین به مشاهده میرسید . تا آنکه اسان الله شاه غازی بکمال محبت و بزبان



پښتو ودری از مستقبلین خواهش کرد راه عبور سوتر را باز کردند .  
و باین وضعیت تا به نزدیک ایستگاه رسیدند .

## رواق قندهار یان

افراد نجیب قندهار که در حصص چمن اقامت داشتند، از روی سزیدعلاقی،  
دور و واق استقبالیه و وداعیه بجهت احترام سوکب اسان الله شاه غازی بسه  
سصارف شخصی خود شان در نزدیکی ایستگاه برگذار نموده و عباراتی به  
زبان پښتو نوشته بودند . در حد ایستگاه کوپته یکدسته عساکر با صاحب  
منصبان آن و حاکم و نمایندگی و ایسرای هند ، رسم استقبال و احترام بجسا  
آوردند و بعد سوزیک شروع بنواختن مارش استقلال (۱) نمود .  
حاکم مذکور دو قطعه متن تلگراف جارج پنجم پادشاه انگلستان و جلالت  
سآب و ایسرای هند را که حاوی مضمون خیر مقدم و اظهارات دوستانه  
با خواهش های خیر خواهانه جهت مسافرت اسان الله شاه غازی پادشاه استقلال  
بخش او ترقیخواه افغانستان بود در همین وقت به پیشگاه ذات شاهانه تقدیم نمود  
و جنرال هر نکتین قوماندان نظامی کوپته متن مخابره ، فیلد مارشال کماندار  
انچیف قوماندان بزرگ قواء حربی هندوستان را بخصوص پادشاه افغانستان  
تقدیم نمود .

---

(۱) نغمه یی که در شب نهم حوت یعنی جشن جاوس با استقلال اسان الله شاه  
غازی نواخته میشد . و یادی از آغاز استرداد افغانستان میداد . این جشن  
اصطلاحاً جشن خصوصی استقلال یاد میشد . و جشن ماه اسد را جشن عمومی  
استقلال می گفتند . و این نغمات را مارش استقلال یاد می کردند .

( عزیزالدین و کیلی پوپلزائی )

## متن تلگرام جارج پنجم پادشاه انگلستان

### از لندن به کوئته

«از جانب خود من و سلت من به اعلیحضرت خوش آمدید قلبی به سملکت خود و آرزوهای بهترین خود نسبت به مسافرت اعلیحضرت پیش میکنم . مسرورانه امیدوار تشریف آوری اعلیحضرت به پایتخت خود میباشم . و ثوق دارم که این سیاحت نتایج خرمترین را برای مناسبات آینده سملکتین ما دارا خواهد بود . امضای جارج - آر - آبی .»

### متن تلگرام وایسرای هند

«به ورود اعلیحضرت در خاک هندوستان - من از جانب هند وستان و خود من بخدمت اعلیحضرت خوش آمدید نهایت صمیمانه را تقدیم می کنم . امید واثق دارم که اقامت مختصر اعلیحضرت در این سملکت مقدسه خوشگوار بیک سیاحت قابل یادگاری ثابت خواهد شد . امضای ارون .»

### متن تلگرام قوماندان بزرگ قوای نظامی سمت غربی هند

#### به پیشگاه امان الله شاه غازی

« اعلیحضرتا ! ع ، ج ، کماندار چیف هند وستان از من خواهش نمود که بعضو را اعلیحضرت عرض نمایم که برای اعلیحضرت این سفر را یک سفر خوش و کامیابانه آرزو میکنند ، آیا میتوانم خود من که کمان افسر کل افواج حصه مغربی هندوستان میباشم از طرف کل افواج و قوه هوائی زیر کمان خود خیر مقدم عرض نمایم .

اعلیحضرتا ! از همین راه ( یعنی از چمن و کوئته ) تا کراچی از بین کمان افسری مغربی هندوستان خواهند گذشت . ما امید میکنیم که این خواهش

خوب که از طرفین در شروع دوره تاریخی اعلیحضرت اظهار یافته همراه  
اعلیحضرت در تمام سفر دور و دراز و خبر انجام سفر اعلیحضرت بدستور  
خواهد بود».

(امضای: سی - وچ - هرنگتین جرنیل و کمان افسر افواج حصه مغربی  
هند وستان چمن ۱۰ دسمبر ۱۹۲۷).

امان الله شاه غازی، بعد از مسافحه با ساسورین سلکی و نظامی از یک  
راه، و ملکه ثریا که از طرف دیگری سر اسم پذیرایی شان توسط خانم حاکم  
کو یته مطابق پر و گرام مرتبه رسمی بعمل می آمد. حرکت نمودند. در  
جریان این مراسم. طیارات بهو ادر پر و از آمده سر اسم استقبال بجا آورده  
و ادای سلام مینمودند.

و تالخطاتی که این سر اسم پر شکوه ادامه داشت. در حال طیران بودند. و  
اهالی مستقبلین بصداهای بلند جملات خیر مقدم. پادشاه غازی زنده باد  
میگفتند.

در هر ایستگاه اهالی زیاد در حوالی راه و میدا نها بکثرت حاضر آمده  
سر اسم خلوص عقیدت بجا آورده باز گشت سی نمودند. امان الله شاه غازی نان  
چاشت را در ریل صرف و بعد از ظهر به کو یته مو اصلت فرمود. در کو یته  
نیز اهالی زیاد بایک دسته عسکر گارد احترام حاضر و طیاره هادر هوا برای  
رسم استقبال و مشایعت سو کب پادشاه افغانستان در حال پرواز بودند. حاکم  
کو یته و جنرال نظامی اجازه سرخصی خواسته از خدمت امان الله شاه غازی و داع  
نموده رخصت شدند.

ریل سو کب امان الله شاه دوباره در حرکت آمد. و در حین عبور قطار در

هر یک استانسه اهالی مستقبلین کثرت آورده رسم سلام و احترام بجای آوردند  
امان الله شاه غازی شب در واگون استراحت داشت. و صبح یکشنبه (۱۹)  
قوس سال ۱۳۰۶ ش [۱۶ جمادی الاخره ۱۳۴۶ ق - ۱۱ دسمبر ۱۹۲۷ م]. مانند روز  
گذشته در خط سیر ریل سو کب شاه و سلک افغانستان. در هر یک ایستگاه  
اهالی اجتماع داشتند و طیاره ها بوضع استقبال و احترام به فضا در حال طیران  
دیده میشدند. ریل سو کب پادشاه افغانستان به ساعت (۲) و (۳۶) دقیقه بعد  
از ظهر به کراچی موصلت کرد.

## وصول در کراچی

در کراچی ترتیبات استقبال سو کب امان الله شاه غازی بصورت خیلی عالی  
گرفته شده بود. در خود استانسه کمشنر سند با جنرال قو اء حربی سند در وقت  
فرود آمدن امان الله شاه از قطار، بدروازه سالون قطار حاضر بوده بعد ادای احترامات  
اهالی، سامورین و قو نسلهای دول خارجی را با صاحب منصبان که برای پذیرایی  
صاف کشیده بودند. بحضور امان الله شاه یک یک معرفی نمود. سردار شیر-  
احمد خان قو نسل افغانی مقیم کراچی، هیأت قو نسلگری افغانی و بعضی  
از تاجران افغانی را بخصوص امان الله شاه پادشاه افغانستان معرفی نمود.  
و بعد از آن امان الله شاه غازی و همراهان شان از دروازه بی که با گلها و بیرق  
ها تزئین یافته بود، خارج گردیدند. در جلو دروازه خروج، دسته عسکر  
[گارد احترام] رسم سلام بجا آورد و سوزیک سارش استقلال افغانستان  
را نواخت. امان الله شاه بعد از قبول سلام و معاینه گارد احترام بسواری سوتر  
روانه [گورنمنت هوس] قصر گورنر کراچی با تمام رفقای سفر خود گردید  
سلک تریا [شاه خانم] توسط خانم کمشنر هدسن و یک خانم معتبردیگر پذیرایی  
گردیده جداگانه روانه قصر گورنری [گورنمنت هوس] شد. در راه گور

نمنت هوس ، جمعیت مستقبلین از حد زیاد بود . و از بین ازدحام اهالی آواز های خوش آمدید . بهر زبان شنیده میشد . و اهالی کراچی قلباً ابراز احساسات می کردند . و این وضعیت جوش و خروش اهالی حدبحد دوام داشت .

## دعوت شهریان کراچی

( ۱۹ قوس ۱۳۰۶ ش )

پادشاه و سلکۀ افغانستان و همراهان سفرشان پس از چند ساعت استراحت در قصر گورنری کراچی ، در دعوتیکه از طرف اهالی مسلمان پنبتون - مغل هند و سکهان و ساثر باشندگان شهر کراچی در باغ ( کاردن پارتی ) با احترام و رودشان ترتیب شده بود ، با همراهی سردار شیر احمد خان قونسل افغانی مقیم کراچی شرکت کردند .

از قصر اقامتگاه [ گورنمنت هوس کراچی ] الی باغ مذکور ، مستقبلین از هر فرقه مردم اعم از مسلمان و هند و غیره بزبان خود بصداهای :  
(الله اکبر - خوش آمدید - مانده نباشید - زنده باد) و کلمات و جملاتی برسرم - احترام و ابراز خلوصیت و عقیدت بلانهایت از اسان الله شاه غازی که از بدو جلوس از آزادی و حقوق ملل مدافعه می نمود ، استقبال کردند .

اسان الله شاه در بین همین جوش و خروش زائد الوصف پیش روی دروازه باغ که بصورت شاننداری تزئین گردیده بود ، از سو تر خارج شده و بعد از مصافحه بانمایندگان مردم از وسط مستقبلین عبور نموده و به محل خاصی که بصورت تخت ساخته و یک چوکی نقره روی آن گذارده بودند . اخذ سو قع نمود . بعد از قبول سر اسم تعظیم و عرض سلام میزبانان و مدعوین و ختم سو زیک ، مارش استقلال افغانستان ، نخست از طرف رئیس بلادیۀ کراچی

لایحه خیر مقدم بزبان دری به پیشگاه پادشاه افغانستان بعرض رسید .  
 بعد از ختم قرائت لایحه سر و ضه که باصطلاح آنها مفهوم تبریکه داشت  
 هدیه پی را به حضور پادشاه غازی تقدیم نمودند، و بعد بهمین ترتیب و کیل  
 مردم اهل هند - سکه - و قزلباش (۱) تبریک نامه ها و هدایای شاهوار را  
 از جانب جمعیت های خود یکایک به پیشگاه امان الله شاه غازی تقدیم کرده  
 سرخص میشدند . در خاتمه قرائت تبریک نامه ها امان الله شاه غازی نیز  
 بجواب شان ابراز تشکر و تفقد فرموده . و نطقی ایراد کردند .

### خلاصه نطق امان الله شاه

«اولاً از همه برادران مسلمان خود بقیم هندوستان ، که بکمال محبت و  
 گرجوشی از من در شهر کراچی استقبال نموده اند تشکر مینمایم . چون این همه  
 گرجوشی ها را علاوه از این جمعیت ، در حین عبور از شوارع از هر فرد  
 دیده ام سر از یاده ترسرو و روشکر ساخته است از خطابه اداره بلدیة کراچی  
 که بحضورم قرائت و ورقه آن بصورت هدیه پی تقدیم شده است . بسیار  
 متشکرم ، و نیز از اظهار احساسات برادران پارسی خود ابراز مسرت مینمایم  
 از برادران مسلمان خود که در این خاک هند بسر می برند و اظهار صمیمیت  
 و محبت فوق العاده نموده اند . بسیار ممنونم و کمال تشکر دارم . و نیز از

---

(۱) این سطر مطابق ترتیب پروگرام همان محفل دعوت بزرگ نوشته شد

(و کیلی)

کافه اهل هنود و مسکبه که بصورت خیلی احترام کارانه در طول راه و باز در اینجا شتافته آمده اند و اداء احترام سینمایند . از او شان نیز تشکر سینمایم در یکی از نطق های من باین سطلب اشارت رفته است که ملت افغان اختیارات خود را بمن سپردده اند ، اما ملت من الحمدلله بیدار و هوشیارانه خدمت خود را خود شان میکند . تنها من یک خدمتگار شان هستم که صورت تصویب و کلای شان برای مصالح امور شان در سو واقع اجراء گذاشته ام رسید هم (۱) اظهار احساسات و داعیه و اراده محبت ملت من فراموش شدنی نیست . به وقت وداع به او شان گفتم که : من از شما ملت خود بسیار ممنون و در این سفر هر قدر موقع خوش پذیرائی که برایم پیش میشود ، از همت شما سر دمان دوست و اخلاص مند دانسته . اول بخدای خود د شکر گذارم و بعد از شما ملت غیور خود (۲)

---

(۱) (۲) ضرورت بیان این اشارات در کراچی برای آن بود که یکی از نماینده کان انگلیس قبل از وارد شدن امان الله شاه بسر حد هندوستان گفته بود : امان الله شاه تمام اختیارات را از ملت بخود گرفته و خود را او کیل کامل اختیار ملت دانسته و هر کاری مستقلانه و بدون فتوا و مشورت ملت اقدام می نماید ، و ملت کدام اختیارند ارد . امان الله شاه در همین دعوت رسمی شهر یان کراچی در میان جم غفیری از اهالی که تمام سر دمان و نمایندگان و جاسوسان حاضر بودند . در موضوع خیلی حساس تماس گرفته و اشارتاً جواب قابل قناعت بیان فرمود که : ملت افغان خود به تمام امور سلی و اجتماعی اختیار مطلق دارد . و من بحیث یکنفر خدمتگار و بفتوا و مشورت ملت افغانستان کار سینمایم . و بهمان مناسبت مثالهای روشن آورده به قناعت شنوندگان پرداخت . تا مخالفین افغانستان بار دیگر از اینگونه پرو پاگندهای خارجی خود داری نمایند .

(عزیز الله ین و کیلی هو پلزی ای)

اطهارات شمارا نسبت بصورت اجراآت عدالت کارانه و مساویانه افغانستان جواب میگویم که : اساس اسلامیت عدل و مساوات است. و من و همکارانم به برادران هندوی خود که در این جا حاضر هستند اطمینان میدهم که قوانین جاریه حکومت افغانی هیچ فرق و امتیازی در حقوق نسبت به آنها نگذاشته است و بهمه یکسان رفتار میشود و در حقوق برابراند .

در نطق دیگری بیان شده بود که : من برای قوم خود خدمت میکنم. من یقین دارم که گوینده مضمون مذکور سراخیلی دوست دارد . زیرا من عاشق افغانستان عزیزم . و پر وانه و ار خدمت میکنم ، ولی تا حال آن خدمتی که سنتهای آرزوی من است نکرده ام . این احساسات خوب شما اهالی است که خدمت برای ملت عزیز خود میکنم . و شما اظهار مسرت می کنید . من باشما و حکومت شما مناسبات همسایگی بلکه دوستی خوبی دارم و بنا بر سبب دادوستد و معاشرت تجارتي که در بین اهالی قندهار و شما بیشتر است تمام قندهار شما اهالی کراچی را دوست دارند .

در یکی از نطق ها نسبت به آثار تاریخی بلخ اشاره شده بود ، چون این يك مساله تاریخی و هم سیاسی و مربوط به آینده است ، لهذا موضوع را بر آینده گذاشته و این بحث که من پدر بودم و یا تو پدر من ، خیلی دراز است . و این وقت لازم است که ما و شما برادر و ار حیات بسر ببریم .

توصیه یی که برای ملت خود کرده ام به شما حکایتاً نقل میکنم که من با اساس اسلامیت خدمت میکنم . حتی پیش روی جمعیت بزرگ گفتم که آن چنان شیعه ئی که تو میخوای هی من نیستم . و هم آن چنان سنی که تو میخوای هی من نیستم با اساس مساویانه اسلامیت يك خدمتگار نوع بشرم . لهذا باعی را که شما قبلاً در نطق خود خوانده اید من تکرار میکنم :



آدم اعضای یکدیگر اند که در آفرینش زیک جوهر اند  
 چو عضوی ببرد آورد روزگار (امان الله را نماند قرار) (۱)  
 پس توصیه من محبت و اتفاق با همدیگر است. خفه نشوید. از صورت بیاناتیکه  
 من در قندهار و کابل کرده‌ام، چه سلت پراگنده را اعلامی خود غرض و بدبخت می-  
 سازند. برای اینکه یک شخص آمده در یک دره افغانستان سرید پیدا می کند. و از  
 آنجا یک نفر آمده از شما در اینجا سرید می گیرد. و این است که شما را برای  
 منفعت خود پراگنده میسازند.

ای بسی ابلیس آدم روی است پس بهر دستی نباید داد دست  
 همین وصیت بود که به سلت عزیز خود نموده ام که در اصلاح امور و ترقی خود  
 شان کار کند باقی ختم کلام خود را به آرزوی استحكام مناسبات حکومت خود  
 و حکومت شما که نقطه نظر تجارتي و اقتصادی دارای اهمیت بزرگ است  
 نموده و دوام محبت را بین خود و شما تمنا می کنم.

امان الله شاه غازی بعد از ختم نطق برای صرف چای تشریف بردند و با هر یک

---

(۱) مصراع قول سعدی چنان است [دگر عضو هار انماند قرار] اما امان الله شاه  
 غازی باین مفهوم که یعنی بهر سردسی و یا کشوری که اگر دردی و یا مصیبتی  
 برسد، من ناقرار میشوم و عین آن درد را بوجو خود دو سلت عزیز افغانستان  
 احساس می کنم. و یقین می رود که امان الله شاه طرفدار ترقی و آزادی و حفظ  
 حقوق تمام ممالک بود. و در این نطق رسمی در کراچی که نمایندگان تمام اقوام  
 اشتراک داشتند، افکار بهی خواهانه و بشر دوستانه خود را یکبار دیگر ابراز  
 و اعلام فرمود. و آن ابیات سعدی شیرازی ترجمه حدیث نبوی است.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

از حاضرین احوال پرسی و ابر از سهربانی فرمودند و پس از صرف چای به ساعت شش و نیم عصر روز مذکور با حاضرین وداع و بطرف قصر اقامتگاه خویش [گورنمنت هوس] مراجعت کردند.

در طول راه مستقبلین بیشتر و گرمتر از سو قع و رود با و ازهای بلند ابر از احترام و شادمانی سی نمودند و غازی افغان زنده باد سی گفتند.

طعام شب در گورنمنت هوس صرف گردید. و ساعت (۹) شب بنا بر عرض سردار شیر احمد خان قونسل افغانی در کراچی که گفته بود: افغانهای اتباع افغانستان در عمارت قونسل خانه افغانی اجتماع نموده اسید بار یابی پادشاه غازی را دارند. اسان الله شاه به قونسل خانه افغانی تشریف برد و در قونسل خانه افغانی فرزندان افغان را دیده نصایح لازم احوال شان فرمود. و بعد از صرف چای و صحبت بابر ادران افغان به گورنمنت هوس کراچی، قصر اقامتگاه خویش معاودت نمودند.

در همین شب در عمارت قونسل خانه افغانی کراچی، پس از نطق پادشاه غازی عبدالرؤف پسر چهارده ساله عبدالغفور خان ولد دوست محمد خان توخی بحضور اسان الله شاه غازی قطعه نظمی را قرائت نمود:

ای توشاهی کز مددگاری حی مستعان  
کردی افغان را رها از بندگی این و آن  
بیرق افغان نمودی نصب اندر شرق و غرب  
غرش کوشش رساندی از زمین بر آسمان  
باز کردی پای تعلیم از برایش تاز علم  
شهره در علم و هنر افغان شود اندر جهان  
دسته پی را در اروپا بهر تحصیل علوم  
با جلال و عز و رفعت چون بدر کردی روان  
علم و صنعت، عز و رفعت از توشد ما را نصیب  
یاورت بادا بهر جایی خدای مستعان  
بهر غم خواری افغان، روز و شب اندر سفر  
صرف کردی ورعیت را نمودی شادمان

جمله افغانها همی گویند و زو شب به صدق مستعانت باد در هر جا خدای مستعان

\*\*\*

طوری که گفته شد، اسان الله شاه به اقامتگاه خود تشریف برد، و از طرف عبدالغفور خان توخی بمناسبت تشریف آوری پادشاه غازی به شهر کراچی عمارت تجارتخانه خود را چراغان و جشن باشکوهی برگزار کرده بود و دسته های سوزیک نو اختند. و مدعوین ساعت هفت تا دوازده شب در عمارت تجارتخانه او پذیرائی میشدند. و این خانوادۀ محترم افغان، بهترین احساسات قوسی و سلی خود را در شهر کراچی ابراز نمودند. بتاریخ یکشنبه (۱۹) قوس ۱۳۰۶ شمسی باستقبال سوکب اسان الله شاه غازی، در اخبار زمیندار، قطعه نظمی نشر شد که از لحاظ ارتباط مراسم اینک درج تاریخ مینمائیم:

نسیم رحمت پروردگار سی آید	به هند کوه کبه شهر یار سی یابد
بیا که بادۀ عشرت کشیم و خوش باشیم	که ابر تیره بسر کهسار سی آید
کشیده رخت سوی هند شاه غازی ما	صبابه تر بیت لاله زار سی آید

همای اوج سعادت بدام ما افتد

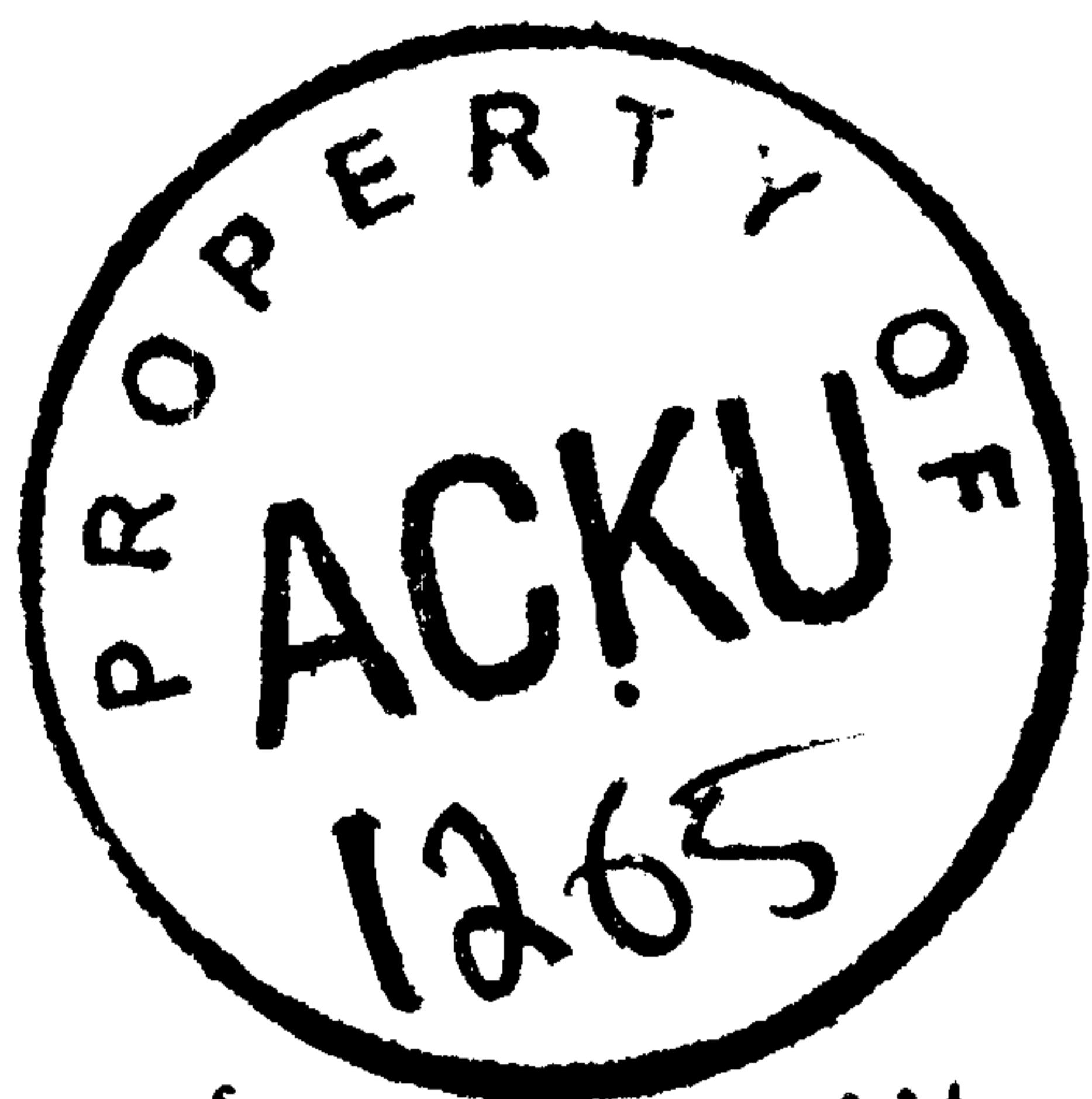
که شاه را گذری بر مقام ما افتد

بیا که چاره تکلیف انتظار کنیم	بیا که بر قدست جان و دل نثار کنیم
هزار درهم داغی که داده است خزان	نثار مقدّم رنگینی بها ر کنیم
بیا که بر افق هند ریز جلوه خویش	بیا که دیده و دل خاک رهگذار کنیم

رواق منظر هر دیده آشیانه تست

گرم نما و فرودا که خانه خانه تست

و این قطعه نظم دیگر در همان روز از طبع علامه اقبال شاعر شهیر شرق در



اخبار انقلاب درج و نشر شده بود :

ازغم دین سینہ صدچاک داد  
چون صبا بر لاله صحر ا گذر  
دررگ او خون شیران سوچ زن  
چشم او چون جرہ بازان تیز بین  
کو کب تقدیر او نا تا فته  
رستخیز ز ندگی ناد یدہ پی  
کوش در تہذیب افغان غیور  
بہر دین سرسایہ قوت شوی

ای ترا فطرت ضمیر پاک داد  
تازہ کن آئین صد یق و عمر  
ملت آ و ارہ کوهود سن  
زیرک و روئین تن (۱) بودش جبین  
قسمت خود از جهان نایافته  
در قہستان خلوتی و رز یدہ پی  
جان تو بر سحنت پیہم صبور  
تا ز صد یقان ابن است شوی

\*\*\*

بندہ درگاہ امان لہی  
سایہ حق غازی ظل ا لہ  
انا فتحنا لك فتحاً سبین  
نصر من الله وفتح قریب  
خطبہ اسلام بنام توباد  
سی طلبد رفعت جاوید ہا

بساد ہمیشہ برفرشہی  
شاه شجاع است و بسالت (۲) پناہ  
رایت اقبال ترا بر جبین  
ثبت لوایت ز قریب سچیب  
ا شہب ایام بکام توباد  
دل کہ بتو بستہ چہ اسیدہا

(۱) روئین تن - لقب اسفند یار است . اسفندیار سردی کہ ہم عصر رستم و نہت ( بہادر و پهلوان و نام پدر او گشتاسب بود .

(۲) بسالت - بفتح شجاعت و دلیری . اقبال در ابیات خود امان اللہ شاہ را بہ قہر مانان بز رگ سیستان و خر اسان نسبت داده و او را مرجع آسالت افغانستان و عالم اسلام دانستہ است .  
(و کیلی پوپلزائی)

دین نبی از سر تو زنده باد

دولت تو دائم و پاینده باد

\*\*\*

شب به راحت گذشت و ساعت (۱۰) صبح دوشنبه (۲۰) قوس ۶۰۳ شمسی  
امان الله شاه غازی برای ملاحظه سیدان طیاره و فابریکه ترسیم طیاره طبق  
پروگرام رسمی حکومت تشریف بردند. دسته های طیارات بجهت استقبال و  
ادای سلام در پرواز آمدند. امان الله شاه بعد از معاینه نمایش طیارات، از فابریکه  
ترسیم طیاره بازدید نمودند. و تقریباً دو نیم ساعت وقت را در بر گرفت.  
به ساعت یک بعد از ظهر در گورنمنت هوس در دعوتی که از طرف کمشنر،  
بافتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود، تشریف بردند.  
امان الله شاه با همراهان سفرشان صرف نهار نموده و ساعت سه و نیم بعد از ظهر  
بسواری سوتر که کمشنر با امان الله شاه غازی و خانم کمشنر با سلکه ثریادر  
سوتر علیحده شرف همراهی پادشاه و سلکه افغانستان را داشتند، عازم بندر  
بمبئی گردیدند. و در طول راه همه جا بدو طرف اهالی حاضر و باجوش و خروش  
صداقانه باوازه های بلند زنده باد غازی می گفتند.

## سفر بمبائی

(دوشنبه (۲۰) قوس سال ۱۳۰۶ ش)

حین و صول سو کب پادشاه و سلکة افغانستان در بندر یعنی ساحل، افغانهای تبعه افغانستان نیز به جهت عرض و داع حاضر شده بکمال شایستگی آن سر اسم را ایفاء نمودند .

به داخل بندر، گارد احترام باسوز یک ادای سلام نمودند . امان الله شاه غازی گارد احترام را سعاینه نموده و بعد به کشتی [خوری] سوار گردیده و همراهان سفرشان نیز بالترتیب حرکت کردند . دسته های طیارات قبل از حرکت بطرف بندر، برای رسم احترام در هوا طیران داشتند . در وقت سوار شدن به کشتی یکدسته طیارات آبی نیز برای رسم احترام شایعت سو کب پادشاه افغانستان در پرواز شدند . بهمین ترتیب تا به جها ز مخصوص حامل پادشاه غازی که تماماً با بیرق هاسزین شده بود و بنام [مانیلا] شناخته میشد، رسیدند

حین بالا شدن در جهاز سانایلا، از جهاز جنگی بز رگ دیگر که آنهم تماماً با بیرق هاسزین گردیده و بیرق دولت افغانستان در فراز آن در احتزاز بود باشلیک توپها شروع و عساکر جهاز باسوزیک به ادای سلام پرداختند. سلکة ثریا (شاه خانم) قبل از وصول اسان الله شاه غازی، به جهاز رسیده بود. پس از شلیک توپها و سلاسی عساکر، جهاز جنگی کمشنراز خدمت پادشاه غازی اجازة مرخصی خواسته در حرکت شد.

اهالی هندی هم تا وصول اسان الله شاه غازی به جهاز، با کشتی های خرید و کلان مشایعت میگردند و هر دم بصدای [الله اکبر] خاطر آن سجاها عظم افغانیان را مسرور و رسی نمودند. جهاز جنگی پس از طی پنجاه میل مسافه دو بار رسم تعظیم بجا آورده عودت کرد.

تاریخ این حرکت ساعت (۵) عصر روز دوشنبه (۲۰) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی است که تفصیلش را بعداً سی نویسیم.

## ارسال فرمان اسان الله شاه

### از هند و ستان کابل

اسان الله شاه غازی، در همان ایام که در هند و ستان تشریف داشت، برای مهدولی خان و کیل مقام سلطنت در کابل، فرمانی فرستاد که متن آن قرار ذیل است

(خدا میداند که هر قدر از خاک عزیز خود دورتر شده سیر و م، همانقدر عزم من در بیانات روز اخیر هی که به حضور همه اهالی کابل نموده ام قایمتر شده و به گذشت هر روز فکر تر قیخواهی و خدمت به سات عزیزم در سن زیاد بر زیاده تولید شده سیر و د. از درگاه خداوندی رجاسی کنم که سر ابراین نیات

من که نسبت به قوم و ملت و خاک عزیز خود در خاطر دارم، موفق گردانیده و افغانستان را به مدارج عالیتری که در فکر تصور شده بتواند، برساند. زیاده از طرف خود من و سلکۀ معظمه و نور چشم من شهزاده رحمت الله جان و باقی رفقای سفر من مطمئن باشید که الحمد لله همه ما را نعمت صحت حاصل میباشد. و توسط شما احوال پرسی از اولاد عزیز خود دامت افغانستان نموده سلام خود را برای همه شان میرسانم « (۱) » .

\* \* \*

سفر بحریه الی بمبائی به خیریت خاتمه یافت. و به تاریخ چهارشنبه (۲۲) قوس ۱۳۰۶ شمسی به فاصله پنجاه ملی بمبائی یک جهاز جنگی باشلیک توپ ها از سو کب اسان الله شاه غازی و سلکۀ ثریا (شاه خانم) سر اسم پذیرایی و احترام بجا آورد. و بعد در عقب جهاز سو کب پادشاه افغانستان بر اه افتاد، ساعت (۳) بعد از ظهر روز مذکور در قرب سرحد و مقابل دروازه هند جهاز لنگر انداز گردید و از دو جهاز جنگی دیگر که برای رسم احترام در بندر حاضر بودند، سر اسم سلام و ضرب توپ شروع شد. در این بین چون اسان الله شاه غازی قبلاً بنا بر اظهاریه همانند ارشان (و یکهم) کونسل سفارت بریتانیا در کابل، توسط محمد یعقوب خان وزیر دربار اطلاع گرفته بودند که برای و ایسر ای هندوستان تب شدید عارض شده، تکراراً تلگراف تأسف او بحضور همایونی میرسد.

---

(۱) اسان الله شاه غازی - در ایام اقامت خود به هندوستان فر مانها و نامه ها بعنوان ان بعضی رجال سر شناس و هیأت های مدافع حقوق آزادی آن کشور پهناء و اصدار فرمود که ممکن روزگاری آن اسناد افتخار نامه های بزرگ افغانستان و هندوستان از آرشیف های خصوصی و ملی آن سر زمین فراهم آورده شود.

عزیز الدین و کیلی پوپلزائی



تا اینکه جهاز توقف نمود و سرفرا نسیس همفریز و زیر مختار بریتانیا مقرر حضور (۱) اسان الله شاه غازی به جهاز آمده یکبار دیگر از طرف وایسرا که به خاطر سر یضی به استقبال حاضر نشده معذرت خواست . ولی مراسم استقبال تماماً بصورت رسمی طبق پروگرام سعینه صورت گرفته و گورنر بمبائی درین پذیرایی کفالت وایسرا را به عهده داشت .

اسان الله شاه فکر میکرد که وایسرا بصورت ساختگی خود را سر یضی و انمود کرده است و بعداً معلوم شد که واقعاً سر یضی است . لهذا پروگرام استقبالیه را که بحضور پادشاه غازی تقدیم کرده بودند منظور فرمود . و به ساعت (۴) عصر چهارشنبه (۲۲) قوس ۱۳۰۶ ش گورنر بمبائی برای رسم احترام و خیر مقدم ، بحیث وایسرا با چند نفر ساورین رسمی خود و جلا لتمام سردار محمد عثمان امیر قونسل افغانی مقیم بمبائی به جهاز بحضور اسان الله شاه غازی رسیده خیر مقدم گفتند . و در این موقع وزیر مختار بریتانیا نیز حاضر بود .

بعد از ختم مراسم و معرفی هیأت های سعیتی گورنر بمبائی از حضور اسان الله شاه غازی اجازه سرخصی خواسته مراجعت نمود . اسان الله شاه بارفقای همسفر خود و سلکه ثریا (شاه خانم) از جهاز خارج شده باتشریفات خاص و رسمی روانه ساحل گردیدند . در اثناء داخل شدن شهر یار غازی به واپور ،

---

(۱) وزیر مختار دولت بریتانیا مقیم کابل از طرف وایسرا از کابل تا مصر و لندن به خدمت سهامنداری حضور اسان الله شاه غازی مقرر شده بود . و در مکاتیب رسمی بهمین نام از وی یاد کرده اند . و جمله مقرر خصوصاً مقصد از همان اصطلاح است .

(و کیلی)

تکرار آجهاز های جنگی باشلیک های توپها تعظیمات لازمه را بجا آوردند. پس از وصول بساحل، در مقابل دروازه هندوستان از واپورها خارج شدند بلکه ثریا و خانم های افغانی سعیتی شان باخانم و ایسراو دیگر خانم های انگلیسی که جهت رسم احترام استاده بودند. قبل از حرکت اسان الله شاه غازی روانه شده و از دروازه خارج گردیدند. و بسمت دست راست همایونی در سحرل مخصوص جاگرفتند. اسان الله شاه بعد صافحه باگورنر بمبائی و ساورین عسکری و سلکی آنجا در حرکت افتادند. باقی اعزه و ساورین شهر بمبائی دو طرف جاده استاده رسم احترام بجاسی آوردند. حین عبور سوکب اسان الله شاه غازی از دروازه هندوستان، عسکر پیاده [گارد احترام] بدو طرف جاده استاده و در طرف مقابل لشکر و توپخانه صنف کشیده بودند، سلام پادشاهی شروع شد. بعد ختم سلام، مارش استقلال خوانده شد. و اسان الله شاه غازی با صاحب منصبان نظامی سعیت خود که گورنر بمبائی و صاحب منصبان بزرگ بمبائی نیز همراه بودند. به سعینه گارد احترام پرداخت. در این وقت تکرار آشلیک های توپ آغاز گردید. پادشاه غازی بعد از ختم سعینه گارد احترام. دو باره در مقابل دروازه هند آمده و به همراهی گورنر بمبائی و کیل و ایسراو سردار محمد حسن خان و سرفرانسیس همفریز سوارگادی شش اسپه گردیده قطعه (۱) تشریفاتی که سلبس بلباس خاص رسمی بود، از عقب گادی سوکب شهریار

---

(۱) محمد حسن خان و لدر سردار محمد عمر خان و لدر اسیر عبدالرحمن خان. مذکور شوهر رضیه سلطانه خواهر سکه اسان الله شاه غازی، و در این وقت صاحب حضور پادشاه و در مدت آن هشت ماه سفر آسیا و اروپا از همراهان سفر، و این شخص بنام حسجان معروف بود. و زوجه اود ختر سکه علیا حضرت و نور السراج لقب داشت. و کیلی پوپلائی

استقلال بخشای افغانستان حرکت کردند . سلکھ ثریا ( شاه خانم ) و خانم و ایسرا بعد از پادشاه غازی و رفقای سفر شاهانه ، بترتیب حرکت کردند . از حدود دوازده هندالی گورنمت هوس دو طرف جاده عساکر و سوزیک عسکری استاده بودند . و نزدیک دوازده هنداتباع افغانی به تعداد خیلی زیاد بابیرق های افغانستان باجوش و خروش فوق العاده که بهترین جذبات افغانی را در نظر انگلیسان ابراز می کرد . استاده و پیوسته صداسی کردند که : اعلیحضرت غازی پادشاه استقلال بخشای افغانستان - زنده باد - افغانستان پاینده باد و قتی که گادی شش اسپه حاصل پادشاه غازی نزدیک شان رسید . در میان جمعیت افغانها یک هیجان عجیبی واقع گردید . که حتی قوای پولیس از دفع آن عاجز مانده و نمی توانستند راه سوکب شاهانه را باز نمایند . و بالاخر با بسیار کوشش راه عبور گادی ها را باز کردند . و بعد ادرکت افتادند اجتماع اهالی هندوستان در این وقت استقبال تخمین شده نمی توانست چه بد و طرف جاده ها و عمارات و سکزین ها هزاران نفر زن و مرد صف بسته سر اسم احترام را با صدا های بلند : غازی پادشاه زنده باد - بجاسی آوردند و دست ها بالاسی کردند ، و آنقدر جذبات و شوق و ذوق طبیعی نشان میدادند که اندک وضع تصنعی و تکلف رسمی محسوس نمی گشت . و این وضعیت انگلیسان را سخت نگران سیساخت . چه پادشاهی که در میان جواسع اسلام اینقدر محبوبیت نهایی دارد ، آینده بس درخشانی را بر ملت افغانستان و کلیت جواسع اسلام سزده سیر ساند . و جذبات اهالی مسلمان و هندو های هندوستان برای آن بود که اسان الله شاه غازی در تمام گفتار های خود از آزادی مردم هند و سائر ملل محروم از آزادی ، حرف سیزد و از حقوق مردم سر زمین ها مدافعه می نمود . و جمعیت های اسلامی و دیگر جمعیت های هندی حدبحد

تزیینات خوبی و جابجا اجتماعات سرغو بی از خود تشکیل داده بودند، و بهمین ترتیب الی گور نممت هوس واصل گردیدند. در وقت و صول سوکب شهر یارا فغانستان گارد احترام با سلاسی سوزیک، رسم احترام بجا آورده و ضرب توپ آغاز گردید. پس از آن اسان الله شاه غازی با گور نر و داع کرده به اتاق مخصوص تشریف برده استراحت نمود. رفقای سفر اسان الله شاه بدو حصه تقسیم شده در اتاق های مخصوص که بر ای سهمانان محترم افغان تعیین شده بود، جاگزین گردیدند.

## دعوت شب نشینی با فتحار اسان الله شاه غازی

### از طرف و ایسرادر بمبائی

چون شام روز مذکور، بتقریب ورود اسان الله شاه غازی، از طرف و ایسرادر نر بمبائی، محفل دعوت رسمی ترتیب شده بود، تا اندازۀ دو صد و پنجاه نفر بزرگان - ساسورین و غیره بلباس رسمی نیز با احترام پادشاه افغانستان دعوت شده بودند. اسان الله شاه غازی به ساعت (۹) شب پنجشنبه (۲۳) فوق سال ۱۳۰۶ ش به [زال] نان خوری که در خود قصر گور نممت هوس و تقریب اقامتگاه پادشاه غازی، واقع بود، بلباس رسمی تشریف برد. و قبل از خروج اسان الله شاه غازی، از محل اقامتگاه خودش، گور نر بمبائی (و کیل و ایسرا) باراکین خود در جلو در برای مشایعت حاضر بود. بعد ایفاء رسم تعظیم با ذات ملوکانه یکجا بطرف سالون صرف نان روان شدند. در صد و محفل دعوت، مطابق نقشه رسمی، در وسط سیز بزرگ، چوکی اسان الله شاه غازی و طرف راست شان گور نر بمبائی و بطرف دست چپ شان سرفرانسیس همفریز و بعد از آنها سردار محمد حسن خان صاحب و غلام صدیق خان چرخ سرنشی

خصوصاً ( این وقت وکیل وزیر امور خارجه) جاگرفته بودند. در همین وقت خانم و ایسر او خانم گورنر نیز به اقامتگاه پادشاه غازی و اردشده سلکه تریا و خانم های محترمه افغانی همسفرشان را بجای علیحده که محفل پر شکوه دعوت رسمی بافتخارشان و به سویه خیلی بز رگ ترتیب شده بود شایعت و سهم انداری نمودند (۱). در محفل دعوت رسمی پادشاه غازی، مدعوین افغانی و غیره بجای های معین جاگرفته بصرف طعام پرداختند. پس از صرف طعام گورنر بمبائی [وکیل و ایسر] بپاس تاده و در مورد سر یضی و ایسر گفت: و ایسر اکمال تأسف دارد که در این دعوت رسمی حضور پادشاه افغانستان شامل شده نتوانست. و به مدعوین مطلب را رسماً توضیح نمود که و ایسر او اقعاً سر یض است. و بعد از آن متن نطقی و ایسر را که قبلاً در جهاز بحضور امان الله شاه غازی تقدیم شده بود بحیث وکیل و ایسر اقرائت نمود. مقابلاً امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان نطقی ایراد نمود که اینک هر دو متن را از نظر می گذرانیم:

(۱) به خواننده محترم تاریخ باید توضیح نمود که سلکه تریا شاه خانم در آن سفر در همه جا از محافل دعوت سردانه کنار بوده به همراه صاحبه های افغانی می گذرانید. و در دعوت هامو را استقبال خانم های رجال بز رگ سیزبان رسمی قراری گرفت. و اما بعد از خاتمه سفر رسمی منابع پر و پاگندی انگلستان مضامین سر اپا خلاف حقیقت را برضد پادشاه و سلکه افغانستان انتشار دادند. چرا که این سفر بمنافع سیاسی و استعماری خودشان تمام نشد.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

## متن نطق وایسرا

«اعلیحضرت و جنابان مستطابان و آقایان! سایان اسروز جزوی (۱) بر ای صفحات تواریخ صورت داده ایم. از آنکه: اسروز استیازی بما حاصل شده که بخدست اعلیحضرت پادشاه اسان الله، در منزل افتتاحی آن سیاحت عظیمه به ممالک خارجه آنطرف دریا که سنجمله حکمرانان افغانستان اولاً بعزم آن پر داخته اند، خوش آمدید سیگو ئیم. این خیر مقدسی است که سحرک آن بمانا جنات دوستی است بر ای مملکتین و تحسین و تمجید بر ای حکمران آن که در عرض چنین مختصر سالی چند اینقدر بر ای ترقی و تقویت مملکت خودش سرانجام داده است.

من بلطف اندوزی اعلیحضرت از منظرهای ممالک و بلادیکه پیاپی پیش شان کشف کردند. و از مبادله خیالات خود با حکمران و مدیران سلال عدیدی رشک سی بر م، اسامسا فاتیکه در پیش دارند، طولانی است. و هر آینه جز از جذبۀ عالیۀ و طنپرسی چیزی دیگر نمی توان بود که سقیم تحمل و زحمات صعوباتش را شوق شده باشد و اگر هندوستان مقتدر بفرامهم آوردن اسباب

---

(۱) کلمه جزوی سراداز فصل جدیدی است. و مقصد وایسرا ازین تصریح آنکه: این سفر رسمی اسان الله شاه به هندوستان و سراسم استبقال شاندار او، یک داستان بز رنگ نوینی را در تاریخ هر دو کشور افغانستان و هندوستان افزوده است. و این طریقی از آرایش نکات ادبی تاریخ نویمان است که از جهت احترام بکار برده میشود. و چون متن است بعین عبارت درج گردید.

( و کیلی پوپلزائی )

راحت اعلیحضرت و علیاحضرت سلطه معظمه (امان الله شاه و ثریا) در منزل اول این مسافرت قابل یادگاری آمده همانا هندوستان آنرا سایه خوشبختی خودش خواهد شمرد.

اعلیحضرت چون ازین سواحل و داغ نمایند خیر اندیشی هندوستان بخود همراه خواهند برد. و آرزو مندیم یاد آوری های خوشگوارانه توقف سختصری در میان ماها را نیز همراه خود بگیرند. حالاً از شما خواهش مینمایم با من شریک شوید، در اینک جام صحت اعلیحضرت امان الله شاه پادشاه افغانستان را بنوشیم. و روحیات خود را اظهار داریم. در اینک اقامت اعلیحضرت میان ماها دلپذیر و سفر اعلیحضرت آنطرف دریا و رایش مرغوب و مسعود بشود. بفراغت اتمام سفر و بخیر و سلامتی مراجعت فرمای افغانستان شده به منفعت دایمی ملت خود مدت ها حکمرانی فرموده باشند.»

## متن نطق امان الله شاه غازی بجواب بیانیه وایسرا

### نائب السلطنه هند

«وکیل جناب وایسرا و حاضرین محترم! از خیر مقدم پر از صمیمیت و پر از احساسات دوستانه شما که نسبت بمن و مملکت عزیزم از طرف هندوستان بیان نمودید تشکر می کنم. من به مسرت بی تو انم اظهار کنم که همسایه عزیز من هندوستان به تمام محبت سر پذیرائی نمود و چند روز سفر من در هند همه گونه آسایش را دارا بود. از آن رو یک خاطر خوشی با خود خواهم برد. در خاتمه: خواهش های نیک خود را بر ای تشیید و ابطد و لتین افغانستان و بریتانیا، اظهار کرده به صحت شما این آب صاف را می نوشتم.»

در وقتی که اسان الله شاه غازی میخواست بیاستاده شده به نطق خود آغاز کند حاضرین سحفل بقدر یک دقیقه بکف زدن آغاز کردند . و یک جوش و خر و ش فوق العاده نمایان گردید . پس از صرف طعام شب ، اسان الله شاه غازی و سیز بانان و مدعوین از جابر خاسته در چمن هایی که با چراغان و بیرق هاتزئین شده بود ، بقد زدن و تماشا آغاز کردند و بعد یک ساعت گردش . اسان الله شاه خدا حافظی نمود و مدعوین بجای های خود عودت کردند و اسان الله شاه در اقامتگاه خاص خود شان تشریف بردند .

## تماشای شهر بمبائی

صبح پنجشنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۶ ش. اسان الله شاه غازی به همراه سردار محمد عثمان خان (۱) اسیر قونسل افغانی در بمبائی بصورت غیر رسمی بجهت گردش و تماشای شهر بمبائی تشریف برده و جاهای قابل دیدن را تماشا نموده به ساعت (۱۱) قبل از ظهر به اقامتگاه خود بازگشت و نان ظهر را صرف کردند.

---

(۱) محمد عثمان خان و لدر سردار اسیر محمد خان ایشیک قاسمی و لدر سردار شاد محمد خان و لدر سردار پیر محمد خان و لدر سردار پاینده خان بارکزائی و در او آخر زندگی سفیر کبیر افغانی در تهران بود . و لده مذکور مسماة د لبر سلطان بنت سردار فقیر محمد خان شاغاسی سامای علیا حضرت والدۀ اسان الله شاه غازی بود .



## د عوت عصریة اتباع افغانی

اتباع افغانی مقیم بمبائی بافتخارتشر یف آوری اسان الله شاه غازی با مصارف شخصی خودشان محفل دعوتی در عمارت قونسلگری افغانی ترتیب دادند. بر حسب عرض سردار محمد عثمان اسپر قونسل افغانی که از طرف همه اتباع افغانی مقیم بمبائی این دعوت عصریه بشر فور و د پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود، ذات شاهانه به ساعت دو نیم بعد از ظهر روز ۲۳ قوس سال ۱۳۰۶ به عمارت قونسل خانۀ افغانی تشریف برد. طی این دعوت عصریه که تقریباً سه ساعت را در برگرفت احساسات خیلی صادقانه و یکعده افغانان به انتہادرجه ابراز گردید و چون تزئینات و ترتیبات این محفل دعوت را بدرجۀ اعلی گرفته بودند از هر لحاظ اسباب مسرت و شوق و شغف اسان الله شاه غازی را در انظار همگان بتمام سعانی فراهم آورد. بعد از قرار گرفتن پادشاه غازی بکرسی مخصوص و ختم سوزیکود عائییه، چند نفر از سرکردگان بوکالت از طرف جمعیت های افغانی، توسط سردار محمد عثمان اسپر قونسل افغانی در بمبائی بحضور اسان الله شاه معرفی شدند. سرکردگان عرایض خیر مقدم های خودشان را یکی بعد دیگر به پیشگاه پادشاه افغانستان قرائت نمودند. و بعد از آن پادشاه غازی بجواب او شان و بدون آنکه مسوده پی در دست داشته باشد نطقی ایراد فرمود پس از صرف چای و ختم محفل پادشاه غازی بهر یک از شاسلین دعوت مصافحه و وداع نموده خارج شدند. دعوت افغانهای مقیم بمبائی یکی از پر شکوه ترین محافل بزرگی بود که طی آن روز به استقبال شاه غازی ترتیب گردیده بود

## متن نطق امان الله شاه غازی در محفل دعوت

### افغانهای مقیم بمبائی

«امر و زخود را حقیقاً در افغانستان سی یابم. چرا که تمام شمار را دیده و همان اثرات جاذبه افغانی را در شما یافته و مسر و رسیشوم. به صحت باشید اثرات شیرینی که در استقلال و سرارت های تلخی که در غیر آن میباشد همه تان درک نمود. چند سال پیش شما همه بی خبر بودید در هر جانب نام دیگران حساب میشدید. حتی بدربار خدای خود یعنی سکه الله شریف بواسطه ترک و ایران سیر رسیدید چرا که پاسپورت و تذکره افغانی نداشتید. و اکنون که مستقل شدید خدا را شکر کرده و از بارگاه بی نیازش استقلال و حریت تا نراتاقیاست میخواستیم. حال شما یک بیرق و یک سرکز عظیمی (۱) دارید، در هر جا خواه کم باشد و خواه زیاد سن از طرف خود برای تان و کلاء مقرر کردم چنانچه در اینجا از طرف سن قونسل صاحب حاضر هستند، شما رانمی گذارند که راه خود را گم نکنید. لهذا این کار حکومت بود که کردیم. حال لازمه شماست که قونسل خود را محترم شناخته و این محل را جای مبارک و مقدس قرار دهید

---

(۱) سرکز عظیم مقصد از شهر تاریخی کابل است که در دوره جدید از عهد امپراتوری درانی پدران امان الله شاه سرکز دایمی افغانستان مستقل قرار داده شد. و امان الله شاه همان استقلال تاریخی را از همین سرکز عظیم مجدداً اعلان و استرداد نمود و چنانکه تا الان همان اساس متین دیرین یعنی سرکزیت تاریخی کابل ادامه دارد.

عزیز الدین و کیلی پوپلزائی

تا هر چه باشید بعزت باشید. و این عزتی که شما دارید از برکت افغانستان شما است. اگر شما قونسلگری را محترم شناخته و او اسرا و اطاعت نمائید رضائیت سرا حاصل خواهید کرد. اگر افغانستان نام یک وطن مقدس نمی بود سرا کس محترم نمی کرد. برادران هند و یا حکومت محلی یا غیره اینقدر عزت نمی کردند باید از کس خوشنودنبوده غیر از خدا و وطن مقدس خود. و در صورتیکه از وطن خود دور هستید هر ای شما چه بکار است. او لتر خدای خود را حاضر دیده او اسرا و اطاعت کنید. علی الخصوص در این حال مسافرت خود باید یکدیگر را برادر بدانید. اگر چه این سفارش من غیر لزوم است. چرا که من در غیاب می شوم که افغانها اتفاق شان یک برده شده سیر و د. باز هم تائید میکنم که خدای ما اسرا کرده که ما پاک عمل بوده معامله ما سببی بر دروغ نباشد. ازین رو باید معامله که با هر کس میکنید، صاف و صادقانه باشد. با هند و غیره اینقدر صاف باشید که کسی شمارا در محکمه کش نکند. رفتن محکمه را عار بدانید و معامله بر استی کنید. در غیر آن شما خود را بدنام کرده و لکه پی بر افغانستان وارد سی آید.

خود را و قوم را بدنام نکنید. لهذا در تمام معاملات صاف و صادق باشید. شما که در یک مملکت میباشید خواه هندوستان یا ایران و تمام ارو پاوایشیا هر جا که باشید قانون محلی آنجا را احترام کنید. این طور نکنید که خلاف رفتار نمائید. و باید شما اولاد حقیقی من خود را بسازید. اگر چه من شما را از چشم های درشت و پیشانی های ترش و ابرو های سیاهتان می شناسم که افغان هستید. لیکن هر کس نمی شناسد. لهذا شما باید پاسپورت و تذکره داشته باشید. از قراریکه

خفیه می شنوم که شما اگر پاسپورت گرفتید یاسی گیرید، سیگوئید سارا عسکر و غیره سیگیرند. ولی این درست نیست. شما خوبی های تذکره و پاسپورت را بد تلقی نکنید. شما اگر چه اولاد من هستید، ولی در صورتیکه تذکره داشته باشید اولاد حقیقی من نخواهید شد. پس شما کوشش کنید که خود را اولاد حقیقی من ساخته بتوانید، کسی که تذکره نداشته باشد، نزد قانون و لایت او مشکوک میباشد. لهذا این یک چاره ایست که تمام دنیا اجراء کرده شما نیز پیشتر اجراء کنید. و لازمه شماست که برای مملکت خود فداکاری کرده و نگذارید هیچکس به بد نیتی در آن مملکت قدم بگذارد. انسان یک دفعه می سیرد. اگر در خیر مملکت و برضای خدای خود، خود را بکشد بهتر است. بحضور خدای خود بسیار شکر میکنم که افغانها تندرست و شجاع و وطن دوست هستید از خدا شما را همیشه باشرف و باعزت میخوانم. «  
(پاینده باد افغانستان عزیز ما)

## دعوت عصریه با احترام اسان الله شاه غازی

### از طرف گورنر بمبائی

ساعت پنج و نیم عصر پنجشنبه (۲۳) نوس سال ۱۳۰۶ ش با احترام تشریف آوری اسان الله شاه پادشاه افغانستان در بمبائی، گورنر بمبائی محفل دعوت رسمی بر گزار نمود. و دعوت گزار دن پارتی در چمن های (ویلنگتن هکب) از طرف حکومت آنچارسماً ترتیب و شخصیت های بزرگ مقیم بمبائی و مسورین عالیرتبه به تعداد کثیر در دعوت حضور بهم رسانیده بودند، رفقای سفیر اسان الله

شاه غازی بسواری سو تر با آنجا رفته و ملکه ثریا (شاه خانم) به همراه اسان الله شاه تا آنجا در یک سو تر بودند. بعد از فرود آمدن از سو تر، ملکه ثریا با خانم های محترمانه افغانی و زنان سیزبان بیک طرف جدا از جمعیت سردان جا گرفتند. اسان الله شاه غازی و صاحب منصبان و مسورین و گورنر بمبائی و مدعوین بدیگر طرف چمن اخذ موقع نمودند. پس از صرف چای در بین باقی اهالی که همه بیاستاده و جدا جدا رسم احترام بجاسی آوردند و تقریباً بالغ بر سه صد نفر میشدند، اسان الله شاه غازی گردش کرده با بعضی ذوات مصافحه و احوال پرسی فرمودند. در ختم دعوت که تا ساعت (۷) شام دوام داشت، اسان الله شاه و ملکه ثریا به گورنمنت هوس عودت کردند.

## دعوت شب از طرف گورنر بمبائی و خانم و ایسرا

### بو کالت و ایسرانائب السلطنه هندوستان

شام پنجشنبه (۲۳) قوس ۶. ۳۰ ش که فردای آن جمعه بود، بافتخار اسان الله شاه غازی و ملکه ثریا (شاه خانم) از طرف گورنر بمبائی و به و کالت و ایسرا نائب السلطنه هندوستان (که مذکور در این وقت سر یض بود) و خانم و ایسرا، دعوت شب نشینی در گورنمنت هوس بعمل آمد. اسان الله شاه و ملکه ثریا و همراهان سفر شان در محفل دعوت که در دو سالون بزرگ جداگانه ترتیب یافته بود، تشریف بردند.

گورنر بمبائی بحیث وکیل و ایسرا نائب السلطنه هندوستان از اسان الله شاه

پادشاه افغانستان، و خانم و ایسر را از ملکه ثریا استقبال و احترام نمودند .  
مجلس دعوت پس از صرف طعام به ساعت ( ۱۱ ) شب خاتمه یافت .

## دعوت انجمن خلافت و زعمای هند

امان الله شاه غازی صبح جمعه ( ۲۴ ) قوس سال ۱۳۰۶ ش در دعوت انجمن  
خلافت و بعضی زعمای مشهور هندوستان ( جمعیتی که بنام جماعت استقبالیه تعیین  
و جهت تقدیم خطابه ها و سپاسنامه ها و عریضه ها را داده در یک میدان  
وسیع ترتیبات بس مجلل گرفته و قبلاً از امان الله شاه غازی دعوت بعمل آورده  
بودند ) .

این دعوت که در یک میدان خیلی وسیع انعقاد یافته و بیش از سه لک  
نفر در آن شرکت داشتند تشریف بردند .

از دحام و ولوله عجیبی بنظر سیر رسید . در وسط میدان بصورت تخت و سایه  
بان محل نزول اجلال امان الله شاه غازی را بر گذار نمودند . امان الله شاه  
بدانجا تشریف فرما گردیده بر کرسی مخصوص که بر فر از تختگاه گذاشته بود  
جلوس فرمود . پس از لمحله سکون عمومی با احترام تشریف آوری پادشاه غازی  
نمایندگان فرقه و انجمن خلافت هر یک جداگانه خطابه ها و سپاسنامه های خود  
را هدیتاً تقدیم حضور پادشاه استتلال بخشای افغانستان می نمودند . ولی  
از کثرت آوازه ها و مهمه اهالی و هیجاناتی که در آنها تولید شده بود و هر آن خود  
را به تخت قرارگاه امان الله شاه غازی ، نزدیک میکردند ، صدای عموم مفهوم

شده نمی توانست، ولی از جمعیت های محدود و قریب همین مطلب زیاد شنیده میشود که میگفتند :

«اعلیحضرت پادشاه جوان و جوانبخت غازی افغانیان - نه تنها آزادی بخشا و ترقیخواه ملت غیور خود است، بلکه این شخصی است که آزادی و ترقی و اتفاق تمام ملل اسلام را می خواهد، و ما از وی التجاسی کنیم که مطابق آرزو های خودش حقوق حقه تمام مردمان کافه اسلامیان را بخواهد، و همگان از شجاعت و رشادت ذاتی و فطری وی همین اسید و ائق را دارند.»

درین محفل با وجودیکه وسیله نشر الصوت (لو دسپیکر) موجود بود، ولی باآنها آواز، کلمات و جملات بدرستی شنیده نمی شد.

بهر تقدیر بعد از قبولی خطابه ها و هدایای شایان شان، شهریار بزرگ افغانستان با همان لهجه مخصوص و الفاظ آتشین و هیجان انگیزی که داشت، بزبان دری و بدون مسوده قبلی و از روی حافظ جو ابانطق فصیح و بلیغ ایراد نمود که سر دار شیر احمد خان (۱) آن را به اردو ترجمه می کرد. تا شنوندگان بفهمند.

---

(۱) شیر احمد خان ولد سر دار فتح محمد خان امین العسس سابق. شیر احمد خان از فضلاء و سیاستمداران وقت بوده و زبان زیاده در نویس شورای دولت و هم وقتی وکیل وزارت اسور خارجه و یکی از همراهان سفر امان الله شاه غازی در این وقت. و در سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ شمسی در کابل بود. وی دوران جوانی را در هندوستان گذرانده و زبان اردو را خوب سیدانست. و شخص دارای هر گونه اعتبار و اعتماد بود. طاق ظفر پغمان در ماه سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی به نطق همین شخص از طرف وکلای ملت افغانستان افتتاح گردید. و مصادف ایام لویه جرگه دوره دوم عصر امانی بود. (عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

اهالی هندوستان در این مجمع عمومی وضعیت رقت آور از خود نشان میدادند زیرا که در حال بسی ناسیدی و محرومیت حق آزادی هند را بهر زبان ابراز میداشتند. واسیدگاه خود اسان الله شاه پادشاه غازی را دانسته به لهجه هاو وضعیت های گوناگون نظر دقت آن شهر یار را بطرف کافه مسلمین هند جلب میکردند و به همین امید، محبت و احترام فوق العاده نسبت به اسان الله شاه غازی داشتند و همیشه اخلاص و صداقت ابراز میکردند.

ساعت یازده و نیم روز مذکور که وقت ادای نماز جمعه قریب شد، اسان الله شاه بغرض ادای نماز جمعه خواست تا محفل را ترک بگوید. اسان نظر بوفور اهالی و جوش و خروش زیاد آنها بسیار مشکل خود را به سوت تر رسانید. اهالی سوتر را احاطه کرده از شوق و محبت زیاد راه عبور نمیدادند. بعداً اسان الله شاه به گور نمند هوس رفته و پسا زوضو و تبدیل لباس، بطرف مسجد جامع [ای] حرکت کردند.

## ادای نماز جمعه در مسجد جامع (ای) بمبائی

### به اسان الله شاه غازی

پادشاه افغانستان، با همراهان سفرشان، به حوالی ساعت (۱۲) روز جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی از گور نمند هوس بمبائی بجهت ادای نماز در مسجد جامع مشهور [ای] بمبائی مشرف شد.

از جلو قصر گور نری (اقامتگاه اسان الله شاه) تا دروازه مسجد جامع بدو طرف جاده خطیر موکب پادشاه غازی، پولیس ایستاده و ترافیک بطور عموم



ستو قف و تا ختم ادای نماز جمعه تمام جاده کاملاً مسدود بود. امان الله شاه غازی در مسجد جامع، اساست نماز و خطبه را خود بجا آورده و هزاران نفر نماز گذار، از جمله مقتدیان پادشاه افغانستان بودند. پادشاه غازی بعد از ختم نماز که اساست را خود بر دست داشتند، به خطابت و سو عظت آغاز کردند.

### خلاصه متن خطابت امان الله شاه غازی

« بدرگاه خالق خود شکر میکنم که ما را ابدین اسلام آفریده و مثل حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم، رسولی برای ما فرستاده است. باز خدای خود را بگانه بشناسید، و شرک نیاورید. خداوند عظیم است. به طاعت ما هیچ احتیاج ندارد. فقط هر چه می کنیم، برای آسایش دینی و دینوی خود میکنیم. فرض ترین چیز هائیکه در دین ما زیادتر تا کید شده نماز است. نماز را ترک نکنید. (پس مکن در نمازها تقصیر). بعد از آن کمک و همدردی با غربای اسلام است. همدردی چیست؟ زکات است که خداوند ما را کرده، و نیز اتفاق است با همد - بگر، میان مسلمانان و نیک معامله گری است با اهالی دیگر مذاهب. اگر چه هندو - گبر - ارمنی - و هر کس باشد.

(صافی آئینه با گبر و مسلمان آشناست). لهذا باید عزیز بدانیم کسانی را که با ما در حیات اجتماعی شریک میباشند. ثواب روز و زه شما نسبت به ما زیادتر است چرا که شما در هوای گرم روزه می گیرید. اگر روز و زه نگیرید از طرف حکومت اینجائی نیست که بزور بالای شمار و زه بگیرد. مثلی که در افغانستان

جبری است (۱) و در این قدر گرسی که در هندوستان است و زه سی گیر ید. لهدا ثواب شما نسبت بمآز یادتر است. پس در ر و زه گرفتن تقصیر نکنید. فر یضه حج ضرور است. و سن سیدانم که شوق زیاد دارد، لیکن چنین خیال نکنید يك خانه هنگی را طواف سی کنیم. خداوند حاضر است به همه حال (در کعبه چه سی روی دلی را دریاب). دل هر مسلمان خانه خداست. و بدست آوردن دل آباد کردن خانه خداست. اگر شما حج سی روید و یا افغانها حج سی رو ند، مقصد شما همین باشد که برادران هندی-ترکی-ایرانی-بخارایی-عربی و غیره مسلمانان را دیده به آنها محبت و اتفاق و در دل خود را بکنیم. بسیار افسوس میکنم که تمام دنیای اسلام دور خوردن به کعبه را ثواب سیدانند، لیکن نمی دانند که مقصد از رفتن به کعبه بر حالات خوب و بد یکدیگر و اقف شدن و محبت کردن است. لهدا وقتی که کعبه سیرو ید باید با هم اتفاق و صحبت کنید. در دین چنین امر است که :

---

(۱) مقصد امان الله شاه از این اشارات آنست که یعنی افغانستان مملکت اسلام و پادشاه آن مسلمان و از طرف حکومت نیز بر مردم تا کید ادای فر ایض میشود و حکومت انگلیسی هند که پرو ای روزه مسلمانان را ندارد و تا کید نمی کند و شما مردم مسلمان هندوستان بر ضا خود به سیل اسلامی خود و زه سی گیر ید. ثواب شما بیشتر است. و بدین اشارات داناند که یعنی شما مسلمین هند حکومت اسلامی از خود ندارد ید و تا آزاد نشو ید، حکومت ستدینی که پابند احکام دین باشد یافته نمیتوانید، تا سگر آزاد نشو ید و بقرار این عبارات ساده و سلیس تمام آن حقایق را با آن مسلمین ملك هند داناند.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

برای دین و الفاظ مقدس دیگران باید اهانته نکند. چرا که اگر تو دین او را  
حقارت کردی در حقیقت قرآن عظیم را در حقارت انداختی. بعضی از برادران  
هندی ما چنین خیال میکنند که من برای دین خدمت میکنم و این حقیقت خدمت  
نه بلکه اهانت است. میگویند پدر مرا مگو که پدر ترا انگویم. چنین نکند که  
برای مساجد، اهانت برسد. و در خاتمه :

دعا میکنم که قدر اسلام بھر گوشه دنیا است. خداوند متعال جل علی شانہ  
العزیز در حفظ و حمایت خود محفوظ و مأمون داشته باشد و افغانستان عزیز  
مرا و تمام ممالک اسلام را در حفظ ابدی خود داشته و مردمان آنرا بر اہمستقیم  
پایدار و بجمیع احکام دین حضرت سید المرسلین (ص) مستحکم بدارد.  
و من عاجز را توفیق مزید عنایت فرساید تا من بحیث یک خدمتگار عالم اسلام  
خدمت کنم، و تمام عالم اسلام را خداوند قدیر و مستعان در حال بسی ترقیات  
و تعالیات بخواهم و از خدمت دایمی شان همیشه مسعود و مسرور از باشیم.  
آمین یا رب العالمین .

مقصد اسان الله شاه غازی این بود که: مسلمانان هندوستان معابد هندوهارا  
ویران و حقارت میکردند، و بر مقدسات دینی آنها تجاوز می نمودند. و بدین  
سبب هر روز به کینه و کدورت شدیدیکدیگر میافزودند. و از این وضعیت  
بر مسلمانان هندوستان اضرار سادی و معنوی میرسید. و از بروز ادامه  
نفاقهای شدید انگلیسان در هر وقت استفا ده می بردند. و هر چند در  
سرور گذشته بسیار تجاوزات و تخریبات از جانب اهل هندو بعمل آمده بود  
ولی در این وقت اسان الله شاه در مسجد جامع بمبئی مسلمانان هندوستان را توصیه  
نمود که شما باید از تجاوزات خود منصرف شوید. زیرا تا وقتی که این نفاقها  
موجود باشد اهالی آن سرزمین بحقوق آزادی خود نمی رسند، و اسان الله شاه که

طرفدار جدی آزادی کشور پهنار و هند از سلطه انگلیس بود، یگانه عامل آن را اتفاق مردمان هند میدانست. وبهریک جمعیت مسلم و غیر مسلم همین تاکید اتفاق و ترك نفاق میفرمود. چنانچه در وقتیکه معاهده‌یی را با انگلیس امضا نمود گفت این معاهده را که من باشما امضا میکنم، معاهده صلح است و نه دوستی معاهده دوستی را وقتی امضای کنم که بریتانیا حقوق آزادی هند را بر سمیت بشناسد. امان الله شاه بعد از ادای نماز و خطابت و موعظت از مسجد جامع بمبائی خارج گردیده به قصر اقامتگاه رسمی خود (گورنمنت هوس) عودت نمودند

### دعوت بلدیة بمبائی

په ساعت (۳) بعد از ظهر جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی از طرف بلدیة بمبائی بنمایندگی تمام شهریان آنجا دعوت عصریه بافتخار امان الله شاه پادشاه افغان-نستان ترتیب یافت. امان الله شاه بقرار پروگرام مرتبه رسمی بانجالتشرف فرما گردید عمارت بلدیة بمبائی تزئینات مجلل و باشکوه یافته بود. و در طول جاده خطسیر پولیس استاده بود. شهریان بمبائی حدبحد استاده رسم احترام بجامی آوردند در جلو دروازه عمارت بلدیة، طلاب سکاتب صف بسته و رئیس بلدیة برای پذیرائی حاضر بود. امان الله شاه بعد از ورود به سالون بزرگ ریاست بلدیة به یک چوکی بزرگ که در وسط خانه بر فراز تخت گذاشته شده بود، اخذسوق فرمود و بدو طرف شاهانه و زرای همسفرشان جا گرفتند. و باقی رفقای سفر در صف دوم نشستند. اعضای ریاست بلدیة و شخصیت های مشهور بمبائی، بطرف مقابل و به دو سمت راست و چپ بر چوکی های معینه خود جا بجاشده پس از

ختم بر اسم احترامات و قرار گرفتن مدعوین به جاهای معینه، رئیس بلدیة بمبائی بزبان انگلیسی لایحه خیرمقدم بحضور اسان الله شاه غازی بعرض رسانید و شخص دیگر بزبان دری ترجمانی سی نمود. مضمون رئیس بلدیة از نگاه عبارت و مطالب خیلی جذاب و متین بود.

بعد از ختم معروضه رئیس بلدیة بمبائی، ورقه لایحه مذکور را که در یک صندوق نقره‌پی بسیار مقبول نهاده بودند، بحضور اسان الله شاه غازی تقدیم نمودند و در لحظه‌ئی که اسان الله شاه غازی صندوق نفیس نقره‌پی حاوی لایحه خیرمقدم شهریان بمبائی را از دست رئیس بلدیة سی پذیرفت، حاضرین بطور عموم با احترام قهرمان سلی افغانستان بپااستاده بکف زدن شروع کردند. در اخیر اسان الله شاه نطقی ایراد نمود که توسط سردار شیر احمد خان بزبان هندی ترجمه سی گردید.

## دعوت انجمن اسلامی در بمبائی

در عصر همین روز بعد از دعوت ریاست بلدیة، از طرف انجمن اسلامی بمبائی نیز دعوت عصریہ بافتخار و رود اسان الله شاه غازی ترتیب یافت. و اسان الله شاه با وصف محدودیت وقت بدانجا تشریف فرما گردید. در دعوت انجمن اسلامی، گورنر بمبائی هم شمولیت داشت. و در وسط [زال] بر تخت بلند که بدین مناسبت احتراما آراسته شده بود، اسان الله شاه غازی اجلاس فرمود و در پهلوئی سمت راست گورنر بمبائی و بطرف چپ رئیس انجمن اسلامی نشستند. رئیس انجمن اسلامی، لایحه خیرمقدم به پیشگاه پادشاه افغانستان بوقت عصر جمعه (۲۴) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی قرائت نمود، و ورقه را با صندوق بیش قیمت آن بحضور اسان الله شاه شهریار بیدار دل افغان تقدیم نمود، و اسان الله شاه

غازی بجواب رئیس انجمن اسلامی جواباً نطقی فرمود. و بعد از آن برای صرف  
چای باگور نر و همراهان سفرشان به سالون پهلوی [زال] تشریف بردند  
و باقی اهالی اعزه و معارف سعدوین و اراکین انجمن در میدان پیشروی  
عمارت به صرف چای آغاز کردند.

در موقعی که امان الله شاه غازی بسواری سوتر بطرف انجمن اسلامی تشریف  
می بردند، در طول راه خط سیر سوکب شاهانه جمعیت و ازدحام عمومی موجود  
و حدبحد صداهای زنده باد از مستقبلیین بلند، و موزیک ترانه ملی افغانی را شروع  
بنواختن نمود. بعد از آن موزیک هندنواخته شد. امان الله شاه غازی پس از صرف  
چای با سعدوین و داع نمود و به سواری سوتر خود که گور نر بمبائی در  
سوتر جداگانه از عقب می آمد، روانه گور نمونت هوس گردیدند. مستقبلیین  
بار دیگر در طول جاده الی گور نمونت هوس به شوق و ذوق تمام گردآمده  
بودند و نعره های زنده باد اعلیحضرت غازی از هر طرف پیوسته بلند میگردید  
و در عصر همین روز ملکه ثریا (شاه خانم) در دعوت زنان که از طرف خانم  
و ایسرا و خانم گور نمونت در محل جداگانه و بدون اشتراک سردان تریب  
یافته بود تشریف برد. شام همین روز امان الله شاه غازی از طرف حکومت  
هند برای صرف نان شب دعوت شدند. ذات شاهانه بدعوت مذکور تشریف  
نبردند. اما یک عده از همراهان سفرشان بدعوت مذکور اشتراک نمودند  
پس از صرف نان شب فلمی به نمایش گذاشته شد. و چون در این فلم مرسم پذیرائی  
امان الله شاه غازی در بمبائی نشان داده می شد، پادشاه غازی بدیدن فلم تشریف بردند.  
ساعت ده صبح روز شنبه (۲۵) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در گور نمونت هوس  
جمعیت پارسی ها و جمعیت طلاب هندوستان و جمعیت اهل تشیع برای عرض خیرمقدم

و تقدیم بیا نیده های شان در میدان وسیع اجتماع نمودند. امین الله شاه  
غازی برای قبول سپاسنامه های جمعیت های مذکور تشریف بردند. بعد از ختم  
مراسم احترام که از جانب جمعیت های کثیر مذکور بعمل آمد. بر قرارگاه  
خاص تکیه زد. اول جمعیت پارس ها خطاباً خود را بزرگان دری بیان کردند  
و اصل و رقه را باصندوق سزین و مصنع آن بحضور امین الله شاه غازی بحیث  
یکی از یادگارهای سفر و علامت اخلاص و فدویت فرقه های مختلف بان شهریار  
نامدار افغان اهدااً تقدیم کردند. و بعد از آن طلاب هندوستان و پس از آن  
رؤسای جمعیت اهل تشیع (۱) جدا جدا خطابه ها و هدایای خود را تقدیم کردند  
امین الله شاه غازی بجواب هر یک جمعیت ها پرداخته و همه آنها را بکوشش نمودن  
در ترقی معارف و اتحاد و اتفاق و بقای حیات فرقه های مختلف و کوشش  
تنویر افکار زنان و کنار جستن از حسادت ها و تعصبات بی فایده که مذهب اسلام  
اساساً بدان وقعی نگذاشته و لی به سرور زمان اشخاص صاحب غرض آنرا اذریعه  
بدست آوردن رزق خود قرار داده باعث تباهی اقوام گردیده اند توصیه فرمودند

---

(۱) کلمات پارسی ها و اهل تشیع - این نام های بود که فرقه های مختلف اسلامی  
متوطنین هند بر خود قائل بوده و به همین نام ها و عنوان ها از مقدم امین الله  
شاه رسماً پزیرائی می نمودند. و برای شناخت جمعیت های مسلمان مذکور  
در مسودات سفرنامه امین الله شاه غازی عین همین عبارات قید شده است  
(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

وایماً و اشارتاً افکار عموم بطرف استحصال حق آزادی خودشان که نباید همیشه در تحت اثر انگلیس باشند. متوجه ساخت و پیوسته آن افراد سر شناس و جمعیت‌ها را به اتحاد و زیست با همی و ترقی علم و معارف تا کید می نمود. در خاتمه: امان‌الله شاه برای شان فرمود که: من یک شخص مسافر م که فقط از هندوستان عبور میکنم. اگر نصایح مرا بپذیر بدخوب و الا (دست دل گیرم و بیرون روم از کشورتان). و بگفتن این مصراع ختم کلام نمودند. (۱)

## متن سپا سنامه پارسیان و قزلباشان

### مقیم بمبائی

» پادشاه غازی! ما پارسیان و ایرانیان مقیم بمبائی که علاقمندی به شخص شخص پادشاه غازی و ارتباط دیرینه تاریخی با مملکت افغانستان داریم. بعرض عبودیت مبادرت و تبریک و رود مسعود به او لین پادشاه مستقلمی که از طرف سلاطین

---

(۱) انگلیس از همین سر حله که مردمان اهل تشیع و غیره از امان‌الله شاه غازی استقبال کردند سخت دچار اندیشه شد، و دانست که حین بازگشت او به افغانستان و تقویت اسورتخنیک و تسلیحاتی از ممالک دوست در پی استرداد استقلال کشور های تحت تسلط انگلیس خواهد برآمد زیرا که بر مرز و اشاره پیوسته در این خصوص سخن سیراند. و اتحاد و یگانگی اقوام و قبائل را فقط برای همین مقصد می خواهد و بسیار سعی دارد که سنی و شیعه را با هم متحد داشته باشد چنانکه انگلیس گفته بود: امان‌الله شاه ظاهر آچیزی نمیگوید، و اما در باطن خود در ابرو رگ همه سلاطین امر و ز شرقی شناسد و بلکه آرزو دارد، خطاب خلیفة المسامین بر خود قائل شود. و از امثال این حرف‌ها مطالب زیاد گفته شد و در فصل خزان سال ۱۳۰۷ شمسی بظهور آمد.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)



و رؤسای جمهور اروپا دعوت شده‌اند عرضه میداریم .

اعتضاد و اتحاد سابه مملکت افغانستان بواسطه نژاد و یگانگی زبان است که محکمتر از هزار ارتباط سیاسی است . و علاوه بر این علاقه کامل به اقتدار افغانستان داریم . و هر قدم کوچکی که برای ترقی و تعالی مملکت ، اعلی حضرت بر میدارند ، بانهایت خورسندی تقدیس مینمائیم . فرق افغانستان امروز و چندسال قبل از هر حیث شگرف و نتیجه عدالت و فطانت و همت و استقامت سجیه و حیده ذات پادشاه غازی است . ما سیدانیم چسان تسهیل حمل و نقل ایجاد و کارهای مهندسی مقرر و مسائل سباه منظم شده و علاوه بر همه چگونگی معارف تأسیس گشته که موجب حیرت است .

تحصیل علم منحصر به پسران نیست سدارس بر ای دختران هم موجود و هر ساله دولت جوانان و طنرا بر ای تحصیل سدارج عالییه به اروپا اعزام میدارد . با فطانت سبصرین ، پادشاه غازی و ابطد و ستانه را به همسایگان منعقد ساخته اند بریتانیا و ایران و روس افغانستان را دوست محترم میدانند . فرمانفرمائی پادشاه غازی بر فرق مختلفه ساکنین افغانستان و سلوک مساوییه (۱)

---

(۱) این تصدیق پارسی ها و ایرانی های مقیم بمبائی کاسلاً صدق است . زیرا که تاریخ افغانستان و هم اسناد دولت و حکومت افغانستان این حقیقت را ثابت می کند و اسان الله شاه از بدو جلوس خود بوسیله اشتهارات و نظامنامه ها این حقوق مساوی را اعلان نمود و هم در نطق های خود این مطلب را همه وقت تاه کیدسی نمود . و گذارش لویه جرگه هانیز شاهد است .

کلمه سباه در متن ممکن مقصد از سباهی باشد که معنی آن فخر کننده است  
(عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

و بطرز یکه تا حال تعصب مذهبی دیده نشده بهترین سرو رساست. نه فقط دوستان  
اقتدار افغانستان، استقلال آن مملکت را بما خاطر نشان کرده اند، بلکه استقلال  
افغانستان را نمایش های مکرر و در جشن های استقلال هر ساله در کابل گواهی  
کافیست. ابنیه و آثار عتیقه افتخاریه افغانستان بواسطه دانایی و توانایی شخص  
پادشاه غازی تجدید گشته است. از یزدان پاک خواهانیم که مسافرت اعلیحضرت  
و علیاحضرت سلک کابل باخرسی قرین و تجارب ساخونده از شهرهای مختلفه  
اروپا در ترقی افغانستان تا آخرین نقطه مقصود کفایت نماید. و روابط  
برادرانه کاسملا الوداد را با ممالک این دو همسایه افغانستان که ایران و هندوستان  
باشد علی الدوام استوار سازد.»

\*\*\*

امان الله شاه غازی پس از استماع خطابه ها و ایراد بیانات و ارشادات شاهانه  
از میان جمعیت های پارسیان و ایرانیان مقیم بمبائی و طلاب معارف آنجا خارج  
شده به محل اقامتگاه خود معاودت فرموده و مصر و فاسو رسفریه خود شدند  
امار فقهای سفرشان بدعوت رسمی خانم و ایسر او گورنر بمبائی شمولیت ورزیدند.  
و پیش از صر ف نهار، بنا بر خواهش خانم و ایسر ا که تقریباً حیثیت سلک  
را در آن سرزمین داشت، با هیأت حکومت و ایسر او گورنر بمبائی یک عکس  
پادگاری گرفتند. محفل دعوت رسمی تا ساعت (۳) بعد از ظهر ادامه یافت

## تماشای اسپ دوانی

به ساعت (۳) بعد از ظهر شنبه (۲۵) نو س سال ۶۰۳ شمسی امان الله خان شاه غازی بسواری سو تر خود علیه حده و ملکه ثریا با خانم های افغانی معیتی خود جداگانه برای تماشای اسپ دوانی جانب کلوپ ویلنگتن حرکت کردند. پیش از ورود به کلوپ، در یک محفل معین از سو تر فرود آمده بسواری گادی چهار اسپه و بمشایعت سو اران پولیس که و زراء همرا کاب شاهانه نیز در سه گادی چهار اسپه از عقب می آمدند، عازم کلوپ گردیدند. و این مراسم بطور عموم رسمی و دارای تشریفات و ترتیبات مجلل و پر شکوه بود. گورنر بمبائی با امان الله شاه غازی، و خانم گورنر و خانم وایسرا به معیت ملکه ثریا که در سو تر جداگانه حرکت نموده و قبلاً به کلوپ رسیده بودند در یک طرف جا داشتند. حین فرود آمدن امان الله شاه غازی از گادی، سوزیک سار ش استقلال را نواخت. و اهالی زیادی که شامل این مجلس بودند، استاده شده احترام کردند.

در اثناء اسپ دوانی صرف چای نموده و بعد از آن، امان الله شاه با گورنر بمبائی و سایر اشخاص رسمی در یک چمن دیگر رفتند. در آنجا دو جائزه نقره یکی بنام [کابل کپ] و دیگری بنام [وایسرا کپ] که قبلاً آماده کرده بودند، بر سر سیزها گذاشته شده بود. در ختم مسابقه جائزه کابل کپ را امان الله شاه غازی، و وایسرا کپ را ملکه ثریا به برندگان مسابقه اعطاء کردند، پس از آن امان الله شاه به ترتیب گذشته با و زراء همرا کاب خود بسواری گادی ها - و ملکه ثریا با خانم های معیت شان توسط مو ترها جداگانه بطرف دروازه هند حرکت نمودند.

در طول جاده مستقبلین ازدحام کرده بودند، و به صدای بلند: خدا حافظ می گفتند . وقتی که سوکب امان الله شاه به دروازه هند [شهر بمبائی] موصلت نمود ، افراد عسکری و پولیس رسم سلام بجا آوردند. و بعد از فرود آمدن از گادی ، دسته طیارات بحری از روی بحر جهت رسم احترام پر واز نمودند و از دو جهاز جنگی که در بندر توقف داشتند. شلیک های توپ ها آغاز گردید، و سوزیک عسکری سلام شاهی و ترانه سلمی افغانی را خواندند. و این نغمه که بنام ساروش استقلال شهرت داشت، ولو له عجیبی بر مردم هند ایجاد می نمود امان الله شاه بمعیت گورنر بمبائی و افسر ان نظامی آنجا، گاردا احترام را معاینه فرمود ، و پس از رسم قبول سلام ، از دروازه هند (۱) خارج گردیدند امان الله شاه غازی، با خانم و ایسر [خانم نائب السلطنه هندوستان] و سائو رین رسمی و هیأت حکومت و ایسر او افسر ان نظامی بمبائی بر لب بحر و داع کرده و توسط واپور جهاز سوم به [راجپوتانه] که قبلاً آماده شده بود حرکت کردند .

در این موقع شلیک های (۲) توپ ها مجدداً شروع و طیارات در هوا شناخت می نمودند . وقتی که پادشاه غازی داخل جهاز شدند. از جهاز جنگی که برای رسم

---

(۱) یک دروازه شهر بمبائی باین نام مشهور است. چنانکه دروازه لاهور کابل - دروازه کابلی شهر قندهار - دروازه قندهاری شهر هرات . (۲) آواز چند بندوق که به یکبارگی سردهند. و این لفظ ترکی است. و توپ هایی هم که باستقبال و احترام همسان بصورت پیوسته صدادرآورده شود، همین اصطلاح و ابکار برند . (و کیلی)

مشایعت حاضر شده بود، سلامی فیر توپ شروع و هم از استحکام بحری،  
مقابل گور نموت هوس بمبائی ضرب توپ آغاز شد. سائر جهازهای متوقف بندر  
با احترام پادشاه افغانستان علی العموم با بیرق هاتز نین گر دیده بو دند، و بر  
فراز هر یک از آنها بیرق ملی افغانستان بالا بود. که مشاهده آن عظمت و  
استقلال کامل افغانستان را نشان میداد.

بر فراز جهاز راجپوتانه نیز بیرق دولت مستقل افغانستان را بر افراخته  
بودند. پس از ختم مراسم و داع با گور نر بمبائی اسان الله شاه غازی با جنرال  
قونسل افغانی و قونسل های مقیم کشور هندوستان و داع نمود و به آنها  
اجازة معاودت دادند.

## جواب پیام مسلمانان روهیلکنند

در ایامی که اسان الله شاه غازی در ماه قوس سال ۱۳۰۶ شمسی از کشور  
هندوستان به حیث مهمان رسمی دیدن نمود، از جمله اقوام آنجا مردم افغان  
روهیله که به نام مسلمانان روهیلکنند معروف اند، نیز پیام سلام و احترام  
تقدیم نمودند. و گفتند: همان درجات اخلاص خود را که هشت سال قبل از  
صمیم قلب بوسیله هیأت محترم افغانی بیان کرده بودیم. آن تمنیات خود را  
تائیدی نمائیم. چون این خاطرۀ شریف در قلب هر افغان موجود بود  
اسان الله شاه همان پیامها و کلمات حسن نیت خود را که همیشه و هم در این  
اوقات سفر بر ای عزت و سرافرازی اهالی هند بیان فرموده بود، در این بار نیز  
برای اراکین و قدمسلمانان روهیلکنند و سائر مسلمانان هندوستان ابراز فرموده

اطمینان داد که مسلمانان هیچوقت از همدیگر و در هر کشوری که باشند، دوری ندارند و ما و شما و همه عالم اسلام بغم و درد یکدیگر شریک سیم و حقیقت چنان بوده است که محمود طرزی و زیر اسور خارجه افغانستان بتاريخ پنجشنبه (۳) برج ثور سال ۱۲۹۹ شمسی از کابل به حیث رئیس هیأت صلحیه عازم هندوستان شد و حین وصول به میسوری، مردم افغان رو هیله معروف به مسلمانان رو هیله کند لایحه ئی را تقدیم نمود و نوشته بودند که [خطه رو هیله کند سر بوم ماست. از جانب خودها وعاسه مسلمین بریلی هزاران تشکرو استنان بعضی و رهیات افغانی عرض می نمائیم... خاک رو هیله کند که سرگز و سرز بوم افغان رو هیله می باشد... حقیقتاً یک قطعه ایست من جمله افغانستان که در هندوستان واقع شده. مدت ده صد سال گذشت که سورتان و بزگان سکنا ی این خطه از ملک روه و سوات و بنیر و غزنین و دیگر مضافات کابل شمشیر بکف آمده اینجاست و طن حاکمانه گزیدند. وجه تسمیه رو هیله کند در این سرز بوم، بود و باش افغانان رو هیله است. اگر برادران افغانان مارشته قرابت خودها از خاک رو هیله بشناسند بعید از صله رحم نباشد. یک درسگاه اسلامی برای تعلیم ثانوی در قلب رو هیله کند که عبارت از بلده بریلی می باشد افتتاح نمودیم و بنای مجلس ترقی تعلیم مسلمانان انداختیم]. و در ختم قصیده شاکر حسین نگهت سه سو انی یکی از اراکین و فد مسلمانان رو هیله کند درج نموده بودند.

و در همین اوقات که اسان الله شاه در هندوستان اقامت داشت. از ان خاطرات گذشته اشارت نموده سراتب احترام بجا آوردند.

## سفر اسان الله شاه غازی از بندر بمبائی

### بطرف بندر گاه عدن

به ساعت (۶) و (۲۵) دقیقه عصر روز شنبه (۲۵) قوس سال ۶۰۳ شمسی  
جهاز راجپوتانه از بندر بمبائی حرکت نمود. و سفر بحری اسان الله شاه غازی  
از همین دقیقه آغاز گردید (۱). جهاز جنگی شایع سوکب پادشاه افغانستان  
الی پنجاه میل مسافت، جهاز راجپوتانه بدرقه و بعد از اجراء رسم سلامی ذریعۀ  
توپ بازگشت کرد. روز چهارم این سفر بحری، جهاز حاصل پادشاه غازی  
به ساعت دو نیم بعد از ظهر چهارشنبه (۲۹) قوس ۶۰۳ شمسی در عدن مواصلت  
کرد و آنجا متوقف شد. و قبل از وصول به عدن یک جهاز جنگی انگلیسی تا  
پنجاه میل مسافت از جهاز سوکب اسان الله شاه غازی بدان طرف عدن استقبال  
نمود. حینی که جهاز در عدن لنگر انداخت.

اسان الله شاه غازی با همراهان سفر شان برای تماشای مسابقۀ بوگسنگ بر سطح  
فوق جهاز تشریف بردند. و در ختم مسابقه بر ای شش نفر شامل مسابقه که همه

---

(۱) و ایسرا نائِب السلطنۀ هند که گفته بود: «اسر و ز امتیازی بما حاصل شد  
که به خدمت پادشاه در منزل افتتاحی آن سیاحت عظیمه به سمالک خارجه آن طرف  
دریا که منجمله حکمرانان افغانستان او لآبعزم آن پرداخته اند، خوش آمدید  
سیگوئیم». مقصد او همین سفر اسان الله شاه به سوی مصر و کشورهای او پاراست  
که از این سفر بجانب عدن آغاز گردید.

(عزیز الدین و کیلی پولزائی)

از عملۀ جهاز بودند، شش تکه اسباب نقره انعام داد. دعوت به این مسابقه قبلاً از طرف کپتان کشتی صورت گرفته بود.

حین وصول جهاز راجپوتانه در عدن دسته های طیارات تا مسافه های دور به استقبال آمده بالای جهاز گردش می کردند. چونکه سر فرانسیس همفریز از سیل اسان الله شاه غازی به دیدن عدن قبلاً مسبوق شده بود، ساسورین حکومت انگلیس در عدن ترتیبات پذیرائی را قبلاً بدرجه شایان گرفته بودند. و بعد توقف در بندر گاه عدن و قبول اسم احترامات از جانب جهازات متوقف آنجا که همه آنها با بیرق ها تزئین شده بودند، و هر یک دسته مستقبلمین مراتب احترام خود را به آوازهای بلند عرض می کردند. جنرال سرتورانت که در عین زمان حکمران عدن نیز بود، با اعزاء رسمی حکومت خود به ساعت (۳) بعد از ظهر به جهاز راجپوتانه وارد شده و بعد از چند دقیقه انتظار در سالون علیحده اسان الله شاه او را به حضور پذیرفت. اسان الله شاه و رفقای سفرشان به لباس ملاقات سلبس بودند. بعد از ختم مراسم احوال پرسشی، حکمران مذکور جهت ترتیب پروگرام مسافرت اسان الله شاه غازی، از حضور اجازه خواسته و سپس بطرف ساحل رفت.

اسان الله شاه، ملکه ثریا، خانم های محترمۀ افغانی و سائر همراهان سفر در یک واپور خورد سوار گردیده عازم خشکه گردیدند. سر فرانسیس همفریز و کواسار و بکهم نیز حاضر بودند. در کنار ساحل، گورنر عدن با خانمش جهت پذیرائی استاده بودند. اسان الله شاه غازی و همراهان سفرشان از واپور خارج شدند. رسم سلاسی توپ شروع گردید، ملکه ثریا با دیگر خانم های افغانی که از جانب خانم گورنر عدن و دو خانم دیگر مشایعت می گردیدند



به سوترهای جداگانه قبل از سو کب اسان الله شاه غازی حرکت کردند. اسان الله شاه و رفقای هم سفر افغانی شان با گور نر عدن بطرف بر و ن بندر عدن روان شدند. در حصه خرو و جازرو و اقسقابل بندر، ساسور رین سلکی و افسران نظامی عدن صف بسته برای رسم احترام انتظار سی بردند. گور نر عدن هر يك رابه حضور شهر یار معرفی نمود. و پس از آن از رواق خارج شدند. بطرف مقابل گارد احترام سلام شاهی را با سوز يك عسکری ادا نمود. و مارش استقلال افغانستان را نواخت.

اسان الله شاه غازی بعد از معاینه گارد احترام، بانفری سعیتی شان به سوترها سوار شده عازم [تانکی] گردیدند. در طول جاده بدو طرف عساکر و افراد پولیس محلی و اهالی عدن اجتماع کرده از مقدم پادشاه افغان احترام سی نمودند. پس از وصول سو کب اسان الله شاه به تانکی و ملاحظه جاهای آبیگری و باغچه بلدیہ رفتند. و از آنجا معاودت نموده بجای گور نر عدن برای صرف چای تشریف بردند. و در آنجا نیز دسته های عساکر، رسم استقبال و احترام بجا آوردند. بلکه ثریا بعد از تماشای تانکی در حالیکه از طرف خانمهای انگلیسی مشایعت میشدند دوباره به جهاز عودت کردند.

اسان الله شاه غازی بقدر نیم ساعت در جای گور نر عدن توقف کرده و دوباره بسواری سوتر بترتیب قبل بر لب سنگ بست بحر معاودت نمودند. ساعت (۶) عصر بسواری واپور به جهاز واصل گردیدند. اسان الله شاه غازی در سالون بزرگ جهاز که برای شان مخصوص شده بود، وارد شده و با گور نر عدن وداع کردند. جهاز به ساعت (۶) و (۵) دقیقه عصر در حرکت افتاد و يك جهاز جنگی تا ساعت (۹) شب جهاز شاهانه را بدرقه کرده بعد از آن که

سراتب احترامات را ذریعۀ تلگراف سخا بره کرد ، با زگشت نمود .  
 صبح پنجشنبه ( ۳۰ ) قوس ۱۳۰۶ شمسی بحر احمر قدری تلاطم داشت  
 عصر شکل سکون بخود گرفت ، و تکلیفی عائد نگشت .  
 صبح جمعه اول جدی هم به خیریت گذشت . شام شنبه ( ۲ ) جدی ۱۳۰۶ شمسی  
 اسان الله شاه خواستند در سالون عمومی با همه مسافرین و کپتان جهاز صرف  
 طعام نمایند . کپتان جهاز که ازین لطف اسان الله شاه قبلاً اطلاع داشت ، انتظامات  
 لازمه گرفته و به ساعت معین همه نفری به سیزهای خود جا بجاشده بودند .  
 اسان الله شاه غازی و رفقای سفر شان به ساعت ( ۷ ) و چند دقیقه به سالون مذکور  
 وارد شدند . در اثناء ورود اسان الله شاه غازی به سالون سوژیک سار ش استقلال  
 افغانستان را نواخت . اهل مجلس بپا استاده رسم احترام بجاء آوردند . اسان الله  
 شاه و همراهان سفر شان با کپتان جهاز و سر فرانسویس همفریز و دو نفر انگلیس  
 دیگر بریک سیز و باقی نفری به سیزهای دیگر متفرق جا گرفتند . پس از صرف  
 طعام ، کپتان جهاز نطقی نمود . اسان الله شاه غازی بجواب کپتان جهاز نطقی  
 مختصر نمود و به مسافرین جهاز عید کرمس [ ولادت عیسی علیه السلام ] را  
 تبریک گفتند . و مجلس خاتمه یافت . به ساعت ( ۶ ) صبح جهاز در کانال سوپز  
 لنگر انداخت . و به ساعت ( ۷ ) صبح ضربات توپ از ساحل آغاز گردید ، در همین  
 وقت از طرف پادشاه مصر ، حاکم سوپز و رئیس پولیس آنجا به لباس رسمی به  
 جهاز آمده بحضور اسان الله شاه مشرف شده پس از عرض خیر مقدم سرخص شدند .

## حرکت موکب شاه و ملکه افغانستان از بندر پورت

### سعید بطرف قاهره بسواری ریل مخصوص

بعد از آنکه امان الله شاه غازی، ملکه ثریا و همراهان سفرشان در ریل مخصوص داخل شدند، قطار ریل در حرکت آمد و ضربات توپ بر سم سلام به سهام بزرگ آغاز گردید. آوازه‌های اهالی مستقبلین تا فاصله‌های بعید توأم بغرش توپ‌ها بگوش میرسید. و به همین ترتیبات و تشریفات پر شکوه، در هر محله و استانسه که قطار حامل شاه و ملکه افغانستان و اصل میگردید، اهالی با همان جوش و محبت پر حرارت برای استقبال حاضر بودند. و در هر چند قدم عساکر دولت مصر نیز در راه موجود بود. به ساعت (۳) بعد از ظهر و اصل استاسیون قاهره پایتخت مملکت مصر گردیدند. استاسیون بایبرق‌های افغانی و مصری تزئین شده بود. و پانداها تا حصه‌سو تر پهن بود. و از وقت وصول امان الله شاه به خشکه تاسواری سو تر و حرکت آن، از طرف اهالی مصر که در حوالی بندر اجتماع نموده بودند، آوازه‌های زنده باد پادشاه افغانستان در همه جا بلند بود، از حدرواق خروج بندر تا استانسه در هر جا بایبرق‌های افغانستان و مصر را پهلوی هم نصب کرده بودند. درخو داستاسیون هم ترتیبات خیلی مجلل گرفته شده بود و قطار ریل مخصوص حاضر بود. امان الله شاه به سالون مخصوص ریل تشریف بردند. بعداً ملکه ثریا و خانمهای همسفرشان نیز به سالون مخصوص داخل شدند.

## سرمقالته جریده الا هرام بتقریب ورود

### امان الله شاه غازی درسویز

بتاریخ شنبه (۲) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی که انتظار سیرفت جهاز حاصل اسان۔  
الله شاه غازی وارد بندرسویز گردد . جرائد مصر مقالات نهایت پر محتوی  
بتقریب ورود پادشاه افغانستان نشر نمودند که از جمله سرمقالته جریده  
مشهور الا هرام را درج می نمائیم :

« ای کسانیکه جوینده استقلالید! ای ذواتیکه به حریت عشق مفرط دارید.  
ای اشخاصیکه برای آرزوهای قومی خود دعوت سیفر مائید. فر دابوطن تان  
پادشاه مستقل نزول سیفر ماید. آن زمان سدار افغان شجاع. پس بطوریکه استقلال  
را آزادی را - آرزوهای قومی را - تحیت مینمائید، او را تحیت واکرام کنید.  
..... (۱).....

ای مهمانان بزرگ و مهم مصر! خدا را از اسرار این جلال بازگری و پرده  
برار. چرا دنیا با این همه وسعت خود بر اثر اخبار مسافرت تو به لرزه آمده است؟  
و حال آنکه در دیارت نه نیل صافی و خوشگوار و نه آفتاب درخشان و روشن  
و نه دشت های سبز پرریاحین . و نه لطافت و مال و جمال وجود دارد (۲).

---

(۱) در اینجا قدری از اوضاع جغرافی بحث شده است . (و کیلی )  
(۲) این اشارات بر آنست که یعنی سملکت مصر همه این چیزها را دارد. و چرا  
مانند افغانستان استقلال خود را استر داد نمی تواند . پس معلوم است که مانند  
افغانستان رهبر بزرگ و فعال می خواهد . نویسنده مقاله مذکور در بعضی  
حصص مفصلتر نوشته و حتی از اصطلاحات خراسانی چند جمله اشارت نموده است.  
( عزیزالدین و کیلی پو پلزائی )

چرا بریتانیای بزرگ و با هیبت که آقای دریاها و مالک شهرها است، قبال  
جلالت تو در خشکه راه باز می کند . و بطوری ترا خدمت میکند که غلام  
سطیح بحضور آقای سر زور خود مینماید .

آری : این از شاهکار یهای شمشیر برنده است که آنرا ملت دلیر تو و برای  
هر غاصب بیگانه آمیخته اند . این است سر دانگی مردهای و طن تو که ملک ترا  
از اینکه به آقای و یواصایت و یاتحت الحمایتی و دخول دشمنان تو ملوث شود ،  
صیانت و حفاظت کرده اند .

ای آقای من ، شاه مستقل و آزاد ( امان الله شاه ) !

باری بگیر از دشت های ساودر عوض آن از کوه ها و وادی های خود بماعطاً کن  
بگیر از آفتاب درخشان و نسیم های خوشگوار ساودر مقابل آنها از ابر های تیره  
و باد های عواطف خود بماببخش . و بگیر از اراضی شاداب و زر خیز ساودر بدل  
آن از کوه ها و سنگلاخ های و طن خود بماعنایت فرما .

مارا مدلت در سایه نعمت مانده و خسته ساخته است . باری بفرما و از ان غیرت ها  
و سرور یها که در بیابان های خشک موجود میشود . مارا متمتع و سمنون بساز .  
جیب های استعمار کنندگان و معده های بیگانگان ، از فوائد و اراق ما پر شده  
است . ما قوم غنی و فقیریم . طایفه نیک بخت و بدبختیم . غنا و سعادت ما بر ای  
بیگانگان و فقر و بدبختی بر ای ابناء وطن ما است . آیا ای شاه جوان بخت ( امان الله )  
جلالت شما این مبادله را قبول میفرماید که : مهر ما را به مهر انیل و آفتاب و  
هوا و اختلال ها و امتیاز های اجانب و قشلاق ( قصر انیل ) و آیر و دروم

(ابو قبر) و (۲۸) فبروری قبول فرموده و افغانستان سنگلاخی و کوهی و صحرائی خود را در مقابل آنها بمانیت نمائید .

نه : شما نعمت های آلوده و حریت های سست ظاهری و استقلالی را که بهمراه تحت الحمایتی قایم شده باشد دوست ندارید . ارزانی باد بر شما و وطن آزاد شما و گسیختن تار و پود فریب بیگانگان تان .

ای فرزندان وطن ! باید فردای شمار و ز عید مبارک باشد . در میدانها جمع شوید و در راهها صف بندی نمائید ، و برای راد سرد دلیر به واجبات تحیت و تکریم قیام نمائید . و به شخص باشهامت و سلطت درست و جوانمر د دلیر آن که بریتانیای عظمی در قبال حشمت آن گردن بلند خود را خم نموده ، و داد و عطا - فت را از حضورش سسئلت میکند ، تحیت های صمیمی و سلاسهای خلوصیت کارانه خود را تقدیم نمائید .

ساباین قائد بزرگ و شجاع ، تهنیت و خیر مقدم بیگوئیم . و باین سرمایه فخر اسلام و منشأ سباهات شرق تکریم و ترحیب عرض سینمائیم .

باصحت و عافیت ، ای صاحب جلالت قدم رنجه فرمای . ماشیفتگان سر دانگی

---

توضیح : (۲۸) فروری مقصد از روز جلوس رسمی اسان الله شاه است که استقلال کاسل افغانستان از یک هفته قبل آن آغاز یافته بود . و اشارت نویسنده مقاله الاهرام مصر متوجه آن روز پرافتخار افغانستان است .

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

تو ایم ، مادر سر دانگی و همت تو و همت قوم نو ظهور (۱) و جوان تو بسیار به شگفتیم . تو بهر جا که می خواهی نزول فرمای . قصرها و دل ها بحضورت آماده اند . و برای تمکین تو آغوش صمیمیت خود را باز کرده اند . تو آنها را به جلال و حشمت خود پر و مسکون ساخته اتحاد آنها قبل از آنکه شخص شخیصت در آنها رحل اقامت بیفکند بمعنی و روح بزرگت مسکون گشته اند . و قبل از آنکه ذات شریف و باشها متراست لاقی شوند ، به سجد تو و قوم شجاع تو پرو مشحون شده اند . زنده باد شاه مستقل - زنده باد شاه مستقل - زنده باد شاه مستقل .

(فکری ابالظة محاسی)

نویسنده جریده الاهرام - مصر

## تفصیل خبر حرکت امان الله شاه بجانب مصر

غلام جیلانی خان چرخ و زیر مختار دولت مستقل افغانستان در انقره پایتخت مملکت ترکیه که قبلاً به قاهره پایتخت مملکت مصر وارد و بر حسب امر

---

(۱) نویسنده عالم و فاضل مصری با همه حسن نیت و شجاعت ادبی و اخلاقی احساس مزید افغان دوستی ، متأسفاً از سابق ستمد افغانستان و عظمت تاریخی و سیاسی آن بی خبر بوده و طوری تصور کرده که یعنی افغانستان فقط از جلوس امان الله شاه به حریت و استقلال رسیده و تازه در میدان سیاست ظهور کرده است . این استقلال امانیه - استرداد استقلال تاریخی افغانستان و دولت افغانستان سوروث امپراتوری های مستقل آن سرزمین است که به دوره این فرزند فداکار تجدید شده است . (عزیز الدین و کیلی پو پلزائی)

امان الله شاه غازي به سويز خواسته شده بود ، بتاريخ اول جدي ۱۳۰۶ شمسه در جهاز بارياب گرديد . ساعت (۸) صبح جهاز داخل كانال سويز گرديد . در وقت حرکت جهاز ، تکراراً ضربات توپ ادای سلامی از بندر بعمل آمد . افراد پوليس محلی بلباس رسمی در بندر صف آراسته مراسم سلام و احترام بجا آوردند .

ساعت (۷) و (۱۵) دقیقه شام جهاز پورت سعید لنگر انداخت . پس از توقف جهاز ، محمود طرزی (۱) و زیر امور خارجه بحضور امان الله شاه بارياب گرديد . شب در جهاز براحت گذشت ، ساعت ده صبح شنبه بر حسب پروگرام معینه دولت مصر که صورت آنرا قبلاً غلام جیلانی خان ( وزیر مختار افغانی در انقره ) بحضور عرض نموده بود ، یکنفر شاهزاده از خاندان شاهي مصر و والی پورت سعید و سه نفر دیگر از رجال بزرگ و عالی رتبه مصر با افسر پوليس بلباس رسمی در جهاز وارد شده در سالون انتظار برای باريابی بحضور امان الله شاه منتظر گرديدند . امان الله شاه با همه رفقای سفرشان در این موقع بلباس رسمی سلبس بودند . امان الله شاه هیأت رسمی دولت مصر را که نماینده خاص فواد پادشاه مصر نیز شامل آن بود ، در سالون اقامتگاه خاص خودشان پذیرفتند

---

(۱) محمود طرزی پدر سلکة ثریا که خود در این وقت تکلیف سر یضی داشت و برای معالجه خود بخارج سفر نموده بود ، غلام صدیق خان سرمنشی در طول مدت این سفر بحیث وکیل و زیر امور خارجه سعیت امان الله شاه را داشت ( عزیز الدین و کیلی پوپلز ائی )



بعد از تعارف و احوال پرسی، شهزاده مصر از طرف فواد اول، بحضور پادشاه افغانستان خیر مقدم عرض نمود. و بعداً همه شان به بندر مراجعت کردند. امیران الله شاه غازی - قبل از خروج شدن از جهاز راجپوتانه، کپتان جهاز را بحضور خواسته بر رسم یادگار دو سه تکه اسباب ساخت افغانستان را برایش اعطاء فرسودند و بعد از آن از جهاز راجپوتانه خارج شدند. سر نشینان جهاز جهت رسم احترام و وداع تماماً حاضر گردیده بودند، در حدود روزه خروج بر فرانسویس همفریز، کپتان جهاز، دیکهم کونسلر سفارت و نماینده شرکت بی ایندو، که احتراماً از طرف شرکت خودش با امیران الله شاه غازی مسافرت نموده بود حاضر و استاده بودند. امیران الله شاه با آنها مصافحه و وداع نمود. در سر سنگ بست بندر که تماماً از خود زینت جهاز الی رواق خروج بندر مفروش بود. شاهزاده مصر با هیأت مستقبلین مصری حاضر و استاده بودند. در موقع خارج شدن امیران الله شاه غازی از جهاز، سلاسی ضرب توپ شروع گردید و اهالی مسافرین و ماسورین جهاز به آواز بلند سه مرتبه (هورا) کشیده احترامات اخیره خود را ابراز کردند. بعد و وصول به خشک (شنبه ۲) جدی (۳۰۶ شمسی) دسته عسا کر با سوز یک سلام شاهی را اداء نمودند، پس از مراسم تعارفی و معاینه گارد احترام، امیران الله شاه از رواق بندر خارج گردیده و بموتر سوار شده شاهزاده مصر را هم با خود همراه گرفتند.

## استقبال امان‌الله شاه از طرف

### فواد اول پادشاه مصر

روز شنبه (۲) برج جدی سال ۱۳۰۶ شمسی، فواد اول پادشاه مملکت مصر با عده‌یی از وزراء و اراکین دولت و وکلای ملت مصر و صاحب‌منصبان بزرگ نظامی بلباس رسمی بجهت استقبال ورود امان‌الله شاه غازی در استانسه حاضر شده بودند. بعد از مصافحه و احوال‌پرسی هر دو پادشاه، دسته‌موزیک عسکری بنواختن سلام شاهی آغاز کرد. حین اختتام سلام شاهی، امان‌الله شاه با فواد اول یکجا قطعۀ پی‌گارد احترام‌رسانه نمودند. بعد از آن امان‌الله شاه غازی، رفقای سفرشان را به فواد اول پادشاه مصر معرفی نمودند. فواد اول پادشاه مصر، نفری معیت خود را بحضور امان‌الله شاه معرفی نمودند، بعد از آن هر دو پادشاه از استانسه خارج شدند. گادی شش‌اسبه که از طرف دولت پادشاهی مصر بجهت سواری امان‌الله شاه غازی پیوست ایستگاه ریل آورده شده بود، شاه فواد اول در نزدیک گادی برسم پذیرائی استاد، حین سوار شدن امان‌الله شاه بگادی شش‌اسبه شلیک‌های توپ‌ها شروع شد، و آوازهای زنده‌باد اعلیحضرت شاه افغان از جانب مستقبلین بلند گردید.

رفقای سفر امان‌الله شاه به گادی‌های چهاراسبه سوار شدند، و عساکر سوار گارد دولتی مصر در عقب هر یک گادی در حرکت آمده بسمت (ویلا کیزه) روان شدند، و آنجا برای اقامت پادشاه و ملکه افغانستان و خانم‌های افغانی همسفرشان و خاندان‌امانیه و سه تن از وزرای هم‌کاب امان‌الله شاه تعیین شده بود. (زیرا که یکطرف قصر سلطنتی مصر تحت ترمیم بوده و در حصه متباقی

خود فواد اول پادشاه مصر اقامت داشتند و در قصر دولتی جا نداشتند و قبلاً معذرت خواسته بودند). بنابراین اسان الله شاه به ویلای مذکور واصل گردیدند. شور و شوق مردم قاهره در مراسم استقبال پادشاه افغانستان نهایت زیاد بود. محرك این حس همانا ارتباط دینی و فداکاری ملت افغان در راه حصول و حفظ شئون مادی و معنوی خودشان و شرف استقلال است که از قریبها بنظر سائر ملل قابل تقدیر و تمجید و اقع گردیده، و دیگر اینکه رجال افغانی در همه وقت و بالخصوص در دوره اسانیه از حقوق آزادی مردمان هند و عرب و ترك جدیانه مدافعه کرده است. چون مصریان، اسان الله شاه غازی تحصیل استقلال مجدد افغانستان را دیدند از اظهار محبت و جوش و خروش خودداری کرده نمی توانستند - ساعت (۴) بعد از ظهر اسان الله شاه به ویلای که خیلی مرتب و مزین شده بود واصل گردید و بعد از وصول در ویلا گذشتن چند دقیقه، شاه فواد اول با اسان الله شاه غازی و داع نموده مراجعت کردند. در این وقت ملکه ثریا نیز به ترتیبات جداگانه تشریفات که یک شاهزاده خانم مصر جهت استقبال شان به استانبول (سوق فریل) رفته بود وارد ویلای گردیدند برای باقی رفقای سفر پادشاه افغانستان در هتل (سمرهس) جای تعیین شده و آنجا اقامت گرفتند. ساعت (۵) عصر یکشنبه (۳) جدی ۱۳۰۶ شمسی رؤسای کورد پیلو ماتیک سقیم مصر جهت تقدیم احترامات بحضور اسان الله شاه غازی به ویلای باریاب شدند. و پادشاه افغانستان با او شان ملاقات نمودند.

## دعوت در قصر د ولتی قاهره بافتخار اسان الله شاه پادشاه افغانستان از طرف فواد اول پادشاه مصر

ساعت (۷) و نیم شام د و شنبه (۴) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی در قصر دولتی قاهره پایتخت مملکت مصر ، بافتخار و رود اسان الله شاه غازی پادشاه افغانستان از طرف فواد اول پادشاه مصر دعوت بس مجلل و بزرگی بصورت رسمی ترتیب و صدر اعظم و هیات و زرای مصر و سفر اء و نمایندگان دول خارج مقیم قاهره نیز دعوت شده بودند . اسان الله شاه به ساعت معینه بالباس رسمی تشریف فرمای محفل دعوت گردیدند . در طول راه ترتیبات رسمی گرفته شده بود . اهالی قاهره باز بهمان علایق روز گذشته اجتماع داشتند . بعد و صول اسان الله شاه به قصر ، مراسم احترام و ترتیبات دعوت بیک صورت خیلی مجلل اجراء یافته بود .

پس از صرف طعام در خود قصر به تیاتر مخصوص دولتی مصر ، بعضی نمایشی های موسیقی بعمل آمد . ساعت دو از ده و نیم شب ، اسان الله شاه از قصر خارج شده به ویلای عودت کردند .

## اعطای نشان امر اعلی به پادشاه مملکت مصر

امان الله شاه غازی در موقع ورود به قاهره پایتخت مملکت مصر، نشان امر اعلی را که بزرگترین نشان مملکت افغانستان است، به فواد اول پادشاه مملکت مصر اعطاء نمود. تاریخ این یادگار دوشنبه (۴) جدی سال ۱۳۰۶ هجری شمسی است.

## دعوت به افتخار ملکه افغانستان از طرف ملکه مملکت مصر

عصر روز دوشنبه (۴) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی یکنفر از شهزاده خانم های مصر نزد ملکه ثریا برای تقدیم رسم خوش آمدید وارد شد. و در شام همین روز بافتخار ملکه ثریا از طرف ملکه مصر دعوت رسمی بعمل آمد. ملکه ثریا با خانم های معیت شان به قصر سلطنتی در حر سیراتشریف فرما گردید. و از طرف ملکه مصر استقبال بعمل آمد. و بعد از اتمام دعوت و تماشای تیاتر که در جای علیحده و مخصوص با ملکه مصر تماشا کردند، و به ویلای برگشتند.

## معاینه عسا کر مصر

امان الله شاه غازي، صبح سه شنبه (۶) جلدی ۱۳۰۶ شمسی به ساعت ده و نیم جهت معاینه عسکری با افسران نظامی افغانی بلباس خاکی و باقی رفقای سفر بلباس ملاقات تشریف بردند. در طول جاده از دحام مستقبلین و شایعین مانند روز اول به مشاهده میرسید، و آوازه های مرحبا، مرحبا، بلند بود.

فواد اول پادشاه مصر، قبل از وصول پادشاه افغانستان به دنده محل تماشا سواصلت کرده بود. چینی که اسان الله شاه غازي بدانجا رسید، پادشاه مصر با تمام هیأت و وزراء و کوردیپلوماتیک مقیم قاهره از ورود اسان الله شاه استقبال کردند، بعد به معاینه عسا کر مصر مصر و ف شدند.

پس از ختم معاینه عسا کر و پس از یک توقف مختصر ذات شاهانه و رفقای سفرشان به ساعت یک روزمذکور برای صرف طعام ظهر در قصر دولتی که قبلاً دعوت شده بودند، تشریف بردند، در دعوت شاه فواد اول، و چهارتن از مصاحبین و وزراء شان میزبان و باقی مهمان بودند.

## تماشای کتابخانه ملی مصر

امان‌الله شاه غازی ، به ساعت دو نیم بعد از ظهر روز سه شنبه (۶) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی برای تماشای کتابخانه ملی مصر رفتند .

## تماشای مساجد - آرشیف و آثار تاریخی

امان‌الله شاه بعد از تماشای کتابخانه ملی مصر به دیدن آرشیف و سوزیم آثار عربی و بعد از آن به مسجد سلطان حسن و جامع الرفاعی و مسجد محمد علی پاشا رفته آثار مقدسات خطاطی و عمرانی هر يك بناه شریف آنجا را بنظر دقت نگر بسته و بعد از آن در قلعه یکان یکان آثار عجیب و ثمین را مشاهده نمودند .

در وقت خروج امان‌الله شاه غازی از مقامات مذکور ، لوایح یادگار در و دپادشاه افغانستان را با آن محل که مضامین متن آن از تاریخ مختصر همان مقام بحث سیر اند ، به نفری معیت پادشاه افغانستان و سائر حاضرین توزیع کردند. و هر يك از رؤسای مقامات مذکور خیر مقدم بحضور امان‌الله شاه عرض سی نمودند . امان‌الله شاه غازی نیز جو اباً تشکر نمود و به ساعت (۶) و (۳۵) دقیقه به ویلای مراجعت نمودند .

## دعوت شب د وزارت امور خارجه بافتخار ورود امان الله شاه غازی

وزارت امور خارجه دولت مصر، بشرف ورود امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان در قاهره پایتخت آن مملکت دعوت مجلل ترتیب داد امان الله شاه غازی به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقه شام سه شنبه (۵) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی بالباس فرالدیه قصر وزارت امور خارجه مصر تشریف برند. رفقای سفر پادشاه غازی نیز در دعوت پذیرا گوراشترالکداشتند. طعام شب با رئیس الوزرا و هیأت ووزرای دولت مصر صرف شد، و محفل دعوت تا ساعت (۹) و (۱۰) دقیقه شب ادامه داشت.

## دعوت در اپرای شاهی مصر

در همین شب که فردای آن چهارشنبه (۶) جدی است بافتخار ورود امان الله شاه غازی از طرف فواد اول پادشاه مملکت مصر به اپرای شاهی آنجا دعوت بعمل آمد به ساعت (۹) و (۳۰) دقیقه شب بوقت سعین تشریف بردند فواد اول پادشاه مصر، قبل از ورود پادشاه افغانستان به اپرای رسیده بود چون در این دعوت فلم هایی بافتخار ورود پادشاه افغانستان نمایش داده میشود، بلکه مصر و باقی خانم های افغانی و مصری در لوژهای مخصوص برای تماشا آمده بودند.

## مشاهده سوزیم مصر

امان الله شاه غازی، صبح چهارشنبه (۶) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی به ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقه برای تماشا سوزیم مصر تشریف بردند. و این مشاهدات دقیق تا ساعت یک بعد از ظهر دوام کرد.



## دعوت چاشت در قصر دولتی مصر

امان الله شاه غازی بارفقای همسفرشان، پس از بازدید سوزیم بنیاد دعوت رسمی فواد اول پادشاه مصر برای صرف نان چاشت، در قصر دولتی مصر تشریف برده و با پادشاه مصر طعام چاشت صرف نمودند.

## تماشای اهرامها و ابوالهول

امان الله شاه غازی، پس از صرف دعوت پادشاه مصر، به ساعت دو نیم ظهر از قصر دولتی مصر خارج گردیده بسواری سوترها برای دیدن اهرامهای مصر و ابوالهول که از عجائب مشهور اند، حرکت نمودند، در طول راه مستقبلین اعم از زن و مرد استاده و با صداهای بلند خوش آمدید و زنده باد می گفتند (۱) بدو طرف جاده از قصر دولتی تا محل آثار سنکو و حد بحد پولیس

---

(۱) اهالی مصر قبل از این سفر امان الله شاه پادشاه افغانستان را با تمام معانی می شناختند. مجله الاخاء - در سال ۳۰۳ شمسی که در مصر از طرف سلیم قبعین بصورت ماهوار آغاز بانتشار نمود. در شماره (۵) سال اول نوشت: [ملت افغانستان که بدور پادشاه فداکار خود امان الله شاه گرد آمده اند، در عظمت و قوت و اقتدار فخر عالم اند زیرا سلتی که پادشاه او همچون ذات امان الله شاه یک شخص بزرگ باشد، بالضرور بایستی آن ملت سردار ملل عالم باشد و این نشرات جرائد و مجلات مصر قبلاً این پادشاه غازی را بر دم مصر معرفی کرده بود. و چنانکه در ایام این سفر رسمی او به مصر مقالاتی انتشار داده بودند (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

استاده بودند. اسان الله شاه غاوی از ساعت (۳) بعد از ظهر اهر اسها و ابو الهول را بدقت تماشا نموده عودت فرمودند. در نزد يك اهرام اول- در اقامتگاه مختصر مخصوص، خود پادشاه مصر و اراکین دولت مصر منتظر بازگشت موکب پادشاه افغانستان بودند. حین بازگشت اسان الله شاه، فواد اول پادشاه مصر استقبال نموده و با هم یکجا به تماشای اسپان عربی و بازهای عربی پرداختند. و بعد به اتاق چای نوشی رفته صرف چای نمودند. پس از صرف چای، پادشاه مصر با پادشاه افغانستان وداع نمود و دعوت رسمی خاتمه یافت. اسان الله شاه از آنجا دوباره به سوتر سو ار شده مطابق پروگرام رسمی و تشریفات دولتی، به اقامتگاه مخصوص خودشان عودت فرمودند. فردای آن شهر قاهره و هم باغ و حش را از نظر گذرانیدند.

## باریابی افغان های مقیم مصر

### بمحضور اسان الله شاه غازی

عصر پنجشنبه (۷) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی

افغانها پی که در قاهره موجود بودند، ذریعۀ غلام جیلانی خان چرخ و زیر مختار دولت افغانستان در انقره (که این وقت در قاهره با سر اسان الله شاه احضار یافته بود). عرض اسید باریابی خود را بحضور تقدیم کرده بودند. اسان الله شاه نظر به محبت زیادی که به هر فرد افغان در داخل و خارج کشور داشت، موقع باریابی داد و با هر يك بکمال گرم جوشی و شفقت معانقه و مصافحه نموده جویای احوال او شان گردید. و گفت: ما و شما فرزندان يك پدر و از يك سلت و در هر سرزمینی که باشیم افغان هستیم و افغانستان را به هیچوجه

فراموش نمیکنیم و فراموش نمیتوانیم. چرا که حب و وطن و شرف اسلامیت و افغانیت نمیگذارد. و گفت: چون فرصت کم است از شما برادران افغان رخصت میخواهم و هیچگاه از احوال خود سرابی خبر نگذارید. بعد از آن با هر یک وداع نمود.

## حرکت امان الله شاه بطرف لوکسور

(مصر قدیم)

از طرف دولت پادشاهی مصر ترتیبات گرفته شده بود که: پادشاه تاریخ دوست افغانستان مصر قدیم را که سو سو م به لوکسور است، ملاحظه نمایند، طبق پروگرام معینه امان الله شاه غازی به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقه شام پنجشنبه (۷) جدی ۱۳۰۶ شمسی بطرف ایستگاه ریل تشریف بردند. مسافرت در قطار آهن از قاهره تالو کسور (۱۲) ساعت و قدری برسی گیرد. شب در راه گذشت و روز جمعه (۸) جدی امان الله شاه مصر قدیم سو سو م به لوکسور را ملاحظه فرمود.

امان الله شاه و ملکه فریا، برهنمایی (مستر هاورد کاتر) از یک مقبره یی که در آن (۹) تن خانان نهاده شده است، دیدن کردند. پس از آن شام جمعه بطرف قاهره حرکت کردند که به ساعت (۷) و (۲۰) دقیقه صبح شنبه (۹) جدی به قاهره پایتخت مملکت مصر موصلت نمودند.

در وقت حرکت پادشاه و سلطه افغانستان بطرف لوکسور (مصر قدیم) شاهزاده رحمت الله و محمود طرزی و زیر امور خارجه و غلام صدیق خان (۱) سرمنشی حضور با سه نفر از رفقای سفر اسان الله شاه، به قاهره جهت اكمال امور ماندند. اگرچه این سفر شاه و سلطه افغانستان غیر رسمی بود، (زیرا که اسان الله شاه غازی خود توسط غلام جیلانی خان چرخ و هیأت پذیرائی مصری در پورت سعید پروگرام سفر رسمی خود را در مصر خلص فرموده بود) اما ترتیبات مراسم احترام نهایت شاندار بود و سه مانداران و صاحب منصبان نظامی

---

(۱) اسان الله شاه، غلام صدیق خان سرمنشی حضور را بحیث وکیل و زیر امور خارجه با خود برد، تادر غیاب محمود طرزی بحیث و زیر امور خارجه افغانستان انجام وظایف بنماید. زیرا که محمود طرزی در این اوقات تکلیف سررضی داشت و برای حفظ حیثیت او در جاهایی که محمود طرزی حاضر هم می بود، وظایف و زیر امور خارجه را بدوش غلام صدیق خان گذاشته بود و تاحین ورود بکابل ظاهراً این عهده و صلاحیت ادامه داشت. اسادر باطن همه امور سیاسی بقرار هدایات خود اسان الله شاه و فکر و نظر هیأت وزراء و نظر شخصی محمود طرزی در جاهایی که حاضر می بود اجرا می شد. غلام صدیق خان مذکور برادر غلام نبی خان سفیر و غلام جیلانی خان و زیر سختر و پسر غلام حیدر خان چرخ قوم احمدزائی ساکن لوگر است.

(عزیزالدین و کیلی پو پلزائی)

مصر شرف همراهی پادشاه افغانستان را داشتند. در موقع عودت به استانسۀ قاهره، شهریان و ماسورین قاهره برای استقبال بدو طرف جاده خطسیر سوکب شاه و ملکه افغانستان حاضر بودند. و استانسۀ بابیرق های افغان و مصر مانند روز اول و رود شاه و ملکه افغانستان در قاهره مجلل بود.

### بازدید از بانک دولتی مصر

امان الله شاه غازی که مدنظر داشت در کابل بانک دولتی تأسیس نماید، به ساعت (۱۱) قبل از ظهر شنبه (۹) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی از عمارت و طرز اجراءات بانک دولتی مصر دیدن کرد. مدیر عمومی بانک مصر بصورت مفصل وضع عمارت و طرز اجراءات ماسورین خود را و اندازه سرمایه و صورتحسابات و نوع دادوستد و معاملات بانک را بحضور پادشاه افغانستان توضیحات داد. امان الله شاه به ساعت (۱۲) و افس به ویلای کیزه معاودت نمودند. در وقت عزیمت و عودت پادشاه غازی از بانک دولتی، اهالی مصر بدو طرف جاده اجتماع نموده و حین عبور سوکب شاهانه به جوش و خروش و کف زدنهای سمتد، مراسم احترام و استقبال را بجای آوردند. و مقصد از بازدید این بانک آن بود که امان الله شاه سیخو است در کابل بانک دولتی تأسیس نماید و از چند سال متوجه امور اقتصادی و تشکیل بانک با اصول دنیای اسروزی بود.

## باریابی جمعیت شرقیه مصری

ساعت دو نیم بعد از ظهر شنبه (۹) جدی ۱۳۰۶ شمسی، جمعیت شرقیه مصری برای باریابی به (ویلا کیزه) حاضر شدند، و با وجودیکه اسان الله شاه غازی مصر وف تهیه مواد و یاد داشت هادر خصوص بانك بود، شرف ملاقات حاصل نمودند و پس از نیم ساعت مرخص شدند.

## باریابی دو نفر سفیر دولت ایتالیا

به ساعت (۳) بعد از ظهر شنبه (۹) جدی ۱۳۰۶ شمسی سفیر دولت ایتالیا مقیم قاهره و سفیر دولت ایتالیا مقیم کنابل، بحضور اسان الله شاه غازی در قاهره باریاب و بعد از چند دقیقه ملاقات رخصت شدند.

## تماشای آبادی های جدید

اسان الله شاه غازی عصر روز مذکور، از جاده ها و آبادی های قدیم و جدید پایتخت مصر دیدن کرد.

## باریابی جمعیت فرامیشن

یکشنبه (۱۰) جدی ۱۳۰۶ شمسی به ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه قبل از ظهر جمعیت فرامیشن مقیم قاهره به حضور اسان الله شاه باریاب شدند.

## باریابی وزیر معارف مصر

به ساعت (۲) بعد از ظهر یکشنبه (۱۰) جدی ۱۳۰۶ شمسی وزیر معارف مملکت مصر به حضور پادشاه افغانستان باریاب گردید. در ضمن باریابی چون اسان الله شاه

آرزوی دیدن مکاتب قاهره را داشت ، فرسود که : سن مکاتب شمارا می بینم . وزیر معارف مصر عرض نمود که : آرزوی شاگردان و استادان مکاتب کشور ما نیز همین است و خیلی انتظار دارند تا اگر پادشاه معارف خواه افغانستان که ذوق و آرزوی ترقی معارف را در کشور خود و هر یک کشور دیگر دارند ، این زحمت را قبول فرموده تشریف بیارند .

امان الله شاه غازی ، بوقت عصر به سفارت ایتالیا مقیم قاهره در دعوت عصریه پی که باعزازشان ترتیب یافته بود ، با بعضی رفقای سفر خود تشریف بردند . امان الله شاه خود نوشته است که سفیر ایتالیا در قاهره ، در روز و روز منبأ نجا کارت دعوت توسط محمد یعقوب خان شاغاسی (وزیر دربار و رفیق سفرم) به منم تقدیم و منظور فرموده بودم . بعد از صرف عصریه در سفارت ایتالیا برای صرف طعام شب در دعوتی که از طرف کمشنر انگلیس مقیم قاهره ترتیب یافته بود ، تشریف فرما گردید ، و کارت دعوت کمشنر مذکور نیز قبلاً تقدیم شده بود . اما پادشاه غازی به محمد یعقوب خان هدایت داده بود که به کمشنر خبر بدهد که من دعوت شما را بطور غیر رسمی پذیرفته میتوانم . ترتیبات دعوت کمشنر انگلیس خیلی مجلل بود . امان الله شاه غازی به ساعت (۱۱) شب مسفل دعوت را ترك گفته به اقامتگاه خود تشریف فرما شدند . و باز به تسوید یادداشتها در خصوص مناسبات افغانستان و مملکت مصر و شرایط پذیرفته شدن طلاب افغانی در مدرسه جامع الازهر و مکاتب قاهره ، مصر و فگردیدنده

## دیدار از مکاتب قاهره

امان الله شاه غازی قبل از ظهر روز سه شنبه (۱۲) جدی ۱۳۰۶ شمسی طبق وعده قبلی از دو مکتب پایتخت مصر که استادان و شاگردان آن مشتاق دیدار

و سخنرانی‌های شان بودند دیدن کرده و با ایراد بیانه‌های پر شور و اظهار  
 ملامت و شفقت شاگردان هر دو مکتب عالی مصر را روح حماسی بخشید. (۱)  
 بعداً به ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه قبل از ظهر به محکمه عالی مصر تشریف برده  
 اجراءات امور محکمه را در جریان يك دعوا الاستماع فرموده و پس از آن بعضی  
 از همسفران خود بدعوت سفیر دولت ترکیه مقیم قاهره که قبلاً پذیرفته شده بود  
 تشریف بردند.

## با زدید جامع الازهر

امان‌الله شاه غازی بساعت (۴) عصر سه شنبه (۱۰) جدی سال ۱۳۳۲ شمسی  
 برای دیدار جامع الازهر که بزرگترین و مشهورترین مرکز تعلیمات اسلامی  
 و محل اجتماعات ملی مصر است، تشریف بر دو نماز عصر را نیز در همان جا اداء

---

(۱) جمال عبدالناصر رئیس جمهور مصر که در اوائل ماه میزبان سال ۱۳۳۹  
 شمسی بعد از (۱۶) سال ریاست جمهوری ممالک متحده عربی داعی اجل را  
 لبیک گفت، در یکی از اولین نطق‌های رسمی خود با آغاز ریاست جمهوری آن  
 مملکت بیان کرده بود که ما جو انان مصری در وقت ورود ما انان الله شاه غازی  
 در مصر روح آزادی و تجدد پیدا کردیم و خیالات آن قهرمان افغان به ما تاثیر  
 کرد. و نطق‌های او بود که جو انان مصر را تحت تاثیر خود در آورد، ما از  
 همان تاریخ يك دوره بیداری آزادی احساس کردیم. وی در وقت ورود  
 خود بکابل ماه ثور سال ۱۳۳۲ شمسی ضمن صحبتی نزدیک به اثنی عشرت کرده  
 است. و خود را از پیروان افکار و خیالات امان‌الله شاه افغان میدانست.



نمود . بعداً بیانیۀ مختصری نسبت با سوره مذاهب برای رؤسای اهل‌ی‌مذکور  
ایراد نمود که در عالم سیاست خالی از تأثیرات بزرگ نمی‌نماید .

چه‌امان‌الله شاه فرمود :

«در ممالک اسلام خصوصاً در عجم بیشتر بعضی بلادی است که مردم آن بذهب  
خود را باعث پیشرفت مقاصد سیاسی خود دانسته و بدان وسیله در میان جماعات  
تولید نفاق مینمایند . و این سر کز بزرگ تعلیمات دینی و مذهبی که اسیدگاه  
جمله اهل علوم شرعیۀ اسلامیست باید در رفع اختلافات جوامع اسلامی زیاد  
بکوشد . و بالخصوص مسائله وضو و ادای نماز سنت که عده‌یی از اهل‌ی  
مذاهب فرق‌ها و ضعفیت‌ها از خود نشان میدهند . من تلقینات جامع الازهر را  
درین راه مقدس از اقوال و وعظات علمای سائر سر اکز علمی اسلامی بیشتر  
موثر میدانم .»

در اخیر نصایح جهت بهبود احوال مسلمانان مصر فرمود که طرف دلچسپی و  
علاقمندی خاص شنوندگان قرار گرفت .

## دیدار از پارلمان مصر

دعوتی که به افتخار تشریف آوری اسان الله شاه غازی از طرف پارلمان مصر صورت گرفت بسیار باشکوه بود . پادشاه افغانستان ، به ساعت (۶) عصر (۱۲) جدی ۳۰۶ شمسی تشریف بردند . باو کلای پارلمان سلاقات و عمارت پارلمان را سلاظه و ضمناً برای حضار پارلمان اجمالاً چند کلمه ایراد و آرزو های قلبی شانرا به سمثلین آن ملت مسلمان نسبت به ترقیات آینده آن کشور ابراز فرمود . و کلای ملت مصر که و رود همچو یک شخصیت برگزیده راه آزادی اسلام را در مجمع و کلای شورای سلی (مجلس اقوام) مصر انتظار سی بردند . کلمات آزادی بخش و هیجان انگیز پادشاه افغانستان آزاد را با کف زدن های سمد و شعارهای زنده باد (اعلی حضرت جلاله الملك الافغانیه و سلطان الغازی المعظم) بایک غلغله و همهمه عمومی استقبال سی کردند و صدها بار سر حبا سر حبا میگفتند . اسان الله شاه غازی پس از ختم دعوت به و یلای کیزه معاودت کردند .

روز چهارشنبه (۱۳) جدی ۱۳۰۶ شمسی قبل از حرکت بطرف اسکندریه، از حضور امان‌الله شاه غازی برای فواد اول پادشاه مصر - و از حضور سلطه اثر یا جهت سلطه مصر بعضی اشیای پیش‌بهاء بطریق یادگار توسط محمد یعقوب خان وزیر دربار افغانستان، و توسط وزیر دربار دولت شاهی مصر، به شاه و سلطه مصر سپرده شد. همچنین نشان‌هایی نیز از حضور پادشاه افغانستان برای پادشاه مصر و وزیرای دولت مصر تفویض گردید از طرف فواد اول پادشاه مصر قبلاً برای امان‌الله شاه غازی و رفقای سفرشان نشان‌های آن دولت تفویض شده بود.

### حرکت امان‌الله شاه بطرف اسکندریه

سوکب امان‌الله شاه ساعت (۱۱) قبل از ظهر چهارشنبه (۱۳) جدی ۱۳۰۶ شمسی به سوی استاسیون در حرکت شد، اهالی مصر در طول جاده خط سیر برای عرض و داع صف بسته بودند. در استانس (عمرطوسون) شاهزاده مصر صدر اعظم - وزیر امور خارجه مصر - سفیر دولت ترکیه مقیم قاهره - سفیر دولت ایران و سفیر دولت ایتالیا مقیم قاهره و نیز عده زیادی از سائورین عالیرتبه و افسران نظامی مصر حاضر بودند. امان‌الله شاه غازی با صدر اعظم و وزراء و صاحب‌منصبان مصر و سفرای دول اسلامی (خدا حافظ) گفته رسم وداع بجا آوردند. بعد از مراسم وداع قطار ریل در حرکت افتاد. طعام چاشت رادر (واگون رستوران) صرف نمودند و به ساعت (۲) بعد از ظهر به استاسیون اسکندریه سواصلت کردند. ترتیبات و تزئینات استانس بانتهادر چه

عالی و مجلل گرفته شده بود. گارد احترام و پولیس های محافظ و اهالی زیاد برای رسم استقبال حاضر بودند. والی و رئیس بلدیة اسکندریه، سوکب پادشاه غازی را استقبال نموده بسواری سوتر بطرف هتل (کله ریچ) که برای اقامت پادشاه افغانستان و رفقای همسفرشان تعیین شده بود، عزیمت نمودند. مستقبلین در طول راه و در جلو هتل با کف زدن های شادمانی و مسرت بایک عالم جوش و خروش سی گفتند:

«همین شخص است که آزادی از دست رفته سملکت خود افغانستان را از انگلیس بزور شمشیر گرفته است» اسان الله شاه بهر جمعیت (السلام علیکم) میگفت.

## د عوت شهریان اسکندریه

اسان الله شاه غازی صبح پنجشنبه (۱۴) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی به تماشای شهر اسکندریه پرداخت و ساعت (۴) عصر در دعوتی که از طرف ریاست بلدیة و شهریان اسکندریه در باغ زیبای (انتونیاوس) ترتیب یافته بود بابعضی از رفقای سفرشان تشریف بردند، در دعوت عده ای زیاد مصریان و اروپائیان اشتراک داشتند. عمر طوسون شاهزاده مصر (پسر اول فواد اول) که جهت مشایعت سوکب پادشاه افغانستان تا اسکندریه همراه بود. نیز در دعوت اشتراک داشت، در وقت ورود پادشاه افغانستان از طرف ریاست بلدیة بنماینده گی شهریان اسکندریه، مقالات خیر مقدمی قرائت شد، اسان الله شاه مقابلتاً با کلمات مختصر و موجز از پذیرائی های شاندار

پرا دران مسلمان عرب تشكر فرمود . بعد از صرف چای اسان الله شاه غازى از میان صفوف مستقبلین شهر اسکندریه عبور نموده از باغ ( انتو نیاوس ) خارج شدند ، سوزیک رسم سلام و مستقبلین با کف زد نهای ممتد مراسم وداع را بجا آوردند .

## باریابی نمایندگان مطبوعات مصر

مدیران جرائد و نمایندگان مطبوعات مصر به ساعت ( ۱۱ ) قبل از ظهر جمعه ( ۱۵ ) جدی ۱۳۰۶ شمسی که در هتل کله ریچ اقامتگاه پادشاه افغانستان بانهایت شوق و شعف انتظار باریابی حضور پادشاه غازى را داشتند بعد از کسب اجازه بصورت دسته جمعی مشرف گردیدند ، اسان الله شاه غازى فرمود : «شمارا ازین نگاه بحضور پذیر فتم که توسط شما بتوانم زودتر بدولت و ملت مسلمان مصر ، تشکرات خیلی صمیمانه خودم را از باعث پذیرائی های خیلی صمیمانه شان برسانم . و هم اندک از نظریات خودم را در بعضی مسائل توضیح کنم . و آن این است که : دشمنان و بدخواهان عالم اسلام چون می خواهند اسلام همیشه ضعیف و ناتوان و متفرق باشند . برای آوردن مقاصد ناپاک خودشان مسائل مذهبی را بذرایع گوناگون مورد اختلافات جماعات در اکثر بلاد مسلمین قرار میدهند . و اینکه بتوانند مراسم خود را در لباس مذاهب اسلام در میان جماعات از پیش ببرند ، اولتر طبقات مغلوب را تحریک می کنند ، و کسانی را بنام شیخ و روحانی در نقاط و بلاد سوق میدهند و برای کثرت نفوذ و شهرت او هر گونه قوت و قدرت میسر سازند ، و حتی اشخاص غیر اهل دین را بنام عالم اسلام در میان جوامع میفرستند ، مسائل

جزئی را که هیچ ربطی و تعلق بدین اسلام ندارد، اهمیت زیاد میدهند، تشویش زیاد در بین عوام الناس تولید می کنند و هم دشمنان دیرینه اسلام را بر ضد سلسله معصوم اسلام تحریک می نمایند. چون مملکت مصر از ممالک مترقی علم و معرفت دنیای اسلام و اکثر ابنیه دینی سادر خاک پاک عرب و سلاطین معظمین عرب مدافع زیارتگاه های مقدس و اماکن سترگ این سرزمین اند، خواهش کلی من بحیث یکی از پادشاهان بادیانت و خیر خواه تمام عوالم مسلمین این است که شما همیشه از راه تعقل و تفکر عالی علمی خود دوست را از دشمن بشناسید، و اختلافات را بر سر مسائل جزئی و فرعی از بین ببرید. و نگذارید که دشمنان دین مقدس اسلام و بدخواهان ابدی قوم عرب ذرایع خرابی شمارا از جهات مختلف و خاصاً تفرقه مذاهب و بلاد و اماکن فراهم کنند. و اتفاق جوامع شما با یکدیگر و اتفاق کل ممالک اسلام باید با شما باشد. و اهالی هر مذهب باید به طریقه یی خود سخت پابند باشند و ضعف را در طریقه یی خود راه ندهند، اما تعصب با یکدیگر جماعت باید قطعاً و ابداً نداشته باشند. مبلغین ضداتفاق اسلامیه را از بلاد خود برانند، تادر کاخ مضبوط و مستحکم اتحاد و اتفاق بلاد عربیه کمترین تزلزلی از راه نفاق و از تعصبات بی اساس که هیچ ربطی به مذاهب اسلامی نداشته و مخالفین عظمت و ترقی اسلام بآن وسیله و ذریعه یک قوت را از دیگر قوت مجزاء و منفصل میگردانند.

و درین باب شرح مختصری که لازم میدانستم بیان کردم. و باید همه اهالی بلاد عربیه متحد و متفق باشند تا همه نیرو و قوت خود شانرا در هر موقع برای بقاء و عظمت سلسله اسلام و خاصاً همین بلاد عربیه بصرف برسانند

\*\*\*

در ختم بیانات ، مدیران و نمایندگان جراند مصر و مخصوصاً شهر اسکندریه  
سواد سهم گفتار پادشاه افغانستان را یاد داشت و بعضی مسائل را دو باره  
استیضاح و استفسار می نمودند. و امان الله شاه با همان فصاحت و شجاعت خاصی  
که داشت مکرراً اتحاد و اتفاق و ترك تعصب اهالی مذاهب را ذهن نشین  
ارباب جراند عربی می نمودند (۱). و برای تردید افکار غرض آلود دشمنان  
اسلام سخنان زیاده میفرمود. از باب جراند عربی پس از استماع بیانات هیجان  
انگیز ، التماس رخصت نموده گفتند : با آنکه قطعاً آرزو ندا ریم از حضور  
سرخص گردیم اما اینکه وقت پادشاه عزیز خیلی گران بها است ، ناچار  
این التماس را مینماییم .

امان الله شاه در ایام اقامت خود به مصر ، بصورت رسمی و غیر رسمی بهمان  
عزیز دولت و حکومت مصر بود و طرز ترتیبات علی العموم خیلی مجلل  
و شاندار بعمل می آمد . ساعت (۱۲) روز مذکور سو کب پادشاه افغانستان

---

(۱) بعد از روی کار آمدن جمال عبدالناصر پیشگوی هاواندروز های برادران  
نه امان الله شاه غازی موافق تمام شد زیرا دولت نام نهاد اسر ائیل بر ضد  
اسلام بیشتر و شدیدتر حرکت کردن گرفت . و بهمان منظور که باید تمام  
مردمان عرب در جهاد کبیر علیه دشمنان اسلام سهیم باشند ، ممالک متحد  
عربی تشکیل گردید . امان الله شاه چون عواقب کار سلل اسلام را قبلاً احساس  
کرده بود ، هر مردم عرب در همان ایام مسافرت خود به قاهره و اسکندریه  
تصریح نمود . و از همین نگاه بود که جمال عبدالناصر در بهار سال ۱۳۳۴  
شمسی در ایام ورود خود بکابل از افکار بزرگ امان الله شاه بقدر دانی یاد  
می نمود . (عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

از هو تل (کله ریچ) بطرف بندر حرکت نمود . جهاز ایتالیاسو سوم به (ایتالیا) که وزن آن هشت هزار و چند صد تن بود ، در بندر باتز ئینات سجلیل برای رسم استقبال لنگر انداخته بود . در وقت ورود سو کب پادشاه افغانستان مراسم پذیرایی بجای آورده شد . اهالی مصر در جلو هو تل و در طول جاده و در بندر حاضر بودند . عمر طوسون شاهزاده مصر ، والی و رئیس بلدیة شهر اسکندریه در داخل جهاز از حضور پادشاه غازی اجازه خواسته سرخص شدند .

سفیر ایتالیا مقیم قاهره و کپتان جهاز در سالون مخصوص که میز طعام در آن مرتب شده بود ، بحضور پادشاه افغانستان صرف طعام نمودند . بعد از صرف نهار سفیر ایتالیا مقیم قاهره از حضور پادشاه غازی سرخص و جهاز به ساعت (۲) و (۴۵) دقیقه بعد از ظهر حرکت کرد اهالی مصر در وقت حرکت باجوش و خروش بی اندازه و احساس فوق العاده دوستی به شاه افغان (غازی اسلام) خطاب می نمودند . سفیر سابق افغانی مقیم پاریس نیز حاضر شده بود

### عزیمت امان الله شاه به طرف مدیترانه

از تاریخ جمعه (۱۵) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۳) بعد از ظهر جهاز حامل پادشاه افغانستان در بحر مدیترانه به طی مسافت آغاز کرد . و در حوالی عصر وضع بحیره اندک متلاطم بود . و برای بعضی همراهان پادشاه غازی قدری استفراغ و دوران سر پیدا شد . در هنگام شب وضع بحر مدیترانه آرامتر گردید .

امان الله شاه خود نوشته است : در لحظاتی که جهاز بحر کت آمد ، به رفقای سفر گفتم که چون همگان عادت نداریم ، بهتر است در حال استراحت باشیم .



من و رحمت جان در بستر آرسیدیم و تکدیف حسن نکر دیم. همراهان من باین شوق که از دیدن اسواج بحر و سرعت طی نمودن ساحت بحر، محظوظ گردند غالباً بمشاهده پرداختند. چون عادی نبودند چهار زحمت شدند، و به حرف من معترف شدند «و این یادداشت را فقط برای تجربه اندوزی مسافرین افغانی نوشته است. و روزشنبه (۱۶) جدی ۱۳۰۶ شمسی به ساعت (۱۰) قبل از ظهر وارد ناپولی شدند.

## اعطای نشان سردار عالی و نشان عزت

### برای دونفر افغان

در روز عزیمت از مصر قبل از وارد شدن در جهاز (ایتالیا) غلام جیلانی خان چرخ احمدزائی و زیر سختار افغانی در انقره، نسبت بخدماتش در ترکیه و هم در ایام مسافرت شاهانه در مصر که خیلی جدیدت و فعالیت کرده بود از حضور پادشاه غازی باخذنشان (سردار عالی) سرافراز گردیدند. و هم یکنفر افغان که از او آخر عهد امیر عبدالرحمن خان در قاهره پایتخت مصر سکونت داشته و در ایام اقامت شان در قاهره نهایت اخلاص و عقیدت نشان داده بود، از حضور پادشاه استقلال بخشای افغانستان بدریافت سداًل عزت نائل گردید. و حقوقی که نظامنامه نشانهای دولت معین کرده بود بر او شان پرداخته شد.

## استقبال هیأت ایتالوی از ورود امان الله شاه غازی

در سوغ و رود جهاز ایتالیا در ناپولی ، سلکۀ ایتالیا و شاهزاده و لیعهد آن دولت و سوسولینی و اعضای کابینه و سفیر کبیر دولت فرانسه مقیم ناپولی برای استقبال امان الله شاه غازی حاضر بودند. در همان روز (یکشنبه ۱۷ جدی ۱۳۰۶ شمسی) پادشاه ایتالیا در نطق استقبالیۀ خود در خصوص فعالیت های خستگی ناپذیر امان الله شاه غازی به افغانستان را سرعت تمام بپایۀ ترقی هر چه بیشتر منظور داشت ، تقدیم نموده گفت :

« روابط سودتانه دولتین ایتالیا و افغانستان در آیندۀ نزدیک مستحکم خواهد شد. خصوصاً که دولت ایتالیا در تمام اروپا و لین دولت است که استقلال افغانستان را قبل از همه تسلیم (۱) کرده بود .

پادشاه افغانستان در جواب این اظهارات و یکتور اسانوییل پادشاه ایتالیا. فرمود : « ساسودت و اردات دولت ایتالیا را خیلی گرنهاتلقی می کنیم » امان الله شاه غازی - در ناپولی بقدر نیم ساعت با سوسولینی صدر اعظم ملاقات نمود تا روز پنجشنبه (۲۱) جدی ۱۳۰۶ شمسی سر اسم استقبال پادشاه و سلکۀ افغانستان بسیار پر شکوه و با ترتیب دعوت های رسمی مجلل و خیلی صمیمانه

---

(۱) کلمۀ تسلیم در اینجا مقصد از قبول کردن و بر سمیت شناختن است. و معنی لغوی آن - سپردن و سلام کردن و گردن نهادن و به سلامت داشتن است (و کیلی)

ادامه داشته و ملکه ایتالیا شخصاً از ملکه افغانستان استقبال و سهامنداری سی نمود  
چند روز دیگر بصورت غیر رسمی سپری گردید .

## نمایش طیارات

بتاریخ شنبه (۲۳) جدی ، اسان الله شاه و ملکه ثریا ، نمایش پر و از طیارات را  
در میدان (کیامهو را ) مشاهده نمودند . درین نمایش پنجاه فروند طیاره  
در پرواز آمده بودند . و در همان روز پادشاه غازی و رفقای سفرشان  
بسواری سوترهای مخصوص (پاپ ) ( ۱ ) نایب المسیح را که با کمال  
احتشام و مراسم عهدباستانی ، از پادشاه افغانستان استقبال نمود ، ملاقات کرد  
عکسی که از آن مراسم بجا مانده هنگامی رانشان میدهد که اسان الله شاه غازی  
و ملکه ثریا در روم تشریف فرما گردیده و از طرف پاپ پال رهبر کاتولیک  
های جهان مورد احترام خاص واقع شده و از غایت ابراز احساسات  
صمیمانه صلیب حضرت مسیح را برسم احترام بحضور ایشان تبرکاً برافراشت  
این اولین رویه‌ی بود که در تاریخ مسیحیت از طرف رهبر بزرگ مسیحیون

---

(۱) واقعه نگار ارگ کابل در سال ۱۳۰۷ شمسی در نظم خیر مقدم پادشاه از

سفر اروپا اینطور اشارت نموده است :

به واتیکان به نزد پاپ اعظم	نکردی گردن اسلامیت خم
نمودی بر صلیب دیر اکبر	شعاع روشن سحراب و منبر
بپاریس آمدی با صد تجمل	در آن باغ جمال و منبت گل
نشان دادی در آن دنیای عمران	و قار و عزم و حزم قوم افغان

در مقابل يك پادشاه، صورت گرفت، در این مراسم اسانوییل پادشاه و سلکة ایتالیا و موسولینی صدر اعظم و سائر شخصیت های مهم آن کشور حضور داشتند .

## عزیمت امان الله شاه ایتالیا به فرانسه

امان الله شاه غازی تا اواخر ماه جدی (۶ . ۳ . شمسی) در ایتالیا و پس از سفر رسمی در آن کشور و ملاقات های دو ستانه با ویکتور اسانوییل پادشاه ایتالیا و موسولینی صدر اعظم و پذیرایی های خیلی شاندار از جانب مردم آن سرزمین، قصد عزیمت بجانب فرانسه نمود. و تاریخ ورود امان الله شاه در کشور فرانسه مطابق اوائل ماه دلو سال (۶ . ۳ . شمسی) است امان الله شاه غازی و همراهان سفر شان در دهه اول ماه جدی سال (۶ . ۳ . شمسی) از قاهره تاناپولی رسیدند . و روز (۱۷) جدی جریده الاهرام مصر نوشت که امان الله شاه به صدر اعظم مصر راجع به منعقد شدن يك معاهده مودت بین دو لتین افغانستان و مصر اظهار منظوریت و قبولی فرمودند. و نوشت که امان الله شاه بتاريخ (۱۷) جدی به تاناپولی بندرگاه ایتالیا و اصلت فرمود الی دو هفته بصفت مهمان در ایتالیا اقامت خواهند نمود و در اوائل ماه دلو (۶ . ۳ . شمسی) بطور رسمی در فرانسه تشریف برده چند روز را آنجا بصورت مهمان رسمی خواهند بسر برد .

## دعوت در قصر وزارت امور خارجه فرانسه

### بافتخار و رود امان الله شاه غازی

بافتخار و رود امان الله شاه غازی، شام پنجشنبه (۶) دلو سال ۱۳۰۶ شمسی از طرف وزیر امور خارجه دولت فرانسه (موسیو بریان) ضیافتی در منزل تحتانی قصر وزارت امور خارجه محل اقامت امان الله شاه غازی، جای انعقاد مجلس ترتیب شده بود. دوسرك رئیس جمهور فرانسه - موسیو پوانکاره رئیس الوزرا و هیأت کابینه فرانسه - رؤسای مجلسین اعیان و سبعتان و بعضی رجال برجسته فرانسه و کوردپلو ماتیک بارفقای سفر پادشاه غازی و اعضای سفارت افغانی مقیم فرانسه درین دعوت سجلیل شرکت کرده بودند ساعت (۸) شام امان الله شاه وارد مجلس شدند. موسیک ترانه ملی افغانی، مارش استقلال افغانستان را که در ایام جشن در کابل نو اخته میشد، اجراء کرد. و عموم مدعوین بپا استاده از ورود پادشاه افغانستان استقبال نمودند بعد از صرف طعام و ملاقات ها و صحبت های صمیمانه ساعت ده و نیم شب پادشاه غازی به محل اقامت شان تشریف بردند.

### گذارش روز جمعه (۷) دلو سال ۱۳۰۶ شمسی

صبح روز جمعه (۷) دلو سال ۱۳۰۶ شمسی دوسرك رئیس جمهور فرانسه در قصر اقامتگاه امان الله شاه حضور بهم رسانیده و به دعوت پادشاه غازی به (پانیتون) که گور واره علماء و مشاهیر فرانسه است، رفتند. و پس از مشاهده مقبره ناپلیون مراجعت نمودند. ساعت (۱۲) و (۳۰) دقیقه روز مذکور از طرف رئیس جمهور دوسرك دعوت خصوصی در قصر (ایلزی) بعمل آمد.

بعضی از رفقای سفر شاهانه وعده‌یی از وزیران دولت فرانسه اشتراك داشتند. درین دعوت دو ستانه و خصوصی مکالمات صمیمانه در موضوعات مورد علاقه از قبیل خریداری طیاره - تفنگک - کارتوس - و پذیرفته شدن طلاب افغان در دارالفنون های فرانسه بر وفق شهادتنامه مکتب امانیه کابل و ادامه همکاری فرانسه در قسمت حفریات و اعزام معلمین لایق به مکتب امانیه کابل، و سایر ضرورت های علمی و فنی و تخنیکی صورت گرفت. پس از صرف طعام، امان الله شاه غازی به (کید ورس) عودت فرموده ساعت (۳) و (۳۰) دقیقه یی بعد از ظهر برای دیدن سوزۀ [لور] تشریف بردند. موسیو هر یوز و وزیر معارف دولت جمهوری فرانسه از امان الله شاه غازی پذیرایی نمود. امان الله شاه نظر به ذوق سفر طی که بدیدن آثار باستانی داشت و اینکه شنیده بود فرانسه در حفظ آثار عتیقه مهارت کامل دارد، سوزۀ لور را مفصل مشاهده نمود و در هر قسمت سوالاتی می نمودند که از طرف وزیر معارف فرانسه و هیأت باستان شناسی آن دولت توضیحاتی داده میشد و منظور امان الله شاه غازی این بود که حین بازگشت بکابل در صورت امکان یک سوزیم عصری بزرگ در شهر کابل بعین سلیقه فرانسویان تأسیس نماید. در ختم مشاهدات از آثار سوزیم، موسیو هر یوز و وزیر معارف فرانسه یک عدد تابلو به حضور پادشاه افغانستان و دو تابلو از طرف خانم های فرانسه به ملکه ثریا طور یادگار اهداء نمود در همان روز ملکه ثریا نیز بالباس مناسب سعیت پادشاه غازی را داشت. و در حالیکه سه نفر خانم فرانسوی توضیحات میدادند از آثار سوزیم دیدن نمود.

## دعوت در سفارت افغانی مقیم پاریس

شام جمعه (۷) دلو ۶. ۳۰ شمسی دعوتی از طرف سفارت افغانی مقیم فرانسه در هتل [کریون] بافتخار تشریف آوری اسان الله شاه غازی ترتیب یافت. در دعوت موسیود و سرکک رئیس جمهور و اعیان و مبعوثان و موسیو پوانکاره رئیس الوزراء و هیأت وزرای دولت فرانسه و هیأت اعزازیة استقبالیة پادشاه افغانستان اشتراک نمودند. مدعوین بوقت معین در سالون هتل اجتماع نموده تشریف آوری پادشاه غازی را انتظار داشتند. اسان الله شاه از [کیدورسی] تشریف آورد، متعاقباً رئیس جمهور فرانسه وارد شده بعد از تعارفات بر میز رفتند، و پس از صرف نان به صحبت های دوستانه پرداختند. و بعد از آن موسیو دوسرک رئیس جمهور فرانسه از حضور پادشاه افغانستان وداع نموده گفت: «بهترین آرزوها و تمنیات نیک خود دولت فرانسه را بحضور شاهانه در باب ایام اقامت اعلیحضرت در خاک فرانسه که بصورت سهام رسمی این دولت بسر خواهند برد تقدیم مینمایم».

بعد از همین محفل دعوت رسمی اسان الله شاه غازی در فرانسه که به صورت خیلی مجلل گرفته شده بود، پایان یافت. و دعوت غیر رسمی شروع گردید. (۱)

---

(۱) اسان الله شاه خود در وقت سلا حظه مسوده پر و گرام سفر در هر یک کشور دعوت رسمی را بصورت خلص منظور میفرمود. زیرا که منظور پادشاه غازی دیدار از مقامات علمی و فنی و تخنیککی بود و دعوت های رسمی باتشریفات و تکلفات زیاد وقت زیاد را در بر می گرفت. و الاکشورهای میزبان بسیار سعی داشتند که تمام ایام اقامت پادشاه افغانستان را بصورت رسمی تجلیل و احترام نمایند. (عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

پس از آن باقی نفری يك يك از حضور امان الله شاه غازی سرخص شدند .  
جنرال دوپور و کولونل که هم‌اندازان رسمی بودند نیز اجازه گرفته  
سرخص گردیدند و دو نفر دیگرشان بحیث هم‌اندازان دعوت غیر رسمی باقی  
ماندند. امان الله شاه شب را در هو تل کرویون در محل اقامت گاه خود بنام  
استراحت گذرانید ، و اما تا دامن صبح به تسوید یادداشت های مهم در خصوص  
سناسبات افغانستان و فرانسه و قراردادهای سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و  
تورید بعضی اشیاء و آلات ضروری کارآمد افغانستان مصر و فگر دید (۱)  
و تعاطی نشانهای دولت بصورت معمول از طرف پادشاه افغانستان و رئیس  
جمهور فرانسه بیکدیگر بعمل آمد .

## متن نطق رئیس بلدیة پاریس به پیشگاه

### امان الله شاه پادشاه افغانستان

وقتی که امان الله شاه غازی و ملکه ثریا بدعوت ریاست بلدیة پاریس تشریف

---

(۱) امان الله شاه پس از معاودت خود از سفر اروپا در برج سنبله سال ۱۳۰۷-  
شمسی در پغمان به لویه جرگه گفت : «اگر ملت لازم میداند قوای حربی زیاد  
تر داشته باشند . يك اعانه باید برای پنجاه هزار تفنگ که اسرو زدر يك کمپانی  
فرانسوی موجود است بدهند .»

ازین یادداشت معلوم شد که امان الله شاه در ایام اقامت غیر رسمی خود در  
فرانسه پنجاه هزار تفنگ را برای خریداری مدنظر قرار داده و وجه قیمت  
و لزوم خریداری آنرا بفتوا و تصویب و کلای ملت افغانستان در لویه-  
جرگه معطل گذاشت . که معلومات بیشتر از مندرجات این کتاب بدست  
می آید . (عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)



بردند ، رئیس بلدیة پاریس از طرف شهر یان پاریس نطقی نمود که اینک عین متن دری آنرا که در همان وقت ترجمه شده است درج تاریخ سی‌نمایم « اعلیحضرتا بحضور جناب رئیس‌جمهور از قبول شخصیت شاهانه که یک پادشاه سنور الفکر و یک حکمدار عاشق ترقی و نور است ، پاریس اظهار مسرت می‌کند . اینطور یک پادشاه که از ابتدای جلوس به تخت سلطنت افغانستان نشانه‌های سودتی که به ملک ما دارند ، تزئیداً اثبات کرده‌اند . زیارت جناب شما ما را زیادتر حساس میسازد . مملکت نجیب شما افغانستان ، که از آن بما خیر و سلام سودت کارانه سی‌آرید ، برای سازیر شعر سحر کار شرق ملبس دیده میشود . و در عین زمان در اطراف نام بزرگ اسکندر و مقدرات او یک زمان تشریک مساعی افغانستان و یونانستان را از مدنیت قدیمه غرب بعضی یا دگارهای که بوی خوش از آن سی‌آید بیاد سی‌آرد .

اعلیحضرتا ! به این ماضی شعشعه دار تشبث شما یک وضعیت پر وعده علاوه می‌کند که یک استقبال قریب این وعده‌ها را به ساحت تحقیق ایصال خواهند کرد . تشبثات شما است مابین دو مملکت روابط دو ستانه را تشعید سی‌کند . با وجودیکه این تشبث اینقدر قدیم نیست ، مناسبات مذکور هر حرارت کار شده می‌رود در آینده این روابط به اشتراک مساعی ثمره دار سبد خواهد شد . ما سیدانیم که در اثر تقرب آمیز که از طرف ذات اعلی پادشاهی در افغانستان شده ، برای فرانس یک وظیفه سهم تخصیص شده است . هموطنان ما که به وظیفه سیاسی و با

سوریت آثار عتیقه به افغانستان فرستاده شده اند (۱) از جانب شوکت سآب پادشاه اعلی و از طرف تمام ملت افغان چطور مظهر حسن قبول شده اند، ما میدانیم .

کذا تحت الهام اعلی حضرت سمیز ترین جوانهای افغانی که ما بین اینها اعضای خاندان شاه (۲) می باشد، برای تعلیم به فرانس آمده اند . در عین زمان در قلب گاه افغانستان در کابل یک مکتب فرانسوی اجرای تعلیم و ترقی میکند . ازین نقطه نظر ما بسیار مسعود هستیم .

ما انکار نمیکنیم که فکر اساسی سلطنت شما به چیزهای خوبترین مدنیت اروپا باز کردن دروازه های افغانستان است ، و به این صورت برای تأمین اطمینان طرفین به تقرب شرق و غرب سعی می کنند که این حالا یکی از وظائف

---

(۱) مقصد از سفیر دولت فرانسه مقیم کابل و موسیو ژوزف هاکن رئیس هیأت باستان شناسی فرانسوی و موسیو الفرد فوشه در کابل است که مدت (۶) سال گذرانده بودند . موسیو هاکن در افغانستان در قسمت آثار عتیقه خدمت زیاد نموده است . و نیز موسیو گو دار فرانسوی در طرح نقشه قصر بزرگ دارالاسان خدمتی نموده است .

(۲) هدایت الله اولین پسر اسان الله شاه و عبد المجید برادر اسان الله شاه و عبدالعزیز خسر بره اسان الله شاه و نیز عده دیگر از تحصیلین افغانی که از سال ۱۲۹۸ شمسی و بعد از آن برای تحصیل به فرانسه اعزام شده اند و این اشارت برای آن است . تعداد این فارغ التحصیلان زیاد و حاصل همان دوره است . و در نشرات رسمی افغانستان ازین جمعیت بسیار بحث شده است .  
(عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

مهمترین است. چند دقیقه پیشتر وقتی که به دایره بلدیة تشریف می آوردند نمایش‌های مؤدت کارانه‌یی که از هر طرف اظهار شده است، اثبات کرد که نیات عالیجنابانه و دوراندیشانه و محبت شاهانه در خصوص مملکت، بکدام درجه از جانب اهالی پاریس تقدیم میشود. بنام ممثلین پاریس اجازه بدهید که این تاسینات احترام کارانه و حساسانه و صمیمانه را تجدید کنیم. (چون ملکه ثریا نیز دعوت امان‌الله شاه‌غازی را داشت) رئیس بلدیة پاریس گفت: «ما به ذات ملکه معظمه افغانستان عمیقاً احساس و منت دار هستیم. باجناب علیا حضرت شما کافه لطافت و سهر بانی زنهاي افغانستان بخانه مشترک ساداخل شده است. از ملاقات پادشاه و ملکه افغانستان خانه مشترک ما (دایره بلدیة پاریس) یک یادگار پر افتخار محافظه خواهد کرد. و تحت تأثیر حسیات منت داری الی نهایت ما است که حضور اعلیحضرت با احترامات فائده شهر پاریس را تقدیم میکنیم.

\*\*\*

از بزرگترین افتخاراتیکه امان‌الله شاه در سفر فرانسه حاصل کرد یکی اینکه در نطق رئیس بلدیة پاریس گفته شد: تحفه‌یی قابل‌شان شما نداریم که تقدیم کنیم. لهذا شهر پاریس را تقدیم می‌کنیم و اگر چه این یک حرف ناممکن است. و اما از نظر علایق دوستی هر دو دولت و ملت و احترام یک فرمانروای بزرگ خیلی‌ها پر تأثیر است. و دیگر اینکه دولت فرانسه چپرکت راحت ناپلیون را از سوزیم به عمارت اقامتگاه امان‌الله شاه آورده گفتند: «قابل راحت شما همین چپرکت تاریخی را میدانیم». امان‌الله شاه نپذیرفت و گفت: «من یک نفر سر باز و عسکر م. و اسلاف من که هم عصر ناپلیون بودند

آنها هم عسکر و مانند من بی تکلف زیست می نمودند (۱)». فرانسویانی که بساط خواب ناپلیون را از سوزیم برای راحت اسان الله شاه آورده بودند، سی گفتند: « ناپلیون مشرق در عصر حاضر همین شخص است، و باید در چپرکت ناپلیون فرانسه که حالا در کشور او سهمان آمده است، استراحت کند».

\*\*\*

اسان الله شاه غازی روز (۸) دلو ۱۳۰۶ شمسی بعد از صرف نان چاشت در هتل (کریون) ساعت (۳) بعد از ظهر بر حسب پروگرام ایام دعوت غیر رسمی برای ملاحظه ماشین های زراعت که از چندی نمایندگانه مذکور دایر بود، تشریف برد. نمایندگانه را مفصل دیدن فرمود و ماشین زراعت و اصول ترقی فلاح را پسندید. از آنجا برای دیدن مکتب (ایستة مشلی) که طلاب افغانی در ابتدای ورود خودشان به پاریس در همین مکتب بدرس آغاز کرده بودند، تشریف فرما گردیدند. و نسبت به پیشرفت طلاب افغانی که در مکتب مذکور شامل درس بود از مدیر و معلمین مکتب سؤالاتی نمودند. و از آنجا به هتل کریون بازگشت

---

(۱) این عبارت اسان الله شاه غازی اشارت بدو ره اسپراتوری زمان شاه درانی و پیش آمد به نقشه ناپلیون است و معانی و مفاهیم بسیار دارد. و ژنرال گاردان فرانسوی طرز زندگانی عسکری پادشاه افغان هم عصر ناپلیون را خوب ترسیم نموده است. و اسان الله شاه این عبارت را بخاطر داشت که زمان شاه ناپلیون شرق در مهر خود حک کرده بود: قرار داد از الطاف خویشتن یزدان نگین حکم جهان را بنام شاه زمان مأخذ: کتاب درة الزمان - طبع کابل

کرده و شب را باز به تسوید یاد داشتها و مراسلات ضروری و سنجش مصارف  
 تعلیمی طلاب افغانی در يك سال و تورید آلات زراعتی بسربرد. ام‌ان‌الله‌شاه  
 اکثرآ به بهانه استراحت از دیدن فلم سینما و بعضی نمایشگاه‌های تفریحی معذرت  
 رت میخواست. اما وقتیکه داخل اتاق استراحت می‌گردید، تا او آخر شب  
 به مطالعات و مسودات مشغول میگردید. در این باره خود نوشته است که:  
 «شب‌ها آنقدر رنج می‌بردم که بالاخره رفقای سفرم دچار اندیشه شده می‌پرسیدند  
 چه رة شمارا بیدار خواب و ناراحت مشاهده می‌کنیم. می‌گفتم: چون درسورد  
 افغانستان بسیار فکر می‌کنم، خوابم نمی‌برد و ثریا نیز از بیدار نشینی من  
 اندیشه می‌کند و سرابه استراحت تو صیه می‌نماید تا در ایام سفر سر یض نشوم».  
 حوالی ساعت (۱۱) قبل از ظهر یکشنبه (۹) دلو ۱۳۰۶ شمسی موسیوپووا -  
 نکاره رئیس الوزراء دولت فرانسه بحضور پادشاه افغانستان، در هتل  
 کریون باریاب گردید و بقدر يك ساعت در مسائل مورد علاقه صحبت بعمل  
 آمد. ام‌ان‌الله‌شاه پس از صرف نهار برای مشاهده موزه (کیمه) که آثار  
 عتیقه فرانسه و هم آثار باستانی افغانستان که به اثر حفریات باستان‌شناسان  
 فرانسوی بدست آمده و در موزه مذکور گذاشته شده بود، تشریف بردند.  
 در جلوسو زیم جمعیت مستقبلین و دسته‌یی از پولیسان برسم احترام حاضر بودند  
 در داخل عمارت سو زیم کیمه از تشریف‌آوری ام‌ان‌الله‌شاغازی استقبال  
 رسمی بعمل آمد. مدیر موزه و تمام داورین آن با بعضی شرق‌شناسان که  
 موسیوفوشه نیز با آنها بود، رسم استقبال شایان بعمل آوردند، سفیر دولت  
 ایران و اعضای آن سفارت مقیم پاریس نیز حاضر بودند. و یک شخصیت مشهور  
 دولت فرانسه بنام (موسیو کلهان‌سو) نیز که خواهش باریابی حضور

پادشاه افغانستان را داشت در سوزیم کیمه بشر ف سلاقات نائل گر دید. که  
 اسان الله شاه باوی لطف زیاد سبذول داشته و دقایقی با هم صحبت دو ستانه نمودند  
 اسان الله شاه سوزیم را ملاحظه و حصه متعلق به آثار افغانستان را مفصلتر از  
 سائر قسمت های سوزیم از نظر گذرانید و گفت: «آثار مکشوفه کشور عزیز  
 خودم افغانستان را بانگاه علایق خاص می بینم، و بیشتر محفوظ میگردم.  
 و از دیدن این قسمت از آن لحاظ بهتر خوش می شوم که بنظر هر بیننده ای افغانستان  
 محبوب را بیاد میدهد. و افتخار مدنیت های گذشته خاک مقدس ما را جسم میسازد».  
 پس از دیدن غرفه های جالب سوزیم کیمه در یک سالون سوزیم که دعوت  
 عصریه ترتیب شده بود، تشریف بردند. بعد از صرف چای در محفل شرق  
 شناسان فرانسوی اشتراک نمودند از عظمت تاریخ افغانستان در ادوار باستان  
 معلومات داد، و بعد از آن در محفل سحبان شرقی اشتراک نمود و گفت:  
 «علامت محبت من همین است که اینک به جمعیت شما اشتراک می نمایم. مملکت  
 عزیز من افغانستان در میان سلسله شرق نقطه پی خاص و شهرت زیاد در ادوار  
 تاریخ دارد که آثار افغانستان در سوزیم کیمه یکی از کوچکترین شواهد  
 آثار مدنیت آن بدوره های قبل از اسلام است. و تازمانیکه آثار تاریخ در دنیا  
 پابرجاست. افغانستان عظمت خود را حفظ خواهد کرد. و من فخر می کنم  
 که از افغانستان به این مملکت آیدام و در جمعیت سحبان شرقی شامل صحبت  
 می شوم».

اسان الله شاه غازی بعد از اختتام تعارفات انجمن های [شرق شناسان و سحبان  
 شرقی] به هوتل کریون محل اقامت خودشان بازگشته و طعام شب را صرف  
 نمودند. و بعداً کارهای سفارت افغانی مقیم پاریس و مسکو و وزارت مختاری

افغانی درایتا لیارا مورد بررسی قرار داده و بعد از صدور هدایات لازم استراحت نمودند .

## دیدار دارالفنون پاریس

امان الله شاه غازی روز دوشنبه (۱۰) دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۳) و (۳۰) دقیقه بعد از ظهر به دارالفنون پاریس (به منظور اینکه امکانات تأسیس پوهنتون کابل را از شروع سال ۱۳۰۸ شمسی مورد نظر وزارت معارف (۱) قرار بدهد) تشریف بردند . مدیر دارالفنون پاریس و پروفیسوران هیأت تعلیمیه از تشریف آوری پادشاه افغانستان رسم استقبال و احترام بجا آوردند . امان الله شاه تمام شعبات دارالفنون پاریس را مشاهده نموده و در هر قسمت از پروفیسوران و استادان توضیحات میخواستند . و بعد از آن به اقامتگاهشان عودت کرده بعد از صرف طعام بساعت (۸) و (۳۰) دقیقه برای دیدن [اپرا] تشریف بردند . برای پادشاه و ملکه افغانستان لوژ مخصوص رئیس جمهور فرانسه جای تعیین شده بود .

---

(۱) امان الله شاه در وقتی که عمارات دارالامان کابل را بنیاد گذاشت گفت و قتی که این عمارات اکمال یافت به اختیار وزارت معارف سی گذارم تا دارالفنون تأسیس نماید . و هم اساس روابط بین المللی را از بنیاد این شهر جدید مدنظر داشت .

## گذارش سه شنبه (۱۱) دلو ۳۰ شمسى

امان الله شاه غازى به ساعت (۱۲) و (۳۰) دقیقه به دعوت کلوپ (دو ر جهان) که يك جمعیت برای سیاحت دو ر عالم است، تشریف بر ده صرف نهار نمودند و طبی صحبتی به اعضای جمعیت فرسودند:

«من هم بعزم سیاحت جهان کمر بسته ام، تا از اوضاع تمام سلل خوبتر و بهتر معلومات به خود و ملت افغان حاصل کنم. افغانستان را بدنیاء و دنیا را به افغانستان معرفی نمایم. و خوشبختم که اسر و ز خود را در میان جمعیتی می بینم که جمعیت سیاحت دو ر جهان ناسیده میشود. و قتی شما و هر فرد سیاح دیگر اروپایی افغانستان را ببینید میدائید که افغانستان در دنیا نقطه سرسبزی و خیلی جالبی است که از هر گونه استعداد های طبیعی بی نیازی باشد. آب و هوای گوارا و آفتاب صاف و روشن و کوه های بسیار بلند و سردم نهایت باعزم و همت دارد. که در او صاف غیرت و همت افغانها عده شرق شناسان کتاب های نوشته اند».

رئیس جمعیت سیاحت دو ر جهان گفت: «و قتی ما بصفات شخصی شما آشنا شدیم. افغانستان را بتمام صفات آن شناختیم».

امان الله شاه با جمعیت سیاحت دو ر جهان، وداع کرده از آنجا به گلخانه پاریس تشریف فرساگر دیدند. پس از مشاهدات گلخانه به ساعت (۳) و (۳۰) دقیقه



عصر به مکتب [سنسیر] (۱) که مکتب حر بیئه فرانسه است تشریف بردند  
باستقبال و رودپادشاه افغانستان ترتیبات مجلل گرفته شده بود. اسان الله شاه  
غازی که علایق مزید به امور عسکری و تاریخ عسکری داشت، پس از  
اجرای مراسم استقبال اتاق های مکتب سنسیر را مفصل ملاحظه نمود و سو زیم  
یادگار سنسیر را که در نزد فرانسویان خیلی مقدس است، از طرف آمر آن  
مکتب ارائه گردید. بعداً در یک سالون مخصوص که به افتخار ورود پاد  
شاه افغانستان دعوت عصریه ترتیب یافته بود، تشریف بردند. پس از صرف  
چای نطق خیر مقدم اداره مکتب حر بی سنسیر را استماع نمودند.

در نطق خیر مقدم گفته شد: «اینکه امروز پادشاه افغانستان مکتب ما را  
سزین ساخته اند، و هم اینکه یک عده جوانان افغان بدو ره حکومت شاهی  
اعلی حضرت وارد فرانسه شده و در این مکتب شامل درس میباشند هر دو افتخار

---

(۱) اسان الله شاه در ماه حمل سال ۱۲۹۸ شمسی هیأتی از جوانان مکتب فنون  
حرب کابل را برای تحصیل به همین مکتب فرستاده بود. و از آن جمله یکنفر  
عبدالغنی خان بن عبدالرحمن خان از اولاده عبدالحمید خان بن اشرف الوزراء  
شاه ولیخان است. مذکور در سال ۱۲۹۴ شمسی به مدرسۀ فنون حرب کابل  
شامل و در ماه حمل ۱۲۹۸ شمسی بغرض تحصیل به مکتب سنسیر پاریس.  
فرستاده شد. و در ماه میزان سال ۱۳۰۶ شمسی از آنجا دیپلوم اخذ نمود.  
مذکور بنام عبدالغنی خان یاور مشهور و بتاریخ دوشنبه (۲۵) قوس سال  
۱۳۲۴ شمسی در کابل فوت شد. و او از انتظام مکتب حر بیه سنسیر خیلی ها  
توصیف می نمود.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

در تاریخ عسکری هر دو دولت برای همیشه ثبت خواهد ماند، و این کارهای درخشان دوستی دولتین فرانس و افغان هرگز فراموش نخواهد شد. اسان الله شاه غازی بجواب فرسود : «من مسرت دارم که در ضمن سفر خود بفرانسه از يك مکتب عالی حربی دیدن میکنم. وبامعلمین و هیأت اداره مکتب از نزدیک ملاقات و تبادل افکارسی نمایم. و ازینکه يك عده جوانان افغان فرزندان سناند و درین مکتب شامل درس و تعلیم اند، وقتی فارغ شده بوطن عزیز خود شان افغانستان کامیابانه برسی گردند، برجسته ترین خاطرات شیرین دوره تعلیمی خودشان را از يك کشور دوست و مترقی اروپایی با خود بوطن سی برند. و ادامه این روابط نیک که ماوشما آنرا آغاز کرده ایم در تاریخ ملتین افغان و فرانس برای همیشه ثبت سی ماند.»

## بازیابی وزرای دولت فرانسه

### بعضو رمان الله شاه غازی

پادشاه افغانستان در اقامتگاه خود هوتل کریون تشریف داشتند. صبح چهارشنبه (۱۲) دلو ۱۳۰۶ شمسی از ساعت (۱۰) الی یکنیم بعد از ظهر بار-یابی وزرای دولت فرانسه بحضور پادشاه غازی شروع گردید، وزیر اسور خارجه - وزیر معارف - وزیر مالیه - وزیر معابر - یکی بعد دیگری بحضور بازیاب گردیده پس از ملاقات مرخص گردیدند.

## دیدار از کتابخانه علمی فرانسه

امان الله شاه غازی، پس از صرف نان و اداء نماز ظهر عصر (۱۲) دلو ۱۳۰۶ شمسی به کتابخانه علمی فرانسه تشریف بردند. پس از آن به [الیوسترا-سیون ژورنال] مؤسسه تشریک علمی بین المللی که شعبه جمعیت اقوام است، تشریف بردند. در مؤسسه مذکور بافتخار و رود پادشاه افغانستان دعوت عصریه مجلل ترتیب یافته بود تشریفات بحسب معمول اجراء گردید. و امان الله شاه پس از صرف عصریه به هتل کرو یون اقامتگاه خود دعوت فرمودند نان شب را در هتل صرف و آساده حرکت بطرف [کروزو] گردیدند

## حرکت سوکب امان الله شاه

### از پاریس بطرف کروزو

امان الله شاه غازی بایک عده رفقای سفرشان توسط و اگون های مخصوص به ساعت ده شب جانب کروزو حرکت فرمودند. جنرال دو پور که مهماندار ایام دعوت رسمی امان الله شاه غازی در پاریس بود نیز درین سفر شرف سعیت پادشاه افغانستان را داشت، و باقی همراهان سفر که: غلام صدیق خان چرخ و کیل و زارت اسور خارجه و حبیب الله خان معین و زارت حربیه و عبدالرحمن خان فرقه مشر بار کزائی و محمداسین خان دروازی مدیر شفر و زارت اسور خارجه، هر یک برای تکمیل امری در پاریس معطل گردیدند شب در قطار آهن سپری شد. (۱۳) دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۱۰) قبل از ظهر به کروزو موصلت فرمودند. کروزو شهر کوچک است اما فابریک بزرگ و مشهور حربی فرانسه که از هر قبیل آلات حرب و لو کوموتیف

و غیره اشیای فلزی تولید میکرد در آنجا قرار داشت . بناآشامل پروگرام سفر پادشاه و طنخواه افغان گردیده بود .

مالك فابريك كه [شنايدآ] نام داشت . از امان الله شاه غازی در استاسيون استقبال نمود . و در قصر خودش كه خیلی خوش منظر و از قصرهای پر شكوه و باستانی فرانسه به شمار ميرفت محل اقامت و استراحت امان الله شاه و ملکه ثريا را اختصاص داده بود . امان الله شاه به قصر مذکور تشریف برد و پس از اندك استراحت به فابريك كرو و زوكه توپ و تفنگك و ساثرلو ازم حرب ببری و بحری در آن ساخته ميشد ، تشریف بردند . روز جمعه (۱۴) دلو ۱۳۰۶ شمسی رانيز به سلاحيه حصص با قيمانده فابريك كرو و زوكه : لو كوسو تيف جهازات جنگی و غيره چیزهای مالز مه حرب را ميساخت ، گذرانيدند .

### حرکت جانب لیون

امان الله شاه غازی ساعت (۳) بعد از ظهر جمعه (۱۴) دلو جانب لیون تشریف فرما و به ساعت (۷) شام بدانجا سواصلت نمودند . و در هوتل [ترمینوس] كه از طرف حكومت فرانسه محل اقامت و استراحت پادشاه و ملکه افغانستان تعیین شده بود ، تشریف بردند . پادشاه افغانستان علاقه داشت كه از مركز معروف ابریشم كه در آنجا قرار داشت با تفصیل دیدن كند . ساعت ده صبح شنبه (۱۵) دلو سوسو هر یو ، و زیر معارف فرانسه كه در عین زمان ریاست بلدیة شهر لیون را نیز برعهده داشت ، از پاریس حرکت نموده بحضور امان الله شاه غازی رسید . ماسورین عسکری و ملکی شهر [لیون] نیز در سالون هوتل [ترمینوس] اجتماع نموده بشرف ملاقات پادشاه افغانستان

نائل شدند . در وقت خروج امان الله شاه از هو تل - يك دسته عساكر رسم احترام  
 بجا آورده و پادشاه غازي بر اهنمائي موسيو هر يو و زير معارف [ و رئيس  
 بلديه شهر ليون ] براي ديدن فابريك مركز معرف ابريشم تشریف بردند .  
 اطاق تجارت فابريك از ورود امان الله شاه غازي استقبال نمود . پادشاه  
 افغانستان حين بازديد فابريك ابريشم سازي - موسوم به [ اولي دي ليتو ] در باب  
 تمايل و دلچسپي مردم افغانستان در تجارت ابريشم كه در كشور فرانسه خيلي  
 ترقي يافته است . تا كيد و تجويز فرمود كه : اطاق تجارت فابريك بايد يك  
 مقدار ابريشم براي مشاوره تجارت صنعت محلي به افغانستان بفرستد .  
 پس از بازديد فابريك در دعوتيكه از طرف موسيو هيسر يت صدر و رئيس  
 شهر ليون در هو تل [ دي و ايل ] ترتيب داده شده بود ، تشریف بردند . در  
 دعوت موسيو ليون در باب مناسبات خالصانه افغانستان و فرانسه نطقی نمود .  
 و امان الله شاه غازي ، جو اباد دعوت حسن رو ابطد و ستانه فرانسه را به افغانستان  
 قبول و منظور فرمود .

### بازگشت به پاریس

پادشاه و ملکه افغانستان بوقت ظهر ( ۱۵ ) دلو از ليون بطرف پاریس حرکت  
 فرمودند . و ساعت ( ۱۰ ) و ( ۲۰ ) دقیقه شب در استاسيون [ گارد ليون ] كه  
 بابير قهای افغانستان و فرانسه تزئين يافته بود و اصل گردیدند در فقاي سفر  
 پادشاه غازي كه براي اجرائي پاره پاره يی از وظايف در پاریس مانده بودند با اعضاي

سفارت افغانی مقیم پاریس که سردار محمدنادر خان (۱) سفیر سابق افغانی در پاریس و دو برادرشان سردار محمد هاشم خان و سردار شاه ولی خان نیز در آن جمعیت شامل بودند، و طلاب کلان سال افغانی که در پاریس تحصیل میکردند از مقدم امان الله شاه غازی در استانبول استقبال نمودند.

امان الله شاه غازی، پس از قبول رسم سلام و احترام هیأت های مستقبلین، به هتل تشریف برده مصر و ف امور سفریه از قبیل اتمام مسو دات یادداشت و صدور سر اسلات و احکام در اجرای بعضی مسائل گردید. در همین شب در پهلوی غور و تعمق مزید در امور خرید آلات و ادوات حرب و ماشین ها، هدایاتی راجع به بین المللی شدن امور پستی افغانی صادر فرسود. و نیز مسأله فابریکه ابریشم سازی را در کوه امان سمت شمال کابل و هرات مدنظر گرفت و علاوه بر مسورد ایجاد تسهیلات لازم برای محصلین افغانی در فرانسه هدایات مشخصی صادر کرد.

---

(۱) امان الله شاه سیخو است که وزیرای دولت آن از شمالک مترقی تجار ب جدید حاصل نمایند. و از جمله آن رجال سردار محمدنادر خان سپه سالار و زیر حربه را در سال ۱۳۰۲ شمسی به سفارت افغانی در پاریس فرستاد. و عهده وزارت حربیه بر دست محمد ولی خان دروازی وزیر امور خارجه گذاشته شد و تقریباً سه سال بحیث سفیر همدرانجا باقی ماند. و نظر به سعاذیر صحی او توصیه گردید که استراحت نمایند. و غلام نبی خان چرخ در سال ۱۳۰۵ ش وزیر مختار افغانی در پاریس مقرر گردید. و خلص آنکه آخرین دیدار امان الله شاه و سردار محمد نادر خان همین روز شنبه (۱۵) دلو سال ۱۳۰۶ بود که دیگر باره با هم ندیدند (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

صبح یکشنبه (۱۶) دلو بر حسب پروگرام سرتبه اسان الله شاه سی بایست  
به انجمن دانش رفته و از متر و فرانسه دیدن سی نمود، مگر چون پادشاه غازی  
بکارهایی که هدایت داده بود مشغول ماند. و زیر مختار افغانی مقیم پاریس  
و وزیر مختار افغانی مقیم ایتالیا را تو ظیف فرسود که به نمایندگی از طرف پادشاه  
افغانستان، در محافل مذکور اشتراک نمایند (۱).

## ماینه تانکهای جنگی

اسان الله شاه غازی، دوشنبه (۷) دلو ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۹) و (۳۰) دقیقه  
صبح به همراه حبیب الله خان معین و وزارت حربیه و عبد التواب کند کمشر

(۱) مجله ریویو دیپلوماتیک در ماه سنبله سال ۱۳۰۳ شمسی نوشته بود :  
اسان الله شاه مکرر گفته است که باید مملکت افغانستان ما به کمک فرانسه داخل  
در دایره تجدید گردد. همیشه نماینده خود را در پاریس تا کید کرده است که  
هیأت معلمین برای تشکیل مکتب مقدماتی و عالی بکابل بفرستید. وقتی که  
هیأت عتیقه شناسی ما بریاست پرو فیسو و الفرد فوشه بکابل رسید اسان الله شاه  
امتیاز حفریات افغانستان را برای مدت سی سال بدولت فرانسه و اگذار نمود  
اسان الله شاه نهایت مائل است که زبان فرانسه در افغانستان شیوع یابد. برای  
تحصیل زبان فرانسه شوق دارد و فعلاً نیز تکلم سی کند، مائل است که اهل فن  
فرانسوی از قبیل طبیب - متخصص - قابله - مهندس - و مردمان صنعتی به افغان-  
ستان بروند. « و از مطالعات صفحات این سفر هانیز معلوم میگردد که اسان  
الله شاه تمایلات زیاد بامور علمی و صنعتی و تخنیک و لسان فرانسوی داشته  
است .  
(عزیز الدین و کیلی پولزائی)

و یکنفر ترجمان ، در محل سانور تانکهای جنگی رفته و بعد از معاینه و عملیات تانکها (۱) به هتل کریون اقامتگاه خود عودت نمودند .

### دعوت در کلوپ متحدین

امان الله شاه غازی ساعت یک بعد از ظهر (۱۷) دلو به (سرکل انتر الیه) که کلوپ متحدین و یاخانه دوستی ناسیده میشود ، و بافتخار تشریف آوری شان در آنجا دعوت نهاری ترتیب داده بودند تشریف بردند .

### مشاهده عملیات اطفائیه

امان الله شاه ساعت (۳) بعد از ظهر دوشنبه (۱۷) دلو عملیات اطفائیه را مشاهده نمودند . و مقصد از دیدن این عملیات آن بود تا به فرصت نزدیک چند عدد موتر اطفائیه خریداری نموده به افغانستان وارد نمایند .

---

(۱) عبدالتواب کندکمر دوسین پسر محمود طرزی ، صاحب منصب ورزشیده و مورد اعتمادی بود . وی یکی از اعضای هیأت عسکری امان الله شاه در سفر اروپا بود . در مراسم جشن استقلال سال ۱۳۰۷ شمسی در پغمان از شطارت های او در جریده امان افغان توصیف شده است .

عبدالوهاب و عبدالتواب دو برادر سکه ملکه ثریا و در طول آن سفر هشت ماهه ، سعیت شاه و ملکه را در تمام محافل میداشتند و از هر لحاظ مورد اعتماد بودند . (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)



## ملاحظه مکتب صنایع نفیسه پاریس

اسان الله شاه بعد از ملاحظه عملیات اطفائیة، مکتب صنایع نفیسه پاریس را از نظر گذرانید. ساعت (۹) و (۳۰) دقیقه شب به شرکت سینمایی [کومان] که بزرگترین شرکت فیلم فرانسه است، تشریف بردند.

## بار یا بی رجال برجسته فرانسه

### بعضو امان الله شاه غازی

سه شنبه (۱۸) دلو ۱۳۰۶ شمسی روز بار یا بی رجال برجسته فرانسه بحضور پادشاه افغانستان تعیین گردید. در این روز شخصیت های بزرگ و مشهور فرانسوی بحضور پادشاه استقلال بخشای افغانستان باریاب شده در خصوص مناسبات دوستانه هر دو کشور ملاقات نموده مرخص شدند. و پروگرام مرتبه بسر رسید و روز چهارشنبه (۱۹) دلو برای حرکت بطرف بروکسل و بلژیک تعیین گردید.

## مشاهده پرواز طیارات

ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقه صبح سه شنبه (۱۸) دلو امان الله شاه غازی و سه نفر از ملتزمین رکاب شان، به میدان طیاره پاریس تشریف فرما گردیدند. از طرف حکومت فرانسه نمایش عملی جالبی از پرواز طیارات بعمل آمد و بعد از ختم نمایش پرواز طیارات در فضای پاریس، اسان الله شاه به هتل معاودت فرمود.

## د عوت در کلوپ مستشرقین

امان الله شاه غازي ساعت (۲) بعد از ظهر سه شنبه (۱۸) دلو به کلوپ مستشرقین فرانسه که تقریباً کلوپ بین المللی شناخته شده و دعوت چای بافتخار و رودشان در آنجا ترتیب داده بودند، تشریف بردند و پس از صرف چای به اقامتگاه شان عودت نمودند.

## مراسم و داع پادشاه افغانستان

### و رئیس جمهور فرانسه

ساعت (۶) عصر روز سه شنبه (۱۸) دلو سوسیو دوسرک رئیس جمهور فرانسه بحضور امان الله شاه غازي در اقامتگاه شان وارد شده بعد از نیم ساعت صحبت های دوستانه با امان الله شاه غازي و داع نموده و از هتل خارج شدند. رئیس جمهور دوسرک در آخرین صحبت و داعیه باز هم هرگونه کمک دولت جمهوری فرانسه را به افغانستان وعده داد.

## دعوت پادشاه افغانستان از رؤسای

### کور دیپلماتیک مقیم پاریس

ساعت (۸) شام (۱۸) دلو در هتل [سجستیک] دعوتی از طرف امان الله شاه پادشاه افغانستان برای رؤسای کور دیپلماتیک مقیم پاریس ترتیب یافت مدعوین بالباس فراك و نشان پیش از ساعت (۸) در سالون انتظار تشریف آوری امان الله شاه را انتظار می بردند. ساعت (۸) و (۱۰) دقیقه امان الله شاه و وزرای همسفر شان وارد سالون گردیدند. کور دیپلماتیک مقیم پاریس یکایک بحضور معرفی و پادشاه غازي از هر یک احوال پرسشی فرسودند.

پس از سر اسم احوال پرسشی و اردسالون طعام شدند . پس از صرف طعام به سالون دیگر که در آنجا ترتیب [بوفی] گرفته شده بود و باقی اشخاص برجسته و اعضای کوردپلوساتیک، حاضر بودند ، امان الله شاه تشریف بردند و بقدر نیم ساعت در بین جمعیت مدعوین گذرانده به هوتل [کریون] معاودت کردند . مدعوین با احترام پادشاه افغانستان تا ساعت (۱۲) شب در سحفل دعوت بسر بردند .

### اعطای يك هزار پوند

امان الله شاه غازی ، در ایام اقامت خود در پاریس مبلغ يك هزار پوند بطور اعانه به اداره بلدیة پاریس اعطانمود که این مبلغ توسط وزارت مختاری دولت افغانستان در پاریس ، آنجا پرداخته شد .

### حرکت اما الله شاه جانب

#### برو کسل و بلژیک

امان الله شاه غازی پس از انجام سفر رسمی و غیر رسمی پاریس ، مصمم سفر برو کسل و بلژیک گردیدند . بتاريخ (۱۹) دلو سال ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه جانب استانسہ حرکت نمودند . چهار نفر سهمانداران پادشاه غازی در هوتل حاضر بودند . در استانسہ گاردا احترام با سوژیک حاضر و تزیینات و ترتیبات لازم گرفته شده بود .

يك نفر ژنرال و رئیس تشریفات ریاست جمهوری دولت فرانسه و سائر شخصیتها برای ادای احترام و سر اسم و داع حاضر بودند . در میان جمعیت وزیر مختار سابق افغانستان سردار محمد نادر خان و دو برادر ایشان سردار محمد هاشم خان

وسر دارشاه ولی خان در صنف مستقبلین قبلاً رسیده منتظر بو دند (۱) .  
طلاب افغانی مقیم پاریس نیز حاضر گردیده از حضور اسان الله شاه غازی و داع  
نمودند . پس از این مراسم [قرن] سو کب اسان الله شاه جانب [پرو کسل]  
در حرکت افتاد . ساعت (۲) و (۳) دقیقه [ترن] بسر حد فر انسه و بلژیک  
و اصل و در شهر [مونز] توقف نمود . و این وقت است که اسان الله شاه قصد  
عزیمت جانب بلژیک مینمایند .

\*\*\*

---

(۱) سرداران مذکور در برج حوت سال ۱۳۰۷ شمسی از راه هندوستان  
وارد علاقه خوست و لایت پکتیا شدند . تا آنکه روز (۲۳) میزان سال ۱۳۰۸  
شمسی در کابل بقدرت رسیدند . (و کیلی)

## متن بیانات ملکه ثریا راجع بحقوق زن از نگاه اسلام

یکی از مباحث بسیار مهم دوره سفر شاه و ملکه افغانستان، در اروپا، متن پاسخهایی است که ملکه ثریا راجع به حقوق زن، در برابر سؤالات نماینده مجله (هو هلو) در فرانسه ارائه کرده است.

نماینده مجله، از حضور ملکه ثریا بیست دقیقه وقت گرفت. نماینده مجله هو هلو بزبان فرانسوی سؤال میکرد، و مترجم که یک نفر زن ترکی از ندیمه های ملکه ثریا بود، متن درری را به فرانسوی ترجمه و افاده مینمود و متن پاسخهای ملکه افغانستان از اینقرار است!

«من کاملاً معتقدم که حقوق زن در اسلام محفوظ است. علمای غرب و مستشرقین و متخصصین کاملاً بزمز ایای دیانت حقه اسلام و احکام نافع آن پی برده اند. ولی تا اکنون این مراتب کسب عمومیت ننموده ازین رو عاصه غریبان چنین تصویری کنند که صاحب دیانت اسلام تجاوز بحقوق زنان نموده، و حالا نکه چنین نیست. هر کس اندک با اصول ادیان دیناً و لو بطریق

سر سری هم پی برده باشد. تصدیق خواهد نمود که قبل از طلوع خورشید  
مهدی (ص) هیچ دینی به اندازه اسلام بزرگان حقوق نه بخشیده. جز در دوسه  
حکم که آنهم به مقتضای حکمت و طبیعت است.

اسلام زنان را در جمیع مراتب با مردان مساوی قرار داده است. عادات و  
رسوم و اخلاقی که زنان غرب از برکت تعلیم و تربیت درین قرن به مقتضای  
وقت حاصل کرده اند ربطی با حکام دیانت شان ندارد.

اگر از روی دیانت ملاحظه شود، زنان اسلام نسبت به زنان سایر مذاهب از  
هر جهت آزاد و حقوق شان هم محفوظ تر است. تنها دیانتی که زن را قائم  
بالذات، مالك بالاستحقاق و قیم و مختار مطلق مال و نفس خود ساخته است،  
اسلام است. اسلام زن را حصه تساوی در اقتصادیات و سیاسیات مشترک  
بخشیده چنانچه در ۱۳۴۶ سال قبل در مسأله و دیعت که همان موضوع انتخاب  
و کسب آراء عمومی است، زنان را همدوش مردان ساخته و تازه ارو پائیان  
می خواهند حق رأی در انتخاب به زنان بدهند، هنوز هم در کلیه بلاد غرب  
کاملاً رأی به زنان با آنهمه ترقی داده نشده است. نهایت عدم تربیت و تعلیم،  
زنان اسلامی بیشتر آنان را از حقوق حقه شان دور داشته و این نقیصه را از باب  
ادیان سایر ه از روی بی اطلاعی به احکام کامل العیار دین اسلام نسبت میدهند  
و من درین سیاحت خود پس از اطلاع درین موضوع برای رفع این شبهه  
رساله پی به اسم (زن و اسلام) نگاشته و مخصوصاً حکم داده ام که برای آشنا  
کردن ارو پائیان باین موضوع اهم که بیشتر مورث نفرت زنان غرب از  
اسلام آمده تر جمه آنرا بفرانسه اشاعه دهند. آنوقت خواهید توانست حقایق  
را از اسلام استنباط کنید که از سخته مصاحبه با سن حاصل توانید کرد.

ملکه ثریا - در جواب یکی از سؤالات نماینده مجله هولو راجع به حجاب و تاریخ آن که از کدام زمانه آمده و چگونه در بین اشراف مسلمانان رواج شده و خدمات زنهای مسلمان در غزوات و همت سر دانه زنهای آن زمان شرح مبسوطی داده و در ختم توضیحات گفتند :

«من آینده روشنی را درین سیاحت خود بهار و پا دیدم . و آن این است که از زمانه بسیار نزدیکی تمام احکام اسلام را ولوبه اسم اسلام هم نباشد، پای بند خواهند شد . چنانچه امروز هم خیلی از احکام اسلامی بهار و پائیان معمول دیده میشود» .

نماینده مجله هولو گفت: «من با خیلی از ملکه ها و زنان درجه اول ملاقات و مصاحبه کرده ام و لی کمتر زنی را به ستانت و ذهانت و معلومات ملکه افغانستان دیده ام . ازین ملاقات سر ا یقین حاصل شد . محیط افغانستان که چنین ملکه می پروراند ، مستعد و قابل همه گونه ترقی و همدوشی با مالک ترقی دنیا می باشد» .

( عبارت فوق عیناً در مجله هولو به نشر رسیده بود ) .

## استقبال در سرحد بلژیک

( ۱۹ د لری . ۱۳۰ ش )

در شهر سونز که سرحد بین دو لتین فرانسه و بلژیک است ، باستقبال ورود امان الله شاه غازی ، و لبعهد دولت بلژیک با افسران نظامی و چهار نفر مهماندار که دو نفر آن افسر : اول ژنرال و دو سیم کولونل و سو سیم از سوریس

وزارت امور خارجه که رتبه مستشاریت سفارت را دارا بود و چهارمین یکنفر  
پروفسور مستشرق که بزبان دری هم تکلم میکرد، در استانسه حاضر بودند  
استانسه را با بیره قهای افغانستان و بلژیک تزئین داده و اهالی زیاد بجهت  
استقبال سوکب پادشاه افغانستان اجتماع کرده بودند. گاردا احترام حین  
وصول سوکب شاهي، سلام شاهي را نواخت. اسان الله شاه و همراهان  
سفرشان به لباس رسمی سلبس بودند، در لحظه یی که ترن توقف کرد، و لیه عهد  
دولت بلژیک و والی شهر سونز بالباس رسمی در ترن بحضور اسان الله شاه  
غازی مشرف گردیده سر اسان الله شاه استقبال و احترام بجا آوردند. و لیه عهد بلژیک  
از طرف خود (البرت) پادشاه آن مملکت بحضور اسان الله شاه غازی پادشاه  
افغانستان خوش آمدید گفت. و پس از اجرای مراسم، اسان الله شاه و سلکه ثریا  
با همراهان سفرشان از ترن خارج شدند. اسان الله شاه گاردا احترام را معاینه  
و رسم سلام را قبول فرمودند. و بعد مستقیماً به سالون متصل استاسیون  
که به افتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان تزئین و ترتیب یافته بود  
، تشریف بردند، و والی شهر سونز بحضور پادشاه و سلکه افغانستان خطا به یی  
خیر مقدم قرائت نمود. اسان الله شاه بالمقابل ضمن چند کلمه یی مختصر اظهار تشکر  
نمودند. و برای حرکت آماده شدند، و پیش از سواری به ریل با جنرال  
دوپور و دیگر مهمانداران فرانسوی و داع نموده و آنها را مرخص ساختند.  
ترن مخصوص که از جانب حکومت بلژیک با استقبال اسان الله شاه رسیده بود،  
خدمتش بانجام رسید. و ریل مخصوص دیگر بخدمت حاضر شد. خود پرنس  
با اسان الله شاه غازی در ریل سوار و قطار بحرکت آمد.

ساعت (۴) ظهر به استاسیون (بروکسل) واصل گردیدند.



## استقبال امان الله شاه از طرف

### البرت پادشاه بلژیک

البرت ، پادشاه بلژیک و سلطه و پسر دوسی اش با پرنس های بلژیک که یکی دختر پادشاه بلژیک و دیگری خانم پسرش بود ، بارئیس الوزراء و هیأت وزراء در استاسیون رسیده بودند. گارد احترام به نو اختن سوزیک آغاز کرد امان الله شاه غازی از ریل خارج شده و بالبرت پادشاه و خاندان شاهی بلژیک مصافحه نمودند . بعداً رفقای سفر خود را به پادشاه بلژیک معرفی نمودند . و از طرف پادشاه بلژیک نیز رسم تعارف بجا گردیده جانب دروازه خروج استاسیون در حرکت شدند در حصه خروج ، سوزیک بنوا در آمد . و به تعداد پنجاه نفر طفل بلژیکی ترانه یی استقبالیه بزبان فرانسوی اجراء کردند . و پس از چند دقیقه سکت به گادی های دولتی به ترتیب معین سوار گردیده و عده یی هم بسواری سو ترها جانب قصر شاهی عزیمت نمودند . گارد دولتی در مقابل استاسیون رسم احترام بجا آورد . بدو طرف جاده الی قصر اقامتگاه ، عسا کر استاده و حدبحد سوزیک سلام را بجا می آورد . بوقت حرکت گادی ها (سوکب امان الله شاه) توپ ها شلیک کردند . اهالی بلژیک ، باخیلی شوق و شغف شعار میدادند ؛ زنده باد اعلیحضرت پادشاه و سلطه افغانستان !

و نتیجه سوکب پادشاه افغانستان به قصر دولتی بلژیک مواصلت کرد امان الله شاه در داخل قصر بار دیگر با تمام وزرای دولت بلژیک مصافحه

نمود. و همچنان تمام خاندان شاهی بلژیک بارفقای سفر اسان الله شاه غازی دست داده تجدید رسم معرفی بجای آوردند. پس از آن اسان الله شاه از البرت پادشاه بلژیک. و سلکه ثریا از سلکه بلژیک وداع نمودند.

\*\*\*

اسان الله شاه غازی، پس از آنکه استراحت، بساعت (۵) و (۳) دقیقه ظهر با سلکه ثریا، و رفقای سفر پادشاه غازی بصورت رسمی، برای گل گذاری بالای قبر سپاهی گمنام از قصر خارج گردیده عازم آنجا گردیدند. در طول جا ده قطعاعات، با کربدو طرف خط سیر سوکب شاهانه حاضر و مراسم احترام بجای آوردند. وزیر حریه دولت بلژیک و یکنفر ژنرال آن دولت بالای قبر سپاهی گمنام حاضر بوده استقبال نمودند. جم غفیری از اهالی بلژیک نیز حضور داشتند. بعد از مراسم گل گذاری دوباره به قصر عودت فرسودند.

## دعوت با فتحار پادشاه افغانستان از طرف

### البرت پادشاه بلژیک

ساعت (۸) شام (۱۹) دلو ۶.۳۰ شمسی در خود قصر دعوت رسمی از طرف پادشاه بلژیک بعمل آمد. تمام وزراء و صاحب منصبان ارشد دولت بلژیک با رفقای سفر اسان الله شاه غازی شمولیت داشتند. البرت پادشاه بلژیک بطور صمیمانه و خیلی دوستانه با اسان الله شاه غازی گرمجوشی زیادی نمودند. سلکه بلژیک با سلکه ثریا مراسم صحبت و صمیمیت را بجای آورد. پادشاه و سلکه بلژیک آرزوهای نیکشان را در خوش نگهداشتن پادشاه و

ملکه افغانستان مکرراً اظهار سی نمودند . بحفل به ساعت ( ۱۰ ) و ( ۳۰ )  
شب ، اتمه یافت . اسان الله شاه و فامیل، جلیل شاهی افغانی در قصر و رفقای  
سفر شان در هتل ( استوریا ) استراحت نمودند .

ساعت ( ۱۰ ) و ( ۳۰ ) دقیقه روز ( ۲۰ ) دلو برای رسم قبول رؤسای -  
کوردپلو ماتیک تعیین گردیده بود . اسان الله شاه غازی در وسط سالون استاده و  
همه رفقای سفر شاهانه حاضر بودند . وزیر دربار دولت بلژیک و مهدیه قوب  
خان و وزیر دربار دولت افغانستان ، سفراء را بحضور اسان الله شاه غازی  
معرفی سیکردند . اسان الله شاه پس از سرخس نمودن سفر اء به ساعت ( ۱۲ ) و  
( ۳۰ ) دقیقه بالبرت پادشاه بلژیک و رفقای سفر شان ، بسواری سوترها به  
دعوت ریاست بلدیة در عمارت بلدیة تشریف بردند . مدعوین در سالون  
هوتل از مقدم پادشاه افغان . تان استقبال و احترام سی نمودند . سپس رئیس بلدیة  
خطابه بی خیر مقدم بحضور پادشاه غازی قرائت نمود . اسان الله شاه مقابلتاً  
از پذیرایی های گرم و شاندار حکومت شاهی و فامیل شاهی بلژیک ، اظهار  
سرت و تشکر فرسود . پس از صرف نان و ختم دعوت به قصر اقامتگاه خود  
عودت نمودند .

ساعت ( ۲ ) و ( ۳۰ ) دقیقه اسان الله شاه غازی و البرت پادشاه بلژیک و همسفران  
بسواری سوترها وارد میدان طیاره شدند . تمام طیارات میدان صف  
کشیده و نفری در جلو طیارات استاده بودند . دسته های عساکر تشریفاتی  
باسوزیک رسم سوزم و احترام بجا آوردند . اسان الله شاه غازی گاردا احترام  
ودسته های عساکر را معاینه و رسم سلام را قبول فرموده ، و در جائیکه یرای

شان تخصیص یافته بود ، تشریف بردند. طیارات بلژ یکی به پروازهای نمایشی آغاز کردند و مانورهای فضایی از خود نشان دادند .

باآنکه هوا بارانی بود، به تعداد (۲۵) طیاره پرواز کردند. ام‌ان‌الله شاه بعد از مشاهده پرواز طیارات ، بکارخانه ترسیم طیارات و محل ساختمان بالهای طیاره تشریف بردند. در ختم گردش و تماشای عکس‌های میدان محاربه عمومی که ذریعه ماشین سینمای غیر متحرک نمایش داده شد، قطعات عساکر تشریفاتی بار دیگر رسم سلام و احترام بجا آوردند. ام‌ان‌الله شاه غازی برای دیدن طلاب سوار و پیاده به مکتب حر بیه بلژیه تشریف فرما گردیدند. طلاب عسکری و یک دسته عسکر با سو زیک رسم احترام بجا آوردند . بعد از معاینه عساکر در حالیکه البرت پادشاه بلژیک قدم بقدم همراهی میکرد، از اتاق‌های مکتب حر بیه بصورت مفصل دیدن نموده و در ختم تماشا، مقابل یادگار مقتولین طلاب این مکتب که در حوزه مکتب واقع است، ام‌ان‌الله شاه غازی دسته گل نهاده جانب اقامتگاه شان حرکت نمودند .

### دعوت در وزارت اسور خارجه

شام پنجشنبه (۲۰) دلو بافتخار و رود ام‌ان‌الله شاه غازی پادشاه افغانستان در بلژیک و وزارت اسور خارجه آن دولت، محفل دعوت برگزار نمود. و زرای دولت بلژیک و رفقای سفر ام‌ان‌الله شاه غازی ، قبل از ساعت (۸) شام حاضر شده بودند. پادشاه و ملکه افغانستان و ولیعهد و همسر و ولیعهد و پسر دو بین و دختر پادشاه بلژیک با چند نفر دیگر ، و نیز عده‌یی از همراهان ام‌ان‌الله شاه غازی به ساعت (۸) وارد مجلس شدند . بعد از ختم طعام در سالون دیگر خوانندگان مشهور بلژیک به ساز و آواز پرداختند .

## گزارش جمعه (۲۱) دلو

روز جمعه (۲۱) دلو ساعت (۱۰) قبل از ظهر امان الله شاه غازی و ملکه ثریا از قصر به هتل استوریا تشریف بردند. البرت پادشاه بلژیک، تامدخل قصر و ولیعهد بلژیک، پادشاه غازی را تا هتل استوریا همراهی نمود. و ساعت (۱۰) و (۳۵) دقیقه امان الله شاه با بعضی از رفقای سفر و هیأت اعزای رژیم حکومت بلژیک (به ترن) مخصوص سوار شده بطرف (رنتورب) که بندر بحری و جنگی خیلی مهم و بزرگ بلژیک است، عزیمت نمودند. حین وصول با نجا، رئیس بلدیة و والی (رنتورب) از ورود پادشاه غازی تا به استاسیون، استقبال کردند. و بسواری سوتر برای دیدن بندر بحری و سیاحت شهر حرکت کردند.

بعد از دیدن بندر و حوزةهای شهر به اداره بلدیة تشریف برده نان چاشت را که از طرف ریاست بلدیة بافتخار و رود پادشاه افغانستان ترتیب یافته بود، صرف نمودند. دعوت نهایی خیلی مجلل بود. بالای میز دعوت، رئیس بلدیة به نمایندگی اهالی رنتورب بیانیة خیر مقدم قرائت نمود. امان الله شاه مقابلتاً از احساسات نیک و پذیرایی های گرم و شاندار حکومت و اهالی مملکت بلژیک تشکر نمود. بعد از صرف دعوت و صحبت روی موضوعات مورد علاقه امان الله شاه غازی، بدیدن، کارخانه [می نروا] که فرم مشهور برای ساختن سوتر و تجهیزات حربی در (رنتورب) است تشریف بردند. و کارخانه را مفصل از نظر گذارانده و بطریق یادگار، یک عدد سوتر تیز رفتار برای

سفارت خانه مقیم پاریس خریداری نمودند (۱) و بد ساعت (۶) عصر بطرف  
بز و کسل مراجعت نمودند و در هتل یادداشت های تنظیم نمودند تا در  
آینده موترها و سامان و لوازم حرب خریداری شود .

## دعوت پادشاه افغانستان

### باعزاز پادشاه بلژیک

ساعت (۷) و (۶۵) دقیقه شام جمعه (۲۱) دلو در هتل استوری دعوت  
رسمی از طرف پادشاه افغانستان باعزاز البرت پادشاه و خاندان شاهی بلژیک  
توسط سفارت افغانی برگزار گردید. وزراء و مسوورین عالی رتبه حکومت  
بلژیک از تشریف آوری هر دو پادشاه انتظار می بردند. ساعت (۷) شام  
امان الله شاه غازی از طبقه دوم هتل (محل اقامت شان) به سالون خصوصی  
تشریف آورد. و متعاقباً البرت پادشاه و ملکه بلژیک و هر دو پسران شاه و  
پرنس و خانم پسر بز رگ و باقی خاندان شاهی بلژیک وارد شدند و مدعوین  
را معرفی میفرمودند. دعوت پس از صرف نان و چای و صحبت های دوستانه  
بد ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه شب خاتمه یافت .

### حرکت موکت امان الله شاه بطرف سویس

روز شنبه (۲۲) دلو ۱۳۰۶ شمسی امان الله شاه غازی از هتل خارج نشدند  
و مصروف کارهای سفری خود ماندند. ساعت (۶) و (۲۰) دقیقه بعد از  
ظهور قطار ریل آماده حرکت گردید. هیأت تشریفاتی حکومت بلژیک به هو تا

---

(۱) غلام نبی خان چرخ و وزیر مختار افغانی در پاریس ، از این موتر تیز  
رفتار استفاده می نمود .

وارد شده اسان الله شاه غازي و همراهان سفرشان را استاسيون بسواری سو تر مشایعت نمودند . پادشاه و ملکه بلژیک در استاسيون کد تر تیبات مجلل گرفته شده بود ، اخذسوق نمود و از ورود پادشاه افغانستان انتظار می بردند . چینی که پادشاه غازي از سو تر خارج شدند البرت پادشاه و ملکه و بخاردان شامی بلژیک با اسان الله شاه مصافحه و به اتفاق انتظار استاسيون نیکجا رفتند . پس از چند دقیقه آخرین صحبت و داعیه ، بطرف ایستگاه قطار ریل روان شدند . پادشاه و ملکه افغانستان و رفقای سفرشان ، در جلو درب و آگون مخصوص اتادند . اسان الله شاه بالبرت پادشاه و ملکه و ( کروودن ، برنس ) و همسر او و پسر دومین و دختر پادشاه بلژیک دست داده و وداع فرمود . و به خانه های ریل وارد شدند . ریل بطرف (مانترو) سویر حرکت کرد و در همین دقیقه آوازی (زنده باد اعلیحضرت) از طرف جمعیت کثیری که در استاسيون جهت استقبال و وداع حاضر بودند ، بلند شد .

اسان الله شاه شب را در ریل گذرانید . و یکشنبه (۲۳) دلو به ساعت (۱۰) (۳۵) دقیقه قبل از ظهر ، ریل در (مانترو) توقف نمود . اسان الله شاه و ملکه ثریا و همراهان سفرشان در هو تل (ریگینه) که بر فراز کوه واقع است تشریف بردند . و درین هو تل (۹) روز توقف کردند .

### حرکت بجانب سرحد آلمان و سویزرلند

اسان الله شاه غازي و همراهان شان بعد از (۹) روز توقف و آمادگی برای سفر آینده در هو تل ریگینه ، ساعت (۷) عصر سه شنبه (۲) حوت ۱۳۰۶ شمسی بسواری سو ترها از (بازل) بجانب سرحد آلمان و سویزرلند ، حرکت فرمودند

ما سورین سو یز ر لند ، یعنی هیأت استقبالیه آنها در سرحد خاك سو یس ، از حضور اسان الله شاه غازی سر خص شدند. در حین سر اسم و داع سو تر حاصل دستة پلیسان (هیأت تر افیک) در جلو سو کب اسان الله شاه و سلکه ثریا در حرکت افتاد . از شروع خاك آلمان الی ایستگاه عسا کر صف کشیده رسم استقبال و احترام بجا آوردند . در ایستگاه ریل ، هیأت استقبالیه یی که از طرف رئیس جمهور آلمان ( سار شال فون هندن بورک) تعیین شده بود ، با و الی شهر و ساسورین به استقبال سو کب پادشاه و سلکه افغانستان حاضر بودند ، اهالی شهر با علایق مزید و مسرت تمام ، جمعیت بز رک تشکیل داده خوش آمدیدی گفتند . و الی شهر و رئیس بلدیة به نمایندگی از طرف عموم شهر یان به پیشگاه پادشاه و سلکه افغانستان بیانیة خیر مقدم قرائت کردند . اسان الله شاه غازی تشکر فرمودند .

### حرکت بجا نب برلین

بعد از ختم سر اسم استقبال ، اسان الله شاه به قطار ریل مخصوص که بر ای مسافرت پادشاه و سلکه افغانستان اختصاص یافته بود ، سوار گردیدند . و به ساعت (۸) و (۲۰) دقیقه از (ویل بو لاز هو یه) جانب برلین پایتخت کشور آلمان حرکت فرمودند .

### استقبال پادشاه افغانستان

#### از طرف رئیس جمهور آلمان

صبح چهارشنبه (۳) حوت ۱۳۰۶ شمسی به ساعت (۱۱) و (۱۵) دقیقه در ایستگاه (لرتر) ریل مخصوص حاصل پادشاه و سلکه افغانستان توقف کرده تزیینات ایستگاه بطور خیلی جالب و شاندار گرفته شده بود . و فیلد سار شال



فون هندن بورگ رئیس جمهور و اراکین دولت آلمان در ایستگاه ریل، برای استقبال حاضر بودند. سر اسم پذیرائی با اصول تشریفات رسمی بجا آورده شد. اسان الله شاه غازی، بار رئیس جمهور آلمان صفا فچه کرده رفقای سفر خود را معرفی نمودند. و پس از آن جانب دروازه خروج روان شدند. تمام اراکین دولت آلمان در آنجا صف بسته برای احترام و استقبال اسان الله شاه غازی حاضر بودند (باستثنای رئیس الوزرای آن دولت که سر یض، و وزیر امور خارجه که در سفر بود). در خارج ایستگاه طلاب افغانی مقیم برلین، رسم احترام بجا آوردند. عساکر آلمانی برلین بمقابل دروازه برآمد، صف بسته حین خارج شدن اسان الله شاه و سلکه ثریا، بانو اختن سوزیک رسم سلام نمودند. شهریان برلین باندازه فوق التصور اجتماع نموده و بصورت خیلی دوستانه خوش آمدید و زنده باد اعلیحضرت سی گفتند، شاه و سلکه افغانستان و فیلدسار شال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان، و باقی شخصیت های رسمی با تشریفات خیلی شاندار بسواری سوترها از ایستگاه ریل حرکت کردند. بعد از آنکه اسان الله غازی و رئیس جمهور آلمان گارد احترام را سعاینه نمودند، شاه و سلکه افغانستان از جاده های عمومی که برای عبور سوكب شاهانه شان، بیرق های افغان و آلمان، سزین شده بود، و دو جانب جاده اهالی مستقبلین از دحام نموده بودند نیز حدبحد عساکر و پلیس با سوزیک استاده بودند، عبور نمودند و به جانب قصر (شاهزاده البرت) واقع (ویلهم اشتراسه) عزیمت فرمودند. حین حرکت سوكب شاه و سلکه افغانستان، شلیک های توپ برسم احترام شروع شد. شهریان برلین از حد ایستگاه ریل الی نزدیک قصر اقامتگاه شاه و سلکه افغانستان باگرمجوشی و اظهار سرت زیاد برای دیدن پادشاه استقلال بخشای افغانستان

نهایت کوشش و تلاش میکردند ، و باشوق و شغف تمام با او از بلندی گفتند که :  
 زنده باد اعلیحضرت و سلطه افغان یعنی افغان . در وقت وصول به قصر (البرت)  
 بعد از چند دقیقه ، رئیس جمهور آلمان با پادشاه افغانستان و داع نموده سر خص  
 شد . ترتیبات و تزیینات این قصر را که در نزدیک پارک بزرگ واقع است ،  
 خیلی ها عالی و پر شکوه گرفته بودند . عسکر تشریفاتی در جلو در و ازه قصر  
 البرت ، و پلیس در اطراف و حوالی قصر حاضر بودند . برای وزراء سعیت  
 امان الله شاه غازی در قصر البرت و باقی همسفران در هتل (اکسلسیور) که  
 در جوار قصر البرت واقع است ، ساجل اقامت تعیین گردید . نان نهار در قصر  
 البرت صرف گردید . ساعت سه و نیم عصر ، امان الله شاه با عده پی از همراهان  
 سفر برای ملاقات با مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان تشریف بردند  
 پس از بازگشت به ساعت (۴) و (۴۵) دقیقه بعد از ظهر ، چون وقت ملاقات برای  
 رئیس الوزرای آلمان داده شده بود . بنا بر سر میز او ، وزیر عدلیه آن کشور بحیث کفیل  
 رئیس الوزراء بحضور امان الله شاه غازی باریاب گردید بعد آ هیأت کورد پلوماتیک مقیم  
 برلین بر وفق پر و گرام رسمی بحضور پادشاه افغانستان باریاب و معرفی گردیدند .

## دعوت رئیس جمهور آلمان

ساعت (۸) شام (۳ حوت ۱۳۰۶ شمسی - ۲۲ فبروری ۱۹۲۸ میلادی) دعوت  
 رسمی از طرف رئیس جمهور آلمان با افتخار و رود پادشاه و سلطه افغانستان در  
 برلین ، ترتیب یافت . تمام هیأت کورد پلوماتیک و وزراء و همراهان سفر  
 امان الله شاه غازی که تعداد مجموعی شان به یکصد و بیست نفر میرسد ، در  
 دعوت شامل بودند .

سلکة افغانستان و مصاحبه های افغانی وی در سالون جاداشتند و خانم های یزرگ آلمانی از آنها پذیرایی و مهمانداری می نمودند .

مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور نطقی نمود . و امان الله شاه غازی نیز به زبان دری نطق رسمی خود را پایان رسانید . نطق های سران دولتین افغان و آلمان و به مناسبت دو ستانه هر دو کشور ایراد گردید . در ختم نطق مارشال افغانی و بعد از آن مارشال آلمانی نواخته شد . و پس از صرف طعام شب مدعوین به سالون های دیگر قصر رفته و بصر فچای پرداختند . درین ضمن در صحن مقابل قصر ، چند دسته سوزیک عسکری با تعداد زیاد عساکر که در دست های شان چراغ نماها بصورت مشعل افروخته داشتند ، نمایش چراغان را بانواختن سوزیک اجراء کردند . و جشن پر شکوه عسکری را بتقریب ورود پادشاه افغانستان در همان ساعت آغاز کردند . دعوت رسمی رئیس جمهور فون هندن بورگ به ساعت ( ۱۱ ) شب خاتمه یافت . و تمام مذاکرات رسمی در فضای صمیمیت صورت گرفت . در همین روز که امان الله شاه غازی بار رئیس جمهور فیلد مارشال فون هندن بورگ و اعضای کابینه دولت آلمان ملاقات تعارفی و دو ستانه نمود . مطبوعات آلمان و رود پادشاه افغانستان را به سرور تلقی نموده مخصوصاً استخدام متخصصین تخنیکی آلمان را در نشرات خود اشاره نموده ، راجع به استحکام روابط تجار تی افغانستان و آلمان امیدواری

زیاد نشان دادند (۱). در همین وقت از (ریگا) خبری انتشار یافت که :  
[ معاهدهٔ سو دت فیما بین دو لتین افغان و لیتو یا اسضاگر دید . احتمال سیر و د  
که امان الله شاه پادشاه افغانستان در ماه اپریل سال ۱۹۲۸ میلادی - (در او اسط  
برج حمل سال ۱۳۰۷ شمسی ) به ریگا سیاحت نماید ] .

(۱) در خصوص استخدام مهندسیین و متخصصین و انجینیران آلمانی در افغانستان  
در عهد اسانیه مطالب زیادی موجود است و از سال ۱۳۰۲ شمسی تا سالیان بعد  
خدمات زیاد نموده اند . و نتایج سفر سال ۱۳۰۶ شمسی تاثیر بیشتر نمود  
روابط دو ستانهٔ افغان و آلمان از سال ۱۲۹۸ شمسی آغاز و از سال ۱۳۰۰ شمسی  
وزیر مختار دولت افغانستان در برلین اقامت گرفت . و از آلمان نظر بعو اسلی  
تا او اسط سال ۱۳۰۲ شمسی اقدامی شده نتوانست تا آنکه بتاریخ یکشنبه ۲۴ قوس  
سال ۱۳۰۲ شمسی شارژ دافیر آن کشور بنام (داکتر فرینس کر و با) وارد  
کابل شد . مذکور زبان دری را سیدانست و قبلاً در برلین در وزارت امور  
خارجه در دائرهٔ شرق مدیر و در روابط دولت آلمان با دولت افغانستان کوشش  
نموده بود . و این شخص در سال ۱۳۰۶ شمسی از جملهٔ مهمانداران حضور امان -  
الله شاه در آلمان بود . در او اسط سال ۱۳۰۲ شمسی هیأت معلمین آلمانی برای  
تأسیس مکتب آلمانی در کابل احضار گردیدند . داکتر ایوان آلمانی بایکنفر  
معلم معاون خود (مار کوفسکی) بتاریخ شنبه (۱۰) عقرب سال ۱۳۰۲ شمسی  
وارد کابل گردید . مذکور زبان انگلیسی و فرانسوی را سیدانست و وقتی  
در دار الفنون رستوک آلمان پروفیسور طب بود و مدت (۴) سال در  
تهران گذرانده و در وقتی که محصلین افغانی وارد برلین شدند تعلیم خصوصاً \*

## متن بیانیۀ رئیس جمهور آلمان

در ضیافت رسمی شام (۳) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی با افتخار تشریف آوری

امان الله شاه غازی وسلکه ثریا (۱) :

«اعلیحضرتین معظمین! افتخار دارم که به نام ملت آلمان و بنام خود اعلیحضرتین محترمین شمارا که گرامیترین سهامان کشور آلمان میباشید، صمیمانه تبریک و رودبگویم. ما میدانیم که اعلیحضرتین شما مانند دوستان حقیقی به سلک ما تشریف آوریید. و امید که در مدت اقامت خودشان در آلمان، احساس بفرمایند که ما این دوستی را به صمیمیترین نوعی ازدوستی مقابلہ میکنیم. ملت

---

\*آنها را متکفل گردید. و به تمام طلاب افغانی زبان آلمانی آموخت. ، اولین

مدیر مکتب اسانی در کابل همین شخص و سال تأسیس ۱۳۰۲ شمسی است. متخصصین و انجینران و اهل علم و فن آلمانی که استحضار آنها از اوائل و اواسط دورۀ اسانیه اقدام شده در بسیار از رشته های فنی و تخنیکي افغانستان در سرور سالیانی به افغانستان خدمت کرده اند و در قسمت مطابع افغانستان همچنان خدمات فنی آلمانها در کابل قابل یادآوری است .

(عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

(۱) فون هندن بورگ بتاریخ ۲۶-۲۷ اپریل ۱۹۲۵ میلادی (۱۳۰۳ شمسی)

رئیس جمهور آلمان گردید. و در سال چهارم جمهوریت او امان الله شاه

به کشور آلمان رسماً مسافرت نمود. مذکور تا (۱۰) ماه اسد سال ۱۳۱۳ ش

که خاتمۀ عمر او بود در ارسال معلمین و مهندسین و متخصصین آلمانی با افغانستان

ابراز دوستی و همکاری فنی نموده است. (و کیلی)

آلمان میدانند و زیاده تقدیر می نمایند که اعلیحضرت شما در اعتماد خودتان نسبت به آلمان و کفایت آن هیچ وقت شك و تردد بخاطر راه نداده اید. و ما بادرایت بزرگ، استقلال فکری، وجدیت عظیم اعلیحضرت شمارادر مملکت داری، در این طرز روش مقتدرانه و موفقانه و اداره کشوری خودتان نهایت تقدیر می کنیم. طبیعی است که تنها از روی این قراردادها که بین دو لیتن ما یک دوستی صحیح برقرار است که از روابط رسمی خیلی قدیمتر است. در سالهای اخیر که مخصوصاً زمینه اقتصاد ترقی و توسعه یافته است، یک علامت مخصوص اعلیحضرت شما را نسبت بقابلیت و صداقت آلمانها بر از سیدار د، و از همین حسن اعتماد متقابل است که عده زیادی از دکتوران معالج معلمین - مهندسی و متخصصین فن و استادان کار را از آلمان به افغانستان خوب استه اند. و در آن کشور اسور سهم و پرسئولیت را بدوش آنان سپرده اند و یک دلیل دیگر اعتماد را سادراین می بینیم که عده بی زیادی از شاگردان محصلین افغانی به آلمان فرستاده شده اند. این دسته جو انان افغان طبعاً بعد از ختم تحصیل وقتی که بکشور خودشان مراجعت می کنند، رشته دوستی ملتین متین تر و محکمتر میسازند. دولت آلمان میداند که اعلیحضرتین شما این راه دراز پر از زحمات را بعزم سفرار و پابرای مطالعات جدید بنفع مملکت، خود دوستی مزید با دنیای متمدن متحمل شده اید، تا در هر جا آنچه را که برای پیشرفت و ترقی افغانستان اسکان داشته باشد، و فوآندز یاد از ان متصور باشد کاوش فرسوده بشناسید. من امیدوارم که اعلیحضرتین شما از سلك ما هم چیزهای مطلوب مملکت خود را بیابید، و دولت آلمان بخوشی حاضر است که بقرار تجارت خود زمینه پیشرفت را در مورد استفاده اسور فنی و مدنی شما مسا عد بگرداند.

در اصلاحات جدیدسهم سلکة معظمه که با کمال جدیت و فداکاری با همسر خود شان درین کارهای بزرگ و خطیر همراهی می کنند، کم نیست ماخوشو قتیتم که معظم الیها هم در انجام وظایف اجتماعی و مدنی خودشان، معاونت های زنان آلمانی را قبول کنند (۱).

من جام خود را به سلامت اعلیحضرتین پادشاه و ملکه افغانستان و برای شوکت و جلال آن مملکت و دوام و ترقی دوستی صمیمانه بین دو لتین آلمان و افغانستان بلند می کنم .

\*\*\*

(۱) اشاره به سلکه ثریا (بنت محمو دطرزی و زیر اسور خارجه) که آن محترمه همسر امان الله شاه غازی و در سفر ارو پاهمراه او در اسور سدنی با همسرنا سور خود سعی و تلاش زیاد در راه نهضت های جدید افغانستان می نمود. و بقول امان الله شاه غازی، سلکه در نظر داشت که یک تعداد زنان آلمانی را برای اسور طبابت و قابله گی و خیاطی و رسانی و تزئینات بغرض تعلیمات مکاتب نسوان بکابل استحضار نماید . و این مشورت های سلکه ثریا در ایام سفر ارو پاسورد قبول و در نظر بود که در آینده قریب اقدام گردد. و این حرف رئیس جمهور آلمان که میگوید : (معاونت های زنان آلمانی را قبول کنند). مؤید همان نظریات است و این یک نظر یه و پیشنها د خیلی بزرگ بوده چنانکه در سال ۱۳۰۲ ش (۹) نفر داکتر طب آلمانی وارد کابل شده بودند .

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

## متن نطق امان الله شاه غازی بچو اب

### بیا نیه رئیس جمهو رآلمان

«چالتمآب رئیس ! از همه اظهارات پر لطفی که نسبت به مملکت عزیز من افغانستان ، و راجع به فعالیت شخص من و توضیحات محبت حکومت آلمان فرسو - دید ، و مخصوصاً از حسن پذیرایی پر از و دادی (۱) که از ما نمودید ، بلکه و من بنام خودمان و بنام ملت افغان تشکرات قلبی خود را تقدیم می کنم فی الواقع طوریکه تشریح نمودید ، مناسبات صمیمانه افغان و آلمان از سالیان درازی بر یک اساس ستین خالی از همه گونه آرایش و وضع شده ، این مناسبات نمونه پی از احساسات صمیمیت و اعتماد متقابل است که این دو دولت با همدیگر خود دارند .

احساسات صمیمیت و اعتماد متقابل است که این دو دولت با همدیگر خود دارند . افغانستان فعالیت و قابلیت ملت آلمان را همیشه به نگاه تقدیر نگر بسته خود داری نکرده و در خدمت هر گونه اعتماد را نسبت به مستخدمین آلمانی ابراز نموده ، و من از طرز اجرآت عموم مستخدمین آلمانی در افغانستان از نگاه راستکاری و حسن خدمات صادقانه شان رضائیت و ممنونیت دارم و از همین نقطه نظر اعتماد است که عزیزترین پسر خودمان را من و ملکه به مکتب امانی که معلمین آن آلمانی است ، سپردیم (۲) .

---

(۱) و داد جمع و د که بمعنی دوستی است و هم بمعنی دانایی .

(۲) شاهزاده رحمت الله در سال ۱۳۰۰ شمسی از بطن ملکه ثریا بدنیآ آمد و به

بعمر هفت سالگی در کابل شامل مکتب امانی گردید . (و کیلی)



سن باطمینان قوی نتیجه در خشان مناسبات مستقبل این دو مملکت را از حالا  
یقین می کنم که در اثر مساعی اولاد افغان که تحصیلاتشان را در آلمان و  
کابل خاتمه میدهند، انجام خواهد یافت .  
جلالتماب رئیس! به سعادت و تعالی و آسایش ملت آلمان و به سلامتی جلالتماب  
شما و برای تشئید روایت دو ستانه افغان و آلمان این آب صاف را می نوشم»

\*\*\*

### جریانات (۴) حوت سال ۱۳۰۶ ش

امان الله شاه غازی و همراهان سفرشان، ساعت (۱۰) صبح پنجشنبه (۴) برج  
حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بسواری موترها بطور رسمی جانب (برلین پتو)  
که در آنجا میدان هوایی واقع است، بغرض مشاهده طیارات و فروگاه  
طیارات، وسوار شدن به طیاره، حرکت نمودند. شهریان برلین بعین مراسم  
استقبالیه روز گذشته بهر دو طرف خط سیر موبک شاهانه صف بسته  
و در خود میدان هوایی نیز به تعداد زیاد اجتماع کرده از تشریف  
آوری قهرمان افغانستان انتظار می بردند. در موقع ورود اسان الله  
شاه غازی ذریعه لو دسپیکر هاسلامی موزیک نو اخته شد و روسای شرکت هوا  
بازی و هم ماسورین دولتی برلین از ورود پادشاه افغانستان، استقبال کردند  
طرز ترتیبات میدان و ملحقات آن از نظر ملاحظه دقیق پادشاه غازی گذشت.  
و در پوفی که ترتیب چای نموده بودند، تشریف بردند. و بعد از صرف چای

بار دیگر به سلاطین چیزهای قابل دیدن و یاد داشت در خصوص تواریخ بعضی  
ساسان و لوازم سهم پرداخت . و ضمن دیدن پر و از های نمایشی طیارات آلمان  
بر یک طیاره سوار گشته فرود آمدند . و متعاقباً بعضی از همراهان سفر شاهانه  
نیز به طیاره سوار شدند . و بعد از آن از میدان هوایی عودت نمودند ساعت یک  
بعد از ظهر برای صرف طعام در منزل رئیس پارلمان (رایشن تانک) دولت آلمان  
تشریف بردند، در ختم نان (۱) رئیس پارلمان بسلامتی و جود اسان الله شاه و ملت  
غیور و باشهامت افغان ، جام شربت را با تمام نفری شامل دعوت بلند کرده

---

(۱) ایام سفر اسان الله شاه در آلمان بمصادف به ماه مبارک رمضان بود . و حینی که  
بوطن مراجعت کرد گفت که : خور دن روز ه اگر که بالای مسافر و خاصتاً  
برای پادشاه در همه وقت رواست ، مگر من بآن عقیدت کاسلی که دارم  
سی خواهم از تاریخ حلول ماه رجب که در برج قوس تصادف می کند ، روزه  
قرضی بگیرم . و هم به رفقای سفر خود توصیه و تاکید کرده ام که روزه  
در کابل بگیرند . و این مطلب را در سخنرانی های خود در محفل شب نشینی  
دعوت وزارت امور خارجه در قصر ستور کابل فرمود ، در برج قوس  
سال ۱۳۰۷ شمسی چون ماه رجب بمصادف بآن بود . پادشاه غازی روزه دار  
بود . و مخالفینی که او را تارک روزه دانسته و میدانند ، خیانت و تهمت  
بزرگ نموده اند . و حکم فرموده بود که در ماه رجب بوقت سحر توپ ضرب  
شود تا مردم روزه دار و قتر را بشناسند و هم بهمین مناسبت بوقت شام ماه  
رجب ضرب توپ افطار از سجل تخت جان نثار خان و هم از سجل بالاحصار  
اجراء می یافت . (عزیزالدین و کیلی پولزائی)

نوشیدند. پس از مراسم دعوت، ذات شاهانه به سالون دیگر تشریف بردند. رئیس جمهور آلمان (فیلد مارشال فون هندن بو رگ) که در صرف طعام شرکت نداشته‌اند در آنجا حاضر شده با اسان الله شاه غازی پادشاه افغانستان جانب سو زیم عسکری حرکت کردند. سلکة ثریا با خانم‌های افغانی بقصر عودت نمودند. ترتیبات پذیرایی تماماً رسمی و تعداد مستقبلین دو چند روز گذشته بنظر سیرب سید. سو زیم عسکری را بصورت فوق العاده تزئین داده تمام بیرق‌های اردوی سابق آلمان در حصص داخلی سو زیم آویخته بودند. تعداد زیاد عساکر نیز با سو زیم در داخل سو زیم حاضر بودند.

رئیس جمهور آلمان بالباس رسمی عسکری از اسان الله شاه پذیرائی نمود (۱) و قتیکه اسان الله شاه غازی به طبقه اول سو زیم که آنرا (تالار یادگار بعد از جنگ) مینامند، سو اصلت فرسوده و اکلیل گل گذاشت.

در همین لحظه گل گذاری، سو زیم مارش افغان و آلمان را بنام دو عسکر قهرمان بنواختن آغاز کرد. پس از تماشای دقیق سو زیم و آن مراسم پر شکوه یادگار عسکری، بوقت خروج از سو زیم، اسان الله شاه غازی بار رئیس جمهور آلمان و دایه نمود و گفت: «این آمدن من در این سو زیم، در تاریخ عسکری هر دو ملت افغان و آلمان، یادگار او لین است که هر گز فراموش نخواد گشت زیرا من از سر زمینی می‌آیم که مردم آن در ادوار تاریخ عسکر بوده‌اند»

---

(۱) رئیس جمهور آلمان آنروز بخاطر ورود پادشاه افغانستان لباس عسکری در بر کرده بود و الادر همه وقت در روزهای رسمی به لباس فراکوت سلبس می‌بود. این مطلب از سفرنامه رسمی اسان الله شاه اقتباس شده است.

و هستند. و این دسته‌گلی که سن در برابر مجسمهٔ عسکر آلمان سی‌گذارم، تحفه ایست که از دست عسکر افغان به عسکر آلمان سی‌سپارم.»

رئیس‌جمهور، فون هندن بزرگ گفت: «وقتی ما این سوزیم عسکری را با احترام تشریف‌آوری قانددبزرگ افغان تجلیل می‌نمودیم، همه خصائیل ملت عسکر افغان در نظر آلمان مجسم بود، و خوشبختیم که از پادشاه سر عسکر بزرگ افغان در این سوزیم عساکر استقبال کردیم.»

امان‌الله شاه غازی پس از پذیرفتن سلام عسکری بسواری سوتر جانب (شتادیون) برای معاینه و رزش که محل مذکور کورس تعلیمی بشمار می‌رود، حرکت کردند. ترتیبات تماماً رسمی و ترافیک در موقع عبور متوقف و اهالی زیاد در طول راه حاضر و منتظر ورود سوکب امان‌الله شاه بودند. میدان ورزشگاه را بابیرق‌های افغانستان زینت داده بودند. پسران و دختران آن بصورت خیلی مرتب نمایش‌های ورزشی اجراء کردند.

## مجلس دعوت بافتخار و رود پادشاه افغانستان

### از طرف رئیس‌الوزرای دولت آلمان

ساعت (۸) شام پنجشنبه (۴) حوت ۱۳۰۶ شمسی از طرف رئیس‌الوزرای دولت جمهوری آلمان، بافتخار و رود پادشاه و ملکه افغانستان، دعوت‌نان در قصر ریاست الوزراء ترتیب داده شد. چون رئیس‌الوزراء سرریض بود، وزیر عدلیه آن دولت بکفالت رئیس‌الوزراء مقرر گردید. امان‌الله شاه غازی و رئیس‌جمهور آلمان و وزیرای آلمان در (ایشز تاك) و بعضی از صاحب‌منصبان آلمانی و رفقای سفر بر میز دعوت قرار گرفتند. خانم پسر رئیس‌جمهور در

محفلی علیحده از سلطه افغانستان و خانم های محترمه افغان مهماندار ی می نمود .  
سوزیک سار ش افغانی را نواخت و صرف طعام آغاز گردید، و در ختم طعام،  
وزیر عدلیه ( کفیل رئیس الوزرای دولت آلمان ) نطق نمود و اسان الله شاه  
مقابله سخنی چند فرمودند .

## تقدیم طیاره یونکرس بحضور

### پادشاه افغانستان

در ختم دعوت رئیس الوزرای دولت آلمان بافتخار و روح اسان الله شاه غازی،  
کفیل رئیس الوزراء بنام هدیه دولت آلمان، یک فروند طیاره یونکرس  
ده نفری را بحضور این مهمان قهرمان بطریق یادگار تقدیم نموده و طی بیانیه یی  
گفت : « امر و زک که قانده و قهرمان بز رنگ افغانستان، مطابق بدوق خاص خود  
شان از میدان هوایی برلین و نمایش پروازهای طیارات و سوزیم عسکری  
و میدان سپورت طلاب و نمایش های ورزشی نوجوانان آلمان را از نظر  
گذرانیدند . و امشب این دعوت رئیس الوزراء آلمان را پذیرفتند، ما تقدیم این  
تحفه را که فقط یک فروند طیاره یونکرس است، بنام هدیه عسکری و بنام دولت  
آلمان به پیشگاه آن سر فرمانده سر عسکر ملت قهرمان افغانستان، ارمان می کنیم  
و این هم مشابه دسته گلی است که مقابله از جانب عالم عسکری آلمان، به بیرقدار  
غیور آن ملت عسکر سپرده میشود . »

در حالیکه فیلد سار شال فون هندن بو رنگ و پسرش در محفل دعوت حضور  
داشت، این تحفه را پذیرفتند . این طیاره بعد بازگشت اسان الله شاه از سفر اروپا  
بکابل، ( تابستان سال ۱۳۰۷ شمسی ) بکابل پایتخت افغانستان نقل داده شد .

## دعوت در ریاست بلدیة برلین

روز جمعه (۵) حوت ساعت (۱۲) ظهر، سو کب اسان الله شاه غازی جانب ریاست بلدیة در حرکت افتاد. اجتماع اهالی بصورت همه روزه زیاد و جاده‌ها بابیر قهای افغانستان و آلمان تزئین یافته بود و در بعضی جاها باروشنی گروپ های برق جملات خیر مقدم نوشته بودند. در جلو عمارت ریاست بلدیة، رئیس و ساورین بلدیة از پادشاه افغانستان استقبال نموده وارد عمارت شدند از ملکه ثریا و خانم های افغانی سعیت او شان، خانم های آلمانی، استقبال کردند رئیس بلدیة برلین بوکالت از تمام شهریان برلین بحضور پادشاه و ملکه افغان-نستان خطابه خیر مقدم قرائت نمود. و یک البوم تصاویر بصورت یادگار به پیشگاه اسان الله شاه غازی تقدیم نمود.

اسان الله شاه از پذیرایی پر حرارت شهریان برلین اظهار تشکر و مسرت فرمودند. طلاب افغانی مقیم برلین نیز دعوت شده بودند. و مجموع مهمانان افغانی در این دعوت دو صد نفر بودند. اسان الله شاه در ریاست بلدیة برلین گفت: «من و تمام افغانهای حاضر این مجلس زنده باد آلمان میگوئیم.»

این کلمات و جملات در رو حیات آلمانها خیلی ها تاثیر خوب می نمود و در مطبوعات خود از دلیری و فصاحت تکلم اسان الله شاه نهایت تقدیر و توصیف نموده قهرمان و نابغه نطق و بیان خطاب میگردند. بعد از ایراد سخنرانی پادشاه غازی با مدعوین وداع کرده به قصر اقامتگاه شان مراجعت نمودند.

## بازدید امان الله شاه

### از مکتب عالی فنی - تخنیک اوخ سوله - برلین

امان الله شاه غازی ساعت (۴) و (۳۰) دقیقه عصر جمعه (۵) حوت به مکتب عالی فنی تخنیک اوخ سوله - در شهر برلین تشریف بردند .  
رئیس مکتب و باقی اراکین آن با تمام طلاب بلباس رسمی سلبس بوده استقبال کردند . سوژیک سارش استقلال افغانستان را خواستار رئیس مکتب عالی ، خطاب به پی بزبان آلمانی بحضور امان الله شاه غازی قرائت کرد و یکی از طلاب افغانی که در همان مکتب مصروف اخذ تعلیمات عالی بود . متن آنرا بزبان دری ترجمه نمود .

\*\*\*

### خطاب دکتوری به امان الله شاه

#### پادشاه افغانستان

رئیس مکتب عالی تخنیک (اوخ سوله - برلین) در خاتمه نطق خیر مقدم ، خطاب (دکتور) به امان الله شاه غازی عرض نمود و دیپلوم دکتوری را که در قاب طلا گرفته بودند به پیشگاه پادشاه غازی تقدیم نموده گفت :  
« پادشاه تر قیخواه ، بیدار دل و صلح دوست افغانستان که معنا و یقیناً حق دکتوری و پروفیسری را در عالم تجدد و تمدن بر خود حاصل کرده اند تقدیم می نمائیم » .

تاریخ افغانستان فراسوش نمی نماید که مؤسس دوستی افغان و آلمان ، امان الله شاه غازی و او اولین فردی از کشور عزیز افغانستان است که خطاب

دکتوری را از جانب یکی از ممالک مترقی جهان حاصل کرده است، از همان تاریخ به بعد در نزد آلمانها به (دکتور اسان الله) ملقب گشت (۱).  
اسان الله شاه غازی، هنگام اخذ دیپلوم دکتوری نطق مختصری ایراد نموده و از طرف پذیرایی و اظهار علائق سزیدر رئیس و مکتب عالی تخنیک او خسوله تشکر فرمود و بعد از آن مراسم، اسان الله شاه غازی به تماشای حصص مختلف مدرسه عالی تخنیک و سالون های عملیات دروس تخنیک و غیره پرداخته به عملیات خانه برق تشریف بردند و بعد با هیأت علمی و فنی و اداری مکتب وداع کردند.

ساعت (۸) شام همین روز در (اپرا) ترتیبات گرفته شده بود، اسان الله شاه غازی و سلکه ثریا و همراهان سفرشان و سلکه افغانستان با انجبار فتند مارشال فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان نیز در لوز بود. در ختم بازی (اپرا) بیرق افغانستان و آلمان را یکجا کشیده نشان دادند. پس از ختم نمایش اسان الله شاه غازی بار رئیس جمهور و وداع نموده به قصر اقامتگاهشان تشریف بردند.

---

(۱) اسان الله شاه غازی در ماه سرطان سال ۳۰۳ شمسی در لویه جرگه پغمان گفت: « نامم از فضل خداوند (اسان الله) نهاده شده. و لقبی را که خداوند از لطف و سرحمت خود بمن سهر بانی فرموده (غازی) است. » به همین افتخار همیشه همان اسم و لقب خداداد را از همه القاب ترجیح میداد. و اگر که از طرف وکلای ملت افغانستان و هم از طرف ممالک دوست بوی القاب داده شده است. (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)



## گذارش روز (۶) حوت

امان الله شاه غازي - رو زشنبه (۶) حوت بسواری سو تر جانب (و و بر تبن) به صورت رسمی تشریف فرما گر دیدند مستقبلین بایک عالم جوش و خروش بدو طرف جاده حرکت سو کب امان الله شاه غازي ، سر اسم استقبال و احترام بجای آو ردند. فیلد سار شال فون هندن بورگک رئیس جمهور آلمان قبلاً بانجا انتظار داشت. درین محل که سیدان تعلیمات عسکری و پرتگاه سرکزی آلمان است، ترتیب سانور ره را گرفته بودند. حین تشریف آوری پادشاه افغانستان سانور شروع گردید. بعد اختتام سانور و گرفتن نتیجه همه جنرال ها صاحب منصبان و رئیس کل قوای نظامی آلمان بحضور امان الله شاه غازي و رئیس جمهور (فون هندن بورگک) حاضر شده ادای سلام نمودند.

ساعت یک بعد از ظهر بر ای صر ف طعام در عمارت صاحب منصبان بز رگ تشریف برده و رئیس جمهور آلمان و همراهان سفر امان الله شاه غازي و تماسی افسران آلمان (که رجال سلکی وجود نداشت) بریک سیزنان صرف نمودند. برای سلکه ثریا و خانم های افغانی همسفر شان سیز جداگانه ترتیب یافته بود و خانم های بز رگ آلمانی از آنها پذیرایی سیکر دند.

\*\*\*

در ختم نان، رئیس کل قوای آلمان بصبحت امان الله شاه غازي و دوام استقلال افغانستان، جام خود را با تمام افسران حاضر دعوت بلند کرده نوشیدند ساعت (۳) بعد از ظهر امان الله شاه غازي بار رئیس جمهور آلمان و داع نموده برای معاینه سرکزرادیودر [ناون] تشریف بردند. صورت پذیرایی بدرجه اعلی گرفته شده بود اهالی برای استقبال حاضر و واق بر پاگشته بود.

در داخل شرکت ،چای و شیرینی تهیه نموده بودند. و در همین وقت بعضی هدایای قیمتی نیز به پیشگاه پادشاه افغانستان تقدیم کردند که ما شرح آنرا آتیاً در صفحات این کتاب سی و یسیم ،سلگه ثریا پس از صرف نان چاشت به برلین مراجعت نمودند .

در [ناون] نیز چون طلاب افغانی مشغول تعلیم بودند برای ترجمه و توضیح نطق پادشاه غازی حاضر خدمت بودند . ترتیب و تزئین این دعوت نیز بدرجه اعلی گرفته شده بود و امان الله شاه غازی پس از معاینه و ملاحظه آثار و دستگاہ های تخنیک و صنعتی ، به قصر اقامتگاه خود شان معاودت فرمودند .

### دعوت از طرف امان الله شاه غازی

ساعت (۷) شام جمعه (۵) حوت از طرف امان الله شاه غازی ، دعوت بعمل آمد . رئیس جمهور آلمان ( فیلدسار شال فون هندن بو رگ ) ، ووزرای دولت آلمان و بعضی از رفقای سفر امان الله شاه غازی ، برای صرف طعام شب حضور بهم رسانیدند . ساعت (۹) شب باقی هیأت کور دپلوماتیک و رجال برجسته آلمان برای صرف چای دعوت شده بودند . تعداد مدعوین به حدود سه صد و پنجاه نفر میرسید . و مجلس به خوشی و صمیمیت گذشت .

فیلدسار شال فون هندن بو رگ رئیس جمهور آلمان ساعت (۱۱) شب از حضور امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان ، مرخص شد . و سائر شخصیت های ساعت یک شب ادامه دادند . امان الله شاه ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه به قصر اقامتگاه شان مراجعت نمودند و در شام همین روز ، دعوت رسمی امان الله شاه غازی در آلمان خاتمه یافت ، اما ذات شاهانه در محل اقامتگاه مخصوص خود شان ، تا روز اخیر توقف در برلین به همان قصر دعوت رسمی اقامت داشتند .

چون در آلمان مطابق به قانون آن دولت تبادل نشان هاسر و ج نبود، بنابراین از طرف سران دو لتین افغان و آلمان هدایای گرانبها تبادل گردید. از طرف رئیس جمهور آلمان یک یک عدد سگرت دانی طلا که در سر آن نشان آلمان نقش بود، برای همراهان سفر اسان الله شاه غازی اهداء گردید، و به پیشگاه پادشاه افغانستان و خانواده شاهی افغانی هدایای شاهوار که اکثر از زش معنوی داشت، تقدیم شد و از حضور اسان الله شاه غازی از پیداوار افغانستان هدایای لازم برای رئیس جمهور آلمان و بعضی رجال بزرگ آن دولت فرستاده شد.

## اعطای یک هزار پوند استرلنگ از حضور

### اسان الله شاه برای اداره بلدیة برلین

در همان روز جمعه (۵) حوت ۱۳۰۶ شمسی در ختم دعوت رسمی در آلمان اسان الله شاه غازی از جیب فتوت دولت و سلت افغانستان، مبلغ یک هزار پوند استرلنگ، به اداره بلدیة برلین اعطاء نمود و این عطیة بزرگ در برابر هدایای بود که از طرف آلمانها بحضور اسان الله شاه غازی و همراهان سفرشان تقدیم شده و برای معارف و منافع سلی افغانستان ارزش داشت.

## فهرست نامهای مهمانداران اسان الله شاه غازی

### درایام دعوت رسمی برلین

۱- ایکسلانس [اوزن]، بسویه وزیر، مذکور زبان دری را بدرجه اعلی سیدانست.

۲- یکنفر ژنرال.

۳- بارون فون استهوفن، مستشار وزارت امور خارجه و رئیس ادارات شرق

۴- یکنفر کمشنر.

۵- خانم فون استهوفن (سهامدار حضور سلکه ثریا).

۶- یکنفر تو لیمشر - برای انتظام امور سوترها و محافظت ساسان حمل و نقل.

۷- چهار نفر اتاشه های وزارت امور خارجه که یکنفر از آنها در هتل

(اکسکسیور) برای رفقای سفر امان الله شاه غازی مقرر بود.

\*\*\*

## مهمانداران ایام دعوت غیر رسمی امان الله شاه غازی در برلین

۱- بارون فون استهوفن و همسرش.

۲- دکتور گروبا.

۳- اتاشه های وزارت امور خارجه (مطابق ایام دعوت رسمی)

۴- یکنفر تو لیمشر.

در بعضی (ایام ایکسلانس او زن) حاضر میشد. و در سفرهای خارج از شهر

برلین ژنرال عسکری نیز شرف همراهی پادشاه افغانستان را میداشت

\*\*\*

## حرکت و کب امان الله شاه بطرف وانزه

### و پوتسدام و زیمنس شتات

امان الله شاه غازی و سلکه ثریا و بعضی از همراهان سفر شان بتاریخ یکشنبه (۷)

حوت به ساعت (۱۰) قبل از ظهر بسواری موتر از راه آدوس بطرف وانزه

و پوتسدام حرکت نمودند. اهالی پوتسدام و رئیس بلدیة برای استقبال برآمده

بودند.

قصر جدید و قصر سانسوئی و پارک آنجا را تماشا نمودند و ساعت (۱۲) و (۴۵) دقیقه به برلین مراجعت فرمودند .

(۸) حوت ساعت (۱۰) قبل از ظهر بسواری سو تربطرف زیمنس شتات حرکت نمودند . در آنجا از سو کب پادشاه افغانستان استقبال شاننداری بعمل آمد و در یک سالون بزرگ فابریک مخصوص لات فابریک از نظر پادشاه غازی گذارش یافت . برای خریداری و توریده افغانستان ، بسیار سامان ساخت فابریک زیمنس را پسندیدند . و در موقع فراغت ، به کتاب یاد داشت خود ، نام های ماشین ها و تعداد آنرا تسوید نمودند . از طرف رئیس فابریک زیمنس هدایای شایان شان پادشاه افغانستان تقدیم گردید . و در همان شب اسان الله شاه غازی ، تاسیس فابریکه های جدید برق آبی را از ماشین های ساخت فابریک زیمنس مدنظر گرفتند . سه شنبه (۹) حوت ساعت (۱۰) قبل از ظهر بطرف شرکت عمومی الکتریکی [ آای - که ] حرکت نمودند ، و کارخانه ها و شرکت سلی سو تر و فابریک برق [ کلسگنبرک ] را تماشا فرمودند . بعد از ساعت (۱۲) در اسر خریداری اشیای کار آمد دولت افغانستان مطابق فهرستی که ما آتیا در این کتاب از نظر می گذرانیم ، مسر و فر شدند .

## دعوت دهمین سال اعلان استقلال مجدد افغانستان

### د وزارت مختاری افغانستان مقیم برلین

و وزارت مختاری افغانی مقیم برلین به ساعت (۷) و (۳۰) دقیقه شام سه شنبه (۹) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی به مناسبت (عید دهمین (۱) جلوس با استقلال اعلیحضرت غازی اسان الله شاه) دعوتی در قصر اقامتگاه ذات شاهانه ترتیب داد. فیله مارشال فون هندن بو رگر رئیس جمهور و زرای دولت آلمان و رؤسای کوردیپلو ماتیگ مقیم برلین حضور بهم رسانیدند. در اثنای صرف نان اسان الله شاه غازی طی نطقی گفت: «من افتخار دارم که عید دهمین جلوس با استقلال من که مصداف بشام دهمین روز است و امسال در وزارت مختاری افغانی و در حالیکه خودم نیز حاضر هستم، برگزار میگردد. دلتین افغانستان و آلمان بر علاوه تمام روابط دوستانه و صمیمانه و مملکتین از انعقاد این محفل خاطر دیگری بجهت ازدیاد محبت و سودت خودشان حاصل خواهند کرد. چه این اولین بار است که سر اسم عید جلوس با استقلال من که در نزد ملت افغانستان قدر و قیمت خاص دارد، بشمول خودم، در یکی از پایتخت های

---

(۱) (۹) حوت مطابق روز جلوس رسمی اسان الله شاه و در هر سال در شام دهمین روز محافل جشن انعقاد می یافت. و جشن خصوصی استقلال اصطلاح گذاشته بودند. (۹) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی به اوقات سفر اسان الله شاه در آلمان اتفاق افتاده است (عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

ملل دوست و مترقی برگذار سیگردد . و این تصادفی است که در سفر های من کمتر میسر خواهد شد .

فون هندن بو رگر رئیس جمهور آلمان مقابلتاً نطق تبریکیه خود در ایراد نموده گفت : « فی الواقع احتفال این دعوت بدین مناسبت تا اکنون در هیچ مملکتی اتفاق نه افتاده است که اعلیحضرت پادشاه افغانستان خود شخصاً در آن تشریف داشته باشد . و این خاطرۀ برگزیده ایست که مردم آلمان فراموش نخواهد کرد . و همین عزم و ثبات و استقامت بلانهایت اعلیحضرت شما بود که آن مملکت را به اندک زمان مترقی و مقتدر ساخت ، بعد ازین خود پتر مترقی میسازد »

سران دولتین بعداً به سالون های منزل تحتانی قصر که مدعوین زیاد از اعیان و سائورین جمع شده بودند ، فرود آمدند . و بعد از یک ساعت صحبت دوستانه ، رئیس جمهور آلمان سرخص شد . و اسان الله شاه پادشاه غازی بساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه به اتاق اقامتگاه خود برگشتند . مدعوین با احترام عید جلوس با استقلال اسان الله شاه ، (یعنی جشن خصوصی استرداد (۱) استقلال افغانستان ) تا ساعت یک شب ، بصرف چای و صحبت های دوستانه بسر بردند .

\*\*\*

---

(۱) در دوره آسانیه جشن استرداد آزادی افغانستان در دو وقت و بدو نام برگزارسی گردید : یکی روز (۹) حوت بنام جشن خصوصی استقلال که جمعیت فدائیان استقلال این اصطلاح را گذاشته تصویب نموده بودند . و دوم از (۲۲) تا (۲۸) اسد جشن عمومی استقلال که اغلب در پغمان برگزارسی گردید و عید استقلال نیز می گفتند . (و کیلی پولزائی)

## بازدیدسوزیم ها و رصدخانه

اسان الله شاهغازی بتاریخ چهارشنبه (۱۰) حوت ساعت (۱۰) قبل ازظهر جهت مشاهدات امور شهر داری و مؤسسات خیریه تشریف بردند. به ساعت (۳) بعد ازظهر برای ملاحظه سوزیم ها و رصدخانه در (تریپ پو) تشریف بردند. و آثار تاریخی آلمان و هم رصدخانه را که برای تحقیق احوال سیارات و اوضاع فلک با همه سامان دوربین های فلکی [تلسکوپ ها] و ساختمان خاص و مرتفع بنیاد یافته بود، معلوماتی برای افغانستان حاصل کردند. و شب به ملاحظه و تدقیق مسودات و یادداشتها و صورت قرار دادها در باب خریداری ماشین و آلات از آلمان سپری گشت. و حکومت آلمان هم موافقت کرده بود که از هیچگونه کمک فنی و تکنیکی دریغ نوزد. چنانکه از سال ۱۳۰۰ شمسی خریداری های افغانستان از آن کشور آغاز شده بود (۱).

---

(۱) در سال های ۱۳۰۹ و ۱۳۱۱ شمسی از صورت قرار دادها و مقاولات سال ۱۳۰۶ شمسی تا حد زیاد استفاده بعمل آمد. چنانکه خریداری ماشین های جدید مطبوعه عمومی کابل و ورود بسته کاران آلمانی بنام های: مستر کنش - مستر گورور - لودویگروف - مستر لخنن - که تا سال ۱۳۱۴ شمسی خدماتی را انجام دادند. دو نفر متخصص خیلی ماهر طباعتی بنام های: او توموزر - و رودر - وارد کابل شدند. و در سال ۱۳۱۵ شمسی نیمایر معلم لیتوگرافی و فیشردا کترطب - و هرگرسپه متخصص بند و انهار و هرمایور خرسین معلم عسکری و یک تعداد دیگر به افغانستان رسیده در رشته های مختلف و فابریکه ها و امور معارف تا سال ۱۳۲۰ ش خدمت کردند. (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)



## حرکت امان الله شاه غازی بجانب یدساو ودریسدن

امان الله شاه غازی با بعضی از همراهان سفرشان روز پنجشنبه (۱۱) حوت توسط ترن مخصوص جهت بازدید کارخانه یونکرس بجانب یدساو تشریف بر دند. در اثنای ملاحظه فابریک طیاره سازی همان طیاره را که حکومت آلمان بخدمت امان الله شاه غازی اهداء نموده بود، نیز ملاحظه فرمودند. نان شب را در فابریک طیاره سازی صرف و در همان شب توسط ترن جانب (دریسدن) حرکت نمودند.

روز جمعه (۱۲) حوت به تماشای شهردریسدن گذشت. مراسم پذیرایی گرچه جنبه رسمی نداشت مگر با آنهاهم رجال دولتی اعم از صاحبمنصبان بزرگ و سوریین احضار یافته بودند. رئیس الوزراء و هیأت وزرای پروسیا باستقبال پادشاه افغانستان حاضر بودند. امان الله شاه غازی بوقت عصر از دریسدن حرکت و به ساعت (۹) شب به برلین مراجعت نمودند. بتاريخ شنبه (۱۳) حوت به ملاحظه اسور سورده علاقه از قبیل خرید اسلحه و فابریکها و ملاقات بارئیس بانک دولتی (دوچرایش بانک) (۱) تشریف بردند. در آن روز اگرچه وقت برای شکار تعیین شده بود، اسابه خاطر یکهمو - ضوع بانکداری و مطالعه در اطراف آن حائز اهمیت بود، صرف نظر بعمل آمد.

---

(۱) منظور از دیدن بانک این بود که با استفاده از تجارب آن در کابل بانک دولتی افتتاح گردد. امان الله شاه غازی در ایام اقامت خود در مصر نیز بانک دولتی مصر و طرز اجراءات و تشکیلات و طرز محاسبات آنرا بهمین غرض و مقصد بادقت تمام از نظر گذرانیدند.

و برای اینکه سهامداران آزاده نشوند، پادشاه غازی شب به سینما تشریف بردند. و پس از بازگشت، با همراهان سفر تأسیس و تشکیل بانک مرکزی افغانستان را با اصول عصری مطرح بحث و مذاکره قرار دادند.

## حرکت بطرف شهر لایپزک

امان‌الله شاه غازی بتاريخ دوشنبه (۱۵) حوت برای دیدار و تماشای شهر لایپزک و نمایشگاه تجارتي و صنعتی تشریف فرساگردیده و همه امور ساختمانی و تخنیکي و صنعتی آن شهر را بالتفصیل از نظر گذرانیدند. و هر کدام سیل داشتند که این پادشاه علم دوست و هنر دوست را از نزدیک به بینند و کلمات او را بشنوند. امان‌الله شاه خود نوشته است: وقتی این سخن را از زبان سهامدار شنیدم، فکر کردم که اگر در میان جمعیت وارد شوم و با چند نفر سرشناس علم و فن داخل صحبت شوم. اداسه این وضع دوستانه و صمیمانه و صورت گفت و شنید مرا از کار باز میدارد و هم مانع کار آنها میشود به سهامدار گفتم: شما از جانب خود بگو بید که وقت کم است. اما از احساب سات دوستانه و صمیمانه شما پادشاه افغانستان بخوبی میداند. و این خصالت آلمانها همیشه بما ابراز شده است. در همین سفر يكروزه در شهر لایپزک از شرکت‌های ساختمانی، يك عراده سو تر بحضور امان‌الله شاه غازی بطریق یادگار اهداء نمودند که با تشکر پذیرفته شد.

بتاريخ چهارشنبه (۱۷) حوت ساعت (۲) بعد از ظهر، فون هندن بورگ رئیس جمهور آلمان بحضور امان‌الله شاه غازی حاضر و بعد از اجرای مراسم وداعیه مرخص گردید.

## حرکت بطرف آسن

امان‌الله شاه غازی ساعت (۳) و (۳۰) دقیقه (۱۷) حوت از برلین بطرف [آسن] حرکت فرمودند. در ایستگاه بتعداد زیاد پلیس - رئیس تشریفات رئیس بلدیة - معاون رئیس الوزراء و همه سهامداران و اعضای وزارت امور خارجه و سائرسورین آلمانی و طلاب افغانی برای عرض و داع حاضر آمده بودند. پس از مراسم و داع، امان‌الله شاه غازی به [ترن] تشریف بردند و ساعت (۱۰) و (۳۰) دقیقه شب به [آسن] سو اصلت نمودند.

کروپ فون بورلین - رئیس تمام کارخانه های کروپ باهمسر خود و باقی ارباب ادارات شان، در استانبول برای استقبال حاضر آمده بودند. امان‌الله شاه غازی و همراهان سفرشان، جانب قصر کروپ، حرکت نمودند.

امان‌الله شاه غازی باهمسفران شان صبح پنجشنبه (۱۸) حوت کارخانه کروپ را تماشا فرموده و بعد از کمی گردش در يك حصه نهر [داین] توسط کشتی دوباره بسواری سو ترها به اقامتگاه شان مراجعت فرمودند. پادشاه غازی بعد از ظهر سکرراً از حصص ستباقی کارخانه های توپ سازی و سو تر سازی و غیره دیدن کردند. در جلوهر يك فابریك بوضع خیلی شاندار پذیرایی گردیدند. در فابریك سو تر سازی [کروپ] رئیس (کروپ فون بورلین) يك عراده سو تر بزرگ که دارای ترتیبات مخصوص سیاحت بود، از طرف شرکت خود، بخدمت پادشاه استقلال بخشای افغانستان تعارف نمود.

در مجلس طعام شب که به افتخار تشریف آوری پادشاه غازی ترتیب یافته بود. رؤسای فابریکها - رئیس بلدیة - رئیس پلیس - و یکعده شخصیت های

بزرگ دعوت شده بودند. امان الله شاه غازی پس از صرف طعام با عموم مدعوین وداع و به ساعت (۹) و (۳۰) دقیقه شب توسط واگون های مخصوص طرف پار یس حرکت کردند.

پزیرایی ها از ورود امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان، در آلمان در ایام توقف غیر رسمی و در تمام شهر های آن کشور نهایت پر شکوه و مجلل و شاندار بود.

در اوقات اقامت امان الله شاه در آلمان، هوا صاف و آفتاب درخشان بود و مردم آلمان آنرا حسن تصادف و فال نیک می شمر دند.

## قرضه شش میلیون مارک

### برای هشت سال

امان الله شاه غازی درین مسافرت در نتیجه مذاکرات خود موفق گردید که از حکومت آلمان شش میلیون مارک برای مدت هشت سال قرضه بگیرد. و مبلغ مذکور را بخرید فابریک ها اختصاص بدهد. چنانچه فابریک ها و ماشین های صنعتی را به قرار ذیل خریداری نمود:

- ۱- کارخانه یی پشم ریزی.
- ۲- کارخانه یی کشمیره بافی و نختابی.
- ۳- کارخانه یی بافت سان کوره.
- ۴- کارخانه یی بافت جیم کوره.
- ۵- ماشین خرد دگمه سازی.
- ۶- ماشین های حفظ سیوه (برای تأسیس شرکت حفظ سیوه که تأسیس آن در

- استالف مدنظر بود ) .
- ۷- ماشین حفظ شیر .
- ۸- ماشین حفظ مسکه .
- ۹- ماشین زراعت .
- ۱۰- ماشین کار فولاد .
- ۱۱- سامان دوربین ها .
- ۱۲- بمبۀ آب کشی-تسالس .
- ۱۳- ماشین ساختن گردم طیاره های کلان هشت نفری یونکرس .
- ۱۴- آلات جراحی و ادویه .
- ۱۵- ماشین های قندسازی .
- ۱۶- ماشین های نختابی .
- ۱۷- ماشین های چوچه کشی مرغ .
- ۱۸- ماشین های طبع آفسیت .
- ۱۹- کمره های زینگوگرافی مخصوص طبع بانکنوت و طبع زنگه

\*\*\*

## سامان و لوازم دفاع وطن

- ۱- تفنگک [ ۵۳۵۰۰ ] میل و باهر میل تفنگک-یکهزار فیر کارتوس .
- ۲- توپ [ ۱۰۶ ] میل و باهر میل توپ-صدفیر برسی .
- ۳- مترالیوز- شش عدد .
- ۴- طیاره هشت دسته .

۵- تانك - شش عراده .

۶- سوتر زره پوش - پنج عراده .

۷- خود های حربی [ کلاه فولادی ] يك صدهزار .

۸- دور بین سه صد و پنجاه عدد .

## فابریکه ها

۱- فابریکه قندسازی برای جلال آباد - بطور مڪمل .

۲- فابریکه کاغذ سازی .

۳- فابریکه نختابی جبل السراج و پل خمیری

۴- فابریکه صحن بافی .

۵- فابریکه بافت پارچه های پشمی .

۶- فابریکه شستن و بستن پشم .

۷- فابریکه بستن پنبه .

## ماشین ها

۱- ماشین ساخت مواد کیمایی

۲- ماشین جاکت سازی و جراب بافی

۳- ماشین های اکسریز [ برای شفاخانه ها ] چهار پایه .

۴- ماشین حساب .

۵- ماشین های مسکه و پنیر .

۶- ماشین های تیل کشی و آب کشی .

## موترها و وسايل لوازم تخنيكي

- ۱- موتر هشتاد و يك عراده .
  - ۲- موتر اطفائيه - دو ازده عراده .
  - ۳- دستگاه راديو با هشتصد عدد لو دسپيكر (۱) .
  - ۴- آلات جراحي براي شفاخانه هاي ملكي و عسكري .
  - ۵- ادويه صحي شفاخانه ها بقدر سبب صرف يكساله
  - ۶- سامان و لوازم برق .
  - ۷- سامان و لوازم تعليم براي وزارت معارف از قسم لابراتوارها و نقشه ها و سامان قرطاسيه و نقشه كشي و رسامي .
  - ۸- تراكتورهاي زراعتي .
- اين تعداد ماشين ها و سامان و لوازم كه شكل نمونه را داشتند ، در ايام همان سفر اروپا خريداري شده و تصميم گرفته شده بود كه به صورت عاجل به افغانستان فرستاده شوند .

\*\*\*

## حركت بجانب بلژيك و فرانسه

امان الله شاه غازي ، بتاريخ جمعه (۱۹) حوت و اردسرحد بلژيك شدند نماينده وزارت امور خارجه دولت بلژيك جهت پذيرايي در ترن حاضر والي اخير خاك آن كشور همراه بود .

---

(۱) افغانستان دفته اول در سال ۱۳۰۳ شمسي توسط وزارت مختاري افغاني در پاریس از آنجا سامان و وسايل راديو از قسم ماشين و لو دسپيكر خريداري نمود و در سال ۱۳۰۴ شمسي بکابل رسيد .

غلام نبی خان (۱) چرخى و زير مختار افغانى مقیم پاریس در سر حد بلژیک  
 باریاب گردید. در سر حد فرانسه نیز تشریفات بهمین صورت بود. اسان  
 الله شاه غازی و سلکه ثریا و رفقای سفرشان بساعت (۲) و (۳۰) دقیقه بعد از ظهر  
 وارد پاریس شدند. در ایستگاه، اعضای سفارت و بعضی از طلاب افغانی و هم‌ماند  
 اران حکومت فرانسه برای استقبال سوکب شاه افغان رسیدند.  
 بعد از صفاوجه و احوال پرسى پادشاه غازی و سلکه ثریا و چند نفر از همراهان  
 شان به هتل [کریون] و سائر نفری افغانی در هتل [بالیتمور]  
 جاگزین شدند. اسان الله شاه غازی در این سفر غیر رسمی در فرانسه (۳) روز در پاریس  
 اقامت فرمودند.

\*\*\*

### سفر جانب انگلستان

پادشاه افغانستان بتاریخ دوشنبه (۲۲) برج حوت بساعت (۱۲) ظهر بقصد  
 سفر انگلستان، از شهر پاریس جانب استاسیون حرکت نمود. در استانسه  
 سفیر کبیر دولت بریتانیا مقیم پاریس، و از طرف دولت فرانسه سوسیو فوکه  
 رئیس تشریفات و دوسه نفر دیگر برای رسم احترام حاضر شدند. ریل  
 در حرکت آمد. و بساعت (۳) و (۳۰) دقیقه بعد از ظهر وارد (کیلی) گردید

---

(۱) در سال ۱۳۰۵ شمسی وزیر مختار سابق افغانی مقیم پاریس بنا بر تکلیف  
 مریضی از کار منفصل و غلام نبی خان چرخى بحیث وزیر مختار افغانی  
 در سال ۱۳۰۵ شمسی مقرر گردید. و این شخص در سال ۱۳۰۳ شمسی معین  
 در وزارت امور خارجه و هم مصروف خدمت در سمت جنوبی بود. مذکور  
 پسر غلام حیدر خان سپه سالار چرخى است.



در کیلی نمایندگان دولت فرانسه و سفیر کبیر بریتانیا مقیم پاریس از حضور اسان الله شاه غازی سرخص شدند .

در هوتل (کانتی ننتل) محل توقف شان دوسه تن از ساسورین دولت انگلیس برای رسانیدن پیام خیر مقدم و تنظیم پروگرام سفر رسمی اسان الله شاه غازی حاضر گردیده و بعد از کسب توافق سرخص شدند .

(۲۳) حوت به ساعت (۱۱) و (۳۵) دقیقه ، اسان الله شاه و سلکه ثریا و همراهان سفر شان ، به بندر کیلی موصلت فرمودند . رئیس بلدیة و همسر او بادیگر ساسورین شهر کیلی ، برای تقدیم عرض و داع حاضر شده بودند و بعد مراسم و داع باشهریان کیلی ، شاه و سلکه افغانستان و همراهان سفر شان وارد جهاز گردیدند . هنوز بقدر سه میل از سرحد فرانسه دور نشده بودند که چهار عدد جهاز بزرگ حربی و پنج طیاره حربی انگلیسی در میان بحر از ورود پادشاه و سلکه افغانستان تا بندر استقبال و مشایعت کردند و قتیکه جهاز برکنار ساحل موصلت نمود ، ولیعهد دولت انگلستان (پرنس آف ویلز) بلباس عسکری با هیأت مهمانداران حضور (سرفرانسیس همفریز) و (ویلهم) و (کولونل داو) و (سارشال (۱) ایلن بایی) و باقی

---

(۱) این شخص سفیر کبیر دولت بریتانیا مقیم کابل و در سفر اسان الله شاه در هندوستان و پورت سعید و هم در این وقت از جمله مهمانداران دولت انگلیس بود . زیرا که تا اندازه بی زبان دری را میدانست و هم یک افغانستان شناس ماهر و ظاهراً روش خیلی محترمانه بخدمت پادشاه افغانستان داشت تا ریخ و رود او در کابل (۲۲) حوت سال ۱۳۰۰ شمسی است .

(عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

ماسورین سلکی و نظاسی که برای استقبال رسیده بودند و وزیر مختار افغانی مقیم لندن (شجاع الدوله خان غوربندی) به سطح جهاز بحضور اسان الله شاه غازی مشرف گردیدند .

و لیبعهد دولت انگلستان، همراهان خود را بحضور اسان الله شاه غازی معرفی نمود . و نیز پادشاه افغانستان همراهان سفر رسمی خود را به و لیبعهد- دولت انگلستان معرفی نمود . اسان الله شاه غازی و و لیبعهد دولت انگلیس ( و پرنس آف ویلز ) گاردا احترام را معاینه نمودند . و پس از آن بداخل استامبیون رفتند . رئیس بلدیة و ماسورین ( دور ) بلباس رسمی برای استقبال حاضر شده خیر مقدم میگفتند : تمام استانس به باقسام گل ها و بیرق های افغانستان و انگلستان تزئین شده بود . گاردا احترام با موزیک در همه مراحل رسم سلام بجا آورد . بعد از تعارفات رسمی اسان الله شاه غازی و پرنس انگلیس و بعضی از همراهان سفرشان بیک و آگون و سائر شخصیت ها به و آگون های دیگر جا گرفتند . قطار سو کب پادشاه افغانستان ساعت ( ۳ ) بعد از ظهر وارد ایستگاه ( ویکتوریا ) گردید . سکه ثریا بهمراه صاحبه های شان نیز در همین و آگون شاهی جاداشتند .

## استقبال و رود پادشاه افغانستان از طرف

### جارج پنجم پادشاه انگلستان

در وقت وصول سو کب اسان الله شاه غازی در ایستگاه ویکتوریا - جارج پنجم پادشاه انگلستان و سلکه ماری - دیو ک آف یارک پسر دوم شاه انگلستان و پسر سومین آن و دیو چس آف یارک با تمام خاندان شاهی و تمام اراکین دولت انگلستان بلباس رسمی حاضر بودند .

امان‌الله شاه غازی بلباس عسکری باسلکه‌ثریا از ریل پیاده شد. در ایستگاه با جارج پنجم و سلکه انگلستان دست داد. سلکه انگلیس از تشریف‌آوری سلکه افغانستان استقبال نمود. خانم‌های خاندان شاهی انگلستان هم حاضر بودند. امان‌الله شاه غازی همراهان سفر خود را به جارج پنجم پادشاه انگلستان و جارج پنجم هیأت کابینه انگلستان را بحضور امان‌الله شاه غازی معرفی نمود. و بعد از آن مراسم، امان‌الله شاه و جارج پنجم بطرف گادی روان شدند. به ترتیب امان‌الله شاه، جارج پنجم و پرنس آف ویلز و دیوک آف یارک در گادی شش اسبه جا گرفتند. و در گادی دوم سلکه ثریا و سلکه ساری (سلکه انگلستان) جاداشتند. بهمین ترتیب باقی همراهان سفر شاهانه و مستقبلین، در شش گادی و پنج سو تر مطابق تشریفات خیلی بزرگ سوار گردیدند. سوزیک سلام شاهی را اداء و بعد مارش خیر مقدم پادشاه افغانستان را بنواختن آغاز کرد. در طول راه‌الی قصر (بوکنگهم) دسته‌های عساکر و پلیس بدو طرف جاده صاف کشیده بودند. شهریان لندن نیز به تعداد کثیر اجتماع نمودند و ابراز گرمجوشی و مسرت می نمودند و دستمال‌ها را حرکت میدادند و با آوازهای بلند خیر مقدم می گفتند. در سیدان پیشروی قصر بوکنگهم، ازدحام بصورت فوق‌العاده بود. پس از داخل شدن به قصر، گارد مخصوص شاه انگلستان رسم احترام و سلام سوزیک بجا آورد. امان‌الله شاه غازی و جارج پنجم پادشاه انگلستان گارد احترام را معاینه نمودند.

بعد از آن پادشاه افغانستان و پادشاه انگلستان و سلکه افغانستان و سلکه

انگلستان در سالون های بزرگ پذیرایی رفته دو باره به تعارفات رسمی آغاز کردند .

بعد از ان اسان الله شاه غازی و سلکه ثریار شاه و سلکه انگلستان، بجای اقامت شان (قصر بو کنگهم) رهنمایی نمودند . برای بعضی از وزراء در قصر بو کنگهم و سائر همسفران در یک هتل قریب قصر سسمی به (دو نهر هتل) جای اقامت تعیین کرده بودند .

جارج پنجم در نزدیک دروازه سالون قصر بو کنگهم نسبت به تشریف آوری پادشاه افغانستان مستقل گفت :

«من و تمام ملت انگلستان از تشریف آوری اعلیحضرت شما و سلکه در خاک انگلستان اظهار مسرت می کنیم . و نیز نهایت خورسندیم که از اعلیحضرت و سلکه افغان در تمام دول پذیرایی های شاننداری بعمل آمده است . ما هم آرزو داریم که اقامت اعلیحضرتین شاه و سلکه افغان در خاک انگلستان بانهایت خوشی و پرشکوه سپری گردد . و از انگلستان خوش و مسرور باشند . شخص خودم و ملت انگلستان از زحمتهایی که در راه ترقی و طن خود کشیده اید ، خیلی خوشوقتیم . آرزوی زیاد داریم که استحكام دوستی و سودت طرفین بعد ازین مستحکم تر شود . و هر دو مملکت بعد ازین در پهلوی یکدیگر در پیشرفت سفاذ جانبین گام زن خواهد بود . بریتانیای کبیر خیلی آرزو مند ترقیات و تعالیات ملت افغان می باشد . ما دعای کنیم که : خداوند کریم تاسدت دراز زنده بدارد که برای ملت خود خدمت ها نمائید، و ایشان را ترقی فوق العاده بدهید .»

\*\*\*

امان الله شاه غازي ، بجواب جارج پنجم پادشاه انگلستان فرمود : «از شاهده  
این احساسات دوستانه و پر صحبتی که امروز از طرف شما و ملت شما بابر از  
رسید اطمینان دارم که این صحبت شخصی ، در بین حکومت های ما و شما در  
قیام روابط واقعی خوشگوار و اثر بزرگی پیدا خواهد کرد . و آنچنانکه  
شما فرمودید : هر دو مملکت ازین بعد در پهلوی یکدیگر در پیشرفت مفاد  
جانبین گام زن خواهد بود . آرزوی قلبی من هم همین است .»

امان الله شاه غازي در مورد این پذیرایی بقلم خود در سفرنامه شخصی  
اشارت کرده است :

«این چنین گرم جوشی بی اندازه و فوق العاده از ملت انگلستان تا کنون نسبت  
به هیچ یک از هممانان بزرگ دول مشرق دیده نشده بود . و ما متوجه هستیم  
که تا چه اندازه این روابط واقعیت پیدا خواهد کرد . ولی با  
هر قدر صمیمیتی که دولت انگلستان با ما برآورد ، این ممکن نخواهد شد  
که ما بایکی از ممالک نقیض سیاست او ترک و داد و صحبت نمائیم . زیرا که اگر  
ما این روش را اختیار کنیم به استقلال خود کمتر اعتبار میدهیم . و هر که  
با ما دوستی کند دوست هستیم ، و ما بفهما یش و تحریکات فکری دیگری  
بدخواه دیگری نمی شویم .»

عکس زمانی را نشان میدهد که : امان الله شاه غازي به سلسله سفر شاهانه که  
به کشورهای اروپایی در لندن از طرف جارج پنجم پادشاه انگلستان در قصر  
بوکنگهم محترمانه پذیرایی شده اند . این خاطره در آن هنگامیکه آفتاب از  
کشور انگلیس غروب نمی کرد ، برای نسل دیروز ، امروز و فردای

افغانستان قابل فخر و سباهات است. چه غیرت و شهامت این سردبزرگ بود که استقلال از دست رفته افغانستان را بزور شمشیر از چنین يك دولت زورمند حاصل نموده و وی را وادار بسازد که از اسان الله شاه به حیث يك پادشاه دولت کاملاً مستقل در خاک انگلستان و مرکز سلطنت خود در لندن و د قصر بوکنگهم رسماً پذیرائی کند.

\*\*\*

اسان الله شاه غازی و بعضی از رفقای سفرشان پلباس فراک بتاریخ سه شنبه (۲۳) حوت ۱۳۰۶ شمسی ساعت (۴) و (۳۰) دقیقه عصر همان روز اول ورود در لندن، به منتاف تشریف بردند، و گلدسته‌یی را که به تکه سیاه و سرخ بسته و بالای آن عبارت: (از طرف اسان الله شاه غازی و سلکة ثریا) نوشته بود گذاشتند. رنگ سیاه و سرخ علامت بیرق افغانستان بود (۱). و بعد به کلیسای (وست‌منستر) رفته يك دسته گل بالای قبر سپاهی گمنام گذاشتند.

اسان الله شاه پس از انجام مراسم مذکور، ساعت پنج عصر بوقت لندن به قصر (سینت جیمز) که سائر همراهان سفرشان قبلاً در آنجا حاضر شده بودند، بسواری سوتر رفت.

از طرف بلدیة لندن و (سنت‌منستر) خطابه‌های توسط رؤسایان قرائت شد و اسان الله شاه بصورت مختصر از هر دو خطابه رسمی تشکر فرمود. علی‌مجدخان

---

(۱) بعد از بازگشت اسان الله شاه در کابل. بیرق سلی افغانستان دارای سه رنگ سیاه سرخ سبز - تعیین گردید، و تا آنوقت دو رنگ سیاه و سرخ بود. سه رنگ بیرق در ماه سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی در ایام لویه جرگه پغمان به تصویب رسید.

( عزیزالدین و کیلی پوپلزائی )

بد خشی ( وزیر مختار افغانی مقیم روس ) متن گفتار پادشاه افغانستان را  
بزبان انگلیسی ترجمه نمود . پادشاه غازی از آنجا به قصر بو کنگهم عودت  
فرمود .

و در همین روز سه شنبه ( ۲۳ ) حوت مسرت نامه ملت انگلستان بحضور  
امان الله شاه غازی تقدیم گردید .

جرائد و روزنامه های انگلستان بزبانهای مختلف مقالات مفصل و سهمی  
در خصوص سفر رسمی امان الله شاه غازی انتشار دادند ، و از بزرگی و پیش  
قدمی آن پادشاه دلیر توصیف می نمودند ، چنانچه در همان روز یکی از  
روزنامه ها چنین نگاشته بودند : ( شجاعت ذکاوت - ملت دوستی اعلی حضرت  
امان الله شاه به پتر اعظم مشابیهت دارد . اوضاع او مغائر عادات شاهان شرقی  
است . خیلی زحمت کش و ملت پرست و مانند غربی ها برای ترقی ملت افغان  
کوشان است . اصلاحات داخلی را از روی فعالیت و ذکاوت تدریجی ترقی  
میدهد ) .

\*\*\*

### دعوت رسمی بافتخار امان الله شاه غازی

بافتخار تشریف آوری پادشاه افغانستان ، در لندن ، ساعت ( ۸ ) و ( ۱۰ )  
دقیقه شام روز ( ۲۳ ) حوت دعوتی از طرف ، جارج پنجم پادشاه انگلستان ترتیب  
یافت . هیأت سعیتی امان الله شاه غازی ، وزراء و ماسورین عالیرتبه دولت  
انگلستان و رؤسای کور دیپلوماتیک مقیم لندن بوقت معین وارد قصر شدند  
و آن کسانیکه هنوز بحضور پادشاه افغانستان باریاب نشده بودند . به اتاق

مخصوص در حالیکه اعضای خاندان شاهی انگلیس حاضر بودند ، مشرف شدند بعد از چند دقیقه به اطراف میز دعوت ، مطابق نقشه رسمی اخذ موقع نمودند . برای سلطه افغانستان و همراهان شان میزهای علیحده ترتیب داده بودند . سلطه انگلستان از سلطه افغانستان پذیرایی و مهمانداری می نمود . در ختم نان جارج پنجم پادشاه انگلستان و پادشاه استقلال بخشای افغانستان نطق های جذابی ایراد نمودند که متن هر دو نطق را در ادامه نگارش این کتاب می نویسیم . هر دو پادشاه به سلامتی سلتین افغان و انگلیس جام آب (۱) و شربت را بلند کرده نوشیدند . روز یکمارش افغانی و انگلیسی را نواخت . بعد ختم طعام به سالون های دیگر رفته چای و شربت نوشیدند . صحبت ها و طرز مهمانداری جارج و خاندان شاهی انگلستان بدرجه اعلی خوب و صمیمانه بود . و انگلیسان بسیا کوشش داشتند ، تا به گرمجوشی تمام داخل مذاکرات گردند ، و مطالب سهم را از راه صمیمیت بقبولانند . و اما اینکه اسان الله شاه غازی قبلاً رفقای معیت خود را دانانده بود ، رجال افغانی خیلی ها محتاطانه و سنجیده حرف می زدند . دعوت به ساعت (۱۱) و (۱۵) دقیقه شب خاتمه یافت .

### گذارش روز (۲۴) حوت

بتاریخ چهارشنبه (۲۴) حوت ساعت (۱۱) قبل از ظهر در قصر بوکنگهم

(۱) اسان الله شاه غازی در تمام دعوت ها بعوض شربت های متنوع چنانکه معمول اروپائیان است و بعد از سخنرانی می نوشند . آب را در پیاله ریخته و هم بزبان کلمه آب صاف را صبر یحایاد می نمود .

(عزیزالدین و کیلی پو پلائی)



کوردیپلو ساتیک مقیم لندن بحضور ام‌ان‌الله شاه غازی مشرف گردیدند ساعت (۱۲) و (۳۵) دقیقه سوکب پادشاه افغانستان بجانب ایوان سطلا (گولدهال) که مرکز بلدیہ و تقریباً حکمرستان غازی شهر لندن و توابع آن بشمار سی‌و‌د، و رئیس آن (لار سیورد) نام داشت. در حرکت افتاد. پاد و سلکۀ افغانستان و بعضی از همراهان سفرشان به گادی های مخصوص شش اسپه، و متباقی بسواری سو ترها بلباس های رسمی و اردایوان سطلا (گولدهال) گردیدند. گارد تشریفات باموزیک رسم سلام و احترام بجا آورد (لار د-سیور) و (دیوک آف یارک) به وکالت پدر خود (شاه جارج انگلستان) با (دیوجس-آف-پاک) و باقی اراکین مراسم پذیرایی بجا آوردند. تمام عمارت بابیرق های افغان و انگلیس تزئین یافته بود. بعد از تعارفات رسمی از طرف لار دسیور توسط یکی از همکاران او لایحه خیر مقدم بحضور پادشاه افغانستان قرائت گردید و خود لار دسیور، ورقه قرائت شده را دو دسته احتراماً به پیشگاه پادشاه غازی تقدیم نمود.

ام‌ان‌الله شاه غازی، بجواب لار دسیور بزبان دری نطق نمود. و متن گفتار ام‌ان‌الله شاه غازی را، علی محمدخان بدخشی (وزیر سختر افغانی در روم) که به زبان انگلیسی ترجمه نموده بود قرائت نمود. مدعوین از استماع متن بیانات ام‌ان‌الله شاه غازی با کف زدنهای سمت اظهار مسرت نمودند. و بعد از آن وارد سالون دیگر شده بصرف طعام پرداختند. در موقع صرف نان نهار (لار دسیور) و شش صد و پنجاه نفر مدعوین، جاسهارا به سلامت وجود ام‌ان‌الله شاه غازی و جارج پنجم پادشاه انگلستان بلند کرده نوشیدند. پس از صرف نان، ام‌ان‌الله

شاه غازی و بعضی از مدعوین باتاق دیگر رفته چای صرف نمودند . و از آنجا باتشریفات رسمی ، به اقامتگاه خود عودت فرمودند .

## دعوت در قصر وزارت امور خارجه

### لندن

ساعت ( ۸ ) شام ( ۲۴ ) حوت وزارت امور خارجه انگلستان بافتخار تشریف آوری اسان الله شاه غازی دعوت ترتیب داد . و تمام وزراء و مسوورین عالیرتبه انگلیس در آن شامل بودند . اسان الله شاه به لباس فراد در محفل دعوت تشریف بردند . میزبان ( سر آستن چمبرلین ) و ولیم عهد دولت انگلستان ( پرنس آف ویلز ) نیز حضور داشتند . پس از صرف طعام ، وزیر امور خارجه و تمام مدعوین به صحت و سلامت پادشاه و ملت نجیب افغان ، جاسهای خود را بلند کرده نوشیدند .

و باقی وقت بمصاحبه باهریک از وزراء و اعضای پارلمان از قبیل : لایدجارج مستر رمزی سیکدانلد و غیره گذشت . ساعت ( ۵ ) و ( ۴ ) دقیقه اسان الله شاه . غازی با مدعوین وداع نموده به قصر اقامتگاه خود ( بوکنگهم ) برگشت در همین شب ملکه ثریا با خانم های افغانی هم سفرشان بری تماشای یک تیتر مخصوص بنا بدعوت رسمی ملکه ماری ( ملکه انگلستان ) تشریف برده بودند .

### گذارش پنجشنبه ( ۲۵ ) حوت

ساعت ( ۱۱ ) قبل از ظهر اسان الله شاه غازی در قصر بوکنگهم برای جارج پنجم پادشاه انگلستان و خاندان شاهی انگلیس برای ملاقات با پادشاه و ملکه افغانستان وقت داد اعضای خاندان شاهی انگلیس برای ملاقات پادشاه و ملکه افغانستان

وار شدند. و هدایای شاهوار و یادگارهای قیمت‌دار به پیشگاه امان‌الله شاه  
غازی و سلطه‌تیریا و بعضی از اعضای خاندان شاهی افغانی تقدیم کردند.  
و بعداً به سعیت امان‌الله شاه غازی از سالون اقامت‌گاه شاهی خارج شده و در  
سالون دیگر با همراهان سفر امان‌الله شاه غازی دست داده مراسم وداع  
بجا آوردند. و بعد از آن مراسم، امان‌الله شاه غازی با همراهان سفرشان بسواری سوتر  
به هوتل (کله ریچ) تشریف بردند. و دعوت رسمی خاتمه یافت.

\*\*\*

در ایام دعوت رسمی امان‌الله شاه غازی یعنی در طول اقامت شان در قصر  
بوکنگهم، هر روز صبح شاه جارج پنجم و سلطه‌تیری سلطه‌انگلیستان، برای  
احوال‌پرسی و مهمانداری نزد امان‌الله شاه غازی و سلطه‌تیری می‌آمدند.  
و هرگونه مهمانداری و کوشش در اظهار صمیمیت و دوستی خودداری نمی  
کردند. تبادل نشانهاد روز اول ورود امان‌الله شاه غازی در لندن اجراء  
گردیده بود. لهجه مطبوعات و طرز پذیرایی و اظهار گرمجوشی اهالی انگلیستان،  
بصورت فوق‌العاده مجلل و شاندار بنظر می‌آمد و در وقت عبور سوکب  
پادشاه افغانستان، ترافیک کاملاً متوقف و اهالی بدو طرف جاده اداء مراسم  
احترام می‌نمودند که تا آنروز در لندن برای هیچ‌یک از پادشاهان آن‌چنان  
پذیرایی فوق‌العاده بعمل نیامده بود. و سیاست انگلیس‌چنان بود تا به تمام‌دول  
بدانند که دولت بریتانیا پادشاه افغانستان را نسبت به سائر دول بیشتر عزت  
میدهد. و هم‌به پادشاه افغانستان و نمودسی ساخت، تا بجز دولت بریتانیا به سائر  
دول مترقی رابطه اعتماد و دوستی کمتر داشته باشد.

ترتیبات هوتل کله ریچ را نیز با احترام اقامت پادشاه افغانستان، خیلی مجلل

گرفته بودند . (سرفرانسیس همفریز) و (مستر ویلهم) و (کولونل داو) و  
یکنفر مامور وزارت منافع عامه و چند نفر دیگر برای خدمت مهمانداری  
حضور امان الله شاه غازی ، حاضر بودند .

## عزیمت بطرف برمنگهم

روز جمعه (۲۶) حوت به ساعت (۱۲) ظهر ، امان الله شاه غازی و همراهان  
سفرشان (باستثنای ملکه تریا و محترسات همسفرشان) ذریعه ریل عازم برمنگهم  
گردیدند ، ساعت (۲) و (۳) دقیقه به برمنگهم موصلت کردند . و بسواری  
سو ترها جهت تماشای فابریک تفنگ سازی برمنگهم تشریف بردند .  
رئیس فابریک یک عدد تفنگ شکاری بحضور امان الله شاه غازی بطریق یاد  
گار سفرشان ، تقدیم کرد . امان الله شاه غازی ساعت (۵) عصر از برمنگهم  
عودت فرموده به ساعت (۷) شام وارد شهر لندن شدند .

## دعوت در سفارت افغانی

### مقیم لندن

دو ساعت بعد عودت امان الله شاه غازی از برمنگهم به ساعت (۹) شب  
(یعنی شب ۲۷ حوت) در سفارت افغانی مقیم لندن ، دعوت ترتیب یافت .  
جارج پنجم پادشاه انگلستان و ملکه ماری ملکه انگلستان با پرنس آف ویلز  
و دیوک دیوجس آف یارک و پرنس هنری و وزیرای دولت انگلستان و  
مشاهیر بزرگ لندن و رؤسای کوردیلو ماتیک مقیم لندن ، از طرف سفارت  
افغانی دعوت شده بودند . مدعوین بوقت معین رسیدند . و امان الله شاه غازی

وسلکه نریا ساعت (۹) و (۱۰) دقیقه به وزارت سختاری خودشان (یعنی سفارت افغانستان در لندن) تشریف بردند. و مدعوین بحضورشان مشرف گردیدند. جارج پنجم شاه انگلستان و اعضای خاندان سلطنتی انگلیس پانزده دقیقه پیشتر از تشریف آوری پادشاه و سلکه افغانستان حاضر شده بودند مدعوین پس از پنج دقیقه يك يك بحضور پادشاه افغانستان مشرف شده و بعد ادای احترام به سالون طعام وارد میشدند. در اخیر اسان الله شاه غازی و شاه جارج و خاندان های سلطنتی افغان و انگلیس به سالون نان تشریف بردند مدعوین احترام نموده بقرار نقشه سر تبه بجای های خود نشستند. سو زيك ترانه ملی افغان و انگلیس را که آنوقت بنام مارش شاهی می شناختند، و در افغانستان این ترانه و یاسر و د ملی را مارش استقلال می گفتند، نواخت. پس از صرف نان وقت زیاد دیگر نیز به صحبت های دوستانه بسر شد. و به ساعت (۱۱) شب شاه جارج و اعضای خانواده شاهی انگلستان و داع نموده سرخص شدند. اسان الله شاه غازی ساعت (۱۱) و (۱۰) دقیقه شب از سفارت افغانی به هتل کله ریچ اقامتگاه خودشان عودت فرمودند.

## گذارش های شنبه (۲۷) حوت

پروگرام ایام توقف غیر رسمی پادشاه افغانستان در لندن شروع گردید که بر حسب آن اسان الله شاه غازی تماماً بصروف جا های قابل دیدن گردید. اسان الله شاه در این روز میدان طیاره واقع (کرو بیدون) را معاینه و در يك طیاره بزرگ (سه انجنه) در فضای لندن پرواز نمودند. بعداً فابریک (دیلو ای) واقع (سو ندن) را مشاهده نمودند. و در آنجا از طرف کارکنان و انجنیران (دیلو ای) به انتهای گرمجوشی پذیرایی شدند و تا

دو ساعت مشغول معاینه فابریک و صحبت‌ها با انجنیران و کارمندان بزرگ  
فابریکه بودند.

پادشاه و ملکه افغانستان، نظام اطفال یعنی وضع کودکان رادر لندن با  
منتهای دلچسپی معاینه نمودند. (سررا برت پیدن بادل) به معیت شان حاضر بود.  
برای ملاقات خصوصی شاه و ملکه انگلستان به قلعه (وندسر) که از قلعه‌های  
تاریخی بشمار میرود، تشریف بردند. شاه و ملکه انگلستان، از شاه و ملکه  
افغانستان، الی درب قلعه استقبال کردند. و اتاق‌های تاریخی قصرهای داخل  
قلعه و ندسر را یک یک از ملاحظه شاه و ملکه افغانستان گذرانیدند. جارج بهمراه  
امان‌الله شاه غازی و ملکه ماری انگلیس بهمراه ملکه ثریا، قدم بقدم در  
سورده آبادی‌های تاریخی قلعه و ندسر توضیحات میدادند. در ضمن تماشای  
اتاق‌های متعدد، سلاح‌های قدیمه بیشتر جلب نظر شاه و ملکه افغانستان را نمود  
و بوقت عصر (کاردروم) قراول خانه را معاینه نمودند.

امان‌الله شاه غازی و همراهان شان، ساعت (۹) و (۱۰) دقیقه صبح بسواری  
سوترها از هتل (کله ریچ) حرکت کرده به ساعت (۱۱) قبل از ظهر به  
(هالتن) که مکتب میخانیککی طلاب هوا بازی در آن واقع است، وارد گردیدند.  
بعد از تماشای آنجا بوقت ظهر از هالتن بطرف (هندن) حرکت کردند. در آنجا  
نمایش قوای هوایی و پرواز طیارات جنگی را تماشا نموده ساعت (۴) و (۵)  
دقیقه ظهر بطرف لندن حرکت نمودند. باقی ایام الی تاریخ چهارشنبه  
(۱۰) برج حمل سال ۱۳۰۷ شمسی بهمین ترتیب بدیدن اشیای مهم و جاهای  
مشهور و فابریک‌های آلات و ادوات حرب و معاینه سانورهای بری و بحری  
انگلیس سپری گشت. در تمام شهرهای انگلستان که امان‌الله شاه غازی بصورت

غیر رسمی تشریف سی بردند، پذیرایی‌ها دعوت‌ها عین تشریفات رسمی را بخود داشتند. اسلاب سکاتیب پسران و دختران در هر وقت با طراف جاده‌های خط سیر موکب پادشاه افغانستان، حاضر و به آوازهای بلند خوش آمدید و زنده باد میگفتند. در هر ایستگاه توسط لاردمیور هاوالی و رئیس بلدیة، استقبال‌های شاندار و خیلی پر شکوه بعمل می‌آمد. و ایستگاه‌های ریل و چهارراهی‌های بزرگ جاده‌ها بابیرق‌های افغانستان و انگلستان و اقسام گلها سزین میگشت. مانورهای بری و بحری و هوایی با بسیار شان و شکوه و طنطنه عسکری اجراء میگردد. و بروز تشریف فرمایی اسان الله شاه غازی در (اکسفورد) که به صورت غیر رسمی به عمل آمد. تمام مراسم تشریفات و صرف نهار تقریباً با اصول رسمی گرفته شده بود.

### لقب دکتور حقوق

در (اکسفورد) از طرف دولت انگلستان لقب (دکتور حقوق) به اسان الله شاه غازی داده شد. و سند آنرا به حضور پادشاه غازی تقدیم نمودند. و این اولین نفر افغان است که از طرف بزرگترین علمای انگلستان لقب دکتور حقوق می‌گیرد. در طول شانزده روز اقامت غیر رسمی اسان الله شاه غازی در انگلستان رجال برجسته دربار به نمایندگی از شخص شاه جارج و سلطه انگلستان برای ادای احترامات و احوال پرسی، به حضور شاه و سلطه افغانستان میرسیدند.

\*\*\*

اسان الله شاه غازی چهارشنبه و پنجشنبه (۱) و (۲) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی را که دوروز پیش از عید سعید فطر اتفاق افتاده بود، به نوشتن جواب سکاتیب

و پیام های سلام که از کابل و سائر جاها سواصلت کرده بود پرداخت و روزهای جمعه و شنبه و یکشنبه را که مصادف به ایام عید سعید فطر بود، با همراهان سفر خود بمراسم عید سعید فطر و تبریک به یکدیگر پرداختند. در سفر نامه قلمی خود نوشته است: «افسوس میخورم که در همین ایام سعادت فرجام، بدبختانه از فرط مشکلات سفریه در سلك بعید باو صفی که وسایل نل راحت به قدری بیسر بود که نمیتوانم خود و رفقای سعیت خود را مسافر وانمود کنم. اما بلحاظ دید و وادیدها و ترتیبات مهمانی ها که بعضاً اتفاق می افتاد، ناچار بودم روزی را بخورم، و از حلول ماه مبارک رجب المرجب روزی قرضه بگیرم. و اگر که بر مسافرین اسلام خوردن روزی را است، ولی خود را بسیار شرمنده و خجل میدانم». (۱)

\*\*\*

(۱) پدر نگارنده این کتاب که یکی از اقارب و رفقای معتمد اسان الله شاه غازی است حکایت نمودند که: حمله اول بچه سقو به شهر آراء عصر جمعه (۲۲) قوس ۱۳۰۷ شمسی مطابق اول رجب و در همین روز اسان الله شاه غازی روزی داشت و فردا شنبه ساعت ده صبح که سن خودم با جمعیتی از وزراء و صاحب منصبان نظامی و سلکی بحضور در ارگ ایستاده بودیم، پادشاه گفت: شام گذشته هدایت دادم که: تاسر رشته نظام در شهر آراء و همه جابر وجه درست گرفته نشود روزی را افطار نمیکنم. و این روزی را نخواهد شد که من روزی بگیرم و فوج نظام شب را به فاقه و خنک بسر ببرند. و ازین اشارات کلام اسان الله شاه در محضر فدائیان و معتمدان دولت نیز پوره معلوم شد که در همان (\*)



## دوشنبه (۱۳) حمل ۰۷ . ۱۳ ش

امان الله شاه غازي ساعت (۱۲) ظهر به همراه ملکه ثريا و همراهان سفرشان بسواری سوترها، در دعوت خصوصی جارج پنجم شاه انگلستان، و ملکه انگلستان بجانب قصر (وینزر) تشریف بردند. جارج و ملکه انگلستان از پادشاه و ملکه افغانستان و بعضی از اعضای خاندان افغان استقبال نموده به تماشای قصر پرداختند. در باریان انگلیس و همسفران پادشاه افغانستان قصر وینزر را جداگانه تماشا کردند. و باهم یکجا طعام چاشت را صرف نمودند. پس از ختم طعام، شاه جارج و ملکه انگلستان که ساری نام داشت، نزد همراهان سفر پادشاه افغانستان که در سالون دیگر جاداشتند، رفته ملاقات دوستانه نمودند و دوباره جهت وداع بحضور امان الله شاه غازي آمده تاحصه مدخل قصر وینزر، از پادشاه و ملکه افغانستان مشایعت نمودند. در این دعوت خصوصی قصر تاریخی، علاوه بر یادگارها و تحایف قبلی، شاه جارج یک رأس اسب خاصه بخدمت پادشاه افغانستان برسم تحفه اهداء کرد. و از طرف امان الله شاه غازي تحفه هایی از پیداوار افغانستان به شاه جارج و ملکه انگلستان و پسران شان اعطا گردید.

---

(\*) ماه رجب المرجب روزه دار بود. و توپ شام و سحرمانند ایام ماه مبارک رمضان از همین جهت خودش و هم جمیع روزه داران که به نیت ثواب و یار و زه قرضه سی گرفتند جاری بود.

(عزیز الدین و کیلی پو پلزائی)

## سه‌شنبه ۱ حمل

امان‌الله شاه غازی درین روز به سلاطین اسور و ضر و ریة کشور خود از قبیل تکمیل فهرست سامان و لوازم حرب و فابریکه‌ها و اقسام تکه‌ها برای البسه عساکر و مکاتب پرداخت .

## حرکت بطرف ویکتوریاستیشن

بتاریخ پنجشنبه (۱۶) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه قبل از ظهر امان‌الله شاه غازی و همراهان سفرشان ، هوتل (کله ریچ) لندن را ترک گفته بطرف (ویکتوریاستیشن) حرکت نمودند . در ایستگاه (پرنس هنری) پسر شاه جارج انگلستان و (سر آستن چمبرلین) و زیراسور خارجه و هیأت و داعیه اعزازیه یعنی ماسورین رسمی تشریفات دولتی و سیاسی، حاضر و مراسم وداع بجا آوردند . هیأت وداعیه و (سرفرانسیس همفریز و باقی سهامداران، به سعیت امان‌الله شاه‌الی (دور) همراه بودند . در سوغی که امان‌الله شاه وارد جهاز مخصوص سی‌گر دیدند، گاردا احترام با سوزیک مراسم تشریفات را بجا آورد. امان‌الله شاه با سهامداران انگلیسی وداع فرمودند و حین حرکت جهاز از بندرگاه، ضربات توپ‌های سلامی آغاز گردید

در (کیلی) غلام نبی خان چرخى و زیر مختار (۱) افغانى مقیم پاریس که  
انتظام و آگون و تسهیلات مسافرت پادشاه غازی را بطرف فرانسه از پیش  
گرفته بود ، حاضر گردید . جریانات آن سفرها را در صفحات آینده از نظر  
می گذرانیم .

\*\*\*

## متن بیانیۀ شاه جارج پادشاه انگلستان

### در قصر بوکنگهم

شام (۲۳) حوت ۱۳۰۶ ش

«اعلیحضرتا! از طرف سلکة و شخص خود من بر خاسته اعلیحضرت شما را  
و همسر سهر بان شما را در پایتخت اسپر اطوری خود ، قلباً خیر مقدم تقدیم  
می نمایم:

من منازل مختلفۀ مسافرت اعلیحضرت شما را بادلچسپی بز رگترین تعقیب  
کرده با مسرت دیده ام در هر جای که شما تشریف برده اید ، یک پذیرایی محترم -

(۱) غلام نبی خان در سال ۱۳۰۵ شمسی و زیر مختار دولت افغانستان  
در پاریس مقرر گردید . و در سال ۱۳۰۱ شمسی سفیر مختار دولت افغانستان  
در مسکو و تاریخ ورود او در مسکو روز جمعه (۴) حوت و در سال ۱۳۰۳ ش  
معین وزارت امور خارجه مقرر گردید و بلد اسور کشور های اروپا  
بود ، در سال ۱۳۰۳ شمسی مجدداً خان و زیر مختار افغانی در مسکو مقرر  
شده  
(و کیلی)

مانه و معززانه را موفق شده‌اید، علی‌الخصوص دانستن این حقیقت برای من خوشنودی عمیق ترین بخشیده است. که در آن حصص سلطنت من که شما قبلبرین سیاحت کرده‌اید، از اعلیحضرت شما پذیرایی‌های پر حرارتی بجا آمده است، و احتیاج ندارد که من اعلیحضرت شمار ایقین بدهم که استقبالی که شما و سلک شما امروز موفق شده‌اید متساویاً عمیقانه و مخلصانه میباشند. و ملکه من و هم جمیع رعایای مان، مساعی جمیله خودها را بخرج خواهیم داد که توقف شمارا در بین مملکت خود بصورت انتهای ممکنه خوشگوار بسا زیم ترقی که مملکت شما زیر سایه حکومت اعلیحضرت شما کسب کرده است آنرا بایک دلچسپی و همدردی تعقیب نموده‌ام. من دعایمیکم که اعلیحضرت شما عمر دراز را موفق شده‌این کار را برای مفاد سلطت خود دوام داده بروید. و اینکه مملکتین ماها بعد ازین پهلو به پهلو در راه ترقی و پیشرفت سفاد یکدیگر سارش نمایند، یعنی یکجا و مستقماً در پیش بروند.

اعلیحضرتا! سلکه و سلت من، باسن اشتراک می کنند، درین آرزو که اعلیحضرت شما و همسر سهر بان شما عمر دراز و صحت و خوشحالی را موفق شده مملکت یک استقبال بزرگ و خوش را واصل گردد.»

\*\*\*

## متن نطق امان‌الله شاه غازی در محفل دعوت رسمی

### جارج پنجم شاه انگستان

(شام (۲۳) حوت ۱۳۰۶ شمسی)

« از کلمات سهر بانان اعلیحضرت جارج که راجع به خیر مقدم ما و آرزوهای خوبی که نسبت به ترقیات مملکت من اظهار فرمودند، سلکه و من از صمیم قلب تشکرت خود مان را به اعلیحضرتین تقدیم می‌کنیم سیاحت سادر حصص

اسپراتوری (۱) اعلیحضرت آنقدر براحت و مسرت گذشت که من قلباً به اعلیحضرت تشکر کرده‌ام. احساسات لطف و محبتی که من از اعلیحضرت در اینجا مشاهده می‌کنم، بمن اطمینان قوی میدهد که این روابط صمیمانه خصوصیه عامل بزرگ مناسبات حسنه دو نئین افغان و بریتانیا میگردد. که در نتیجه طوریکه اعلیحضرت اظهار فرمودند، مملکتین ماهاستفقاً در راه ترقی و پیشرفت مسافت یکدیگر سعی نمایند.

اعلیحضرتا! در آرزوی که من برای سعادت و طول عمر اعلیحضرت و علیا حضرت سلکه و خاندان شاهی و عافیت و حیات پر مسرت شان اظهار میکنم، سلکه و ملت من با من شرکت می‌ورزند.»

\*\*\*

## خطابه لاردمیور (والی و رئیس شهر لندن) در گلد هال

### با افتخار و ورود امان الله شاه غازی در لندن

(۲۳ حوت ۱۳۰۶ ش)

بعضور اعلیحضرت پادشاه افغانستان، خوشنودی اعلیحضرت را جو یائیم. سالارد میور و اکابر و اعضای مجلس شهر لندن که یک مجلس مشترک تشکیل داده با مسرت این موقع تشریف آوری اعلیحضرت شمار اباین مملکت

---

(۱) مقصد از بمبائی است که پذیرایی های شاندار بری و بحری در برج قوس

سال ۱۳۰۶ شمسی بعمل آمد و سهامنداران انگلیس تا پورت سعید همراهی نمودند.

استقبال نموده به پیشگاه اعلیحضرتین شاه و ملکه قلباً خیر مقدم خود را تقدیم  
نموده تشکر می‌نمایم .

از اعلیحضرت شما برای اینکه اسر و ز از باعث سو جودیت خود عزتی به  
شهر لندن از زانی فرموده‌اید ، ما و جمیع افراد وطن ما بخوبی درک کرده‌ایم  
که این سیاحت شما یک اثبات و مثال مسرت آور است ، برای مناسبات دو ستانه  
که خوشبختانه فی ما بین اعلیحضرت شما و شاه محبوب ما موجود است  
در خاتمه : ما دعای کنیم که عمر دراز و صحت کامل برای اعلیحضرت  
شما و ملکه معظمتان نصیب گردد . تا که شما بر یک ملت آسوده حال و قانع  
حکومت نمائید .

\*\*\*

## متن نطق امان‌الله شاه غازی بجواب بیانات

### لارسیور والی و رئیس شهر لندن

(۲۴ حوت ۱۳۰۶ شمسی)

«جناب لارسیور و حضار محترم ! از خیر مقدم باحرار تیکه از طرف اهالی  
لندن بیان نمودید . من و ملکه قلباً تشکر می‌کنیم . مناسبات دو ستانه‌یی که فی ما  
بین ما و اعلیحضرت کنک جارج موجود است . برای روابط سیاسی و تجارتی  
آتیۀ ملتین افغان و بریتانیا ، عامل بزرگی شمرده خواهد شد . و بما اطمینان  
سیدهد که رفته رفته مناسبات طبیعیۀ این دو ملت حسب دلخواه ترقی خواهد  
کرد .»

\*\*\*

## ارمغان سه جلد کتاب قلمی

امان الله شاه غازی ، در ایام مسافرت رسمی خود در لندن پایتخت انگلستان سه جلد کتاب قلمی که از نسخ پیش بها و نایاب بود ، برسم یادگار سلاطین بزرگ از طرف خود ، برای جارج پنجم پادشاه انگلستان اهداء نمود. تا برای زیب و زینت کتابخانه شاهي لندن و یاسو زیم و آرشیف مشهور آن کشور ، بحیث برجسته ترین یادگار و خاطره فنا ناپذیر ، سفر پادشاه افغانستان باقی بماند و هر سه جلد کتاب مذکور توسط وزارت مختاری افغانی مقیم لندن، برای پادشاه انگلستان ارسال گردید .

\*\*\*

## پیام امان الله شاه غازی به وکلای

### ملت افغانستان

وکلای ملت افغانستان بتاریخ سه شنبه (۱۲) جدی سال ۱۳۰۶ شمسی، نامه عرض سلام از کابل بحضور امان الله شاه غازی به خارج فرستادند. پادشاه غازی بقلم خود به این مضمون جواب فرستاد :

«وکلای ملت افغانستان ! از احوال صحت مندی شما که مأسول قلبی من است مسرور گردیدم . و مجاری سفر تا اکنون از هر رهگذر به خیریت مقرون در حال مصر و فیت های فعلی ابداً فراسوش خاطر م نگر دیده اید . اگر همین اراده استفاده به وطن تسلی ده قلب پر از عشق افغانستان فردوس نشانم نمی بود جدایی شما برای من سوای روح از تن سی نمود . ولی چون پیشبرد اسر و وطن و تهیه اسباب رفاه آن سرمایه افکار و نیل این سر ام هر چه زودتر بهار خیال

سن است . میشود هرگونه زحمت را تحمل نمود .  
 عزیزان سن ! همچنانکه خودم بالذات بغرض تأمین بهبودی شما سهجور  
 وطن گردیده در سمالک غیر در تک و پوی سائل سأسوله ام شمارا توصیه سی-  
 کنم : در این راه از پاننشینید و ساعات و دقائق حیات خود تانرا جز در پی  
 این مقصود صرف نکنید . تا بتوانید در عالم و طنپرستی کاری کرده باشید  
 و بر حسب قوانین حقّه اسلامیہ کاری ، باقی توسط شما بهمه افراد ملت  
 عزیزم سلام های پر از محبت رسانیده سعادت ابدی برای شان از درگاه ایزد  
 متعال استدعا سی کنم» .

## توصیه امان الله شاه در حق

### اولاد مکاتب

امان الله شاه غازی بتاریخ (۲) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی از لندن مضمونی  
 بدینقرار برای طلاب مکاتب کابل فرستاد :

«نونهال جو یبار تمنایم طلبه صنف هشتم و نهم امانیه و مکتب اعدادیه  
 مکتوب های تانرا مطالعه کرده از سلیقه عبارات آن که مشعر بر یک حسن  
 صمیمیت پرست و یک مفکوره تربیه دیده منور بود . سرور گردیدم  
 فرزندان سن ! محبت و گرویدگی که طبعاً بخاک پاک وطن عزیز خودم  
 دارم ، و آوازهای که در تر بیه و تنویر افکار غنچه های نو دسیده بستان آسال  
 آینده آن با خود سی پرورانم شب و روزم را صبر و فاندیشیدن را ها و تهیه  
 و سائل تأمین آن آرزو ها داشته هر قدر زحمت و تکلیف فکری و جسمی که  
 درین راه رو میدهد بر قوه قلب افزوده یک قدم خود را بیشتر د و نیل مقصود



حس میکنم. پیشرفت اسور اروپا و وفور اسباب تمدن این دنیا از مزایای فوق‌الطبیعه انسان نبوده تماماً بر یک محور سی‌چرخه‌ای یعنی محور علم و عرفان درجه‌مدنیت و ترقی هر کدام از سلل مترقیه اسروز نسبت درجه‌عرفانیه آن ملت کمی و فزونی دارد. ازینجاست که میتوانم برای ترقی و وطن‌تان قبلاً اتخاذ کرده‌ام، اساسی است ستین و اصولی را که در تأسیس و تعمیم عرفان تعقیب نموده‌ام بنیادی است محکم ولی بایست دید این اساس و این اصول چطور عملی و چه وقتی صورت می‌گیرد. گویم این منحصر به همت فرزندان افغان است. و منوط به پیمانۀ مساعی نوباوگان این گلستان. اگر زمین قابل تربیه است، زحمت باغبان در تخم افشانی ثمری دارد. و اگر همت نمود رطبیعت نهالی خزیده در اندک زمان سری برافرازد، بناً علیه همت و غیرت شماست که زحمت در نظرم راحت می‌نماید. و عرق‌ریزی جبین افغانیت تان که هجرت از وطن و دوری از مرکز روح و تنم را بر من گوارا سیدارد.

فرزندان من بکوشید تحصیل نمائید. بخوانید تا توانید خدمت‌تان را که مادر وطن از فرزندان صالح و اهل خود تمنا دارد، بجای آرید و خون دل خور. دن‌های سرادرین راه به‌درو بی‌ثمر نسازید. همین است جوهر یک‌طنیت قابل استعداد شما بایست اخذ کرد، و همین است روحی که اجسام تان بایست بآن پر حرارت زیست. باقی همه‌ی تان را بخداوند سپردم».

(امان‌الله شاه)

\*\*\*

## جواب تلگرام‌ها

اعضای وزارت‌سالیه بتاریخ یکشنبه (۲۳) دلو ۱۳۰۶ شمسی از کابل مکتوبی بحضور پادشاه غازی ارسال نمودند. و در همان ایام محمد عمر خان مدیر مکتب رشدیۀ غازی و آصف صفاییگ مدیر مکتب تلگراف و سر معلم سخا برۀ مکتب حر بیه نیز مکتوبی ارسال نمودند. و جوابات شان در ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی بذریعۀ تلگرام باین عبارات بکابل سواصلت کرد:

«به‌اعضای وزارت‌سالیه! مکتوب (۲۳) دلو شما که سملو از احساسات صادقانه و صمیمیت بود بحضور مرسید. اسباب مسرت گردید. از اقدامات شما نسبت به اجرای وظایف‌تان ممنون شدم. از خداوند (ج) توفیقات خدست و ظن را برای شما سیخواهم.»

«به مدیر مکتب رشدیۀ غازی - مکتوب شما بوکالت مکتب موصول و موجب مسرت گردید. عافیت اولاد نونها لم یعنی اولاد معارف افغانستان را خواستگارم.»

به آصف صفاییگ - مکتوب شما و اصل شد خیلی طرف استنان ما واقع گردید سلام خود را به شما سیفرستم. اسان الله شاه.»

\*\*\*

## ارتقای ماموریت‌های خارجه به مدیریت

ماموریت‌های امور خارجه که در ولایات و حکومتهای اعلی‌ایفای و وظیفه سی نمودند، از برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی نظر به تحول جدید امور بین‌المللی افغانستان، به مدیریت‌های امور خارجه ارتقا یافت. و این یکی از نتایج سفر

های امان‌الله شاه در کشورهای خارج است که در زمستان سال ۱۳۰۶ شمسی این هدایات به کابل رسیده و در تشکیل آینده مدنظر گرفته شده بود.

### سیاحت پتر کبیر در لندن

بتاریخ سه‌شنبه (۲۳) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی بشرف ورود امان‌الله شاه‌غازی پادشاه افغانستان - جریده نویسان معروف بریتانیا - مقالات طولی ارقام و انتشار نموده جرائد خویش را به تصاویر پادشاه‌غازی زینت دادند و نیز پروگرام ترتیبات پذیرایی پادشاه افغانستان را شایع کرده و بنا و بن خود را به پادشاه و سلک افغانستان اختصاص داده بودند.

جریده تایمز لندن - تشریف فرمایی امان‌الله شاه‌غازی را به سیاحت پتر کبیر که دو صد سال قبل مقامات لندن و پاریس را سیاحت کرده بود تشبیه داده و یک مقاله طولی در باب شاهکارهای امان‌الله شاه‌غازی شایع نمود.

\*\*\*

### نمایش فیلم مسافرت امان‌الله شاه‌غازی

#### در سالون قصر استور کابل

در برج دلو سال ۱۳۰۶ شمسی، در ظرف سه هفته متواتر فیلم‌های سفر امان‌الله شاه‌غازی و استقبال فوق‌العاده‌یی که از ورود پادشاه افغانستان در هندوستان بعمل آمده بود در سالون قصر استور و سینما کابل نمایش داده می‌شد. متصدی امور انتظامیه نظام‌الدین خان منتظم عمومی از ستمدان پادشاه‌غازی و از طرف پادشاه در اکثر اجراءات اختیار تام داشت. و فیلم‌هایی که بعداً از او پا

بکابل رسید آن نیز بالتدریج در معرض نمایش گذاشته میشد (۱). و آن مراسم خیلی ها جلب نظر می نمود .

\*\*\*

## عزیمت امان الله شاه غازی از آمدن

### بطرف فرانسه و آلمان

امان الله شاه غازی - دفعه دوم بتاریخ پنجشنبه (۱۶) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۶) عصر وارد پاپلیس (قصر) گردیدند . امان الله شاه و ملکه ثریا و عده یی از همراهان در هتل (کله ریچ) و سائیر همراهان در دیگر هتل اقامت و تا روز شنبه (۱۸) حمل توقف نمودند .

بتاریخ یکشنبه (۱۹) حمل بساعت (۳) و (۲۵) دقیقه طرف ایستگاه ریل بعزم مسافرت برلین تشریف بردند. در ایستگاه قطعه تشریفات عسکری حاضر و رسم احترام بجا آورد. سه نفر از طرف ریاست تشریفات و زارت امور خارجه فرانسه برای عرض و داع آمده بودند . یک شب در ریل گذشت. صبح دوشنبه (۲۰) حمل ساعت (۸) و (۳۰) دقیقه - امان الله شاه و ملکه ثریا و همراهان سفر شان در برلین استانسه (تسو بوخته کاردن) از ریل فرود

---

(۱) امان الله شاه بعد ورود بکابل (یکشنبه . ۱ سرطان ۱۳۰۷ شمسی) سالون قصر ستور را کلوپ امانیه نام گذاشت و ریاست اعلی بر دست خودش و نیابت ریاست کلوپ امانیه به نظام الدین خان منتظم عمومی (پسر سامای سکه علیا حضرت) تفویض گردید ، این کلوپ اساسات متین و مفاهیم بزرگ داشت و چنانکه در سال ۱۳۱۱ شمسی نیز تجدید گردید ، اما دیر دوام نکرد .

آمدند. درین موقع ( بارون فون الیتهوفن ) و همسرش که قبلاً سه‌ماندار حضور پادشاه غازی تعیین شده بودند، باد کتر ( کرو با ) برای پذیرایی انتظار می‌شد. کشیدند. طلاب افغانی مقیم برلین و احمد علی خان لو دین وزیر مختار افغانی مقیم برلین نیز حاضر گردیده بودند.

امان‌الله شاه غازی با افراد خاندانی خود در عمارت وزارت مختاری افغانی مقیم برلین و سائر همراهان در هو تل ( عدن ) اقامت اختیار کردند. در این سفر یکی هم او لتروارسی او خریداری ها و توری و تنظیم ماشین ها و فابریکها و سامان و لوازم مربوط به دستگاه و هدایات و نظریات مطابق فرمایش‌های قبلی صادر گردید و نتایج خوبی گرفته شد.

### بطرف لهستان

امان‌الله شاه غازی بتاریخ شنبه ( ۹ ) برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی از برلین پایتخت کشور آلمان بطرف لهستان حرکت فرمودند. شتر زمان و زیر امور خارجه و مدیر دفتر رئیس جمهور آلمان و سفرای ترکیه و ایران و پولند مقیم برلین و اعضای وزارت مختاری افغانی مقیم برلین تا ایستگاه ریل مشایعت کردند. پادشاه افغانستان بوقت شب به ( زبو نچنی ) سرحد لهستان ورود فرمودند. یکنفر ژنرال از طرف رئیس جمهور روسه نفر افسر بزرگ باگارد احترام از طرف حکومت پولند، برای پذیرایی امان‌الله شاه غازی حاضر بودند. پس از انجام مراسم استقبال، پادشاه غازی به قطار ریل مخصوص که از طرف حکومت لهستان آماده شده بود، تشریف برده و ریل بجانب وارسا و بحرکت و ساعت ( ۱۰ ) شب به وارسا پایتخت پولند مسوولت نمود. در جلو قطار ریل رئیس جمهور با وزراء و ارکان و اعیان حکومت خود حاضر و باگرمجوشی تمام از امان‌الله شاه غازی استقبال نمودند. امان‌الله شاه غازی

پس از رسم قبول سلام و سعاینه گار دتشر یفاتی، بار ئیس جمهور رپو لندبه گادی دولتی جانب اقامتگاه خودشان تشریف بردند. از ایستگاه ریل تا قصر اقامتگاه اسان الله شاه غازی ترتیبات مجلل گرفته شده بود، و بدو طرف جاده دسته های عساکر و پلیس و مستقبلین صف کشیده و به اشاره دست سلام و جمله های خیر مقدم می گفتند.

## عزیمت وزیر تجارت و حاکم اعلی مشرقی

### از کابل جانب مسکو

بر حسب تلگراسی که از حضور پادشاه غازی بتاریخ شنبه (۹) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی بکابل موصلت کرده بود، عبدالهادی خان وزیر تجارت و عبدالاحد خان و ردک حاکم اعلی سمت مشرقی، توسط طیاره بتاریخ یکشنبه (۱۷) ثور وارد مسکو شدند. میکویان و کانتسکی و فلورنسکی و تسوکرمان و سائر اعضای کمیسیون تجارت روسیه شوروی با استقبال حاضر بودند غلام صدیق خان احمدزائی چرخ کفیل و زارت اسور خارجه و سیر زاهد خان یفتلی بدخشی و زیرمختار افغانی مقیم روم در فرودگاه طیاره برای پذیرایی وزیر تجارت و حاکم اعلی سمت مشرقی رسیده بودند. شب دو شنبه (۱۸) ثور ۱۳۰۷ شمسی دعوتی از طرف میکویان بتقریب ورود هیأت افغانی ترتیب یافت. و در دعوت مذکور هیأت کمیساریات سلی تجارت شوروی و کانتسکی و رئیس شعبه معاهدات و کاو فهمان نیز اشتراک داشتند منظور از مسافرت وزیر تجارت و حاکم اعلی سمت مشرقی از کابل به مسکو با امر پادشاه غازی عقدیک سلسله قرارداد های تجارتی و خریداری اجناس

سورد نظر دولت افغانستان بود که تفصیل این روابط در صفحات آینده این کتاب تشریح می‌گردد .

\*\*\*

## سفر امامان الله شاه غازی جانب روسیه شوروی

در خصوص روابط دوستی افغانستان و روسیه شوروی شرح زیادی موجود است که تفصیل آنرا در تاریخ مکمل دوره اسانیه نوشته ام (۱) و خلص آنکه روابط دوستی هر دو کشور افغانستان و شوروی از برج حوت سال ۱۲۹۷ شمسی آغاز شده و در برج حوت سال ۱۲۹۹ شمسی و دفعه دوم در ماه سنبله سال ۱۳۰۵ شمسی معاهدات دولتین با هم رسیده است. و بنیان گذار این دوستی در افغانستان امامان الله شاه غازی و در روسیه شوروی و لادیمیر ایبلنچ لنین است. و امامان الله شاه غازی محصل استقلال تامه افغانستان در بدو تأسیس دولت با استقلال خود، در ارتباط و استحکام این دوستی بصورت بالمثل و

---

(۱) این کتاب جدید التالیف هنوز بچاپ نرسیده و اسادر ضمن مصاحبه ها چند بار اعلان شده و حاوی تمام جریانات دوره اسانیه و وقعات سال های ۱۳۰۸ و ۱۳۰۹ شمسی است و برای اینکه جویندگان این مطالب اساس این روابط را قدری مفصلتر بدانند در این کتاب تحت عنوان (مناسبات افغانستان و روسیه شوروی) نیز مواد مهمی از روی اسناد عهدنامه انیه مرتب شده است. (عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

مستقابل آغاز کرده و این معاهدات متین و بی‌آلایش را با ولادیمیر ایلیچ لینن مؤسس دوره جدید روسیه شوروی امضاء نموده اند. و بر اساس همان روابط مستحکم و خلل‌ناپذیر که متون نامه‌ها و معاهدات موجود است (۱) در سال ۱۳۰۶ شمسی در ضمن سفر هشت‌ماهه خود در دو ازده کشور آسیا و اروپا یکی هم سفر رسمی خود را در کشور شوراهای و مطابق بدعوت نامه رسمی آن کشور دوست و همسایه شمالی پذیرفت که اینک تاریخ آن مسافرت رسمی را بدین شرح و تفصیل می‌نویسیم :

امان‌الله شاه غازی بتاریخ پنجشنبه (۱۴) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در سرحد روسیه (نیکر یلویه) موصلت فرمودند. در ایستگاه سرحدی قرالخان و زیر اسور خارجه دولت روسیه شوروی، و رئیس تشریفات کمیسیاریات سلی اسور خارجه فلورنسکی (که هر دو نفر تازمان اقامت امان‌الله شاه در روسیه سهامدار تعیین شده بودند). با وزیر مختار افغانی مقیم مسکو، از ورود امان‌الله شاه استقبال نمودند. و تلگرام تبریک کالینین رئیس جمهور شوروی را که به مناسبت تشریف آوری پادشاه افغانستان در سرحد کشور شوروی از مسکو سخا بره شده بود، به حضور امان‌الله شاه، تقدیم کردند. امان‌الله شاه غازی در موقع خروج از ریل، رسم سلام قطعات عساکر تشریفات روسیه شوروی را قبول و گاردا احترام را سعینه فرمودند. و قرالخان آمر کمیسیاریات سلی اسور خارجه روسیه شوروی، خیر مقدم عرض نمود. امان‌الله شاه غازی بعد طی آن مراسم توسط ریل مخصوص بطرف شهر (مینسک) پایتخت جمهوری بیلا روسیه حرکت فرمودند. در موقع ورود در مینسک، رئیس

---

(۱) چند قسمت از عبارات نامه‌ها را آتیاً از نظر می‌گذرانیم (و کیلی)



جمهور باارکان حکومت خود و دسته‌های نظامی به ایستگاه ریل حاضر و از تشریف آوری پادشاه غازی پذیرایی نمودند. و لایحه‌یی خیر مقدم بنام تحیت نامهٔ مردم مینسک از طرف رئیس جمهور آنجا بعرض رسید. و اسان الله شاه غازی بجواب بیانات رئیس جمهور (جمهور ریت بیلار و سیه) جمالتی فرمودند و در همین روز پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۱۱) قبل از ظهر وارد مسکو شدند.

اسان الله شاه در سفر نامهٔ خصوصی خود نوشته اند که: «روز مذکور در تاریخ دوستی افغانستان و روس خصوصیت فوق العاده دارد. چه همانطوریکه با انگلیسان در مسألهٔ مهم استرداد استقلال و طن عزیز خودم افغانستان بکمال شدت مقاومت کردم و تا مقصود حقیقی خود را با انجام نرسانیدم نگذاشتم. در سفر رسمی خاک روس نیز استقلال و افعی فکر و مزاج و آزادی مطلق مملکت خود را یکبار دیگر به جهان سیاست و سلطنت با وضاحت هر چه تمامتر اعلان کردم و یگانه سفادی که ازین سفر بر خود و مملکت خود بردم این بود که بعالم داناندم دولت افغانستان تحت تاثیر فکر و نظر هیچ یک ملت و مملکت مقتدر نیست. زیرا که دولت سیاست مدار انگلیس بر سز و اشاره و حتی صراحت پیشنهاد این مطلب نمود که سن از سفر مملکت روس منصرف شوم. و با قبول هرگونه اسداد حاضر بود. و به همین سلحوظ در استقبال و سهامنداری رسمی و خصوصی سن درجات اعلی اعزاز بکار برده شد، و درین سفر هیچ یک سفاد دیگر را به آنقدر سهم نمی دانم بجز اینکه سیاسیون عالم بدانند که سادر هر عزم و ارادهٔ خود، خواه نفع و یا ضرر مملکت ما باشد استقلال فکر و عمل خود را از دست نمیدهیم. چرا که در فکر و عمل استقلال

مطلق داریم. و هیچ یک پیمانها و اوصفی که ظاهراً دارای بسیار مفاد باشد. چون ما توجه آزادی بی شایبه سلیه خود می باشیم، درجه قبول نخواهد یافت. چه هر مفادی را در پرتو آزادی کامل می پذیریم. و حال خود میدانم که مفاد و یا اضرار این سیاست برای افغانستان تا کجا است. ولی من همان یک مفاد این سیاست را از هر منافع متناقض و شرم آور آن که شکننده عزم استقلال دوستی ما است، ترجیح و اهمیت زیاد میدهم. و میخوامم که از طول همین سفر در جمله مراسم های کلی خود یکی او لتر همین مقصد عمدتاً باز خاطر نشان سران دول بنمایم».

و منظور خاطر او همان مطالبی بود که در معاهدات و اشتهاارات دولت خود بدفعات بیان کرده بود و قسمت هایی از آن جسته جسته در این کتاب آمده است.

\*\*\*

حین عبور موکب اسان الله شاه غازی از سینسک بعزم مسکو، از شهر موژا- لیسک، یک دسته طیارات جنگی از فضا استقبال کرد و ایستگاه قطار ریل مسکو با گلها و بیرق های افغانستان و روس تزئین یافته و قشون سرخ بدو طرف جاده صف بسته بودند.

کالینن رئیس کمیته اجرائیه مرکزی شوروی با هیأت وزراء و اعیان حکومت خود، و زعمای آن کشور دوست در جلو قطار ریل برای رسم استقبال و شایعت رسمی حاضر بود. و افغانهای مقیم مسکو با بیرقهای کشور عزیز خود افغانستان، و اعضای سفارت افغانی مقیم مسکو حاضر بودند. در موقع خروج اسان الله شاه غازی از ریل، سوزیک ترانه سلی افغانی را بنواختن آغاز کرد. کالینن رئیس کمیته اجرائیه مرکزی شوروی بزبان روسی

نطق خیر مقدم ایراد کرد (که متن درزی آن در امتداد این صفحات از نظر سی‌گذرد).

پادشاه افغانستان از بیانات دوستانه و صمیمانه کالینن اظهار تشکر و ابراز مسرت فرمودند.

کالینن اعضای حکومت خود را بحضور اسان‌الله شاه غازی معرفی نمود و همسر کالینن که کالانتای نام داشت، دسته‌گل به حضور ملکه ثریا تقدیم نمود. اسان‌الله شاه غازی پس از مختصر صحبت رسمی و دوستانه با کالینن از مقابل‌گارد احترام عبور فرمود و بعد از رسم قبول سلام و معاینه‌گارد احترام، و مشاهده رسم گذشت عسکری، سواری سوتر بجانب قصر اقامتگاه که از طرف دولت روسیه شوروی تعیین شده بود، تشریف بردند. ملکه ثریا با کالانتای همسر کالینن و همسر پوین ستارک (سفیر کبیر دولت روسیه شوروی مقیم کابل) (۱) توسط سوتر جداگانه بجانب قصر اقامتگاه رسمی روان شدند بدو طرف جاده‌ها و کنار دریای شهر مسکو، تا قصر مخصوص اقامتگاه رسمی دسته‌های عساکر صف کشیده و عمارت اقامتگاه با بیرق‌های افغانستان و روسیه شوروی تزئین یافته بود اسان‌الله شاه غازی، به قصر

---

(۱) ستارک و همسرش در ماه سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی در کابل وارد شده و بزبان دری و خصوصیات افغانی آشنایی داشتند، و بهمان مناسبت در بهار سال ۱۳۰۷ شمسی خانم ستارک بهمان‌دار و هم‌ترجمان حضور سلطه ثریا در سفر روسیه شوروی بود. ستارک تا سال ۱۳۱۵ شمسی در کابل بود (عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)

وارد و به ساعت (۲) بعد از ظهر بار رئیس کمیته اجرائیه سرکزی، کالینن ملاقات نمودند، پس از آن به همراهی جلالتماب کالینن و بعضی از وزرای دولت روسیه شوروی، بجانب آرام گاه ولادیمیر ایلنچ لنین روان شده و يك دسته گل بر مقبره آن دوست فقید گذاشت و گفت:

«من و این شخص، دوستی افغانستان و روس را بنا گذاشته ایم. و باور دارم که این دوستی برای قرون بی شمار پایدار بماند. من و این شخص در راه استقلال سالك و تحکیم صلح عالم، یکجا قدم برداشته ایم، و هنوز يك ماه از برقراری من در امر سلطنت نگذشته بود که نماینده گان ما به نیت دوستی خلل ناپذیر و مصالح دایمی مملکتین معاهده تین، يك بجانب کشور همدیگر روان شدند» (۱)

ساعت (۳) بعد از ظهر پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی بافتخار تشریف آوردی امین الله شاه در مسکو، از طرف ریاست شورای مسکو، پذیرایی شایانی بعمل آمد. و کیل و کیل رئیس شورا، در جلو مدخل عمارت، رسم استقبال بجا آورد و اعضای شورا را بحضور امین الله شاه غازی معرفی و نطق خیر مقدم ایراد نمود و در این وقت از طرف شورای مسکو، يك البم شامل مناظر و کتاب دیگر شامل کارنامه شورای مسکو در ده سال اخیر (از تاریخ انقلاب اکتوبر تا بهار سال ۱۳۰۷ شمسی)، به پیشگاه امین الله شاه غازی تقدیم نمود و يك

---

(۱) شرح این اشارات را با استناد جریانات سهمۀ دوره امینیه در صفحات این کتاب از نظر خواهم گذرانید، تا این یاد داشت های مهم در همین سلسله نیز تا حد مقدور و مطلوب حفظ بماند.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

دسته ظرف قیمت دار بحضور سلگه ثر با توسط کالانتای خانم و خانم ستارک  
اهداء گردید .

## باریابی اعضای کوردیپلوماتیک

### مقیم مسکو

امان الله شاه غازی ، ساعت (۵) عصر پنجشنبه (۱۴) ثور سال ۱۳۰۷ ش  
اعضای کوردیپلوماتیک مقیم شهر مسکو را بحضور پذیرفتند .

### دعوت رسمی کالینن بافتخار و رودامان الله شاه

شام روز پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی بافتخار تشریف آوری امان الله  
شاه پادشاه افغانستان در مسکو ، دعوت رسمی از طرف کالینن رئیس کمیته  
اجرائیه سرکزی دولت روسیه شوروی بصورت خیلی مجلل در قصر  
کریمین بعمل آمد و این اولین قهرمان ملی افغانستان است که از وی در قصر  
کریمین رسماً پذیرایی و دعوت میشود . در دعوت ارکان دولت روسیه  
شوری و کوردیپلوماتیک مقیم مسکو و همراهان سفر امان الله شاه غازی اشتراک  
داشتند . و از طرف امان الله شاه و کالینن ، نطق های دوستانه ایراد گردید

### نمایشگاه عسکری افغانستان در مسکو

در برج ثور سال ۱۳۰۷ ش ، بمناسبت و رودامان الله شاه غازی در مسکو ،  
در عمارت سرکزی قشون سرخ و اقاع شهر مسکو - نمایشگاه عسکری افغانستان  
بر گزار شده بود . و در مدخل سالون نمایشگاه بخط بسیار جلی و بزبان دری  
نوشته شده بود :

( پاینده باد استقلال افغانستان ) . در نمایشگاه عسکری افغانستان در مسکو نقشه های جنگ افغان و انگلیس . و نقشه ها و سواد معاهدات و چندین نقشه و سائر معلومات از رسوم و عادات افغانی و قسمت های زیادی از نمایش های عسکر سلی افغانی ، و طرز تجارت و یک سلسله عکس ها از مناظر زیبای کابل و شهر جدید الاحداث دارالامان ، از جمله او راق معتبر ( فرمان امان الله - شاه غازی را جمع به الغای غلام و کنیز ) . و نیز عکس های صاحب منصبان بزرگ عسکری افغانستان بالترتیب بمانند یک آرشیف و موزیم گذاشته شده بود . اسان الله شاه غازی در ختم بازدید نمایشگاه عسکری افغانی در مسکو - فرمود : «خوشبختم ، در هر مقامی که سیرسم از استقلال تامة مملکت عزیز خود افغانستان ، داستانی پر از توصیف ابراز حقانیت می شنوم . تصاویر هیجان انگیزی بچشم سرسی بینم . و از دوستی دولت روسی تشکر میکنم» .

### نمایشگاه مطبوعات افغانستان

در هفته دوم ماه ثور سال ۱۳۰۷ ش در شهر مسکو بافتخار و رود اسان الله شاه غازی نمایشگاه مطبوعات افغانی برگزار شده بود . در نمایشگاه آثار مطبوعات روسی که در خصوص افغانستان بطبع رسیده بود . نیز موجود بود . و از آثار مطبوعات افغانستان ، کلاکسیونها و کتابها مرتب گذاشته شده جلب نظر می نمود ، اساجریده ( اسان افغان ) برگزیده ترین اثر مطبوعات عهد اسانیه را که نمایانگر دوره پرشکوه استقلال مجدد افغانستان است . در تحت روشنی چراغ های برق بصورت جالبتر و بهتر در معرض نمایش گذاشته شده بودند . که صورت اشعه چراغهای برق ، بالای او را جریده اسان افغان ، خیلی ها جلب نظر می نمود .

طر ز پذیر اییها و تریبات آنر و زو بر گذاری هر دو نما یشگاه عسکری  
و طبوعاتی افغانستان د رسکو، شان و شکوه زیادی داشته است .

## متن دری نطق کالینن

درد عوت رسمی که بافتخا ر تشریف آوری امان الله شاهغازی در قصر  
کر یملن برگذار کردید جلالمتاب کالینن رئیس اجرائیه مرکزی  
شو روی بزبان روسی نطق خیر مقدم ایراد کرد، که اینک متن  
دری، یعنی ترجمه آنرا درج تاریخ مینمائیم :

تشریف آوری اعلیحضرتین به مملکت، عامل جدیدی برای تظاهر  
روابط دوستانه حقیقی و صمیمی که در هنگام موجودیت آزادی مملکتین  
مستتر شده است. خواهد بود. ما خوشبختیم از آنکه بخاطر خود پیاوریم  
که حکومت روسیه شو روی اولین دولتی بود که دولت افغان جدید را  
تهنیت گفت. و از دیدن استقلال آن اظهارشادمانی کرد. در همان آن من  
خیلی خوشوقتم که در شخص اعلیحضرت مملکتی را تبریک گویم که در  
در هنگام مداخله مسأله اجانب قبل از همه ارتباط رسمی با حکومت شوروی  
وضیح کرد. یکی از اولین سفرای که در مملکت خود مان استقبال کردیم  
آقای محمد ولی خان بود که در سال ۱۹۲۰ در رأس سفارت کبرای فوق-  
العادة افغانستان مستقل وارد مسکو گردیده اساس دوستی مادرسوق باریکی

گذشته شده است (۱). که در آن ملتین افغان و س - س - س - ر - مبارزه قهرمانانه بر ضد دشمنان خود میگردند. در صورتیکه این دشمنان جهد داشتند، استقلال و مملکت آزاد را تابع اسارت خارجی نمایند. هر دو مملکت فاتحانه از مبارزه برآمده و دوستی آنها در سالهای صلح مداومت داشته و بر توسعه تحکیم خود می افزاید. اولین معاهده دوستی که در سال ۱۹۲۱ بسته شده بنیاد توسعه آینده همکاری سیاسی، اقتصادی و تمدنی بوده و یکی از تجلیات روشن آن (عهدنامه پغمان (۲) منعقد در سال ۱۹۲۶ - راجع به بیطرفی و عدم تجاوز و نیز پیشرفت و رفاهیت این مذاکرات جاریه برای عقد معاهده تجارته می باشد. سالک ما حالیه در راه ترقی صلح جوانانه و محکم کردن اقتدار اقتصادی و سیاسی

---

(۱) محدولی خان پسر ابو لفیض خان بن ترک خان از بزرگان زاده گان - دروازه ولایت بدخشان است که سوانح مکمل خودش و خاندانش را در تاریخ اسانیه نوشته ام. چون عذرا سلطانہ عیال او چهارمین دختر سر دار فقیر محمد خان شاغاسی (مامای سکه علیاحضرت و الده اسان ان شاه غازی) و هم اینکه شاگرد و اخلاصمند درجه اول محمود طری بود. در برج حمل سال ۱۲۹۸ ش بحیث رئیس هیات ابلاغ افغانستان مستقل بجانب تاشکند و مسکو فرستاده شد و در سال ۱۲۹۹ ش بحیث وزیر مختار نیز تعیین گردید و از کابل برای او در هر خصوص هدایات و دستورات داده شده و تکلف شده بود که همه هدایات را در مسکو و اروا پسر برساند و از جریان امور اطلاعات بکابل بفرستد و هدایات بگیرد. ( عزیزالدین و کیلی پوپلزائی )



میباشند . پیشرفت قوای استحصالی و تمدنی مقدّماتی را برای توسعه و تحکیم  
اشتراک سماعی ما ایجاد مینماید و در این اشتراک سماعی ما ضمن رفاهیت  
ملتین خود و نیز تأمین صلح عمومی را می بینیم . مابادقت کامیابی ملت  
افغان را که با قدم های بزرگی در جاده ترقی سیر مینماید می نگریم و از  
صمیم دل بواسطه موفقیت های سیاست دور بینانه شما خوشحال میشویم .  
مایقین داریم که آشناسدن شخص اعلیحضرت با اتحاد جماهیر اشتراکیه شو -  
رأییه و با ادارات و کار های ماباعت تفاهم متقابلہ متزائدما و در همان آن  
باعث تحکیم و توسعه روابط بین مملکتین خواهد بود (۱) مابا قلب صمیم آشناسدن  
کامل شمارا باتمام قسمت های زندگانی و ساختمانی ماتهنیت میگوئیم»

\* \* \*

در خم گفتار: جلالتماب کالینین رئیس جمهور دولت اتحادیه جماهیر  
اسوشالیستی شوروی - دوستی غیر قابل نقض مملکتین و آزادی حال و  
استقبال ملتین افغان و روس را تبریک گفت .

\* \* \*

---

(۱) کلمه عهد نامه در متن سهو ترجمان است و بجای آن (معاهده)  
درست است و متن معاهده حقیقت را واضح میسازد . یعنی همه اسنادی را  
که دولت افغانستان با دولت روسیه شوروی با مضامین رسانده است ، صورت  
معاهده را دارد و نه عهد نامه . (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

## متن نطق امان الله شاه غازی در دعوت رسمی

### قصر کریمین - مسکو بجا اب جلا لتمام کالنین

شام پنجشنبه (۱۴) ثور ۱۳۰۷ ش

« دوستی صمیمی و نزدیکی که در سالهای صعب ترین امتحانات مملکتین ما را با همدیگر مربوط کرده است . بهترین اساسی برای ایجاد روابط صمیمانه ما بین دو مملکت تشکیل میدهد .

آقای رئیس ! من خیلی خوشوقتم از اینکه : اسکان ملاقات باشمادر پایتخت مملکت بزرگ شما و پر از احساسات صمیمانه که من نسبت بشما حس میکنم ، حاصل شد . من خیلی خوشترسم از اینکه امر و زماسی بینیم . دوستی ما در سالهای گذشته با توسعه و تحکیم رفاهیت مملکتین ما دائماً محکمتر شده و این دوستی ضامن آسایش ملتین ما و تأمین صلح عمومی است حالا که روابط ما بر چنان اساس محکمی مثل معاهده سودت سنه ۱۹۲۱ و معاهده پغمان منعقد شده ۱۹۲۶ راجع به بیطرفی و عدم تجاوز گذاشته شده است . و نیز موثقیکه مذاکرات برای عقد معاهده تجارتنی در جریان است . ما بکمال مسرت میتوانیم بگوئیم که عملیات سیاسی مملکتین ما که قبل از همه همدیگر را به رسمیت شناختند . کاملاً بر طبق منافع هر دو دولت بوده و نتایجی که در این مدت بدست آورده شده است بکلی مطابق صمیمیت است که در بنیان این روابط استوار شده بود . من یقین دارم که آشنا شدن شخص من با جناب شما ، روابط دوستانه مستقره ما بین مملکتین را مستحکمتر خواهد نمود . »

## تماشای قصر کریملن

امان الله شاه غازی - روز جمعه (۱۵) ثور به همراه ملکه ثریا و عده یی از همراهان سفرشان قصر کریملن را تماشا فرمودند. جلا لتمام کالینن رئیس جمهو ر - نیو کید زه قر الخان - فلو ر نیسکی - و پژ سوف . قوماندان کریملن ، از امان الله شاه غازی و همراهان سفرشان در جلو قصر کریملن استقبال نمودند. کالانتای خانم و ستارک خانم از ملکه ثریا استقبال نمودند تماشای کریملن از سوزة اسلحه شروع گردید. بعد از ان امان الله شاه غازی قصر بزرگ و مشهور کریملن و شاه توپ (توپ بسیار بزرگ و قدیمی) را که در حوزة قصر مذکور با سه عدد گلوله بزرگ قرار دارد ، تماشا نمودند. پس از باز دید قسمت های مختلف قصر کریملن ، به (مکتب متحدہ حربیہ کمیته اجرائیہ مرکزی) تشریف بردند . در میدان وسیع (میدان سرخ) عملیات صف آرا یی غند سوار نظام و مکتب حربیہ از حضور امان الله شاه غازی گذارش یافت. پس از مشاهده مکتب و عساکر سوار ، دولت روسیہ شوروی دو عدد تراکتور زراعتی ساخت فابریک (زیوتیلوف) را بخصور امان الله شاه غازی اهداء کرد . امان الله شاه غازی با همراهان سفر خود ما مورین تشریفاتی روسی ، برای بازدید مؤسسہ (انستیتوت) لینن تشریف بردند. ستیانوف سکوار تسوف رئیس مؤسسہ مذکور از امان الله شاه غازی استقبال نمود .

پادشاه غازی را به سمت شخص اول مملکت دوستی که : استقلال خود را در مبارزه شدیدی بر ضد جهانگیران بدست آورده بود تهنیت و تبریک گفت و چنین اظهار نمود :

« لینن این طور بماتعلیم کرده بود که : ملل مبارز بر ضد جها نگیری برای تحصیل استقلال خود و همچنین مللی که در تحت اسارت جها نگیران هستند متحدین ماسی باشند».

ستیانوف سکوارتسوف . در خاتمه : اظهار آرزو کرد « سائر ملل شرق که هنوز هم در زیر رقت جها نگیران هستند آن چنان آزادی و استقلالی بدست بیاورند که افغانستان بان نائل شده است».

سپس ستیانوف سکوارتسوف و سائر همکاران ( انستیتوت لینن ) تمام شعبات مؤسسه را از نظر ملا حظة امان الله شاه غازی گذرانیدند. امان الله شاه غازی بساعت (۳) بعد از ظهر افغانهای سقیم مسکو را بحضور خود پذیرفتند و لطف و شفقت بسیار با آن برادران افغان خود نمودند و این مراسم برادرانه و وطنخواهانه تقریباً یک ساعت را دبر گرفت .

امان الله شاه غازی به ساعت (۴) و (۳۰) دقیقه عصر برای بازدید [دارالد هاقین] تشریف فرما گردیدند. نماینده دهقانان (زارعین ماشینی) ایالت مسکو ، بحضور امان الله شاه غازی تهنیت عرض کرد و خواهش نمود که هدیه دهقانان (زارعت گران دستی) را قبول فرمایند . هدیه عبارت بود از یک جعبه بزرگ و نقاشی مخصوص محتوی مجسمه های سلبس بالباس های رنگا رنگ که تمام مردمان مختلف ، س، س، س، ر - را نشان میداد - بحضور امان الله شاه غازی تقدیم گردید . وعلاوه بر آن جعبه های ظریف کار و دسته های قلاب دوزی شده و روی میزی طلا کاری وسائراشیای دیگر نیز به پیشگاه پادشاه غازی اهداء شد.

در موزه بیطاری (دارالدهاقین) پادشاه غازی پیش از یک ساعت توقف فرمود.

و تماشای اشیائی را که در معرض نمایش گذاشته شده و مربوط به نگاهداری و تیمار-  
داری حیوانات بود. بدقت تماشا نمودند. و شرح و توضیح هر یک را از  
موظفین نمایشگاه معلوم میخواستند.

## دعوت بافتخار ورود امان الله شاه غازی از طرف کمیسیون ملی

### امور خارجه - مسکو

شام جمعه (۱۵) ثور - با افتخار تشریف آوری امان الله شاه غازی در مسکو از طرف  
قرالخان کمیسیون ملی امور خارجه محفل دعوت رسمی برگزار شد. در دعوت اعضای  
حکومت روسیه شوروی و کورد یپلوما تیک مقيم مسکو اشتراک نمودند.

\* \* \*

### گزارش روز شنبه (۱۶) ثور

امان الله شاه غازی بتاریخ شنبه (۱۶) ثور با همراهان سفر شان ، به  
فابریک نساجی (تریخکورونی) تشریف بردند.  
رئیس شعبه خارجه اقتصادیات ملی (آرالوف) و مدیر فابریک ازامان -  
الله شاه غازی پذیرایی نمودند. آرالوف تمام مراحل پیشرفت صنعتی شوروی  
و تاسیس شورای اقتصادیات ملی جما هیر متحده شورائیه و نیز ترتیبات  
دو اثر فابریک مذکور را بحضور پادشاه افغانستان توضیحات داد  
بطور مثال ، روابط تجارتي افغانستان و شوروی را بیان نمود  
و قریب باندازه پیش از جنگ نشان داد و اظهار یقین نمود که روابط اقتصادی  
مملکت شان را به افغانستان وسیعتر بسازند. امان الله پادشاه افغانستان در  
جواب رئیس شعبه اقتصادیات ملی روسیه شوروی (آرالوف) مختصر

اظهار فرمود که: معاهده تجارتي منعقد شود. و گفت: روابط تجارتي بي شبهه خوب خواهد شد. اما توضيحات مزید نفرمودند. آرا لوف و مدير فابريک، سپس سائر جريانات فابريک تريخکورو ني را از قسمت هاي نختابي و پارچه بافي ماشين هاي اتومات که در همان فابريک تاز ساخته شده بود، از نظر ملاحظه اسان الله شاه غازي پادشاه افغانستان گذارش دادند. اسان الله شاه غازي - در ختم بازديد فابريک [دارالرضاعه] محل شير - خوارگان و پرورشگاه اطفال را که در حوزه فابريک، بر اي پرستاري اطفال شير خوار کارگران بنايافته بود، از نظر گذرا نيدند. و نيز کلوپ قرائت خانه و کتابخانه فابريک را ملاحظه کردند اما در ختم مشاهدات فابريک و شعبات فني و اداري آن [دارالرضاعه] را بيشتتر پسديدند. زيرا که بر اي اطفال کارگران بز و گترين کمک و مساعدت است. و هم اطفال درست تربيت ميشوند.

### بازديد عمارت قشون بحريه سرخ

اسان الله شاه غازي باسلکه ثريا و همراهان سفرشان در همين روز شنبه (۱۶) ثور براي بازديد مؤسسه يي بنام (عمارت قشون بحريه سرخ) تشريف بردند. از طرف وار شيلوف کميسا رسلي حربه و بحريه و رئيس شوراي حربي انقلابي استقبال بعمل آمد. سپس وار شيلوف، سائرها صاحبمنصبان را بحضور اسان الله شاه غازي، معرفي نمود و در داخل مؤسسه دعوت سجلی نيز بافتخار تشريف آوري پادشاه افغانستان، ترتيب يافته بود. پس از ختم دعوت علمي و تدقيقي عمارت قشون بحريه سرخ به اسان الله شاه غازي نشان داده شد. و در سينماي مؤسسه مذکور، اخبار يوسي قشون را نمايش دادند.

پس از بازدید آنجا به سوزه عمارت قشون بحریه سرخ تشریف بردند. در آنجا قبلاً آثار مربوط به جنگ استرداد استقلال افغانستان ترتیب یافته و از حضور پادشاه غازی گذارش یافته بود). در ختم معاینه، وارشیلوف از جانب شورای حربی انقلابی یک شمشیر و یک خنجر بیش قیمت، به حضور امان الله شاه غازی سرعسکر مظفرو قهرمان استرداد استقلال افغانستان اهداء کرد. و قبونیوف رئیس مؤسسه مزبور بنام شورای سرکزی (عمارت قشون بحریه سرخ) یک البوم که حاوی نظا منامه قشون سرخ بود، با هدایای شاهو اردیگر بحضور فرمانروای دولت مستقل و قوماندان اعلی اردوی افغانستان تقدیم نمود. وارشیلوف نطقی بزبان روسی ایراد کرد. و امان الله شاه غازی بجواب وارشیلوف نطقی فرمود. وارشیلوف یک میل تفنگ اعلی بحضور ملکه ثریا نیز تقدیم کرد. شاه و ملکه افغانستان و همراهان سفرشان سه ساعت مصروف بازدید عمارت قشون بحریه سرخ بودند. در شام همین روز بافتخار تشریف آوری امان الله شاه غازی در مسکو در سفارت افغانی مقیم مسکو، دعوت بعمل آمد. پادشاه و ملکه افغانستان و همراهان سفرشان، در آن دعوت تشریف داشتند.

### گذارش یکشنبه (۱۷) ثور

امان الله شاه غازی بانفری معیتشان بتاریخ (۱۷) ثور بمیدان سرکزی هوا بازی مسکو تشریف بردند. وارشیلوف و نیوکید زه و قرالخان و باقی اعضای شورای حربی (س-س-س-ر) و صاحب منصبان بزرگ قشون از ورود امان الله شاه غازی استقبال نمودند، و متجا و زاز صد طیاره به استقبال به هوا پر واز نمود.

بعد از آن پادشاه غازی آشیانه‌های طیای را از نظر گذرا نیدند.

وساعت (۴) بعد از ظهر بمیدان اسپ دوانی تشریف بردند. و جلالتمآب کالینن رئیس جمهور و قرالخان کمیسار ملی اسو ر خارجه و کویا کوف کمیسار ملی. از تشریف آوری شان استقبال نمودند. و نیز لیتونیوف - لو ناچارسکی - سیکویان - و سائر صاحبمنصبان بز رگ قشون سرخ و کور دیپلوماتیک مقیم مسکو، در آنجا حاضر بودند. ساعت (۴) و (۵۵) دقیقه مسابقه‌ی موسوم به [افغانستان مستقل] شروع گردید. امان‌الله شاه غازی به شخصی که جائزه را حاصل کرد، نوازش و مهر بانی زیاد فرمودند.

شام همان روز پادشاه غازی و همراهان سفرشان در [اپرای] بزرگ تشریف بردند و تمام اعضای حکومت [س-س-س-ر] و کور دیپلوماتیک و افغانهای مقیم مسکو حضور داشتند.

### گذارش دوشنبه (۱۸) ثور

بتاریخ دوشنبه (۱۸) ثور، امان‌الله شاه غازی با همراهان شان و جلالتمآب کالینن رئیس جمهور و تالا کویتسیلوف مدیر اداره صنایع جنگی تمام کارخانه را ملاحظه فرمودند و به ساعت (۱۲) و (۳۰) دقیقه برای بازدید دارا لفنون دولتی مسکو تشریف بردند. در تالار مخصوص دارا لفنون - لو ناچارسکی و زیر معارف و پیشینسکی مدیر دارا لفنون از ورود پادشاه غازی استقبال نمودند. پس از ظهر جلالتمآب چیچرین و زیر اسو ر خاریه شو روی، به حضور پادشاه معارف خواه افغانستان باریاب گردید. و پادشاه افغانستان با چیچرین صحبت طولانی فرمودند. موضوع صحبت تحقیق پر و گرام



دارالفنون مسکو - و دوره تحصیل و شرایط پذیرفتن طلاب خارج و مصارف هر یک طالب العلم در ماه و سال مورد بحث بود .

## سفر امان الله شاه غازی از

### مسکو بجانب لنین گراد

امان الله شاه و ملکه ثریا و همراهان شان شام سه شنبه (۱۹) ثور از مسکو به سواری ریل عازم لنین گراد گردیدند . شب در ریل به راحت گذشت . ساعت (۱۰) و (۵۵) دقیقه صبح چهارشنبه (۲۰) ثور وارد لنین گراد شدند . قرالخان کمیسار سلی اسور خارجه و ارشیلوف و کالانتای خانم و ستارک خانم نیز در همان ریل حامل شاه و ملکه افغانستان بصفت سمانداران رسمی حاضر بودند . کالانتای خانم کالینن رئیس جمهور و ستارک خانم همسر سفیر کبیر روس مقیم کابل - دو نفر سمانداران ملکه ثریا بودند . در ایستگاه ریل لنین گراد [ پترو زبورگ ] گارد احترام حاضر و عسا کمرصف بسته بودند . گاگاماروف رئیس کمیته اجرائیه شورای لنین گراد و فرمانده قشون لنین گراد و زمامداران کشوری با مسلمانان تاتاری ساکنان لنین گراد در ایستگاه ریل حاضر بودند .

ریل در لحظاتی که سو زیک ترانه ملی افغانی و مارش بین المللی را می نواخت وارد ایستگاه شد . در وقت خروج پادشاه و ملکه افغان از ریل، گاگاماروف خیر مقدم گفت . و بعد از آن مستقبلین را بحضور پادشاه غازی معرفی نمود . پس از مراسم استقبالیه، امان الله شاه غازی به سعیت و ارشیلوف - قرالخان - گاگاماروف و همراهان سفرشان از مقابل صفوف گارد احترام عبور و ضمن معاینه و قبول رسم سلام ، از سر بازان سرخ احوال

پرسی فرمود . و بعد از آن شاه و ملکهٔ افغان ، باهمراهان بسواری موترها  
بطرف قصر موسوم به (دیمنی دوارتس) حرکت کردند.

### گزارش پنجشنبه (۲۱) ثور

امان الله شاه غازی ، بتاريخ پنجشنبه (۲۱) ثور به ساعت (۳) بعد از ظهر  
سعیت و ارشیلوف - قرالخان - و همراهان سفرشان، برای بازدید و دخانه  
نیو ارا - نزدیک ارسی تاژ ( قصر زمستانی ) تشریف بردند . و ضمناً  
فابریکهٔ شیشه سازی دولتی را تماشا نمودند . به منظوری اینکه مؤسسه  
ساختمان ظرف شیشه یی و باصطلاح عام چینی سازی در کشور خود  
افغانستان بوجود بیارد ، در اطراف دستگاه های شیشه سازی لینن گراد  
سؤالات زیاد از اهل فن نمودند .

### گزارش جمعه (۲۲) ثور

امان الله شاه غازی به همراه ارشیلوف و قرالخان و رفقای سفرشان  
به ساعت (۹) صبح جمعه (۲۲) ثور (۱۱) سی در یک کشتی جنگی بزرگ  
نشسته به بندر ( کرونشتا ) تشریف بردند . در آنجا جهازات جنگی بحر  
( بالتیک ) را ملا حظه فرمودند . حین وصول موکب امان الله شاه غازی  
از مقابل جهازات جنگی بیست و یک ضرب توپ برسم استقبال و احترام  
شلیک گردید . و تمام ماسورین و صاحب منصبان بحری در سطح جهازات خود  
برای رسم احترام صف کشیده بودند . مو زیک سارشیلی افغانی و بین -  
المللی رانوخت . امان الله شاه غازی پس از رسم قبول سلام و معاینه قوای  
بحری باهمراهان به (سارت) کشتی بزرگ جنگی تشریف بردند . و در

آنجا نیز استقبال، نهایت پر شکوهی از قهرمان آزادی افغانستان و تکان دهنده  
مشرقیان بعمل آمد. اسان الله شاه (مارت) را مفصل معاینه نمودند.  
پس از آن حصه بی داخلي کشتی را ملاحظه کرده و وضع زندگانی  
افراد سرخ قوای بحری را بادقت ملاحظه کردند. بعد از صرف نان چاشت.  
اسان الله شاه و همراهان سفر و هیأت مهمانداران رسمی، بطرف بندر سر-  
اجعت نمودند. و مسابقه بی تیراندازی را تماشا کرده و بعد از آن بدیدن  
ساحات شهر پرداختند و به ساعت (۷) شام به لینن گراد سر اجعت کردند.

### شنبه (۲۳) ثور

صبح شنبه (۲۳) ثور، اسان الله شاه غازی، با همراهان سفرشان و  
مهمانداران رسمی، بطرف شهر (واتسکو یهسلو) تشریف بردند. بوقت  
شب تیاتر (اکادسی) را تماشا نمودند.

### یکشنبه (۲۴) ثور

اسان الله شاه یکشنبه (۲۴) ثور به سعیت گاگا ماروف و همراهان به انجمن  
علوم و فنون اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی تشریف بردند. کاپنیسکی  
و اعضای انجمن از پادشاه افغانستان استقبال پر حرارت نمودند. اسان الله شاه  
پس از قبول عرض تهنیت که از طرف کاپنیسکی بعمل آمد، نطق جوایه خود  
را بپایان رسانید. و سپس نمایش مخصوصی را که از طرف انجمن علوم و  
فنون بافتخار تشریف آوری پادشاه غازی ترتیب یافته بود، مشاهده نمودند  
نمایشگاه مخصوص آنجا که سراد از پیداوار زراعتی کشور عزیز  
افغانستان بود، خیلی هاسورد علاقه و دلچسپی شهریاری قرار گرفت. اجزای

این نمایشگاه در سال ۱۳۰۳ ش (۱۹۲۴ م) توسط پروفیسر وادیلوف جمع آوری شده بود. پروفیسر ضمن توضیحات بحضور پادشاه و ملکه ثریا گفت که: «افغانستان قدیمترین مملکت و سرزمین فلاحتی است و از حیث اقسام مختلف گندم فوق العاده مستغنی است». بعد پروفیسر تألیفات خود را درباره وضع زراعت افغانستان به پیشگاه پادشاه افغانستان اهداء نمود. امیران الله شاه، آثار مؤلفه پروفیسر وادیلوف را با تشکر پذیرفت. و بعد با همراهان سفرشان به موزه علمای معادن، انجمن علوم و فنون اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی تشریف بردند. در ختم دیدار از موزه، پروفیسر - بارودین رئیس جمعیت مستشرقین تألیفات خود را در خصوص افغانستان که از چند سال فراهم آورده بود. به پیشگاه امیران الله شاه غازی تقدیم نمود.

## ادای نماز در مسجد لنین گراد

(۱)

امیران الله شاه غازی، در وقت ظهر برای ادای نماز در مسجد لنین گراد رفتند، و بعد از ادای نماز ظهر شهر را گردش نموده و بعداً آساده سفر کریمیا گردیدند.

---

(۱) در برج عقرب سال ۱۳۴۷ ش اینجانب عزیزالدین و کیلی پوپلزائی، مسجد لنین گراد را که در جوار پارک و معبر عمومی واقع است، دیدم که هنوز معمور و در انظار نمایان است. و در اطراف مسجد و بالای دروازه آیات قرآن کریم بر وی کاشی خوانده میشود. و از دیدن آن یادگار اسلامی چشم هر یک بیننده مسلمان روشن میشود. و همین مسجد است که امیران الله شاه غازی بر و ز یکشنبه (۲۴) ثور سال ۱۳۰۷ ش نماز ظهر را ادا، نموده است.

ساعت (۵) عصر (۲۴) ثور، امان الله شاه غازي و سلکه ثريا و همراهان سفرشان، بعزم کریمیا، شهر اینین گراد را ترک گفتند. در ایستگاه ریل گارد احترام حاضر بود (۱) امان الله شاه غازي حین عبور از خاک او کر این به کریمیا عبارت آتی را بذریعۀ تلگرام به جلا لتمام (پیتر و سکی) صدر کمیته اجرائیه او کر انیاسخبره فرمودند.

«آقای پیتر و سکی صدر کمیته اجرائیه سرکزی او کر این! از استقبال صمیمانه پی که در حین ورود سن بخاک جمهوریت متحدۀ شورویۀ او کر انیا ابر از گردید. صمیمانه تشکر سینماییم. و بهترین آرزوهای خود را بر ای شما و مردم او کر انیا ابر از سیدارم.»

امان الله شاه غازي مبلغ ده هزار (روبل) روسی را از طریق وزارت مختاری افغانی مقیم مسکو. برسم اعانه اعطاء نمودند.

---

(۱) بقرار خبر رسمی مسکو - بمناسبت تشریف آوری امان الله شاه در او کر انیا - و لاسنکو و کیل صدر کمیته اجرائیه سرکزی او کر انیا - بر زین و کیل کمیسار ملی امور خارجه - بالیستکی کمیسار مالیه و کاشترین فرمانده قوای بحری او کر انیا و باقی اعضای حکومت او کر انیا - بطرف شهر بیلکو رود سرحد او کر انیا حرکت کرده و از رود امان شام استقبال کردند.

قرالخان اعضای حکومت او کر انیا را بحضور امان الله شاه معرفی نمود و لاسنکو به لسان او کر انیا پی لایحه خیر مقدم بعرض رسانید. و امان الله شاه بجواب او نطقی فرمود، پس ازان وداع کرده و در ایستگاه ریل گردید.

سرادر شیر احمد خان (رئیس شورای دولت افغانستان) که در لینن گراد و مسکو نیز با پادشاه غازی همراه بود. بطرف برلین فرستاده شد. غلام صدیق خان و کیل و زارت امور خارجه افغانستان، ضمن مصاحبه خو دباخبر نگار جریده (مستتیهها) گفت: «مسافرت اعلیحضرت امان الله شاه غازی، به اروپا یک صفت و جنبه علمی را حائز بوده منظور حقیقی تدقیق اوضاع ممالک شرقی، بغرض استفاده از ترقیات حاصله آنها برای بسط و توسعه امور اقتصادی افغانستان ساخته آمده است. ما تا کنون از نتایج حاصله کاملاً خورسند هستیم ما با تمدن ممالک مختلف و نیز با صنایع و سیاسیات آنها آشنا شدیم.

هكذا آن ممالک را نیز اسکان آشنا شدن با سادست داد. از این جهت سیتو انیم بگوئیم که مسافرت اعلیحضرت امان الله شاه اهمیت قابل تقدیر در وضعیت بین المللی افغانستان دارد. و روابط متقابل افغانستان با اتحاد جماهیر اشتراکیه شوریه از بدو تأسیس بر پایه سودت استوار است. شوروی و عقد معاهده پی تجارته بیشتر به حسن مناسبات ممالکتین خواهد افزود.»

\* \* \*

## دوشنبه (۲۵) ثور

ساعت (۸) شام (۲۵) ثور امان الله شاه غازی توسط ریل مخصوص از خارکوف عازم کریمیا گردیدند. سه شنبه (۲۶) ثور ساعت (۱) بعد از ظهر با همراهان سفر شان وارد بندر (سو استوپول) گردیدند. قرالخان و فلو رنسکی و ستارک خانم و جلالتماب توفیق بیگ سفیر کبیرترکیه در (س-س-س-ر) که به سعیت امان الله شاه غازی عازم ترکیه بود، در همان

ریل مخصوص وارد شد. در ایستگاه ریل از ورود پادشاه افغانستان استقبال شاندار و پر شکوه بعمل آمد.

### جمعه (۲۹) ثور

بتاریخ جمعه (۲۹) ثور در میدان ساحل، عساکر برسم استقبال صف کشیده و در پهلوی طاق ظفر، نمایندگان کمیته اجرائیه مرکزی کریمیا و توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه و هیأت استقبالیه دولت جمهوری ترکیه اجتماع نموده بودند. ساعت (۱۱) اسان الله شاه غازی با همراهان سفرشان و قرالخان و باقی سهامداران به سنگر گاه تشریف بردند.

پس از معاینه عساکر، جلالتآب توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه - هیأت استقبالیه دولت ترکیه را بحضور پادشاه غازی معرفی نمود.

\* \*

### تکذیب شایعات

بعد از آنکه اسان الله شاه غازی، از انگلستان عزم سفر جانب دیگر کشورها منجمله مسکو و لینن گراد و اوکراین نمود، از جانب مخالفان شایعات غلط آغاز گردید که منبع آن جرائد هند برطانوی بود این جرائد در برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در سرحدات شرقی و جنوبی افغانستان منتشر میشود. طی آنها سی-نوشتند که: در افغانستان شور و شوق واقع شده و ازین رو اسان الله شاه پروگرام سفر شانرا تغییر داده از رفتن به روسیه شوروی صرف نظر نموده است و در چند روز نزدیک وارد کابل میشود. در مورد بازگشت محمود طرزی وزیر امور خارجه که برای معالجه خود به اروپا رفته و بعد از علاج به

همراه شهزاده رحمت‌الله طفل شش‌ساله بتاریخ یکشنبه (۳) ثور سال مذکور به کابل بازگشت نمود، نیز می‌گفتند که: محمود خان وزیر اسور خارجه نسبت به بر و زشورش در افغانستان ترك ادامه سفرار و پانموده و افس بکابل برگشت. این شایعات که منابع آن نمایان بود، بوسیله جرائد کابل تکذیب گردید و ناگفته نماند که آتش اغتشاش از همین فرصت که افغانستان رو بترقی دوره جدید عهدامانی گذاشت، افر و ختن گرفت.

چون وضع شورش در سمت شمالی کابل نمایان شده و مردم ظاهر آ از حکام آن سمت شکایت داشتند. علیا حضرت والده امان‌الله شاه‌غازی به مجدولی خان و کیل مقام سلطنت توصیه کرد که جداً متوجه آن سمت باشد.

مجدولی خان - مجداسان خان سابق حاکم کلان دایزنگی را بتاریخ چهارشنبه (۱۳) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی حاکم اعلی‌سمت شمالی کابل مقرر نمود (۱) و در گوشه فرمان تقرر او نوشت: «باسرا علی حضرت معظم‌غازی - مجدولی». علیا حضرت بازهم قانع نشده به مجداسان خان حاکم اعلی‌سمت شمالی هدایت داد که حین ورود به چهاریکار و جبل‌السراج، تمام بزرگان و صاحب‌رسو خان مناطق کوه‌هداسان و کوهستان - تگاو و نجراو و ریزه کوهستان -

---

(۱) مجداسان خان بن‌بای مجدخان فراشباشی چون در سالهای ۱۲۹۸ و ۱۲۹۹ ش در کوهستان و پنجشیر و کوه‌هبند - ایام حکمرانی خود سکاتب ابتدائی تاسیس نموده و با مردم سمت شمالی گزاره نیک نموده بود، اسید سیرفت که در امنیت و آرامی سمت مذکور خدمت بهتر بتواند. و از همین جهت در این بار حکمران کلان تمام سمت شمالی مقرر گردید.

(عزیزالدین و کیلی پوپلزائی)



پنجشهر - غور بند و کوهبند را که ابراز آزردگی از حکام سی نمایند ، همه را احضار نموده بذریعۀ تلیفون به قصر علیا خبر بدهد تا خود به جبل السراج آمده عرایض و شکایات شانرا بشنوم تا دلائل شان از چه قرار است .

مجداسان خان حاکم اعلی ، صاحب رسو خان سمت شمالی را به جبل السراج احضار نموده و بذریعۀ تلیفون به قصر علیا خبر داد . علیاحضرت بهمراه کرنیل حضور (مجد عمر خان برادر اندر خود) و هیأت نظامی رسالۀ شاهی بسواری سو تروارد جبل السراج گردید سرکردگان سمت شمالی عرض سلام فرستاده و مبلغ ده هزار افغانی با احترام و رود علیاحضرت تقدیم نمودند . علیاحضرت از وضع صادقانه آنها اظهار ممنونیت نموده و اما مبلغ مذکور را واپس بخود شان اعطاء کرده گفت : دولت ز شما طاقت میخواهد و شما از دولت عدالت بخواهید و گفت : پسر من برای خدمت و بهبود احوال شما مردم افغانستان این رنج سفر طولانی را قبول نموده است . بزرگان سمت شمالی - بجز اب پیام علیاحضرت که بوسیله مجد عمر خان کرنیل باو شان ابلاغ شد ، گفتند :

همانطوریکه اسیر صاحب شهید ما را در همین جا (جبل السراج) بلفظ فرزند خطاب فرموده است . ما همه فرزندان شما مادر بزرگ خود هستیم . و در انجام عرایض آنها که پر از کلمات ایثار و فدویت و خدمتگذاری بود ، علیاحضرت فرمود که : مرجع عرایض و شکایات شما دفتر نظمیۀ خود من است و اینک پیش از آنکه شما به کابل سرگردان شوید ، من خود به جبل السراج آمده سؤال می کنم که شکایات شما از چه قرار و کدام حاکم و یاسامو رحکومت در حق شما و ارسی نکرده است تا خود بازخواست کنم . و گفت : من امروز برای این شماریش سفیدان را نخواستم که شما هر یک خود در اصدقۀ

وفدای حکومت بنمائید، و هم این رانمی خواهم که شما در حق کسی تهمت کنید و خواهش من آنست که اگر حکام و ماسورین بحال شما ظلم کرده و یا شکایات شما را بدولت نرسانده اینک من خود آمده‌ام که بدانم عرایض و شکایات از چه قرار است و شما کدام یک از ماسورین را سوئال سو رسیدانید. و هم باید اشخاص مضر و ماخل امنیت را معرفی کنید.

همگان بزرگان و صاحب رسو خان سمت شمالی بجز دعا گوئی حرفی نگفته سکوت اختیار نمودند. علیا حضرت شب را در قصر جبل السراج گذرانید و فردا بطرف شهر کابل عودت نمودند. بعد از آن وضع امنیت و آراسی حکمفرما گردید. و تا برج اسد سال مذکور حرکتی مخالف امنیت از سمت شمالی رخ نداد. و ماسورین حکومت نظر بهدایات اکید علیا حضرت، خیلی عادلانه و محتاطانه رفتاری کردند. و این وقت فهمیده شد که تحریک شورشها از جای دیگر و بوسائل دیگر است و به اجرا آت ماسورین و حکام ربطی ندارد. و مصادف بهمین اوقات خبری از سمت جنوبی بکابل رسید و گفته شد که نواده اسیر محمد یعقوب خان وارد سرحد جنوبی شده و می- خواهد مانند کاکای خود عبدالکریم فتنه ایجاد کند. و تفصیل این خبر در صفحات بعد نوشته میشود.

\*\*\*

## اساس روابط دوستی افغانستان و روسیه شوروی

در ضمن تاریخ سفر رسمی اسان الله شاه غازی جانب روسیه شوروی، از اساس این روابط شارتی نمودیم. و چون تفصیل آن از وظایف این کتاب می نماید، از روی اسناد معتبر مطالب آتی را از نظر سی گذرانیم:

از سواد عهدنامه‌یی که در (۳) مارچ سال ۱۹۱۸ میلادی در بین دولت روسیه با دیگر دولت‌های بزرگ در شهر بریست لیتوفیک عقد و امضا گردید گفته شد: «دولت افغانستان مستقل است، ضمیمه هیچ یک دولت دیگر نمیشود و دولت امضاءکننده گان صلح، موظف اند که استقلال سیاسی و اقتصادی افغانستان را محترم شمارند». دولت افغانستان بتاریخ (۴) سرطان سال ۱۲۹۷-ش مضمونی را در کابل انتشار داد و گفت: «بافقره هفتم این عهدنامه، استقلال سیاسی و اقتصادی و تمامیت سلطنت و حاکمیت افغانستان، از بزرگترین دولت‌های دنیا، تصدیق و محترم شناخته شدن دایله آن نمیشود که نبود و حال شد. بلکه تائید و تصدیق استقلال اصلی سابق که افغانستان آنرا از آغاز خلقت خود حائز بوده، شده است».

روی همان اساس اسان الله شاه عصر روز جمعه (۲) حوت ۱۲۹۷ شمسی گفت: «من این لباس سربازی را از بدن خود برودن نمیکنم تا که لباس استقلال را برای شما ملت افغانستان تهیه نسازم». و گفت: «ازین ساعت بعموم اهالی افغانستان خاطر نشان و به سائر دول عالم اعلان مینمایم که: افغانستان در همه امور و شئون داخلی و خارجی خود یک دولت آزاد و مستقل است». و گفت: «جانم را که من در راه خدمت ملت برای فدا کردن حاضر کرده‌ام، در مدافعه استقلال فدا می‌کنم». و بهمین تاریخ در اولین اشتهار خود نوشت: «من تاج سلطنت اسلامیة افغانیه را بنام استقلال و حاکمیت آزادانه داخلی و خارجی افغانستان بسر نهاده‌ام». و نوشت که: «افغانستان هر وقت آزاد و مستقل بوده و خواهد بود».

چون این خبرهای بزرگ رسماً بسمع جهانیان رسید، همسایه بزرگ شمالی ما بری ایلینچ لینن او لتر دست دوستی بجانب افغانستان مستقل دراز کرد.

اولین قاصد پیام آور دوستی آن ملت شخصی بنام ایشان جنیدوار د کابل شد  
و جلوس اسان الله شاه را تبریک گفت .

اسان الله شاه بتاريخ پنجشنبه (۶) حمل سال ۱۲۹۸ شمسی از جلوس خود به  
لینن خبر داد و طی آن تمایل مردم افغانستان را در مورد استقرار و ابطدو-  
ستانه بادولت روسیه شوروی اعلام داشت و نوشت که :

«از آنجا که شما حضرت عالی دوست محبوب و بزرگساز رئیس جمهور  
کشور معظم روسیه باتفاق دیگر رفقای خود دوستان بشریت و وظیفه پر  
افتخار و شرافتمندانه مراقبت از صلح و آسایش افراد را بعهده گرفته اید و  
اصول آزادی و برابری حقوق کشورهای سراسر جهان را اعلام ،  
داشته اید ، من خوشوقتم از اینکه برای اولین بار  
از جانب ملت ترقیخواه افغانستان ، پیام دوستانه و واقعی کشور مستقل و  
آزاد افغانستان را بر ای شما ارسال میدارم .

لینن - نامه دوستانه باین عبارت نوشته از مسکو بکابل فرستاد . که  
تاریخ تحریر آن مطابق پنجشنبه (۳۱) ثو رسال ۱۲۹۸ ش است :  
نخستین نامه از طرف ملت مستقله افغان که مشتمل بر پیام دوستانه به  
ملت روس و خبر دهنده از جلوس آن اعلیحضرت بر اورنگ تاجداری  
مملکت افغانستان بود ، رسید . به ملت آزاد و مستقل افغان که آزادی خود  
را با کمال دلاوری از تسلط جبین خارجه مدافعت کرده است ، سبادت سینمائیم  
..... اراده آن اعلیحضرت را در عقد مناسبات دوستانه با هالی روسیه  
با کمال خوشی استقبال کرده از آن اعلیحضرت خواهش میکنیم که نماینده  
افغانستان را در شهر مسکو معین فرمایند . و ما هم از جانب خود میخواهیم

نمایندگان حکومت کارگران و کشاورزان به شهر کابل روانه نمائیم....  
 برقرار شدن مناسبات دیپلوماسی فیما بین دو ملت بز رگ روس و افغان باعث  
 خواهد شد که این دو ملت دست یاری و معاونت به همدیگر داده هر گونه  
 سوی قصدی که از جانب غارتگران خارجه بر آزادی سلسله آنها واقع شود،  
 دفع و بر طرف نمایند. از فرستادن سلام دوستانه خود بمردم آزاد  
 افغانستان خود را خوشبخت شمرده از آن اعلیحضرت تمنای کنم که سلام  
 ما را که دوستان صمیمی اهالی مملکت آن اعلیحضرت هستیم از ما بپذیرید».

امان الله شاه بتاريخ دوشنبه (۱۷) حمل سال ۱۲۹۸ ش در پیام دوستانه که  
 برای لین فرستاد گفت « دولت افغانستان که خلقت و طبیعت آنرا از اساس  
 و بنیادش باحریت و مساوات عالم انسانها شریک ساخته بوده است.....  
 این نخستین دفعه است که بنام ملت مستعد باتکامل افغان، از طرف دولت  
 مستقل و آزاد افغانستان به ارسال این نامه و دادیه خود در اختیار می شمارم»

لین در نامه خود به امان الله شاه نوشت بادر یافت اولین پیام تبریک از  
 طرف ملت آزاد و مستقل افغانستان. بمردم روسیه و اطلاع از جلوس آن  
 اعلیحضرت به تخت سلطنت عاجلاً از جانب حکومت کارگری و دهقانی و همه  
 مردم روسیه به ملت افغانستان که قهرمانانه از آزادی خود در مقابل استیلا  
 گران اجنبی دفاع میکند. متقابلاً تبریک می گوئیم. حالیه کشور بر و مند  
 افغانستان یگانه کشور اسلامی مستقل در دنیا است و دست تقدیر این وظیفه  
 تاریخی خطیر را بعهده ملت افغانستان گذاشته که خلق های اسیر و مظلوم  
 مسلمان را پیرامون خود متحد سازد. و آنها را براه آزادی و استقلال سوق دهد».

امان الله شاه بتاريخ دوشنبه (۳۱) حمل سال ۱۲۹۸ ش هیأت سفارت

فوق العاده را از کابل بجانب تاشکند و مسکو فرستاد و نامه دوستانه باین عبارت برای لینن نوشت : « اینک که هیأت سفارت سر خصه دولت علیه ام را که به معیت سفیر فوق العاده سر خصه ام عالیقدر جنرال محمد ولی خان بسوی اروپا از بلاد سعمو ره آن دولت معظمه دوست همجواری خود فرستاده ام . عطف توجه اولیای دولت معظم له ، را بر روابط دوستانه و سر او دات خالصانه بین الدولتین علیتین دعوت نموده و بمعزی الیه اجازه داده ام که زمینه ابتدائی دوستی دولتین را حسب لزوم به مذاکرات شفاهی که منافع متقابل را تأمین نماید ، فراهم کند . »

هیأت سفارت فوق العاده افغانستان نسبت موانع راه بتاریخ (۱۸) میزان سال ۱۲۹۸ ش وارد مسکو شد . و هیأت سفارت روسیه در فصل بهار سال ۱۲۹۸ ش وارد کابل شد . سفیر آن موسیو براوین و زبان دری را سیدانست .

بتاریخ یکشنبه (۲۰) میزان ۱۲۹۸ ش محمد ولی خان سفیر فوق العاده افغانستان با کمیسر سلی اسو ر خارجه شو روی روسیه در مسکو ملاقات نمود . کمیسر سلی گفت : جمهوری روسیه به دوستی با افغانستان اهمیت مخصوص میدهد و به استواری آن امیدوار بوده برای نقش مردم افغانستان در مبارزه بخاطر آزادی مشرق زمین ، نظر به موقعیت جغرافیایی افغانستان و قدرت عسکری مردم قهرمان آن ، ارزش مخصوصاً زیادی قائل میباشد .

روز (۲۲) میزان ساعت (۷) بعد از ظهر ، لینن رئیس شو رای کمیساری سلی در اتاق کار خود از محمد ولی خان رئیس هیأت سفارت فوق العاده افغانستان استقبال نمود و گفت : « بسیار خوشوقتم که نماینده مردم

دوست ما افغانستان را که ظلم می بیند و بر ضد امارت اسپر یا لستی مبارزه میکند، در پایتخت سرخ حکومت کارگران و دهقانان می بینیم» این ملاقات بیش از نیم ساعت دوام نمود. محمد ولی خان در همین ملاقات اعتمادنامه خود را که سزین به اسضای امان الله شاه و تاریخ تحریر آن (۳۱) حمل ۱۲۹۸ ش بود به لینن سپرد. محمود طری و زیراسو و خارجه افغانستان در ماه قوس سال ۱۲۹۹ ش عنوانی چیچرین کمیسار ملی اسور خارجه جمهوریت روسیه شو روی نوشت:

« جنرال محمد ولی خان که سفیر فوق العاده مرخص شده به نزد حکومت متبوعه شما اعزام گردیده است. چون خبر تخت نشینی متبوع سفیرم اعلیحضرت امان الله خان غازی را بدولت های اروپا با بلاغ نمودن اسور فرموده شده در باب آسانی سیاحت شان در خصوص تأمین عزیمت شان به اروپا بایک طریق مناسبی دلالت عالی شمارا با کمال شکران تلقی خواهیم نموده. این هم یکی از جمله تمنیات ماست که حامل تذکره حیات عطوفت مآب بدری بیگ افندی که هم در باب حیات و انطباعات شخصی خودش و هم در خصوص حسیات مخالفت کارانه ما در نزد والای شما یک ترجمانی میباشند. هر صورت نائل اعتماد فرموده شود» (۱).

در تاریخ یکشنبه (۹) حوت سال ۱۲۹۹ ش معاهده دوستی فیما بین دولت افغانستان و دولت روسیه شوروی در مسکو با مضماً رسید. از طرف افغانستان:

---

(۱) جمال پاشا و بدری بیگ افندی در سال ۱۲۹۹ ش وارد کابل شده بودند. جمال پاشا همزمان خاص در نزد امان الله شاه در کابل و بدری بیگ در ماه قوس سال مذکور از کابل به مسکو عزیمت نمود.

محمد و لی خان - میرزا محمد خان - غلام صدیق خان - و از طرف روسیه شو روی  
چیچرین و قار خان - امضاء کرده اند و در ماده اول معاهده مذکور نوشته  
شد که «به منظور استحکام مناسبات دوستانه فیما بین افغانستان و روسیه و برای  
حفاظت استقلال واقعی افغانستان منعقد شده است».

\* \* \*

## مراسله و . ا . لنین عنوانی اعلیحضرت امان الله شاه غازی پادشاه افغانستان

(سورخ . ۲ - اپریل - اول سی ۱۹۲۱ مطابق حمل و ثور . ۱۳۰۰ ش )

«به حکمران روشن ضمیر و بانوی ثابت قدم مبانی استقلال دولت علیه  
افغانستان و محافظ آن اعلیحضرت همایونی امیر افغانستان امان الله خان .  
حکومت جمهوریت شوروی فدراتیف سوسیالیستی روسیه از  
مکتوب های دستخطی و خیالات عالی ، دوستانه و صادقانه شما در خصوص  
مناسبات فیما بین دولتین علیتین افغانستان و روسیه اظهار تشکرات خود را  
به شما سینماید .

من از سیمونی طالع ، بشما اطلاع میدهم که معاهده دوستانه فیما بین  
دولتین در مسکو بتاريخ (۲۸) فبروری سنه ۱۹۲۱ - از طرف وکلای مختاری  
دولتین امضا یافت و از طرف هیأت اعلی جمهوریت شوروی فدراتیف  
سوسیالیستی روسیه . یعنی قوسیتة اجرائیة مرکزیة شوروی وکلای



سخت کشان و دهقانان و سیاه و سرخ تمام روسیه تصدیق شد. معاهده  
فیما بین دولتین رسماً دوستی و دوست باهمی را که از عرصه دو سال  
فیما بین افغانستان و روسیه رو به ترقی دارد، محکم کرد و برای استحکام  
آن نماینده دولت علیه افغانستان مقیم روسیه عالیجناب محمدولی خان و نماینده  
مختار فوق العاده جمهو ریت شو روی فدرا تیف سوسیالیستی روسیه مقیم  
کابل یعنی یاکوب زستوریتس (۱) سعاعی زیادی بجا آورده محکم کردند.  
حکومت سویتی روسیه و دولت علیه افغانستان در مشرق سفاد مشترک  
دارند و هر دو دولت استقلال خود را محترم می شناسند و یکدیگر را و جمیع  
سلل شرقیه را مستقل و آزاد دیدن خواهش دارند. هر دو دول سو صوفه  
را نه فقط اوضاع فوق الذکر باهم مقارب میسازند، بلکه خصوصاً فیما بین  
افغانستان و روسیه چنین مسایل نیست که از آنها احتمال اختلاف فیما بین  
پیدا شود و یک اثر نامالایم بر دوستی افغانی و روسی بیفتد. روسیه  
قدیم ابداً غائب شد و اکنون همسایه شمال دولت علیه افغانستان، روسیه  
سویتی جدید است که دست دوستی و برادری به تمام سلل شرقیه و از همه اول  
به ملت افغانی دراز کشیده است. دولت علیه افغانستان یکی از اولین دول

---

(۱) سو ریتس سفیر مختار فوق العاده در سال ۱۲۹۹ ش وارد کابل گردید  
و تا ماه اسد سال ۱۳۰۰ ش در کابل اقامت داشت. و در سال مذکور بعوض  
اورسکول نیکوف سفیر مختار فوق العاده بدربار کابل معرفی و تاریخ  
ورود او در کابل (۲۵) ماه سرطان سال ۱۳۰۰ ش است. سو ریتس نیز  
تا این وقت در کابل بود و هر دو سفیر در قلعه فتوح چهاردهی اقامت داشتند  
و مقام سفارت روس در اول در ههانجا بود.

بود که نمایندگان آنرا ماباطیب خاطر در مسکو خیر مقدم کردیم و به سرت  
این امر را اظهار میکنیم که اولین معاهده در خصوص دوستی که ملت  
افغانی منعقد نمود معاهده با روسیه سویتی بود. سابقین داریم که  
خواهش بغایت صادقانه ماصورت تکوین خواهد پذیرفت و دولت روسیه  
سویتی مدام دوست اولین دولت علیه افغانستان برای بهبود  
هر دو ملت خواهد بود.»

دولت روسیه شوروی بوسیله سوریتس سفیر فوق العاده جمهوری  
شوروی فدرا تیف سوسیالیستی در شمالک آسیای وسطی بتاريخ چهارشنبه  
(۲۷) اسدسال ۱۲۹۹ ش استیشن رادیو تلگراف بادسته متخصصین و سیخانیک  
های شوروی در کابل تعرف نمود. محمود طریزی وزیر امور خارجه - توران  
شاه و غلام حیدر دو نفر افغان را نزد سوریتس فرستاد تا در تأسیس دستگاه  
رادیو تلگرام بیسیم همکاری نمایند.

امان الله شاه غازی بوسیله تلگراف این مضمون را به مسکو مخابره نمود:  
«با اولین تلگرام که توسط رادیو تلگراف که به قسم تحفه به افغانستان  
داده شده و برای من خیلی ذیقیمت است برای رفیق بسیار محترم لینن تشکرات  
خود را تقدیم میدارم.»

روز پنجشنبه (۵) جنوری سال ۱۳۰۰ ش روزن برک سرکاتب  
سفارت دولت روسیه به جمعیت خود وارد کابل گردید. رسکول  
نیکوف سفیر مختار دولت روسیه بتاريخ شنبه (۲۵) سرطان سال ۱۳۰۰ ش  
(بعوض سوریتس) وارد کابل شد.

تایژ نیک قونسل جدید روسیه شوروی متعین هرات بتاريخ سه شنبه

(۱۳) سرطان ۱۳۰۱ ش و ارد هرات گردید

رسکول نیکوف در ماه قوس ۱۳۰۲ ش از کابل مرخص و پس از مرخص شدن او سولوفیف شارژ دافر سفارت مختاری روسیه شو روی وارد کابل و روز شنبه (۱۱) حوت ۱۳۰۲ ش از کابل مرخص شد. و بجای او (والتر) سر کاتب اول سفارت در کابل وظیفه شارژ دافر را تاحین و رود سفیر مختار جدید ایفاء مینمود.

لیئونید ستارک سفیر مختار جدید دولت روسیه شو روی بتاریخ چهارشنبه (۴) سرطان سال ۱۳۰۳ ش وارد کابل شد. و در همین دوره سفارت او امان الله شاه جانب اروپا سفر نمود. خانم ستارک در مسکو سهامدار ملکه ثریا بود. لیئونید ستارک در اواسط ماه سنبله سال ۱۳۰۸ ش از کابل عازم مسکو و در برج قوس سال مذکور واپس وارد کابل و تا ماه حمل سال ۱۳۱۵ ش در کابل بود،

\* \* \*

وزیر امور خارجه شو روی روز یکشنبه (۱۱) سنبله سال ۱۳۰۱ ش گفته بود: «روسها همیشه کوشش خواهند کرد که همسایه نیک و خیر خواه افغانستان باشد تا بتواند دوستی عالم اسلام را بدین وسیله کسب و کماهی کند.

مجموعه اسناد روابط افغانستان و اتحاد شو روی از روی کلمکسیون های جرائد داخلی و خارجی زیاد بنظر میرسد و شمه یی از آن را در این صفحات آورده ایم و متن معاهدات سال ۱۲۹۹ ش و ۱۳۰۵ ش نیز بیچاپ رسیده و اصل اسناد در آرشیف های هردو مملکت در کابل و مسکو موجود و محفوظ است

معاهده دولتین افغانسان و ترکیه دفعه اول توسط هیأت سفارت فوق-  
العاده افغانی و هیأت سفارت حکومت کلان ملی ترکیه بتاريخ سه شنبه (۱۱)  
حوت سال ۱۲۹۹ ش در مسکو با مضار رسید و این معاهده پس از از یکنیم  
سال غور و دقت و تعدیلات در بعض مواد آن، بتاريخ (۲۷) سیزده سال  
۱۳۰۱ ش در کابل با مضار رسید. در روز وصول سفارت فوق العاده افغانی  
در مسکو، تروتسکی و زیر حرب و اراکین حکومت روسیه شو روی  
باستقبال در استانسۀ ریل حاضر و یک یک اراکین مسوؤل نطق های  
مفصلی را ایراد نمودند و افغانستان را بالاتفاق منجی و حاسی مناطق سرحدی  
خواندند. و از مقابله و استقامت قوای افغان در برابر قوای خارجی در سرحدات هرات  
خیلی توصیف و تقدیر نمودند.

محمد ولی خان وزیر مختار و سفیر فوق العاده که از مسکو بجانب  
اروپا عزیمت نمود و بتاريخ پنجشنبه (۱۱) جوزای سال ۱۳۰۱ وارد  
کابل گردید در محفل رسمی گفت:

«خدای قادر توانا چون میخواهد که یک قوم و یک ملت را بدنیاصاحب  
سعادت سازد برای او یک مقتداً یایک پیشوا مثل اعلیحضرت امیرامان الله خان  
غازی بررسی گزینند. درین هیچ شکی نیست که اسو را زیاد دانستن کار  
اعلیحضرت غازی مان است. و این معلوم است که کار را کار فرما میکند  
هیأت که از حضور بهمراه من باین سفارت مقرر شده بودند هیچ چیز را یک.  
سرسوی از قرار حکم حضور شاهانه شان زیاد و کم نکرده اند. آنرا  
باجام میرسانیدیم. باین وصول معراج یک خدمتگزار است که حکم پادشاه  
خود را به هدایت حضورشان با انجام رسانیده تا رضای او را حاصل کنند»

امان الله شاه غازي بجواب فرمود: « از خدمات هیأت سفارت خیلی  
خو رسند و رضا مند هستم » (۱)

مقصد آنکه تمام معا هدا ت او لین باکشو رهای خارج بقرار هدا یات  
امان الله شاه صورت گرفته و پادشاه در سو رد معا هده دوستی افغانستان  
و روسیه شوروی یکنیم سال مطالعه و غو رود قت نمود و مطابق تصاو یب  
مجلس شورای دولت و و کلاء ملت و وزرای دولت امضا نموده است.

\* \* \*

در برج میزان سال ۱۳۰۶ ش در این وقتی که تصمیم گرفته شد پادشاه  
افغانستان به (۱۲) کشو راسیا و ارو پاسفر نماید . بتاریخ اول عقرب  
۱۳۰۶ ش (۲۴- اکتوبر ۱۹۲۷ م) تلگرام رئیس کمیته مرکزی اجرائیه  
اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی عنوانی امان الله شاه غازي باین مضمون  
بکابل رسید:

« از سفر آتیة اعلیحضرت همایونی در خارج حدود دولت علیة  
افغانستان مستحضر شده امید از تصادف باشما در دارالحکومه اتحاد جماهیر  
اشتراکیه شو را ئیه اظهار کرده و ایقان متین از آن دارم که آشناسدن  
شخص شما با اتحاد شوروی و حکومت آن بمزید تحکیم مناسبات دو ستانه

---

( ۱ ) این کلمات در شب پنجشنبه (۲۵) جوزا در محفل دعوت  
رسمی که به مناسبت بازگشت مجدد ولی خان از اروپا ، در کابل ترتیب یافته  
بود . رسماً بیان شد.

( عزیز الدین و کیلی پو پلزائی )

که خو شبختانه فیما بین دو لتین ساسو جو دست مساعدت خواهد کرد . از طرف خود و هم بنام حکومت اتحاد جماهیر اشتراکیه شورائیه خواهشمندم که دعوت صمیمانه تشریف فرمایی با اتحاد جماهیر اشتراکیه شورائیه قبول فرمایند «

( رئیس اجرائیه مرکزی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی - م - کالینن )

امان الله شاه بر وز ( ۱۶ ) عقرب ۱۳۰۶ ش به کالینن خبر داد :  
« تلگرام دوستانه جلالت مآب شما نسبت به اینکه از سن دعوت بعمل آمده است که طو رسمی از اتحاد شوروی دیدن بنمایم ، و اصل گردید . نظر به علایق دوستانه ئیکه خوشبختانه در بین دولتین اتحاد شوروی و افغانستان پایه دار است با علاقمندی زیاد این دعوت صمیمانه را قبول نموده و قبل از حرکت ما از اروپا تاریخ آنرا به شما اطلاع میرسانم - امان الله - پادشاه افغانستان » .

\* \* \*

## سفر امان الله شاه غازی بطرف ترکیه

امان الله شاه غازی بتاريخ جمعه ( ۲۹ ) برج ثور سال ۱۳۰۷ ش ( ۱۸ می ۱۹۲۸ میلادی ) با همانداران و نمایندگان دولت روسیه شوروی و داع فرسودند و توسط جهاز مخصوص سوسوم به از میر که از طرف دولت

جمهوری ترکیه آمده بود، خاک روسیه شوروی را بعزم ترکیه ترک گفتند (۱)؛ و نظر بدوستی مزیدی که امان الله شاه غازی با ملت مسلمان ترکیه و مصطفی کمال (اتاتورک) رهبر از خود گذر آن کشور داشت، مصطفی کمال از پادشاه استقلال بخشای افغانستان و ملت باشهامت افغانستان خیلی هاقدر و احترام می نمود و از همین نگاه بود که غازی مصطفی کمال - جلالتماب توفیق بیگ سفیر کبیر خود را در مسکو به مشایعت و استقبال و ترتیب پروگرام سفر رسمی امان الله شاه غازی در خاک ترکیه ماسور ساخته بود. به ساعت (۱) بعد از ظهر جمعه (۲۹) نور دستة جهازات بحری ترکیه، و کشتی روسی موسوم به (او کرانیا سرخ) بایک دستة طیارات، جهاز حامل امان الله شاه غازی را تا آب های روسیه شوروی مشایعت کردند.

امان الله شاه غازی، حین عبور از سرحد روسیه شوروی تلگرام آتی را بعنوان جلالتماب کالینن رئیس جمهور دولت اتحادیه سوسیالیستی شوروی سخا-  
 بره نمود :

### متن تلگرام

«حین عبور از خاک س-س-س-ر-سن و سلکه استنان قلبی خود را به مناسبت پذیرائی پر از محبتی که از طرف حکومت شوروی نسبت بما بعمل آمده ابراز (۱) در خصوص آغاز دوستی افغانستان و روسیه شوروی ایجاب می نمود که یک حاشیه مفصل در ملحقات این کتاب بنویسم. که آن قسمت نیز درج کتاب شده است.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

سیدار یم . در مدت اقامت مادر خاك س-س-س-س-ر-تظا هر اتصمیمی ترین  
محبت و سودت را ملاحظه کردیم . و این بازدید بهترین یادگار مسافرت ما را  
تشکیل خواهد داد . آشناسدن شخصی مابا عث از دیاد تحکیم و رابط موجوده  
فیمابین مملکتین ما خواهد شد . مجدداً بهترین تمنیات خود را برای ترقی اتحاد  
جما هیر اشتراکیه شورویه ابراز سیدار یم .  
و قتی که امان الله شاه غازی و اردانقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه شد  
جواب تلگرام از طرف جلالتمآب کالینن مواصلت کرد که متن آن بعداً درج  
این صفحات میشود .

\*\*\*

## اظهارات توفیق بیگ به خبر نگار مخصوص

### اژانس شوروی

در ختم سفر پادشاه افغانستان ، در کشور دوست و همسایه ما اتحاد شوروی  
جلالتمآب توفیق بیگ سفیر کبیر دولت جمهوری ترکیه در مسکو که از  
همانجا به سعیت امان الله شاه غازی در کریمیا وارد شده بود به خبر نگار  
مخصوص اژانس روسیه شوروی راجع به مناسبات ترکیه و افغانستان گفت :  
«افغانستان و ترکیه بارشته های متین سودت مربوط طاند . روابط دوستانه  
دولتین هرگز خلل ناپذیر است . مابانظر بینا پیشرفت و ترقی ملت افغان را  
می نگریم . ملت افغان به توجه معارف پرورانه امان الله شاه غازی ، در شاهر اه  
ترقی و تعالی قدم سیزند . امان الله شاه قائد بزرگی است و فعالیت شان معطوف  
به خیر و بهبود ملت خودش می باشد . در ترکیه از اعیحضرت پادشاه افغانستان  
استقبال پر شکوه و صمیمانه یی بعمل خواهد آمد . زیرا اعلیحضرت صوسف



نه تنها شخص اول يك سلتی كه دوست تر كيه است ، می باشد ، بلکه يك پیشوای  
بزرگی است كه به كمال جدیت سملكت خود را به يك آینده بهتر سوق میدهد»  
راجع به پروگرام سفر رسمی اسان الله شاه غازی در كشور تركیه ، به خبر  
نگار مخصوص آژانس روسیه شوروی چنین اظهار نمود :

(اعلیه حضرت اسان الله شاه بعد از توقف مختصری در اسلامبول ، كه در آنجا  
پذیرائی شانداري از طرف تركیه ، متوجه تركیه از او شان بعمل خواهد آمد .  
همان روز بجانب انقره حرکت خواهند فرمود . و در آنجا شش روز اقامت  
خواهند نمود . پس از آن دو باره به اسلامبول عودت و در ساحل (بسفور) يك  
هفته استراحت خواهند كرد و از آنجا با جهاز مخصوص تركیه از طریق  
بطوم به تفلیس و ایران خواهند رفت .»

## استقبال از موكب اسان الله شاه غازی

### دربند راستوپول

جنرال (۱) فخر الدین پاشا نماینده مصطفی كمال غازی رئیس جمهور تركیه

(۱) جنرال فخر الدین (فخری پاشا) اولین سفیر دولت جمهوری تركیه  
در سال ۱۳۰۱ شمسی وارد كابل شد و معاهده دولت افغانستان و تركیه  
بوسیله همین شخص در كابل بتاريخ (۲۷) میزبان ۱۳۰۱ شمسی با مضاء رسید  
و اسناد در داخل مسجد جامع كبیر عیدگاه كابل تعاطی گردید . و مراسم آنرا  
در این كتاب نوشته ام . اسان الله شاه علم مبارك افغانستان را بدوش او و علم  
دولت تركیه را بدور خود پیچانید و عكس یادگاری گرفتند . و این شخص  
زبان دری را میدانست و با اسان الله شاه شناسائی مستقیم از سابق داشت .  
(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

سعه سه‌جهاز جنگی برای استقبال و مشایعت سوکب پادشاه افغانستان بتاریخ پنجشنبه (۲۸) ثور سال ۱۳۰۷ شمسی قبلاً وارد بندر سواستو پول شده بود جلالتماب جنرال تاجی پاشا سفیر مختار دولت ترکیه بدربار کابل و نماینده شعبه تشریفات و وزارت امور خارجه ترکیه و خبرنگار مخصوص آژانس اناتولی و (۱۷) نفر نمایندگان جراندانقره و اسلابول نیز در همان جهاز حامل جنرال فخرالدین پاشا وارد بندر سواستو پول شده بودند.

امان‌الله شاه‌غازی بتاریخ یکشنبه (۳۱) ثور به ساعت (۱۱) و (۳۰) دقیقه قبل از ظهر وارد انقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه گردیدند.

صبح دوشنبه اول جوزاعصمت اینونو (معروف بدعصمت پاشا) رئیس الوزراء و توفیق رشدی بیگ و زیر امور خارجه ترکیه بحضور امان‌الله شاه‌غازی باریاب شدند.

## دعوت بافتخار ورود امان‌الله شاه از طرف

### غازی مصطفی کمال در انقره

شام روز شنبه اول بهوزا بافتخار تشریف آوری امان‌الله شاه‌غازی پادشاه افغانستان در انقره پایتخت دولت جمهوری ترکیه از طرف غازی مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور دولت ترکیه دعوت مجلل و پرشکوهِ ترتیب یافت. مصطفی کمال (اتاتورک) و رود پادشاه افغانستان را در ترکیه تبریک گفت و از اخوت و صمیمیت ترکیه و افغانستان اظهار امتنان نمود و در همان شب دعوت در نطق رسمی خود گفت:

«اساس و اصل عمده موجودیت سلسله عبارت از این است که هیچگاه محدودیتی به استقلال خود راه ندهند و استقلال خود را باید کاملاً محفوظ داشت و در

صورت، لزوم آخرین فرد خود را قربانی و آخرین قطره خون خود را نثار کرده و بدین طریق صفحات تاریخ بشریت را از سر مشق کارنامه خود باید سزین ساخت. دولت برادر ترکیه و افغانستان عملاً ثابت نموده‌اند که هر دوی شان پیر و متقی این اصل میباشند. ذکاوت و استعداد ذهنی و رشادت و شجاعت ملت افغان و ذات اعلی حضرت غازی ضامن است که ملت افغان با تمام جدیت و قوای خود هرگونه تجاوزات را دفع نماید و ملت ترکیه در ایفای وظایف و تکالیفی که در راه پیشرفت ملت برادر او بعهده اش محول است. سعی بلیغ خواهد نمود. مقدرات مللی که قرون ستمادی رنج و تعب نصیب آنها بوده است اکنون شمس طالعی است که صبح آن در افق های بلند هویدا است. عدل افول این مقدرات و ستوازی شدن در پس پرده های تاریک سحاب بسته به بیداری و حاضر فداکاری بودن آن سلسل و پیشوایان آنهاست. پاینده و درخشان باد مقدرات ملت افغان و سلطان مقتدر و ملکه معظمه آن».

\*\*\*

اسان الله شاه غازی، در نطق جو ائیه از پذیرائی صمیمانه ملت برادر مسلمان ترکیه اظهار مسرت نموده گفت:

«روابط ما بین ملتین چنان مستحکم است که افغانستان و ترکیه را بدوستی دو وجودی که دارای روح واحد هستند، میتوان تشبیه کرد. ملتین افغان و ترکیه برادر هستند و مقصد هر دو یکی است و آن عبارت از قبول کردن ترقیات عصر کنونی است. افغانستان حاضر است که هرگونه وظایف برادری را دوباره با ترکیه بجا بیاورد و باعث این تجدید و تائید دوستی اساس دین

مقدس اسلام و قرآن و ایمان کامل بآن است که رشته اخوت و اتحاد ملتین را از روز نخست مضبوط و مستحکم ساخته است».

ساعت (۳) بعد از ظهر سه شنبه (۲) جوزا، پادشاه و ملکه افغانستان با مصطفی کمال پاشا رئیس جمهور ترکیه و محترمانه خانوادۀ او ملاقات نمودند و به ساعت (۵) عصر به معیت مصطفی کمال پاشا به مجلس سلی ترکیه تشریف فرساگر دیدند. و پس از آن در موقع توزیع نشانها به اشخاصی که در جنگ استقلال ترکیه شرکت نموده بودند رفتند. مراسم توزیع نشانها بحضور امان الله شاه غازی و بوسیله خود او صورت گرفت.

مصطفی کمال (اتاترک) انعقاد این محفل بزرگ و برگزاری این مراسم نهایت پر شکوه را مخصوصاً به تشریف آوری امان الله شاه غازی پسر پسران راه آزادی شرق معطل گذاشته بود یعنی نشانهای استقلال به اشخاص مستحق باید بدست کسی توزیع و تعیین گردد که در تاریخ استقلال ملل شرق در این عصر حاضر مقام پیشوایی دارد. و مراسم توزیع نشانهای استقلال ترکیه و تعلیق آن به سینه های مستحقین به هلهه ها و شعف و شادمانی نهایت بسیار و تکرار جمله های: (زند، باد اعلی حضرت قهرمان و تکان دهنده مشرقیان) خاتمه یافت. امان الله شاه و ملکه ثریا بعد آن مراسم قشون ترکیه را معاینه نمودند. شام روز مذکور بافتخار تشریف آوری امان الله شاه غازی و ملکه ثریا، از طرف وزارت اسور خارجه دولت جمهوری ترکیه دعوت رسمی باشکوهی ترتیب یافت. کوردیپلو ماتیک مقیم انقره نیز اشتراک داشتند.

## چهارشنبه (۳) جوزا

امان الله شاه غازی - صبح روز چهارشنبه (۳) جوزا کو ردیپلو ماتیک مقیم انقره را بحضور خود پذیرفتند. پس از آن پادشاه و سلکۀ افغانستان برای صرف نهار در دعوتی که بافتخار تشریف آوری شان در انقره، از طرف عصمت پاشا رئیس الوزرای دولت جمهوری ترکیه، ترتیب یافته بود، تشریف بردند.

در دعوت مذکور، مصطفی کمال رئیس جمهور - وزیر امور خارجه - وزیر امور داخله - توفیق بیگ سفیر کبیر ترکیه مقیم مسکو - جنرال فخری پادشاه سابق سفیر کبیر دولت ترکیه در کابل، حضور داشتند.

\*\*\*

## وصول تلگرام کالینین به انقره

در نگارش قبل گفتیم که: امان الله شاه غازی از بندر سواستوپول بعنوان کالینین رئیس جمهور دولت اشتراکیۀ روسیۀ شوروی پیام دوستانه پذیریعۀ تلگرام مخابره نمود و جواب تلگرام آن از طرف کالینین از مسکو به انقره باین عبارت مواصلت نمود: «یقین کامل دارم که مسافرت اعلیحضرت به اتحاد جماهیر اشتراکیۀ شوروی و آشنا شدن شخص اعلیحضرت با مسکدا - ران روسیه، بیشتر باعث تحکیم مناسبات دوستانه فیما بین ملتین دولتین ما خواهد شد. بار دیگر تمنیات خالصانۀ خود را برای ادامۀ ترقی افغانستان مستقل اظهار میدارم».

\*\*\*

## وصول تلگرام چیچرین به انقره

در همین وقت (۳ جوزا - ۷.۳ شمسی) که اسان الله شاه غازی و همراهان سفرشان در انقره تشریف داشتند چیچرین و زیر امور خارجه روسیه شور - وی، تلگرام آتی را بجواب تلگرام و داعیه غلام صدیق خان چرخى سرمنشی حضور (وکیل و زیر امور خارجه افغانستان) مخابره نمود:

«تلگرام و داعیه شما را با عمیق ترین احساسات امتنان آمیز دریافت کردم خیلی خوشبخت هستم از آنکه روابط دوستانه، فیما بین اتحاد جماهیر اشتراکیه شوروی و افغانستان به شکل نوی ظهور نموده، و خیلی مسرورم که مسافرت شخص اول افغانستان و رجال مملکت اتحاد جماهیر شوروی با گرامسجوشی و محبت تام خاتمه یافت و این مسافرت بهترین یادگار باقی گذاشت خواهشمندم تمنیات صمیمانه مرا برای ادامه تعالی افغانستان مستقل بپذیرند»

## عزیمت بطرف مسکو

عبدالهادی خان و زیر تجارت افغانستان، و میرزا محمد خان بدخشی و زیر مختار افغانستان مقیم مسکو. که از مسکو تا انقره شرف همراهی اسان الله شاه غازی را داشتند، بتاريخ دوشنبه اول ماه جوزای سال ۷.۳ شمسی از انقره به مسکو مراجعت کردند.

## سفر اسان الله شاه بطرف اسلامبول

روزی یکشنبه (۷) برج جوزا - اسان الله شاه غازی، ملکه ثریا و همراهان سفرشان از انقره به سمت اسلامبول حرکت کردند. به ساعت (۶) بعد از ظهر در ایستگاه مصطفی کمال اتاتورک رئیس جمهور و عصمت اینونو رئیس الوزراء و هیأت کابینه و رئیس شورا و کوردیلو ماتیا، مقیم انقره برای وداع حاضر شده

بودند. ازدحام مستقبلین و مشایعین از حد زیاد بود. رئیس جمهور مصطفی کمال (اتاتورک) معروف به کمال پاشا تا ایستگاه موسوم به (غازی) که از آنقره تقریباً ده دقیقه وقت را به سواری سوتر، در برسی گیرد، همراهی نمودند. امان الله شاه غازی با همراهان سفرشان روز (۸) جوزا وارد اسلامبول شدند. در همان روز از طرف دولت روسیه شوروی یک دسته جہازات به جانب اسلامبول برسم احترام در حرکت افتاد. تا بعد از توقف سه روز پادشاه افغان در آنجا، جہازات روسی و کب پادشاه غازی را از اسلامبول تا باطوم (قفقاز) همراهی نمایند. در همان ایام که امان الله شاه در اسلامبول اقامت داشتند، عید سعید اضحی مصادف گردید. امان الله شاه غازی بتاریخ شنبه (۹) جوزا عبارت آتی را بذریعہ تلگرام، بمنو ان محمدولی خان دروازی و کیل مقام سلطنت بکابل مخبره نمودند: «به تتریب عید سعید اضحی تبریکات خود را بشما و جمله ماسورین سلکی و نظامی و ملت عزیز خود رسانیده وقت همه شمارا خوش سی خواهم.»

## متن سرمقاله مجله مینی تر کستان بتذکار حیات امان الله شاه غازی

در اوقات سفرهای امان الله شاه غازی به اروپا، مقالات زیادی از قلم برجسته ترین نویسندگان شرق و غرب انتشار یافت. از جمله این نشریه ها مجله موسوم به (مینی تر کستان) یکی از مجلات ترکی اسلامبول تحت عنوان (سیاحت اعلی حضرت امان الله شاه و اهمیت شرق در نظر غربی ها). مقالتهای انتشار داد که خلص مطالب آن ازین قرار است:

«اعلی حضرت امان الله شاه درین اعصار اخیر آسیا، از ممتازترین چهره هایی

است که گذشته از دوستان و شرقی‌ها، خدمات سلی و شهادت او را دول دیگر هم تقدیر می‌نمایند. زیرا این تقدیر به هیچ صورت قابل انکار نیست. زیرا در افغانستان فرمانروا از منورترین اشخاص است و به مدنی‌اهالی قبل از آنکه زمام مملکت بدست این جوان باشه است سی افتاد. خیلی پس مانده بود ولی این جوان جوانبخت امان‌الله‌شاه، چنانکه برای بلند کردن روح مملکت میکوشد. هکذا برای اعتلای روح خلق و ملت نجیب خود دقیقه‌ی استراحت نمی‌کند.

قبل از سنه ۱۹۱۹ میلادی طوریکه افغانستان با اجنبی‌ها در پس پرده سازش داشت در انظار همجوار خود نیز تقریباً همچنان بود و در عهد جلوس سلطنت اعلیحضرت امان‌الله‌شاه نیز بایک وقتی که رقابت روس و انگلیس شدت بخود گرفته و هر دو ملت از حرب عمومی خاصتاً روس‌ها زیاده‌تر از جنگ‌های داخل به‌سمتو آمده بودند، تصادف کرد، اما بعد از آنکه اعلیحضرت امان‌الله‌شاه در همچو آن گیر و دار افغانستان را که به صفت یک مملکت بیطرف فیما بین امپراتوری انگلیس و روس واقع است. در نتیجه موجود بودن و سایط نقلیه سفربری عصری و زندگانی نیم مستملکه افغانها، با همت و غیرت و سعی و کوشش خود با سعانی تامه‌یی به شکل یک دولت مستقل در قطار ملل در آورده سپس برای ترقیات مدنی آن داخل جهاد شد.

اخبار ما نچستر گاردین - در یکی از شماره‌های خود در سال ۱۹۲۱ میلادی افغانستان را مانند یک دانه گندم، در بین دو آسیاسنگ تصور کرده حرف زده بود. و حال دول اروپا به مملکت افغانستان بآن نظر نمی‌نگرند. زیرا از مامدار بزرگ آن کشور که امروز سیاحت اروپا را می‌نماید به صفت رهبر یک ملت باشه است و مهذب استقبال میشود. دارالفنون‌های غرب، عنوان مدارس



فخری باو شان می دهند . غربی ها او شان را با تمام معانی مثل روح آزادی خواهی و تمایلات حقیقی شرق می شناسند . و حقیقت هم همین است که : با این طرز حرکات قابلیت ، جوهر استعداد ، شهامت و بزرگواری فطری محیط آسیا را تمثیل نموده مظهر حرمت و ستایش عالم مدنیت اروپا شده است . بعض اخبار های مهم اروپا که از مسائل شرق با خبر اند ، ملت خود را به مدنیت درخشان افغانستان آشناسی سازند .

و راست است که اسروز تجدد خط سیر و حرکت امان الله شاه و ملکه افغانستان با حسن نیت شان که دولت های اروپا و سیاسیون آنرا بحیرت انداخته و طرف تحسینات شان واقع گردیده اند . غیر از افغانستان برای ملل شرق اهمیت زیاد دارد غربی ها عادت دارند هر کاریکه میکنند زعین حال سفاد خود را مدنظر می گیرند . و در پذیرائی و مهمان داری اعلیحضرت امان الله شاه هم همین سیاست مدنظر بود . چنانچه یکی از جرائد پایتخت ، انگلستان (دیلی اکسپرس) به پادشاه افغانستان پیشنهاد می کرد که بهر وسيله نرفته بلکه سر راست از لندن به افغانستان عودت نماید . حتی خیلی ساده بیان می کرد که : بشو یک ها مثل ما احترامات نشان بخوانند داد . ولی این گفته هادر نظر پادشاه دل آگاه افغانستان هیچ واقع شده نتوانست و در قلب شان کدام تاثیر نمود و امان الله شاه مشرق (۱)

---

(۱) مشرق زمین در نظر نویسندة مقاله مذکور مقصد از خراسان است که معنی مطلع الشمس و ریاست آفتاب بر آمد را دارد و مرکز آن بلاد افغانستان است . که امان الله شاه استقلال تاریخی آنرا استر داد نموده و مانند آفتاب از شرق بجانب غرب سفر کرده است .

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

زمین را با همان عظمت حقیقی آن در نظر غربی ها جلوه داد .  
از اینجاست که ملت نیک بخت افغانستان را بد اشتن چنین شاه‌ی تبریک می‌گوییم  
زیرا زمانی که افغانستان استقلال خود را از دست داده بود، ملت نیک بخت  
افغان مانند اعلی حضرت امان‌الله شاه، یک رهبر ملی و یک حکمدار با جلالی را  
مالک شد . خوشبختانه در دوره سال دهم سلطنت خود، این حکمدار جوان  
برای اینکه شرق را بهار و پا بشناساند . در مساعدترین زمان باین طور یک  
سیاحت، ملت سعادت مند خود را بهار و پا و دول معظمه آن بایک موفقیت نمایان  
سعر فی نمود . حال آنکه ستمدن ترین ملت ها برای فهماندن و داناندن مطالب خود  
در نزد سائر ملل سالهامی کوشند . جرائد نشر میدهند - انجمن ها تأسیس  
می کنند - با جمعیت های سیاسی ارو پا ایجاد رو ابطسینمایند - مخارج زیادی  
را استحمل می شوند و منا صفه این موفقیت و استفاده یی را که ملت افغان از این  
سیاحت حکمدار خود حاصل کرده است ، تأمین نتوانسته و نمی توانند .  
افغانستان از این سیاحت خیلی استفاده خواهد نمود . اعلی حضرت امان‌الله شاه  
غازی در این سیاحت مسعود خودش بیشتر رفاه اقتصادی ملت خود را در نظر  
داشته با دول سرمایه داری ارو پا و اسریکا مفاهمه نموده مسائل جدی و  
حیاتی را برای سعادت افغانستان حل کرده است این پیشرفت ، استقبال آسیای  
وسطی مخصوصاً دول همجوار این دولت خیلی درخشان است . زیرا افغان  
نستان ، امروز بپای خود استاده و دارای یک قوه تحفظ گردیده . و این  
قوه را شهاست ملی افغان تأیید میکند .»

\*\*\*

## مناسبات افغانستان و ترکیه

در صفحات قبل از روابط دوستانه افغانستان و ترکیه یاد آور شدیم ،  
مناسب بینماید که این مختصر معلومات را نیز در خصوص روابط هر دو  
کشور ر بپر دازیم:

مصطفی کمال پاشا در سال ۱۸۸۰ م در سالو نیک بدنیآ آمد و بعد از  
تحصیلات مدارس خصوصی داخل مدرسه نظام گردید. و در سال ۱۹۰۳ یدرجه  
تولیشری از مدرسه فارغ و به شام رفته به عسکر سواره دمشق مشغول  
خدمت گردید. و در آنجا حزب وطن تشکیل داد. و بعد به سالو نیک  
سراجعت نموده انجمن وطنخواه را تشکیل داد. در سال ۱۹۰۸ م رئیس  
ارکان حزب سالو نیک مقرر و از آنجا روانه اسلا سبول گردید. و در سال  
۱۹۱۰ م به نمایندگی وزارت حربیه ترکیه به فرانسه فرستاده شد. بعد  
از موفقیت های حربی بسیار در سال ۱۲۹۷ ش (۱۹۱۸ م) حکومت انقره را  
تشکیل داد (۱) و یکسال بعد آن مصادف بدوره استرداد استقلال افغانستان  
و آن وقت است که معاهده افغان و ترکیه آغاز می یابد و تا ماه حوت سال  
۱۲۹۹ ش مسودات اولین آن بتوسط هیأت های سفارت های دو لتین بامضاً  
میرسد.

---

(۱) در سابق شهر استانبول مرکز خلافت کبرای اسلامی و پایتخت حکومت  
ترکیه بود و اسلا سبول نیز یاد میشد. مصطفی کمال پاشا انقره را مرکز  
قرار داد و در اوائل بنام (حکومت سلیه انقره) یاد میشد. و در اسناد  
افغانی در سال ۱۳۰۱ ش بهمان نام یاد شده است.

( عزیزالدین و کیلی پوپلزائی )

مصطفی کمال در سال ۱۳۰۰ ش (۱۹۲۲ م) موفقیت دفاعی بزرگتری حاصل کرد، اناطول و تهرس را از غلبه دشمن نجات داد. ستار که جنگی سردانیا را در (۱۲) اکتوبر سال ۱۹۲۲ م قبول نمود. و قهرمان ملت ترکیه بمرام اصلی خویش فائز آمد. اسان الله شاه غازی در برج قوس سال ۱۳۰۱ ش بذریعه تلگراف به پادشاه انگلستان خبر داد «از اعلیحضرت شما دو ستانه خواهش دارم که برای نمایندگان حکومت شاهی خود در خصوص مسأله ترکیه که مقدرات آن در کنفرانس لیو زان مذاکره میشود، هدایت خواهند فرمود که در مسأله ترکیه که مربوط به امن عمومی مسلمانان مشرق زمین است منصفانه غور و توجه نمایند». این پیام و سائر پیامها و نشرات رسمی افغانستان در خصوص اناطولیه تاثیرات زیاد نمود.

بقرار هدایت اسان الله شاه معاهده دولتین افغانستان و ترکیه که از طرف افغانستان محمدولی خان سفیر فوق العاده و هیأت سعیتی او، و از طرف حکومت مجلس کلان ملی ترکیه یوسف کمال بیگ ناظر امور اقتصادی، و داکتر رضانو ریگ ناظر معارف، از اعضای حکومت مذکور شامل ده ساد در سسکو تنظیم و ترتیب یافت و تاریخ تحریر آن: سه شنبه (۱۱) حوت سال ۱۲۹۹ ش است این معاهده پس از یکنیم سال

غورودقت (۱) بتاریخ (۲۷) سیزده سال ۱۳۰۱ ش در جامع کبیر عیدگاه کابل بعد از ادای نماز جمعه بحضو روز را و اسناد دولت و اهالی پایتخت بامضای اسان-الله شاه و جنرال فخرالدین (فخری پاشا) رسید. و این وقت اسان الله شاه گفت: «کامیاب هستم بساینکه بابر ادراهای خود دولت ترک یک عهد نامه دوستانه و محبتانه تبادلہ می کنیم».

فخری پاشا گفت: «کیفیت تصدیق معاهده مبارکه درین مسجد که بحضو ر این جمعیت مسلمین و بدستخط همایونی مزین میگردد و کیفیت تبادلہ آنرا که به این چنین یک صورت قدس تعاطی میشود. تاریخ اسلام نخستین بار بقلم زرین قید و ثبت خواهد کرد. چه این کامیابی عالی یکی از آثار فاخره، عهد جلیل همایونی است که برای افغانستان و بنا بر آن برای

---

(۱) اسان الله شاه بخاطر تأخیر معاهده در مسجد عیدگاه کابل ب مردم گفت: هر حکومت حق دارد که بر سواد معاهده پی که توسط نمایندگان او بامضای سیرسد، غور کند. و سن هم بسیا ر غور و دقت کرده بر بعض سواد و مطلب آن اصلاحات نمودم تاآنکه باین موافقه رسیدیم و سبب معطل شدن این معاهده افغانی و ترک در این مدت یکنیم سال همین است تاآنکه اسروز (۲۷) سیزده سال ۱۳۰۱ ش در مسجد جامع کبیر عیدگاه بعد از ادای نماز جمعه در محضر شما اهالی شهر یان و اطراف کابل بامضای رسید. در وقت اعتلاء بیرق افغانستان در آنقره غازی مصطفی کمال پاشا شخصاً حاضر و آن مراسم را با تمام علایق و احترام دوستانه و محبتانه بپایان رسانیده بود.

( و کیلی پو پلزانی )

عالم اسلام يك دورء مسعوده ى را تشكيل ميدهد. از اين جهت كه ذات شاهانه و جوب اتحاد و دول اسلاميه را باد و لت تر كيه يكجا بطو ريكه شايد و بايد تقدير فرسودند، بنا بر ان ذات سلو كانه را از صميم قلب تبريك سيگويم.»

و گفت: «از اين جهت كه نسخه عهدنامه باهمي دولت برادر و دولت متحد و ستفق اسر و زاز طرف شاهانه به بيرق ذيشان افغانى پيچيده به سلت و حكومت تو ديع فرسوده ميشود و بشرف تسليم آن مشرف سيگر دم، و نسخه ديگر آنرا كه از طرف سلت و حكومت بحضو ر شاهانه فرستاده شده به بيرق ذى شرف تر كيه پيچيده بشرف تو ديع آن نائل ميشود، افتخار و سباهات سيمنايم.»

سلطان احمد خان سفير دولت افغانستان در سال ۱۳۰۰ ش در انقره (حكومت اناطولى) اقامت داشت و در سال ۱۳۰۱ ش معرفت متقابله حاصل شد. فخري پاشا را بتداى رياست جمهورى كمال پاشا بحيث سفير مختار آن دولت بتاريخ (۵) سرطان سال ۱۳۰۱ ش بهمراه (۱۲) نفر اعضاء هيات وارد كابل شد و اعتماده خود را بحضو ر اسان الله شاه غازى تقديم نمود. مصطفى كمال در سال ۱۳۰۲ ش بر رياست مجلس سلى تر كيه تقرر يافت و بعد به رياست جمهورى آن كشور ر منتخب گرديد. اسان الله شاه سوقيت هاى نظامى و سياسى سلت ترك را بر هبرى مصطفى كمال تبريك گفت.

عصمت پاشا (متخلص اينونو) در سال ۱۳۰۳ ش صدرا عظم تر كيه مقرر شد و در سال ۱۳۰۷ ش در ايام سفر رسمى اسان الله شاه پادشاه افغانستان در تر كيه، مراسم استقبال بجا آوردند. جنرال فخر الدين پاشا سفير سابق تر كيه در كابل. اين وقت از جمله اعضاء رسمى هيات مستقبلمين

بود در وقت سفر رسمی اسان الله شاه در ترکیه، مصطفی کمال پاشا (۴۷) سال  
وعصمت اینونو هفتاد سال عمر داشتند .

\* \* \*

اسان الله شاه غازی در شب سه شنبه (۱۷) میزان ۱۲۰۱ ش قصر دلکشارا  
در کابل چراغان نمود و جشن فتوحات پی در پی ترکیه را اعتقاد داده  
و برای ترکان غیور عموماً و برای سفیر انقره فخری پاشا خصوصاً تبریک  
گفته خواستار اضافه بر اضافه ترقیات اسلامی شده بودند . در این وقت  
سفر سال ۱۳۰۷ ش همان خاطرات اولین در همه محافل بر زبان آورده میشود .  
روز دوشنبه (۹) برج میزان سال ۱۳۰۱ ش در مجلس فاتحه خوانی  
جمال پاشا و انور پاشا - در قصر سلامخانه کابل - که بحضور اسان الله  
شاه غازی برگزار شده و فخری پاشا حاضر بود ، یاد آور میشدند .

در سال ۱۳۰۱ ش در کابینه جدید حکومت سلی انقره روف بی صدراعظم  
یوسف کمال بی وزیر امور خارجه - رضانو ربی وزیر صحت - کاظم پاشا  
وزیر دفاع سلی (۱) بودند . اسان الله شاه در سال ۱۳۰۱ ش در کابل قصر

---

(۱) یوسف کمال و رضانو رچون در سال ۱۲۹۹ ش در مسکو به همراه  
هیأت سفارت فوق العاده افغانی در ترکیه و تنظیم اولین مسوده معاهده  
دولتین افغان و ترک مصد ر خدستی شده بودند ، در سال ۱۳۰۷ ش از ان  
گذارش یادسی نمودند . کاظم پاشا که آن وقت وزیر دفاع سلی و تجار بی  
در امور عسکری داشت اسان الله شاه در سال ۱۳۰۷ ش او را در رأس هیأتی  
بکابل خواست . و او در برج جدی سال ۱۳۰۷ ش از طریق هند وستان به  
کابل رسید . و دیری نگذشته واپس رخصت شد .

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

عینیه اقامتگاه شخصی دوران سرداری خود را برای اقامت سفارت ترکیه تعیین نمود .

جریده اسان افغان در برج میزان سال ۱۳۰۱ ش در تحت فوتوی یادگار این عبارت را نوشت: «فوتوی اعلیحضرت اسان الله شاه غازی پادشاه اتحاد پسند و ترقیخواه افغانستان و فخری پاشا سفیر دولت ترکیه در حالیکه ردای علم های مقدسه ترکیه و افغانیه را بعد از تبادلۀ معاهده نامه ها زیب تن نمودند». ازین عکس یادگاری یک قطعه در نزد پدر نگارنده این کتاب موجود بود که در بخش عکسهای این کتاب به چاپ رسیده است.

غازی مصطفی کمال پاشا بتاریخ جمعه (۱۹) عقرب سال ۱۳۱۷ ش وفات یافت و عصمت پاشا بجای او رئیس جمهور ترکیه منتخب گردید . عصمت پاشا روز سه شنبه (۴) جدی سال ۱۳۲۵ ش بعمر (۸۹) سالگی وفات یافت و در جوار سردر قد مصطفی کمال پاشا (اتاتورک) بخاک سپرده شد.

\* \* \*

## حرکت اسان الله شاه غازی از ساحل بسفور

### بطرف باطوم و تفلیس و باکو

اسان الله شاه غازی بعد از سپری کردن شش روز در آنقره دوباره به اسلابول تشریف برده و در ساحل بسفور یک هفته استراحت نمودند . و از آنجا با جهاز مخصوص ترکیه ، از طریق باطوم و تفلیس و باکو رفته سعادت تیل را مشاهده نمودند . مقصد پادشاه افغانستان ازین مشاهده این بود که کار استخراج تیل را از معدن هر اتسور دنظر قرار بدهد . بعد از آن از باکو به ترلی و بند رابران روان شدند .



## سفر امان الله شاه در کشور ایران

امان الله شاه غازی بعد از دیدار یازده کشور آسیا و اروپا راه فرمودند که به کشور ایران سفر نمایند. بتاريخ چهارشنبه (۱۷) جو زابا به بندر پهلوی و از آنجا به رشت و به روز شنبه (۲۰) جو زابا وارد تهران پایتخت کشور ایران شدند. از تشریف آوری امان الله شاه غازی، شاه رضاء پهلوی پذیرائی نمود. شاه و ملت ایران بزرگی و امتیازی را که پادشاه افغان در هر (۹) سال زمام داری حاصل کرده بود بدیده قدرسی نگریستند. و معاهده پی که قبلاً بین افغانستان و ایران باضاً رسیده بود. در این ایام که امان الله شاه در تهران تشریف داشت، پروتوکول های آن نیز از طرف هر دو پادشاه افغان و ایران باضاً رسید. چون در بین دولتین ترکیه و ایران نسبت به بعضی مسائل سرحدی اندک ناسازگاری وجود داشت، در اثر مساعی جمیله پادشاه افغانستان رفع گردید. و یک معاهده توحید مساعی سیاسی بطوری که افغانستان (۱) با ترکیه و ایران نموده بود بین ترکیه و ایران نیز باضاً رسید.

شاه رضاء پهلوی از امان الله شاه غازی در یک ملاقات خصوصی

---

(۱) معاهده بی طرفی و تأمینیه بین دولتین افغانستان و ایران بتاریخ (۶) قوس سال ۱۳۰۶ ش در کابل باضاً وزیر مختار و ایسچسی مخصوص پادشاه ایران سید مهدی فرخ و غلام صدیق خان چرخ و کیل وزیر امور خارجه افغانستان باضاً رسید.

(و کیلی پوپازائی)

خواهش نمود که: برای شیعیان افغان آزادی رسوم مذهبی داده شود.  
اسان الله شاه درین روابط گفت: سن سیاست خیلی روشن دارم. سن در اول  
جلوس خود عموم محبوبین را آزاد ساختم که در آن جمله از اهل تشیع  
نیز بودند. باو صفتی که متهم به حرایمی نیز بودند و خود اعتراف  
دائمتند. اسرای مردم شیعه هزاره را بطور عموم آزاد ساختم و حقوق  
مساوی مانند هر فرد کشو را عطا نمودم و نظامات بر وی کار آوردم  
و اشتیاری بمهر پادشاهی نشر کردم که باید هیچگونه اختلاف بین هر دو فرقه سنی و  
شیعه در افغانستان نباشد و در روزی که در کابل و قندهار در آغاز این سفر با  
سلطه عزیزم و داع میگردم، در خصوص اتحاد و اتفاق تاکید کردم که  
همه افراد ملت افغانستان حقوق یکسان دارند. و همه باید محافظ مملکت  
و استقلال افغانستان باشند. و حینی که در هند و ستان و مصر و ترکیه رفتیم.  
در خصوص اتفاق مسلمانان دارای هر مذهبی که هستند، بسیار حرف زدیم.  
خودم و کارداران مملکت در تعزیه خانه روز عاشورا اشتراک  
و رزیده و وجه مصارف نیز تا حد کافی به علماء و خدام تکایا و نذورات  
سید هم. و مثال های عالمانه بسیار آورد تا آنکه شاه رضا دلایل دیگر نیلفته  
سکوت اختیار نمود.

دیدار اسان الله شاه از دو کشو را اسلامی ترکیه و ایران برای افغانستان  
مستقل اهمیت بزرگ داشت. و ز نامه شفق سرخ چاپ ایران نوشت که  
«عقد قراردادها در باره دوستی با ترکیه و ایران در وضع داخلی  
و خارجی هر سه کشو دارای منافع مشترک می باشند. نقش عظیم و ایفاء  
خواهد کرد. ازین به بعد کشورهای شرقی به اتکاء طرز العمل  
متحدانه خود بمقابل هر نوع تقاضا کشوهای متجاو از خود مقاومت

نشان داده خواهند توانست . « و در ادامه این مطلب بیان شده است که :  
 «سفر اسان الله شاه بسیار ثمر بخش و جو ابگوی امیدهای دولت افغانستان است .  
 مواضع افغانستان مستحکم و اعتبار آن در عرصه بین المللی بلند رفت .  
 تماس های اسان الله شاه با رهبران دولت های اروپایی نشان دهنده آن بود  
 که افغانستان به عنوان یک کشور مستقل مائل است با تمام کشورها  
 رابطه دوستانه را بر اساس برابری برقرار کند .  
 در این سفر یکبار دیگر قاطعیت خود را از تعقیب خط مشی مستقل  
 در عرصه سیاست خارجی نشان داد . دیدار اسان الله شاه از اتحاد شوروی  
 عقد قراردادها با ترکیه و ایران یکبار دیگر نشان داد که تلاش های  
 انگلیسها به منظور تأسین نفوذ مجدد قبلی آنها در افغانستان نقش بر آب  
 است . اسان الله شاه در این سفر موفق شد توجه محافل برخی از کشورهای  
 اروپایی را به امکانات وسیع همکاری اقتصادی به افغانستان جلب کند  
 اسان الله شاه ب مردم هند گفت : « آزادی بخشیده نمی شود ، بلکه به نیرو و  
 شمشیر بدست آورده می شود . من از قربانی سر خود و قربانی سرافراد  
 پایانتر از خود نمی ترسم » .

\*\*\*

جرائد رسمی و نیم رسمی کشور ایران ، بتقریب و رودپادشاه و سلکة افغان-  
 نستان ، مقالات نهایت پر آب و تاب ادبی و سیاسی و حماسی انتشار دادند .  
 وعده یی از شاعران ایران قصائد و قطعات بتوصیف از موفقیت های بزرگ  
 اسان الله شاه غازی گفتند که از جمله قصیده یحیی ریحان شاعر مشهور ایران  
 را بهیث نماینده افکار سنورین آن سرزمین درج صفحات تاریخ مینمایم :

تاجلوه کرد کوه کبۀ شاه نامد ار  
خورشیدرشک برد، همانا بر ندرشک  
ای ملک جم بناز بر این طالع بلند  
شاه جو ان اسیر اسان الله بزرگ  
روی زمین ز مقدم او گشت مشک بیز  
ملت زمین مقدم سلطان گرفته جشن  
در یک زمان شدند سه و مهر جلوه گر  
مهر بلند مرتبه، بانوی نامه ور  
فرخنده بانوی که ثریا از آسمان  
ای شهر یار عادل و سعبد سردوزن  
ای عاشق تجدد و ای دوستدار دین  
ای اختر سعادت افغان زمین که هفت  
تاسزده وصال توشد زیب گوش خلق  
منت خدای را که نمر دیم و او فتاد  
این خانه نیست در خور همان ارجمند  
ای مهمان بفرق خلائق بنه تو پای  
مائیم و نقد جان که بود در کف خلوص  
ای خسروی که بهر ترقی ملک خویشتر  
از بهر عیش و نوش نکردی تو این سفر  
گشتی تو از تمدن هر قوم باخبر  
رفتی پپای خویش بهر کار خانه پی

خورشیدرشک برد ازین شهر و این دیار  
بر کشوری که خسرو خوبان کند گذار  
ای آسمان بیال بر این خوب روزگار  
تا از وفا بجانب این ملک بست بار  
باد صبا ز سو کب او گشت مشکبار  
سردم بر ای دیدن شه گشته بیقرار  
ری زین دو جلوه سر بفلک سود از فخار  
ماه سپهر کوه کب، سلطان نامدار  
او صاف حسن و عفت او سیکند شمار  
وی دوست در سردم و محبوب کردگار  
ای تکیه گاه ملت و ای شمسۀ تبار  
مشرق ز نام فرخ تو قدر و اعتبار  
افتاد شور بر سر مردم زهر کنار  
بر روی دلفروز تو چشم اسید و ار  
هستیم از بضاعت سز جات شرمسار  
ای پادشه بدوده سردم، قدم گذار  
این هدیه نیست گر چه تر الاثیق نثار  
بیروزی شدی ز کاخ و سفر کردی اختیار  
رفتی که علم و دانش و صنعت کنی شکار  
گشتی تو بر سیاست هر ملک هوشیار  
بر کشتی فنون و صنایع شدی سوار

بسته بخدستت کمر صدق استوار  
 این يك بياد عافیت شاه باده خوار  
 بار آمدی بدیدن یاران دوست دار  
 بنگر به نيك بختی فرزند کاسگار  
 در این دواختلاف نباشد به هیچ تار  
 نالد ز درد مومن دیگر به قندهار  
 گردند از حوادث ایام رستگار  
 از چیست این غم دل و آن ناله های زار  
 مردم سگر ز دوری شاه هند، بیقرار  
 گویی بگوشش سیر سد افغان زهر کنار  
 يك فرقه پای بند غم و رنج بی شمار  
 و آن طفل شیر خواره ز سحنت در اضطرار  
 آن يك کشوده دست بدرگاه کردگار  
 این با خدا نیاز کند در شبان تار  
 و آن غم همی خورد که چرا رفت غمگسار  
 کور از جان و دل همه باشند خو استار  
 ای جایگاه غیرت و ملیت فخار  
 از راه دور جانب آن شهر و آن دیار  
 از روی شهر یار شود در شك لاله زار  
 مردم آرهای شوند ز تشویش و انتظار

شاهان غرب باخبر از ورای تو  
 آن يك بنام خسر و افغان پیاله گیر  
 از دیدن شهان و بزرگان باخبر  
 ای روح تابناك حمیب الله در بهشت  
 ای شاه! ملت تو، و ایران، برادرند  
 گر مسلمی زرنج بگرید به اصفهان  
 باید که ز تحاد و فاق این دو مملکت  
 ای باد صبحگاه کز افغان همی و زی  
 یارب بکابل این همه تشویش و رنج چیست  
 در کابل از فراق اسان الله ای عجب  
 يك دسته یار سحنت و اندوه بی نظیر  
 آن پیر سالخورده ز حیرت قرین رنج  
 آن يك میان مسجد و قرآن بر وی سر  
 آن يك دعای شاه کند در نماز صبح  
 این گریه میکند که چرا دور شد پدر  
 احسن بر چنین پدر عادل رؤف  
 ای خاک باطراوت افغان ز سین پاک  
 خوش باش زینکه خسر و دیندار سیرسد  
 دار الاسان که مأسن آزادگان بود  
 خسر و بشوید از رخ مردم غبار غم

ریحان شو قمند که از راه سر حمت      سلطان باو دوات (۱) و قلم داده یادگار  
 با آن دوات و خامه ز روی ادب نوشت      در این سفر سناقب شا هبزرگوار  
 تا آفتاب راه بر وز و شبان سفر      از شرق سوی غرب نماید اختیار  
 فرخنده سو کب شه افغان ازین سفر  
 خو شدل رود بسوی وطن شاد و شادخوار

\*\*\*

## پذیرائی امان الله شاه غازی

### از سرحد هرات تا کابل

بتاریخ یکشنبه (۲۱) جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی در دائره یاور ری ارگ کابل  
 مجلسی سر کب از وزراء و ماسورین عالی رتبه دربار، بجهت اخذ ترتیبات  
 استقبال سو کب امان الله شاه غازی از سرحد هرات تا کابل منعقد گردید  
 که بقرار تصویب مجلس مراتب آتی مدنظر گرفته شد :

۱- یکنفر وزیر به سمت و کالت از طرف عموم ماسورین دولت افغانستان  
 و یک نفر وکیل از وکلای شورابه صفت وکیل از جانب کافه ملت  
 به سرحد هرات بانائب الحکومه و قوماندان عسکری هرات و یک تولی رساله  
 شاهی و یک بلوک ماشیندار شاهی و یک غند پیاده و یک کندک توپچی و یک تولی  
 سوار حاضر می باشد.

(۱) یحیی ریحان - شاعر شهیر ایران در سال ۱۲۹۹ شمسی قصیده یی بوضف  
 امان الله شاه غازی سرود و امان الله شاه شهریار سخن شناس او را به اعطای  
 قلم و دوات طلا سرافراز فرمود.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

۲- در شروع خاك منطقه هرنائب الحكومتى و حكومت اعلى و حكومت كلان و ديگر نقاط كه اجتماع اهالى در آن حدود زياد است (طاق هاى تشرى فاتى) بسته و اطراف آن با بىرق ها و ديگر انواع تزيينات ميشود .

۳- در سرحد هرات بحد فاصل بين خاك افغانستان و ايران و در سر كز هرات و فراه و قندهار و سقر و غزنى و كابل د رحين ورود سو كب اسان الله شاه مي زده ضرب توپ سلامى بعمل مى آيد .

۴- در شب اول . رود پادشاه غازى بمراكز و لايات و حكومات اعلى و كلان شهر تزيين و چر اغا ميشود .

۵- حين ورود سو كب هما يونى به سرحد و لايات و حكومت هاى اعلى و حكومت هاى كلان ، نائب الحكومه ها و حاكم هاى اعلى و كلان و قوماندان هاى عسكرى با عده يى از وكلاء مجالس مشوره و بعضى اعيان و قطعه يى از قطعات عسكرى هر منطقه بر اى ايفائى مراسم تعظيم و عرض احترامات و تبريك حاضر مى باشند

۶- در مراكز حكومتى و علاقه دارى ها ئيكه به ناطع بور سو كب ذات شاهانه واقع اند ، عموم ماسورين و وكلاء مجالس مشوره و افراد عسكرى و تمام اهالى كه همروزه رسيده مى تو انند بحدود معين بر اى بجا نمودن مراسم احترام و تبريك حاضر مى باشند .

۷- در مراكز طاق هاى پديدائى متعدد بسته ميشود بحد طاق ، نائب الحكومه يا حاكم آن نقطه از طرف ماسورين و جلو طاق ديگر محصلين از طرف اهل معارف و بجوار طاق سو م رئيس بلديه از طرف عموم اهالى خطابها و تبريك نامه هاى استقباليه قرائت مى كنند .

۸- در سر كز هاى و لايات و حكومت هاى اعلى به شب اول به شرف ورود

ذات شاهانه يك دعوت رسمی از طرف نائِب الحکومه و حاکم داده میشود .  
فردای آن از طرف بلدیة يك دعوت عصریة ترتیب میشود .

۹- نائِب الحکومه ها و حاکم های اعلی ولایات و حکومت های اعلی که پادشاه  
غازی از مناطق شان عبورسی نماید، باقو مانندان عسکری تا آخرین نقطه خود  
پادشاه غازی را مشایعت سی نمایند .

۱۰- در آخر حکومت مقر از قندهار به حدفاصل ولایت کابل و قندهار ،  
الی کابل و قوساندان قول اردوی کابل و پنجاه نفر از محصلین مکاتب  
عالی کابل باد و تولی از رساله شاهی و يك کندک نظامی برای استقبال حاضر  
بوده در حین ورود موکب شاهانه پس از ایفای مراسم سلامی عسکری و  
فیرتوپ و گل پاشی طیاره ها و الی کابل خطابه خیرمقدم از طرف عموم اهالی  
کابل بحضور شاهانه قرائت مینمایند . اگر ذات شاهانه توقف جزئی در  
مقر داشتند . عصریة از طرف و الی کابل در هتل مقر داده میشود . و اگر  
ذات شاهانه اراده شب ماندن را داشتند انتظام شب گذراندن شان نیز تهیه  
دیده میشود .

۱۱- در غزنی هم مراسم پذیرائی طوریکه در سوادفوق گفته آمد بجا میشود  
و هنگامیکه موکب همایونی از غزنی طرف کابل حرکت مینماید ، دو  
دسته طیاره در فضای موکب شاهانه پرواز کرده تا کابل سی آید .

۱۲- صحنه یی استقبال کابل از حد دهمزنگ تا قصر دلگشا است . در این  
حدود طاق های متعدد و مجلی بر جاده بسته میشود . این طاق ها از طرف حکومت  
و اهل معارف و بلدیة و فرقه بی انات و دیگر صنوف مردم خواهد بود .  
۱۳- اهالی از حدود دهمزنگ دو طرف جاده استاده سی باشند . وزراء و ماسو -  
رین مجتمعاً بالباس رسمی پیش روی قصر دلگشا حاضر سی باشند .



عساکر و لایت کابل هم در حوالی دلگشا اجتماع داشته میباشند. پس از ورود شاهانه به دلگشا و ختم مراسم سلاسی های عسکری و فیر توپ ها خطاب پی از طرف وکیل مقام سلطنت، بحضور پادشاه غازی قرائت میشود. ۱۴- در شب اول - دوم - سوم - و ورود ذات شاهانه کل شهر چر اغان می شود و در شب اول یک دعوت رسمی از طرف حکومت بشرف ورود پادشاه غازی در قصر دلگشا داده میشود. در این دعوت وزراء و وکلاء و باقی ماسورین سلکی تامدیر و نظامی ها تا کند کمشر و ارباب رتب رتبه دوم شامل خواهند بود و به عصر روز دوم دعوتی از طرف بلدیة داده میشود. شب دوم ورود شاهانه در وزارت اسور خارجه دعوت رسمی ترتیب میشود. که در ان هیأت کور دیپلوماتیک هم شرکت خواهند داشت. بعد ازین دو شب ممکن است دیگر وزارت ها از حضور همایونی خواهش قبول دعوت عصر یه یا شبانه بنمایند.

۱۵- در سائر و لایات و حکومت های اعلی و کلان بتقریب ورود ذات شاهانه یکر و ز تعطیل عمومی و در و لایت کابل سه روز تعطیل عمومی باشد. ۱۶- میدان هوایی کابل و قندهار بایریق های افغانی تزئین میشود. ۱۷- در مدخل میدان هوایی کابل یک دروازه مزین ساخته میشود. ۱۸- جاده چهاردهی تادرو از مدخل و میدان هوایی کابل بایریق ها آراسته و اهالی بد و طرف جاده بجهت استقبال اخذ موقع مینمایند.

۱۹- ریاست بلدیة کابل در انتظام و زینت باغ بابر شاه اهتمام لازمه خواهد نمود (۱) .

\*\*\*

## پزیرائی ملکه ثریا از طرف

### جمعیت نسوان

بتاریخ یکشنبه (۲۱) جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی در دایرة یاء ری زرگ کابل ، هیأت استقبالیه ، پروگرام استقبالیه ملکه ثریا را از طرف جمعیت نسوان بدین ترتیب تصویب نمود :

---

(۱) مؤلف کتاب از نظر دید خود تصریح می کند که امان الله شاه غازی آنقدر محبوبیت در نزد مردم داشت که پیش از آنکه از طرف مقامات سفارش و تاکید در اسر استقبال شود ، بر ناو پیر و صغیر و کبیر با اشتیاق تمام گوش باواز بودند که پادشاه غازی بکدام روز و بکدام ساعت میرسد تادر بهترین موقع سرراهش استاده باشند . و فقط باین منظور که شنیداهالی حدبحد ترتیبات پذیرائی گرفته اند. از هرات تا کابل به سو تر آمد . و الا سیخواست که از هرات تا کابل بذریعه طیاره سفر نماید .

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

- ۱- استقبال سلکة ثریا در قصر علیا (۱) بحضور علیا حضرت (۲) سراج الخوا-  
تین صورت سی گیرد . و قصر باتزئینات آراسته میشود .
- ۲- اگر ذات علیا حضرت صاحبۀ معظمه باستقبال فرزندشان شرف حرکت  
ارزانی سیفر سودند ، به سعیت شان دو ازده نفر از محترسات را که حضور  
خودشان انتخاب فرمایند همراه خواهند شد .
- ۳- عده یی محترساتیکه از جانب شاه خانم (سلکة ثریا) در قصر علیا پذیرائی  
سی کنند با اندازه یی خواهد بود که در عید جلوس با استقلال پادشاه غازی  
( جشن روز نهم حوت که بنام جشن خصوصی استقلال مشهور است )  
همیشه مدعو شده اند .

\*\*\*

فهرست هیأت خصوصی پذیرائی که مطابق تلگرام های مخصوص اسان الله-  
شاه غازی در ترتیب پروگرام و انتخاب اشخاص و ملاحظات سیاسی مقرر  
بودند ازینقرار اند :

- (۱) قصر علیا همین قصر شورای و زیران است که قبلاً زین العمارت نام  
داشت و تاریخ مفصل دارد .
- (۲) علیا حضرت و والدۀ سکا اسان الله شاه غازی است و اصل اسم آن محترمه  
(سرور سلطان) و از سنه ۱۲۲۲ قمری بالقاب (علیا حضرت سراج الخواتین)  
سرافراز شده و از جهت همین احترام بود که در مطبوعات عهد امانیه سلکة  
ثریا بلقب علیا حضرت یاد نمی شد و با لقب شاه خانم مشهور بود .  
(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

- ۱- محمدولی خان وکیل مقام سلطنت (و لدابو الفیض خان).
- ۲- سردار عبدالعزیز خان و زیر حر بیه . (و لدر سردار معاذالله خان).
- ۳- سردار نظام الدین خان منتظم عمومی و وزارت امور خارجه و ناظم دربار  
شاه و عنبر هیأت انتظامیه (پسر سردار فقیر محمدخان شاغاسی ماسای  
علیاحضرت).

\*\*\*

فهرست اعضای هیأتیکه در مقام یاور ی شاسل بحث و امور اداری  
نظامی - صنعتی و خدماتی بآنها سپرده بود از ینقرار اند :

۱- محمود خان یاور سلکی رئیس هیأت (و لد محمدشاه خان ایشیک اقسای)

اعضاء :

- ۱- غلام محمدخان وردك سابق و زیر داخله .
- ۲- سردار محمدیونس خان رئیس بلدیة کابل (قواسه اسیر دوست محمدخان).
- ۳- محمد یعقوب خان وکیل رئیس عمومی شورای دولت .
- ۴- سید شریف خان وکیل سعین و وزارت حر بیه .
- ۵- سردار عظیم الله خان سعین دوم و وزارت امور خارجه .
- ۶- محمود خان سعین دوم و وزارت داخله .
- ۷- محمد اسحق خان سعین و وزارت معارف .
- ۸- حاجی محمد اکبر خان رئیس سرحدات .
- ۹- محمد نوروز خان لوگری رئیس تعمیر قصر دارالامان .
- ۱۰- صوفی عبدالحمید خان رئیس تعدیل صنایع و مطبوعه صکوک .
- ۱۱- سردار فتح محمد خان رئیس نساجی .

- ۱۲- غلام محی الدین خان رئیس دائره احتفالات .
- ۱۳- فقیر محمد خان رئیس شرکت تجاریه اسمانیه .
- ۱۴- اسر الدین خان رئیس شرکت رفقای افغان .
- ۱۵- محمد سمیع خان قوماندان کوتوالی ولایت کابل .
- ۱۶- عبدالرحمن خان مدیر گمرک ولایت کابل .
- ۱۷- نور محمد خان مدیر تحریرات ولایت کابل .
- ۱۸- محمد مهدی خان سرکاتب دارالتحریر شاهی .
- ۱۹- عبدالواحد خان ترجمان وزارت تجارت .
- ۲۰- محمد حسن خان ترجمان مدیریت مستقله طبیه .
- ۲۱- غلام نبی خان ساسور محاسبه وزارت مالیه .
- ۲۲- عبدالله خان سرکاتب تمیز ثانی عدلیه .
- ۲۳- سید جلال خان و کیل ریاست بلدیہ .
- ۲۴- لچمن داس و کیل ولایت کابل .

\*\*\*

## پیشنهادسکهای متوطن کابل به مجلس

### استقبالیه پادشاه غازی

در ایامی که ترتیبات پذیرائی اسان الله شاه غازی مدنظر بود. سکهای متوطن کابل به نمایندگی تمام سکهای متوطن بلاد و قصبات افغانستان، پیشنهادی به هیأت استقبالیه تقدیم کرده گفتند که: ساسکهادر موضع مخصوصی از جاده های شهر جهت استقبال پادشاه غازی ترتیباتی از طرف خود می گیریم و سپاسنامه خود را قرائت می نمایم و وقتیکه متن سپاسنامه به مجلس قرائت شد

خیلی محقول و دارای احساسات گرم و وفادارانه و اطاعت کارانه نوشته شده بود. اما چون هیأت استقبالیه سر اسم پذیرائی را بوضع اجتماعی و مثل احساسات عمومی ملت افغانستان مد نظر گرفته بود از سرام حزیت سعذرت خواست و هدایت داد که اگر آنان هدیه برای خیر مقدم تقدیم کنند، ساندسائر مردم سانع ندارد. و این هدیه عبارت از تقدیم سضامین و مقالات بود.

\*\*\*

## خطابه‌یی و کلاهی ملت افغانستان بحضور امان الله شاه‌غازی

### در اولین سرحد هرات

در هفته اول ماه سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی بتقریب بازگشت پرافتخار امان-الله شاه‌غازی از (۱۲) کشور آسیا و اروپا، بر وفق پر و گرام سر تبه هیأت استقبالیه و کلاهی ملت در سرحد هرات، لایحه خود را به نمایندگی از تمام و کلاء شورای دولت بعرض رسانیدند این لایحه که توسط عبدالحمیدخان و کیل کابل (ولد سردار عبدالله خان توخی) قرائت گردید ازینقرار است: «ای روان و حافظ شرف و شان، و باعث حیات جاودان ملت. سراجعت کامیابانه و معاودت قهرمانانه اعلیحضرت شمار ازین سفر خیریت اثر بخاک پاک و طن مقدس تبریک، و این تهنیت خوش مقدم شمارا غنیمت دانسته افغانستان و تبعه صادق شاهنشاهی شما، احساس صمیمیت کارانه صادقانه خودمان را اظهار مینمائیم: و حضور اقدس شمارا که علاوهرزحمات فوق-التصورمان که از بدو جلوس مینت سانس تا ندر راه ترقی و تعالی و برتری مان در افغانستان، تحمل شده بودید. و در این سفر دور و دراز

از هیچگونه فداکاری در راه ارتقاء و مدارج علیا و برای سعادت و  
نیکنامی و معرفی ماسلت فدایی خویش کوتاهی نکرده تکالیف و مشقات سزیدی را  
بر داشته‌اید . که همه آن یگان یگان ما را ممنون و سر هون ساخته بادلهای  
مملو از عشق شما استقبال نموده بایک جهان فخر و سبا هات میگوئیم :  
نه تنها حال ما در حال دارد این درخشانی باستقبالات استقبال ما هم روشنی دارد  
همچنانکه ذات شاهانه ، کاسیابا نه و سوفقیت کارانه ازین سیاحت با  
قیمت خود سر اجعت میکند . ما هم لله الحمد در اثر همان نصایح و الطاف سزید  
پدرانه شما که در موقع وداع جانسو ز خویش بماتلقین فرسوده بودید .  
رفتار و یک سر سو از مقر راتقو انین دولت مستبوعه ما که به توجه شما حافظ  
حقوق و شرف ما وضع گردیده حیات ابدی ما را تأمین میکند تخلف و کجروی  
نموده همواره عشق حقیقی شما را در دلهای خلوصیت منزل سان جاداده ،  
دیده انتظار خود را براه تشریف آوری تان دوخته بودیم . اینک که بدیدار  
فرحت بار حاسی و محی خود نائل و کاسیاب و دو بار چشمهای منتظر ما به  
قدم سیمنت لزوم تان روشن گردیده ازین راه از بهترین ایام مسعودتار  
یخی خود قرار داده و باین عطیه خداوندی شکر گذاریم .  
ماسلت بتو پادشاهی که استقلال و طن عزیز ما را با همت سکندرانه گرفته  
و شاهراه ترقی بزرگ بجانب عالم مدنیت در وسط آسیابرای و طن و تبعه  
صادقه تان گشاده و در مملکت سان بفرسوده خداوند عظیم الشان امن و آسایش  
را مستقر و بردوام ساخته و باقوانین انتظام و عدالت از رعایای صادق بار  
گران عصرهای سابقه را بر داشته تأمین حیات ابدی سان را نموده یعنی مملکت  
ما را معمور و آبادان و رشك آور جان ساخته‌اید . یک صمیمیت فوق العاده  
داریم .

ساملت میدانیم که معارف در ساحة درخت پرثمر ارشادات آن شهر یا ترقی کرده  
تشکیلات دولتی که یک صرف اثر مخلدشماست . بوجود آمد ، بخوبی  
سیاست داخله نعمت ترقی و تعالی و سعادت ابدی را نائل شده ایم ، بدستی و  
راستی سیاست خارجه که از الهامات بیغایات شما ملهم گردیده حاصل شد  
باینطور یک افغانستان امر و زه در تمام دنیای ستمدنه معلوم و همپایه دیگر  
حکومت های قوی و معظم شده است .

نتیجه زحمات و فداکاری های صادقانه شماست که درین چند سال کم ، با  
گامهای دلیرانه تان ، ساملت را از یک عالم سوسی با این پایه بلند و مقام رفیع  
و ارجمند مدنیت نائل ، و در عالم بشریت با سلسل متمدن بز رنگ دنیا بر ابر و  
همسر ساخته اید و درین سیاحت عالی تان که یگانه مقصد از ملاحظه شئون  
تمدن و معیشت زندگانی عالم مدنیت و اخذ حکمت و علم و معرفت برای  
تطبیقات مملکت مان بوده خیلی بیک وضعیت با شرافت نائل و کامیاب گردیده  
اید . که در اثر تطبیقات آن به مدت کمی مملکت عزیز مان با وج رفعت  
خراهد رسید . چنانچه تاریخ شمسی حرکت سوکب خسروانه تان که (سفر خیر  
قوسی ۱۳۰۶) و سوره خه قمری آن که (فیض توکل ۱۳۲۶ ق) مشاهده میگردد .  
بهترین شاهد این مدعا است . و نیز مخصوصاً ساملت از حضرت مملکه معظمه  
شاه خانم صاحبه که همیشه الطاف غمخوارانه صادرانه شان مارا مشکور و  
سمنون ساخته و در این سیاحت نیز زحمات بز رگی نسبت به ترقی و تعالی مان  
ستحمل شده اند . و بان حاسی حقیقی و پدر مهر بان معنوی مان توأم پادر عرصه  
سجادات گذاشته اظهار سمنونیه و تشکر نموده احواسات قلبی خود مان را  
بحضرت مقدسه عالی شان تقدیم سینما ئیم .



اعلیٰ حضرت تا ! سندن نمی تو اند خداستیکه ذات همایونی شما ابر از نمو ده اید .  
فردا فردا شمار کند . ازین رو دعا میکنم که خداوند کبریای متعل  
درسالهای بی نهایت این سندر ابر ادرادت سنیه باقی داشته ذات اقدس همایونی  
شما و حضرت سلاکه معظمه را بمقاصد عالی تان کامیاب و حیات باعافیتی  
نصیب گرداند .

( زنده باد اعلیٰ حضرت غازی و سلاکه معظمه افغانستان )

## تفصیل خبر ورود سوکب امان الله شاه

### به سرحد هرات

بتاریخ شنبه ( ۲ ) سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی امان الله شاه از طریق کشور  
ایران به اولین خط سرحد هرات ورود فرمودند . هیأت مشایعت کشور  
ایران که تحت ریاست وزیر داخله آن کشور تا سرحد افغانی همراهی  
می نمود . سرخص شد حینی که پادشاه غازی و ارداو لین سرحد هرات شدند .  
در سرحد ( طاق نصرت ) را که از طرف حکومت و سر دم افغانستان بطور خیلی  
عالی و پر مصرف برگذار شده بود ، تبسم کنان نگر یسته ، وضع بی اعتنائی  
از خود نشان دادند ( که تفصیلش ضمن توضیح و حواشی و ملحقات این کتاب  
آمده است ) .

هیأت استقبالیه یعنی سیر محمد هاشم خان وزیر سالیه ( و لد سیر عبدالعزیز خان )  
و عبد الحمید خان و کیل کابل در شورای دولت که به نمایندگی از طرف  
سورین دولت و افراد ملت افغانستان از کابل رفته بودند و محمد ابراهیم  
خان نائب الحکومه هرات ( و لد بابا محمد سرور خان بارکزی ) و قوماندان  
عسکری هرات و دسته های عساکر و عدیی زیادی از اهالی حاضر و بایک جوش

و خروش فوق العاده از ورود سوکب پادشاه و ساکبه افغانستان استقبال کردند. عبدالحمیدخان توخی لایحه خیر مقدم را قرائت نمود (که متن آنرا قبلاً از نظر گذرانیدیم) و بعد از آن سیر محمد هاشم خان و زیر مالیه عرضیه را که محتوی خلوصیت و عقیدت ساسورین دولت و حکومت بود، قرائت نمود. اسان الله شاه غازی بعد از آنکه توقف جانب شهر هرات حرکت نمودند. از سرحد اسلام قلعه تاشهر هرات رواق های پذیرایی (طاق های نصرت) برگذار و در هر موضع بدو طرف خط سیر، اهالی دیار هرات برای عرض تبریک و خیر مقدم حاضر شده بودند در این روز شهر هرات به سیمنت ورود پادشاه و ساکبه، با بهترین تنزیئات سلی آراسته شده بود و همدارین روز از طرف مهابر اهیم خان نایب الحکومه هرات و خاندان آن عید سلی اعلان و در طول راه پانزده فرنگ و رابرسم خیرات در هر حصه راه ذبح کردند، اهالی هرات در ادای احترام و استقبال نهایت علاقه از خود نشان داده و جاده شهر هرات را سر تا آخر قالین فرش کردند و نه اینکه این کمک از طرف ادارات حکومت و یا تجار و سرمایه داران هرات، ایفاء شده باشد، بلکه تمام ساکنین شهر از خانه های شخصی خودشان قالین های نفیس آورده بروی جاده خط سیر پادشاه غازی پهن کرده بودند که این کار آسانی نیست و همچنان دکانداران دکانین را مطابق رسوم باستانی آئین بندی و تنزیین نموده نفایس ذی قیمتی را بالای دکانها گذاشته و یک جشن خیلی پر شکوه سلی ترتیب داده بودند که در دوره معاصر نظیر آن دیده نشده بود. و این زحمات را محض به شوق و ذوق خود قبول کرده بودند.

اسان الله شاه چون دو روز در سرکزهرات توقف نمودند بزرگان هرات در دار الحکومتی اجتماع نموده و از طریق نایب الحکومه خواهش ملاقات

کردند . اسان الله شاه گفتم : چون ایام محرم الحرام و هم اینکه شدت گرسی زیاد است ، هر گاه با چند نفر ملاقات نمایم اهالی مایوس میشوند و هر گاه در محضر عام به سخنرانی و دید و و ادید آغاز کنم سر اسر موجب تکالیف اهالی میشود بناً از طرف سن بعموم سلام بگوئید که بنا بر خستگی راه و هم اینکه وقت کم است و مردم حدبحد انتظار دارند ، بیشتر در هرات توقف نمی توانم و رخصت می شوم . اما و عدۀ ما و شما همینکه یکبار دیگر در فرصت مساعد بهرات می آیم و مفصل صحبت ها و ملاقات ها می نمایم . برای اینکه به اهالی هرات تکالیفی عائد نگردد دعوت های ادارات و اشخاص را نیز نپذیرفت و فرمود که : من خلوص نیت مردم را بکار دارم و نه دعوت و هم اهالی خدمت مرا نسبت بخود توقع دارند که باید خدمتی بنمایم و برای اجرای همه مقاصد دولت و حکومت نایب الحکومه و اعضای دار الحکومت آنجا را مخاطب قرار داده گفتم که به اهالی هرات ابلاغ نمایند که در برج سنبله مع الخیر در کابل لویه جرگه برگذار میشود و کلای انتخابی شما در هر خصوص دلائل و شکایاتی که داشته باشند میتوانند آزادانه بیان نمایند .

### حرکت بجانب فرادهار

اسان الله شاه غازی و سلکه ثریا روز یکشنبه (۳) برج سرطان از مرکز هرات به فرادهار حرکت نمودند . از طرف اهالی بهترین مراسم پذیرائی پر شکوه بعمل آمد . بتاریخ (۵) سرطان و اردشهر قندهار گردیدند و از طرف اهالی قندهار استقبال نهایت پر حرارت دیدند . پس از اندک استراحت بز یارت خرقه شریفه و زیارت احمد شاه غازی رفتند و بغرض دید و ادید ماسورین و اهالی و هم با احترام روز عاشوراد و روز در سرکز قندهار اقامت و رزیدند .

به (۱۱) سحر م (۸ سر طان) عریضه خیر مقدسی که از طرف هیأت و زر آءو اهل دربار از کابل به قندهار ارسال شده بود، تقدیم گردید، این ورقه عرض خیر مقدم بخط سید محمد ایشان الحسینی سر کاتب دائره تحریرات حضور و مجلس عالی و زر آنو شته شده و هیأت و زر آء امضا نموده بودند. پادشاه غازی فر سو دند: از شاهده این امضاءها همین دانستم که این دو ستان با و فای صمیمی من الحمد لله تعالی حیات و صحت دارند و لذا خیلی محظوظ و مسرور شدم صحت و سلامت وجود این عده نفر را علی الخصوص بر ای خدمت بعالم دیانت و اسلاست و وطن مقدس از هر چه قیمت دار تر میدانم»

### حرکت بجانب مقر

در مقر بر حدفاصل ولایت قندلارو کابل (مطابق تقسیمات سلکیه آنروز) محمود خان یاور سلکی و جنرال محمود سامی قوساندان قول اردوی مرکزی کابل با پنجاه نفر از جوانان سکاتب و یکدسته از عساکر حاضر بودند. در سوقع ورو دسوکب پادشاه غازی صدای (زند با دیدر وطن) از هر طرف بلند شده و دسته های گل را بجانب سو تر حاصل شاه و سلکه افغانستان می پاشیدند.

محمود خان یاور سلکی (و کیل والی کابل) خطاب به بی خیر مقدسی قرائت نمود که متن آن قرار ذیل است:

«اعلی حضرت! خدا را شکر گزارم که این سفر دور و دراز را به کمال شرف و ناموری با ختم رسانیده باز سو کب اجلال شاهانه شما این دیار هجران دیده را در کنف عطوفت شاهانه و وطن پرورانه خود نوازش میفرمایند. به ورو دسعود ذات شاهانه که سر سایه افتخار جاودانی و وسیله نشاط

و کاسرانی است، بنام و لایت کابل سر اتب تبر یک و احترام عقیدت مندانه را  
بحضور مبارک عرض و احساسات عموم را ترجمانی نموده میگویم:  
همی آید سرا پی در پی از دل بر زبان تبر یک

نمی دانم ز تشریفت چسان سازم بیان تبر یک  
و رود مقدمت را از زمین تا آسمان تبر یک

بذات عالیت ای پادشاه نوجوان تبر یک  
صفا آوردی ای شاهنشاه افغانیان تبر یک

اعلیحضرت! این سفر بزرگ را که ذات همایونت محضر راحت و سعادت ما  
اختیار و زحمات کوناگون آنرا بر نفس نفیس گوارانمودید. از چنان شاهکارهای  
بزرگ است که تاریخ عصر حاضر کمتر از آن سراغ میدهد. و فقط مخصوص  
دماغ عالی و فطرت توانای شماست. لله الحمد که به اراده خالصانه خیرخواه  
هائیه خویش موفق شده باسر بلندی و کاسیابی سر اجعت فرمودید. و دیده های  
اشتیاق منزل سارا بانوار دیدار فرحت بار خویش روشن نمودید.

این سفر هشت ماهه تان اگرچه پانزده سلیمان ملت افغان را زیر بار آورده ساخت  
امام و فتیت بزرگ را که در دنیای ستمدن احراز فرموده و تجربیات سهمی را  
که برای وطن خود حاصل نموده اید، همه آن سهجوریت های سارا تلافی خواهد  
نمود.

سوفقیت عالی و بزرگ شما را در عالم بشریت دیده بر خودسی بالیم.  
این همه ترحیب ها و پذیرائی های درخشانی که تلقی فرمودید همه حق  
مشروع و نتیجه همت فرزانه شماست.

مانمی تو انیم از عهده تبر یک و ترحیب همه چه سفر شاهانه که از شاهکارهای

نابغه‌ها بشمار سیرود، و تاریخ آنرا با آب زر ثبت و راقی خود مینماید،  
 برآمده بتوانیم. اگر جان‌های عزیز خود را نثار مقدمت نمائیم و به خون‌های خویش  
 راه عبور تان را آب پاشی کنیم هنوز مدیون احسان شما خواهیم بود.  
 اعلیحضرتا! بیشتر ازین ذات‌هایونی را تصدیع شنیدن و انتظار کشیدن  
 نمیدهم. کلام خود را اخاتمه داده و از خداوند آرزو دارم که سالیان  
 در از برسند اقبال متمکن بوده سلسلت افغانستان در سایه‌های همایونت نائل همه سعادت  
 های معنوی و مادی گردد. هکذا بحضور و سادر سهر بان حضرت مملکت معظمه  
 سراتب اخلاص و تعظیم عموم اهالی کابل را تقدیم داشته خوش آمدید می‌گوییم  
 و سلام وجودشان را از بارگاه ایزدی نیا زو مسئلت مینمایم.»  
 اسان الله شاه غازی و هیأت مستقبلین شان شب‌راهه مقرر گزرا نیدند.

### حرکت بطرف غزنی و شیخ آباد

بتاریخ شنبه (۹) سرطان سوکب اسان الله شاه غازی از مقر بطرف شهر  
 غزنی روان شد. حین عبور از شهر غزنی، اهالی غزنی بدو طرف جاده  
 اجتماع داشته مراسم سلام و احترام بجا آوردند. پادشاه غازی از سوتر  
 پیاده شده با چند نفر از سو سفیدان مصافحه و احوال‌پرسی و چند نفر سو سفید را  
 یه آغوش شفقت گرفته روبوسی نمودند و فرمودند که چون وقت کم است  
 و اهالی در هر یک منطقه انتظار دارند. لهذا سلام و احترام سرابه همه اهالی  
 برسانند. و بعد از آن بطرف زیارات بابرکات غزنه دعانموده بطرف ولایت  
 وردک روان شدند.

در شیخ آباد وردک، محمد ولی خان و کیل مقام سلطنت با هیأت  
 و زرای کابینه و یک‌کعبه از محصولات مکتب مستورات. برای پذیرائی

فبلاّ آق حاضر شده بودند . محصلات مکتب مستور را در نطق خیر مقدم حضور  
ملکه ثر آیا گفتند . «ملکه افغانستان جناب شاه خانم صاحبه ، مادر معنوی مائ  
و مسئله حیات نوین جمعیت نسوان افغانستان میباشند » .

## حرکت بطرف شهر کابل

سوکب اسان الله شاه غازی و ملکه ثریا صبح یکشنبه ( ۱۰ ) سرطان باطنطنه  
و شکوه فوق العاده از دشت توپ میدان بطرف شهر کابل در حرکت آمد .  
در حین حرکت سوکب از دشت توپ ، یکدسته از طیارا رات ( ۱ ) افغانی  
استقبال و احترام نمودند و در غنچه های و لسوالی پغمان استقبال و احترام نمودند  
اسان الله شاه غازی از سوتر فرود آمده با عده یی از بزرگ سالان و محاسن سفیدان  
مراسم معانقه بعمل آورد و گفت : چون وقت کم است و اهالی کابل انتظار  
دارند و لهذا شما علماء و مسو سفیدان از طرف من با سائر اهالی رسم معانقه

---

( ۱ ) درین ساعت ( ۱۰ ) صبح از جمله طیارا ت که بغرض استقبال پرواز  
کرده بودند یک عدد در ساحه علی آباد نزدیک کار یز لوهانی سقوط نمود .  
چون به آهستگی فرود آمده بود فاصله کمی را طی کرده سرنگون  
گردید و اما اینکه باعث هلاکت انسان نشده و هم بدنه طیاره پارچه  
نشده و آتش نگرفته بود . مردم خوش شدند . در حوالی ساعت ( ۱۲ ) هیأت  
تخنیکی بسواری سوتر رسیده به باز کردن پروانه آغاز کردند

و نویسنده این کتاب آن منظره را به چشم سردیدم . و بعداً معلوم گردید  
که راکب طیاره محمد احسان خان قوماندان بود و از اثر تکان اندک  
تکلیف دیده بود . و اولین سقوط طیاره در کابل همین است .

( عزیزالد و کیلی پوپانائی )

بجایا رید . و گفت : آنقدر فابریکه ها در این سفر خریداری کرده و وارد کردنی استم که انشاء الله تعالی بعد ازین هیچ یک نفر در وطن عزیزمان بیکار نمی مانند .

چون عنقریب در پغمان آمدنی استم با شما برادر انم اهالی پغمان وساد اهالی که در پغمان سی آیند مفصل صحبت ها خواهم نمود . و از ایام مسافرت خودم که این رنج و تکالیف را محض از جهت راحت و سعادت شما مردم افغانستان قبول کرده ام . پوره شرح خواهم داد . و این وعده زودتر بجا خواهد شد . (انشأ الله تعالی)

طیاره ها بالای جاده کابل - غزنین در حال پر واز دیده میشدند . و در این روز شهر کابل با بهترین ترتیبات و تزیینات آراسته شده بود . در حصص قلعه قاضی و قریه انچی و مهتاب قلعه . بسیار از اهالی قریه های قرب و جوار بغرض ادای سلام و احترام رسیده بودند . و آنقدر شوق و شعف بر مردم پیدا شده بود که حتی اطفال خورد سال بصورت مجموعی از قریه ها با طرف جاده کابل ار غنده اجتماع و ازدحام نموده انتظار میبردند . حین عبور سوکب پادشاه و ملکه افغانستان از ار غنده تا پل سوخته یک جوش و خروش عمومی و آوازهای طیاره و صوت بقدری زیاد که اهالی .



کابل و چهاردهی و پغمان نظیر آنرا آید دنداشتند .

در قلعه محمد امین خان مرحوم پیوست بندر پل سوخته ( جاده کابل - قندرها ) در داخل باغ محمد ابراهیم خان برای ساعتی استراحت نمودند . اما اینکه تمام اهالی شهر و شش کر و هی کابل بکنار جاده صف بسته انتظار می بردند ، ناگاه از جابر خاسته از طریق دارالاسان که جاده وسیع آن خطسیر تعیین شده بود ، حرکت نکرده از بین قریه ده بوری به طرف دهمزنگ روان شدند . از حد دهمزنگ تا قصر دلکشا که صحنه استقبال سرکبری تعیین شده بود از طرف سلت افغانستان طاقهای نصرت (۱) ( دروازه های دولتی ) برپا و شهریان کابل و اهالی شش کر و هی که این روز را ( عید سلی ) نام گذاشته بودند ، ازدحام داشتند . ساسورین حکومتی و رساله شاهی و شاگردان مکاتب در میدان قصر دلکشا اجتماع نموده چشم بر راه بودند . ساعت ده صبح یکشنبه ( ۱۰ ) سرطان ۱۳۰۷ ش سوکب اسان الله شاه غازی از میان امواج احساسات و نعره های ممتد زنده باد پادشاه غازی - عبور نمود . و اهالی یکدیگر را مانند مراسم روز عید ، تبریک می گفتند . سوکب شاهانه چینی که به میدانی مقابل قصر دلکشا

---

(۱) مطبوعه شرکت رفیق - متصل جاده عمومی واقع لب در بای

کابل . بمناسبت ورود اسان الله شاه غازی نظم آتی را بروی تکه نوشته بر فراز جاده ماشینخانه ( خط سیر سوکب پادشاه ) آویخته بود :

ای آمدنت بهار را میدبیا      وی در قدم تو عیش جاوید بیا  
ظلمت کده پی بود بی رخت کابل ما      در دیده ما چون نور خورشید بیا  
شعر اثر طبع سیر محمد حسین خان خطاط و این نظم و خط خوش خیلی ها  
جلب نظر می نمود .

رسید . در آنجا نیز از طرف عموم به گرسجوشی نهایت زیاد استقبال گردید .  
 پادشاه غازی بعد از قبول رسم سلام و احترام عمومی و ساعتی توقف .  
 بر فر از منبر خطا به بر آمدند . او لاً سر اتب صمیمیت ملت خودشان را از  
 خطابهٔ مجددولی خان و کیل مقام سلطنت استماع و سپس نطق غرایی ایراد فرموده  
 بداخل قصر دلکشات شریف بردند . و این است متن خطابهٔ مجددولی خان و کیل مقام  
 سلطنت :

« اعلیحضرتا ! خداوند کریم را ستایش که نزهتگاه وطن را به فروغ  
 قدم مبارک اعلیحضرت غازی پذیرای نورگر دانید و اسر و ز این  
 انجمن سارا به لواسع دیدار همایونی که منبع آسالم و امانی است . آسودگی  
 کرامت فرمود .

اعلیحضرتا ! ذات و الای شما در بهار افغانیت آن ابر رحمتی است که  
 دوری آن مانو رستگان و ادی مدنیت را به خشک سالی سهجو ریت تهدید  
 سیکرد . لذا بسیار مسعود یم که باز به این سر زمین که به آب شد شیر شهاست  
 شما آبیاری و در سایهٔ سجد و اقبال افگند قرین سر و رو نشاط گردیدیم .  
 اعلیحضرتا ! از یمن قدم شما ، از فطرت بلند شما ، از فکر زرین شما ،  
 از همت اعلی شما ، از مساعی خستگی ناپذیر شما ، هر روز خطهٔ افغانستان  
 و مسلت افغان مظهر یک سعادت و افتخار تازه یمی میشویم ، و بهر موقع  
 که نائل یک سعادت و خوشبختی شده ایم ، چنان تصور کرده ایم که همین  
 سعادت بلند ترین سعادت تاریخی ما بوده است . ولی می بینیم که در سایهٔ  
 فطرت تر قیخواه شما سلسلهٔ سعادات ساختم نشده بعد از هر سعادت یک  
 سعادت دیگر میرسد . و هر سعادت آتی قیمت دار تر از سعادت گذشته می باشد .

اعلیحضرت سحض جلوس برار یکه شاهی در چنان موقع بار یک و مددش که تاریخ و طن نظیر آنرا یادندار د. اعلان استقلال افغانستان را بگوش عالم شنو انید ند. و باهمت فزانه خویش تثبیت نمودند. در افکار عموم انقلاب اجتماعی تولید نموده پیر و جو ان را تحت سائقه فکر پیشرفت با یک جدیت و علاقه بر سرکار آور دند. چرخهای سندرس حکومت را که تناسب و توازنی نداشت و سمت حرکت آن هم معلوم نبود، یک طرف نموده چرخهای جدیدستین در قالب تشکیلات عصری آن بکار انداختند.

از قانون که یگانه مدار تأمین حیات و ترقی فردی و اجتماعی است، در وطن اثری نبوده قوا نین و نظامات مقتضی بر طبق ایجابات محیط زندگانی مآوضع و تدوین فرموده بمعرض اجراء نهادند. افغانستان را که از سالیان دراز خارج جامعه بشریت در کنج عزلت و بیخبری زیست داشت، به عالم معرفی کرده و علایق و مناسباتش را یک جامعه بشریت نمودند. برای معاینه تاثیر و اجراءات و تطبیقات این روح تازه و تشکیلات عمده و نظامات مستین به نفس نفیس خویش غالب قطعات وطن را سفر کرده زحمات شاقه این مسافرت را که عیان است، سحض راحت مابر خود گوارا نموده و باین وسیله سرگز و اطراف را در تاثیر و تاثر از روح تجدد و ترقی یک سویه نمودند.

اکنون پاسو رفوق الذکر که نمونه‌ی از شا هکار های فطرت بلند اعلیحضرت است، چون بانظر دقت غور شود هر کدام آن بذات خود چنان اسرهمی است که نابغه های بزرگ و قائدین نامدار با کمال یکی از آنها هم سو فوق نشده اند. چنانچه عالم تمام این سراتب را تصدیق نموده و به حیرت رفته. پس اگر ما هر یک ازین مجاهدات شما را سعادت یگانه تاریخی

خود بدانیم در فکر خود خطا نکرده ایم . باز دیدیم که به تعقیب این  
سلسله از فکر نابغه شما سفکوره تازه سفر اروپا به عزم مطالعه تمدن آن  
و آوردن ارسغانهای نوی از آن دیار . برای تعالی و بختیای ما بر و ز نمود .  
این سفکوره شاهانه چنان سفکوره هی بود که بخاطر کس نمی گذشت . و  
فرضاً اگر کسی تصور مینمود صعوبات متنوعه داخلی و خارجی را در راه  
آن میدید . اما باز ذات باعزم و استقامت شما تمام صعوبات داخلی و خارجی  
این مسافرت را بفکر رسای خویش سهل نموده چنان هدایات کافی دائر به  
تدویر چرخهای حکومت به سامورین ، و نصایح و وصایای اخلاقی و  
اجتماعی را جمع بحفظ شئون قومی به سلت خویش ارشاد و نیز یک  
پر و گرم سکملی برای سیر و حرکت شاهانه خود ترتیب فرمودند  
که از ثمرات آن به این روز فیروزتاریخی که انوار سعادت از هر طرف بر ما  
سی بارد و دنیا ساراتبر یک میگوید ، نائل شدیم .

اعلیحضرتا ! سر بلندیها - ارجمندیها - تکریمها - تمجیدها - و تحسین  
هایی را که در سایه این مسافرات شما ، ماسلت افغان نائل شدیم ، از زبان  
عالم شنیدیم . و تاریخ قرن حاضر آنرا اثبت اوراق خود نمود . اما نتایج  
مطالعه و افکار در سایه همای سماعی خستگی ناپذیر شما که مخصوص  
ذات والای شماست ، ازین روز به بعد یکی بعد دیگری دیده و از ثمرات  
شیرین آن شاد کام میشویم . و از همین روز پابه دوره عالی تر زندگانی  
میگذاریم ، و عنوان تازه در تاریخ مفاخرت ما گشاده میشود .

اعلیحضرتا ! آثا ربز رگوشاندار ذات شاهانه بر صحایف وطن حق شناس

اعلیحضرت طوری بپایه‌داری نقش شده که زسانه فراسو ش کار هم بهزاران سال از حک سحون عاجز است. و کافه ملت - عسکر ماسورین - فلاحین و تجار - اعلیحضرت را روح و روان و وطن خود می شناسند. و محبت اعلیحضرت را عمیق ترین حجیرات دلهای پر حمیت خود جای داده‌اند. و درایام غیاب ذات شاهانه بجز شو ق دیدار سعادت بارهما بونی ذکر و فکری نداشته‌اند. و در عین زسان با این همه ندوه سهجوری برونی هدایات و وصایای سلو کانه با کمال جدیت و صداقت در تعمیل آنچه ذات شاهانه به آنها فرموده بودند، کوشیده‌اند. و برای اجراء، افکار و ارادات تازه که اعلیحضرت با خود آورده‌اند و سعادت ملت و وطن دران مضمحل است، با جمیع قواء سادی و معنوی تار یختن آخرین قطره خون خویش حاضراند.

اعلیحضرت تا! ما این افتخار و فیر و زی اسر و زی را که نصیب هیچ یکی از شاهان شرق نشده بذات همایونی و برای خود تبریک میگوئیم و از حق تعالی (ج) از دیاد آنرا در سایه و طنخواهی اعلیحضرت با کمال خشوع نیاز می‌نمائیم.

اعلیحضرتا! احساسات صمیمانه، اخلاص و عقیدت خودها را بحضور حضرت سلکه معظمه که شریک مساعی اعلیحضرت‌اند، و در این مسافرت طولانی به سعیت اعلیحضرت زحمات زیادی را متحمل شدند، و از ستانت فکری و کیاست عصری خویش نام عالم نسوان افغان و بلکه زنان شرق را بلند نمودند. و بفکر رسا و قریحه فطری بسی از مسائل غامضه اجتماع عالم نسوان شرق را به پیش مفکرین و محررین عالم تجدد و تمدن حل و توضیح کرده با لمقابل سورد تحسین و تمجید آنان گردیدند، عرض مینمائیم.

اعلیحضرتا ! بیشتر ازین ذات همایونی را به انتظار نگذاشته کلام خود را بدعای طول عمر و ازدیاد توفیقات و برکات و سرسبزی نهال آمال و اسانی اعلیحضرت خاتمه داده سیگوئیم:

زنده باد اعلیحضرت از سفر رسیده ما - پاینده باد شوکت و جلال

\* \* \*

افغانستان .

## نطق امان الله شاه رسیدان

### قصر دلکشا - کابل

«ملت عزیز و با وفای من ! الحمد لله که با زشما را به عافیت سی بینم.

گرچه در این سفر از فراق شما بسیار مقالم شدم

ولی صدشکر که تپیدن های آخرین دل، موجب وصال گردید از اینکه

از گریه خود داری نمی توانم معافم کنید .

من مثل یک عاشق شما هستم . نه تنها عاشق شما بلکه عاشق یک ذره

خاک افغانستان میباشم . درین مدت هشت ماه جدائی شما طوری که گفتم

خیلی بالایم سخت گذشت که حق تعالی بکس نصیب نکند. با اینکه هر ساعت

شما بخاطر م بودید ، والله هر لحظه سرگ را از دوری شما بهتر میدانستم.

با این هم شکر می کردم و خود را تسلی میدادم و با خود میگفتم : برای

که زحمت می کشم ؟ برای ملت شیرین خود. برای که در تلاش هستم

برای ملت با وفای خود .

روزوداع باشما اگر چه خود را ضبط کرده نمی توانستم ، مگر باز

هم بسیا رکوشش نموده خود را ضبط می نمودم . تا شما حس نکنید که این

سفر اروپا مجبوریت است . زیرا اگر مجبوریت نمی بود بادیده اشکبار و داغ نمی کرد . حال آن مذاکره ختم شده و الحمدلله در هر جا که رفتیم پذیرائی های شاننداری دیدم و هر کدام از در محبت و عزت پیش آمدند . من همه این احترامات را که دیدم از همت شما ملت عزیز خود میدانم و رنه بسیار از سیاحین و پادشاهان حتی از خاندان خودم نیز که در خارج رفته اند مو رد این همه احترامات نشده اند . لذا خداوند خود را شکر کرده بر ای شما ملت باوفای خود حیات دائمی آرزو دارم . نسبت به وعده پی که باشما کرده بودیم تماماً و عده خود را وفا کرده بر طبق عادت قوسی و ارشادات مذهبی رفتار داشتیم و الحمد لله نام بلند شما امر و ز در عالم بلند تر شده و آنچه که دشمنان شما به شما نسبت میکردند اول از حاصل نمودن استقلال و با زباین سفر اروپا تمام آن بر طرف شد . و اکنون همه دنیا بدوستی شما امیدوار و از دشمنی هر اسان اند . درینصورت خوشحال من که مانند شما ملت و فادار با همت و شجاع دارم که تمام هستی و موجودیت خود را بر ای ترقی نسل آینده خود نیز نذر کرده اند .

و با ز از همه شما تشکر می کنم که در حین سفر من یک و ا قعه در بین شما پیش نشد که بواسطه آن نزد دشمن های خود اگر چه دشمن نداریم اما آنانکه بعض سخن های گویند خجالت میکشیدم . بلکه از محبت های بسیار خود و از اوضاع و فاکارانه تان که در زمان غیاب من ابر از داده اید ، ممنون و مسرور شده ام . بالمقابل از خداوند خود آرزو دارم که شما را در دین و دنیا نیک نام و کامیاب داشته باشد .

گرچه میدانید : ( مشکک آنست که خود ببوید نه آنکه عطار بگوید ) .  
باز هم قدری برای استحضار شما عرض میکنم . سر آنکه شما به اروپا فرستادید

بنا بر ذوق خود شما بود چنانچه و کلاء و مجلس وزراء، رای دادند و فکر خود من هم درین مفکوره باشما موافقت نمود. و در اثر آن سیاحت اروپا را نمودم تا از آنجا چیزهایی را که برای ترقی ما مناسب باشد و بتواند ما را بیک پایه بلندتر برساند. بیا و رم و روی کارگذارم. اینک چیزهایی که بنظر من مفید ثابت شد و توانستم آوردم که تفصیل آن اسر و زسمن نیست و در مجلس های آینده که شما را می بینم بیان خواهم نمود.

برای اطمینان خاطر شما میگویم. در دنیا مسالکی که بعض چیزها دارند باین فخر می کنند. اگر چه هیچکدام آن احتیاج خود را پوره نداشته و محتاج بدیگری است. مثل یکی معدن تیل دارد، و دیگری معدن سنگ ذغال دارد و هکذا هر کدام یک چیزی دارند و بان فخر می و رزند. الحمدلله در افغانستان تمام آنها موجود است. آنچه خوبان همدارند تو تنها داری خدای سهر بان ماطوریکه زمین مقدس افغانستان را در موقعیت نسبت به دیگرها استیاز داده و آب خوشگوار آنرا که همه قوتها از آن است. بما عطا کرده و همچنان بداشتن معادن بی شما و مانند معدن تیل - ذغال سنگ طلا - نقره - مس - لاجورد - لعل یا قوت - زمرد - جنگل ها - از تمام مسالک سمتا زگر دانیده، اما چیزیکه شما کم دارید علم است. اگر عالم شدیدگمان میکنم بهترین مسالک بشمار خواهید رفت. لهذا شما را در آموختن و عرفان توصیه میکنم. تا میتوانید کوشش کنید، اولاً خود را در مکاتب برای تحصیل علوم و فنون داخل نمائید.

ملت عزیزم! بهمان عز میکه کرده بودیم، الحمدلله اسر و ز کامیابانده از سفر اروپا و ا پس آمدم اینک از شما وعده میخواهم که با من متحد و



یکدست شده برای ترقی و وطن عزیز خود اگر چه ریختانند خون باشد حاضر باشید. من باشما وعده میکنم که برای رسیدن به مقاصد خود که ترقی این وطن عزیز و ملت فداگوار من امت تاریخی آخرین - ضرر و درد ریختانند خون خود آبیاری این را مینمایم و امید دارم اول بنظر خدا و با زاهمت شما و بازوی خود، این مملکت را به بلندترین پایه های ترقی برسانم. لهذا بالمقابل از شما وعده میکنم که برای ترقی ما هر گونه سوانح و اشکالی اگر پیش شود، آنرا بهرطوریکه باشد دفع نمائید. دنیا در سایه زحمت پیش میرود، تمام دنیا آسایش را ترک داده زحمت برای خود گرفته اند. از ما کرده زیادتر کوشش مینمایند. ما نباید جزء جهد را از دست داده برای ترقی این خاک پاک و وطن کوشش نکنیم خداوند ما را تو فیق عنایت کند تا در اثر زحمات و کوشش خود این وطن را یک وطن مترقی بسازیم.

اگر چه آرزو داشتم دیده های همه شما را ببوسم. چون برای شما تکلیف میشود مانند روز و داع از طرف همه شما از هر طبقه به بوسیدن روی یک نفر اکتفا ورزیده بدر بار خداوند خود اینکه شما را با صحت دیدم شکر میکنم.»

\* \* \*

## دعوت در قصر دلکشا با فختار

### و رودپا د شاه غازی

شام یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ ش، دعوتی از طرف حکومت در قصر دلکشا برگزار گردید. عموم و کلای ملت و ماسو رین و صاحب منصبان ملکی و نظامی و روشناسان شهر کابل حضور بهم رسانیدند.

## دعوت وزارت معارف

بتاریخ دوشنبه (۱۱) سرطان به ساعت (۳) و (۳۰) دقیقه عصر .  
وزارت جلیله معارف بافتخار و رود پادشاه غازی از سفر اروپا . در تصر  
شهر آراء دعوت ترتیب داد . پادشاه غازی تشریف آوردند . ابتداء یک دسته  
از اطفال ترانه خیر مقدم خواندند . و چندتن از محصلین با نظم و نثر نطقها  
و نشیده های خیر مقدم بعرض رسانیدند . پادشاه غازی نیز نطقی ایراد فرمودند .

## دعوت وزارت حربیه

شام دوشنبه (۱۱) سرطان وزارت حربیه بافتخار و رود اسان الله شاه غازی  
دعوت ترتیب داد . پادشاه غازی تشریف فرما گردیدند . سردار عبدالعزیز  
خان و کیل وزارت حربیه نطق خیر مقدم بعرض رسانید . در ختم یک دسته  
سر بازان در میدان قصر وزارت حربیه ترانه استقبالیه بزبان پښتو  
با تن ملی اظهار سرور و شادمانی نمودند .

## دعوت مکتب مستورات

شام دوشنبه (۱۱) سرطان از طرف مکتب رشدیّه مستورات ، بشرف معاودت  
ملکه ثریا دعوت ترتیب داده شد . ملکه ثریا و محترسات همسفر شان و سائر  
محترسات افغانی در دعوت اشترک داشتند .

## دعوت از طرف ریاست بلدیۀ کابل

### بافتخار و ورود امان الله شاه غازی

سه شنبه (۱۲) سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی بافتخار و ورود امان الله شاه غازی از طرف شهر یان کابل دعوتی در باغ بابر شاه ترتیب وسیلهٔ عمومی از ساعت (۹) صبح تا (۴) عصر برگزار گردید.

سر دار محمدیونس خان رئیس بلدیۀ کابل خطاب به بی از طرف اهالی شهر کابل و ریاست بلدیۀ قرائت و سراتب خلوصیت و عقیدت شهر یان کابل را به حضور پادشاه غازی اظهار نمود و گفت: «ترتیب این دعوت خیلی مجلل و نهایت پر جوش که مطابق به آخرین حدتوان و سنتهای شوق و ذوق اهالی شهر کابل بدین تقریب سعید بازگشت سفر کامیابانه صورت گرفته است، خود ثابت میکنند که مردم اعلیحضرت معظم غازی خودشان را تا کدام اندازه دوست دارند.»

ریاست بلدیۀ ، از طرف اهالی شهر کابل قبولی مبلغ پنج لک افغانی را بنام خیر سفر و ورود پیشکش نمود. پادشاه غازی قبول نفرموده و گفت: «بر علاوه اینکه مبلغ صد کور را نمی پذیرم. اینک مبلغ یک لک افغانی از عین - المال خودم نیز بر ریاست بلدیۀ اعطاء می نمایم، تا چهل هزار افغانی بصورت نقد بفقراء و مساکین کابل داده شود. و شصت هزار افغانی آنرا ریاست بلدیۀ باسورخیریه صرف نماید.» و بر اساس همین مبلغ موسسهٔ خیریه و امدادیۀ ملی ایجاد و اخیراً به سره میاشت تبدیل گردید.

## باریابی و کلای ولایات قریب کابل

### بحضور اسان الله شاه غازی

هیأت های و کلای مستقبلین ولایات قریب کابل که بر ای پذیرایی در شهر کابل حاضر شده بودند ، در قصر دلکشا انتظار باریابی حضور را داشتند . اسان الله شاه غازی حین ورود اولتر در همان اتاقی که مردم سلیت هزاره و سلیت پنبتون سمت جنو بی حاضر بودند ، تشریف بردند . اهالی سلیت هزاره لایحه خیر مقدم بحضور قرائت نمودند .

و کلای سمت جنو بی ( و لایت پکتیا ) خواهش نمودند که مردم سمت جنو بی خیلی انتظار می برند اگر ذات شاهانه ، یکمربه تبه به سمت جنو بی تشریف فرما شده سهمان آن جمعیت ملت خود شوند .

اسان الله شاه غازی فرمودند : « البته می خواهم به سمت جنو بی و کذابه سمت مشرقی نیز بروم و انشاء الله تعالی خواهم رفت . ولی فی الحال وقت را معین کرده نمی توانم سگر و فتنی هستم . و کلای سلیت هزاره خواهش نمودند که اگر ذات شاهانه دعوت مردم هزاره را در کافه ولی (۱) قبول فرمایند ،

---

(۱) « کافه ولی » نام عمارتی بود که محمد ولی خان و کیل مقام سلطنت آنرا بسر سایه شخصی خود در نزدیک حویلی نشیمن خود در چهار راهی سمت جنوب بارگ کابل تعمیر کرده و از اول سال ۱۳۰۷ شمسی بنام خود « کافه ولی » نام گذاشته بود . عمارت مذکور از اول سال ۱۳۰۹ شمسی بنام هو تل کابل تبدیل و در سال ۱۳۲۴ شمسی تخریب و بجایش عمارت جدید هو تل کابل ساخته شد . هو تل کابل حالیه ساحه حویلی محمد ولی خان و هم عمارت (\*)

سوجب افتخار شان خواهد بود . اسان الله شاغازی با کمال سیل دعوت را قبول نموده و از سلیت هزاره تشکر نمودند . سپس به اتاق های دیگر تشریف برده از هر جمعیت و از هر فرد بازدید و احوال پرسسی و اظهار محبت فرمودند . و در مجموع سخنانی ها این مطلب را تکرار می نمودند که من برای راحت و سعادت شما سلت که زود تر بر سر احل ترقی و کامیابی برسید ، همه رنج و تکالیف سفر را قبول نموده ام .

## دعوت وزارت امور خا رجه

شام سه شنبه (۱۲) سرطان در قصر ستو ردعوت خیلی پر شکوه بعمل آمد . تمام رواق ها و دهلیزها به اقسام سلاح های تاریخی افغانستان تزئین گردید . در این دعوت رجال حکومت و هیأت کور دیپلو ماتیک اشتراک داشتند اسان الله شاه تشریف فرسا گر دیدند . دعوت به ساعت یک بجه شب خاتمه یافت ترتیبات این دعوت خیلی ها جالب نظر و پادشاه نهایت خوش و مسرور گردید .

## جشن عید سلی

با افتخار تشریف آوری اسان الله شاه غازی در شهر کابل سه شب و سه روز جشن عمومی بنام عید سلی از طرف ادارات رسمی و اهالی شهر برپاشده بود . جشن (عید سلی) شام چهارشنبه (۱۳) سرطان خاتمه یافت .

---

(\*) کافه و لی را احتوا کرده است کافی ولی در عهد خود یک عمارت و رستوران آبر و سند و عصری کابل بود .

(عزیز الدین و کیلی پو پلنرانی)

## مفصل ومختصر سیاحت نامه امان الله شاه

### از قراریان خودش

امان الله شاه غازی، شام پنجشنبه (۱۴) سرطان مختصر مضمونی بقلم خود نوشته در دسترسارباباداراتدولت سپردند و مختصر آنرا بتاریخ یکشنبه (۸) سیزده سال ۱۳۰۷ شمسی در پهلوی قصر ستور (وزارت اسوارخارج) در محضر سوارین دولت و مستصدیان سکاتب نیز قرائت نمودند که اینک عین متن تقدیم میگردد:

میخراهم بشما عموم برادران عزیز هموطن خود از احوال مسافرت خود بیان کنم تا شما و همه برادرانم متوجه باشید که امان الله بر ایچه به ممالک خارج رفت. موضوع و غرض رفتن بن به ممالک خارج به همه شما که اهل ادارات دولت هستید، تا اندازه ای زیاد معلوم است زیرا که پیش از سفر خود در جلسات بیان کردم و شما تا آنقدر فکر من نمودید و چنانچه در روز چهارشنبه (۸) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در روز اول سفر خود در محضر عموم بیان کردم. فکر رفتن او و پاو ضرورت این مسافرت طولانی برای من از مجلس عالی و وزراء دولت پیدا شد. البته شما اهل خبرت بهتر میدانید که مقصد ازین سیاحت دیدن ترقیات علمی و اظهار دوستی بادول دنیا بود. که دنیا از احوال و اوضاع افغانستان پوره خبر دار شود، و ما از اوضاع دنیا بطوری که لازم است، مفصل معلومات حاصل کنیم میدانید که در دنیا به تنهایی زندگانی کردن خیلی دشوار است انسان باید مرادات و علاقه با همه دول پیدا کرده و در جامعه بشری و بین المللی و بین الدولی، حیات خوب مطابق ایجابات این عصر علم و فن جدید بسر ببرد.

اروپا اسر و زمر کز ترقیات مادی دنیا است. مسلم است که مادر دین مکمل و پاک خود به تقلید هیچکس احتیاج نداردیم و بقدمیت دین اسلام خود از همه مردم بهتر دانسته ایم و ایمان کامل داریم. اما در قسمت معاملات دنیایی باید همان سر کز ترقیات مادی دنیا را تقلید نمائیم.

من از پنج سال بود که این خیال را داشتم و مساعدت بخت را انتظار می کشیدم تا کار ساز شوم که برای این سلت عزیز خود از طریق یک مسافر تاولانی که هر چند سوجب زحمتش شود خدمتی بکنم تا آنکه بهمین عزم بالجزم خدمت بوطن مألوف و اسافتو ای خود دشما که این مسافرت را با مصارف آن پسندیدید و اجازه داده تا کید کردید. رفتم - گشتم - دیدم و بخود معلوم کردم و بشما معلومات سید هم که هر سلك و هر جای و هر چیز نیک و بد دارد. پس انسان عاقل را لازم است که از خوب آن استفاده کند و از بد آن عبرت بگیرد و هم میخو استم برای معارف و صنایع افغانستان خدمت کنم. پس اکنون مطابق آنچه که تا حال چند بار شرح داده ام الان باز هم می گویم یا ید به بینم که کاسیاب شده ام یا نه ؟

(بطرف نقشه دنیا که عقب سر پادشاه غازی برتخته آویخته و در همین روز نیز حاضر و خط مسافرت پادشاه غازی بدان بقلم خودش علامت گذاری شده بود فرمود که) :

سفر طولانی سر ادر شهر های خارج از روی این نقشه زودتر فهمیده

می‌توانید. روز اول که از کابل برآمدم گریه‌های شمارا فراموش نمی‌کنم (۱)  
همچنان و داع اهالی قندهار خیلی سر استاثر ساخت زیر آنکه کمال احساسات  
محبت و عزیز دوستی از خود اظهار پیدا داشتند. در خاک هند، پذیرایی حکومت  
و سلت هند سر اسر و ساخت. حتی از تصور رسن بلند تر بود حتی بسیار نفری  
را دیدم که بدرد محبت اسلامی از شدت گریه ضعف می‌کردند. هکذا در  
کراچی و بمبائی هم بدرجه افراط علاقه و صمیمیت نشان دادند حتی گبرها  
و هندوها و سائر فرقه‌های هند بانتهاد رجه ابر از احترام و علاقه سندی می  
کردند.

از بندر ساحلی بمبائی باجهاز راجپوتانه به بحر داخل شدیم جهاز مذکور  
از طرف حکومت هند مخصوص برای مسافرت تعیین شده و حقیقتاً تمام لوازم  
آسایش ما در آن تهیه شده بود. مسافرت بحری ما خیلی خوش گذشت و راستی  
این است که در مسافرت بحری هر کس وقت خوش می‌گذرد.

شرط به اینکه با مسافرتین جهاز یک رفت و آمد و صحبتی پیدا کرده در  
سیدان های کوچک بازی که در جهاز میباشد، شامل بازی شود. و این یاد  
داشت‌ها را فقط بجهت تشویق دیگران که از مسافرتین ادارات دولت و یا  
طلبه معارف که سع الخیر بعد ازین به مسافرت سما لک خارج نائل شوند. تکرار  
می‌کنم و تفصیل میدهم. یعنی بعد از سفر بحری از بمبائی به عدن و پورت

---

(۱) بروز (۸) قوس سال ۱۳۰۶ شمسی در چمن قصر دلکشا کابل حینی که  
اسان الله شاه غازی در محضر شهریان کابل، کلمه و داع را بزبان آورد  
از تمام حاضرین ملکی و نظامی غریو گریه برخاست. و این حرف کاملاً  
حقیقت دارد. (دعزیز الدین و کیلی پوپلزائی)



سعید و از آنجا به مصر رسیدیم . حکومت مصر هم خصوصاً ملت مصر بمثل  
افغانها بمن صمیمیت نمودند . و یقیناً که عالمترین ملت های شرق مصر است .  
زیرا که مدارس اسلامی آنجا سابق نهایت زیاد دارد . و علم در تمام طبقات  
جامعه آن تعمیم گردیده است . و مد نیت خود در اقدام بقدم به پهلو ی علم  
پیش برد ه اند ، و به آثار قدیم و جدید خود بسیار قدر میدهند  
مصری ها سر و ز تاینک در جه الحمد لله تعالی - استقلال دار ندو بهمان استقلال  
خود باید تا حد زیاد خوش باشند و کوشش بکنند که بیشتر استقلال کامل  
خود را تحصیل نمایند . و این وابسته بعزم و اتفاق مردم مسلمان مصر است  
و همه این پیروزی ها بدست خودشان است که از راه اتحاد با همی ز و دتر  
کامیاب شده میتوانند .

در مصر همه آثار عتیقه را دیدیم از همه عجیب تر آثار لوکسور بود که  
تقریباً سر کز آثار عتیق و مقابر فراعنه است . سن در لوکسور آثار عتیق  
افغانستان را دیدم که : لاجورد افغانستان در گردن تو تو ن خاتون یکی از  
فراعنه مصر بود . و تاریخ پنج هزار سال قبل را نشان میداد . و ازین معلوم  
میشود که پنج هزار سال قبل هم افغانستان تجارتی با مصر و ممالک دیگر  
داشته است .

بعد از آن از مصر و داع نمودم و از ملت و حکومت مصر بسیار خوش بودم  
در این دیدن مصر یک فایده دیگر نیز حاصل شد که سابقاً حجاج افغانی ما بر اه

دور و در از سیر فتنه‌سازان نزدیکترین راه‌ها که به اقتصاد هم خیلی برابر است، از هرات به مشهد و از راه بغداد به حجاز است (۱).  
از قاهره به اسکندریه و از آنجا بایک جهاز ایتالوی بناپول رفتم از آنجا به اروپا رسیدم.

ملت ایتالیا با من محبت خوبی نشان داد خصوصاً شاه بیداران و خاندان شاهی ایتالیا بسیار ابراز دوستی نمودند. و کارها **یکه** من در ایتالیا انجام دادم ازینقرار است: اول: بسیار سعی نمودم محبت ملت عزیز خود را در آنها قائم کنم، توپ‌ها، موترهای اطفال، نیه‌سو ترهای سواری، خریداری نمودم. یک‌کعبه اطفال ما را حکومت ایتالیا قبول کردند که بسیت و پنج نفر طفل را سجاناً برای تعلیم قبول کنند. یقین است که من در تمام کمک‌ها و محبت‌ها بیشتر چیزی را که خوب میدانم همین است که اگر کسی بدن یک سلیون بپوشد خوش نیستیم که در مقابل آن اولاد مرا تعلیم بدهد.  
در ایتالیا تمام سفرای افغانستان غیر از ایران در نزد من آمدند و هر یک از سفرای خود را بکاری مأسور نمودم. و قدری با ایشان کار کردم و دو سفیر سابق محمدنادر خان که طبیعتش خوب نبود و محمد هاشم خان و شاه ولی خان هم آمده بودند.

در ایتالیا خریداری‌های زیاد نمودم که تفصیل آنرا بشرح جداگانه بشما ارائه خواهم کرد. و از حکومت و مردم آنجا صمیمیت و علاقمندی بسیار خوبی نسبت به خود و ملت عزیزم دیدم و از کشورشان خارج شدم.

---

(۱) پادشاه غازی در اینجا شرح بیشتر نداده‌اند، اما ازین اشارت معلوم گردید که در همان وقت سوافقتی در این خصوص حاصل شده است.

(عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

چند شهر را هم که بنام های: یلان - تورینو - زنو - شناخته میشو د بر حسب ضرورت های تخنیکي سیاحت کردم که اینک در نقشه معلوم میشو دو خط سیر خود را نمایان کرده ام .

بعد از آن بخاک فرانسه رفتم . در سر اسم پذیرایی من هر يك مملکت سعی فر او ان نمودند که تفصیل آن همه وقت زیاد سیگیر د. در هر جا که رسیدم برای سلت و مملکت عزیز خود افغانستان کار کردم . حکومت و سلت فرانسه فوق العاده محبت نمودند، حتی وزراء و رئیس الوزراء يك با من آمده کار و ابراز محبت و دوستی می نمودند .

در فرانسه آرزوی بیشتر من خریداری سامان و لوازم کار آمد دولت و خاصتاً وسائل تعلیمی و شناسایی علمی هر دو کشور بود .

نیس - مارسلز - پاریس - لیون - را دیدم . توپ های کلان و تانک خریدم . ستا و لئه عرفانی نمودم . در این قرارداد . و زیر معارف فرانسه (سوسیوهریو) خیلی ههراهی نمود . ماشین های شیر و مسکه و حفظ سیوه و رادیو و توپ و تفنگ تهیه نمودم . من از سلت نجیب فرانسه بنا به همکاری های علمی و تخنیکي اش بادولت افغانستان مشکورم .

از فرانسه به بلژیک رفتم . حکومت و سلت آن پذیرایی و محبت خوب نمودند . بلژیک پادشاه خیلی بیدار و فعال دارد . و یک شخص بسیار زحمت کش است . و سیگویند در موقع محاربه با عساکر و طن خود دو شبر و شردر میدان جنگ حاضر بوده بمقابله دشمن سی پرداخت . و سیگویند که سلکه آن در میدان جنگ فورس پرستار زخمی ها بود . و افراد عساکر خود را که سجر و ح میشدند خود شخصاً یرستاری میکرد . و این یک حس بسیار عالی بود که حتی درد ردگلوئی من خیلی همدردی میکرد .

بلژ یکک یکک مملکت تازه تشکیل شده است. یکقرار داد عرفانی به بلژ یکک هم  
نمودم. از آنجا به سوئیس رفتم. زیرا سوئیس را از حیث مزایای طبیعی خیلی تعریف  
سپردند.

در اروپا که رسیدم، بدیدن سوئیس خیلی مشتاق بودم زیرا شنیده بودم که  
کوه‌های بلندآن به کوه‌های وطن عزیزم افغانستان شباهت دارد. و بدیدن  
کوه‌های بلندآن فقط به شوق و وطن خود خیلی ابراز شوق و مسرت سپردم  
تا اگر زودتر به بنیام و وطن عزیزم در نظرم جلوه کند. و قتی به سوئیس رسیدم  
و اقعاً دیدم که به افغانستان عزیزم میماند و حقیقتاً که دست‌صانع بیچون آنجا را  
سازند افغانستان را بساخته است در سوئیس رحمت‌الله را اجرا می نمودند. بعد از  
چندی که به همان رسمی بودم، چون دیدم حکومت آنجا ایام رسمی را قدری دراز  
گرفته اند، لهذا آنرا کوتاه کردم. تا قدری بی تکلیف سوئیس را اسیر کنم. با سوئیس  
یک عهدنامه هم عقد شد و به اتحاد پوسته بین المملی هم داخل شدم. تلگرام بین المملی  
هم در پاریس فیصله شده از سوئیس به جرمنی رفتم و شهرهای: دریسدن- لایب  
زیک- برلین- را اسیر کردم.

حکومت و سلطت جرمنی باسن فوق العاده رفتار دوستانه نمودند. دفعه دوم  
در جرمنی بواسطه جراحی گلوئی خود دساندم. اسادر زمانیکه من به شفاخانه  
تحت علاج گلوئی خود دسانده بودم. رفقای سفر خود را بکارهای خریداری  
اشیا و سامان سو ردضرت مملکت خود مشغول نموده بودم، تا در اثر چند  
روز مرخصی من وقت آنها ضایع نگردد. و شرط هم همین بود که اگر  
رفقای سفر من کارها را تعهد نمی کردند و به دست نمی گرفتند من از جراحی گلوئی  
خود با تکلیفی که داشتم منصرف میشدم. زیرا که صحت گلوئی من در دهای وطن

عزیز سرادر سان نمی کرد. و مقدمات کار را رفقای سن تا هنگام صحت سنی طی  
کردند. بعد خود ز سام اسور و محوله را در دست گرفتیم زیرا خریداری های  
سهمی بود. در خریداری اشیای کار آمد سملکت افغانستان. جر سنی ها  
فوق العاده صمیمیت نشان دادند. قریب شش میلیون سارک معادل است با تقریباً  
سه لاک پوند. بصورت اعتبار بهادادند. که هر یک فابرفابر یک جر سنی که سال  
خریداری نمایم، با این اعتبار به سن (یعنی برای افغانستان) بدهند. البته پول نقد  
نگرفتیم اما اعتبار گرفتیم. که تا درجه بی که معاهده وارسای به آلمان ها اجازه  
سیدهد از او شان خریداری کنیم. فابرفابر یک پرس و شستن پشم برای قندهار  
خریدم و سبب این است که سابقاً پشم را از قندهار سی بردند. در کرچی یا یک  
دیگر هندی آنرا شسته و با ماشین بار بندی کرده به جهازسی انداختند و اروپا  
سی بردند. زیرا از افغانستان ناشسته و ناپسته بخارج میرفت و بر سر دم معلوم  
نمی شد که این پشم از کجا است. چون از یک فابرفابر هندی بسته شده سی بود  
لهذا روپایی ها از هندسی دانستند. افغانستان به داشتن پنبه و پشم با هیچ  
کس معرفی نبود. لهذا شرکت ها و سوار دیزرگ تجار تی با افغانستان مستقیماً  
وارد معامله نمی شدند، بلکه کار بدست دلال هندی و غیره سی افتاد. ازین  
رویک فایده ما را دیگران سی بردند.

اکنون ماشین شست و بار بندی حاضر شد، این همه منافع و چیزها به افغانستان  
تکیه کرد. در باب سنگ لاجورد افغانستان. باسید منفعت با یک شرکت

مذاکره نمودم و قرار داد کردم. نتایج نافع است. و صورت قرار داد آنرا به  
سلاحظه عموم شماسیر سانم (۱).

کارخانه کاغذسازی را در جرمنی خریداری کردم. و همچنان کارخانه  
و قندسازی کارخانه بافت سان کوره و غیره که بحال مردم مملکت ما بسیار  
سفيد است و خساره و منفعت این کارخانه هار خود شما میدانید و قابل آن  
نیست که بیشتر شرح بدهم.

در وقتی که به برلین بودم دو قرار داد در مورد تعمیر و انشاء خط ریل نمودم  
نفری و سه نلسین شرکت های آلمانی و فرانسوی حاضر شده اند. چون شرایط آن  
خیلی دراز است بعد از آن که رؤسای شرکت های مذکور سنجیدند، گفتگو  
خواهد شد.

سیخو استم که در بازگشت از هرات به قندهار توسط طیاره بیایم، لیکن خوب شد  
به سوتر آمدم. زیرا تمام کیفیت های راه را درست معلوم کردم (۲)  
سعا هده تجار تی بین افغانستان و آلمان بعمل آمد و مسوده آن حاضر  
و منتظر امضای من است. که بعد از یک غورنهایی دستخط خواهم کرد.

---

(۱) مجلد قرار داد سنگ لاجورد، در ماه سنبله سال ۱۳۰۷ ش در کابل بطبع رسید  
و اسباب قناعت عموم را فراهم آورد.

سو تر و بین قندهار و هرات در عهد اسیر حیب الله خان آغاز و بدو ره  
اسانیه تکمیل شد. و اسان الله شاه در دهه اول ماه سرطان سال ۱۳۰۷ ش از دیدن  
راه بین اسلام قلعه تا کابل سلاخات زیاد در هر خصوص داشت. چه احداث خط ریل  
نیز از همین طریق مورد نظر او بود. و نیز دیگر مسائل عمرانی و عرفانی  
و اداری. (عزیز الدین و کیلی پوپلانی)

باکار خانه آهن سازی کرویپ که از زمان اعلیحضرت  
امیر مرحوم (۱) با افغانستان یک علاقه معامله‌وی داشت. یک قرار  
داد خوب در باب ذوب آهن و کشیدن از معدن به افغانستان نمودم.  
با کمپانی یونکرس هم قرار داد نمودم که خطوط هوایی مارا بسازد.  
این کمپانی با افغانستان شریک است. قرار داد پست و مسافر را در داخل  
افغانستان تعهد میکنید که بعد از چندی انشاء الله تعالی پسته و مسافر د که و  
کابل و قندهار و فراه و هرات و سایر ایالات و طن عزیز ما با طیار محرکت  
خواهد کرد.

یک قرار داد تجاری کامله الوداد با جرمنی ها کرده‌ام. اما متقابله نیست  
یکطرفه است که از روی این قرار داد. تاجر افغان در مملکت جرمنی عیناً مانند  
یک تاجر تبعه جرمنی حق آزاد و کامل تجاری دارد. اسادر مقابل، تاجر  
جرمنی در افغانستان و بیش از یک خارجی حق ندارد. و مثل تاجر افغان نیست.  
زیرا تاجر خارجی نظر به تاجر به و بلدیستی که دارد.  
از بی علمی تجار ما استفاده کرده در مدت کمی تجار داخلی  
مارا بجا ک می نشانند و بعد از چندی که تاجر من، یعنی تاجر ان  
مملکت عزیز افغانستان هم عالم شدند، بی شبهه یکسان در میدان تنازع

---

(۱) امیر عبدالرحمن خان در وقتی که ماسشینخانه عمومی لب دریای کابل  
را تاسیس نمود، در خصوص استخراج آهن و ذوب آهن با فابریک کرویپ  
آلمان داخل مفاهمه و معامله شده بود. و معاملات تخنیککی افغانستان از همان  
عهد با آلمان و فرانسه آغاز شده بود. و اساساً نسبت نزدیکی راه‌آهن خریداری ها  
از هندوستان صورت گرفته بود. (وکیلی پوپلزائی)

بقا و رقابت دوش بدوش کار خو اهند کرد . آنوقت از تا جرمن سبقت  
برده نخواستند تو انست از جرمنی چیز های خوبی گرفتم و وضعیت حکومت  
جرمنی فوق العاده دوستانه و محبت کارا نه بود .

در نمایشگاه لایپزگ رفتیم . در آنجا همه ساله نمایشگاه بزرگی برپا و از  
هر گوشه و کنار و هر مملکت تجار مال شان را می آورند و نمایش  
سیدهند . نماینده ما در آنجا نبود حال آنکه بسیار لازم است که نماینده افغانی  
سادر آنجا باشد و هر ساله مواد خام افغانستان نمایش داده شود . بهترین  
مصنوعات در آنجا است اگر شخصاً در آنجا نمی رفتیم باین خریداری های  
خوب نائل نمی شدم .

از جرمنی به انگلستان رفتیم . ملت و حکومت و خاندان شاهی انگلستان  
بمن خیلی محبت نمودند . در آنجا بیست و دو روز ماندیم بهمه مؤسسات  
و کارخانه ها خواه زیر بحر و خواه در هوا بود ، رفتیم . و چیز یکی در  
آنجا خریداری نشد از باعث نداشتن فرصت بود که برای تحصیل معلومات  
سیرسی نمودم و هم فرصت نشد . خوب سیر کردم و خوب محبت دیدم .  
از دارا لفنون اکسفورد و از جرمنی دوشهادت نامه یکی داکتری حقوق .  
یکی انجینیری - قبول کردم . اگر چه من متخصص این فنون نبودم محض  
اگر ام دادند . اما باز هم بیجان بود . زیرا اگر تخصص ندارم در این مملکت  
عزیز خود قانون ساختم و آنرا اداره کرده ام . و تطبیق مینمایم .

و در کابل با انجینیرها در دارالاسان و سائر جایها بسیار بحث ها کرده ام  
که در اخیر تعمیر دارالاسان ، یعنی در وقتی که امور تعمیرات آنجا بر حلقه  
آخرین برسد ، شرح مفصل این موفقیت بزرگ را بشما بیان خواهم کرد .



در جر منی هم مذاکرات بسیاری باسهند سین کردم . ازین رو و شهادتنامه  
دوم را هم قبول کردم . باز تکرار به فرانسه آمده خریداری هانمودم .  
باز به جر منی برای جراحی گلوی خود رفتم . بعد از جراحی و خریداری اشیا  
به پولند رفتم . مردم پولند هم مانند مرد افغانستان عزیز ، تازه استقلال  
خود را بعد از انقلاب حکومت تزاری روس حاصل کرده اند و بر استقلال  
خود سینازند و ساچون شکر از قرنها استقلال داشتیم و در این ده سال  
باستر داد آن سینازیم .

من هم بواسطه مماثلت و قرابت هم مسلکی درصفت آزادی دوستی او شان  
را دوست داشتم یعنی دو مملکت دارای استقلال کامل میدانستم خصوصاً  
مارشال آن مملکت که مثل برادر باهم دیدیم و اگر که سن الحمدلله تعالی  
مسلمان و او مسلمان نیست . اما همین که یک شخص شجاع . دلیر و وطن  
دوست آنرا یافتیم عادتاً و مسلکاً او را برادر و مانند خود دانستیم .

### (تابزاید مادرایام فرزندی چنین)

سه یاچهار روز در پولند بودم و دو عهد نامه بستیم . یکی سودت و  
دیگری معاهده ترانزیت آزاد . حکومت لتوانی دعوت کرده بود ،  
ولی بواسطه ناخوشی خانم رئیس جمهور که شاید چند روز بعد فوت شد  
نرفتم .

از پولند به مسکو رفتم . از طرف سلت روسیه شوروی ، فوق العاده  
پذیرایی پر شکوه و پر حرارت نسبت به خود دیدم . با آنکه آنها بلشو یک  
اند ، پادشاه را هیچ خوش ندارد اما از حسن صحبت بعضی از این سیاست های  
شان را بواسطه دوستی ما تغییر داده خیلی خوب پذیرائی کردند و فوق العاده مشکورم .

به لینن گراد رفتم. بندر گاه حربی شان را دیدم و واپس به سسکو و کریمیا رفتم. حکومت آنجا در نظر داشت که چند روز در کریم استراحت کنم اما به سبب اینکه میخوایم زو و تر و وطن عزیز خود افغانستان را به بینم تصور کردم که سن جای استراحت خود را می شناسم. یعنی تادر خاک وطن مالوف خود نرسیم مستریح نمی گردم.

لذا در کریمیا قامت نو زیدم و رئیس الوزراء شان را هم دیدم و رئیس جمهور شان را یک آدم بی تکلف یافتم.

و زیر حرب و ارشیلوف و هکذا و زیر امور خارجه شو روی چیچرین فوق العاده از سن احترام نمودند. حتی بیجاها ئیکه چندان لزوم نداشت و زیر حربیه به سبب احترام سن با من می بود. خواستند معاهده تجارتي به بندند، چون وقت نداشتیم، و زیر تجارت (عبدالهادی خان) را از کابل خواستیم. از کریم به جهاز از سیر که از طرف حکومت ترکیه بر ای سار سیده بود، سو ارشدم.

در استانبول پیاده شدیم. و باریل به انقره پایتخت دولت ترکیه رسیدیم در انقره فوق العاده احترام دیدم. حتی در معابر و راه های خط سیر من بهزاران زنان و اطفال و سردان ازدحام نموده مراسم پذیرائی با بسیار جوش و خروش نمودند. خود غازی مصطفی کمال (اتاتورک رئیس جمهور ترکیه) و تمام وزراء و وکلای آن مملکت با کمال خلوص محبت از سن استقبال کردند. و یک معاهده بی که در نظر داشتیم با ترک ها نمودم یکی چون در نظر دارم که در شق حربیه از ترک ها استفاده کنیم و در کابل هم مانند مکتب اسانیه و اسانی که در ان زبانهای آلمانی و فرانسوی

تعلیم میشود ، یک مکتب بسا زیم که زبان تعلیمی آن ترکی باشد. و بعد از  
 سر ا حل تعلیمی به تعلیمات حربی مشغول شوند . آرزو داشتم که از ترکیه  
 به سر حد ایران وارد شوم . اما از آنجا به باطوم و قفلس و باکور فته تیل  
 را مشاهده نمودم . و از آن استفاده کردم که کار تیل گرفتن از معدن هر ات  
 برای ساختن آسان است . از آنجا به ترکی و بندر پهلوی آمدم . از کشتی  
 خلاص شده بمو ترها سوار شدیم . در خاک ایران پذیرائی خیلی خوب  
 دیدم . خصوصاً از حصه های مردم بیدار آن . شاه ایران را یک سپاهی فدای  
 کار و خیلی و طنخواه یافتیم . ملت ایران را خیلی دوست دارد . و خاندان  
 سلطنتی پهلوی خیلی کوچک است . چون چند روز قبل از او پارفتیم  
 یک معاهده بین افغانستان و ایران امضا شده بود . در این موقع پروتوکول  
 های آن نیز امضاء شد . در بین ایران و ترکیه یک کشیدگی در معاسلات  
 سر حدی وجود بود . به نصایح دوستانه و بیغرضانه که به طرفین نمودم آن  
 کشیدگی رفع شد . در بین ایران و ترکیه مناسبات خیلی خوب شد . و یک  
 معاهده عیناً مثل معاهده توحید مساعی سیاسی که سابقاً با ترکیه و ایران عقد نموده ایم  
 بین ایران و ترکیه هم امضاء شد و اصلاح بعمل آمد . و در این سفر با چند  
 مملکت معاهده نموده ام که نتایجش معلوم است :

### خریداری ها

خریداری های که در این سفر کرده ام ازینقرار است :

۱- پنجاه و سه هزار و پنجاه تفنگک جاغوردار - رقم انگلیسی .

۲- یکصد و شش توپ .

۳- شش میتر الیوز .

- ۴- هشت طیاره .
- ۵- پنج موتر زره پوش .
- ۶- ده هزار کلاه زره پوش .
- ۷- فابریک قندسازی .
- ۸- فابریک پارچه های پشمی و نخی .
- ۹- فابریک دکمه سازی .
- ۱۰- ماشین شستن پشم .
- ۱۱- ماشین ساخت مواد کیمیاوی .
- ۱۲- فابریک جاکت بافی .
- ۱۳- بیست و چهار پایه ماشین جراب بافی .
- ۱۴- ماشین های حساب .
- ۱۵- ماشین های شیر و مسکه .
- ۱۶- ماشین های حفظ سیوه .
- ۱۷- ماشین های تیل کشی .
- ۱۸- هجده عدد موتر سواری .
- ۱۹- دوازده موتر اطفائی .
- ۲۰- دوهزار دستگاه خورد و کلان رادیو .
- ۲۱- آلات جراحی .
- ۲۲- موتر های زراعت .

به تمام مصارفی که ما کرده ایم ، غیر از خریداری ها ، مصارف مانند خرج عید استقلال - دعوت ها - اعانه ها به بلدیة ها و شفاخانه ها و شعبات تبلیغ

و افغانهای بی بضاعت - بخشش ها - مخارج هو تل ها کرایه های ریل جیب  
خرج هیأت - جمله نزده لک و پنجاه و یک هزار افغانی . عایدات از قبیل:  
سوغات ها - تحف و هدایا - یک کر و رو بیست و هشت لک و هشتاد و هشت  
هزار افغانی . که بعد از وضع اصل خرج فایده محض بر ای ساینک کر و رو نه  
لک و سی و هشت هزار افغانی میماند .

این را که آیا این سفر بر ای چه بود و چطور کاسیاب شدیم ، کاملاً  
به فیصله و جدانی شما و زرا و رر و سا - خوانین و نمایندگان شما ملت میگذارم  
و کافه علماء و فضلاء مقیم پایتخت و تمام مملکت را استوجه این حقیقت میسازم  
تادر غیاب و حضور بدین عواسلی که سن انجام داده ام مشوش و مشتبه  
نباشند . اما میدانم که خداوندستعال (ج) بیش از آنچه آرزو داشتم مرا کاسیاب  
گر دانید . زیرا که اینها همه باعث مفاد ملت و مملکت است . و فایده بی  
که حساب کردم همان فایده است که حساب دخل و خرج آنرا کاملاً -  
محمد حسن خان مصاحب سن به وزارت مالیه داده اند .

سیر محمد هاشم خان و زیر مالیه را مأسو رساخته ام که خود شخصاً با  
محاسبین ماهر دیگر سو رد دقت و سنجش قرار داده تمام جزئیات را منجیده  
بقناعت ارباب حساب و دفاتر اسروز و آینده بپردازند . تا حسابات مصارف  
و عوائد سن در این سفر تقریباً هشت ماهه ناقص و مشبو به باقی نگذارد ( ختم )

\* \* \*

مصارف و عواید سفر اسان الله شاه غازی بقرار تصدیق و زیر مالیه از  
اینقرار است : جمله مصارف : نزده لک و پنجاه و یک هزار افغانی .  
جمله عوائد : از قبیل سوغات ها ، تحف و هدایا :

یک کر و رو بیست و هشت لک و هشتاد و هشت هزار افغانی .  
و هم باید سلطنت بود که در آن سال یک چارک گوشت . یک افغانی -  
و یک سیر آرد دو افغانی قیمت داشت ، و این برای مثال نوشته شد .  
محمد حسن خان صاحب در سفر هشت ماهه همراه و در هنگام مسافرت  
متصدی امور حسابات سفریه از قبیل دخل و خرج بود . و این شخص و وظیفه  
داشت که به قناعت و زارت مالیه پرداز دو چنانکه این وظیفه حسابی خود  
را تماماً درست نشان داد .

و زیر مالیه این وقت میر محمد هاشم خان و لدسیر عبد العزیز خان از  
سادات مردم کابل و در سال ۱۳۰۱ ش و زیر مالیه مقرر شده بود . و به  
حساب امیر اسان الله شاه غازی تمام آن حسابات را ابادقت تمام سنجید و در لویه جرگه  
سماه سنبله سال ۱۳۰۷ ش و هم در تمام محافل رسمی پیوسته تصدیق این حسابات  
نمود .

## مجموعه احکامات و عواطف

جریده اسان افغان در برج سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی تحت عنوان (مجموعه  
احکامات و عواطف یا شماره پذیرائی) در ۱۲ صحیفه بقطع بزرگ انتشار داد  
و در جبهه پشتی نوشت که : « ما این سفر و عودت شاه باشهامت و هو شمند  
خود را یکی از عوامل مهم و بزرگ نهضت و تعالی افغانیان دانسته ، اذعان  
داریم افغانستان جوان و آزاد ، آینده به گام های سریعتر در مساعده مدنیت  
قدم خواهد گذاشت . ما این سعادت را بکافه افراد وطن تبریک گنندرفاه و

براعت شائرا در سایه اقبال این نابغه افغان خواستگاریم» (۱) و در عنوان  
صفحه اول نوشت :

وطن از مقدمت روح دگر یافت سعادت بر در و دیوار آن تافت  
و در این شماره اشعار و مقالات مهم مندرج است که طور نمونه قسمت‌هایی  
از سروده‌های متذکره تقدیم میگردد .

### ۱ زقاری عبدالله خان شاعر شهیر کابل

خوش نمودی به اروپا سفر دور دراز با رفیقان سفر روز و شبان در تک و تاز  
بکف آورده از تجربه سر رشته راز با خبر گشته از عالم پر شیب و فراز  
از سفر گوهر مقصود بکف آمده‌یی  
فرصت باد که با عز و شرف آمده‌یی  
تاب دوری تو از بس دل رنجور نداشت خاطر خسته ما مایه از سور نداشت  
چشم ما منتظر آن بی رخ تو نور نداشت دلر بائی بنظر نرگس مخمور نداشت  
اینک از مقدم تو دیده مانور اندوخت  
خاطر خسته طرب مایگی سور اندوخت  
ای شه نامور ای بر سر ملت چو پدر آنکه نبود بدلت غیروطن فکر دیگر  
بهر بهبود وطن ساخته بارنج سفر به تو نیرنگ اروپا ننموده است اثر  
گرچه از لندن و روما بوطن آمده‌یی  
دامنی پاکتر از گل بچمن آمده‌یی

---

(۱) تاریخ نشر این شماره فوق‌العاده یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شمسی

مطابق روز ورود پادشاه غازی در شهر کابل است .

دیگر ان گریه رنگ از پی عشرت رفتند  
فارغ از حال پریشانی ملت رفتند  
مست و مدهوش بسر نشئه غفلت رفتند  
همه رفتند و لی جمله بحسرت رفتند

رفتن تست که جز فکر و وطن یار نداشت  
غیر صلاح و وطن بادگری کار نداشت  
آرزوهای و وطن جمله بجا خواهد شد  
حق این مادر پاکیزه ادا خواهد شد  
خدمت او ز سر صدق و صفا خواهد شد

زانکه در دامن خود داشته فرزند چو تو  
خلف ارشد دانای خردمند چو تو  
ایکه باشد بوطن رابطه است از دل و جان  
کرده در عهد خوشت نهضت خوبی افغان  
ملك و ملت اگر یافته این نام و نشان  
پر توفیق تو عام است چو مهر تابان

نه همین ملت افغان بتو نازی دارد  
عالم شرق همه راز و نیازی دارد

\*\*\*

### از صوفی عبدالحق «بیتا ب»

سرت گشته بر ما حکم فرما  
چو شد روح تمدن جان ملت  
ندیده همچو او روشن دماغی  
نشسته تابه تخت حکمرانی  
به تا سینه رفاه ما پیر ناخت  
پی غمخواری ملت نموده  
کس کشیدش شوق گرسوی اروپا  
برای اخذ عبرت بود و حکمت



بسی اسرار عالی مندرج داشت  
سهیا کرده آمد بهر ملت  
خیالات تجدد پرور او  
اگر این است احساس بلندش  
بود افغان نیان صد شکر لله  
وطن نامور روی زمین شد  
محیط ما ترقی را محاط است  
چو کرده خدمتی شایان به ملت  
کشاده دیده ها آغوش اسید  
نثار مقدسش اکنون چه سازیم  
چو ما را نیست مقدر و تشکر  
که ما دام الحیات این شاه بادا

نبوده رفتنش محض تماشا  
ز سامان تمدن ارمنها  
شده در ملک و ملت رونق افزا  
به تعظیمش فرود آید ثریا  
ز فیض دور نهضت او ج پیمان  
بکام دوستان بر رخم اعدا  
ز بذل سعی این فعال دانا  
ورود اوست عید پیر و برنا  
پیدا یار آن محبوب دلها  
نباشد نقد جان گردر کف ما  
بخواهیم اجرا و از حق تعالی  
به ملک کاسرانی حکم فرما

\*\*\*

### از میر غلام حضرت شائق جمال :

رسید از سفر آن تاجدار غازی ما  
رسید از سفر آن موجد ترقی ملک  
رسید آنکه برای ترقی من و تو  
بین که عرصه ده سال از برای وطن  
مگو که رفتار و پاو کرد ساعت تیر  
نبود مقصد شاهانه غیر ازین چیزی

رسید از سفر آن شهر یار نابغه کار  
عزیز خاطر ما، شا مستوده شعار  
گرفته است به خود رنج زحمت بسیار  
کشید زحمت و نارام بود لیل و نهار  
که داشت ذات همایون او هزاران کار  
که باز آید و این ملک را کند گلزار

هزار شکر که این آبروی افغان را      بکام خویش بدیدیم در وطن سرشار

## از حاجی میرزا شیر احمد جلال آبادی

هزاران شکریار بگز سفر آن شهریار آمد      سیاحت کرد یورپ را و با صد افتخار آمد

زهی الطاف ربانی که شاه امان الله      به فیروزی و خیریت باین ملک و دیار آمد

تفاخر بر فلک اسر و ز دارد ملت افغان      که اعلی حضرت غازی نهایت باوقار آمد

دوای وصل آمد درد سندان جدایی را      سبارك سر همی از بهر دلهای فگار آمد

شب دوری سبدل گشت با صبح وصال اسروز      اجابت شد دعای ما که آن و الاتبار آمد

غبار مقدم او سرمه چشمان افغان شد      بمیدان تمنا جلوه گر آن شهسوار آمد

اداء تهنیت در بین یکدیگر بود واجب      که آن فرخنده محبوب القلوب تاجدار آمد

سفر بگزیده بود از بهر نفع و خیر افغانی      فدایش جان سا بادا که ما را غمگسار آمد

چه تکلفات فوق العاده کاین شاه وطن پرور      کشید از بهر ما و عزمش استوار آمد

کنون از زحمت اسفار او در دولت افغان      ترقیات بیش و منفعت هابی شمار آمد

ز حق ای شیر احمد کن طلب طول حیاتش را      که در شاهان افغان ذات او بس نامدار آمد

\*\*\*

## از صلاح الدین سلجوقی :

به نه سال این دیار از خدست تو	طفیل جهد و یمن همت تو
بدنیای کنونی هم عنان شد	ز بال همت اندر آسمان شد
با کفاف اروپا ره سپردی	خمول از فطرت افغان ستردی
دران جامظهر تجلیل گشتی	بفرق سکرمت اکلیل گشتی

نکر دی گردن اسلامیت خم	به واتیکان (۱) به نزد پاپ اعظم
شعاع رو شن محراب و منبر	نمودی بر صلیب دیر اکبر
دران باغ جمال و نسبت گل	بپاریس آمدی با صد تجمل
و قار و عزم و حزم قوم افغان	نشان دادی دران دنیای عمران
و داد دوستی تائید کردی	رو ابطرا دگر تجدید کردی
ز چرخ چیره این تحسین شنیدی	به لندن رفتی و اعزاز دیدی
که از همت رسیدی باچنین روز	که احسنت ای شه افغان پیر و ز
فراز طارم عزت نشستمی	تو بازوی حمایت در شکستی
کند نطع جبین بر خاک راحت	که لندن باچنین مسجد و مفاعت
و داد خود دران دلها نهادی	سمند مسجد و رفعت سوق دادی
ز بدبختی برون آورنده ما	کنون ای طالع فرخنده ما
سمند فخر بر افلاک رانیم	بیا کاندرا قدوست جان فشانیم
بایوان شرف بالا نشستمی	اگرچه از اروپا طرف بستمی
شو از درج حقیقت گوهر افشان	بیای عیسی دلهای افغان
چو صهبا بر خم افلاک جوشیم	که تا از شور و مستی بر خروشیم
بفکرت جم بطینت چون سلیمان	شها! روح و روان قوم افغان

(۱) واتیکان يك حصه است از شهر روما پایتخت ایتالیا که مقر پاپ اعظم پیشوای مذهب رومن کاتولیک میباشد. بتاريخ ۱۱ فبروری ۱۹۲۹ میلادی بطور دولت مستقل شناخته شد. منطقه حکمرانی پاپ اعظم (اسقف اعلی) شهر واتیکان و پاپ در اکثر شمال خارجه سفر اهم از طرف خود تعیین میکنند.

ولی میکن حذر از کید انسان	پیاوشادزی بر تخت افغان
که اورانیست ره به گوشه بام	نه انسانی که دار داجنبی نام
درون آستین ملك مارند (۱)	بل آن مردم که دائم گرم کاراند
پپر دازم دعای شاه افغان	سخن اطناب شد آن به که از جان
بارشاد (امان الله) پویم	که تا سوی عالی راه جویم

\*\*\*

### از فیضی کابلی

بخیر مقدم تو ذره پیش خورشید است	بمقدم تو اگر جان و دل فدا سازیم
---------------------------------	---------------------------------

\*\*\*

تا ابد باشی ز کامت کامیاب	خیر مقدم ای شه شوکت مآب
میدود فتح و ظفر اندر رقاب	خیر مقدم ای شه مالک رقاب
میزند بر دشمنت تیر شهاب	هر طرف چون سیر و ی فتح و ظفر
اشک می بارید از غم چون سحاب	اهل افغان از فرقت چون گریست
ای شهنشاه جهان مالک رقاب	جان تازه یافتیم از مقدست

(۱) شاعر در يك بيت به ما آستین اشارت نموده و این همان اشخاصی بودند که چندی بعد یکایک شناخته شدند ، دسته پی از آن جمعیت در ایام مسافرت امان الله شاه و این وقت ورود او دست به تخریبات زده انواع تحریکات و پراکندها می نمودند و شاعر که این وقت واقعه نگار و هم مدیر مطبوعات در وزارت امور خارجه بود و از جریانات اطلاع داشت بدان اشارتی نموده است . هزار آفرین .

«و کیلی پوپلزائی»

کار مادر عهد تو رونق گرفت      ظلم رفت و عدل آمد در حساب  
خطافغان در زمانت شد بلند      نام افغان ثبت شد بر هر کتاب  
نوڪ شمشیر تو مارا وارهاند      یافت استقلال افغان ای جناب  
فیضیا ختم سخن کن بر دعا      غم نه بینی هیچ تا یوم الحساب

\*\*\*

## از خلیل الله کاتب در وزارت مالیه

ای شیفته روی وطن عاشق ملت      با سوز محبت  
وی مرجع آمال همایون رعیت      وی روح حکومت  
چشم وطن از پر تو تشریف تو روشن      دل ها همه گلشن  
ملت همه از عشق تو سرشار مسرت      بر شوق و شطارت  
از مقدمت امروز بملت همه عید است      وه وه چه سعید است  
وین عید به تقریب تو یک عالم عشرت      هی هی چه سعادت  
گشتیم بدیدار تو یکسر همه احیا      ای حضرت والا  
بردیم ز روی تو بی فیض و افاضت      ای حامی ملت  
بشگفت ز دیدار تو خوش گلشن آمال      ای پیکر انضال  
پرنور زانوار تو شد شام کدورت      ای صبح سعادت  
امروز درخشید مگر کو کب اقبال      با پر تو اجلال  
آنغوش کشاده است مگر شاهد بهجت      یا سوجه رحمت  
امروز همه چشم شد این ملت افغان      ای سایه یزدان  
کز پر تو دیدار تو یابند افادت      ای مایه عشرت  
باشد وطن از نام تو منصور و مظفر      تا دامن محشر  
ملت بود از لطف تو مشمول عنایت      تا روز قیامت

## از محمد سرور «بمهل» هر وی

نمودی جلوه چون شمس فلک از بام استقلال

بعالم شهره شد از ضرب تیغ نام استقلال

بنوشیدی شراب حریت از جام استقلال

ز حق خواهم که باشی تا ابد خوش کام استقلال

نماید تا بذات عالیت پیرو جوان تبریک

صفا آوردی ای مالک رقاب دور آزادی

بیا ای نوجوان غازی سردار آزادی

بیای بانی و استاد و صاحب کار آزادی

بیا ای ماه کنعان باز در بازار آزادی

که از بام و در این ملک میباشد عیان تبریک

تو کردی تازه رواسر و ز گلزار ترقی را

درخشان تر نمودی شمع انوار ترقی را

تو دادی زیب و زینت روی بازار ترقی را

سر رفعت به گردون از تو شد شمار ترقی را

به تشریف آوریته ای بانی دارالامان تبریک

### نمونه‌ئی از احساسات پذیرائی

#### خیرمقدم سلکه ثریا

ای سائر مهربان ملت      ای روح وطن روان ملت

ای از تو بلند شان ملت      ای باتو قرین امان ملت

صدشکر که از سفر رسیدی

چون بدید ه در رسیدی

رنتی به سیاحت ار و پا      با حضرت شهریار و اولا  
دیدی همه ملک را سرا پا      المان و فرانس و روس و روما  
چون نابغه‌های عصر حانمر

اند و خسته کمال وافر

یکسر بوجود تو عزیزان      نازند خصو ص جنس نسوان  
زائر و که توئی ملیکه‌مان      از آمدنت شد یم شادان  
اکنون همگی خوشیم و خرم

شد عید ز مقدمت مکرّم

هم سو کب شهریار غازی      خوش آمد هئی بسر فرازی  
زانجا که بسی فنون طرازی      پیوسته کنی وطن نوازی

ای چشم و چراغ اهل عرفان

مکتب ز قدوم تو چراغان

نسوان که کنون حقوق جویند      بی شبهه ترا اسیر خویند  
جز راه رضای تو نپویند      هر دم بزبان حال گویند  
آرزوی ما بعهده توست

این امر اهم فریضه توست

مثلت بجهان کسی دیگر نیست      در خاور و هم بباختر نیست  
از وضع زمانه باخبر نیست      گر هست ولیک آنقدر نیست

مشهور همین تویی بافاق

در شیوه خوب و حسن اخلاق

ای خانم شاه بافر است      ای زاده دودمان صولت  
نازد بوجود تو شرافت      تافخر کند بچرخ رفعت

باشی به تمام روی دنیا

در رتبه معادل ثریا

(اثر طبع مجد ابراهیم خان کابلی)

در روز و روداسان الله شاه غازی از سفر اروپا - از بلقیس بیگم مدیر مکتب  
مستورات کابل که یکی از خانم های عالمه و فاضله عصر بودمقا لتی به نشر  
رسید که اینک خلاص آنرا درج صفحات این کتاب مینمائیم:

«سافطر تأدر صف دوم بشریت به محکوسیت نشسته بودیم. همین توجوان  
باحس و عاطفه بودی که بر فطرت ضعیف سار حمت نمودی و بماتعلیم و تربیه و  
دادن بعض استیازات اجتماعی عنایت فرمودی. استقلال - قانونی شدن مملکت -  
تشکیلات - انتظامات - باقی شاهکارهای مدنی و اجتماعی تو عنایات و الطافیست  
که بر مردوزن شکر یه آن حتمی است. اما تو جهات قیمت دار تو به تربیه و  
اصلاح حال مایک عامل مهمیست که سار او اداری کند که از جنس قوی بیشتر  
عواطف خلوصیت کارانه به تو سر بی محترم و پدر روحی و معنوی خود  
بپرورانیم.

عنایاتیکه به تعلیم و تربیه ما نمودی کسی به تونیا سوخته بود نه به کسی  
اقتفانمودی، به فطرت پاک و احساسات شریف خود به او امر دین مقدس خود  
به تعقیب سلف بزگان خود تعلیم و تربیه ما را فرض دینی و وجدانی خود  
دانستی. خواستی فرزندان فردای خود را بذریعه ما، در همه محیط ها تربیه  
و اصلاح فرمایی. پس ما تر اسر بی محترم و قائد بزرگ دینی و اخلاقی خود میدانیم  
و ترمانند احساسات شریف خود در پیا کترین خلیای دل خود جای میدهیم.



برای تمدن مسافرت نمودی ، پذیرائی های درخشان و استقبال های با -  
شکوه دیدی. دختران تو که در کنف تر بیه روحی و معنوی تو دارای حس  
و شعور بودند، از همه آن سو فقیتهای تو در آن سرزمین ها واقف شده به خود  
سی بالیدند. و بر تو افتخاری نمودند. بلی باید ببالند و افتخار کنند. این همه حق  
مشروع تست .

تو اسان الله کبیری که همه دنیا آن بازوی توانا و باعزم آهنین ترا می شناسند.  
و بگفته جریده الالهرا ترا به شانه احترام خود نشانده دوستی ترا آرزو میکنند  
سا که این سعادت ها را بخواب هم دیده نمی تو انستیم. بخدای پاک خود شکر  
و بر همت تو انای تو تهنیت و اکرام میکنیم.

امر و زروز عواطف و احساسات است. روزیست که دختران معنوی تو قلم و  
کاغذ را گذاشته و بحیث یک عید ملی بحضور تو پدر معنوی و قائد ملی و روحی  
خود ایستاده شده سیخو دهند همان احساسات ملی زنانه خود را بر بان عاجزانه ئی  
که دارند شرح دهند. تو نه تنها شاهی که احترامات رسمی صرف خود را بر ما  
ایجاب کرده ئی. بل بحیث یک پدر مهربان - یک استاد با عاطفه - یک مربی محترم  
- یک دوست صمیمی فردی و اجتماعی دوستی و صمیمیت پاک و بی آرایش خود  
را بر دل های پانزده سلیون زن و مرد حلول داده ئی. سائر الزهر حیث و از همه  
جهات و به همه زبانه استایش میکنیم. و بر همت جوان تو تحسین و بر سادر شریف  
و بزرگی که مهد تربیه چون تو جوانی شده است،

آفرین سیگنویسیم (۱). توشاهی که برای حیات اجتماعی و سلی ساقیام نمودی  
 و برای نام برداری ملت ما مسافرت فرسودی. اکنون برای رفاه و سعادت دایمی  
 ما را جعت سینمایی. در (۹) سال دو ره طایی خود ساعتی نینسو دهو به در د  
 ملت سوختی. در غم های اجتماعی تپیدی - نینختی - راحت نکر دی - گریستی  
 فریاد کشیدی - گمان نکن که آنهمه تپیدن های توضایع شدنی است. دختران  
 معنوی تو با آنکه در صف دوم رجال اند. هر کدام ما نند شیر زیان به پشگاه و  
 طنخو اهی تو حاضر شده و برای استثال اسر تو بقر بان نمودن همه حیات خود  
 آما ده اند»

(زنده باد نابغه شرق پدر تاجدار غازی ما)

جریده اسان افغان - در صفحه (۱) شماره (۲۳) سال نهم که به عنوان :  
 (مجموعه احساسات و عواطف یا شماره پذیرایی) بروز (۱۰) سرطان ۱۳۰۷  
 انتشار داده است سیزده قطعه تصویر را به ترتیبی در یک کلیشه بچاپ رسانده  
 و معرفی رجال حاوی این عبارات می باشد که ما عیناً اقتباس سینمائیم:

(۱) این اشارت به سرور سلطان (علیاحضرت) و والده اسان الله شاه و بی نظیر  
 سلطان بیگم جدده محترمه او است. که آن دو عالیة محترمه از زمان طفلی در تربیه  
 روحی او بجانب بزرگ منشی و شریعت شعاری و عدالت پسندی و  
 دوستی و جلب قلوب طبقات جامعه کوشش های مزید نموده اند. و هر دو تن  
 مادر و دختر سلسله های نسب بزرگ دارند. (عزیز الدین و کیلی پوپانائی)

- ۱- اعلیٰ حضرت رضا خان شاه ایران
- ۲- حشمت مآب مصطفی کمال یاشا رئیس جمهور ترکیه
- ۳- اعلیٰ حضرت فواد اول پادشاه مصر
- ۴- اعلیٰ حضرت جارج پنجم شاه انگلستان
- ۵- در وسطیگانه محصل استقلال و راهنمای بزرگ ما امان الله کبیر
- ۶- اعلیٰ حضرت و یکتور اما نویل شاه ایتالیا
- ۷- حشمت مآب کالینن رئیس جمهور روسیه
- ۸- حشمت مآب مارشال هند نبرگ رئیس جمهور آلمان
- ۹- حشمت مآب دو مرک رئیس جمهور فرانسه
- ۱۰- البرت شاه بلژیک
- ۱۱- جناب قدیس پی پاپ روما و رئیس بزرگ روحانی عیسائی ها
- ۱۲- حشمت مآب لینا موسیقی رئیس جمهور پولیند
- ۱۳- حشمت مآب شو لیس رئیس جمهور سویس

\* \* \*

مقصد از ترتیب و معرفی تصاویر و عبارات فوق آن است که شخصیت های بزرگ مذکور هر یک از ورو دامن الله شاه غازی در کشورهای خودشان رسماً پذیرائی نموده اند. جریده هفته و ارو امان افغان - شماره (۲۳) سال نهم را بر ای پذیرائی امان الله شاه غازی اختصاص داد. و کیل سردبیر و محرران غلام نبی جلال آبادی و اماضامین تحت نظر هیأت بزرگ ترتیب و تنظیم یافته است .

## آبروی وطن

در اوقات سفر اسان الله شاه غازی به ارو پا . و والده آن پادشاه (سر و سلطان  
علیا حضرت سراج الخواتین)) ناسه پی از کابل به پسر خود دفر ستاد . هاشم  
شائق افندی مدیر مجله آئینه عرفان فحوای مکتوب بر ابدینقرار بنظم آورد  
تادرحا فظة تاریخ باقی بماند:

نور چشم رشید اسان الله	باد عمرت بر سزید اسان الله
ای گل بوستان ما در خود	ای عزیز دل برادر خود
ای بهار نشاط و فرحت سن	ای گل گلشن سعادت سن
ای قدت نخل آرزوی وطن	ای وجود تو آبروی وطن
ای وجود تو باعث راحت	ای حیات سن و همه ملت
ای ز هجرتو عالمی بیتاب	ای بیاد تو دیده ها پر آب
ای بدل از همه توشیرین تر	ای فدای تو هستی ما در
سادرت از فراق بیتاب است	بی خور و بیقرار و بی خواب است
بسرت از تو تاجد اگشته	بغم و غصه سبتلا گشته
روزم ازدوری تو گشته سیاه	حال ما را فراق کرده تباه
در گرفتم ز آتین دوری	سردم از درد و داغ و سهجوری
تا تور فتی به سلک ارو پا	رفته باتو توان و طاقت ، ما
روز و شب بیقراری دارم	دم بدم آه و زاری دارم
عکس های توسی نهم در پیش	چهره ات دیده سیروم از خویش
نور چشمی چر انمی آیی	تا بیاید بدیده بینایی
در فراق تو مردن اسان است	حیف یادت بدیده پنهان است
نه تو تنها عزیز پیش منی	شرف و آبروی این وطنی

سلت از دوریت بجان آمد  
 ای خوش آندم که در وطن باشی  
 عالمی را بلب فغان آمد  
 از فراق ز دیده خواهی رفت  
 زینت و زیب انجمن باشی  
 نیستی یک نفس فرا شو شم  
 چه بلا بر دل کبابم رفت  
 به دعای سر توسی کوشم.

در نظم فوق نام سلطه ثریا و رضیه (نور السراج) خواهر سکه اسان الله شاه و محمد حسن خان صاحب همسر نور السراج نیز یاد شده و بیت اخیر از این قرار است :

هر کجا اید در اسان باشید همگی عافیت نشان باشید

\* \* \*

### سوز عشق وطن

از سفر اسان الله شاه غازی این نکات خیلی هاشهور مانده است:  
 انگلیس ها و شاه پراسرار یاسر دبز رگ شرق خوانده و گفته اند: «اودر این سفر آنچه را دیده می پرسید - می فهمید و میخواست آنرا هم در کوهم اخذ کند».

فرانس ها و قح ناپلیون را به اسان الله شاه دادند. آلمانها اورا فریدر یکک (۱) مملکت خودش گفته اند .

(۱) شهزاده و طنپرسرست آلمانی یعنی فریدرش که نظر به حب الوطنی و تدافع بحار به خارجی . مساعیات جا نبارا نه خود را در مقابل بحار به فرانس ابر از نموده بود آلمانها اسان الله شاه را همچنان یکک شاهزاده مدافع کشور گفته اند. خبر و عکس فریدرش در سال . ۱۳۰۰ ش در جریده اسان الله افغان نیز به نشر رسیده بود . (و کیلی پوپلزائی)

رو سها نام او را برای تار یخ آدر بر ابر پطر کبیر نوشته اند. خو دامان الله شاه گفته است که: "پار یس سر اخو شو وقت ساخت. بر لین سرا متحیر کرد. لندن جالب دقت من شد. اما عشق وطن مرا سوخت". و این عبارت است که در مطبوعات آسیا و اروپا همد ران سال ثبت شده است.

\* \* \*

## تمدید دوره و کالت محمدولی خان

در مدت هشت ماه مسافرت اسان الله شاه غازی، محمدولی خان ( ولد ابوالفیض خان ولد ترک خان در وازی ) و کیل مقام سلطنت بود. پادشاه غازی حینی که وارد کابل نیز شدند دوره و کالت او را تمدید فرمودند. و برای این که این مطلب ذهن نشین و کالای ملت گردد، روز جمعه ( ۱۳ ) سنبله ۷۰۳۱ ش در چهارمین روز انعقاد لویه جرگه در پغمان در ضمن مباحث فرسود: و کیل دایم من عزیزم محمدولی خان است. که من از او شان خیلی ممنونم. من خودم دائماً با سوره هم کاری کنم و باقی کارها را و کیل من خواهد کرد.

در سو افعی که من با طرف مملکت بروم نیز و کیل من محمدولی خان خواهد بود. کابینه به حال خود باقی است. و کالت وزارت خارجه را غلام صدیق خان خواهد نمود. من سی خواهم عجا لتاً بعد از اینقدر کار و زحمت یک ده روز فقط استراحت کنم. تا آن زمان هم مثل سابق و کیل من کار نمیکنند. من یقین دارم که در این ده روز اگر چه بعضی از کارهای جزئی را خواهم کرد. اما باز هم دل من طاقت نکرده و استراحت را گذاشته به سر کار خواهم آمد. اما کوشش می کنم تا باز برای یک مدت طولانی کار کنم.

این حرف‌ها برای آن بود که در مدت هشت ماه بسیار بیدار خوابی‌ها و ناراحتی‌ها را طی کرده اکثر مسودات خبرها و نطق‌ها و قرار دادها را بقلم خود تهیه و هر يك موضوع را شخصاً ملاحظه میفرمود. و حین ورود بکابل بنام استراحت چند روز در پغمان گذرانید. و اما روزها را به ملاحظه او راق جرائد داخل و خارج و تکمیل مسودات در خصوص خریداری‌ها و توريد ماشین‌ها و تشکیلات جدید ادارات و بودجه‌دوات برای سال ۱۳۰۸ می‌گذرانید. دوره و کالت مجدولی‌خان را در او ائیل ماه اسد تمدید فرمود، برای اینک و کلاء لویه جرگه مطلع باشند، نیز تصریح فرمود.

## تلگرم تبریکه بحضور امان‌الله شاه‌غازی

### از طرف وایسرای هند

« به نسبت ورود ذات شاهانه به وطن مقدس شان بعد از سفر هشت ماهه من از احساسات قلبی مبارک باد بحضور آن همایون تقدیم می‌کنم. و روذات شاهانه در بمبائی بدبختانه از عدم صحت محروم ملاقات حضور شاهانه شده خیلی مغموم و ستاثر شدم. در وقتی که اعلیحضرت بدیگر صوب تشریف بر دندمن همیشه از عدم ملاقات متأسف و مغموم بودم و این خیلی برایم يك خجالت آشکار میشود این سیاحت اعلیحضرت به ممالک خارجه يك یادگار تاریخی و يك چیزی باشکوه و باز یب است که مانند عکس بر دلهانصب و زینت و رزیده. پس به کمال احترام و رود مسعود ذات شاهانه را به خیریت و عافیت امر و زبکابل تبریک تقدیم می‌کنم. »

(آروین وایسرای هند)

## تلگرام امان الله شاه غازی بجواب

### لا رد آروین و ایسرای هند

«از تلگرام شما دائره تبریک ورود ما از سفر اروپا بوطن عزیزم و خوش بینی تان نسبت باین سیاحت مسرور شدم . من هم سائل بودم که شمارا در بمبائی ملاقات نمایم . ولی حین ورودم بانجا تصادفاً شما سر یض شدید و میل سن و خواهش شما صورت نگر فت . ولی این واقعه یک تصادف قضائی و خارج از اختیار بود . حسن پذیرائی لیدی آروین در بمبائی و دیگر احساسات عموم اهالی هند که به موقع عبورم از خاک هند ابراز داشتند اثر خوبی بیادگار گذاشته است .»

(امان الله شاه پادشاه افغانستان)

### رضائیت امان الله شاه غازی از ارباب جرائد و

#### عموم نویسندگان افغانستان

امان الله شاه غازی - از سلسله نشرات جرائد کابل و علایق مردم در خصوص جریانات سفرشان، خیلی خوش شدند ، و از راه تشویق و تقدیریک مبلغ کافی برای ادارات مطبوعات اعطاء و اشخاصی را که نهایت زحمت کشیده بودند، مورد نوازش قرار دادند . بتاریخ یکشنبه (۱۷) سرطان ۱۳۰۷ شمسی از: پغمان مضمونی را به اداره جریده امان افغان فرستاد که متن آن چنین است .

« حضور ما از علاقمندی و اهتمام کارکنان آن جریده به نشر اخبار ما و عواطف باحرارت ملت بموقع ورود ما از مسافرت بوطن عزیز ،



اظهار خوشی و مسرت سینماید، و نیز تشکر خود در از احساسات صمیمانه جوانانیکه بتقریب و رود ما مقالات و نظم ها نوشته اند، و فوائد این سفر را دایره بر ترفی و تعالی و استقبال وطن ارائه نموده اند، تو سلطان جریده به او شان ابلاغ میفرمایم - اسان الله شاه» .

پادشاه غازی از حسن اهتمام و سلیقه محی الدین انیس مدیر جریده سلی انیس که شماره های استقبالیه انتشار داده بود، مراتب استنان خود را از پغمان بذریعه تیلیفون به محمد ولی خان و کیل مقام سلطنت خبر داد تا به محی الدین انیس ابلاغ نماید، که متن آن چنین است .

«ذات شاهانه از احساسات سلی که مظهر آن جریده انیس و کارکنان اداره آن بود تقدیر و استحسان زیادی بعموم مشترکین این جریده که هر دو شماره استقبالیه به مصارف ایشان طبع و توزیع شده تقدیر و تشکر نمودند». بلکه ثریا نیز در مکتوب جداگانه با مضامین خود باین عبارت نوشت «اسیدهای خوبی که برای خبرت و خدمت فکر عمومی از جریده انیس می پرورانم رسید» .

انیس در ماه اسد و سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی دو پایه ماشین طباعتی خود را در حصه شرق طاق ظفر پغمان نقل داده خبرهای مربوط به جشن استقلال و لویه جرگه را نشری نمود و آن مصادف با یام جشن و لویه جرگه بود.

### اظهارات مدیر روزنامه ملی انیس

محی الدین انیس در شماره (۲۱) سال ۱۳۰۷ شمسی تحت عنوان (الطاف شاهانه به جریده انیس و مشترکین آن) نوشته است: «جناب اعلی وکیل ذات شاهانه که سر بی و حاسی اولین این مؤسسه سلی هستند.

نگارنده انیس را برای تبلیغ تقدیر و شکریه ذات سلو کانه از هردو شماره های استقبالیه که از طرف مشترکین انیس توزیع شده بود، طلبیده بودند. و چنین فرسودند که: ذات شاهانه از احساسات ملی که مظهر آن جریده انیس و کارکنان اداره آن بود. تقدیر فرسوده و استحقسان زیادی بعموم مشترکین این جریده که هردو شماره استقبالیه بمصارف ایشان طبع و توزیع شد؛ نمودند. چنانچه از سحر رینی که را اسم عواطف و احساسات مشترکین جریده انیس بودند. در این نقطه فراسوش نکرده حسن تعبیر و ترسیم شان را تقدیر فرسوده شکر یه نمودند.

همچنین از طرف سلکة معظمه يك لطف نامه که عبارت رفیق داشت چنانچه يك جمله آن همین بود که: « امید های خوبی که برای خیرت و خدمت فکر عمومی از جریده انیس بخاطر می پرو رانیم رسید ».

و مقصد از رج این همه خصوصیات آنکه: چون نتایج سفر اسان الله شاه بر همگان معلوم و فوائد ملی و مملکتی داشت. بر عموم مردم افغانستان شوق و شعف عمومی ایجاد کرده بود. جرائد دولتی و ملی سهم خدمت خود را در مراسم پذیرائی بازگشت پادشاه غازی ابراز می کردند. و هم پادشاه و سلکة افغانستان که متوجه سطبوعات و نشرات داخل و خارج در خصوص گذارش سفر خودشان بودند. ازین حسن مساعی ار باب جرائد خیلی ها قدر می نمودند.

غلام سحی الدین «انیس» و لد حاجی غلام نقشبند در شماره های پذیرائی اسان الله شاه و نشر خبر های جشن ولویه جرگه تا حد توان زحمت کشیده است.

\*\*\*

و کیل سردبیر و سحر ر جریده هفته و ار اسان افغان در سال ۱۳۰۷ شمسی  
غلام نبی جلال آبادی بود .

### انعقاد جشن در سیمنه

بمناسبت عودت اسان الله شاه غازی از سفر ار و پابه افغانستان، در ولایت  
فاریاب (سیمنه) جشن پر شکو هی برگزار گردید، در ختم جشن عبدالحمید  
خان دروازی حاکم اعلی بنمایندگی سردم آن ولایت عریضه خیر مقدم  
بکابل فرستاد که متن آن ازینقرار است :

« اعلیحضرتا ! ما مسورین کشوری و عسکری و وکلاء و عموم رعایای  
مربوط سیمنه، بعریضه خیر مقدم میگوئیم :

طی کرده شرق و غرب جهان را چو آفتاب ای نور شرق باز بموطن خوش آمدی  
اعلیحضرتا ! ما سیدانیم که زحمات و جود مبارک شما در سفر و حضر  
و هر زمان و آوان در هر محفل، بل اختیار نمودن دولار و پاسحض بضر  
ترقی و راحت و بیداری و استراحت ما بوده و بیشتر ازین زحمات و عرق  
ریزی از مقدور بشری دور و زبان مایان در احصاء بیان آن معذور.  
به چند کلمه تفصیل اینقدر زحمات را بیان نمودن، محیط کبیر را در کاسه  
دعوی نمودن است .

ای سحی سلت افغان، و ای محصل استقلال و سبدا سعادت افغانیان  
تو آن ذاتی که ریشه استبداد را مقطوع، و بیخ تکالیف را از سلت مدفوع،  
ساست را باحقاق رسانیده ئی .  
مارا زبان کجا که ستاییم سر ترا چون ذره سر بکف پی ایشار گشته ایم

درخاتمه : همچنین آرزوهای صمیمی ، و خلوصیت های قلبی خود ها را راجع به خیر مقدم سلکة معظمه رسانیده ، از شرف حصول عافیت و صحت و جود مبارک شان که مع الخیر ازین سفر مسرت اثر عودت فرمودند ، خود ها و کافه اهالی افغانستان را سزده سعادت سیده هیم « .

## طبع و نشر سه نوع نوت در افغانستان

### مصادف به ایام ورود پادشاه غازی

طبع و نشر نوت در افغانستان از سال ۱۲۹۸ ش آغاز یافته است . و برای اینکه افغانستان ازین لحاظ سو فقییت کاملتری حاصل نماید . در ماه حوت سال ۱۳۰۳ ش مطبعه نوت و صکوک را در باغ ارگ کابل تحت اداره وزارت مالیه دائر فرمود . در سال ۱۳۰۶ ش مصادف بدو ران سفر اسان الله شاه سه نوع نوت : (ه) افغانی (۱۰) افغانی (۵) افغانی در مطبعه نوت و صکوک کابل و بهمت فکر و دست ماهرین افغانی تحت طبع گرفته شد و در بهار سال ۱۳۰۷ ش از چاپ فراغت یافت . و مصادف به ایام ورود پادشاه غازی از سفر او و پا (ساحرطان ۱۳۰۷ ش) حکم نشر و تر و یج آن نافذ گردید و سهولت بسیاری در کار داد و ستد مردم بظهور آورد . و عکس آن سه نوع نوت سر و ج و سال ۱۳۰۷ ش را از نظرسی گذرانیم ، و اسبابید گفت که . از یادگار های مصادف بدو ره سفر و بازگشت اسان الله شاه ، یکی هم طبع و نشر همین سه نوع بانک نوت محصول مطبعه نوت و صکوک کابل است .

## تاسیس شرکت سیوهوش شرکت قندسازی

### در استال فوجلال آباد

در ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش، اسان الله شاه غازی، سردار نظام الدین خان (بن سردار فقیر محمد خان شاغاسی بن سردار محمد عمر خان) را که قبل از آن منتظم عمومی و عضو هیأت انتظامیه و سرکرده تشریفات محافل خاص و از معتمدان خاص او بود، رئیس شرکت حفظ سیوهوش استال فوجلال آباد و رئیس عالی خود پادشاه غازی بود، تعیین فرمودند. و هدایت دادند که تا زمان تدوین هر دو فابریکه در استال فوجلال آباد که ماشین های آن در حال ورود اند و ارسی نمایند. منظور از تاسیس کلوپ ستور که بعداً کلوپ اسانیه نام گذاشته شد هم همین بود که عموم مطالب را جمع بدور جدید اسانیه همدر انجام مطرح شود و از همین نگاه کلوپ اسانیه نام گذاشتند و مهمترین مباحث و سخنرانی ها هم در آنجا بعمل می آمد. و از جمله فوآند مثبت سفر اسان الله شاه یکی هم تاسیس همین دو شرکت عام المتفعه بود که ماشین های آن عنقریب در حال ورود دیده میشد و از هر یک فوآند بسیاری مدنظر دولت و سر دم بود.

### تبعید و نفرسیاح از کابل

شنبه (۱۳) اسد (۴- اگست ۱۹۲۸) دونفر سیاح از مردم انگلستان بنام های مستر هاسی و مستر برجار که وارد کابل شدند.

به جواب نامه نگار اخبار گفتند که: ما اصلاً از بمبائی عزم سیاحت دنیا را پاپیاده نمودهایم. و شش ماه در کابل توقف میمائیم. چون در همان شب در

قریه بتات عیسی خیل پغمان یکک و اقعۀ خو نین رخ داده بود پو لبس از هر دو نفر مذکور خواهش نمود که کابل را ترک بگویند و از افغانستان خارج شوند. بعداً معلوم شد که هر دو نفر مذکور منتظر اغتشاش و مؤظف اخذ اطلاعات در کابل بودند، محمود خان یار و رساکی حضور که از اسو ر ضبط احوالات نیز ریاست می نمود، گفت که: در همان ایام این اطلاع بمن رسید و پو لبس را توجه گردانیدم. زیرا که اطلاعات بماسیر رسید.

### قتل عبدالخالق خان و عبدالظاهر خان

شام (۱۳) ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش دو برادر عبدالخالق خان و عبدالظاهر خان ابراهیم خیل که روزگاری هردو برادر در کنرو لغمان حاکم بودند در قلعه عیسی خیل پغمان بقتل رسیدند و دارایی آنها بسرقت برده شد، و این واقعه افکار عموم رجال رسمی و غیر رسمی را شوش گردانید و دوران وحشت و دهشت سقوی از شام همان روز آغا زگر دید. و این وقتی بود که برای انعقاد جشن استقلال و متعاقباً لویه جرگه در پغمان آسادی گرفته میشد.

### انتقال دوازده لک افغانی

#### از خزانه قندهار بکابل

وزارت مالیه در سال ۱۳۰۷ ش معلوم کرده بود که در خزانه قندهار مبلغ دوازده لک افغانی نظر به عاقبت اندیشی نایب الحکومه آنجا بصورت ذخیره پس انداز حفظ مانده است.

در ایامی که میر محمد هاشم خان وزیر مالیه (بخاطر استقبال سوکب پادشاه غازی)

بد انصوب رفته بود، این موضوع روز (۸) ۴ سرطان ۱۳۰۷ ش در قندهار مورد بحث قرار گرفت. و حین ورود بکابل از محمدولی خان وکیل حکمی حاصل کرد که مبلغ مذکور به کابل نقل داده شود. طبق حکم مذکور مبلغ دو لک افغانی به قندهار گذاشته شد و مبلغ ده لک افغانی در اوخر برج اسد سال ۱۳۰۷ ش تحویل خزانه کابل گردید (۱).

## سیاحت امان الله شاه غازی

### وسیاست خارجه افغانستان

یکی از اظهارات امان الله شاه به نامه نگاران اروپا این است که گفت:

«من میخواهم به اروپا نشان بدهم که افغانستان در نقشه دنیا جای مخصوصی دارد» امان الله شاه اساس ترقیات و آزادی ملی را بر دو نصب العین گذاشت: اصلاحات در داخل مملکت. و تعدیل در سیاست خارجی افغانستان. برای تعمیم مقصد اخیر الذکر اولین اقدامی که در بدو جلوس نمود. همانا اعزام هیأت فوق العاده در تحت ریاست محمدولی خان دروازی به سوی اروپا بود که بر روز (۳۱) حمل سال ۱۲۹۸ ش از کابل حرکت نمود. در آن هنگام شاه امان الله در نطق خود بحضور وکلای دولت گفتند: «من

---

(۱) در برج دلو سال مذکور در قندهار، این انتقال خزانه موجب تأسف بسیار گردید و بر طبق عقیدت مردم قندهار: این لقمه پی بود که محمدولی خان و سیر محمد هاشم خان برای تناول دزدان سقوی از پیش تهیه کرده بودند. والا ازین خزانه در قندهار کار بسیاری برفع استقرار دولت امانیه گرفته میشد. و یایک خزانه محفوظ برفع افغانستان باقی میماند.

هیئات فوق العاده را فرستادم تا مملکت و سلت افغانستان را بدنیاً معرفی کند و روابط سیاسی و تجارتی با مالکی که افغانستان بآن علاقمند باشد، قائم کند. و استقلال افغانستان را بشناساند.»

گرچه در این راه سوای نفع زیاد سیاسی وجود داشت. ولی امان الله شاه چنان نقشه برای پیشبرد این مقصد طرح نمود که بعد از سفرار و پایعنی پوره (۹) سال بعد سیاسیون و نویسندگان دنیا اثرات تقدیر و تمجید نمودند. چنانچه لاریسه ریسر نویسنده روسی در کتاب خود (۱) مطالب مهمی نوشته و از شخصیت بافر است امان الله شاه خیلی هاستایش نموده است. محمد ولی خان پروگرام و خط مشی را که به او هدایت داده شده بود، بصورت خوب درار و پای پیشبرد. با کلیه مالکی که لازم بود افغانستان را رسم معرفی و معاهدات سیاسی و تجارتی عقد نمود. افغانستان به دول خارجه سفراء

---

(۱) لاریسه ریسرنویسنده روسی نسبت به امان الله شاه غازی در کتاب خود باین تفصیل نوشته است: «اگر امان الله شاه چند صدسال قبل حیات میداشت باین جدیت و فراست و عزم فوق العاده خود بیک فاتح بزرگ تبدیل میشد. ششارالیه با صلیبیون جنگ سیگرد و با پاپهای روم و با سلطنت وینس و روابط تجارتی دائر می نمود. شهرها را خراب و عوض شان سراز نو آباد می کرد، ولی در این دورها باین مناسبات سیاسیة عالیة امان الله شاه مصلح (رفارمر) قرار گرفت و به تشکیل افغانستان بصورت دولت کنونی عطف توجه نمود.» کتاب او که بچه نام طبع و نشر شده باشد سراغ ندارم، و اما در شماره «۲۳» سال نهم جریده امان الله افغان از اثر وی یاد شده است «و کیلی»



فرستاد . و دول خارجه به افغانستان سفر اء فرستادند . بعدا ز آن يك سلسله معاهدات عقد شد . طلاب افغانى بخارج فرستاده شدند . و ازخارج مستخصمين استحضار يافتند . امان الله شاه توانست كه اهميت جغرافى و تاريخى افغانستان را كه در قلب آسيا موقعيت دارد ، در انظار عالم بخط سرخ نشان بدهد . بمجرد يكه خبر سفر امان الله شاه ( در سال ۱۳۰۶ ش ) كه بقرارتصويب مجلس و زراشخصاً از اين سفر مشاهدات خود را در افغانستان تطبيق بدهد . نشر شد و بهار و پائوز نقاط جهان رسيد . ( ۱ ) هنگامه در عالم مطبوعات و حلقه هاى سياسى و اقتصادى او پابريپاگرديد .

در همان وقت مطبوعات انگلستان نيز از حقايق چشم پوشيده نمانست . و جریده سانچستر گارد يان نوشت « اكثر معاندين انگليس تشكيل اتحاد ممالك شرق و وسطى - ايران ، تركيه ، و افغانستان را پيش بينى مى نمايد اگر چنين اتحاد عقد بشود بحق حاكميت در آن بايستى به افغانستان تكيه كند زيرا كه افغانستان به مثابه پلى است بين شرق و غرب و در آينده موضع هجوم آسيا بهار و پا خواهد بود و تشریف آورى امان الله شاه بر اى دولت ساختن افغانستان يك اتفاق درستى رخ داده است . »

همچنين جریده ابسرويه انگليس نوشت كه « تشریف آورى امان الله شاه

---

( ۱ ) كالينن رئيس جمهور دولتر و سيه شوروى در ماه عقرب سال ۱۳۰۶ ش بذريعه تلگرام از سسكو بكابل خبر داد و از امان الله شاه رسماً به كشور شو را دعوت نمود . وستن تلگرام در اين كتاب مندرج است .

( و كيلي پوپلزاى )

در لندن بنا بر این بیشتر حائز اهمیت دیپلوماسی می باشد که وضعیت عمومی سادر ممالک شرق اقصی و وسطی کمتر قابل سسرت است .  
جریده تایمز لندن نوشت که « سامیخو اهیم افغانستان را دولت مقتدر و مترقی و پر مصمونیت مشاهده کنیم » .

جراند روسیه شو روی بنوبت خود نوشتند که « افغانستان اسروز عامل بز رگ سیاست دنیا است . »

جریده نیم رسمی ایتالوی نوشت که « یکی از عوامل بز رگ صلح عمومی و البته به افغانستانی که در قلب آسیا واقع است ، میباشد . »  
و عموم جراند دنیا نظر یاتیکه نسبت به افغانستان داشتند ، در اوقات هشت ماه سفرهای رسمی اسان الله شاه نشر نمودند . زیرا که افغانستان این اهمیت بز رگ را از برکت استقلال و داشتن روابط معقول با ممالک خارجه حاصل نمود .

در هنگامیکه اسان الله شاه به اروپا عزیمت کرد ، بکلیه ممالک اثبات نمود که : افغانستان در سیاست عالم افکار صحیح عمومی را تعقیب میکند .  
و هرگونه جدوجهد او برای ارتقاء و سعادت ملت افغانستان میباشد . در تمام مدت سفر خود ، وقت خود را به تفریح نگذشتانده مشغول تماشای فابریکه ها ، تنظیمات و ترتیبات اداری و اقتصادی و نظامی اروپا بود .  
وقتی که اروپائی ها دیدند که این شخص بز رگ به پذیرائی های پر شکوه و احترامات فوق العاده اهمیت نداده مشغول استفاده برای منافع علمی و فنی و تخنیککی افغانستان است ، شروع به نگاشتن تبصره ها نموده نوشتند که آری این شخص از شاهان گذشته شرق نمی باشد . و تا اسروز

چنین پادشاهی باین عزم و ذکاوت درار و پانیا شده است .

غلام صدیق خان چرخ و کیل وزیر امور خارجه از رفقای سفر اسان الله شاه به نامه نگاران ارو پائی خیالات و افکار دولت و حکومت افغانستان را اظهار نمود و گفت که : « پذیرائی های پرشکوه دول ارو پائی بر خط سیاست خارجی افغانستان هیچ دخل نداشته . سیاستی را که افغانستان تا حال تعقیب نموده برای ما کاملاً درست اثبات شده است و مقصود اصلی سفر اسان الله شاه غازی بیشتر جنبه اقتصادی و مدنی را داراست . اینکه هنگام ورود به وطن مقصد ما این است که : افغانستان را به شاهراه ترقی پیش ببریم اسان الله شاه غازی به نامه نگاران جراندبار دیگر خاطر نشان نمود که : « من میخواهم به ارو پا نشان بدهم که افغانستان در نقشه دنیا جای مخصوصی دارد . » اسان الله شاه باین کلمات فمهاوند که افغانستان استقلال خود را بزور بازوی همت سردانه خود حاصل نموده و حیات باشرفانه بسرمی برد آن مللی که با افغانستان حقیقتاً دوستانه پیش می آیند ، همیشه آغوش صحبت افغانستان برای شان باز است ، (۱)

سفر اسان الله شاه به تاریخ حیات با استقلال و شرف افغانستان ، یک ورق

---

(۱) اسان الله شاه در روز سه شنبه (۲۸) سرطان سال ۱۳۰۳ ش به رسکول نیکوف سفیر مختار دولت روسیه شوری در کابل گفت : « ملت افغانستان ملت مرد است هر که با مرد دوستی کند افتخار اوست و گفت : « آرزو داریم که هر دوست با همد یگر پهلو به پهلو شان داده در ترقیات اخلاقی و مادی و معنوی یکوشیم » و این از جمله همان اشارات است . (و کیلی پوپلزائی)

نوی را باز کرد. سیاحت اسان الله شاه چه در اصلاحات داخل وجه در  
را سیاست خارجی افغانستان يك اساس ستین تری را گذاشت.

و سردم منور ایام بازگشت اسان الله شاه را در کابل - آغاز دوره دوم  
عصر اسانی نام گذاشتند و می گفتند: امروز (۱۰) سرطان سال ۱۳۰۷ ش در تاریخ  
استقلال مجدد ما ختم دوره اول و آغاز دوره ثانی ترقیات افغانستان میباشد.  
جریده سانچستر گاردین نوشت: «اکنون اسان الله شاه با هیأت ماهرین  
خویش به اروپا تشریف آورده اند. تا معلومات تازه برای ترقیات آتی  
افغانستان بدست آورده نتایج زنده همچو ترقیات را در غرب ملاحظه و  
امتحان فرموده آنرا با وضعیت حاضره مملکت خویش تطبیق بدهند. بریتانیا  
میل دارد با افغانستان مساویانه و همقطارانه رفتار نماید. و خواهش  
یگانه اش این است که برای افغانستان خدمتی بکند. سیاحت اسان الله شاه  
محض کدام واقعه دلچسپ اجتماعی نیست. بل اهمیت سیاسی خیلی مهمی  
دارد.»

جریده تایمز لندن نوشت: «امروز اسان الله شاه پادشاه افغانستان  
سواحل ما (انگلستان) را گذاشته در مراجعت بوطن خویش از منزل اولین  
ساحل بطرف کابل حرکت میفرمایند. معظمله خاطرهای دلچسپ و خیلی وافری  
از قبیل علمی و تفریحی با خود خواهند برد. زیرا که راحت  
جسمانی خویش را مراعات نفرموده تقریباً هر روز يك یا چندى از شعب بی شمار  
عملیات ملی ما را معاینه و ملاحظه میفرمودند. و در ظرف سه هفته مختصر  
توقف خویش تجارب مختلفه فراهم فرموده اند. یکنفر حکمران يك ملت  
جگجو و سلحشو و نماینده خانواده بزرگ که حیثیت

خویش را بمقابل جمیع اعدا بزور شمشیر محافظه و بر قرار داشته است طبعاً بایستی در امور و اختراعات حربی دلچسپی می گرفت. اما قسمت زیادی از پر و گرام معظم له در معاینه کارخانه جات مهندسی و فولادی و ماشین های نساجی و غیره صرف گردید. اما ان الله شاه دار ای یک قوه خیلی بزرگ و عالی می باشند. و غالباً دائره دلچسپی شان خیلی وسیع است. از شوق و ذوق به ترقی مملکت و عرفان آن دارند، اروپا قبل برین مسبوق بوده خوب میداند که در مملکت افغانستان که تا سنه ۱۹۱۹ میلادی در وازه هایش بروی خارجی ها بسته بود یکنفر مصلح و لو از خانواده فرمانروا هم باشد چهار چگونگی مشکلات خواهد بود .

جریده البلاغ مصر - نسبت به سفر اما ان الله شاه غازی در مصر نوشت :

« اگر از هر طفل مصری استفسار نمائید که چرا از اما ان الله شاه در مصر با این جوش و خروش استقبال میشود ؟ آیا از این جهت که او یکنفر شاه اسلامی است ؟ آیا برای اینکه ممدوح یکنفر شرقی است ؟ فوری در جواب خواهند گفت نه خیر علاوه بر اما ان الله شاه دیگر شاهان اسلامی و شرقی نیز وجود دارند. اما به اندازه ای که در قلبم محبت این پادشاه جوان افغان جای گرفته دیگران را دوست ندارم . او را دوست دارم زیرا که حریت پسند حقیقی و دلدادۀ آزادی و مساوات است. و پادشاهی است که پادشاهی نمی نماید . او امر مثل برادر خویش میداند. اما ان الله شاه شخص خود را از باقی افراد هم نوع خود علی حده نمی داند. او مثل دیگران بطرف عوام و ضعفا به نظر حقارت نگاه نکرده آنها را بصورت سحر و قات در راه دوام حریق خواهش های نفسانی خویش تصور نمی کند . او خود را یکی از افراد ملت دانسته با عاصه الناس رویه انسانیت کارانه دارد. اما ان الله شاه عظمت و محبوبیت شان را در قلوب ملت خود

بلکه در شرق و همه سال ، پیش از پیش افزوده ، و موقعیت بزرگی احراز  
خواهند کرد (۱) .

\*\*\*

امان الله شاه در روز و داع «سه شنبه ۷ قوس ۶ . ۳ شمسی» در کابل به مردم  
گفت : «حقوق خود را يك يك و جب محافظه کنید اسر و ز ، مستقل هستیم  
استقلال ما یعنی اینکه در همه معاملات خود آزاد ، در قرارداد های خود آزاد  
در سر او دات و ر و ابط خود آزاد . در میدان معامله بابنی نوع خود یعنی

---

(۱) هنگامیکه امان الله شاه غازی از مکتب قاهره دیدن می نمود . يك طفل  
مکتب خیر مقدم گفت : امان الله شاه از کلمات طفل خیلی خوشش شد و دست نو ارزش  
بروی او کشید . و سپس از طفل خواهرش نمود که اگر پول خور د مصری داشته  
باشد بمن بخشش بدهد . طفل يك عدد پول مصری تقدیم نمود . امان الله شاه  
بطرف پول نگر بسته و افس بدست طفل سپرد و گفت :

این پول غیر است من پول مصر را میخواهم . و این وقت دو عدد طلائی  
مسکو ك امانیه به طفل مکتب بخشید و گفت : این سکه دو ات افغانستان مستقل  
است و بطریق یادگار نگهدارید . چون آن وقت مملکت مصر آزادی کامل نداشت  
باین ر مز داناند که باید مصریان در پی استیصال آزادی کامل خود باشند .  
و این حکایت در مغز جوانان حساس مصر جا گرفت تا آنکه روزگاری به رهبری  
جمال عبدالناصر دولت جمهوری مستقل خود را اعلان نمودند . و آن رهبر  
بزرگ سلی مصر در یادداشت های خود از جنبش آزادی شرق بابتکار امان الله  
شاه افغان اشاراتی نموده است .

اجانب آزاد هستیم. این معامله خواه تجار تی و یاسیاسی و یا غیر آن باشد « در  
لویه جرگه پغمان ماه سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی به و کلاء ملت گفت :  
« ما باید بدنیان شان بدهیم که محض الله خدمت میکنیم، نظر ما به ظاهر و چیز های  
مادی دنیا نیست. ما مسلمان هستیم آخرت داریم، برای حفاظت مملکت خود  
کار میکنیم برای رضای خدای خود کار میکنیم و کسانی که باین زینت آرایش  
شده باشند آنها را ما اهمیت نمیدهیم، این مسلك صحیح و همیشه گی است.»

\*\*\*

در اوائل ماه جدی سال ۱۳۰۶ شمسی جریده پا پونیر زیر عنوان:  
(پادشاه افغانستان هندی هارا بیدار سی سازد) این چنین بیان کرد :  
در باغ عمومی کراچی مجلس دعوت که در آن عموم معتبرین کراچی و  
اطراف و نواحی آن حضور داشتند تشکیل شد. و از طرف عموم خطابه غرای  
بحضور اسان الله شاه تقدیم نمودند. پادشاه غازی بعد از شنیدن خطابه نطق  
مفصل ایراد فرمودند. و چنان يك مضمونی را برای نطق خود اختیار نمودند  
که اسر و ز در سر تاسر هندوستان يك هیجان و اضطراب فوق العاده را تولید  
نموده است.

پادشاه افغانستان در شروع نطق خود بلهجه افتخارانه راجع به ت. قیامت افغان-  
نستان اظهار عقیده نموده در خصوص پیشرفت که مملکتش درین چند سال نموده  
افتخار میکرد. ضمناً برر وابط افغانستان با سمالک متمدن عالم اشا ره فرمودند.  
در خصوص فرقه ها و جماعت های سات خود ذکر فرمودند که در افغانستان  
هیچ اختلافات و استیاز فرقه ها بین هندو و مسلمان وجود ندارد. بلکه همه  
برادر و اربا یکدیگر زندگی می کنند. اعلی حضرت به جماعه های هندی توحیه

فرسودند که آنها نیز همان رویه را سرسشق خود قرار داده و بر آن عمل نمایند. و گفتند: در مملکتی که سجادله فرقه‌ئی و مناقشات مذهبی بین اهالی آن باشد، آن مملکت بسبب نفاق هرگز ترقی نخواهد کرد. خصوصاً اگر این اختلافات زاده فکر یگان رؤسای مغرض که گاه بنام دین یا سیاست پیش می‌آیند. در حالیکه سراد از دیانت فراموش آورده و مسائل سعادت و رفاهیت دارین است. نه شقاق و نفاق و ضعف. و اعلیحضرت به جماعه‌های هندی تو صیه فرموده گفتند: که فریب این چنین مغر و ضین را هیچ وقت نخورده با همدیگر خود باتفاق و اتحاد و حمیت و مودت عمل و زندگانی کنید.

\*\*\*

## مناسبات تجار تی افغانستان

### وایتالیا

بتاریخ جمعه (۱۹) جوزای سال ۱۳۰۷ شمسی (سی ۱۹۲۸ میلادی) موسو - لینی صدر اعظم دولت ایتالیا در مجلس سنای آن کشور در خصوص مناسبات تجار تی افغانستان و ایتالیا گفت: «اگرچه مناسبات تجار تی ایتالیا و افغانستان حاضر اهمیت ندارد، ولی در اثر قرار داد دو لتین، ایتالیا متعهد شده است که اسلحه و لوازم حرب و سوترها و شاورین تخنیک کی به افغانسان بفرستد. ضمناً اهمیت امر را خاطر نشان سناسیکنم که: افغانستان یک هیأت جدید مشتمل بر (۲۵) طلاب فن هو اپیمائی به انجمن فضائی ایتالیا، واقع (کاسرتا) فرستاده است. یقین دارم که مملکت افغانستان تحت هدایت و رهنمائی اسان الله شاه در سیاست آسیای وسطی موقعیت بزرگی حاصل خواهد نمود.»

این اظهارات موسو لینی صدر اعظم ایتالیا متکی بر اساس سیاست ستینی بود که



امان الله شاه غازى در ايام مسافرت رسمى خود دبه ارو پا، در اسور فر هنگى -  
تخنیکى - اقتصادى و تجارتى بين افغانستان و کشورهاى مترقى ار و پائى عقد  
مناسبات نموده بود . بعد از انجام سفر امان الله شاه غازى در ارو پا، سوسولینى  
صدر اعظم دولت ایتالیا در یکى از نطقهاى مهم خود راجع به مناسبات  
افغانستان بار دیگر باین شرح سخن راند :

«يك سملکتى که بباعث وضعيت جغرافىيائى و طاقت خود مخصوصاً جلب توجه  
سینکند، افغانستان است. مسافرت ار و پائى پادشاه امان الله خان، از ایتالیا  
آغاز شد. این اسبقیت همدردانه يك جزء مهمى است. چرا که ایتالیا هم اولین  
طاقت او روپائى بود که در سنه ۱۹۱۹ - استقلال افغانستان را شناخت. مناسبات  
تجاریه افغان و ایتالیا به باعث وضعيت جغرافىي افغانستان بسیار کم است.  
افغانستان سابقین هندوستان و روسیه و از بحر صد هاسیل دور واقع است  
افغانستان، بانك و راه آهن ندارد. و با اینهم دیری نگذشته که ایتالیا يك مقدار  
سازان حرب و سوترها به افغانستان فر وخته و عدۀ از متخصمین اعزام سی کند  
از نقطه نظر مناسبات ایتالیا در آسیای وسطى این سهم است که افغانستان  
بیست و پنج نفر محصلین خود را برای تحصیل فن پر و از (هو ابازى) در  
اکادسی (کز اته) اعزام نموده است. این محصلین بعد از حصول درجه پیلوتى  
وقتى که به وطن خود برسی گردند، ايام توقف خود را در ایتالیا فر اسوش  
نخواهند کرد .

شبهه ئى نیست که بوسیله تبادله اشخاص و خدمات شان مناسبات سبل هم ترقى  
سی کنند .

من یقین دارم که افغانستان يك سملکت اسلامى بمردم قوی و جنگجوبه قیادت

پادشاهی که روح شرقی و جرئت غربی دارد در سیاست آسیای وسطی یک  
رول سهم را اجراء خواهد کرد» .

\*\*\*

## مسافرت امان الله شاه در فرانسه

( ۱ زنگاه سجده اروپ نوول )

سجده اروپ نوول پاريس - پایتخت کشور فرانسه بتاریخ شنبه (۹) سنبله  
سال ۱۳۰۷ شمسی (اول سپتمبر ۱۹۲۸ میلادی) . زیر عنوان (مسافرت پادشاه  
افغانستان) بعد از مسافرت امان الله شاه غازی از اروپا و پاس مونی انتشار داد که  
متن دري آن قرار ذیل است ! « میدانند که در هنگام اقامت و ملاقات پادشاه  
افغانستان در پاريس ، حکومت فرانسه يك طیاره از طیاراتی که در خدمت  
آسمان پیمائی حکومت است ، انتخاب کرده و به امان الله شاه پادشاه افغانستان  
هدیته تقدیم نمود . این طیاره در دهم ماه اوت گذشته از پاريس حرکت کرد  
کاپیتان (دی زو) بایک مهارت قابل تحسین پس از يك مسختصر استراحتی در  
تهران بطرف کابل پرواز نمود . اولین پیلوت طیاره است که توانسته بایک  
طول ساعات و مدتی کوه های هندوکش را پرواز چغین شجاعت نشان دهد  
طیاره و سولور آن با پیلوت در نهایت خوبی به مقصد رسید و طیاره را با سم حکومت  
ست جمهوری فرانسه تقدیم پادشاه افغانستان نمود .

یقین است تاثیراتی که مخصوصاً در فرانسه اشخاصی که از نزدیک توانسته اند  
امان الله شاه و سلطه ثریا را ملاقات نمایند ، فراموش نشدنی است . که چه  
احساسات نیکویی از آنها دارند .

پادشاه و سلطه افغانستان پس از هشت ماه مسافرت در اول ژوئیه به سلامت

و ارد پایتخت خود کابل شدند. در تاریخ افغانستان این مسافرت مشعفانه سابقه نداشته و شمالکی را که سیاحت کرده اند. واقعاً از هر جهت بانهایت شوکت و جلال بوده و یادگارهای خوبی از خود گذاشته اند. پادشاه و ملکه بایک حالت خستگی ناپذیری و بایک سحر و مخصوص جلب قلوب کرده و پیر و گراسی که داشته اند از ملاقات های رسمی در دو از ده کشور آسیا و اروپا شناسائی بار و سالی دولت این ممالک تمام را با کمال متانت و خوبی انجام و به موقع اجراء گذاشتند. از هند شرقی و مصر - ایتالیا - فرانسه - انگلستان - بلژیک - آلمان - سوئیس - پولویا - روسیه شوروی - ترکیه و ایران اختتام داده درین مسافرت هر گونه و سائل نقلیه که توانسته اند استعمال نموده راه آهن - اتوسوبیل - طیاره - جهازات و کشتی های جنگی با تمام اینها مسافرت و خطسیر را خسته نکرده و پادشاه بایک صحت و تندرستی در کمال چابکی مثل اینکه به چنین مسافرت طولانی نرفته باشد. و مثل اینکه از یک تفرجی مراجعت کرده باشد.

در صورتیکه فاصله طویل و طولانی که بین تهرآن و کابل است، تمام این مسافرت را با اتوسوبیل و شخصاً خود پادشاه اتوسوبیل را اداره می نمودند. در راه خراب و در اغلب نقاط بانبودن راه خوب برای خود و همراهانش راه پیدا می کرده و بلکه در این راه ها اگر خرابی و تریمی به اتوسوبیل شاه وارد میشد، خود به شخص در هوای گرم غیر قابل تحمل اتوسوبیل را تریم و یک شجاعت و دلاوری از خود نشان میداد و به همه ثابت شد که این شخص چه طاقت و تحمل خستگی ناپذیر و چه جو ان رشید و باعزم را سخنی هستند. این اولین دفعه است که این مسافرت متجاوز از چهار هزار کیلومتر را به غیر از قافله یک شخص توانسته است. بدون خسته شدن و از هیچ سوانعی

نهر رسیدن طی نماید. اسان الله شاه مدت ها بود که این مسافرت را پیش خود نقشه سی کشید قبل از وقت تمام منازل را خود به شخصه تعیین و تمام و سائل لازم را در نظر گرفته از هر جهت و سائل مسافرت را انجام داد. این مسافرت بدون اشکال به انجام رسید. ولی با استثناء يك حادثه یی که در نزدیکی تهران در منزل روز اول يك اتوموبیل (کاسیون) سه تون در يك دره پرتاب و دو نفر مقتول شد. بغیر از این واقعه باقی سفر بخیر و خوبی گذشت. هر تقریباً ستجاو زاز هشت ساعت شخص اسان الله شاه در (رور تس) خود طی سفر می نمود و به همه کس عزم ستین و اراده قوی خود را ثابت نمود. پایتخت افغانستان برای پذیرایی پادشاه و سلکة خود يك پذیرایی عالی و مملو از بیرق و عبا رات خوش آمدید نمود. تمام دکاکین از پارچه های الوان ابریشمی بر نگهای مقبول و زیما زینت داده شده بود، که ماعکس های پادشاه و سلکة بنظر عام جلوه گر بود. عمده تین ابنیه شهر مدت چهار شبانه روز چراغان و عید گرفته بودند. در هنگام ورود پادشاه غازی به ارگ کابل، شاه برای آنکه اصول امتنان و مظفریت را بتربیت به مملکت خود نشان بدهد قبل از اینکه با وزرای خود مذاکره نماید، به بالای کرسی که قبلاً حاضر شده بود، رفته اطراف کرسی را اهالی پایتخت و اطراف از کشوری و لشکری محصلین مکاتب تجار و غیره از جمعیت که ستجاو زاز چند هزار بودند محور راسیاه کرده بودند. به بالای کرسی خطابه رفته نتیجه مسافرت و خدماتی که در این سفر به مملکت و وطن خود کرده بود، بیان کرده حاضرین را مطلع ساخت.

اسان الله شاه این ترتیب مسافرت طولانی خود را خاتمه داده مسافرتی که با عمده ترین ممالک دنیا و بار و ساء آن ممالک در نهایت احترام و خوشی گذرانیده

بود و خدایاتی برای ترقی و سعادت مملکت خود در نظر گرفته که وطن خود را در راه تجدد و تمدن سوق دهد و درین راه با کمال رشادت و عزم راسخ آماده و سهیامی باشد. فرانسه بانهایت صمیمیت آرزو مند و خواهان است که امان الله شاه با موفقیت کامله به تمام آمال خود کامیابانه موفق آید.»

### خرید و توريد طيارات جديد

يکي از سر ام های مهم سفر امان الله شاه غازي، مسأله خرید و توريد و تکميل طيارات مورد ضرورت افغانستان از هر قبيل و هم ذرايع تحصيل جوانان افغان برای فن هو ابازی، بوده است. چنانکه از ساليان پیش و مخصوصاً از سال ۱۳۰۰ شمسی اقداماتی همدرین خصوص بعمل آمده و تسطیح میدان هوائی کابل در ساحه موسوم به بلندآب از سال ۱۲۹۸ شمسی آغاز شده بود و در اواسط ماه دلو سال ۱۳۰۶ شمسی در این وقتی که امان الله شاه در مصر اقامت داشت، یکدسته طلاب هو ابازی افغانی از روسیه شوروی بکابل مراجعت کرده شامل خدمت شدند و موجب مسرت گردید.

بهمین ایام که امان الله شاه از مصر قصد عزیمت بجانب ایتالیا داشت، بین دولت افغانستان و دولت جمهوري ایتالیا، موافقت حاصل شد. تا یک تعداد طلاب افغانی برای تحصيل فن هو ابازی بآن کشور فرستاده شوند. در ماه دلو سال ۱۳۰۶ شمسی در هفته یی که پادشاه غازي از اسکندریه عازم ایتالیا گردید، بحسب تلگرام پادشاه و صوف، وزارت حربیه افغانستان پانزده نفر محصل افغانی را برای اعزام به ایتالیا تعیین و انتخاب و در برج حوت سال مذکور (مارچ ۱۹۲۸ میلادی) امر حرکت داد.

# ورود طیارات جدید از روسیه شوروی

## به افغانستان

در اواسط ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در این وقتی که پادشاه غازی در روسیه شوروی تشریف داشتند، حکم فرمود تا هر چه زودتر طیارات ابتیاعی و زارت حر بیه بکابل نقل داده شوند. بناً بتاریخ یکشنبه (۲۴) ثور ۱۳۰۷ ش دو دسته طیاره نوع یونکرس وارد میدان هوائی کابل گردیدند. یک طیاره از آن جمله به سبب نابلدی پیلوت در میدان هوائی جلال آباد. و یک طیاره در علاقه کرم فرود آمد. روز (۲۵) ثور پرواز کرده به میدان هوائی کابل فرود آمدند.

اولین مسافرت از هرات به کابل بوسیله طیاره یونکرس در همین هفته آغاز شد. فیض محمد خان و کیل در شورای دولت و محمد حسین خان سرکاتب دارالتحریر شاهلی که برای تفتیش امور رقوماندانی ولایت هرات رفته بودند. بتاریخ یکشنبه (۲۴) ثور ۱۳۰۷ شمسی بسواری طیاره یونکرس خریداری جدید افغانستان از روسیه شوروی، از هرات وارد کابل شدند.

در همین روز دو طیاره دیگر نیز از ترسز پرواز کرده و وارد میدان هوائی کابل گردیدند. در این دوروز از بعضی سفارت خانه های مقیم کابل، اشخاصی در نزدیک میدان هوائی کابل، مصر و فتماشادیده میشدند و تعداد کثیری از شهریان کابل و هم اهالی اطراف که به کابل آمده بودند برای تماشای پروازهای طیارات جدید مشتاقانند، و این سو فقیتهار از توجهات پادشاه غازی و سفر او بکشورهای خارج میدانستند.

محمدحسن خان که در سال ۱۳۰۵ شمسی از طرف وزارت حر بیة افغانستان برای تحصیل فن هوا بازی به روسیه شوروی فرستاده شده بود، شهادتنامه پیلوتی بدست آورده در اوایل سال ۱۳۰۶ شمسی وارد کابل شد. در اوایل ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی در این وقت که اسان الله شاه حین اقامت خود بر روسیه شوروی چند عدد طیاره نوع یونکرس خرید. بکابل پیام فرستاد که پیلوتان افغانی بذریعۀ طیاره از کابل به تاشکندبر و ندو طیارات جدید را بکابل برسانند.

محمدحسن پیلوت با دیگر پیلوتان افغانی از کابل به تاشکند عزیمت نمود. مذکور بایدکنفر پیلوت روسی که در طیاره حر بی از تاشکند جانب ترسز در حرکت بودند. در حدود (جزک) طیاره آتش گرفت و سقوط نمود و هر دو نفر هلاک شدند و از پیلوتان افغانی و روسی اولین دو نفری که در راه خدمت افغانستان جان سپردند، همان شخص محمدحسن و یک نفر پیلوت روس است. از شنیدن این خبر بر روز (۲۰) ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی عموم مردم و اسان الله شاه مخصوصاً سخت متألم و متاثر شدند. و چنانکه اسان الله شاه بعد از دیدن کابل در اولین سخنرانی خود ازین ضایعۀ المناک فوت دو نفر خدمتگزار یاد آور شدند و به خانوادۀ محمدحسن خان پیلوت شفقت و مروت بسیار نمودند.

در دهۀ دوم سرطان سال ۱۳۰۷ شمسی غلام دستگیر خان کند کمشربهمراه طیاره وارد کابل شد و سرداستقبال قرار گرفت. مذکور در سال ۱۳۰۵ به مسکو فرستاده شده بود. این شخص پسر استاد سمیع خان زرگر است. بتاریخ سه شنبه (۱۹) سرطان ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۸) صبح، غلام صدیق خان چرخ و کیل و وزارت امور خارجه افغانستان و غلام حیدر خان

تولیمشر محافظ قوما ندانی طیاره بادو عدد طیاره یونکرس جدید، خریداری اسان الله شاه  
از آلمان، ویک فروند طیاره یونکرس جدید که دولت آلمان بطور تحفه ضمن سفر رسمی  
پادشاه غازی در برلین تقدیم کرده بود، وارد میدان هوایی کابل شدند. (۱)  
بمناسبت ورود عطاء الله خان غندمشر، مفتش طلاب هوا بازی افغانی در  
روسیه شوروی بتاريخ سه شنبه (۲۳) جوزای ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۳)  
بعد از ظهر دعوت پر شکوهی در وزارت حربیه بعمل آمد.

یک فروند طیاره جنگی که حین توقف اسان الله شاه به پاریس - از طرف حکومت  
فرانسه بطور تحفه تقدیم حضور پادشاه افغانستان شده بود به ساعت (۴) و  
(۳۰) دقیقه عصر چهارشنبه (۳۱) اسد ۱۳۰۷ شمسی توسط کاپیتان دی زر  
فرانسوی پیلوت ماهر آن کشور وارد میدان هوایی کابل گردید. در  
جراوند فرانسوی از سهارت کاپیتان دی زر توصیف شده بود.  
اسان الله شاه حینی که از اروپا وارد کابل شد، فرمود طیاره اتیکه تا اکنون  
رسیده و بقیه سیرسد، این نمونه طیاره است که ما تا حال به توریید آن توفیق  
یافته ایم. و در آینده طیاره بزرگ مسافر بردار وارد خواهیم نمود.  
چرا که تا حال میدان های بزرگ نداریم. و پرواز طیاره بزرگ در این  
میدان های موجوده مشکل است. و این میدان کابل که مادم مدت (۹) سال

---

(۱) ساعت (۸) شب جمعه (۵) حوت سال ۱۳۰۶ شمسی در دعوتی که از طرف  
صدر اعظم آلمان با افتخار ورود پادشاه غازی در برلین برگزار شده بود از  
طرف حکومت آلمان اهداء و این تحفه در ضمن سخنرانی رسمی صدر اعظم آلمان  
اظهار گردیده بود.

(و کیلی پو پلزانئی)



با کمال آن تو فیک یافته ایم . برای همین شصت عدد طیارات که تا او اخر فصل خزان اسسال اعداد آن پوره خواهد شد ، کفایت میکند .

امان الله شاه در ایام مسافرت خود بهار و پایا ، با کمپانی یونکرس قرارداد نمود که خطوط هوائی افغانستان را بسازد . کمپانی یونکرس با افغانستان شریک گردید . قرارداد رفت و آمد مسافرین افغانستان را در داخل افغانستان تعهد نمود که بعد از چندی یعنی در خلال سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ شمسی ، پست و مسافر دکه و کابل و قندهار و فراه و هرات و بلخ و پکتیا و سائر ولایات افغانستان بوسیله پر و از طیارات و با کمک کمپانی یونکرس و برای سفرهای داخلی آغاز گردد . امان الله شاه در ماه سرطان و اسد سال ۱۳۰۷ شمسی در جلسات در خصوص طیارات جدید و امداد و وعده ها و قرارداد های تخنیک کی کمپانی های بزرگ تفصیلاتی میفرمود . و چون تا آنوقت مردم افغانستان به استفاده از طیاره در مسافرت ها اطلاع و اطمینان کاسلی چندان نداشتند حکومت امانیه مناسب دید که بعد سپری شدن ایام جشن استقلال و ایام لویه جرگه ، و کلابی شامل لویه جرگه را رسماً دعوت بدهد ، و به وزارت دربار و قوماندهانی طیاره هدایت داد که به جهت اطمینان کاسل و کلابی ملت افغانستان که در خصوص خریداری طیارات جدیدده نفری مسافر بردار و این اقدام که باید مسافرت ها بوسیله طیارات صورت بگیرد . عموم و کلابی افغانستان را در میدان هوائی کابل دعوت نموده سراتب اطمینان و اعتماد هر یک شانرا از هر نگاه حاصل نمایند .

\*\*\*

بتاریخ یکشنبه (۱۷) سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی به ساعت (۷) صبح (۳۶۰) نفر و کلابی ملت افغانستان که به غرض انعقاد لویه جرگه وارد کابل شده بود

بمعیت مهدیعقوب خان و زیر دربار ، برای بازدید طیارات جدید به میدان هوائی شیرپور کابل (ساحه کارته و زیر اکبرخان حالیه) وارد شدند و از طرف قوماندان مراسم استقبال بعمل آمد . و یک دسته عسکر و سوزیک عسکری رسم احترام بجا آورد . چون مهدیعقوب خان از همراهان سفر پادشاه غازی و از همه جریانات کاملاً مطلع بود ، در هر خصوص از طرف دولت و حکومت تشریحات لازم میداد و گفته شد که شما و کلاء این جریانات را به چشم سر مشاهده نموده بعموم اقوام و قبائل مژده بدهید که افغانستان در این سفر پادشاه غازی از دریافت طیارات جدید و هم آنچه که آیند مد نظر است قواء هوائی افغانستان را بدرجاتیکه تا حال نائل نگشته بود رسانید و ترقیات بشیتر را مد نظر دارد . و این مثال روشنی است از ثمرهای سفر پادشاه غازی و بعد از و کلاء ملت خواهش بعمل آمد که در خط پر و از رفته استاده شوند . بعداً از جمله سه نفر و کیل بر حسب انتخاب تمام و کلاء به طیاره نشسته پرواز کردند .

اول : محمدعلی خان و کیل مشرقی به همراه محمدسرور خان پیلوت - دو ساعت و چهل دقیقه و تاجلال آباد پرواز کرده بکابل برگشتند .

دوم : محمدعیسی خان و کیل جاغوری به همراه شاه محمدخان پیلوت - دو ساعت پرواز کرده تا غزنی رفته و سپس بکابل آمدند .

سوم : شیرین دل خان و کیل شمالی با ابو محمدخان پیلوت یک ساعت و (۱۵) دقیقه پرواز کرده تاجبل السراج و یک حصه پنج شیر رفته بکابل برگشتند .

و بعداً و کلاء با وزیر دربار و مدیریت دسته ، تحویلخانه و کارخانه ترسیم را دیدند و از آنجا قوماندانی طیاره و دوائر و تانک زیر زمینی

پترول و هنگرها و جاهای بهم را در داسنه تپه بی بی سهر و سلاظه کر دند. و بعد تماشای پرواز نمایشی طیارات و صرف چای به سعیت و زیر در بار بهسواری سو ترها به قو سانندانی طیاره برگشته صرف طعام نمودند. عبدالرحمن خان و کیل و مجد احسان خان قو سانندان طیاره سخترانی نمودند. و موضوع سخترانی آن دو نفر، خریداری طیارات جدید و اقداسات سهم دولت اسانیه در خصوص توریید و تکثیر طیارات و استفاده از ان چنانکه مورد نظر بود، در محضر، و کلاء سلت افغانستان بیان شد. و در این موقع از طرف و کلاء سلت (شاسلین لویه جرگه) یکدانه بازسمنوعی از (سنگ سر) ساختن و طن برای قو سانندان طیاره (مجد احسان خان ولد مجد یوسف خان قندهاری) اهداء گردید. و از طرف دو نفر و کلائی که به طیاره پرواز نمودند دو عدد ساعت زینت و یک عدد ساعت امیگا برای سه نفر پیلوتان مذکور بطور یادگار داده شد. و بعد از اظهار شادمانی و سلامتی اسان الله شاه غازی و سزید ترقیات افغانستان عزیز، از قو سانندانی طیاره خارج شده عودت کردند.

## قرارداد خط هوایی بین

### کابل و تاشکند

بتاریخ ۲۸ ماه نومبر سال ۱۹۲۷ موافقه. تخنیککی در اثر قرار داد مو قتی پست هوایی بین قو سانندانی هوایی دولت افغانستان و (دولت بریت) دولت روسیه شوروی بعمل آمد، و در سادۀ چهاردهم وجه قیمت تکت های مسافرین بین کابل و تاشکند تعیین گردید.

و این قرار داد دارای (۲۶) مواد با مضاء رسید. و این دو نفر امضاً نمودند  
مجد احسان قو سانندان طیاره افغانستان

جریناتوف رئیس دولت روسیه شوروی  
۱۷ حوت ۱۳۰۶ شمسی (۷) مارچ ۱۹۲۸ میلادی  
و گفته شد که : «سو افقت هدادر دونسخه بزبان های دری و روسی سر قوم  
شده و هر دو متن حق مساوی دارند».

\*\*\*

## ورود یک شاعره بزرگ مصری بکابل

حسنیه خوری - یکی از عالمه ها و فاضله های سلک مصر که دارای طبع  
شیرین در شعر زبان عرب و رئیس جمعیت زنان منع مسکرات آن مملکت و  
بعد از آنکه قصیده خود را با استقبال شاه و سلکه افغانستان در اسکندریه قرائت  
نمود . از حضور سلکه ثریا سور دنو از شو التفات و اقع گردید، و او را به  
کابل دعوت نمود تا در برج اسد سال ۱۳۰۷ شمسی از سر اسم جشن استر داد  
استقلال افغانستان در پغمان دیدن نماید . حسنیه خوری - دعوت سلکه افغان-  
نستان را با افتخار پذیرفت، و در برج اسد سال مذکور از راه هندوستان بکابل  
رسید و این سه مان محترمه مصری از طرف فاضله های محترمه افغان هم با احترام  
علمیت و فضیلت او و هم از روی علایق افغان دوستی او هم اینکه سه مان  
سلکه ثریا بود، تحیلی ها سور داستقبال واقع شد. و رقه قصیده را که در اسکندریه  
قرائت نموده بود بحیث یک تحفه بزرگ معنوی بحضور اسان الله شاه غازی  
تقدیم نمود و از صحبت های عالمانه و هم از روی آثار نشر و نظم او معلوم  
گردید که آن محترمه عرب مصری عمر خود را برای نجات دادن بنی نوع  
خود از خمر مسکرات و وقف کرده و شفقت و مرحمت زیاد از حضور اسان الله  
شاه و سلکه ثریا در حق او سبذول گردید، و پس از ایام جشن استقلال در پغمان

باتحفه‌ها و العاسات زیادى كه از طرف دولت افغانستان باو عطاء شد، واپس بسوارى سوتر از طريق تورخم وارد هندوستان و رهسپار كشور مصر گرديد و اين است قصيده او

### قصيده عربى كلام يك شاعره بزرگ مصرى

در اثناييكه ملكه ثريا از شهر اسكندريه (بندرگاه مصر) عبورسى نمود از جمله زنان عربى كه جهت پذيرائى حاضر شده بودند. (حسنينه خورى) از فاضلات عصر و رئيسه جمعيت سحر كرات - قصيده خود را كه به تقريبن و در ملكه افغانستان گفته بود، قرائت نمود. اين است نقل آن كه با ترجمه درى آن پرداخته ميشود:

سعد السعود على العشائر يسطع	مدلاح من شمس المليك المطلع
يا من حلت فجعل فى هذاى الحمى	نعم و از هرت الففاد ا لبلقع
هذا المليك النا صر الحق الذى	للعدل يذخر الجيوش و يجمع
هذا لعظيم لامتطى متن العلى	العبرى ا للوذعى الاروع
شهدا لمعاصع فى مبادين الوغى	و الرعد يقصف و الاسنة تلمع
من أبعد ا لبلد ان قاد حجا فلا	لما رأى ركن السلام يزعزع
نادى ألا هوا لساحات الوغى	فاحمو البلاد سجا هدين و اسرعوا
فالحرب قد عبت و اقيم جوها	لكنها بعد ا لعبوسة تقشع
وهنا ك اكليل ا لبهاء يناله	بطل شجاع فى النزال سميدع
لم يكشف الملك ا لعظيم بفعله	لكن قصده فى المعارف أوسع
جاب ال بلاد قريبها و بعيدها	و غد الكل فنو نها يستطلع

هذا امان الله من بين الورى  
كم فى سطور طروسه حكم غدت  
فنهضت بالا قوام قائد هم السى  
قد عم فذلك سائلاً هذا الملا  
هذا جهاد العاسلين السى الحجى  
سجرت فعالك كل قطر فى الورى  
واليوم اكرمت البلاد سليكها  
اكرامه اكرام خير مجاهد  
وسليكة الافغان تصحب سلكها  
خلدت يا ذات الكمال سائراً  
صرح (المستورات) كابل زاهر  
والنشره يلهج بالثناء سرد دأ  
احييته من بعد ساعبت به  
كم نعمة من فيض كذك فى الورى  
سيظل ذكرك كلما ذكر الندى  
خلد تما ذكر أمجيداً فى الورى  
بكمائتبه الشرق عجباً لابساً  
دوساً بعز مع كمال سعادت

يسمو و على هو الخطيب المصقع  
تغذو العقول و للمامع تقرع  
اوج العلى بعز يمة لا تدفع  
آيات علم طاب منها المسمع  
غرسوا و للوطن الثمار النبع  
فر جعت سحتر ساء و شعبك يسمع  
اكرم من يعلى الرجال ويرفع  
فى الشرق يبذل ما استطاع و ينفع  
فهى الثريا بكل قطر تسطع  
آثارها طول المدى لاتنزع  
فى المشرقين فروعها تتفرع  
فكانه صوت البلابل تسجع  
كف البلاد و حل خطب مفتح  
عمت فجفت من نداها الا دمع  
حياً له فينا المحل الرفع  
انباؤه تسعى اليه وتتبع  
ثوباً من المجد الذى لا ينزع  
سافى الحمى شدت الطيور الشجع

\*\*\*

## ترجمه ابیات قصیده مذکور

- ۱- ستاره نیک بختی بر ملت درخشندگی گرفت، از وقتی که روشنی جمال پادشاه طلوع نمود.
  - ۲- ای آنکه تشریف آوردی بوطن و به تشریف نعمت های عظمت و شوکت ظاهر شد. و زمین های خشکیده گلهای سعادت بار آورد.
  - ۳- این است پادشاهی که سدگار حق و برای اجرای عدل و حقانیت لشکرنگاه میدارد و جمع میکند.
  - ۴- این است شهسوار عظیمی که بر بلدی بزرگ سوار است و او شجاع عالم و بسیار پاک و پرهیزگار است.
  - ۵- داخل شدی در سیدانهای جنگ که رعد های تو پها زلزله سی انداخت و برق های شمشیرها لمعه نثار می نمود.
  - ۶- از تمام شهرهای دور و نزدیک مملکت محروسه اش فوج فوج شیران جمع آمدند. وقتی که دیدند رکن اسنیت و روح استقلال در خطر افتاده.
  - ۷- آواز دادی که ای ملت بجوشید و در آئید بمیدانهای جنگ و مجاهدین ملت غیور نگهبانی کردند مملکت را و سرعت کردند در دفع اعدا.
  - ۸- حرب ترش روئی ها کرد و اطراف را در ظلمت ها مستغرق ساخت اما در آخر بعد از آن سر ترش روئی ها خوش روئی ها و بعد از آن ظلمت ها روشنی ها ظهور نمود.
  - ۹- بعد از آن تاجهای فخر و سپاهات ظفر را هر یک از قهرمانان دلاور نائل گردید.
- ۱- پادشاه بزرگ اکتفا بهمین یک جهاد نفر نمود، بلکه جهادیکه در خصوص معارف قصد نمود، خیلی بزرگتر و واسعتر بود.

- ۱۱- بعد از آن سیر و سیاحت فرمود سملکت های دور و نزدیک زمین را، علم آوری کرد، بر همه فنونهای منافع آور آنجاها و آورد با خود در وطن
- ۱۲- این است حضرت (اسان الله) که او در تمام عالم بلندترین مقامی دارد و او يك خطیبی است که زبانش تاثیر عظیمی دارد.
- ۱۳- سطرهای که بر صحیفه های گوشه های سامعینش تحریر میشود همه غذای روح قوه ساعه مردم شمرده میشود.
- ۱۴- بیدار کردی قوستان را و کشیدی آنرا به اوج بالای شرف و سعادت به چنان غزسی که غیر قابل رجوع است.
- ۱۵- عام ساخت فضل تو و پر کرد کمالات تو همه عالم را به آیات علم سرور کرد همه دنیا را.
- ۱۶- جهادی که بر جهل بازی کردی و کاسیاب آمد اشجار ثمر داری از آن موجود آمد، که از باب عقول از آن سرور شدند، و برای وطن میوه های لذیذ علم بار آورد.
- ۱۷- به کارگذار پهایت همه اقطار دنیا را احیران کردی چون سحر سحر گشتی همه سلطنت، را چیزهای خوب خوب شنوا نیدی.
- ۱۸- اسرار و زمرم و عزیز گردانیدی، سملکت را چنان اکرام و اعزاز دادی که به آن مردان زسان علویت و ترفیع پیدا میکند.
- ۱۹- اکرام او اکرام بهترین سجا هدین است که در شرق بخشش فرموده و نفع بخشیده.
- ۲۰- سدکه افغان که رفیق حیات تست صحابت میکند تر او استاره در خشنده ثریاست که بر تمام اقطار دنیا پر تو افشانی دارد.



۲۱- ای صاحبۀ کمال و جمال چنان سآثری در وطنت گذاشته ئی که آثار آن تاابد پاینده و باقی است .

۲۲- منبع علم و عرفان مکتب مستورات کابل يك اثر روشن است که در مشرقین شعبه های آن در مشرق تمام ریشه میدواند .

۲۳- نورستگان این باغچۀ عرفان مدح و ثنای ترا به لهجه های شیرین خود تکرار می کنند . چنان پنداری که بلبل های به سر و دامده اند و تشکر نامه بهار را می سرایند .

۲۴- نو باوه گان و طن را زنده ساختی بعد از آنکه پنجه بلای جهالت آنها را خفه کرده بود .

۲۵- نعمت های که از فیض کف کرمت بعالم رسیده و سیرسد ، چقدر چشم های گریان و چقدر بیچاره های نالان را از گریه و نالش و ارهانیده .

۲۶- هر وقتی که از خوبی و نیکویی بیانی رانده شود تذکار نام شریف آیه انداز می گردد ، و ذکر جمیل تو در پیش مایک مقام بلندی دارد .

۲۷- ای تو وجود مبارکی که يك راه ترقی سجیدی در وطن باز کرده یی او لا: وطن بان راه پویان اند و پیروی میکنند .

۲۸- به وجود مبارک تان هم شرق افتخار و سباهات می کند و چنان يك خلعت فخر و سباهاتی به او پوشانیده که هیچ دستی آنرا از برش کشیده نمی تواند

۲۹- دائم و پاینده باشید بکمال عز و سعادت بوقتی که بر شاخسار درختان موطن نغمه سرایی دارند .

## ملکه ثریا

در صفحات این کتاب از ملکه ثریا که در سفر رسمی اسان الله شاه غازی همراه بودند یاد کردیم. چون این کتاب تاریخ است، مناسب می بینم مختصر شرح آتی را بپردازم :

اسان الله شاه در شب پنجشنبه (۱۰) جوزا سال ۱۲۷۱ شمسی در نزدیک ده زرگر پغمان (۱) (محل طاق ظفر حالیه) بدنیا آمد و بعمر (۱۷) سالگی در سال ۱۲۸۸ شمسی با مسماة «پری گل» بنت شیر محمد بن شیر افضل خان چترالی ازدواج کرد که ازین ازدواج پسر ی بدنیا آمد و هدایت الله نام گذاشته شد. هدایت الله در روم زندگی می کند و بایک زن آلمانی ازدواج کرده است و اولاد ندارد. اسان الله «عین الدوله» بان انتخاب خود و به مشورت والدین خود بعمر (۲۳) سالگی با مسماة ثریا سو مین بنت محمود طرزی ابن سردار غلام محمد خان طرزی ابن سردار رحمدل خان بارکزائی ازدواج نمود. و تاریخ عروسی عین الدوله و ثریا در قصر شهر آراء کابل - روز چهارشنبه (۱۹) عقرب سال ۱۲۹۳ شمسی است. ثریا در همین ماه عقرب سال ۱۲۹۳ شمسی از حضور

---

(۱) خانه حاجی اسد خان در محل طاق ظفر سو قعیت داشت. علیا حضرت در سنه ۱۳۰۸ قمری آنجا را به پول شخصی خود دخرید و او لین پسر وی در همان خانه بدنیا آمد.

سلت افغانستان در سال ۱۳۰۲ شمسی در همان محل طاق ظفر را بقدر دانی از خدمات اسان الله شاه بنیاد کردند. و زادگاه اسان الله شاه همان نقطه خاص پغمان است.

(و کیلی پولزائی)

علیا حضرت شاهزاده خانم لقب گرفت (۱). عین الدوله در نزدیک گردان سرای منزل نشیمن شخصی داشت و بعد از ازدواج آنجا را بقرار هدایت والده خود برای سکونت محمود طرزی بخشید. از تاریخ جمعه (۹) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی ثریا که تا این وقت شاهزاده خانم لقب داشت. بالقب سلاطین یا شاه خانم امتا زیافت.

محمود طرزی در سنه ۱۳۰۸ قمری در شام شریف با اسماء «اسمارسمیه» بنت محمد صالح (۲) مسدیه واقع دمشق شام ازدواج نموده بود، ثریا سو سین دختر او در صالحیه دمشق شام در سنه ۱۳۱۶ قمری (۱۸۸۸م) بدنیا آمد. در سنه ۱۳۲۲ قمری در این وقت که خانوادۀ محمود طرزی وارد کابل شدند، علیا حضرت سراج الخواتین (والده سر د ار امان الله خان عین الدوله)

---

(۱) تاریخ از دواج محمدولی خان این ابوالفیض خان دروازی و عذرا سلطان بنت سردار فقیر محمدخان شاغاسی بن سردار محمد عمرخان درانی فوفلزائی هم در همین ایام برج عقرب ۱۲۹۳ شمسی در کابل اتفاق افتاده و وسیله این موصلت هم خود امیر حبیب الله خان و علیا حضرت بوده اند. این خویشی دختر ماسای سکه علیا حضرت و هم اینکه محمدولی خان شاگرد و مطیع فکر محمود طرزی بود موجب اعتبار او گردید.

(۲) شیخ محمد صالح مسدیه «صالح افندی» در سال ۱۲۹۷ شمسی شنبه (۸) رجب ۱۳۳۷ قمری در کابل وفات یافت و در قول آب چکان نام موضع شهر کابل بخاک سپرده شد عین الدوله به جنازه اش اشترک نمود پسر او محمد ادیب خان و در عهد اسانیه مدیر مکتب اسانیه و امانی مقرر شد. اسمار سمیه بنت صالح مسدیه در سال ۱۳۲۴ شمسی بمرض قولنج در ترکیه فوت شد.

بهمراه اسمارسمیه بنت صالح افندی و سه دختر خور دسالش: خیریه-حوری-  
ثریا- نظر لطف و شفقت خیلی زیاد داشت. زیر اکه خانواده محمود  
طرزی از سنه ۱۲۹۷ ق تا سنه ۱۳۲۲ ق رنج مسافرت و دوری از وطن  
بسیار کشیده بودند، و دیگر اینکه چون بی نظیر سلطان و ا لده علیا حضرت  
و سلطنت بیگم مادر محمود طرزی را بطه قومیت داشتند. این سوابق عهد  
درانی نیز موجب سزید محبت و قرابت آنها شده بود.

ملکه ثریا از عمر هفت سالگی مورد نظر شفقت علیا حضرت  
واقع شد. علیا حضرت میخواست دختر برادران خود سلطان علی خان  
را برای عین الدوله ازدواج نماید. اساعین الدوله تمایل شخصی بیشتر  
به ثریا نشان داد. و این ازدواج بانتهاب خود عین الدوله و مشورت علیا  
حضرت صورت گرفت. زیر اکه دختر عالمه و فاضله سنخو روزبان  
آور مردم دوست و دانش پرور بود.

از ازدواج ثریا (۱۰) اولاد به شرح ذیل بدنیا آمدند.

۱- آمنه

۲- عابده

۳- سلیمه

۴- سلطانه

۵- حمایت الله [ متولد ۱۳۰۲ ش - متوفی ۱۳۰۳ ش ]

۶- رحمت الله

۷- عادل

۸- احسان الله

۹ - هندیه

۱۰ - ناجیه

(۹) اولاد ملکه ثریا تا این وقت طبع این کتاب در خارج حیات دارند  
ملکه ثریا در سال ۱۳۰۷ ش (۳۱) سال عمر داشت (۱).  
امان الله شاه و ملکه ثریا در طول مدت سفر رسمی شان نظر به مو فقبت هایی  
که از لحاظ مفاد افغانستان بدست آورده بودند. خیلی خوش و مسرور به  
وطن برگشتند و اما از باعث بروز خطراتی که از اثر تحریرات خارجی  
و ارتجاع داخلی شامل حال افغانستان گردید سخت متاثر و مأیوس شدند  
که تفصیل این همه جریانات را در تاریخ دوره امانیه نوشته ام.

\* \* \*

## محمود طرزی

### وسفر اوجانب ارو پا

محمود طرزی افغانی در سال ۱۲۸۳ ش در کابل شامل رسمیت

---

(۱) ملکه ثریا در برج ثو رسال ۱۳۳۸ ش بمرض سرطان در روم  
بعمر (۷۲) سالگی وفات یافت و جنازه اش به افغانستان نقل داده شد و در  
جلال آباد ولایت ننگرهار در جو ارقبر همسر ناسور ش بخاک سپرده شد.

( و کیلی پو پلزائی )

(۱) و در برج خوت سال ۱۲۹۷ ش ناظر اسو رجا رجه و در سال ۱۳۰۰ ش وزیر اسو رجا رجه و در سال ۱۳۰۱ ش وزیر مختار دولت افغانستان به پاریس تعیین و اعزام گردید. و تاریخ وصول آن بدر بارشاهی پاریس (۱۷) سنبله سال ۱۳۰۱ ش است. بتاریخ یکشنبه (۱۳) میزان سال ۱۳۰۳ ش از فرانسه بکابل وارد شد و گفت:

«خدستی را که در اروپا نسبت به افغانستان تو انستم این بود که کوشش نمودم تا اکثر اهل اعتبار افغانستان را بصورت اسر و زشناختند و بدرستی افغانستان و تجارت و مسافرت به افغانستان میل و شوق پیدا کردند و زمینه روابط تمدنی افغانستان را در جاهای لازم آن مهیا نمودم و حاضر م که سر از فردا به وزارت اسو رجا رجه باجرا و وظیفه خود اشتغال و دوام و رزم و جمله کارهای این دوره وزارت او معاهده بیطرفی و عدم تجاوز ستقابله فیما بین دولت علیه افغانستان و اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی

---

(۱) محمود طرزی بر و ز چهارشنبه اول سنبله سال ۱۲۳۳ ش در غزنه بدنیا آمد. چون و والده اش سلطنت بیگم او لاده محمود شاه درانی و هم اینکه در مقر اسپر اتو وی محمود بن سبکتگین بدنیا آمد مادرش او را محمود نام گذاشت و غلام محمدخان طرزی این وقت در قندهار اقامت داشت.

اولین شماره سراج الاخبار افغانستان به مدیریت و سرمحرری محمود طرزی روز (۱۶) میزان سال ۱۲۹۰ ش انتشار یافت و این جریده تا روز (۲۷) قوس سال ۱۲۹۷ ش ادامه داشت و قطع گردید.

(عزیزالدین و کیلی پو پلزانی)

باهر و توکول بر بوطسعا هده سورخ (۳۱) اگست ۱۹۲۶ مطابق سنبله ۱۳۰۵ ش  
 است. که در پغمان محمود طرزی و ل. ستارک سفیر  
 روسیه شو روی مقیم کابل امضاء کرده اند.

محمود طرزی در ماه سرطان سال ۱۳۰۵ ش در اثر عذر بر ریضی  
 از وزارت اسو ر خارجه برکنار و در ماه جدی سال ۱۳۰۵ ش به همراه اسما -  
 سمیه همسر خود برای معالجه از کابل بر اه جلال آباد عازم ارو پاگردید  
 و در ماه جدی سال ۱۳۰۶ ش با هیأت همراهان سفر امان الله شاه غازی یکجاشد  
 در محافل استقبالیه در مصر اشتراک کرد. و در ماه جدی سال مذکور  
 در اعالیا از هیأت سعیتی پادشاه غازی بعذر تکلیف بر ریضی جدا شد و در سفر  
 آلمان و انگلستان و دیگر کشورها همراه نشد.

در سوئیس به معالجه خود و نواده خود شاهزاده رحمت الله میگذرانید  
 و در ماه ثور سال ۱۳۰۷ ش وارد کابل گردید. عبدالوهاب و عبدالتواب  
 دو پسر محمود طرزی به سنین عمر ۲۶ و ۲۲ از همراهان سفر امان الله شاه  
 و سلکه ثریا بودند. محمود طرزی در سال ۱۳۰۷ ش ۶۳ سال عمر داشت.

محمود طرزی و همسر و پسرانش بر و ز (۲۴) جدی سال ۱۳۰۷ ش  
 از کابل به قندهار رفتند. و از آنجا برو ز (۴) حوت در یک طیاره سوار  
 شده تاهرات رفت. و از قونسلگری ایران مقیم هرات پاسپورت عادی  
 گرفت. و طیاره پی که سفیر افغانستان از تهران کرایه گرفته به هرات  
 فرستاده بود، سوار شده بان کشور رفت. بر و ز (۱۶) میزان ۱۳۰۸  
 ش از ایران حرکت کرده از راه بمبائی بوسیله کشتی عازم استانبول  
 شدند. و بر و ز چهارشنبه (۳۰) عقرب سال ۱۳۱۲ ش در استانبول بمرض

سرطان جگر بعمر هفتادسالگی داعی حق را لبیک اجابت گفت و بقرار و صیت خودش در جو ارسرقد ابو ایوب انصاری (رح) بخاک سپرده شد.

\* \* \*

محمود طرزی چون از ابتدا جوانی باسورکشورهای آسیایی و اروپایی مطالعه کرده بود در سال ۱۳۰۶ ش از نتایج مطالعات و معلومات او نیز استفاده بعمل آمد و در ایام سریشی و معالجه در اروپا بازمستوجه امور افغانستان بود. و در ترجمه مضامین عربی و ترکی خیلیها خدمت نموده است. مذکور در سنه ۱۳۱۳ ق در دمشق شام به کتاب ترجمه «تلخیص حقوق بین الدول» اشتغال داشت و این خبر موفقیت علمی او به کابل رسیده بود. و این بیت او که گفته است:

تا قلم داری بکف محمود طرزی در سخن آگهی ده قوم را از نکته های غرب و شرق و طندوستی و وطنپرستی او را از زمان جوانی تا پیری ثابت بینماید، و ثریانهایت افتخار منی نمود که: دختر محمود طرزی و همسر پادشاه غازی است.

### همراهان سفر امامان الله شاه غازی

- ۱- محمد یعقوب خان شاغاسی - وزیر دربار.
- ۲- سردار شیر احمد خان - رئیس شورای دولت (و لدر سردار فتح محمد خان)
- ۳- سردار محمد حسن خان مصاحب (و لدر سردار محمد عمر خان)
- ۴- حبیب الله خان معین و زارت حربه
- ۵- عبدالرحمن خان فرقه مشرقو ساندان عسکری هرات (و لدر شاغاسی شهسوار خان بارکزائی)



۶ - غلام یحیی خان طرزی مدیر شعبه ممالک اسلامی در وزارت امور خارجه .

۷ - محمداسین خان دروازی - مدیر اداره شرف در وزارت امور خارجه (خواهرزاده محمد ولی خان)

۸ - غلام صدیق خان چرخى سر منشی حضور (و این وقت سفر و کیل وزارت امور خارجه)

۹ - محمود طرزی از همراهان غیر رسمی (۱)

۱۰ - علی احمد خان والی - از رفقای خصوصی و شخصیت های خاندانی.

۱۱ - عبدالوهاب و عبد التواب کندکمشر پسران محمود طرزی - همراهان ملکه ثریا.

## ترجمان های دوره سفر

### امان الله شاه غازی

امان الله شاه - که خود شخصاً زبان ترکی و فرانسوی را میداند نسبت در سفر خود بجانب هند و مصر و اروپا يك هیأت ترجمان های ماهر نیز همراه داشت هیأت مذکور که وظائف ترجمانی را انجام داده اند عبارت اند از :

عظیم الله خان «وزیر زاده» - محمود طرزی - سردار شیر احمد خان - محمد یعقوب خان شامغاسی - غلام صدیق خان سرمنشی - غلام یحیی خان طرزی

---

(۱) محمود طرزی وزیر امور خارجه از همراهان خصوصی امان الله

شاه غازی در بعضی از کشورها در سفر اروپا و دبتاریغ یکشنبه (۳)

برج ثور سال ۱۳۰۷ ش از طریق هند به همراه شاهزاده رحمت الله وارد

کابل شدند .

علی محمدخان بدخشی - محمداسین خان درو ازی - محمد عثمان خان اسیر - ضیا همایون  
ترجمان (۱) حضور - عبدالوهاب و عبدالنور اب پسران محمود طرزی. اما قویتر  
ین زبان دان عربی و ترکی محمود طرزی و بزرگترین ترجمان لسان  
انگلیسی سردار عظیم الله خان «وزیرزاده» بودند و همدرین دور مهمترین  
معون توسط آنها ترجمه شده است. علی محمدخان بدخشی به لسان انگلیسی  
و همایون ایرانی به لسان فرانسوی و غلام جیلانی خان چرخ بیان آلمانی  
تأحدی وارد بود. و چون ترجمه اکثر مقاولات و معاهدات در اروپا به  
لسان انگلیسی صورت میگرفت، برای ایفاء این خدمت سردار عظیم الله خان  
بیشتر مورد نظر قرار داشت. زیرا او اولین افغانی بود که زبان انگلیسی  
را بصورت کامل و (۳۶) سال قبل از جلوس امیر شاه تکمیل کرده و مورد  
اعتماد دولت افغانستان بود. در داخل و خارج افغانستان او را می شناختند.  
وی که ترجمان درجه اول لسان انگلیسی بود در فن مهندسی و پیمایشی  
مهارتی بخصوص داشت، و هم در علم حقوق و علوم سیاسی وارد بود  
بسیاری از متون مهم توسط او ترجمه شده است.

---

در ایام سفر اروپا - یک مقدار زیاد از زیورات سلکة ثریا سرقت شد  
و اشتباه غالب متوجه ضیاء همایون ترجمان گردید و با وصف آنکه خواهر  
عبدالرحیم خان محمدزائی عیال او و هم لطف و نوازش زیاد از حضور پادشاه  
غازی دیده بود، مرتکب این سهو بزرگ گردید. سلکة ثریا با آنکه از  
بزرگی همت اظهار چندانی نمی فرمود و اما بدل خیلی متأثر بود و همین قدر  
میگفت که: بیگانه دوست نمی شود و این زیوراتی بود که سلکة هابصورت  
پادگار بحضورش تقدیم کرده بودند.

در آلمان - ایکس لانس او زن «به سو یه و زیر» که زبان دری را بدرجه علمی میدانست ، ترجمان وهم از هیأت مهمانداران بود .  
و نیز عبدالرحمن سیف آزادمدیرنامه آزادی شرقی در ترجمه بعضی مضامین خدماتی انجام داده است . روز ( ۵ ) حوت سال ۱۳۰۶ ش در وقتی که رئیس مکتب عالی فنی تیخنیک اوخ سوله دربر لین بحضور امان الله شاه غازی لایحه خیر مقدم قرائت نمود ، یکی از طلاب افغانی که در مکتب مذکور مصروف اخذ تعلیمات عالی بود. متن آنرا بزبان دری ترجمه نمود.  
علاوتاً هیأتی از ایرانی هادر آلمان بعضی وظائف ترجمانی را ایفاء می نمودند. در سفر لندن نطق امان الله شاه را علی محمدخان «پسر آدینه محمدخان بدخشی» ترجمه نمود . وهم باید گفت که : در سفر هندو مصر و لندن سفر انسیس همفریز و هیأت معیتی اونیز و وظائف ترجمانی را اداء می نمودند. در هند و بمبائی سردار شیر احمدخان و سردار محمد عثمان خان امیر و وظائف ترجمانی را انجام داده اند . در فرانسه یکنفر زن ترکی از مصاحبه های ملکه ثریا که بزبان فرانسوی مهارت کامل داشت ، و وظائف ترجمانی حضور ملکه افغانی را ایفاء می نمود .

\*\*\*

### تاسیس جریده نوروژ

امان الله شاه غازی بتاریخ یکشنبه ( ۱۰ ) سرطان ۱۳۰۷ شی بکابل ورود نمود . میرزا محمد نوروژ خان لوگری «رئیس تعمیرات دارالامان» تاریخ این بازگشت را با اصول جمل از عبارت «نوروژ غازی جهان» دریافت که به حساب قمر ۱۳۴۶ میشود . چون اسم خودش نوروژ بود ، این تاریخ را حسن تفال گرفت و هم اینکه توجه پادشاه و مردم را بطرف جرائد بیشتر دید ،

، بوسیلهٔ محمد یعقوب خان وزیر دربار پیشنهادی بمقام سلطنت تقدیم نمود  
و امتیاز نشر جریدهٔ نئی را بعنوان «نور و ز» بر خود حاصل کرد. و اولین  
شمارهٔ آن بتاريخ دو شنبه اول ماه اسدسال ۱۳۰۷ شمسی بمديریت مسئول  
میرزا محمدنور و زو به نگارندگی میرزا میر غلام منشی (و لد میرزاتوکل  
چپر هاری) جلال آبادی، در مطبعهٔ حر و فی شرکت رفیق به سرمایهٔ شخصی  
از چاپ برآمد. ادارهٔ جریدهٔ نور و ز در کوچهٔ امین الملک شهر کابل  
و پیوستهٔ خانهٔ میر غلام منشی موقعیت داشت جریدهٔ نور و ز در (۸) صحیفه  
و ماه دوم مرتبه نشر میشد.

### مکاتب ابتدائی و مکتب پولیس

امان الله شاه غازی بیست و ز بعد از ورود خود بکابل فرمان صادر کرد  
که : «۱۸۲» باب مکتب ابتدائی جدید در سر تاسر کشور و یک مدرسه  
بزرگ بنام مکتب پولیس در کابل تأسیس شود و بدین مقصد مبلغ هنگفتی  
در بودجهٔ وزارت معارف افزوده شد.

### قدردانی از خدمات علمی

در برج اسدسال ۱۳۰۷ ش از حضور امان الله شاه غازی برای احمد بیگ  
پسر مرحوم جمال پاشا دو صد و شصت پوند و برای داکتر زایلر آلمانی  
یکصد و ده پوند در برابر خدمات آنها که در راه تدریس و تعلیم در کابل  
انجام داده بودند طور بخشش اعطا گردید.

\*\*\*

## تهیه دریشی برای و کلاه لویه جرگه

امان الله شاه غازی - روز شنبه (۱۶) سرطان ۱۳۰۷ هـ فرمود که در نظر داریم مع الخیر از تاریخ (۲۵) اسد عید ملی (جشن استقلال) مانند همه ساله در پغمان برگزار گردد. و چون عنعنات ملی ما ایجاب می نماید که در خاتمه مجالس کبیر ملی از طرف دولت و حکومت به و کلاه ملت لباس یاد گاری بنام خلعت اعطاء گردد و لهذا در این لویه جرگه سور دنظر ما آن است که برای هر یک نفر و کیل کلاه و دریشی از تکه پید او ارون تهیه و قبل از برگزاری عید ملی اعطاء گردد. و البته این بنام تحفه سفر - تحفه عید ملی - تحفه لویه جرگه سور دنظر قبول خواهد بود.

و کلاه در مراسم جشن و هم ایام لویه جرگه بالباس رسمی ملبس بوده اشتراک نمایند. و هم ساسورین در مراسم جشن و لویه جرگه باید بطور عموم دارای لباس منظم کلاه و دریشی عصری شامل شوند و در ساعات غیر رسمی پوشیدن لباس ملی هم مجاز است علماء و روحانیون باین شرائط مکلف نمی باشند.

\*\*\*

## جشن استقلال سال دهم

در سال ۱۳۰۷ هـ جشن استرداد استقلال افغانستان از تاریخ پنجشنبه (۲۵) اسد تا (۳۲) اسد در مدت هشت شبانه روز برگزار گردید. در این جشن یک تپا تر سر کسار و پای و پهلو ان ترکی شرکت داشتند. دو نفر اکتوس و دو نفر اکتورارو پای نمایش هایی دادند که بینندگان ازین طرز سپورت و ریاضت بدنی دچار حیرت شدند.

از انتظامات این جشن یکی آن بود که امان الله شاه گفته بود هر گاه  
 مردمان تو انگر ملبس با کلاه و در پشی در جشن اشتراک کنند بهتر است  
 تا در نظر مردم خارج حقیر و دور از تمدن جلوه نکنند. صوفی عبدالحق بیتاب  
 در همین خصوص اشارتی نموده در همان وقت گفت :  
 جشن عید است عزیزان همه پغمان آئید بادر پشی و کله خدمت سلطان آئید  
 منتظم ساخته خود را به گلستان آئید رفته در باغ عمومی خوش و خندان آئید  
 انتظامات خوشی داده نشان استقلال باعث تازگی دوز امان استقلال

\* \* \*

### حفظ استقلال

امان الله شاه در ماه اسد سال ۱۳۰۷ ش در موقع افتتاح جشن استرداد استقلال  
 در پغمان گفت : اول از لطف خداوند است که بر من امداد کرده است .  
 و ثانیاً از همت و فعالیت شما ملت محبوب من بود که امروز باین تفاخر نائل استم  
 و رنه یکفرد عاجزی که بفکر ترقی شما در گوشه ئی افتاده بودم، کجاست  
 میتوانستم که سلتی را که باین بزرگی طرفدار خود ساخته استقلال شما را از  
 گسانیکه مثل اژدها بدهن خود فرو برده بودند بگیرم .  
 گفت : مرا ای یک فرد عسکر خدمتگار صمیمی سلت خود بنویسید .  
 گفت همچنین که تا بحال بخدمت شما قوم نجیب کمی نکرده ام امید دارم  
 که آینده نیز در راه حفظ ناموس و وطن و شرف استقلال شما یک لحظه درنگ  
 نکنم. و محافظه استقلال خود را چطور باید بنمائیم؟ باید بقلوب اولاد خود  
 و نسل هائیکه از آنها پیدا میشود حس وطندوستی و فداکاری را تولید کنیم  
 زیرا وقتی که فداکار باشیم هیچ وقت استقلال از دستمان نخواهد رفت.  
 در صورتی که اولاد صالح شما صاحب تعلیم و تربیت باشد. حاجت بیه

و بختاندن خون هم ندارد و محافظ آن معارف خو اهد بود . و گفت : —  
دشمنان تان . در صورتیکه اولاد جامعه، فهیم و صاحب تعلیم باشند دست  
خیانت خود را باین شرف استقلال تان دراز کرده نمی توانند . پس در  
معارف و تعلیم بکوشید و اولاد خود را بغرض تعلیم و تحصیل در ممالک  
متمدن و بزرگ دنیا فرستاده از خود دور کنید تا نتیجه کاسیابی و دانششان  
قوت الظهر بوده استقلال شما دوام کند . و از اینجا محافظه خطرات آتی  
استقلال را میتوانید و بس .

و گفت : باقی آرزوهای را که بخصوص خدمت شما ملت بدل دارم بیان  
کرده نمی توانم اینقدر آرزو دارم که او لاد هستی — و زندگی خودم  
وقف ترقی و خدمت شما باشد . و دعا میکنم که خداوند ملت عزیز و —  
عسکر مرا همیشه فاتح و مظفر داشته باشد . و امر و زاین شرف و افتخار  
خدا یا که بما اعطاء کرده بی برای عموم اقوام صغیف و مظلوم دنیا عطاء بفرما  
و آنها را نعمت آزادی ببخش .

و گفت : چون روز اول سال دهم عید استقلال تان است ، نمی خواهم  
درین روز مسعود باظهار درد های خود که برای ترقیات شما در دل دارم  
خاطر شما را افسرده کنم — چه : (افسرده دلی افسرده کند انجمنی را)

### مقاله نامه آزادی شرق طبع برلین

نامه آزادی شرق که بزبان دری و بنگار ندگی عبدالرحمن سیف آزاد  
در برلین پایتخت کشور آلمان از سال . . ۱۳۱۳ش بطبع و نشر آغاز کرده  
بود ، در ایام مسافرت ، رسمی امان الله شاه در آلمان مقالات و خبرهای  
خیلی جالب نشر نمود . پس از آنکه امان الله شاه غازی وارد کابل شد

چهل روز بعد از ورود آن جشن استقلال در پغمان برگزار گردید بتقریب آن عید ملی، سرمقالتی را در شماره (۳۹) سال هشتم ۱۳۰۷ ش نشر نمود، که از هر لحاظ مناسب درج این کتاب مینماید. و فشرده آن از زیر اراست:

«استقلال افغانستان بتوسط اعلیحضرت امان الله خان پادشاه افغانستان در سال ۱۹۱۹ میان تمام این پیش آمدهای سیاسی اهمیت و مقام مهم و مخصوصی را حائز است. در افغانستان فقط عزم و اراده رشادت و وطنخواهی شخص پادشاه و عده معدودی از وطنخواهان و سرداران قوای ملی افغانستان را ظفر مند کرد. البته فداکاری ملت افغان هم در گرفتن استقلال فراموش نشدنی است.

قیام این پادشاه ملی از لحاظ خود پرستی و جاه طلبی نبوده بلکه آزادی و پیشرفت و تمدن یک ملتی (افغان) منتها آرزو و کمال مطلوب این شخص بزرگ تاریخی بود. چنانکه او لین روزی که شمشیر خود را کشید گفت:

«تا افغانستان را از دست دشمن نجات ندهم، شمشیر را در غلاف نخواهم گذاشت» یعنی او برای پیشرفت افغانستان فداکاری کرد نه برای ترقی خود و از همین جهت هم بود که توفیق و ظفر نصیب او شد. و یک افغانستان آزاد را که بزرگترین آمال او و سائر ملیون بود بچشم خود دید. اعلیحضرت امان الله شاه نجات دهنده افغانستان و این مرد بزرگ تاریخی این مملکت برای استقلال و ترقی افغانستان نه فقط حکم یک سردار رشیدی را داشت، بلکه در عین حال سیاست مدار بزرگی بود. بهترین دلیل این مساله آن است که شخص بهترین موقع سیاسی را غنیمت شمرده آرزوهای خود را که حکماً از او دیر زمانی در پرده های دماغ او تولید شده بود، عملاً و هر شخص متفکر و منصفی تصدیق میکند که تشخیص دادن یک چنین



فرصت مهم سیاسی که در نتیجه جنگ عمومی تولید شده و در حقیقت منحصر  
بقره بود، حقیقتاً شایسته مقام بزرگ سیاسی است و بس. استقلال  
و آزادی افغانستان تنها آرزوی این مرد نبود، بلکه او یک افغانستان  
آباد و متمدنی را میخواست. و بهمین جهت پس از بدست آوردن استقلال  
و وطن خویش برای ترقی دادن آن دامن همت بر کمر زده و با جدیت تمام  
راه نجات را میجست. از میان تمام اقداماتی که این شخص برای پیشرفت  
افغانستان کرده و باید آنرا به لوح افتخارات او قرارداد، همان توجه  
منخصوص این پادشاه ملی به معارف مملکت است. از همان زمان استقلال،  
شروع به ترویج معارف مملکت خود نمود. دسته دسته جوانان افغان را  
با آنهمه مخالفت جهال و مغرضین. برای کسب معارف و تحصیل علوم  
به شهرهای بزرگ دنیا فرستاده و اشخاص با علم و اهل فن زیاد از ممالک  
متمدنه به افغانستان خواست. بعلاوه مدارس ابتدائی به سبک مدارس آلمان  
و فرانسه افتتاح نمود. نطق هائیکه آن جوانان مرد وطنخواه در موقع فرستادن  
جوانان افغانی به ممالک خارجه ایراد کرده مقام بزرگی او را ثابت مینماید  
همواره به آنها یاد آوری می کند که افغانستان شمارا عهده دار و وظیفه  
بزرگی نموده و همیشه چشم بر راه شما دارد. تا به بیند چهارمغانی برای  
او خواهد آورد. و با چه همتی وظایفی را که او به شما رجوع کرده است  
انجام خواهد داد.

اعلیحضرت آسان الله شام به محصلین افغانی همواره برادران - پسران  
و نورچشمان - خطاب مینماید. از آنها خواهش میکند که اگر پس از مراجعت  
من زنده نباشم بر سر قبر من حاضر شده بروح من بشارت و مرثیه دهید که  
مطابق نصایح من رفتار نموده، در ایفا وظایف و تکالیف وجدانی خود جدیت

نموده‌اید. بدین ترتیب پادشاه افغانستان برای رواج و رونق دادن معارف مملکت خویش و تشویق و ترغیب جوانان به کسب و تحصیل علوم خدمات زیادی نموده و اسر و زبوجۀ معارف افغانستان، قسمت سهمی از تمام بودجۀ این مملکت را تشکیل می‌دهد. هر کس جوانان افغانی را که در داخله و سمالک خارجه مشغول تحصیل هستند به بیند آینده روشن و درخشان افغانستان در نظرش مجسم خواهد شد.

عظمت و شوکت ظاهری، همه از میان سیر و دلی بزرگواری و جلال معنوی یکنفر خادم علم و معرفت تاابد در زبان اهل فضل و کمال جاری و صحبت او در اعماق قلوب مردمان متفکر باقی میماند. و اسر و زملت افغان منتظر خدمات بزرگ از پدر خود یعنی آن پادشاه با افتخار است.»

جریده سلی انیس در شماره مورخ (۷) دلو سال ۱۳۰۶ ش نوشت :  
(سعیدترین روزهای تاریخ افغانستان همان روزی بود که جوانان غیور افغان و شاه با تدبیر و شهاست مملکت شمشیر همت را بکف گرفته اعلان نمودند افغانستان مستقل و خود مختار است. و اگر اسر و زما افغانیان در شخص اعلیحضرت غازی بین سلال عالم هر حسن استقبال یا گرم جوشی می شنویم البته شایسته همه اقتضات و نتایج و اثرات همان ندای مقدس و عظیم بود).

\* \* \*

### انعقاد لویه جرگه در پغمان

اسان الله شاه غازی - از یکشنبه (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ ش یعنی از اولین - روز و روز خود در کابل تا اخیر ماه مذکور، مهمترین موضوعات و ملاحظات ایام سفر خود را در مجالس رسمی و خصوصی در محضرو زراء

و رؤسأ ادارات مطرح نمودند. و چون می‌بایست که آن همه مفکوره‌ها  
باشتر اک فکر و نظر و کلام منتخب ملت افغانستان به تصویب برسد، انعقاد—  
لویه جرگه را بعد سپری شدن ایام جشن استقلال در برج سنبله ۱۳۰۷ ش در  
پغمان مدنظر گرفت. و تصمیم گرفت که در ضمن آنهمه موضوعات موضوع  
نهضت نسوان و تشکیل یک حزب بنام (استقلال و تجدد) نیز در لویه جرگه  
مطرح بحث قرار داده شود. و تاریخ انعقاد این لویه جرگه از ساعت (۹)  
صبح چهارشنبه (۶) سنبله مدنظر گرفته شد.

## پیشنهاد به وکلای لویه جرگه

### از طرف جمعیت نسوان افغانستان

در او اسطماه اسد که وکلاء ملت افغانستان برای اشتراک جشن دهم استقلال  
ولویه جرگه بکابل حاضر شده بودند، عذرا خانم یکی از زنان روشنفکر  
کابل مقالتي بسطور پیشنهاد به نشر سپرد که اینک ما اختصار آنرا در این  
کتاب ثبت سینمائیم :

«هر شخص عاقل میداند که ترقی هر ملت بسته به ترقی و دانش نسوان  
است. اگر زن که نصف عده يك مملکت را تشکیل میدهد، نادان باشد، آن  
ملت از کجا میتواند در میدان زندگانی قدم گذاشته و مقابل سیل بنیان کن  
حوادث استاده گی نماید. ازینجاست که یگانه قاید توانای مایان نکته پردازد قائق  
پی برده و در مقابل جهل باتن تنها مقابله سینماید. همه کس میداند و حاجت به  
اظهار آن نیست که نهضت و جنبش توده نسوان از اثر جدو جهد و کوششهای  
شباروزی و زحمات طاقت سوز آن یگانه حاسی حقوق ما :

امان الله شاه غازی است که نام ساپرده نشین هادر قطار زن های ملل زنده  
 شده دنیا منسلک شده و تا اندازه ای از خمودت و جمودت بر آمده ، اسم زندگی  
 خود را از خود و بیگانه ، از خارجی و داخلی شنیده و می شنویم . خوب دقت  
 کنید که تنها همین . حی و سر بی کل افغانستان و مخصوصاً ساتوده  
 پس مانده نسوان است که با همه موجودیت خود در قبال هزاران اشکال و سیلابهای  
 کوه پیکر جهالت خود داری کرده و می کند . دیگر کدام یک نفر پیدا شد  
 که غمخوار حقیقی ساتوده نسوان بوده باشد . سرمایه داران . متمولین . و سلو -  
 نر های ما که بسیار پارک های قشنگ و قصر های مجلل دارند . کدام از  
 کیسه خود پولی در راه تعلیم و دانش ماصرف کرده اند .  
 بلکه بعضی از رجال جاهل و نادان در این قرن بیستم ، درین  
 قرن طلایی ، درین قرن رادیو و تلگراف ، درین قرن فونو تافون و دکتا  
 فون ما را از تمام حقوق بشری محروم گذاشته ..... رویهمرفته زنهای  
 افغانستان آماده هرگونه ترقی و پیشرفت است ..... موقعیت حفر افیائی این  
 خطه پاک استعداد باند قریحه تابناک - هوش سرشار - چنانچه به سر دانش احسان  
 نموده بمانسوان نیز بخش نموده و از بخش طبیعت حصه پوره و مستوفائی  
 را مالکم . اما بدبختانه جهالت و تعصب خشک دشمنان حقیقی علم و معرفت ما  
 حق حیات را از ما سلب نموده و از هرگونه حقوق بشری محروم کرده  
 اما سرور الحمد لله ، به نیروی فکر و قوه بازوی یگانه سر بی و محی خود  
 امان الله شاه میتوانیم جوش دل و حرارت صادق خود را نشان بدیم  
 اکنون وظیفه و کلاء ساتوده نسوان است که بایک شهاست اخلاقی و قوه  
 تدبیر و منطق بسیار قوی از حقوق مشروع و مدافع نموده و در قبال آن  
 هرگونه فداکاری و جانفشانی دریغ نفرمایند . ما به و کلاء خود بیش از پیش

یاد آوری میکنیم که از همه اولتر رفیع جهالت و نادانی مابعبارت دیگر  
یگانه دشمن خونخواه ما سیه روزان را نموده مکاتب و مدارس متعدد دنسوان  
که در آن معلمات باعفت و اخلاق صحیح تعلیم نمایند. تأسیس نمایند. بیش  
از پیش یک کود کستان (پرو و رشگاه اطفال) با اصول اسروزه دنیا که در آن تمام  
قواعد اخلاق و اصول تربیه عالی موجود باشد، افتتاح نمایند. زیرا حال  
آتیۀ یک مملکت بسته به وجود مادران تعلیم یافته و با تربیه است. مادر  
است که درد امان خود امان الله سی پرورد.....

اصول کارگری - رنجبری - زحمت کشی - فعالیت - جدیت شطاریت  
اخلاق شهاست - عفت - تربیه و غیره که باعث اصلی زندگی و سرمایه ترقی  
و پیشرفت حقیقی است بما بیاسوزید. یک انجمن نسوان که مرکب از افراد  
فاضله وطن باشد، بایک کتابخانه و قرائت خانه مختصری که در آن هر گونه  
کتاب و جرائد علمی - ادبی - اخلاقی - عایله وی - ترویجی و غیره موجود باشد  
زود از زود تأسیس نمایند. که در آن هر روز یا هفته دو مرتبه یا سه مرتبه فاضله ها  
خانم ها و دوشیزگان وطن از هر طبقه و صنفی که باشد جمع شده مذاکرات  
علمی و ادبی نمایند. برای پیشرفت اسوز زندگی خود مسائل ضروریۀ حیاتیه  
را سنجیده و افکار نوین و آرای زرین خود را بر ای بهبود مساتو ده نسوان  
پیش کنند. و نتیجه این همه آرای خود را بصورت یک جریده هفتگی یا یک  
مجله ساهیهانه منتشر نمایند.

عمر بگذشت و بمر دیم درین کنج قفس آه افسوس که راحت نکشیدیم نفس  
آنانکه آرزو سند ترقیات افغانستان هستند از همه اولتر تر بیت و تعلیم نسوان را

از فرایض ایمان و واجبات و جدائی خود دانسته به توسعه و بسط معارف  
نسوان بکوشید .

برای اینکه عموم و کلاء لویه جرگه ازین پیشنها جمعیت نسوان اطلاع  
یابند متن مفصل آنرا در شماره سورخ (۲۱) اسد سال ۱۳۰۷ ش جریده  
ملی انیس به نشر سپردند .

\*\*\*

چون فکر نهضت نسوان و تعلیم و تربیه نسوان مورد نظر روشن فکران  
وقت بود، برهان الدین کشککی جلال آبادی در همان وقت ابیاتی گفت که  
اینک پر داخته میشود :

هرگز نرسد سری به سامان	بی دانش و علم کار نسوان
فریاد ز زاده دو نسادان	زن جاهل و سرد و همچنان وی
زن گشت چو پی خبر زدوران	در خانه شوهر خرد مند
این کار نمی رسد به پایان	این بار نمی رود به منزل
هرمشکل خانه گردد آسان	سرد و زن اگر شدند دانا
بشتاب بجانب دبستان	ای دختر دور طلایی

فرقی نبود تر از مردان	در حاجت علم و فضل و دانش
این پرده گزینی است تاکی	این گوشه نشینی است تاکی

دو رطلایی مقصد از دوره ترقی علم و معارف و نهضت های جدید و ردوم  
عصر اسانی است.

\*\*\*

## افتتاح لویه جرگه

لویه جرگه پغمان به ساعت (۹) صبح چهارشنبه (۶) سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی به نطق امان الله شاه غازی افتتاح و در همین روز شورای دولت به شورای ملی تبدیل و از طرف و کلاء ملت افغانستان به تصویب رسید. رئیس الوزراء نیز در همین روز تعیین و تصویب گردید.

### شورای ملی

امان الله شاه در بدو جلوس خود مجلس وضع قوانین تشکیل داد و نیز اداره شورای علوم و شورای دولت بوجو دآورد. چون سر دم به انتخاب و کلاء از جانب خودشان هنوز نظر بمقدمات کار پوره آگاهی نداشتند حکومت از طرف هر سمت و هر ملیت افغانی اشخاص عالم و فاضل و دارای تجربه هر قوم را به حیث و کیل انتخاب کرده به جرگه های ملی و شورای دولت و شورای علوم حق عضویت میداد. و از و کلاء واقعی خود اقوام و قبائل شناخته میشدند. و چنانکه تصویب لویه جرگه ها شاهد است. و همان شورای دولت در حقیقت شورای ملی بود (۱).

---

(۱) بتاريخ ۲۳ میز ان سال ۱۳۰۸ شمسی در خط مشی حکومت جدید نوشته شد که: «شورای ملت: و کلاهی ملت از تمام اهالی بمرکز می رسند، صورت انتخاب بطور سابق بوده، و کلارا اهالی از دانشمندان و علماء و صادقان و بهی خواهان که ملت بر آنها اعتماد کلی داشته باشند، خواهد داشت» (\*).

امان الله شاه روز پنج سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی در خصوص تأسیس شورای ملی افغانستان گفت: «درین ظرف ده سال کوشش یگانه من و سیاست من این بود که ملت خود را بیدار و مقتدر بسازم. به تمام کارها ئیکه لازم است یک مملکت قانونی حق داشته باشد. و یک فکر م این است که باید شورای دولت به شورای ملی تبدیل شود. امر و زشورای دولت بنام شورای ملت تبدیل و تماماً و کلای ملت در آن شامل باشد. و از طرف حکومت در آن کسی تعیین و مقرر نشود. عموم و کلای ملت در همان روز تائید و تصویب نمودند. بتاریخ چهارشنبه (۶) سنبله نام شورای دولت به شورای ملی تبدیل گردید. رنگ بیرق ملی افغانستان تا و آخر ماه اسد سال مذکور سیاه و سرخ بود و از (۶) سنبله که لویه جرگه در پغمان دائر گردید: سیاه - سرخ - سبز - تعیین گردید چرا که حکومت مشورتی و حکومت مطلقه ملی ایجاب چنین شرائطی نمود.

امان الله شاه فرمود: «ملت افغان اختیار خود را بمن سپرده اند. اما ملت افغانستان الحمد لله بیدار و هو شیارانه خدمت خود را خودشان میکنند. تنها من یک خدمتگزارشان هستم که صورت تصویب و کلاء شان را برای مصالح امورشان در مواقع اجراء گذاشته امر میدهم.»

(\*) یعنی شورای ملت مانند دوره امانیه و بالخصوص که در لویه جرگه سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی بار دیگر به تصویب رسید، تائید گردید. زیرا که شورای ملت بهمین اساس در عهد امانیه وجود داشت و کلاء ملت افغانستان جداً خواهان تائید آن بودند. (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)



امان الله شاه در ماه سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی در خصوص تشکیل حزب گفت: «برای پیشبرد امور مملکت بهترین وسیله اساسی این است که اشخاصی که مملکت را اداره میکنند بلکه سائر افراد با هم هماهنگ باشند لهذا باید يك فرقه متحد (حزب) بروی کار آید. و خود استم یک فرقه تشکیل دهم، اسم این فرقه «فرقه استقلال و تجدد» است. و وقتی که این حزب تشکیل شد در این قانون تغییر رونما خواهد شد.

دیگر از حکومت ملی امانیه يك سند بز رنگ اینک: از روز (۱۱) سرطان ۱۳۰۷ شمسی تا روز (۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی متن سفر نامه و سعادات و عوائد سفر خود را صریحاً به مجالس ملی و عموم ماسورین دولت اظهار و بیان فرمود و تا به درجه ئی که هر فرد قانع شده و پیشنهاد کردند که رئیس اعلی هیأت های سیاسی و اقتصادی هم بعد ازین خود پادشاه غازی باشند. امان الله شاه به لویه جرگه گفت: يك قانون وضع شود: سلاهاییکه تدریس و وعظی کنند باید شهادت نامه علمیت داشته باشند. و برای سلاهای دیوبند حق ورود به افغانستان داده نشود. و گفت: «اگر ملت لازم میداند قوای حربی زیادتر داشته باشند، يك اعانه باید برای پنجاه هزار قفنگ که اسروز در يك کمپانی فرانسوی موجود است بدهند».

امان الله شاه غازی در این لویه جرگه يك نشان جدید را که ترسیم نموده و اسم مبارك «الله» و «محمد» بالای آن و شکل کوه و آفتاب در حال طلوع و خوشه های گندم بحیث تاج استقلال «یادگار احمد شاه بابا» با طرف آن ترسیم یافته بود، در لویه جرگه به تصویب رسید.

\*\*\*

## رفع حجاب

فقره رفع حجاب در لویه جرگه پغمان ( سنبله ۷ . ۱۳ شمسی ) بدون يك دفعه از زبان اسان الله شاه شنیده شد . دیگر هیچ يك مذاکره رسمی در این خصوص صورت نگرفت . همان يك بار هم اسان الله شاه بطور تذکار و مثال گفت : « مثلاً من مسأله حجاب را آزاد میگذارم » و گفت : « تنها چیزیکه رعایت آنرا مینمایم مسأله تستر شرعی است یعنی اگر دیدم بیشتر از حد و دیکه در شرع انور آمده است ، مثلاً دست ها الی بندشان و روی الی زنج . اگر بیش از این بیستر دیدم مجازات و جلوگیری خواهم نمود » .

تقریباً باین مفاد پادشاه غازی چند جمله راجع به رفع حجاب ایراد فرمودند و خاص آنکه حجاب آزاد است ، هر که منفعت خود را در آن می بیند البته بآن عقید و هر که ضرر آنرا میداند ، آنرا رفع خواهد نمود . و مردمانی که نسبت به سفر اسان الله شاه بجانب آسیا و اروپا روی بعضی مسائل مهم عقده گرفته بودند و شمه ئی از مطالب خود را در جراند خارجی به چاپ سپردند ، همین کلمات اسان الله شاه را در لویه جرگه پغمان استناد گرفته جمعیت هایی را تحریر نمودند که تفصیل تمام آنرا تحت عنوان « اغتشاش » میتوان نوشت و از سر ام این سیاحت نامه و یا سفر نامه که فوآند و نتایج علمی و فنی و تمدنی و تخنیکی آن مدنظر است ، بعید مینماید . اما برای اینکه اکثر نو جوانان از جریان حوادث و قایع سال ۱۳۰۷ شمسی اندک معلومات داشته باشند ، شرحی از نظر خواهیم گذرانید .

چنانکه از عزیمت علیا حضرت سراج الخواتین و الدهه معظمه اسان الله شاه غازی در برج ثور سال ۱۳۰۷ شمسی از کابل به جانب جبل السراج و توصیه به بزرگان

سمت شمالی در صفحات قبل حرف زدیم . از برج حوت سال ۱۳۰۶ شمسی و ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی در سمت جنوبی اسباب شورش بظهور آمد تا آنکه بهمت مردم دفع گردید و اینک شرح آنرا سی پردازم : مصادف به ایاسی که اسان الله شاه در خارج اقامت داشت جوانی بنام کرم خان در سرحد جنوبی افغانستان وارد شد . محافظین سرحدی افغانی چون تجاربی از سال ۱۳۰۳ شمسی داشتند ، او را دستیگر کرده به کابل فرستادند . و او خود در کابل اقرار کرد که : ناسم کرم خان و نام پدرم سردار خان پسر اسیر محمد یعقوب خان و سادرم از سردم را اولپندی بوده است . و گفت (۹) سال از فوت پدرم میگذرد . پدرم در کشمیر اقامت میداشت و جای بود و باش من سری نگر سرکز کشمیر است . عمرم در مرحله (۲۵) و به پنبنتو وارد و تکلم سی توانم و سواد ندارم و گفت : درین اوقات (دلو و حوت سال ۱۳۰۶ شمسی) شخصی در کشمیر دروازه حویلی سرا کو بیدن گرفت ، نو کرم رفت و دید که سرد فقیری است . پول فرستادم نگر رفت و گفت خود شمارا سی طلبم . نزد فقیر رفتم گفت : من میدانم که شما از سدتی خیال رفتن به افغانستان دارید ، و حالا وقت خوب مساعدونز دیک بهار است باید بروید . فقیر گفت : اول در علاقه بنون بروید و در آنجا یک نفر سید صاحب کمال است با او ملاقات کنید و او در حق شما دعای میدهد و به رفتن شما به افغانستان دلالت میکند من از اظهارات همان فقیر از سری نگر به سمت بنون روان شدم و با سید ملاقات کردم . سید گفت : باید از بنون به سیرام شاه و از آنجا به علاقه خوست بروید و دو نفر سید را با من همراه ساخت . به طرف سیرام شاه روان شدم و نسبت سردی هو اچند وقت در همانجا ماندم و برای اینکه کسی مشتبه نگردد ، از گذارش

احوال خود بیان کردم. سردم آنجا و قتی دانستند این نو اسه امیر است و مال با خود دارد، کالا و اسباب سرا سرقت کردند. چون تنگدستی رخ داد، همان دو نفر سیدو هم یکنفر ملازم از من جدا شده فرار کردند. و قتی به خوست رسیدم و شرح حال خود را بیان نمودم سردم بدور من جمع شدند، ازینکه پنج سال قبل کاکا ایم عبدالکریم خان کمر بدعوی امارت بسته به علاقه خوست وارد شده بود، سردم و از خطا و سر اسیمه شده سرا دستگیر کرده بکابل فرستادند». این خبر در همان ایام تشویش زیاد بر سردم تولید کرد و فهمیده شد که واقعه عبدالکریم را اعاده کردن سیخو استند، چون از اثر حمله و زیری ها توانائی خود را از دست داد و هم دو نفر همراه او از بیم سردم فرار کردند باز وی خود نرسید. این تحریر یکات بر ای آن بود که اسان الله شاه در ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی قصد عزیمت بجانب کابل نماید. این حرکت و شهرت ورود نو اسه امیر در سرحد جنوبی یک ولوله و شورش مدنظر بود که اگر اهالی آن سمت فریب سی خوردند و واقعه سال ۱۳۰۳ شمسی اعاده میگردید. بعد ایام لویه جرگه سه نفر عالم از کابل به سمت جنوبی رفته به تحریر یکات اهالی و عساکر آغاز کردند. تا آنکه مردم از خوف و افقت نکرده و عساکر بمقیم خوست آنها را به کابل فرستادند. دو نفر از آنها بر وز (۱۵) میزان در سیاه سنگ کابل اعدام و یکنفر محکوم به حبس گردید. علیا حضرت و الده اسان الله شاه کرم خان را از حبس نجات داده به هندوستان فرستاد و این یکنفر عالم هم با آنکه محکوم به اعدام شده بود، از وی نیز شفاعت نمود و گفت اعدام نشود و اما در ارگ به قید نظر دولت باشد.

بروز (۱۳) عقرب ۱۳۰۷ شمسی و اوقات سمت مشرقی شدت آغاز کرد و از ماه سنبله سال مذکور از طرف سمت شمال و علاقه تگما و شورش نمایان

گردید. در ماه میزبان سال مذکور (۴) نفر سلا از دیو بند وارد تگاو شده اهالی را تحریک به مخالفت دولت امانیه نمودند. تا آنکه کابل بر روز جمعه (۲۲) قوس ۱۳۰۷ شمسی مورد حمله سقو واقع شد.

پیشنهادی که مخالفین در او اسطماه جدی بدولت پیش کردند یکی پس خواسته شدن محصلات افغانی از ترکیه بود که در ماه میزبان برای تحصیل طبابت و قابلگی به ترکیه فرستاده شده بودند و دیگر اینکه: علمای دیو بند به افغانستان وارد شوند. شرط شهادتنامه تدریس بر داشته شود. توزیع تذکره موقوف و بصورت قومی باشد، هر زن برقع چین دار بپوشد. چون خونریزی شدید بهمین نام رخ داده بود امان الله شاه منظور نمود و بر روز (۱۷) جدی سال ۱۳۰۷ شمسی این خبر در جریده امان افغان انتشار یافت (۱). و این مختصری بود که درین صفحات لزوماً اشارت رفت و تمام جریان دوره اغتشاش که چگونگی و به چه ذرایع آغاز و انجام یافت. درخور گنجایش کتاب جداگانه است.

\*\*\*

(۱) ۱۶ نفر متعلمات افغان که در اوائل ماه میزبان ۱۳۰۷ شمسی از کابل به ترکیه فرستاده شدند. در برج عقرب ۱۳۰۸ شمسی واپس خواسته شدند. یکشنبه اول جدی وارد کابل شدند. وقتی که از آنها سؤال شد که برای آموختن کدام علم به ترکیه اعزام شده بودید؟ گفتند: برای آموختن قابلگی و اسراض نسایی و این وقت حکومت لازم دانست که وزارت معارف و وزارت صحتیه بلاعطل دو دختر از قابله های ساهر ترکیه را استخدام نمایند.

## خاطره سفر مسکو

امان الله شاه بر روز (۳) سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی هنگام پذیرفتن اعتمادنامه نماینده مختار اتحاد شوروی سوسیالیستی در افغانستان بهل سن ستارک گفت: «بطور واضح مناسبات ذات البینی سارادر او آنیکه من درسکوبودم مشاهده توانسته بودم چنانکه از طرف حکومت شما بطور خیلی صمیمانه و پر حرارت از من پذیرایی بعمل آمد و خاطره آن نزد من پایدار خواهد بود».

\*\*\*

## اعزام یکصد و شانزده نفر متعلم و متعلمه افغانی به انقره

یکی از نتایج مثبت سفر امان الله شاه غازی اعزام طلاب و طالبات افغانی به کشورهای خارج است، که از جمله صد نفر محصل و (۱۶) نفر محصله بر روز (۸) میزان سال ۱۳۰۷ ش طی مراسم خاص از کابل براه جلال باد و تورخم به ترکیه فرستاده شدند. تا به مصارف آن کشور برادر مسلمان و دوست در رشته های مختلف تحصیل نمایند. اما برای اینکه این موضوع به تصویب و کلاسی ملت نیز برسد، در برج سنبله سال مذکور موافقت و کلاسی ملت در پغمان حاصل گردید. بدین مناسبت محفل و داعیه در پهلوی قصر ستور در حضور پادشاه و ملکه افغانستان و به اشتراک یک هزار نفر بعمل آمد. که ساعین جریان آن مراسم را گذارش میدهم:

روز جمعه (۶) میزان، امان الله شاه غازی، نظام الدین خان رئیس شرکت، حفظ میوه و قندسازی را که این وقت نایب رئیس اعلی کلپ امانیه بود، هدایت دادند که بهمراه وزیر معارف و وزیر دربار در پیش روی قصر ستور،

محفل و داعیه به افتخار طلاب و طالبات ترتیب بدهند و بر وی سیزها، مجلدات معاهدات و قراردادها نیز موجود و مرتب باشد. تا کسانی که در خصوص گذارش این سفر و تصامیم دولت و حکومت معلومات خواسته باشند فی المجلس معلومات داده شود و هم مدعوین از سرامهای دولت و کارهای که در این سال انجام یافته و مورد بحث و مطالعه و موافقه قرار گرفته است، بی خبر نمانند (۱).

روزبرگذاری محفل بز رگ یکشنبه (۸) سیزان ۱۳۰۷ ش تعیین گردید و سایه بان بز رگ در چمن طرف جنوب قصر ستور بر افراشته شد. در صدر مجلس: روی تخت بز رگ، چوکی بلند (محل خطابه) برای پادشاه غازی مرتب شده بود و مقابل پادشاه، هیأت و زرا و کوردیپلوماتیک مقیم کابل و بعد از آن ماسورین عالی رتبه ادارات دولتی موقع داشتند. بطرف راست مجلس خانمهای افغانی بالباسها و آستینهای دراز بار و پوش که صرف چشمان آنها دیده میشد. نشسته بودند.

---

(۱) این هدایات برای آن بود که در آن ایام، بعضی کسان تحت تاثیر پر و پاگند جراثید خارجی رفته در مورد سفر اسان الله شاه غازی در اروپا و ترکیه سخنانی در اخفاسی گفتند و دولت اسانیه که سیاست خیلی روشن داشت و سیخو است هر اسری را بصورت سوئی و مستند در مرحله قبول عامه مردم برساند و این ترتیبات برای آن بود که اگر کسی اندک اشتباهی داشته باشد از روی اسناد خود را قانع بسازد. (عزیز الدین و کیلی پوپلزائی)

نمایندگان جراید نیز در جاهای معین اخذ موقع کرده بودند .  
ساعت (۹) و (۲۰) دقیقه - اسان الله شاه غازی در محفل حاضر گردیدند .  
بعد از قبول سلام بر محل خطابه رفته این کلمات را بیان نمودند : /  
« آرزو دارم که به صحت باشید، الحمد لله که شمار اعافیت سی بینم . سیخواهم  
محصلین و محصلات سا که به ترکیه میروند اول با او شان و داع کنیم . پس  
حاضر شد: شروع به صحبت نمائیم.»

اسان الله شاه غازی، بر وی هر فرد محصلین و محصلات دست کشیده بهر نفر  
شان بطور علیحده اظهار شفقت پدرانه و سر بیانہ ابراز داشته با هر کدام  
جدا جدا و داع نمودند . ملکه ثریا نیز روی هر یک آنها را بوسیده و با هر  
نفر شان (با اسان خدا) سیگفت . بعد از طی مراسم، پادشاه و ملکه و عموم  
حاضرین و افسرین بجای خود آمدند .

محصلین و محصلات بجهت احترام و مراسم و داع ، از پیش روی سایه  
بان عبور نمودند . و حاضرین بیباستاده با کف زدن های متوالی بدرقه  
سی نمودند .

دراخیر قطار محمد اسمعیل خان قونسل (سابق مدیر مکتب حکام)  
که مبصر محصلین و محصلات اعزسی ترکیه مقرر شده بود نیز از حضور پادشاه غازی  
مستخص شد .

در این موقع که عموم حاضرین منتظر معلومات بیشتر بودند، اسان الله شاه گفتند که :  
« یکصد نفر محصل است که اینها اسسال دوره ابتدائی را طی کرده شهادت نامه  
دوره ابتدائی را حاصل کرده اند و شان نزده نفر محصله است که اینها  
در سال روان رشدیہ دوم مستورات و وطن خود را طی کرده اند



و گفتند : وقتی که سن به ترکیه رسیدم حکومت دوست و برادر ما ترکیه این طلبای ما را بخرج خود حکومت ترکیه قبول فرمود که در مکاتب مختلف آن مملکت درس بخوانند البته بعد از طی مراحل رشدی و اعدادی به تحصیل فنون حرب مشغول میشوند، هکذا محصلات عزیز ما چند نفر داکترس و قابله و چند نفرشان در دارالمعلمات ترکیه داخل شده برای وطن خود داکترس ها و قابله ها و معلمات ماهر و فاضلی خواهند آمد .

قسمت های اول خواهرهای وطن خود را از بلای سبر م درد های مخصوصه و ولادت های سهلک نجات خواهند داد . ما باید دعا کنیم خداوند متعال اولاً ما را اکامیاب نماید تا سو فغانه بوطن عزیز خود افغان - نستان مراجعت نمایند . و از حکومت ترکیه هم باید تشکر کنیم ( ۱ )

بعد از طی مراسم وداع بوقت قبل از ظهر یکشنبه ( ۸ ) سیزدهم ۱۳۰۷ ش یکصد نفر محصل و شانزده نفر محصله در تحت اداره محمد اسمعیل خان قونسل از شهر کابل به راه جلال آباد و تورخم ، عازم ترکیه شدند و برای اعزاز و افتخار طلاب و طالبات و هم اینکه چون در طول راه مشرقی امنیت آنقدر وجود نداشت و بعضی دسته های نااعا قبت اندیش به تحریک اجنبی مانع اعزام طلاب سیگر دیدند یک تعداد عساکر به مو اظبت پسران و دختران از کابل تا تورخم بصورت بدرقه و محافظه ماسور شدند .

---

( ۱ ) امان الله شاه غازی پس از اتمام این کلمات ، صورت مجمل و مختصر

سفرنامه خود را قرائت نمود . و نقشه خط سیر خود را که در عقب سر به یک تخته آویخته بود به بینندگان نشان میداد .

سفیر آنوقت افغانستان در انقره غلام جیلانی خان ( برادر غلا نبی خان ) بود و از طرف سلطه ثریا هدایت داده شده بود که خانم غلام جیلانی خان سفیر از دستعلما افغانستان در انقره سرپرستی و مسوالت نظمت نماید و از پیشرفت های علمی آنها و ارسائی نموده بکابل خبر بدهد .

در وقت اعزام عمر این دختران بیش از دو از ده سال نبود . با آنهم طبق هدایت سلطه ثریا بالاپوشها و کلاه و روسهای که محض دو چشم آنها معلوم میشد سلبس بودند . و چنانچه عکسی که سو جو دمانده شاهد این حقیقت است اسان الله شاه گفت : هر وقت چون خبر میرسد که از باعث نبودن قابله ها و دکترسها در وطن ما ده ها زن در اوقات ولادت اطفال از بین می روند و وقتی که من به ترکیه رسیدم از حکومت آنجا خواهش نمودم معلما بکابل بفرستند تا مکتب داکتری زنانه و مکتب قابله گی را تدریس نمایند، کمال پاشا و عصمت پاشا گفتند که : « او لتریك تعداد معلما که سنین عمر شان از ( ۱۲ ) بیشتر نباشد به ترکیه بفرستند تا در اینجا و باسصارف این دولت تعلیم و تربیت شوند . و این یک اقدام زودثمر بحال افغانستان است . و من مشورت برادران و دوستانه آنها را به خوشی پذیرفتم و دو ماه پیش به وزارت معارف هدایت دادم . چه تا وقتی که عمارت و سامان و وسائل تدریسی آماده گردد و معلما ما هر استحضار یابند وقت زیادی گذرد و اسادر کابل مکتب طبابت زنانه و مکتب قابله گی عنقریب تأسیس خواهیم نمود و این یک اقدام عاجل است که در حال مفید دانسته شانزده نفر محصله را به ترکیه فرستادم . »

\*\*\*

وقتی این جمعیت اطفال از سرحد افغانی بروز (۸) میزان ۱۳۰۷ شمسی عبور نمودند. یک ماه بعد آتش اعتشاش از دره سنگو خیل افر و ختن گرفت. گفته میشود که پادشاه این دخترهای مسلمان را بکافر هاسیدهد و پسران کافر شده بوطن سی آیند و خبر این شرارت بروز (۱۴) عقرب رسماً نشر شد. و گذارشهای لویه جرگه ماه سنبله در پغمان و دستگیر شدن سه نفر در سمت جنوبی همه بهانه گرفته شد و چهار نفری که بنام تعلیم یافته گان دیوبند و اردعلاقه تگاوشده بودند، عین همین حرفها را سی گفتند و مردم رابه شوری آوردند. اسان الله شاه غازی احمد علی خان لودین را از آلمان بکابل خواست و به صفت رئیس تنظیمیه بطرف ولایت پروان و علاقۀ تگا و فرستاد تا ازین پرو و پاگند های خانمانسوز جلو گیری کند. زیرا که او قبلاً حکمران آن سمت بود و بنام آخوندزاده حمید الله تگاوی فرمان نشست که به همراه احمد علی خان لودین همکاری نمایند و سرانجام تمام این حوادث را تاریخ مکمل دوره اسانیه تنظیم خواهد نمود و ضبط این جریانات از پیرایه این کتاب سیاحت نامه که موضوعات علمی - فنی - تخنیککی - تمدنی و سیاسی را دربر دارد، عدول سی نماید و این تعصب دیروقت باقی ماند و خلص آنکه یک تعداد آن بچه ها در سال ۱۳۱۶ شمسی و تعداد دیگر در سال ۱۳۱۸ شمسی پس از فراغ تحصیل بکابل آمده شامل کار شدند.

از جمله همان (۱۶) نفر محصولات افغانی یکی گوهر خانم است که از سال ۱۳۱۸ شمسی معلمه نسوان و در سال های اخیر سر معلمه مکتب مسلکی مؤسسه دبیر سنو تو لنده مقر ر و بتاریخ (۳۰) ثور سال ۱۳۴۸ شمسی در اثر عارضه قلبی در ابن سیناروغتون کابل وفات یافت. در ماه قوس سال ۱۳۰۸ شمسی

عده‌ی محدودی از آن دختران بکابل خواسته شدند اما اکثر بدروس خود دوام داده کاسیابانه بوطن برگشتند .

\*\*\*

## تغییر و تبدیل سفرای افغانی

امان‌الله شاه‌غازی پس از بازگشت سفرار و پا، نظر بملاحظات خودش مناسب دیدند که در تغییر و تبدیل بعضی از سفرای افغانی اقدام و رزند. تاریخ صدور این امر پنجشنبه (۱۹) سیزده سال ۱۳۰۷ شمسی و نتیجه ازینقرار است: سید محمد قاسم خان، سابق جنرال قو نسل افغانی در دهلی سفیر مختار افغانی در و ما پایتخت ایتالیا .

محمد اسین خان (۱) سابق مدیر شرف و قلم مخصوص وزارت امور خارجه - سفیر مختار افغانی در برلین پایتخت کشور آلمان .  
حبیب‌الله خان طرزی مدیر شعبه هندو ارو پادرو زارت امور خارجه به سفارت مختاری افغانی در پاریس تعیین گردید .

## مقری‌ها

حبیب‌الله خان سعین و زارت حربیه از همراهان سفر امان‌الله شاه‌غازی ، به

---

(۱) در سال ۱۳۰۶ شمسی از همراهان سفر امان‌الله شاه‌غازی - در سال ۱۳۰۱ ششمی کاتب وزارت مختاری افغانی در برلین و پس از سفر امان‌الله از ارو پا ۱۳۰۷ شمسی سفیر مختار افغانی در برلین و در سال ۱۳۰۹ شمسی در کابل وفات یافت . مذکور خواهد بود اده و داماد محمدولی خان و از مردم در و از بود .

بتاریخ چهارشنبه (۱۸) میزبان ۱۳۰۷ شمسی و قتابه نایب الحکومتی بلخ  
بعوض عبدالکریم خان علومی مقرر شد .

\*\*\*

علی محمد خان بدخشی و زیرمختار افغانستان در و ماپایتخت ایتالیا بکابل  
خواسته شد و روز جمعه (۲۹) سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی بکابل رسید . و روز  
چهارشنبه (۸) عقرب سال مذکور و زیرتجارت مقرر گردید .

\*\*\*

میر محمدحسین خان سابق و زیرمختار افغانستان در تهران روز چهارشنبه  
(۸) عقرب سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس محکمه تمیز ماسورین مقرر گردید .

\*\*\*

سردار شیر احمد خان سابق و زیرمختار افغانستان در ایتالیا که به همراه  
مجدولی خان بتاریخ پنجشنبه (۱۱) جوزا - ۱۳۰۱ شمسی وارد کابل و رئیس  
شورای دولت مقرر و در سال ۱۳۰۳ شمسی وکیل وزارت امور خارجه  
و در سال ۱۳۰۶ شمسی قونسل افغانی در کراچی و همدران سال از رجال  
همسفر امان الله شاه و در ماه سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس شورای ملی تعیین  
گردید .

بتاریخ چهارشنبه (۸) عقرب سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس تفتیش عمومی مقرر  
و در برج جدی سال مذکور بریاست الوزراء تعیین گردید .

\*\*\*

عبدالهادی خان سابق و زیرتجارت در نیمه ماه جدی سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس  
مجلس اعیان مقرر گردید .

غلام نبی خان چرخى تامه جدى سال ۱۳۰۸ شمسى سفیر افغانستان در مسكو بود (۱) .

## معاهدات و موافقت نامه ها

امان الله شاه غازى در او ان مسافرت هشت ماهه خود در كشورهای آسیایى و ارو پائی بیک سلسله معاهدات و موافقات مفید نائل گردیدند که اینک شرح مختصرى از ان را از نظر مى گذرانیم :

- ۱- معاهده مودت بادولت مصر که تقرر نمایندگان طرفین در خاک های جانبین (کابل - قاهره) قبول شده است.
- ۲- معاهده مودت باحکومت پولند و تصدیق معاهده یی که از طرفین نسخه های تصدیق شده آن تعاطی گردیده است .
- ۳- معاهده مودت بادولت جاپان.

---

(۱) در وقت ورود امان الله شاه در مسكو میر زامحمد خان وزیر مختار افغانى در مسكو بود و در بهار سال ۱۳۰۷ شمسى غلام نبی خان مقرر شد . و در ماه حوت سال ۱۳۰۸ شمسى مجدداً یز خان بجای او مقرر شد .

احمد اعلی خان لودین از سال ۱۳۰۵ شمسى تا سنبله سال ۱۳۰۷ ش وزیر مختار افغانى مقیم برلین بود و در همان وقت بکابل احضار یافت و رئیس بلدیة کابل مقرر گردید و از تاریخ اول میزان رئیس تنظیمیة سمت شمالی کابل و بدان سمت فرستاده شد . مذکور تاریخ روز (۸) ماه جدى مصر و فاسور آن سمت بود . غلام نبی خان چرخى قبلاً نیز سفیر مختار افغانى در مسكو بود و تاریخ ورود او در مسكو روز جمعه (۴) حوت سال ۱۳۰۱ شمسى است و در بهار سال ۱۳۰۳ شمسى معین وزارت اسور خارجه مقرر گردید .

۴ - معاهده سودت و وحدت سماعی سیاسی بادولت جمهوری ترکیه.  
۵ - پر و توکول ستم معاهدات سابقه بادولت ایران . باساس معاهده  
بادولت ترکیه.

۶ - موافقه استر دادمجر بین حقوقی بادولت ایران .

۷ - امضاً معاهده سودت بادولت لیبریا.

۸ - وزارت مختاری های افغانستان در ترکیه و ایران و مقابلاً از

دول مذکور در افغانستان به سفارت های کبر ا ارتقایافتند .

۹ - موافقت بادولت فرانسه در خصوص طلاب افغانی و قبول آنها در

دارالفنون های فرانسه بداشتن شهادتنامه های مکتب اسانیه .

۱۰ - همچنان موافقت باحکومت المان در خصوص قبول طلاب

بدا را لفنون های آلمان بر حسب شهادتنامه های مکتب اسانی .

۱۱ - موافقت بادولت بلژیک و سویس و عین موافقه هازیر بحث

آمد و موافقت حاصل و مقاولات مذکور امضاً گردید .

۱۲ - امضاً قرار داد پست و تلگراف بین المملی باحکومت سویس .

۱۳ - امضاً قرار داد فروش لاجورد ، در آلمان .

۱۴ - امضاء قرار داد ابتدائی برای تأسیس خط های ( شمندو فر )

کمپانی های فرانسیسی و آلمانی .

۱۵ - ضمیمه عهدنامه سودت بادولت ایران .

۱۶ - قرار داد تلگرام بین المملی .

۱۷ - قرار داد پسته بین المملی .

۱۸ - قرار داد کشیدن ریل ، در فرانسه .

- ۱۹ - قرارداد کشیدن ریل ، در آلمان .
- ۲۰ - قرارداد کشف معادن و تأسیس کارخانه آهن ریزی . (ذوب آهن)
- ۲۱ - قرارداد در باب استخراج تیل .
- ۲۲ - ترانزیت آزاد پولند .
- ۲۳ - حاصل کردن حقوق کامله الوداد تجار تی از آلمان .
- ۲۴ - قرارداد فرهنگی باد و لت فرانسه .
- ۲۵ - قرارداد فرهنگی باد و لت آلمان .

### مقاولات امان الله شاه در خصوص خرید ماشین ها

امان الله شاه غازی در مدت سفرهای خود به اروپا - در قدم اول متوجه خرید و تو رید طیارات و ماشین هایی شدند که افغانستان سخت بآن نیاز مند بود .

حین اقامت خود در جرمنی قریب شش میلیون مارک معادل تقریباً سه لک پوند بصورت اعتبار قیمت گرفت تا از هر یک فابریک جرمنی ماشین و سامان تادرجهئی که معاهده و ارسا و به آلمان ها اجازه میدهد خریداری کند و همچنان جوینده آن بود که برای خریداری فابریک ها مدارک پولی از خود افغانستان تا اندازهئی کذ فشار بر اقتصاد یات کشور وارد نکند پیدا کند .

در خصوص ماشین و سامان و لوازم طبع فکر دقیق داشت . مثلاً : در آغاز سال ۱۳۰۵ ش ( مارچ ۱۹۲۶ م ) تأسیس یک مطبعه بزرگ و خیلی مجهز را در کابل مدنظر گرفت . و در سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش در



خصوص خریداری ماشین های جدید با فریکه های مشهور هوهانن - کلمش -  
 بریم فول - گراو ز - هوگن فورست - و کمپنی های مارک ماستر سنفو رد -  
 فولدتور - ای - وری - کن زنگین - فرمود که حرف زده شود .  
 خریداری کمره روفرود کسیون دیاپوزه تیف - از فابریکه هوهانن  
 و ماشین کلاینوت آفسیت از فابریکه پلانیتا باسامان و لوازم آن برای  
 طبع نوت و چک بک فرمایش داده شد . ماشین آفسیت کلاینوت در سال  
 ۱۳۰۷ ش بکابل رسید . و صندوق های آن در جوار عمارت مطبعه  
 صکوک واقع باغ ارگ بانتظار ورود بسته کار آن از آلمان گذاشته شد  
 چون از دهه اول ماه عقرب سال ۱۳۰۷ ش شور شرخ داد . ماشین های  
 جدید در طول راه حریق و درهم شکسته شده و اغلب در خارج ماند .  
 در سالهای ۱۳۰۹ و ۱۳۱۱ ش از سو ادقرار دادها و مقاولات آلمان الله شاه که  
 در سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ در اروپا بعمل آمده بود تا حد زیاد استفاده بعمل آمد .  
 و چنانکه حکم تو رید دستگاه های فرمایش شده عهد آمانیه در سال  
 ۱۳۱۱ ش از طرف حکومت به مطبعه عمومی کابل صادر گردید . ماشین های  
 جدید توسط بسته کاران آلمانی بنام های : ماستر کنش ماستر گورور -  
 لودویک روف - ماستر لخنن - تا سال ۱۳۱۳ ش بجای های معین نصب گردید .  
 دونفر متخصص خیلی ماهر طباعتی بنام های : او توموزر آلمانی و رو  
 در آلمانی که در سال ۱۳۱۱ ش وارد کابل شده بودند . در تربیت و  
 راهنمایی شاگردان افغانی در رشته های مختلف صنایع جدید طباعتی و فوتو  
 گرافی خدمت کردند و در سال ۱۳۱۵ ش مرخص شدند . نمایر آلمانی  
 معلم فن لیتوگرافی در سال ۱۳۱۵ ش وارد کابل و در ۱۳۱۹ ش مرخص

## قسمتی از یادداشت‌های کمیسار ملی امور خارجه اتحاد شوروی

کمیسار ملی امور خارجه اتحاد شوروی نوشته است: «امان‌الله شاه در مسکو گفت: «خاطره‌هایی را که از بن جابا خود دارد فراموش نخواهد کرد و گفت: «این پذیرائی دوستانه و روابط دوستانه بی‌راکه اینجا برقرار نموده هیچوقت فراموش نخواهد کرد» و گفت: «من دیپلمات نیستم بلکه سر باز استم و صراحتاً صحبت می‌کنم خواهش می‌کنم به گفته‌های من باور نکنند. در هیچ یک از ممالک اینگونه ابراز احساسات صمیمانه و بلاواسطه مردم را ندیده‌ام». کمیسار ملی امور خارجه شوروی نوشته است. امان‌الله شاه از من خواهش کرد تدابیری اتخاذ بدارم تا افکار عامه را نسبت به قرار داد افغانستان و پولند (۱) از تشویش برهانم. این قرارداد عادی است افغانستان با بسیاری از کشورهای اروپایی با تمام ممالک اسکاندیناوی لاتوی و سویس قرار داد بسته است و می‌بندد. پولند یکی از جمله همین کشورهای متعدد جهان است که حال هم‌راه آنها قرار داد به امضاء رسیده است

---

(۱) قرارداد دوستی افغانستان و پولند در شهر انقره در تاریخ (۳۰) ماه نوامبر سال ۱۹۲۷ میلادی به امضاء رسیده و براساس آن مناسبات دیپلماتی در هر دو کشور برقرار گردید. بعلاوه این قرارداد انعقاد یک قرارداد تجاری نیز در آینده منظور شده است در آن هنگام پولند یک کشور سرمایه‌داری بود و انقلاب سوسیالیستی در آن کشور به پیروزی رسیده بود.

(فویش سائیتونیک) آرشیف اتحاد شوروی - ترجمه از متن روسی

افغانستان آرزو سندا است مانند کلید دول دیگر با تمام حکومت های جهان روابط رسمی داشته باشد، هیچ چیز دیگری در پشت پرده قرار داد با پولند نهفته نیست اما راجع به مناسبات بین افغانستان و انگلستان اسان الله شاه اظهار نمود که :

وی از رول بر تانیه و آنچه که مربوط باین است بخوبی خبر دارد ایکن آنها با هم همسایه اند و حسب ضرورت افغانستان ناگزیر است با بر تانیه دارای مناسبات باشد. اسان الله شاه از حکومت ما خواهش میکند نگران نباشد چون افغانستان خط مشی سیاسی خود را تعقیب مینماید و ازین خط مشی انحراف نخواهد کرد .

اسان الله شاه گفت که : « انگلستان در مذاکرات با من عموماً جرئت نمی- کرد دند نسبت به اتحاد شوروی بدگویی کنند و در سواری که چیزهایی با من می گفتند صحبت را قطع میکردم » .

اسان الله شاه گفت که : « در افغانستان صنایع دولتی را تقویت میدهم » و گفت که : « کمال پاشا در ترکیه نیز همین روش را در پیش گرفته است » کمیساری ملی اسو ر خا رجئه شو روی نوشته است : اسان الله شاه در سالک دیگر همیشه کارهایی به نفع مردم افغانستان انجام میداد که یا ماشین آلات خریداری میکرد و یا اسلحه و یا اینکه در باره اعزام متعلمین افغانی یا دعوت انجنیرها به افغانستان موافقت حاصل می نمود و اگر درین دوست ترین مملکت او هنگام اقامت خویش بر ای کشور خود به موافقه نایل نشود باعث تأسف بزرگ او خواهد شد. اسان الله شاه امیدوار است که همین حالا «ساعتی ۱۳۰۷ ش ) حالا ( دربارۀ یک موضوع جدی به موافقه

برسد ، و امان الله شاه با این منظور غلام صدیق خان کفیل وزارت امور خارجه را با خود آورده و عبدالهادی خان و زیر تجارت را حاضر نموده است تا اینکه همین حالا (ماه ثور ۱۳۰۷ شمسی) راجع به امور سبرم و ضروری سدا- کوه آغاز شود و او به دو مسأله سبرم و ضروری مخصوصاً اشاره نمود یعنی احداث راه شوسه و قرار داد تجارتی. برای افغانستان بسیار ضرورت دارد کمیسار سلی امور خارجه شوروی نوشته است . من گفتم که : پولندی ها قصد دارند پنبه کاری را در افغانستان بدست خود بگیرند .

امان الله شاه گفت که : « به مساله زرع پنبه در افغانستان بسیار علاقمند است اما هیچگاه با تصمیمی موافقت نخواهد کرد که به سعناى سیادت خارجیان در کدام امور مملکت باشد » در باره تحقیقات درباره مناطق نفت خیز امان- الله شاه می خواهد اول صنایع نفت با کورابه بیند و فقط بعد از آن او در باره این موضوع فکر خواهد کرد . کمیسار سلی امور خارجه شوروی نوشته است : در اخیر صحبت من یادآوری نمودم که سخبرجریده (فوسوی) لندن اطلاع میدهد گویا امان الله شاه و قتیکه در لندن بود سو افقت نامه بی با مضار سائید که حسب این موافقت نامه اردوی افغانستان در تحت اداره افسران انگلیسی واقع شده است .

که حسب این موافقت نامه اردوی افغانستان در تحت اداره افسران انگلیسی واقع شده است .

امان الله شاه در مقابل خیلی باو از بلند خندیده و خواهش جدی نمود که ما باین اراجیف باور نکنیم . او هیچ موافقت نامه هائی در لندن امضا نه نموده و هیچگاه در نظر ندارد که افسران انگلیسی را استخدام کند و این اطلاعات از آن حیث مفید میباشند نشان میدهد که دشمنان افغانستان در

حقیقت چه آرزوی داری دارند. بهمین وسیله نشان میدهند که افغانستان از چه باید اجتناب نماید. باین سبب ازین جرأید متشکر است چون از نشرات آنها اطلاع می یابد که از کدام چیز باید اجتناب کند. امان الله شاه در وقت وداع بمن گفت: به او اعتماد داشته به تبلیغات دشمنان و قعی نگذاریم و نگرانی بخود راه ندهیم.

\*\*\*

## میدان هوایی کابل

اولین میدان هوایی کابل متصل باغ ارگ در ساحه مشهور به بلند آب از سال ۱۲۹۸ ش مدنظر گرفته شد و توسط قوای دولتی و سلی افغانستان اسورتسطیح و هموار کاری آن تا سال ۱۳۰۱ ش انجام یافت. و طیارات خریداری شده عهد امانیه وارد همین میدان شده اند.

و منظره بی از ورود طیارات روسی و هیئات هوانو رادان روسی در ماه میزان سال ۱۳۰۹ ش در او لین میدان هوایی کابل (یعنی ساحه کاورته وزیر اکبر خان حالیه) دیده میشود. این میدان هوایی تا سال ۱۳۳۵ ش سجل پر و از طیارات بود. وبعد از تکمیل میدان جدید خواجه روش تحت نقشه تعمیرات گرفته شد.

در ماه میزان سال ۱۳۰۹ ش کمیساریت سلی امور خارجه اتحاد جماهیر شوروی عنوانی وزیر امور خارجه افغانستان گفت:

«نمایندگان قوای هوایی اتحاد شوروی که در سملکت شما چندین سال ایفای

وظیفه و خدمت نموده از آن بخوبی یاد آوری بعمل خواهند آورد»  
وزیر امور خارجه افغانستان بهمان تاریخ گفت:

«حکومت افغانستان نسبت به اجرا آت هوا نوردان اتحاد شوروی که در خدمت مملکت من و ظایف ذیقیمت و شریفانه را انجام داده اند خاطرات نیک و غیر فراموش شدنی را در نزد خویش حفظ خواهند نمود». و این اشارات مربوط به همان خدمات هوانوردی شوروی در عهد امانیه است که در سال ۱۳۰۷ ش تقویت بیشتر یافته است.

\* \* \*

## وصول فرمان امان الله شاه بجواب پیام سلام

### استاد قاسم آوازخوان شهیر کشور

در زمستان سال ۱۳۰۶ ش هر فرد وطنخواه که خبرهای پذیرایی فوق العاده را نسبت به شرف ورود امان الله شاه غازی در کشورهای خارج می شنید بر خود می بالید از جمله آن رجال حق شناس و فداکار ملی، یک تن استاد قاسم خواننده مشهور است که نامه عرض سلام از کابل به اروپا فرستاد. این پیام وقتی که امان الله شاه در ریل بین وارسا و مسکو بود، توسط محمد یعقوب خان وزیر دربار بحضور پادشاه غازی تقدیم گردید. امان الله شاه از روی نهایت لطف و نوازش بیک خدمتگار صادق و وطن فرمائی بامضای خود باین عبارت بجواب سلام استاد قاسم بکابل ارسال فرمود:

«از ریل بین وارسا و مسکو»

۳ سی ۱۹۲۸

قاسم جان! وزیر دربار سلام ترا بمن رسانید، برایش گفتم که از طرف من برایت سلام تحریر کند باز هم چون وقت یافتم این است که خودم برایت تحریر میکنم - الحمد لله صحت دارم و در سفر خود روان هستم

یاد دوستان خصوصاً او از های لطیف تو در روزهای آزادی که بخیالم  
سیر سد دلیم را سخت فشارها سیدهد و تسکین خود را به ریکارد های کرفیفون  
تو که با خود داریم کرده بادیده اشکر یز یاد وطن میکنم .  
از خدواند کریم التجدارم وطن و تمامد و ستان سر ادر حفظ خود  
: دارد « اما الله »

\* \* \* \*

۳ می ۱۹۲۸ مطابق پنجشنبه ۱۳ ثور سال ۱۳۰۷ شمسی است .  
مضمون فرمان تمام او صاف و طند و سستی هنر دوستی - سردم دوستی  
آزادی دوستی اسان الله شاه غازی وهم تمام او صاف استاد قاسم خواننده را  
ثابت میدارد . پادشاه غازی همینکه ریکارد های استاد قاسم را با خود  
برده در ایام سفر استماع میفرمود ، هرگونه علاقیت آن قهرمان ملی افغان -  
نستان را با سو ر کشور خودش ابراز میدارد و از جمله اینکه : به قاسم گفته  
بود . چینی که او از خود را به ریکارد ثبت مینماید را خیر بگویند  
« قاسم افغان » تا شناخته شود که این آواز خوان افغان است . و ابیات  
حماسی و ترانه های ملی را بخوانید و این بیت از نتایج همان توصیه است :  
گردانی عزت افغانیم چون بمیدان آمدی میدانیم  
با ید گفت : آهنگ های حماسی و عسکری که استاد قاسم در ایام  
اعیاد مذهبی و اعیاد ملی آزادی و جشن های دهقانی و نوروز و دعوت  
های ادبی و عسکری میخواند اسان الله شاه خیلی محفوظ میگشت و باهل  
در بار میگفت خواندن اشعار سر بوط بوقت و پیدا کردن ابیات متعلق به  
بوضوح مشخص هم یک علم و حکمت خاص است و حافظه قوی چون

قاسم بیخو اهد که در سواقع حساس و با این سهارت تر نم بسمع شنوندگان برساند. توجه خاص اسان الله شاه در حق آن خو اننده تنها از نگاه ساز و طرب نبود بلکه مهمتر این بود که او مطابق روحیه ملی عهد اسانی یک طبع سملو از اشعار فلسفی و ابیات هیجان انگیز ملی افغانی داشت و شان افغانیت را همیشه رعایت میتوانست و همه نزاکت های ادبی را رعایت مینمود. عکسی را که اسان الله شاه بروز (۳) جدی سال ۱۳۰۶ ش از پورت سعید بکابل فرستاده است همان عکس در تون ورق فرمان دیده میشود. تزئینات اطراف ورق فرمان در کابل در سال ۱۳۰۷ شمسی از طرف غلام محمد خان پروفیسر بعمل آمده است. عبارت حاشیه‌یی که به نظر میرسد اثر قلم عزیزالدین و کیمی پوئلزائی است که در ماه قوس سال ۱۳۴۳ شمسی نوشته شده و مطلب از اینقرار است که عبارت برنگ آبی تیپ شده و در سرور (۳۶) سال رنگ آن تغییر یافته و بدشو ارخو انده میشد و بر ای اینکه چون گردد عین آن حروف را که به قدر سر مو از اصل فرق نکرد بقلم خود تسوید و ترمیم نمودم اصل فرمان در همان تاریخ از طرف آصف جان دومین پسر استاد قاسم به سلا حظه من رسید و این ترمیم را مناسب دانستم.

## اعطاء نشان

در سال ۱۳۰۷ شمسی، از طرف دولت افغانستان برای دا کتر حیدر عصمت بیگ ترک نشان ستور درجه دوم اعطاء گردید. در همان ایام برای دا کتر بخرانوف روسی که مدت دو سال در شفاخانه مرکزی کابل بطور فخری خدمت کرده بود، نشان سطلا اعطاء گردید.



## تا سیس کلوپ تفریح

در اوائل ماه حمل سال ۱۳۰۷ شمسی در کابل کلوپ تفریح تأسیس یافت و هدف آن ترویج ورزش بدنی و تبلیغ فوائد سپورت عصری در افغانستان و مسابقات کرکت و غیره بود.

## شمولیت افغانستان در پسته بین المللی

امان الله شاه غازی در ایام سفرشان در اروپا افغانستان را شامل پسته بین المللی نمود. و بتاريخ یکشنبه (۱۲) حمل سال ۱۳۰۷ شمسی (اول اپریل ۱۹۲۸) موافقه شرکت پست افغانستان را در اتحاد بین المللی پست اروپا تصویب کرد.

از آن تاریخ به بعد افغانستان داخل پسته بین المللی گردیده در تمام ممالک عالم اعتبار بین المللی حاصل کرد، در کابل طبع تکت های پسته آغاز گردید و تا سال ۱۳۱۱ شمسی مروج ماند و بعد از آن تجدید گردید. و تاریخ شمولیت افغانستان در پسته بین المللی همان یکشنبه (۱۲) حمل ۱۳۰۷ شمسی است. پرتو کول منضمه به عهدنامه و دادیه تأمینیه (۶ قوس ۱۳۰۶ ش) ما بین دو لتین افغانستان و ایران در (۷) صحیفه در سال ۱۳۰۷ شمسی در کابل بطبع رسیده است.

\*\*

کارخانه کاغذسازی در (۶) صحیفه در سال ۱۳۰۷ شمسی در کابل بطبع رسیده است

\*\*

معاهده و دادیه و تأمینیه ما بین افغانستان و ترکیه در (۵) صحیفه در سال ۱۳۰۷ شمسی در کابل بطبع رسیده است.

## تحصیل زبان روسی

در وقتی که افغانستان ، استقلال تاریخی خود را استرداد نمود . به ماسورین نظارت خارجه توصیه گردید که زبان های خارجی بیاموزند و برای تحصیل زبان روسی بعداً در نظارت امور خارجه (ثم وزارت امور خارجه) مدرسه زبان روسی دایر گردید . و از جمله ماسورین افغانی که در روسیه شوی-رو زبان روسی آموخته بودند، در ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی مورد انعام و اقع شدند. سید عبدالله خان که در سال ۱۳۰۷ شمسی در دارالتحریر شاهی مترجم زبان روسی بود مبلغ ده هزار افغانی و برای عزیز الرحمن فتحی مدیر شعبه روس و ترکستان در وزارت امور خارجه مبلغ پنج هزار افغانی انعام داده شد اولین معلم زبان روسی در کابل موسیو براوین بود که تا برج جدی سال ۱۲۹۹ شمسی این وظیفه را دوام میداد .

ماسوریت های امور خارجه در ولایات افغانستان از ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی به مدیریت های امور خارجه ارتقاء یافت و تاکید گردید که هر یک مدیر باید یک و یا دو زبان خارجی را بداند . مدیر و اعضای شعبه روس و ترکستان در وزارت امور خارجه باید زبان روسی بدانند .

## خواهش و کیل التجار فرانسه از وزارت تجارت افغانستان

در اوایل ماه ثور سال ۱۳۰۷ شمسی و کیل التجار فرانسه بذریعۀ تلگرام از وزارت تجارت افغانستان خواهش نمود که : میخواستیم محصولات فرانسه را به افغانستان بفرستیم . و محصولات افغانستان را به فرانسه وارد نمایم . بنابراین خواهش میکنم که نام های شرکت ها و تاجرهای متمول خود را بمن معرفی نمایید .  
آدرس من : بانک ملی شهر نیویارک - خیابان هرسمن - نمبر (۴۱) پاریس .

## ورود به کابل

نماینده فوق العاده مصر که برای تعاطی معاهده از طرف حکومت مصر  
بکابل اعزام شده بود، بتاريخ پنجشنبه (۱۴) قوس سال ۱۳۰۷ شمسی بذریعۀ  
طیاره از جانب هرات بکابل ورود نمود، در قصر چهل ستون برای او  
محل اقامت تعیین گردید (۱).

\*\*\*

## طلاب افغانی در اروپا

اولین دسته طلاب افغانی در سال ۱۲۹۸ شمسی از کابل به اروپا اعزام  
گردیدند. و بعد از آن در سالهای ۱۲۹۹ و ۱۳۰۰ شمسی فرستاده شدند.  
سردار عبد الرسول خان «برادر سردار عبدا لعزیز خان» در برلین  
سرپرستی نفر معلم افغانی بود.

---

(۱) بتاريخ ۲۳ میزان ۱۳۰۸ شمسی در خط مشی حکومت جدید نوشته شد که  
(ادامه و برقراری و استحکام مناسبات افغانستان بادل خارج مثل زمان  
امان الله شاه مناسبات افغانستان بادل خارج که جریان داشت جریان خواهد  
کرد و حکومت موجوده دوستی و سلوک مرغوب دول متعابیه را نسبت  
به افغانستان آرزو و خواهش دارد و هم حکومت موجوده با تمام موجودیت  
خود برای حفظ و استقلال افغانستان و ارائه کردن نظر دوستانه و خیر خواه  
هائۀ خویش بادل معاهدین حاضر و آماده است). یعنی تمام آن معاهدات و  
مناسبات افغانستان که از بدو دولت مستقل اسانیه بادل خارج استحکام یافته  
بود، تماماً تائید گردید.

(و کیلی پوپلزائی)

سید هاشم خان «پسر میر غلام محمد خان- میر صاحب چهار باغ» مفتش محصلین دستة دیگر متعلمین که در سال ۱۳۰۰ شمسی به آلمان فرستاده شده بودند، مقرر بود. مذکور در سال ۱۳۰۰ شمسی به سرپرستی محصلین افغانی در برلین فرستاده شد و در اواخر سال ۱۳۰۳ شمسی بکابل احضار و در سال ۱۳۰۷ شمسی به قندهار عزیمت نمود.

محصلین افغانی مقیم برلین و ناون جرمنی در سال ۱۳۰۶ شمسی در ترجمه نطق های اسان الله شاه غازی برای استفاده آلمانها مصدر خدمتی شدند. محصلین افغانی که برای تحصیلات از کابل به فرانسه اعزام شده بودند (۶) نفر شان در برج اسد سال ۱۳۰۷ شمسی وارد کابل شدند. (۳) نفر آنها فارغ التحصیل و (۳) نفر بطور رخصتی آمده و افسر رفتند. متعلمین افغانی (۶) سال و هفت سال در اروپا بود و در خزان سال ۱۳۰۷ شمسی حکم صادر گردید که اکثر بکابل حاضر شده مصر و ف خدمت شوند.

### نمایش فلم های مناظر سفر اسان الله شاه در کابل

فلم های مناظر سفر اسان الله شاه از برج جدی سال ۱۳۰۶ شمسی تا ماه سرطان ۱۳۰۷ شمسی در سالون قصر ستور و سینما کابل به نمایش گذاشته شد و در برج اسد و سنبله سال ۱۳۰۷ شمسی در صحنه بهاری پغمان نیز در معرض نمایش گذاشته شد. چون سینمای ناطق هنوز در کابل وجود نداشت. شرح مناظر را هر کس بطور شاید فهمیده نمی توانست، و حینی که اسان الله شاه وارد کابل شد، یعنی از (۱۰) سرطان ۱۳۰۷ شمسی به بعد در مورد هر يك فلم به بینندگان تشریحات میداد و در ایام جشن استقلال ولویه جرگه در پغمان و هم در کلوپ امانیه «سالون قصر ستور» و سینما کابل بهترین مراجع مردم

بطرف نمایش این فلم‌های ایام مسافرت پادشاه‌غازی بود. و پادشاه در پغمان  
 به وکلای ملت و شاملین لویه جرگه شرح مفصل میفرمود و مردم افغانستان  
 را بطرف تخنیک جدید و ساختمان‌های جدید و طرز کار و رای عهد ماشینی  
 باسور زراعت و نختیابی و سائر امور صناعی آشنا میساخت.  
 و ماشین‌های را که خریداری نموده بود. محصول کار و فعالیت آن هر یک  
 ماشین را بیان می نمود. و نمایش این فلم‌ها شکل یک سیاحت نامه مستند و  
 مصور را داشت. و بر بینندگان توضیح می فرمود که این یک سفر علمی و فنی  
 و تخنیکی بوده و آرزوی ما آن است که آینده قریب افغانستان بداشتن و بکار  
 انداختن اینگونه دستگاه‌های جدید و فواید آن‌ها بزرگتری را حاصل نماید.  
 و در وقتی که این نوع ماشین‌ها در وطن برسد هیچکس بیکار نخواهد ماند.  
 و آنقدر مفصل توضیحات میداد که بینندگان بهمه حقایق میرسیدند.  
 و وقتی که چهره‌های جوانان افغان در فلم دیده میشد، میگفت: این جوانان  
 فرزندان من که در اروپا تحصیل کرده و یا هنوز در مصر و ف تحصیل اند.  
 عنقریب بوطن عزیز خودشان برمیگردند و اکثر ادوات و دستگاه‌ها را  
 خود ایشان بکار خواهند انداخت و اداره خواهند نمود. اما تا وقتی که  
 جوانان افغان تحصیلات خود را کامل نمایند. یک تعداد انجنیران و متخصصین  
 اروپایی و ترکی را خواسته ام که به افغانستان بیایند. و آنانکه قبلاً در  
 افغانستان مصر و ف کار اند، دوره خدمت او شانرا نیز حکم تمدید فرموده‌ام.  
 و اشخاص دیگر نیز میسرند. طلبای افغانی که در عهد امانیه در اروپا تحصیلات  
 خود را ا کمال نموده و در شعبات مختلفه تخصص و دیپلوم حاصل کرده  
 بودند در سال ۱۳۰۷ شمسی بر آنها تا کید شد که وارد افغانستان شده شامل خدمت شوند.  
 و این اشخاص در سالهای ۱۳۰۹-۱۳۱۰-۱۳۱۱ شمسی وارد و شامل خدمات شدند.

و این اشخاص متخصصین معدی-انجینر الکتریک-انجینر برق انجینر رادیو الکتریک-متخصص تیلفون-متخصصین تلگراف-متخصص زراعت-متخصصین امور بانکداری-بودند (۱).

متخصصین ار و پایی و ترکی نیز برای اجراء بندها و انهار و تعلیم گاه پیاده و امور پسته و زراعت خواسته شدند.

امان الله شاه در فلم های مناظر سفر خود، از روی یاد داشت های که خود بر داشته بود مفصلاً توضیحات میداد.

## مسجد جامع کبیر عید گاه

ساحه موجوده مسجد جامع عید گاه کابل و حوالی قریب آن در سابق میدان عید گاه یاد میشد و اهالی شهر قدیم کابل نماز عید را در همان محل و میع نزدیک در بااداء می نمودند. و تماسی ساحات قریب و جوار این میدان یعنی باغ علی مردان و سایر حصص پیوست در یاد رسنه ۱۱۶۸ قمری از دو باغ (قرارگاه عسکری) نام گذاشته شده بود بتاریخ دوشنبه (۱۶) شوال المکرم سنه ۱۳۱۱ قمری ۱۲۷۲ شمسی سنگ او لاین تهداب تعمیر مسجد گذاشته شد. مهندس و سر کرده هیأت معماران آن استاد محمد اکبر ولد استاد محمد عمر بود و بتاریخ (۹) جمادی الاولی سنه ۱۳۱۵ قمری (۱۲۷۶ شمسی) در عرصه چهار سال در سر حله اختتام رسید و شرح مفصل دارد.

(۱) سالنامه مجله کابل سال ۱۳۱۱ شمسی از خدمات اشخاص که در رشته های مختلف در عهد امانیه تخصص حاصل کرده بوطن برگشته اند، تا حد مقدور یاد نموده است.

- و کیلی -

امان الله شاه بر وز (۱۴) حمل سال ۱۲۹۸ شمسی در همین مسجد جامع کبیر  
در محضر عموم بر فراز منبر سنگی بر آمده مسأله استر داد استقلال را یکبار  
دیگر و باصراحت هر چه تماسر ابلاغ فرمود : و گفت :

شما حاضرین به تمام افراد این جامعه اسلامی خبر بدهید که : امان الله از عزم  
و مطالبه حقیقی خود که مقصد از استقلال کامل این مملکت است هرگز  
نمی گذرد و شماملت مسلمان با غیرت با وجدان افغانستان باید با تمام قوای هستی  
خود با امان الله این خدمتگار فداکار خود همکاری و استواری تمام در امر  
مقدس جهاد از خود نشان بدهید و گفت : من از حیات خود و فرزند خود در  
این راه گذشته ام. و گفت : اولین مدرسه دامن هستی و الدین است و شماملت  
باید اولاد خود را برای حفاظت دین و وطن و حفظ ناموس استقلال تربیت  
نمائید و گفت : شرافت حیات در استقلال است .

خدایا ! استقلال یا مرگ و بعد آن کلمات از همین مسجد جامع عیدگاه به  
سوقیات عساکر مجاهد آغاز فرمود .

امان الله شاه سالیانی نماز عید را به امامت و خطابت خود در مسجد عیدگاه اداء  
می نمود. معاهده مودت فیما بین افغانستان و ترکیه و معاهده مودت فیما بین  
افغانستان و ایران در همین مسجد جامع کبیر عیدگاه کابل تعاطی گردیده است.  
امان الله شاه روز (۴) عقرب سال ۱۳۲۷ شمسی نوشت :

دعای من در خانه کعبه مقدس و مدینه منوره و از هر دیار همین است  
که : الهی خاک افغانستان و استقلال آنرا تو نگهدار - یا الله و یا مالک الملک  
و این از امثال همان دعائیه ها بود که همیشه در مسجد عیدگاه و  
دیگر مقامات مقدس می نمود ..

## مولد امان الله شاه

امان الله شاه غازی - شب پنجشنبه (۱۰) برج جوزای سال ۱۲۷۱ شمسی در نزدیک ده زرگر پغمان (محل طاق ظفر) بدنیا آمد و در سال ۱۲۸۳ شمسی به لقب عین الدوله ممتاز و بر و ز جمعه (۲) حوت سال ۱۲۹۷ شمسی بطور خصوصی و بر و ز جمعه (۹) حوت سال مذکور رسماً پادشاهی افغانستان برگزیده شد و این استن لوح تاریخی ولادت آن در پغمان که از طرف اهل معارف برگذار شده است :

« این تذکار سعادت و یادگار شهامت در این زمین بیاد بر و ز مولود آن رهنمای راه ترقی و مقتدای معرکه استقلال چترار تقازده که خاک پاک این



سو لد از ریاحین بخشی وجودش حیات پیزی میکند و از فیض قدومش طراوت انگیزی  
 یعنی قهرسان سحر کثر و ز نووشهسو ار میدان اقبال امیر معارف سمیرالمجاهد  
 الغازی اعلیحضرت امیراسان الله خان ابن اعلیحضرت امیرحبیب الله خان شهید  
 ابن اعلیحضرت امیرعبدالرحمن خان مرحوم که علم و ثروت در عصرش توأم  
 رسید و تمدن و ترقی باین عهد کمرخدمت بست. چون سرکز قوای این جامعه  
 از طاقت این پخت جوان نیر و سندر دید ساز سره فدائیان وطن از متعلمین  
 و معلمین و ماسورین معارف برای تاییدتذکار سو لود مسعود شاهانه که لیل  
 پنجشنبه پنجم ذیقعدۀ سنه ۱۳۰۹ هجری بمنزل حاجی اسدخان قریب دره زرگر  
 واقع پغمان بوقوع آمد این یادگار را بانیشان معارف در مقام هذار کزو ثبت  
 نمود برای آیندگان خود این خاطره استقبال و مولد استقلال را یادگار گذاشتیم  
 حاجی اسدخان در اثر باقی دهی منزل نشیمن اوضبط گردید و در سنه ۱۳۰۸  
 ۱۳۰۹ قمری در این وقتی که مرض هیضه شیوع داشت و الده اسان الله شاه  
 منزل مذکور را به پول خود خرید و سکونت گرفت و اسان الله شاه در همان  
 منزل بد نیا آمد.

سنار و لادت اسان الله شاه از طرف اهل معارف و طاق ظفر از طرف شورای ملت  
 در یک وقت تحت ساختمان بودند. تاریخ اختتام سنار سال ۱۳۰۲ شمسی و  
 تاریخ اختتام طاق ظفر (۲۱) سرطان سال ۱۳۰۳ شمسی است شورای ملت در  
 لوح طاق ظفر این عبارت را نوشت:

«بتقدیر مظفریت و تذکار جانباز یهای یگانه نخبه آسال افغانان و قهرمان

قوم پرست با وجدان الغازی الاعظم اعلیٰ حضرت اسان الله خان که از بدو جلوس خود جهت تحصیل حیات باشرف و اسحای زندگانی منفور ملت عزیز خود اعتصام آزادی مغصوبه واستر داد حقوق مشر و عه جاسعه افغان را بعهده غیرت گرفته و متعاقباً در سایه وحدت عزم و قیام فوق العاده خویش تا ۲۸-اسد ۱۲۹۸ استقلال تامه افغانستان را حصول نمود این بنای سفخرت احتوا که شاهد بعث بعد الموت سان است در صیفیه پغمان مینو نشان بنام طاق ظفر بنیاد کرده شد و نیز اسمای ساسی همان جو انان سر فر وش که در طی اثبات فداکاری و جدیت شهید راه استقلال و حریت گذشته کار نامه های مقدس خودشان را سر مشق حیات ما و اولاد آنها گذاشته اند در حواشی این رو اقی ثبت گردید تا آئینه صحنه خونین مجاهدین و تار یخ سر بازی های شهر یار شجاعت قرین ما بود برای آتیه اخلاف افغانستان محرک غلیان قومی و تازیانه غیرت ملی باشد .

در همان هفته که امان الله شاه در پغمان بدنیآ آمد سیر ز امجد یعقوب خان شاعر و خوشنویس قطعه نظمی در تار یخ گفت و بخط نستعلیق خود نوشته توسط ایشیک اقا سی محمد شاه خان (۱) بار کزائی بحضور عالییه معظمه بی نظیر سلطان جده

---

(۱) موصوف از منشی زادگان دولت درانی و در نزدیک بالاحصار کابل داشتند و این شاعر و خوشنویس بالاحصار میخلص تخلص داشت و در سال ۱۳۰۲ شمسی در کابل وفات یافت .

(و کیلی پو پلزائی)

امان الله شاه تقدیم نمود که آن قطعه یادگاری تا اکنون در جمله اسناد خاندانی ما از سرور (۹۳) سال حفظ مانده و در بخش تصاویر و اسناد در این کتاب گرفته شده است و مفصل سلسله انساب امان الله شاه در کتابهای که به قلم این جانب به چاپ رسیده بصورت اجمال و در تاریخ امانیه که حاضر طبع است کاملاً مندرج می باشد زیرا که اجزاء مهمی از واقعیت های تاریخ سیاسی افغانستان و این خصوصیات در شرح احوال قهرمانان بزرگ ملی تاثیر دارد .

## ساخت و مدارک

- ۱- کلکسیون جریده امان افغان - کابل ۱۳۰۶-۱۳۰۷ شمسی «  
جریده ملی انیس - کابل کلکسیون سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷  
جریده نسیم سحر - کابل کلکسیون سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷  
جریده طلوع افغان - قندهار کلکسیون سال ۱۳۰۶-۱۳۰۷  
جریده اتناق اسلام - هرات کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷  
جریده بیدار - بلخ کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷  
جریده اتحاد مشرقی - جلال آباد کلکسیون سال های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷

\*\*\*

- جریده پاپونیر - هندوستان ، شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- جریده الو کیل - هندوستان شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- جریده زمیندار (لاهور) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- اخبار پیسه (لاهور) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- کبیری (لاهور) شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- ریو تر - شماره های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م

- دیلی اکسپرس - انگلستان شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- مانچستر گاردین شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- جریده تایمز - لندن شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- جریده تایمز - لندن شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- ایسرویه - انگلیسی شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- دیلی تلگرم شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- دیلی نیوز شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- سول ایند متری گزت شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- تحفه‌هند شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- خلافت بلتین شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- اخبار انقلاب (هند) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- حبل المتین (کلکته) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- همدم شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- دیلی نیوز (پشاور) شماره‌های سال ۱۹۲۷-۱۹۲۸ م
- منصور شماره‌های سال ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ ش
- نصرت شماره‌های سال ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ ش
- نیر ایست شماره‌های سال ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ ش
- ۱۹۳۷-۱۹۳۸ م ال‌کمال - شماره
- الهلال (مصر) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- الحکیم شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- روزنامه الاخبار (مصر) ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- چهر نما (مصر) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م

- البريد (مصر) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- العدل (مصر) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- فتی العرب (دمشق) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- اتحاد اسلام کلاکسیون سالهای ۱۳۰۶ - ۱۳۰۷ ش
- مهر منير شماره‌های سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸ م
- اخبار «ستار» اسلامبول اخبار اشکاکود تربیون سمرتاقر ترکیه
- پراودا (مسکو) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸
- ایزوستیا (مسکو) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸
- سبیکل (برلین) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸
- نامه آزادی شرق (برلین) شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- ارگیوس دولاپرس (پاریس) شماره‌های سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸ م
- مبئی ترکستان (مجله ترکی اسلامبول) شماره‌های سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸ م
- ستاره ایران شماره‌های سال ۱۹۲۷ و ۱۹۲۸ م
- شفق سرخ ایران شماره‌های سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸ م
- گلستان شماره‌های سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸ م
- خراسان شماره‌های سال ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸ م

\*\*\*

اسناد وزارت امور خارجه (کابل)

کتاب « مناسبات افغانستان و اتحاد شوروی » در سالهای ۱۹۱۹-۱۹۶۹ طبع  
مطبعه دولتی کابل و از جریانات سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ شمسی در تمام  
آن جرائد آسیایی و اروپایی مطالب زیادی نسبت به سفر های امان الله شاه  
غازی نوشته شده و هم اسناد و تصاویری بجا مانده است که قسمتی در این  
کتاب ارائه گردیده است .

جمع آوری جرائد واشتهارات و نشرات و تصاویر و آثار و یادداشت های مربوط بدوره  
امانیه اثر زحمات مرحوم الحاج نظام الدین و کیلی پسر نویسنده مؤلف این کتاب  
است که در دسترس این جانب عزیز الدین و کیلی قرار دارد .

بخش عمده

427



## تصبا و یر

تصبا و یر مندرج این کتاب اکثر مربوط بدوره زندگی و سلطنت  
اعلیحضرت امان الله غازی پادشاه وطنخواه است که در یک  
بخش جدا گانه کتاب به چاپ رسیده است  
عکسهای متعلق با پیام سفر هشت ماهه آن پادشاه در فرصت طبع  
کتاب اکثر بدست نیامده و از بعضی که موجود است چون امکان  
زنگوگراف نداشت صرف نظر بعمل آمده. تصبا و یر موجود از  
کلکسیون شخصی عزیزالدین و کیلی پو پلازائی نویسنده  
و مؤلف کتاب است که از سالیان متوالی به امید طبع تاریخ دوره  
امانیه گردآوری و مورد مشاهده هموطنان عزیز قرار داده شده است.

## نظامنامه نشانها

در مقدمه کتاب «سفرهای غازی اسان الله شاه» در خصوص طرح و دیزاین و ساختمان و طبع نشانهای دولت مستقل افغانستان اشارتی نمودم . این اولین نشانهای عهدامانیه که در کابل توسط هیأت ماهرین افغانی در سال ۱۲۹۸ شمسی طرح و دیزاین شده است. صورت اشکال و نظامنامه آن از طرف شورای دولت تریب و تدقیق گردید و بتاریخ دو شنبه اول ماه شوال - المکرم سنه ۱۳۴۱ قمری در برلین طبع شد چون یکی از اولین اسناد دوره استرداد استقلال افغانستان ساختمان و نشر و انفاذ قانون و اعطای نشانهاست . خلاصی از مواد نظامنامه آنرا که از سال ۱۲۹۸ شمسی اعطای آن آغاز گردیده است ، می پردازم :

**نشان لمر - بزرگترین نشانهای افغانیست :**

نشان لمر - برای افغانان و بیگانگان که یک خدمت فوق العاده لشکری و سیاسی ابراز کنند و این خدمت بتأمین سلامت حالی و مستقبل افغانستان بتوسیع

حدود دشوکت و عظمت آن متعلق باشد بتقدیر جلبل پادشاهی احسان فرسوده  
میشود فقط .

نشان سردار برای افغانان واجانب که یک خدمت فوق العاده سیاسی کشوری و  
یالشکری ابراز کنند ، و این خدمات به خیر و منفعت حال و استقبال  
افغانستان متعلق باشد اعطاء و احسان فرسوده میشود

**نشان استقلال :** برای حصول استقلال و آزادی سملکت افغانستان یک اثر  
پر قیمتی است . نشان استقلال یک نشان نظامی است . این نشان دلیل آن است  
که دارنده آن در وظایف حفظ استقلال و شوکت سملکت افغانستان خدمات فوق-  
العاده نموده است .

**نشان استقلال** برای صاحب منصبان خارجه که در داخل اردوی افغان خدمت  
مینمایند و یا برای آن صاحب منصبان دول بیگانه که متفق بادولت افغان باشند  
اعطاء میشود .

**نشان استور-** برای افغانانیکه به سملکت خود شان از روی صداقت ایفای  
خدمت می کنند- از طرف پادشاه سر حمت میشود برای اشخاص لشکری و  
کشوری اتباع خارجه که از خیرخواهان افغانستان باشند نیز اهداء میشود .  
**نشان وفا :** به اشخاصی که در آغاز جلوس اسان الله شاه نسبت به سلطنت مستقل  
افغانستان اظهار وفاداری نموده اند اعطاء میشود . نشان وفا به خانواده دارنده  
نشان مستقل میشود و فرزند ارشد خانواده حق حمل آنرا دارد . زیرا که  
گیرنده نشان وفا در بدو اسراسترداد استقلال اظهار وفاداری به وطن و دولت  
مستقل نموده بودند .

**نشان لوی خان :** هر یک افغانیکه وطن پرورانه خدمات فوق العاده  
ابراز نموده و برای تاسین ترقیات داخلی افغانستان کار کرده و مناسبات

اخوت کارانه صمیمانه را در میان افغانیان تولید نموده اند، بایشان احسان میشود  
**نشان شجاعت:** برای افراد و یا صاحب منصبان نظامی که در جنگ ها ابر از  
شجاعت و فداکاری سینمایند اعطاء میشود .

اسان الله شاه در سال ۱۲۹۸ شمسی، نشان معارف را بقرار تصویب محفل  
قوانین منظور فرمود و در سال ۱۳۰۱ شمسی ورقه امتیاز نامه آنرا  
بخط زرین و باین عبارت نشر نمود :

«بنابر اختصاصات سبحانه و احساسات معرفت کارانه که ( )  
در راه تعالی معارف دولت علیه افغانستان ابراز نموده ، بعد از تصدیق و تصویب  
و زارت معزى الیها ، نشان درجه ( ) معارف باین امتیاز نامه بآن محب  
معارف اعطاء فرموده شد . (امیر اسان الله )

در وسط بالای صفحه عنوان «وزارت معارف» و بطرف راست آن نشان  
دولت و بطرف چپ نشان معارف ترسیم یافت و همچنان برای تمام  
نشانه های دولت امتیاز نامه ها طبع گردید .

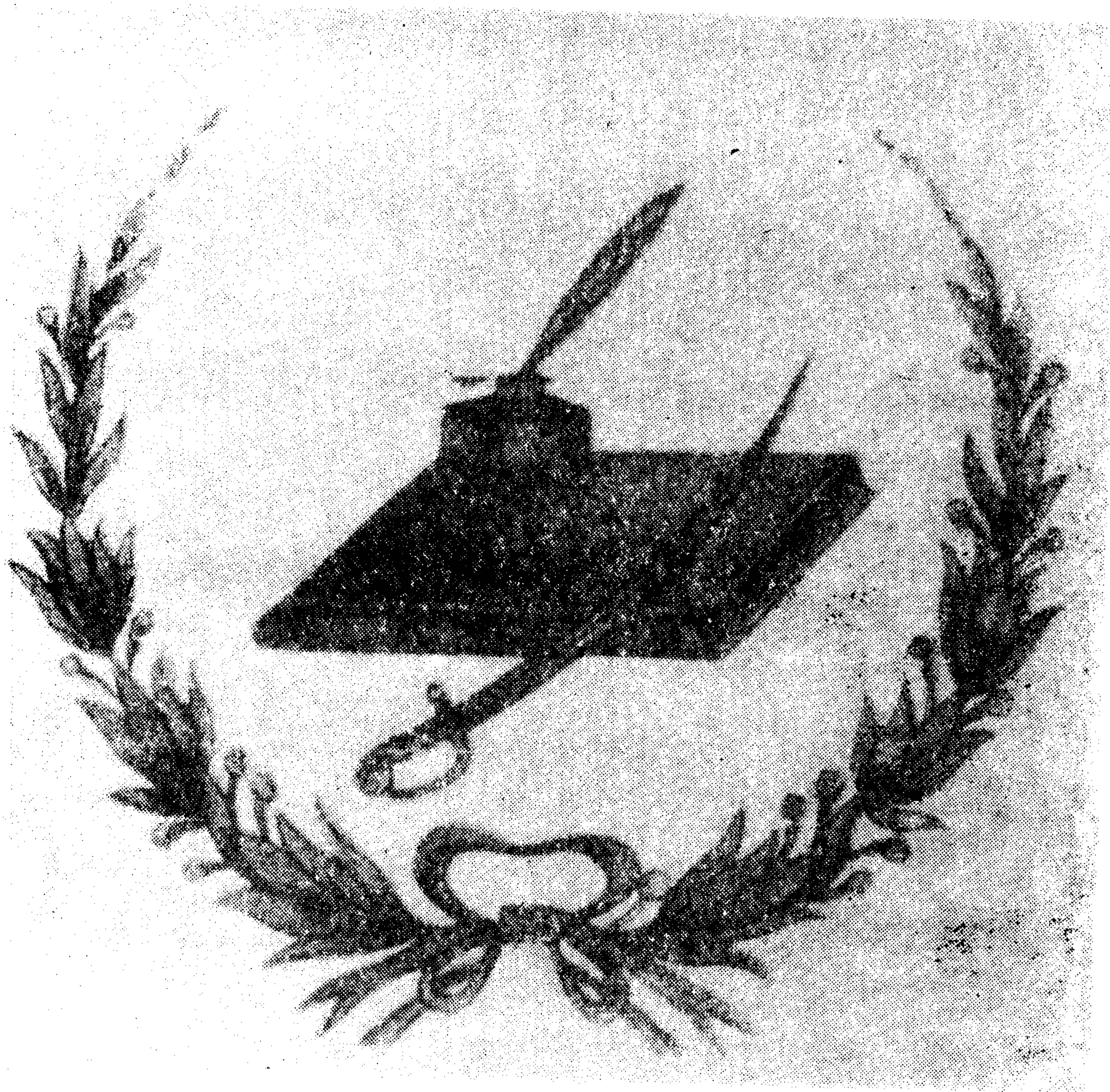
# امان اللہ

۷ ۳ ۳ ۱۳ ۷ ع

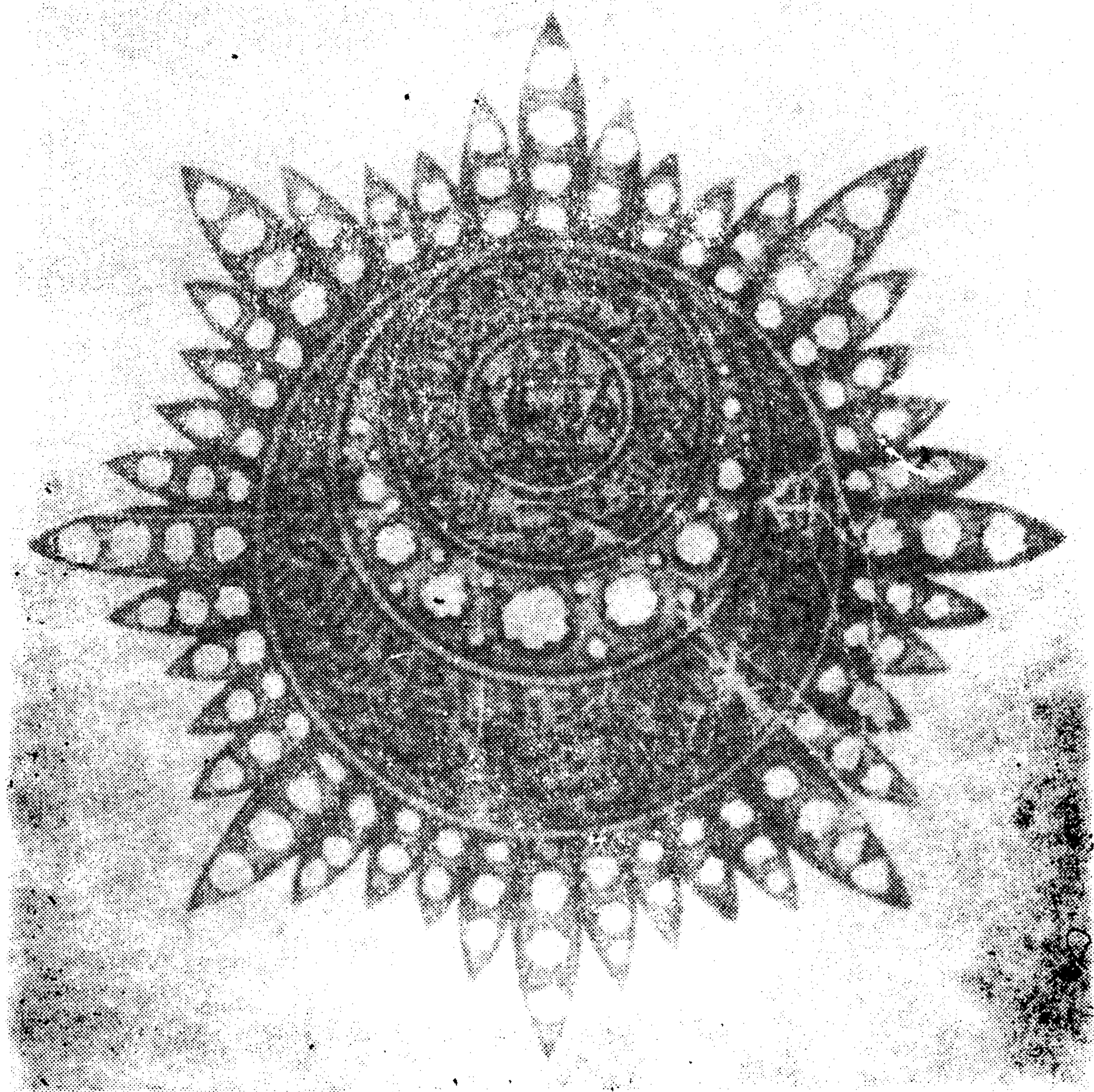
عنوان جریدہ عمد د و لتامان اللہ شاہ غازی کہ از تاریخ  
(۲۲) حمل سال ۱۲۹۸ ش تا (۲۳) جدی سال ۱۳۰۷ ش  
بہمین رسم الخط در مطبعہ کابل بہ چاپ میرسید .  
و این نوشتہ اثر قلم استاد حسن حلمی افغانی ولد مصطفی  
حکاک زادہ تراپزونی است .



خوشه گندم - تاج استقلال افغانستان - واین نشان  
استقلال است که در برج حوت سال ۱۲۹۷ ش از طرف شورای  
دولت افغانستان تصویب شده است .

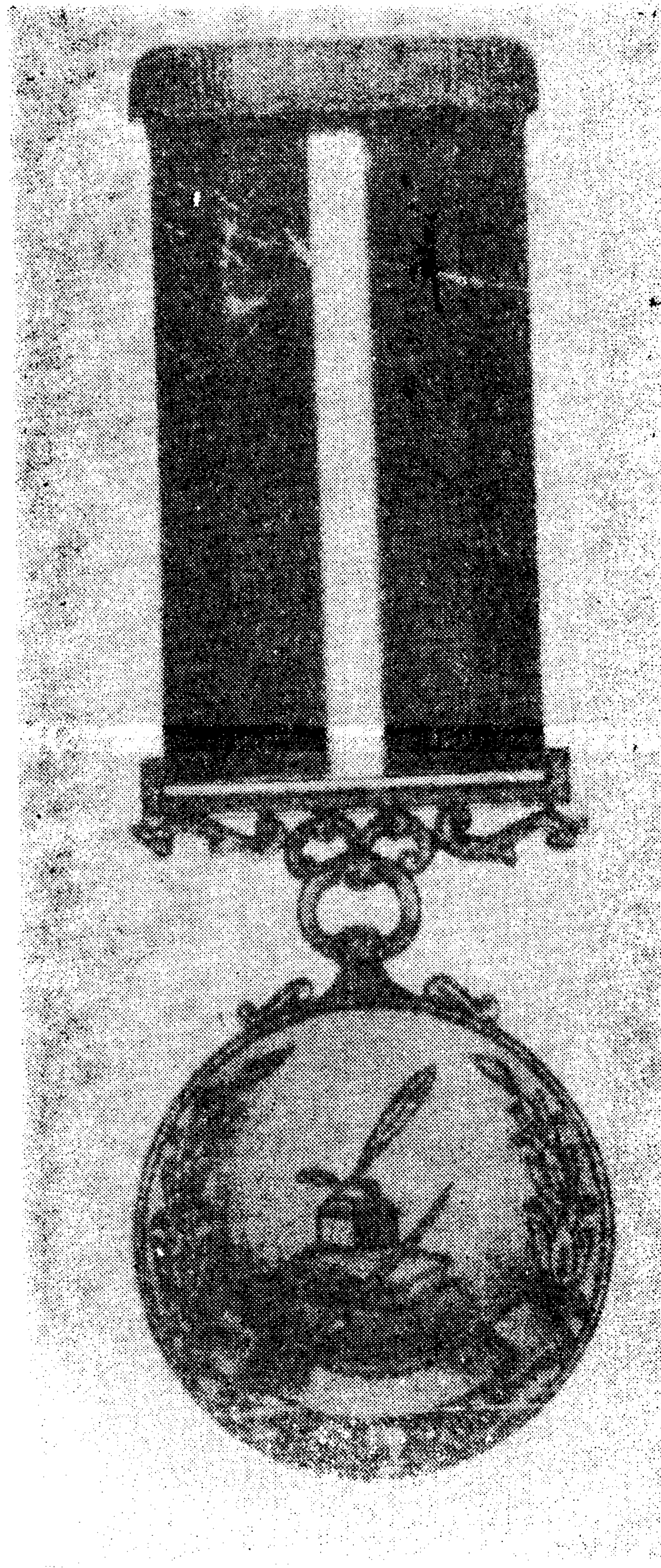


نشان معارف افغانستان که در ماه حمل سال ۱۲۹۸ ش از طرف شورای دولتی طرح و دیزاین شده است .



نشان حسیات شکران ملت بحضور پادشاه غازی استقلال  
بخش افغان اعلیحضرت امیرامان اللہ خان  
ودر بین نشان عین عبارت حك شده و عکس آن در سال  
۱۳۰۲ ش در بر لین بچاپ رسیده است .



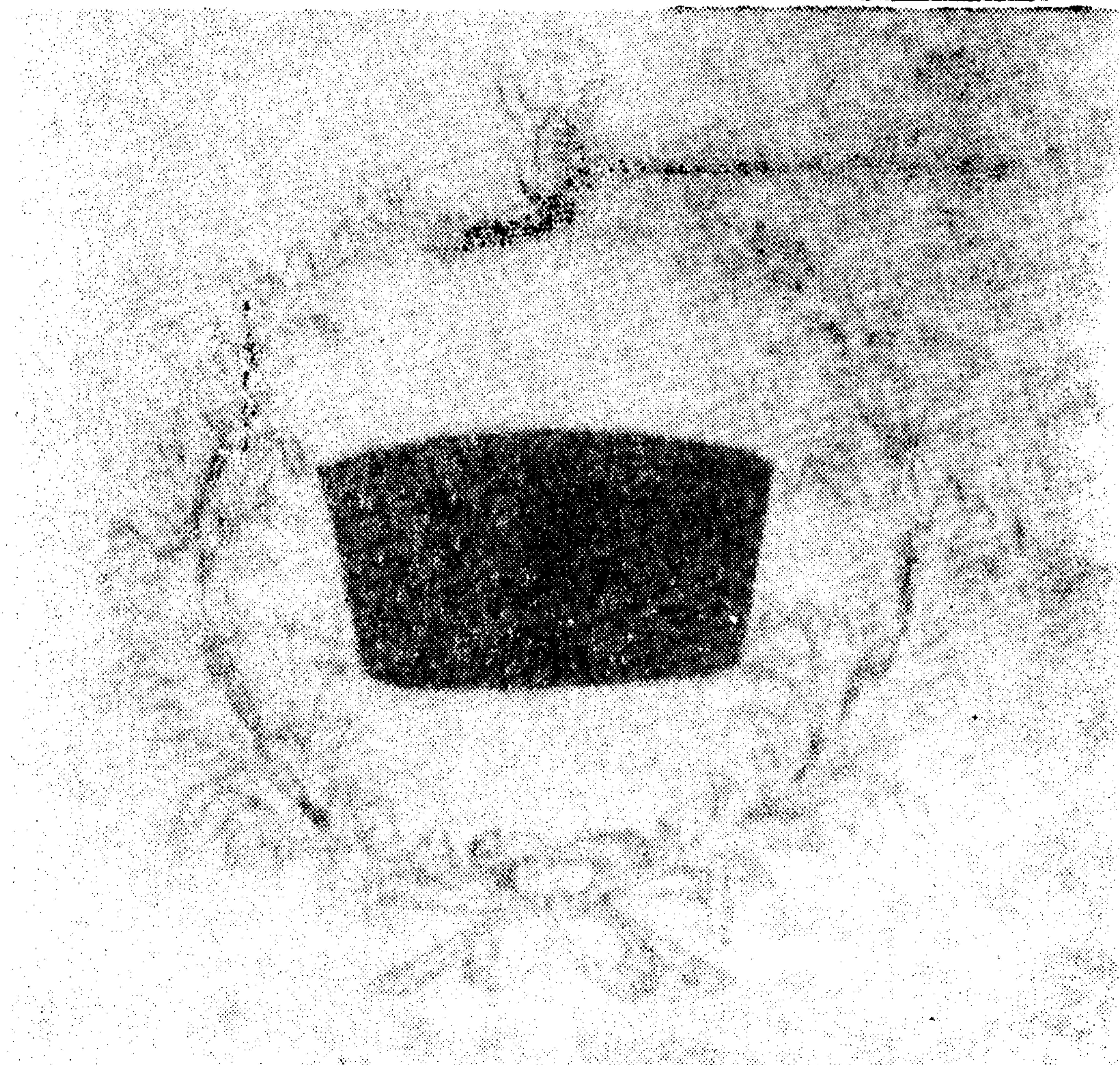
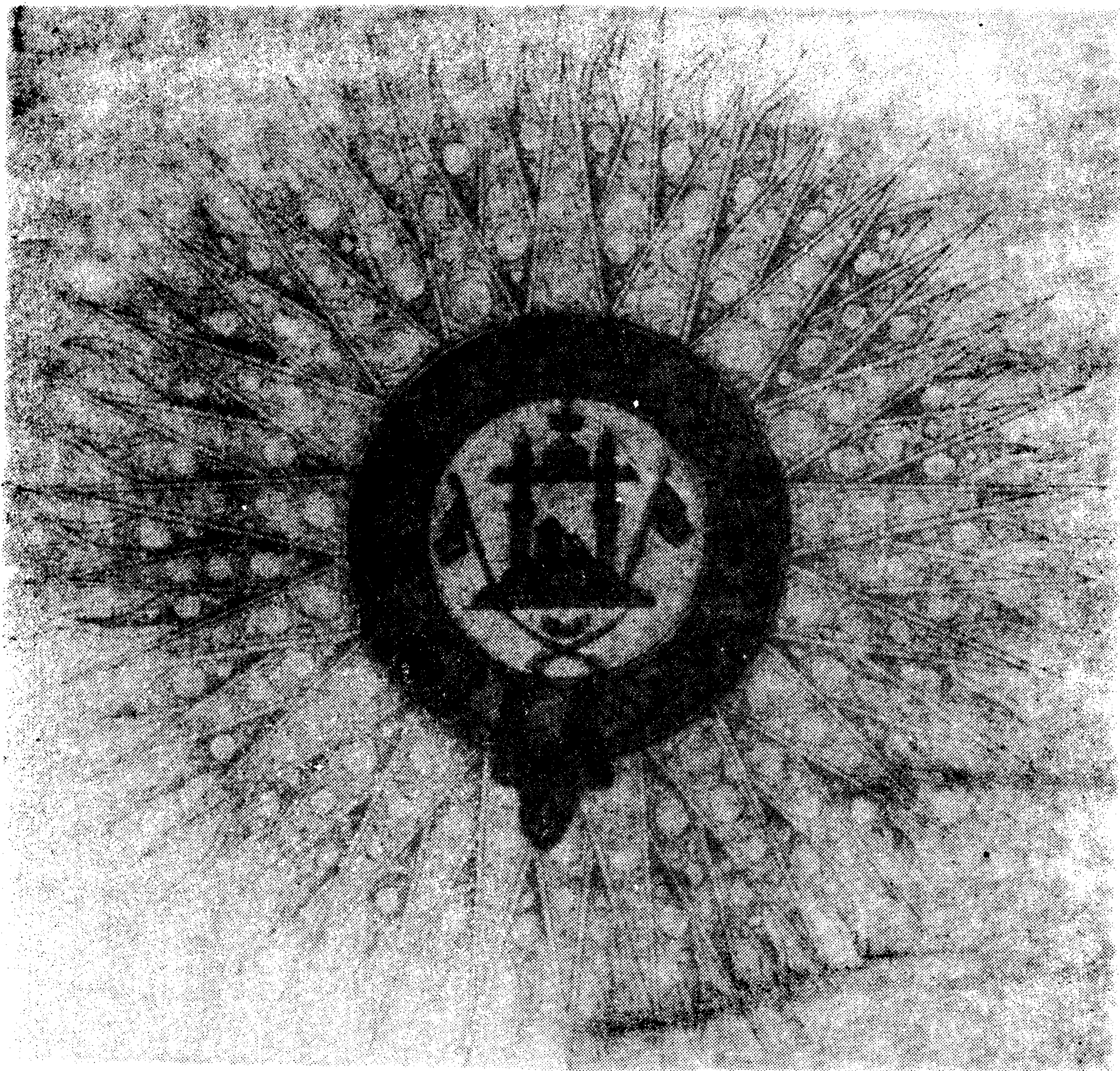


نشان معارف افغانستان

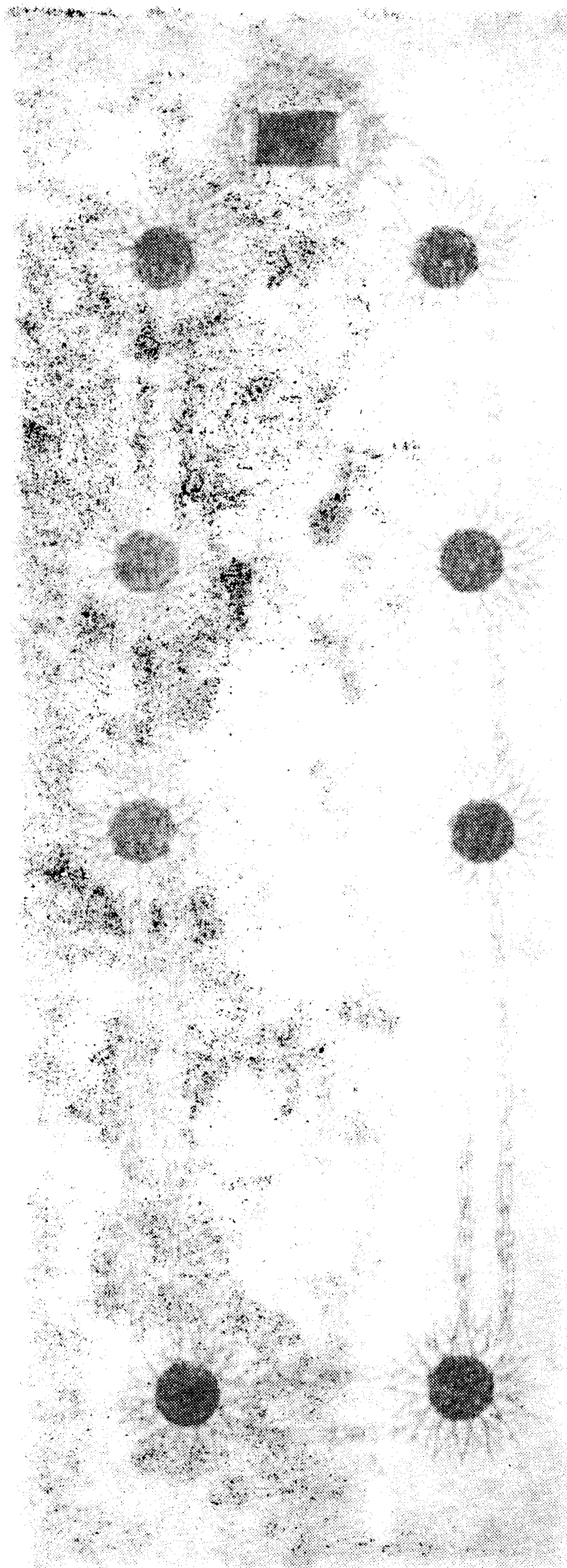


علم استقلال و نصرت دولت افغانستان - درس سال ۱۳۹۸ ش از طرف شورای دولت ترتیب یافته است .

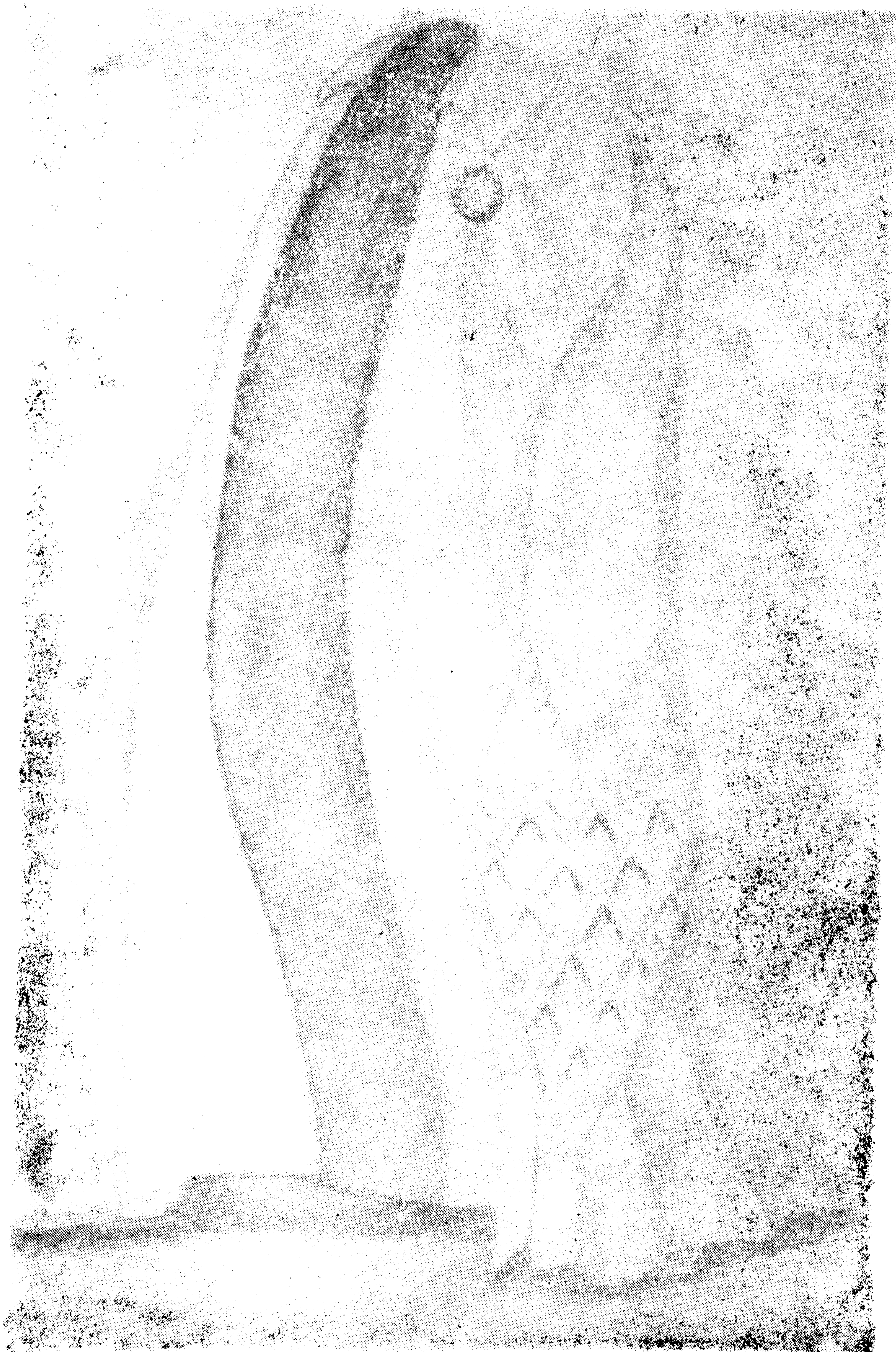




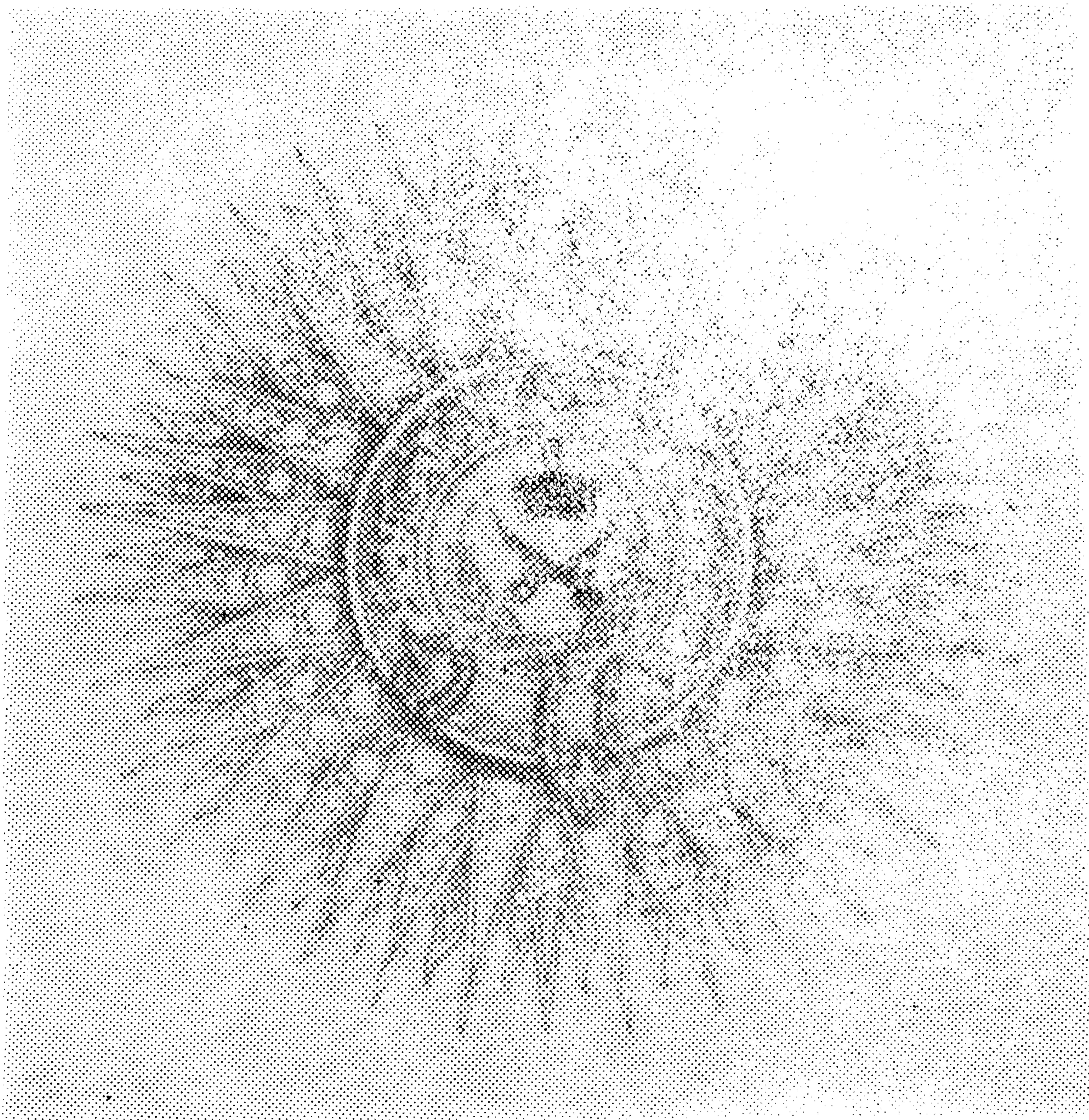
نشان لمراعلی - در سال  
۱۲۹۸ ش بقرار تصویب  
شورای دولت افغانستان ساخته  
شده است .



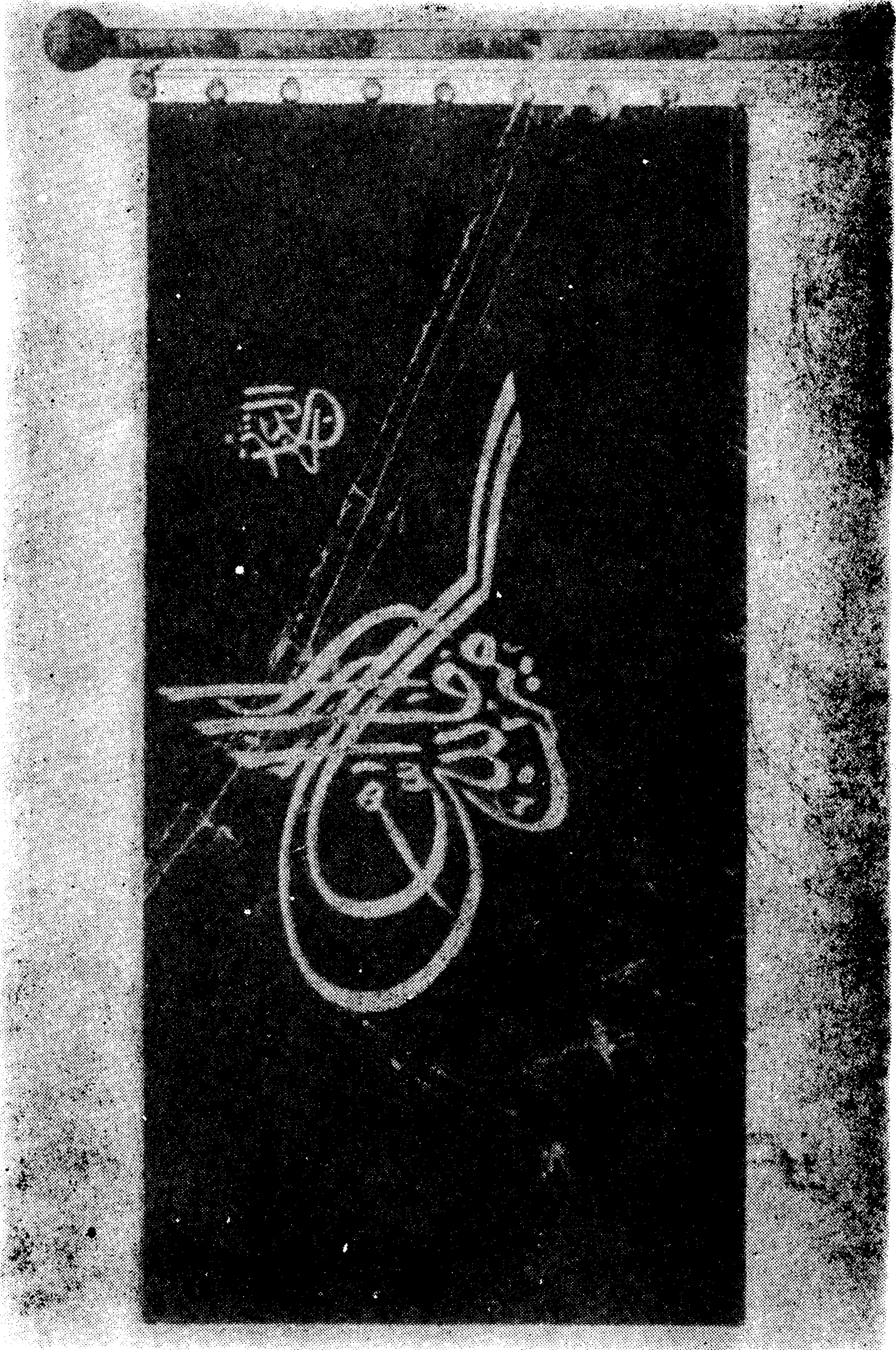
زنجیر حمائل نشان های دولت افغانستان



لباس کوسی - پارچه چهارم نشان لمر اعلی و عالی - شورای  
دولت در نظامنامه نوشته است: در همه مراسم رسمی که  
لباس پوره رسمی پو شیده میشود، آویختن همه پارچه  
های این نشان و پوشیدن کوسی شرط است.

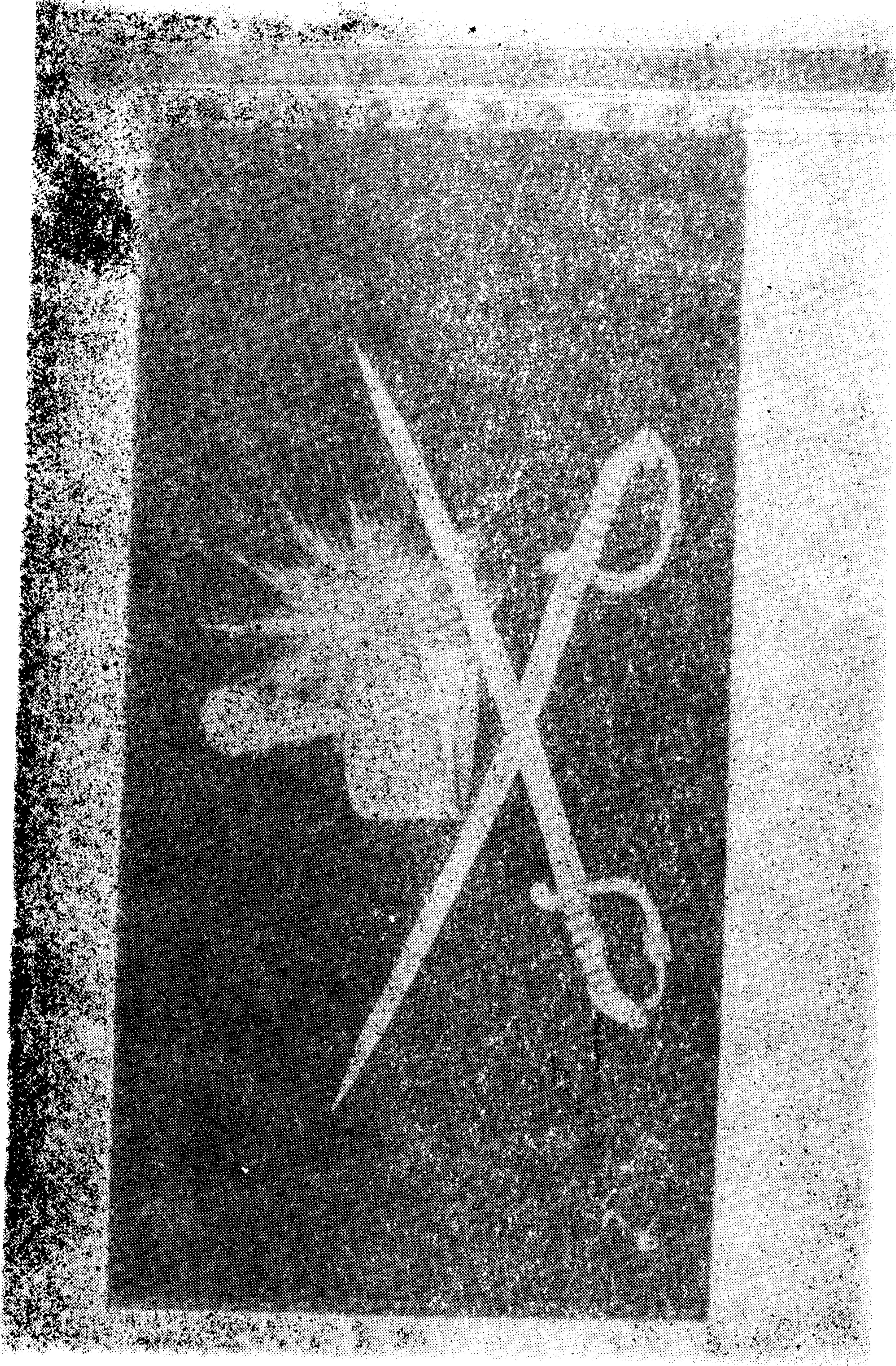


نشان لمر عالی - در سال ۱۲۹۸ ش از طرف شورای  
دولت افغانستان تصویب شده است .

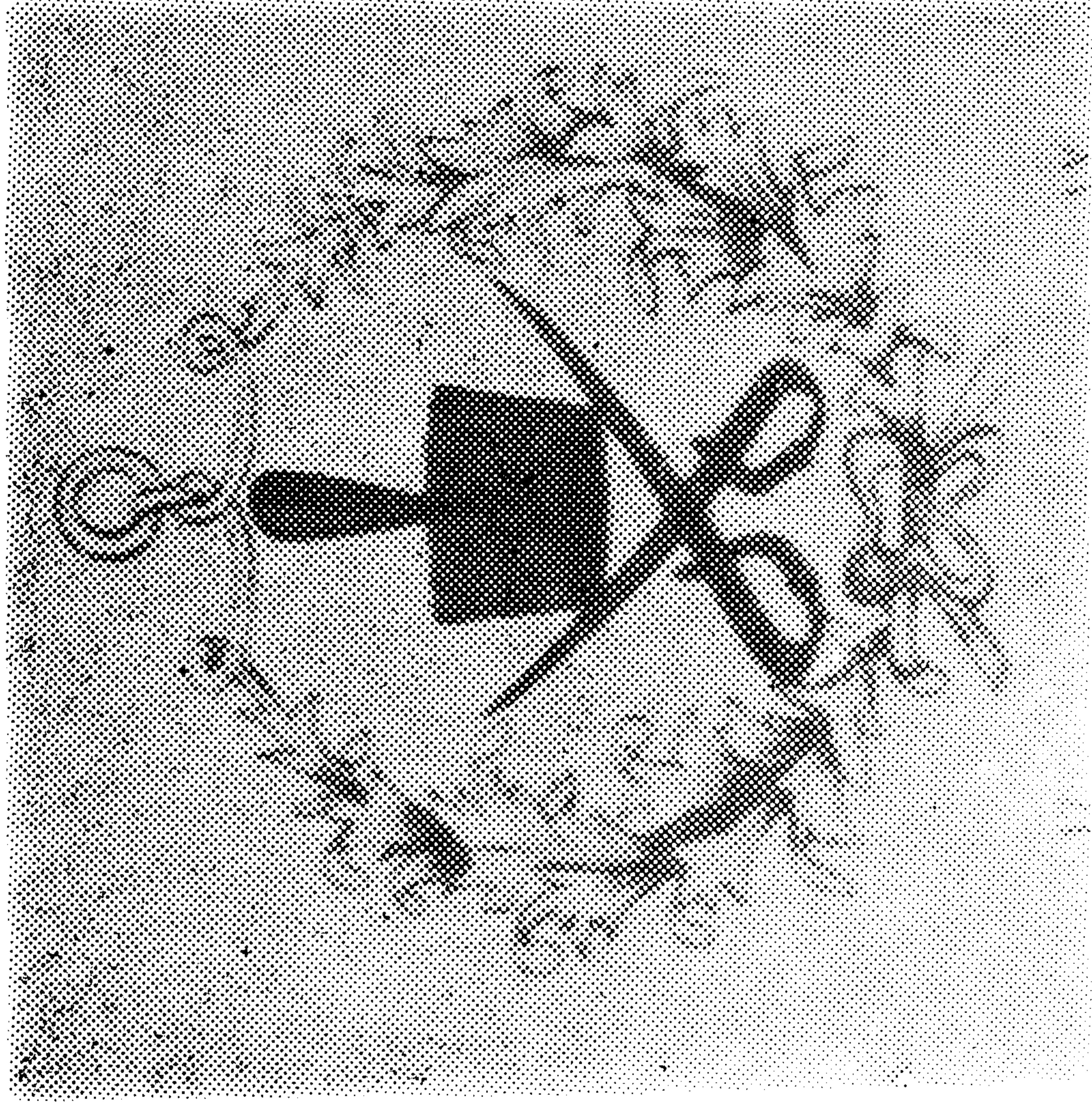


بیرق استقلال افغانستان

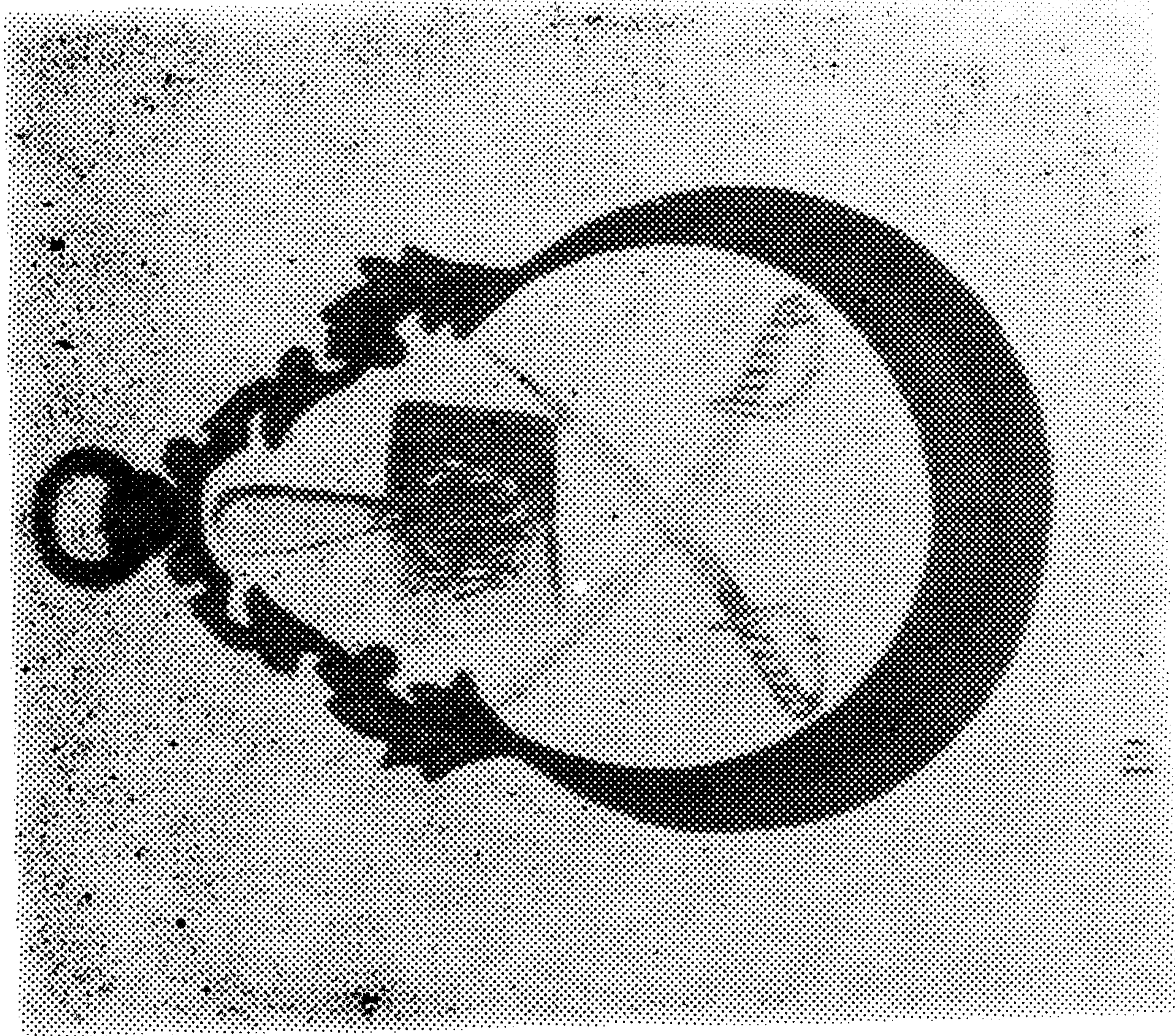




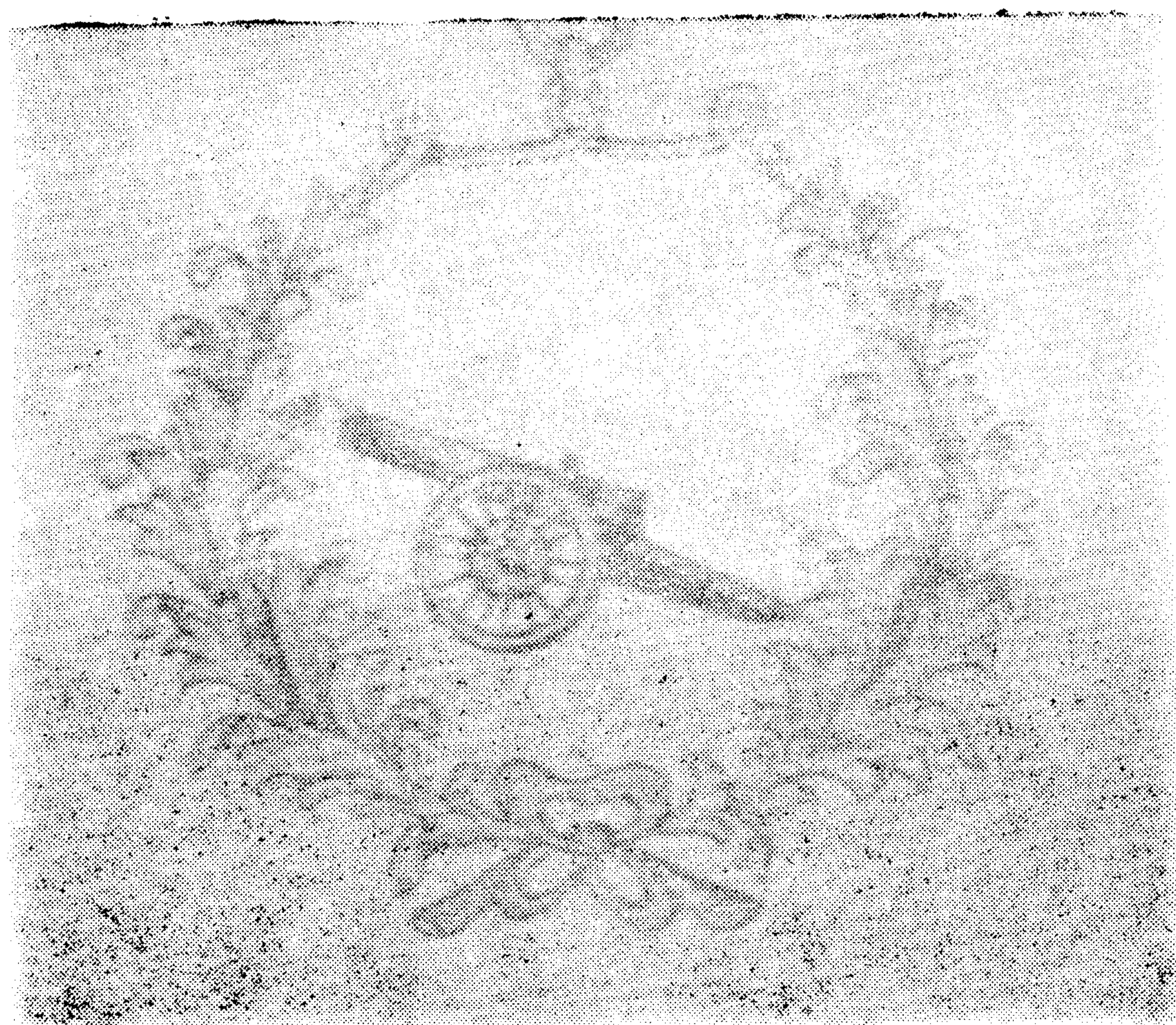
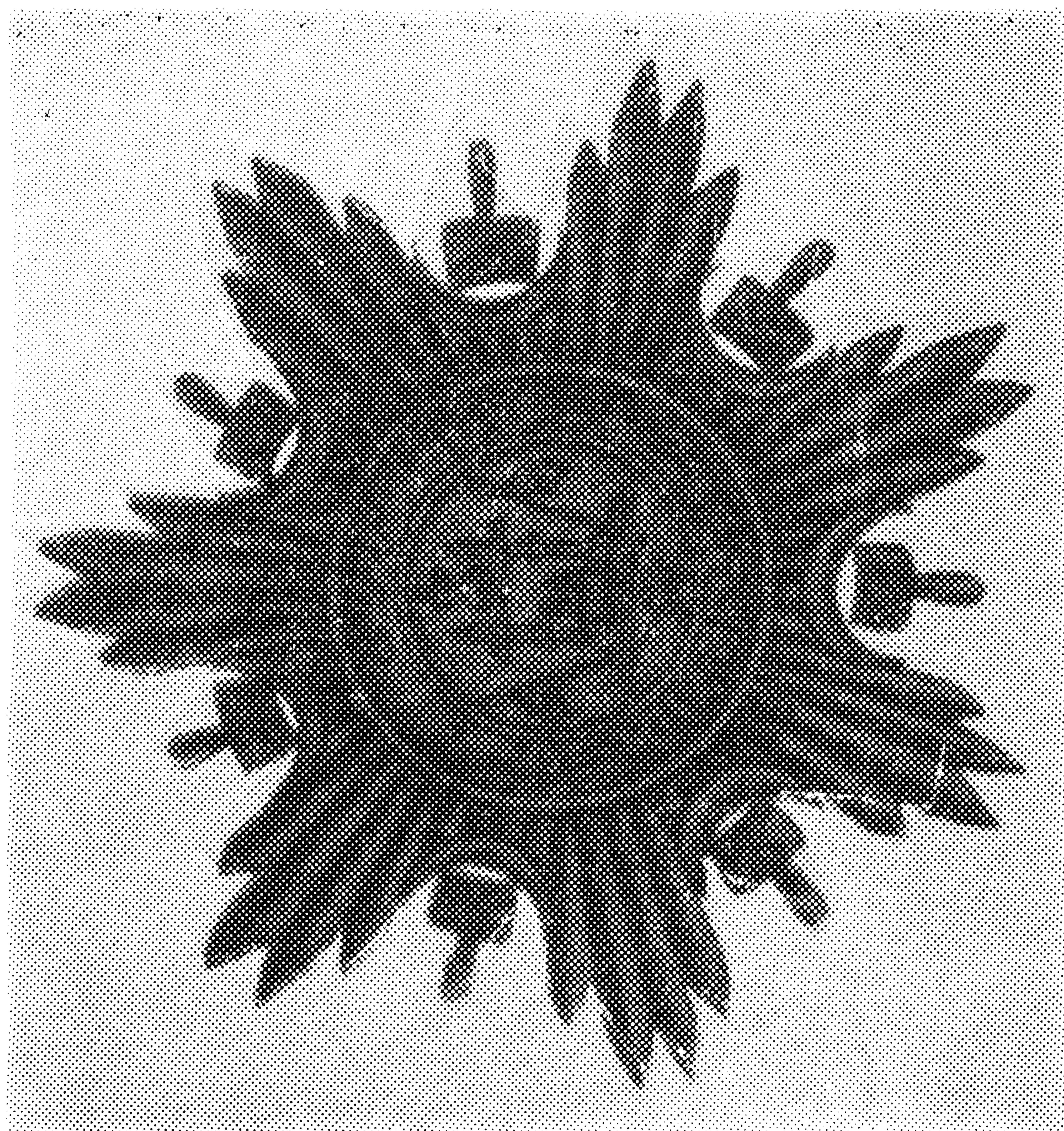
نشان استقلال افغانستان



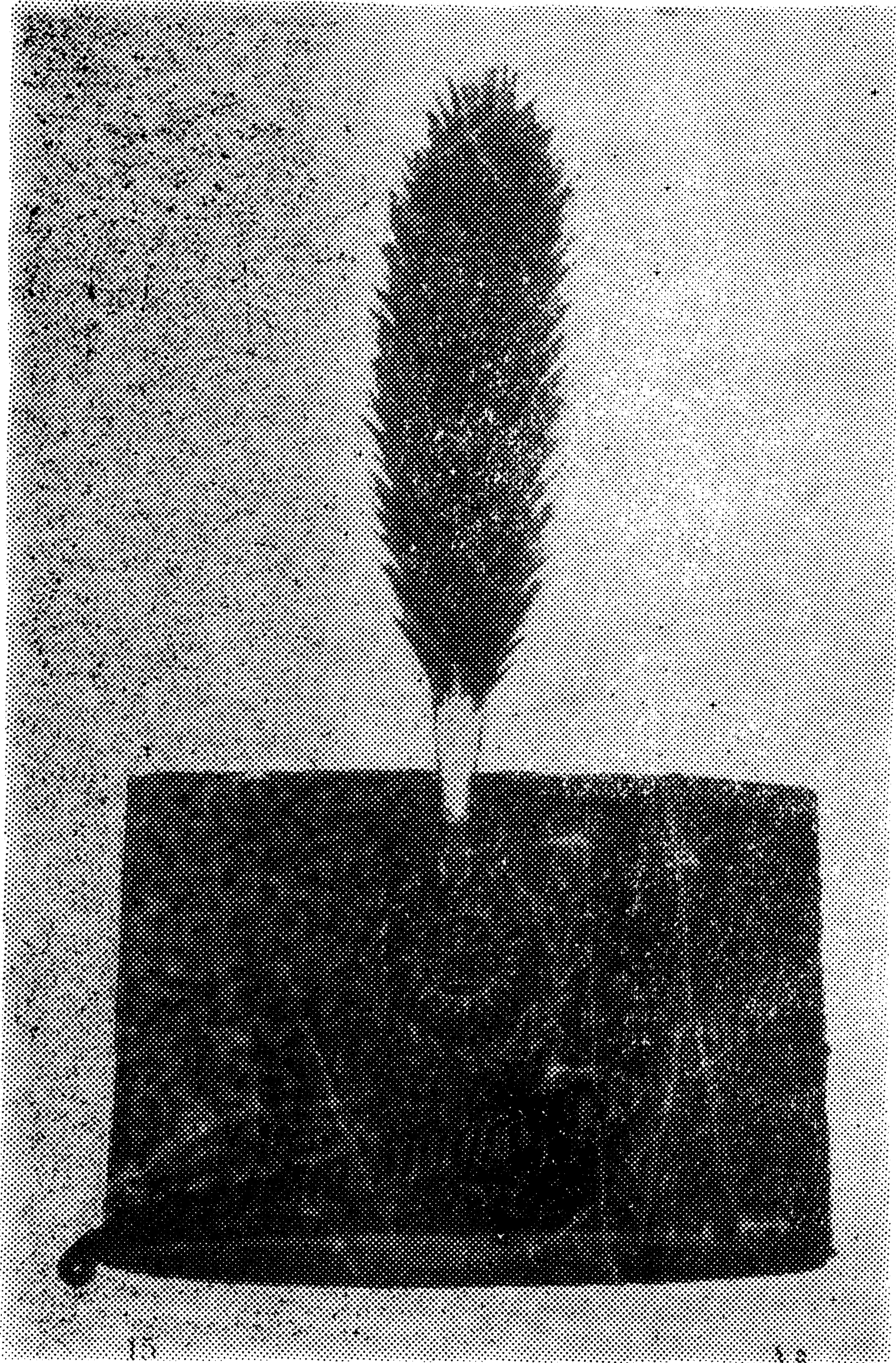
نشان استقلال افغانستان



نشان استقلال افغانستان

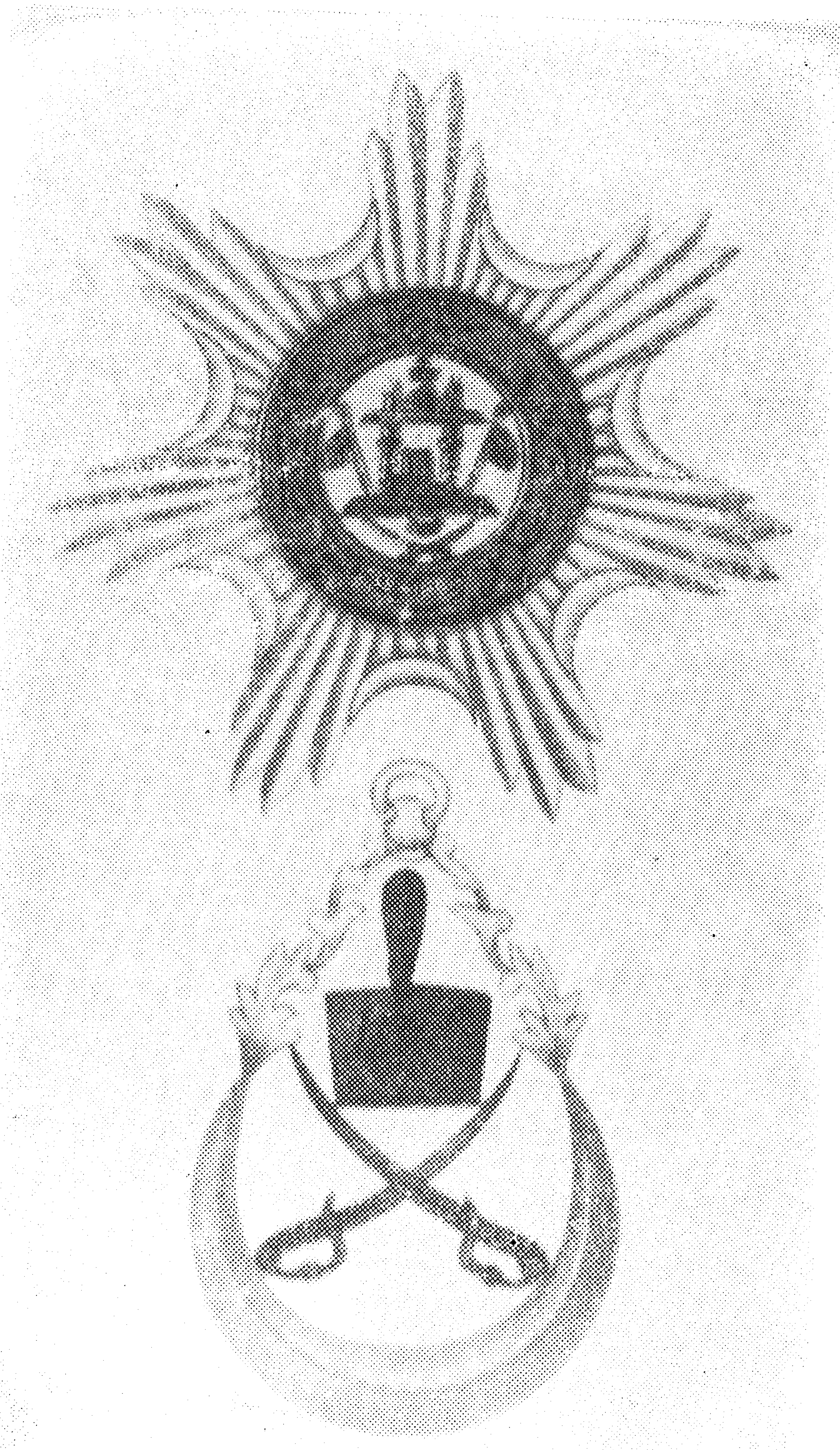


نشان سردار اعلى-دورسال ۱۲۹۸ ش ساخته شده است. نشان عسکری افغانستان.

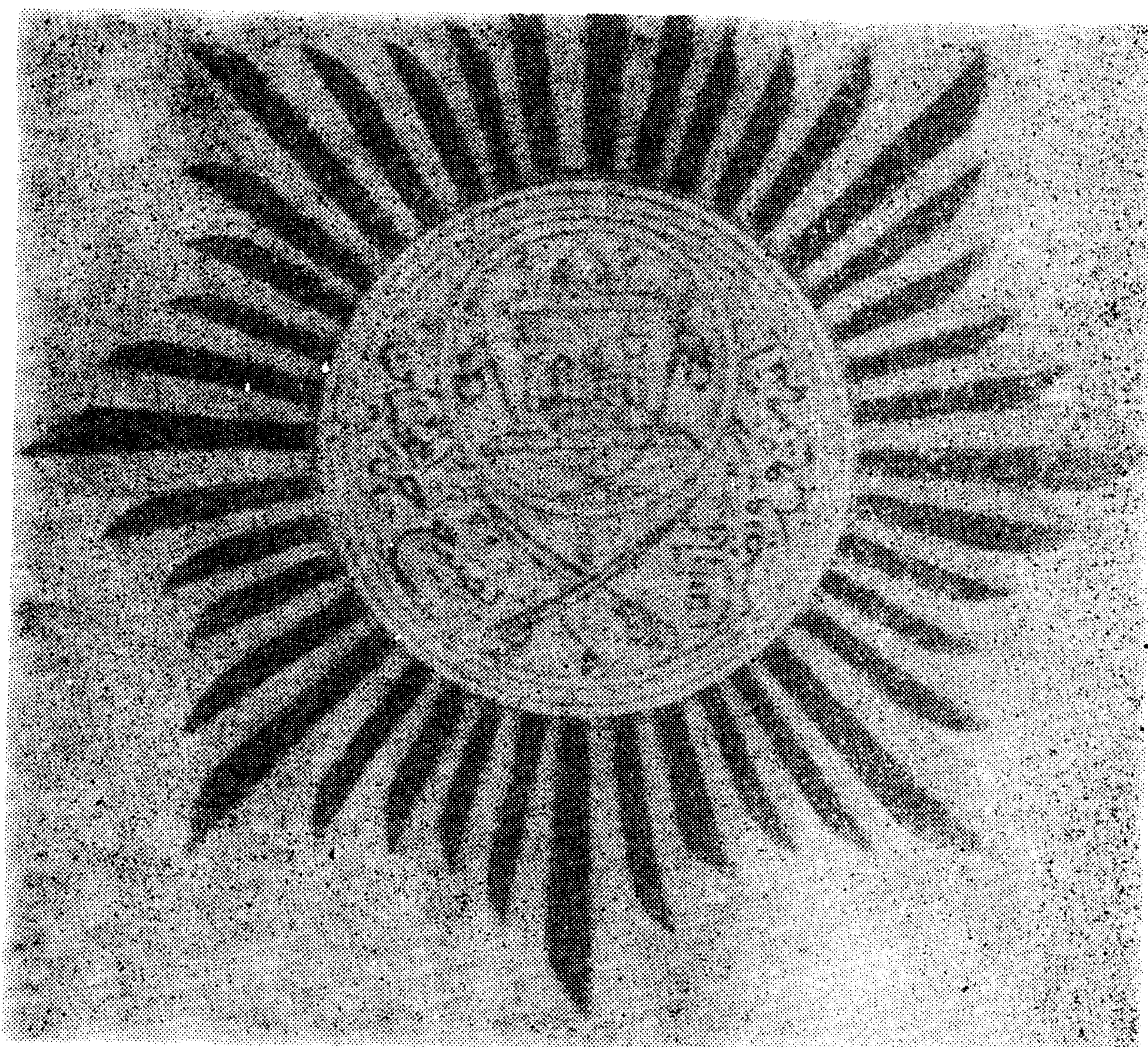


نشان سردار

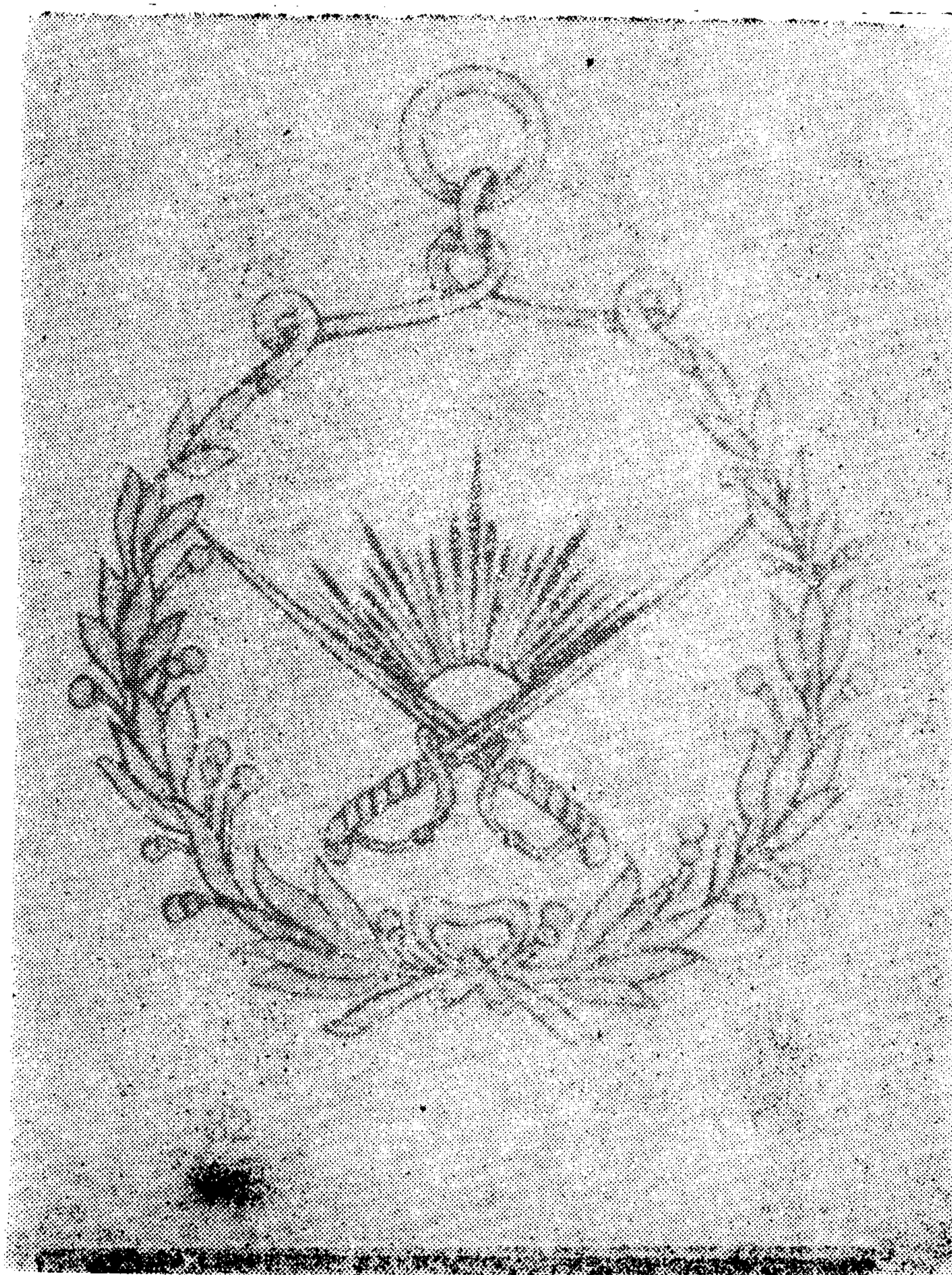
۴۴۷



نشان سردار عالی - در سال ۱۲۹۸ ش قرار تصویب  
شورای دولت افغانستان ساخته شده است .

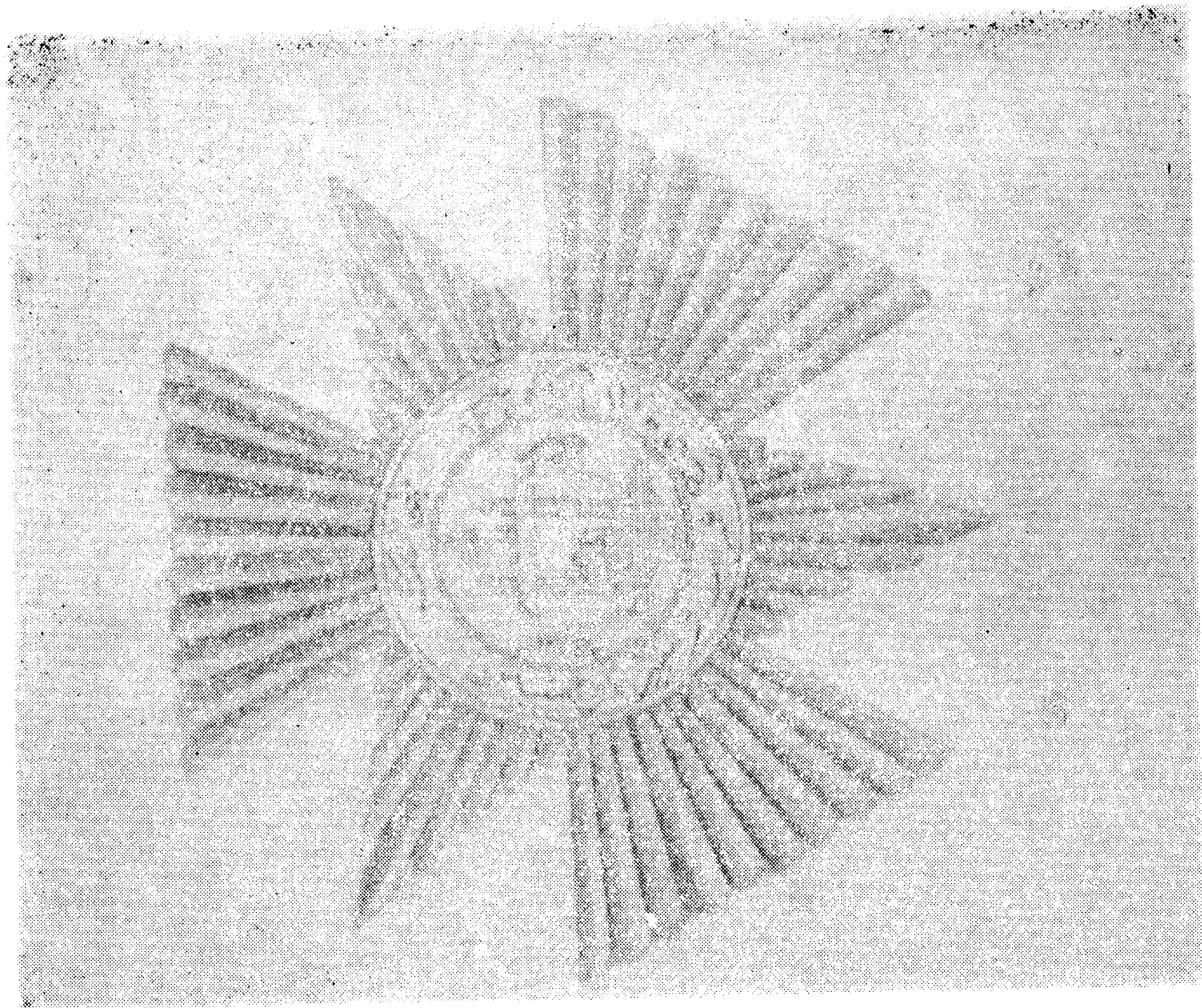


نشان استقلال حربی افغانستان

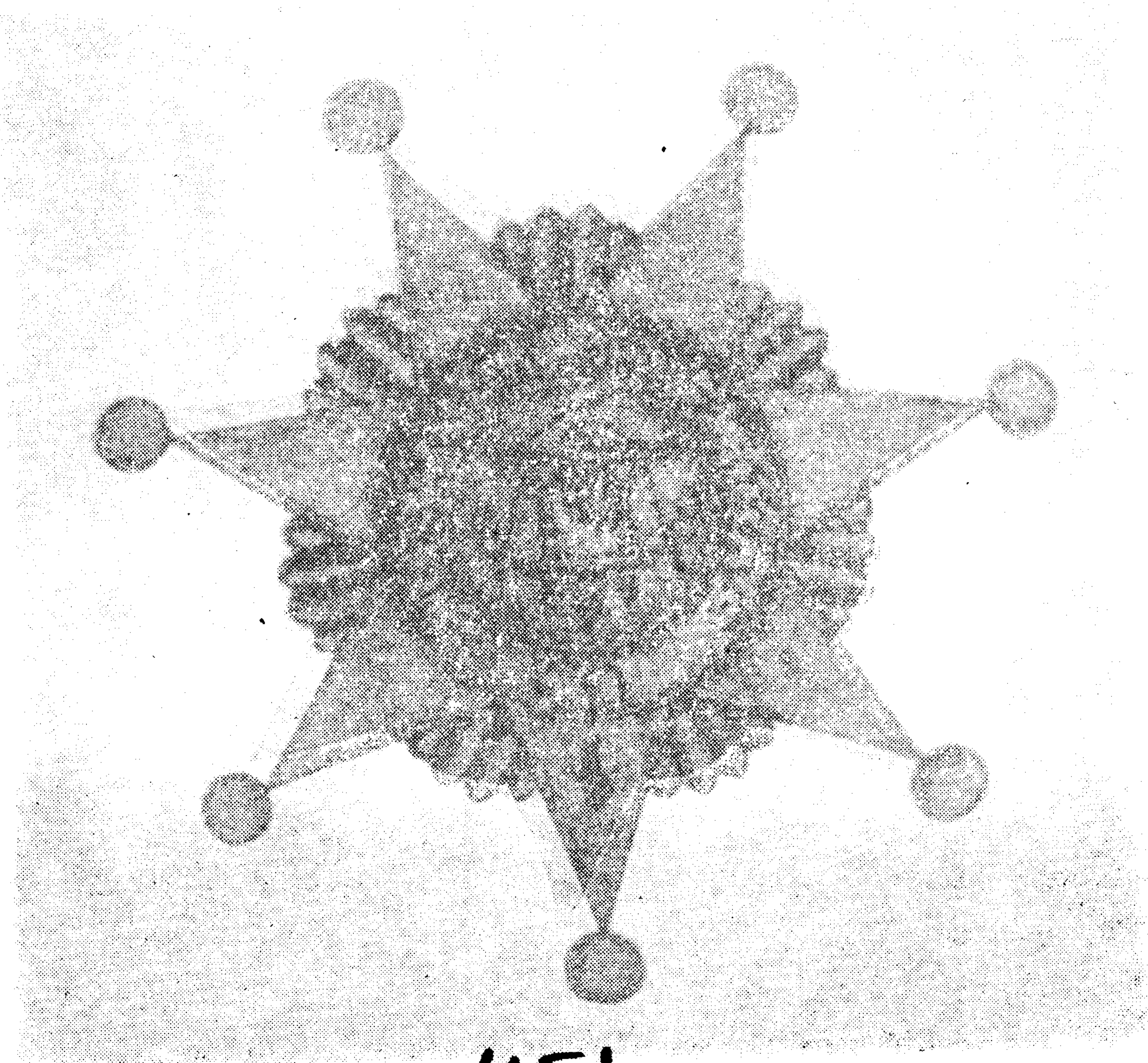


نشان استیقلال افغانستان

450

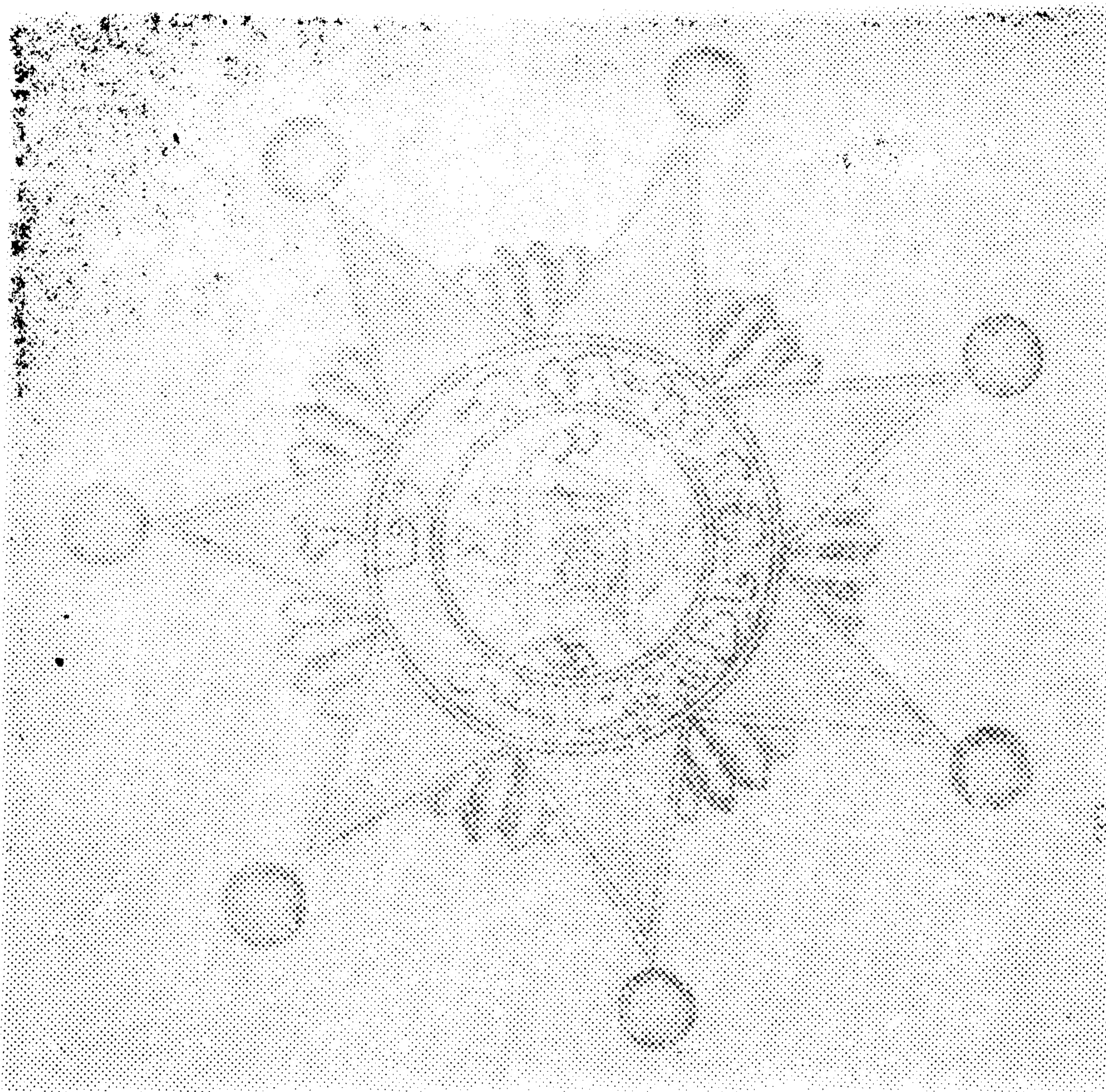


نشان شجاست - افغانستان

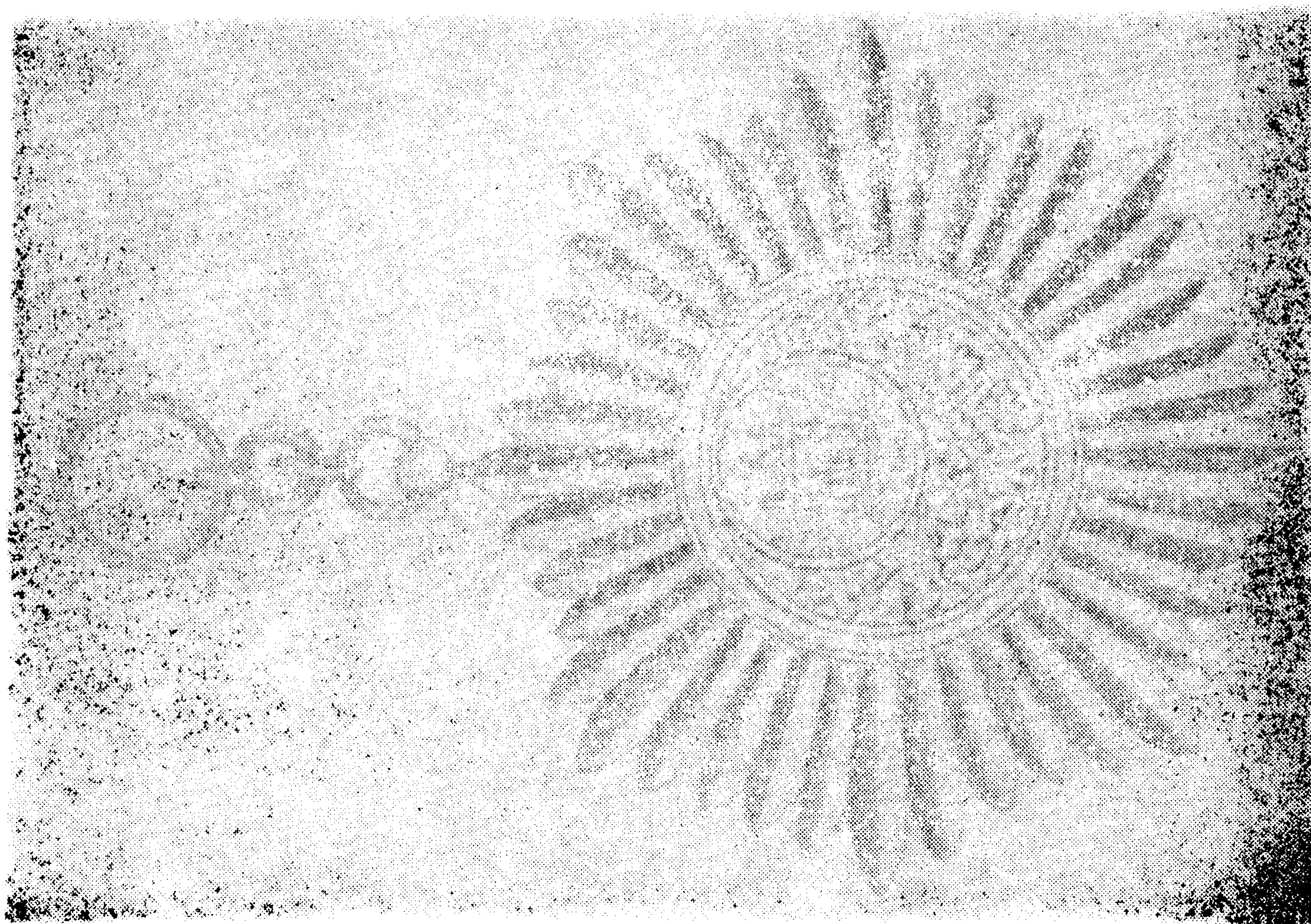


نشان وفا - درجه (۱) دزسال ۱۲۹۸ ش بقرار  
تصویب شورای دولت ساخته شده است.

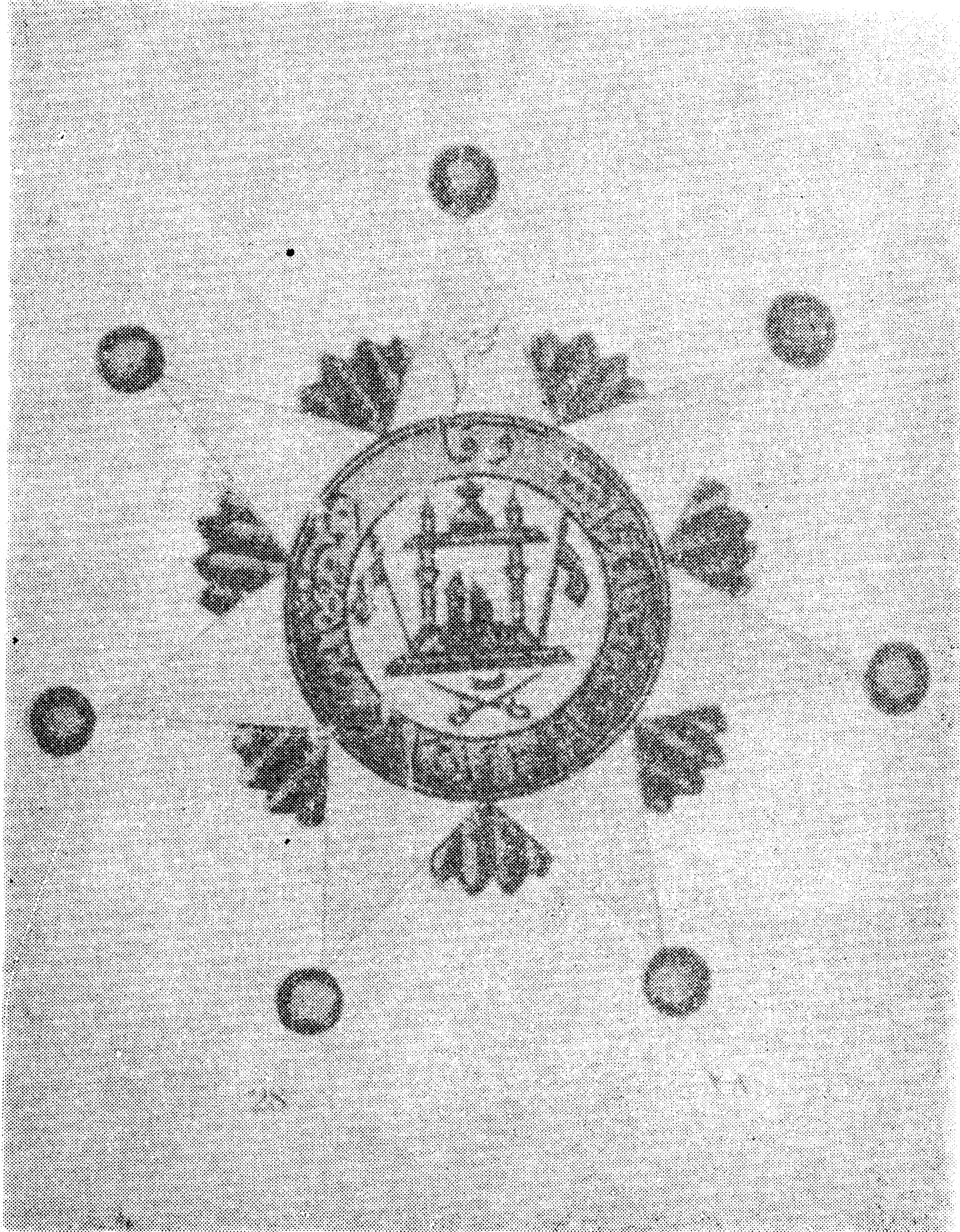




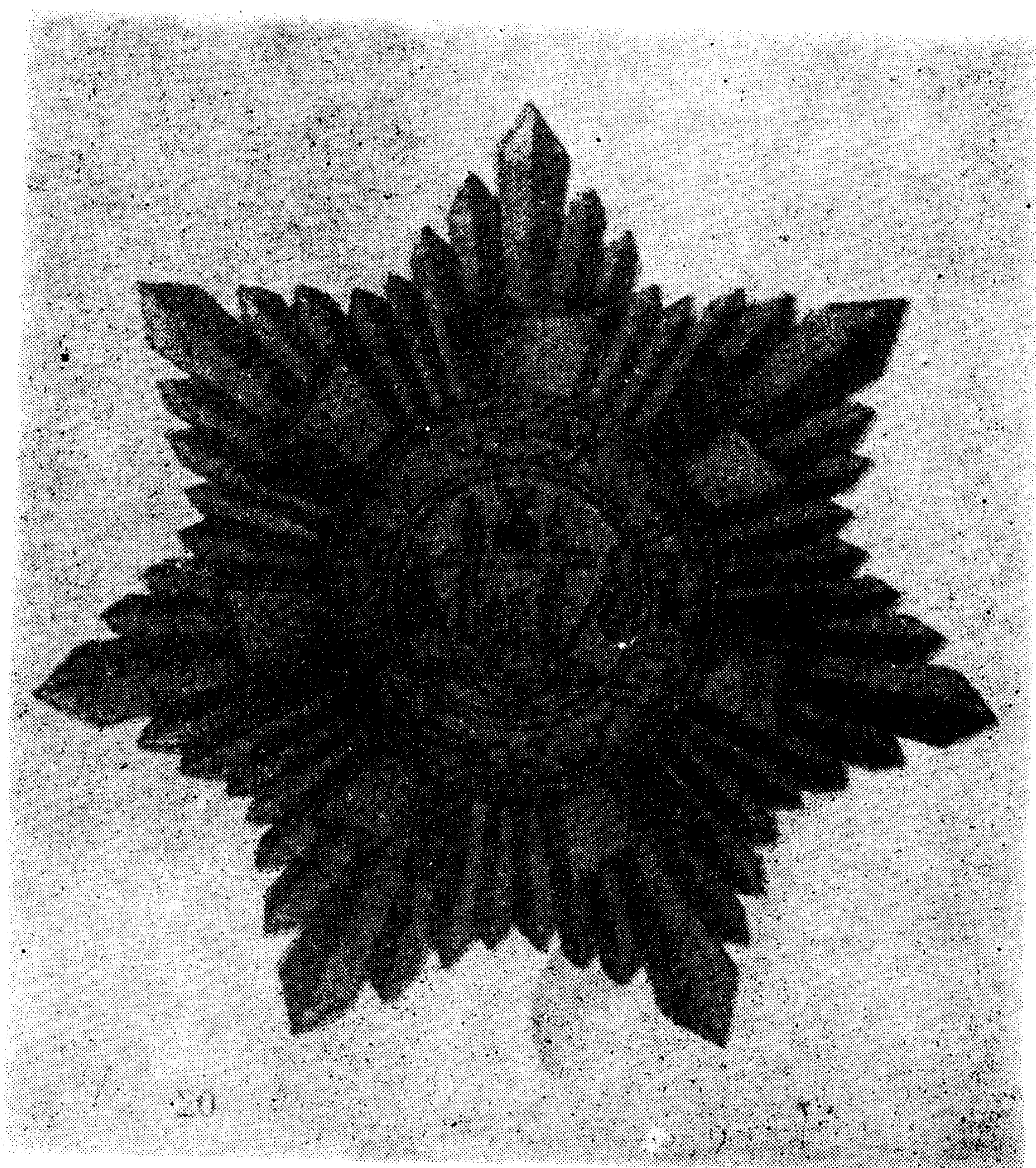
نشان وفا - درجه (۲) در سال ۱۲۹۸ بقرار نقشه و  
تصویب شورای دولت ساخته شده است .



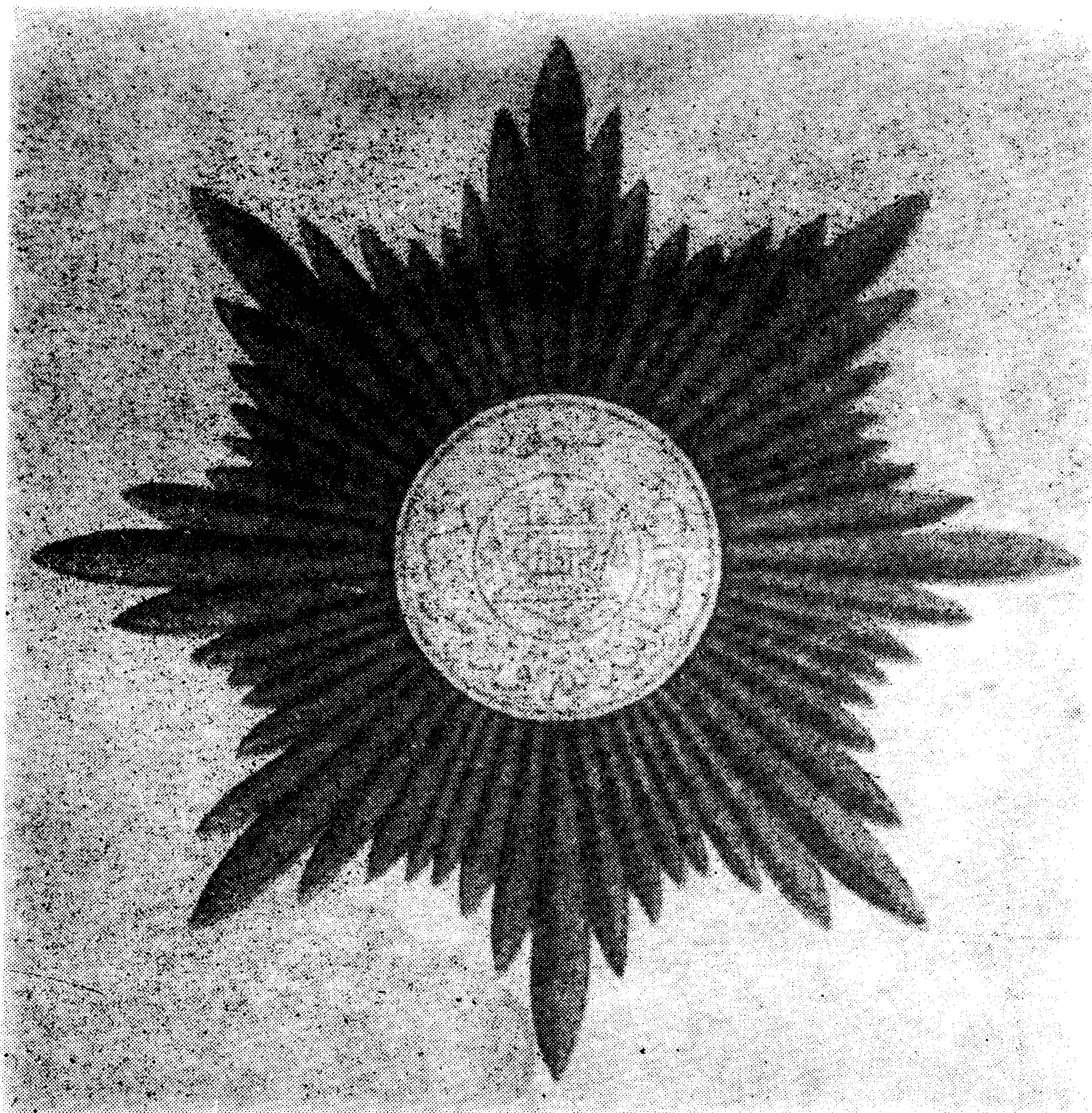
نشان سردار



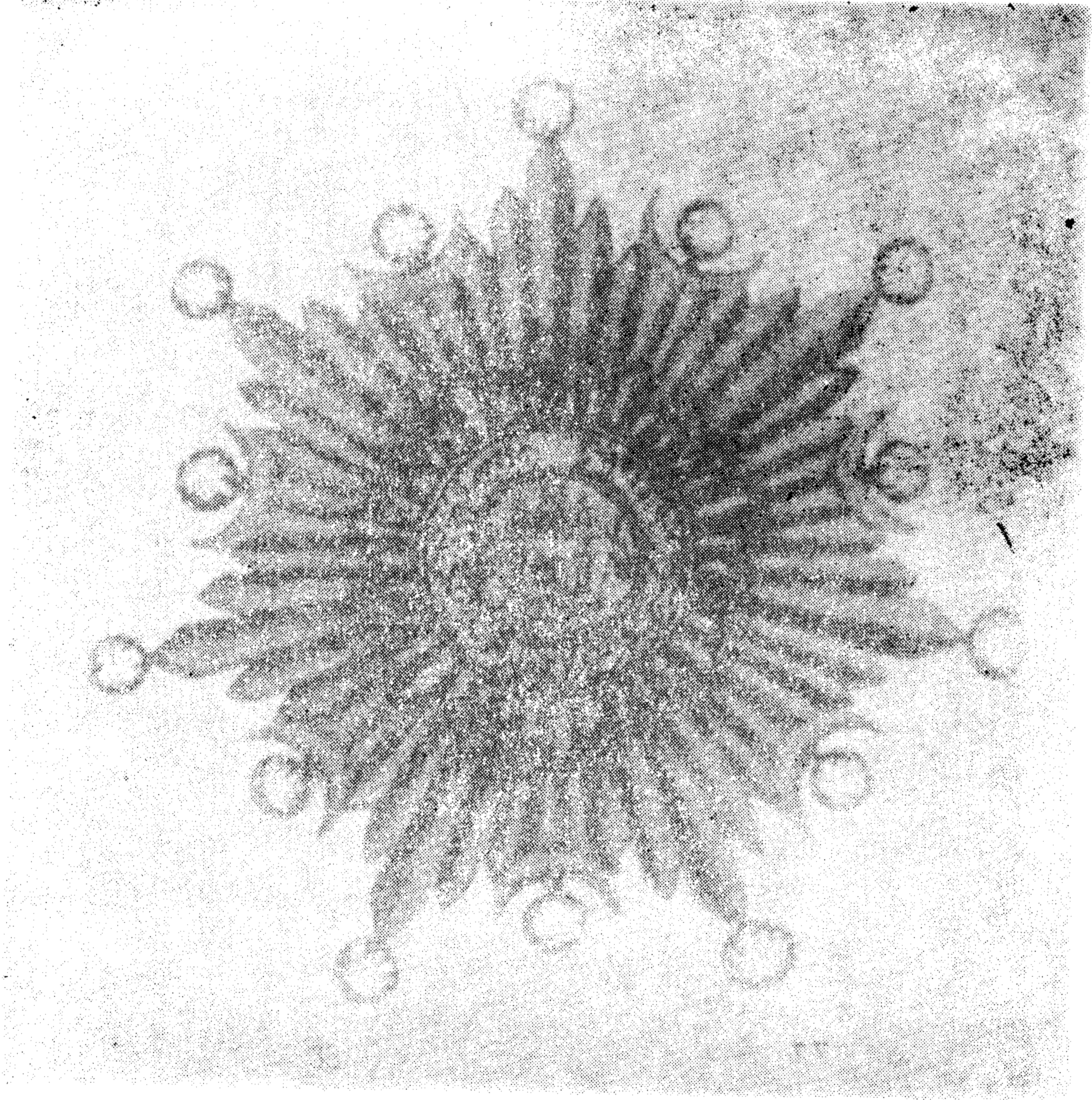
نشان وفا درجه (۳)



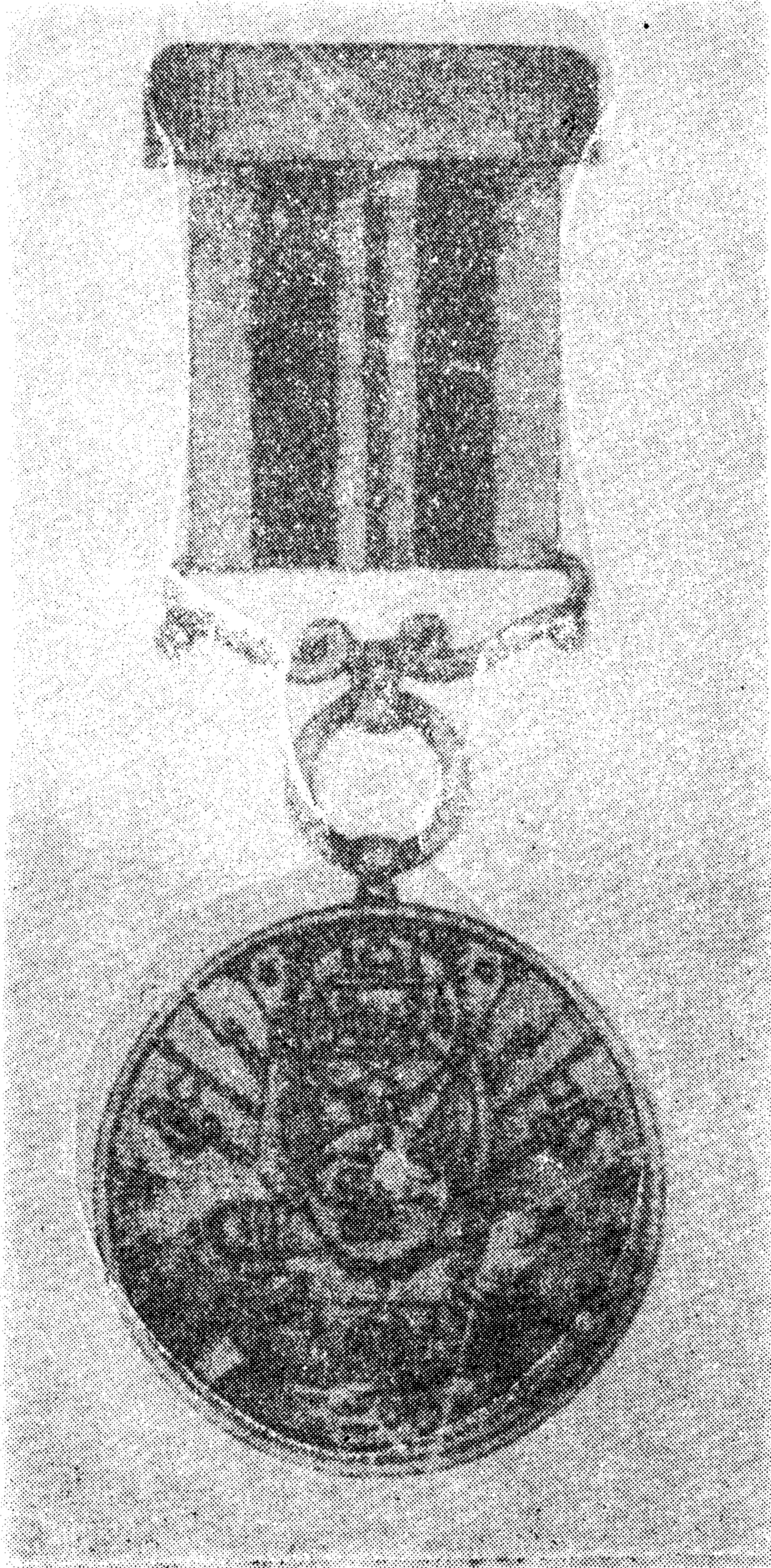
نشان لوی خان - در بهار سال ۱۲۹۸ ش از طرف شورای  
دولت طرح و دیزاین شده است



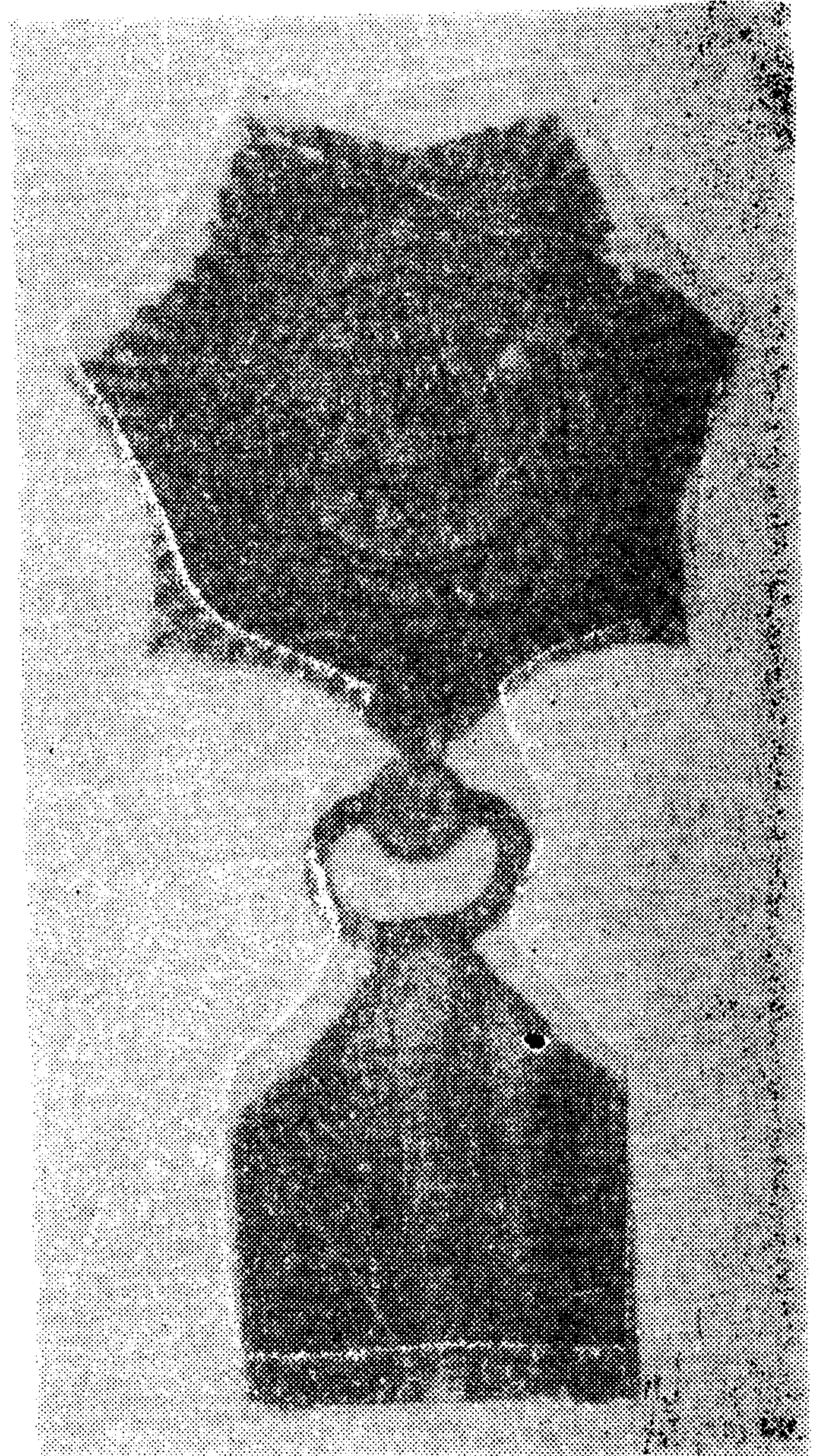
نشان ستور - در سال ۱۲۹۸ ش بقرارتصویب شورای  
دولت ساخته شده است .



از نشان های دولت افغانستان که در سال ۱۲۹۸ ش طرح و  
دیزاین شده است



نشان خدمت افغانستان



از نشان های استقلال  
افغانستان



سرور سلطان «علیا حضرت سراج الخواتین»  
والده اعلیحضرت اما نا لله شاه غازی آن محترمه معظمه  
در تقویت روحیه آزادی و استقلال و تاسیس بنیان  
سلطنت امانیه و فکر نهضت نسوان خدمات شایسته  
نموده است .



دروست نشسته علیاحضرت سراج الخواتین - و سه دختر سکه او : سایر ه سلطان - صفیه سلطان - راضیه سلطان  
و دختر اندر او صفورا دست به کمر دیده میشود و این عکس اولین یادگار نهضت نسوان در افغانستان  
در سنه ۱۳۲۶ قمری گرفته شده است سایر ه سلطان ملقب به سراج البنات بطرف دست راست بر کرسی نشسته  
و آن محترمه در عهد سلطنت اما نیه مدیره مکتب مستورات بوده است .

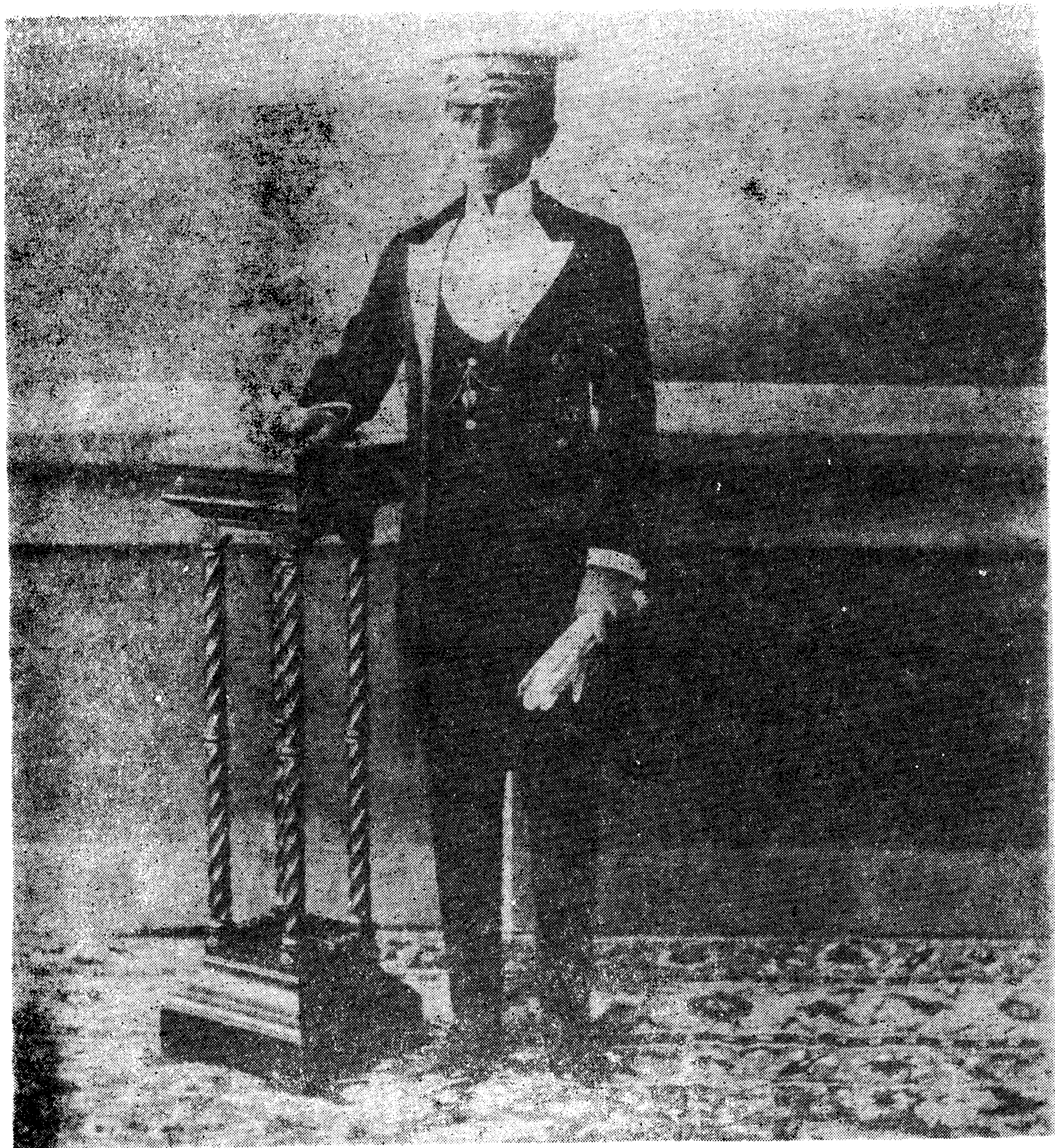




شاهزاده امان الله در دوره طفولیت .



سردار امان الله خان «عين الدوله» بهمهراه مصاحبين - مأمورين و ملازمين در بار آن  
واين عكس در سال ۱۶۹۳ ش در پغمان گرفته شده است.



سردار امان الله خان «عینا لدوله» جوانی که از عمر  
(۱۴) سالگی وضع تمدن جدید را بو سیله پو شیدن نوع  
لباس از خود ابراز کرده است.



سردار امان الله خان عین الدوله بعدر (۱۶) سالگی در سال  
۱۲۸۵ش - فوتوگراف فی عکسا سخانه شاهي کابل .



منا دی بزرگ استر داد استقلال و نهضت های جدید  
افغانستان اعلی حضرت امان الله شاه غازی .

زنده کننده افغانيان و حرکت دهنده مشر قيان سيف الملة  
وا لدين اعلي حضرت امير امان الله خان پادشاه افغانستان



اعلي حضرت امان الله شاه غازي در وقت استعمال نشان  
لمر اعلي

465

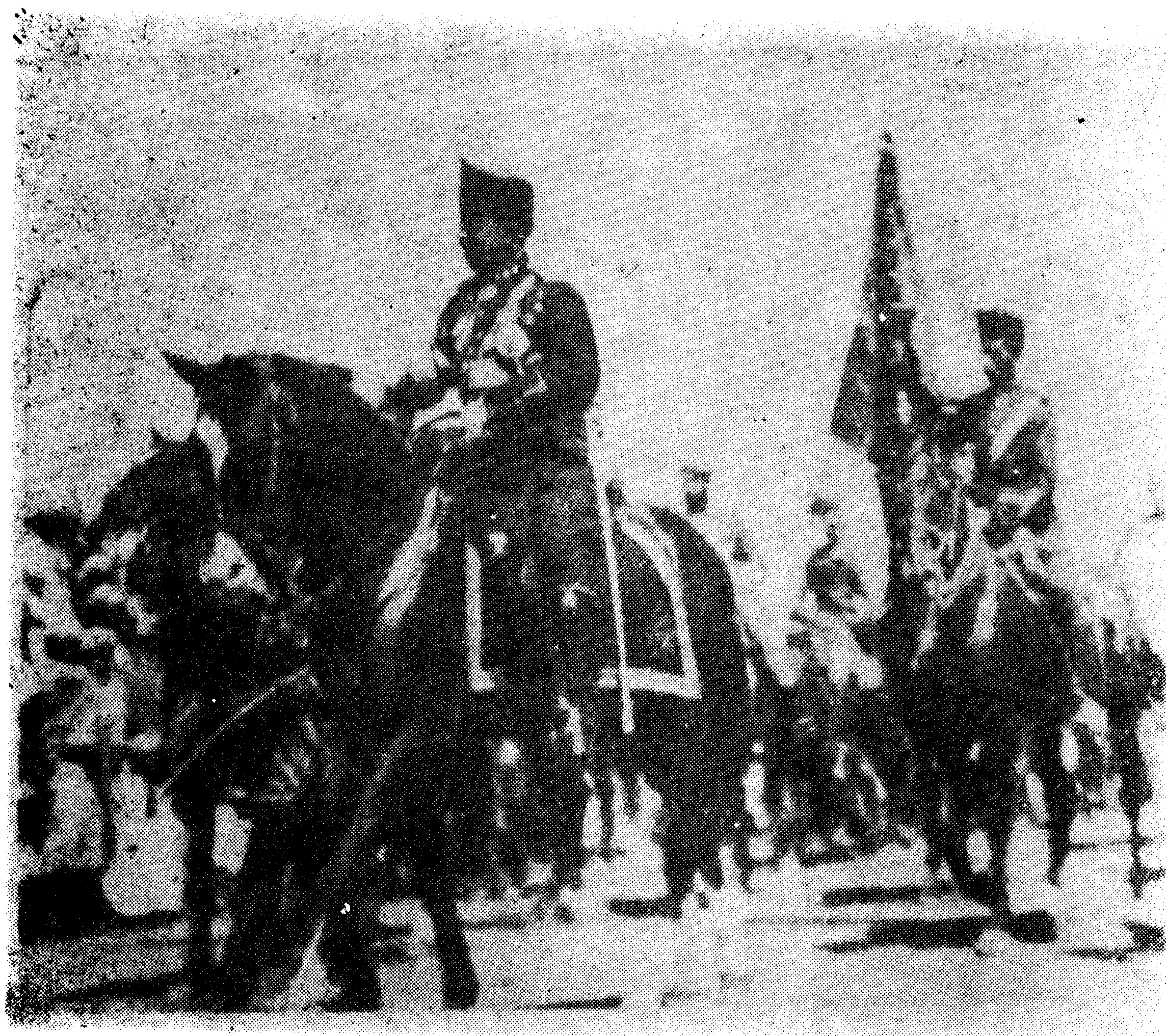


اعلیحضرت امان الله شاهغازی بلباس عسکری و این  
عکس در پورت سعید گرفته شده و از آنجا بتاریخ ( ۳ )  
جدی ۱۳۰۶ ش بکابل فرستاده شده است .

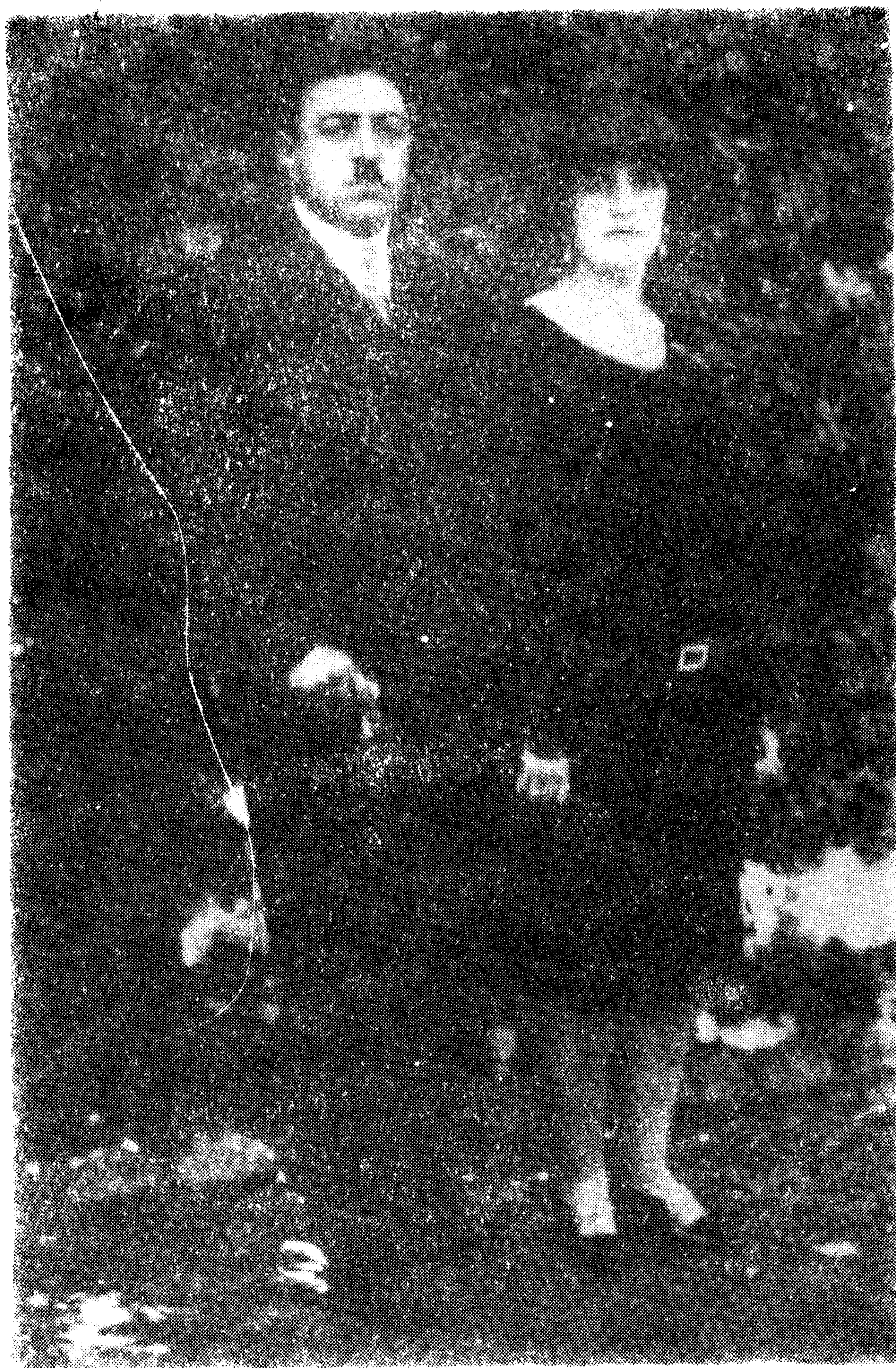


اعلیٰ حضرت امان اللہ شاہ غازی - بلباس مکتب حربیہ





اعلیحضرت امان الله شاهغازی در وقت معاینه عساکر  
روز اول جشن استقلال ماه اسد سال ۱۳۰۰ شمسی .



اعلیحضرت امان الله شاهغازی و ملکه ثریا «شاهخانم»  
و این عکس یادگاری در اوائل نهضت نسوان در افغانستان  
گرفته شده است .



اعلیٰ حضرت امان اللہ شاہ غازی در موقع نمائش لباسہای افغانی ، عربی ، بلوچی ، ترکی ،  
بخارائی ، ہندی ، ارو پائی .



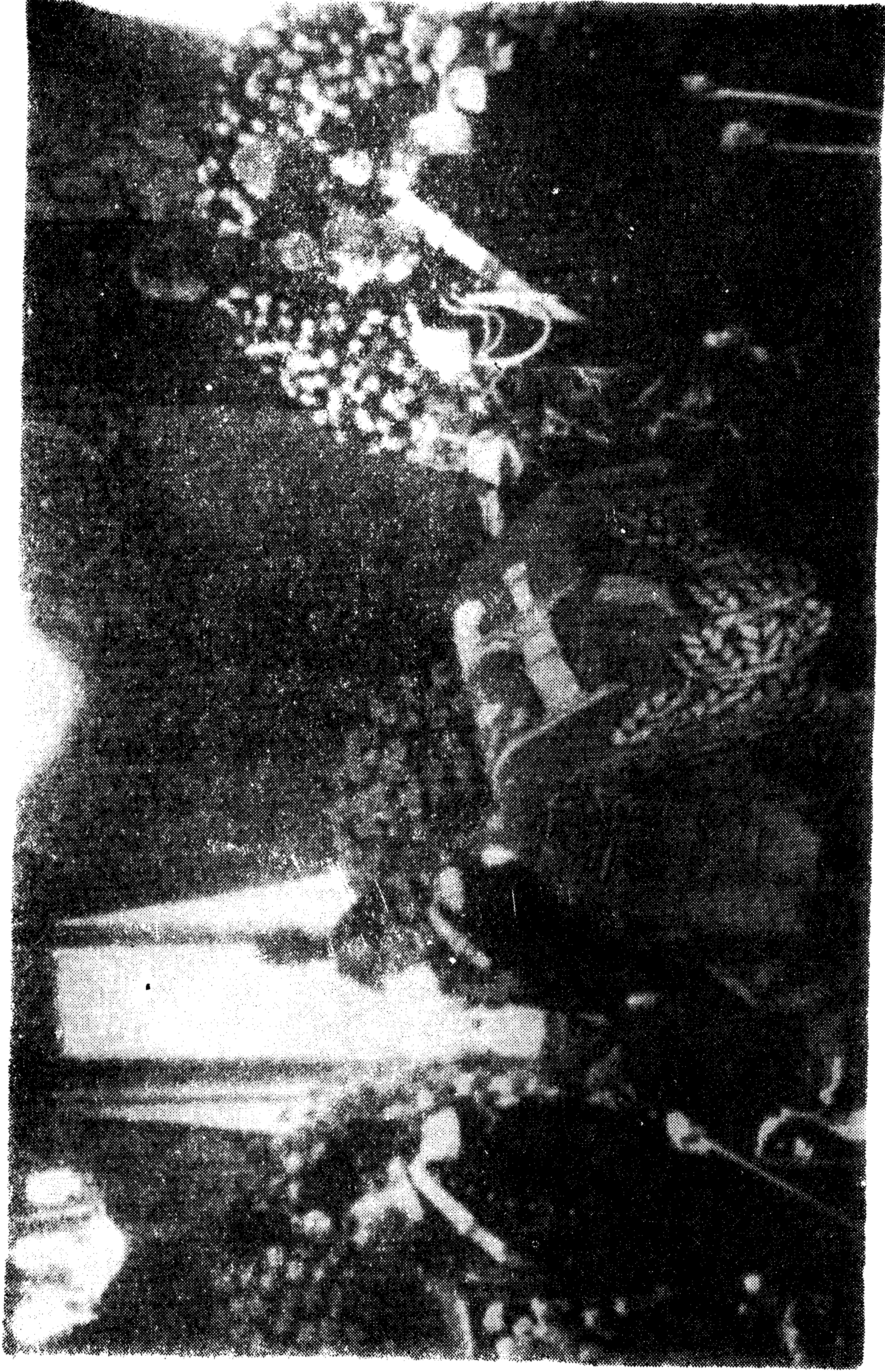
اعلیحضرت امان الله شاه  
غازی - واین عکس در سال  
۱۳۲۷ شمسی در روم گرفته  
شده است .



امان الله شاه غازی - د آخرین سالیان زندگی - واین  
عکس د رو ما پایتخت ایتا لیاگرفته شده است .



شاهزاده رحمت اللہ مشہور  
بہ شاهزادہ جان پسر ولیعہد  
اعلیٰ حضرت امان اللہ شاہ غازی



تابوت مرحوم اعلیحضرت امان الله شاه غازی در روم در ماه ثور سال ۱۳۳۹ شمسی و در  
پهلوی تابوت چهار نفر سر بازرومی برای اداء مراسم احترام استاده‌اند و اکلیل های گل  
بکثرت دیده میشود .



سر دار اعلیٰ محمود طرزی و مسماة اسما سمیه همسر  
آن و این عکس یا دگاری در فصل خزان سال ۱۳۰۵ شمس  
در کابل گرفته شده است .

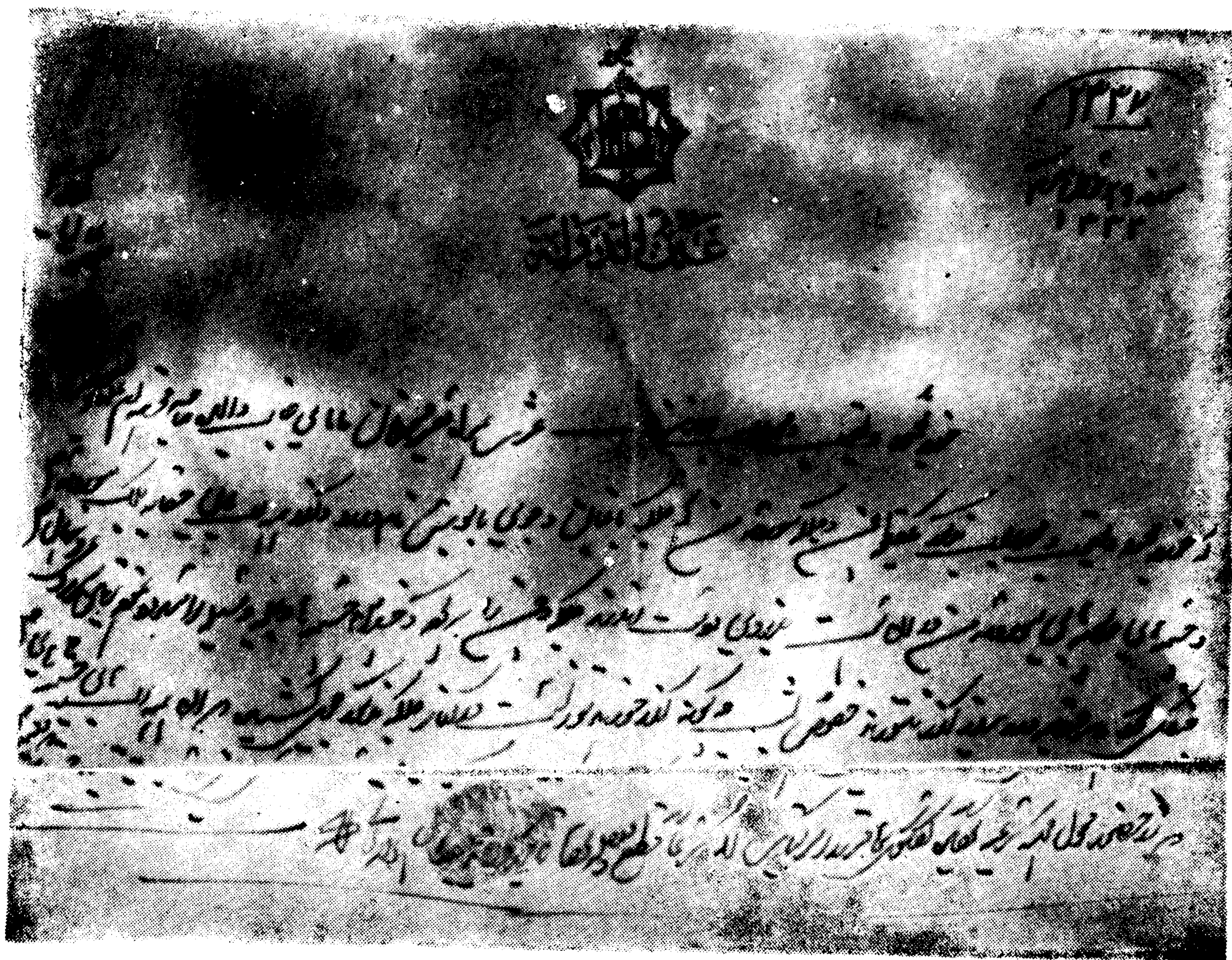




طرف راست - سر دارعبیدالله خان «شاه آقا» برادر  
سکه اعلیحضرت امان الله شاه غازی .  
طرف چپ - سر دار عبده العزیز خان «وزیر داخله درعهد  
سلطنت امانیه»  
واین عکس یادگاری بتاریخ سه شنبه (۲۰) ثور سال ۱۳۳۹  
شمسی در سالون هتل کابل گرفته شده است .

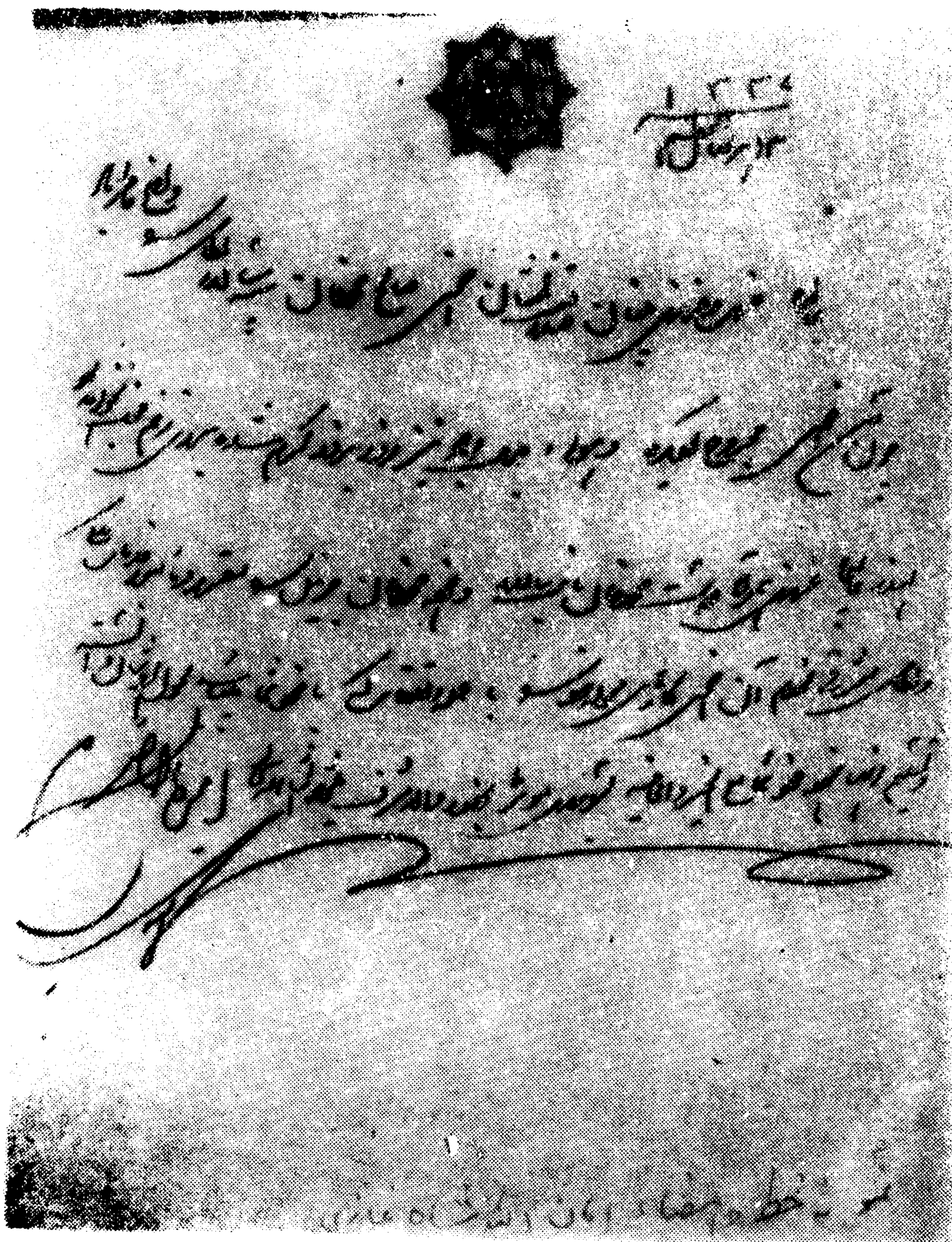


نظام الدین خان «پسر سردار فقیر محمد خان شا غاسبی» آنکه  
در فکر تمهید تألیف این کتاب و تاریخ مکمل دوره امانیه  
خدمت قابل قدری نموده است.  
فوت مرحومی لیل دو شنبه (۲۹) سنبله سال ۱۳۴۴ شمسی  
بعمر (۸۳) سالگی و این عکس در سال ۱۳۰۱ شمسی گرفته  
شده است .



چند سطر از يك فرمان عین الدوله که در سال ۱۲۹۵ شمسی نوشته شده و آن وکیل مقام سلطنت در سطر اخیر تصریح کرده که :

( از حضور محول امر محکمه شرعیه گردیده گفتگوی شما قرار امر کتاب الله شرعاً قطع و فیصله شود ) و عدالت اسلامی او را کاملاً نشان میدهد .



نمونه خط و امضاء اعلیحضرت امان الله شاه غازی .  
 این فرمان بتاریخ ۲۳ ثور سال ۱۲۹۸ شمسی نوشته شده  
 است .



اعلیحضرت امان الله شاهغازی و جنرال فخرالدین  
(فخری پاشا) اولین سفیر مختار دولت ترکیه در کابل .  
و این عکس یادگاری در وقت تعاطی معاهده در مسجد جامع  
کبیر عید گاه کابل گرفته شده است .



معاهده دو لتین افغانستان و ایران بروز جمعه (۱۵) سنبله سال ۱۳۰۲ ش در مسجد جامع کبیر عید گاه کابل بعد اداء نماز جمعه با مضاء رسید . امان الله شاه غازی فرمود «عهد نامه بین دو دولت اسلامی همان کتاب آسمانی آنها یعنی قرآن مجید و شریف است» و در این عکس یادگاری اعلی حضرت امان الله شاه غازی و میرزا نصرالله اعتلاء الملك سفیر مختار دولت ایران و محمدولی خان وزیر امور خارجه دیده میشوند . بیرق افغانستان بدوش سفیر ایران و بیرق ایران بدوش امان الله شاه و این مراسم در وقت تعاطی اسناد دو لتین در کابل بعمل آمده است .



محمدولی خان - رئیس هیأت سفارت فوق العاده بجانب مسکو  
واروپا - وبعداً وزیر امور خارجه و وکیل وزارت حر بیه  
و در سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش وکیل مقام سلطنت بوده است.



سردار عظیم اللہ خان «وزیر زادہ» و این عکس در  
روما پایتخت ایتالیا گرفته شده است .





علی احمد خان «ابن سردار خوشدل خان لویناب» اولین  
وزیر امور داخله در عهد امانیه و بعد از ان والی کابل - و در  
سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش از همراهان خصوصاً علی حضرت  
امان الله شاه در سفر آسیا و اروپا .



میر محمد هاشم خان وزیر  
مالیه - شخصی که در هفته  
اول ماه سرطان سال ۱۳۰۷  
شمسی بنماینده از طرف  
عموم ما مورین دولت، بحیث  
رئیس هیات پدیرائی  
از ورود موبک پادشاه غازی  
در سرحد هرات مراسم سلام و  
احترام بجا آورده است .



سردار شیر احمد خان سفیر  
از همراهان سفر اعلیحضرت  
امان الله شاه غازی در سال  
۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش .



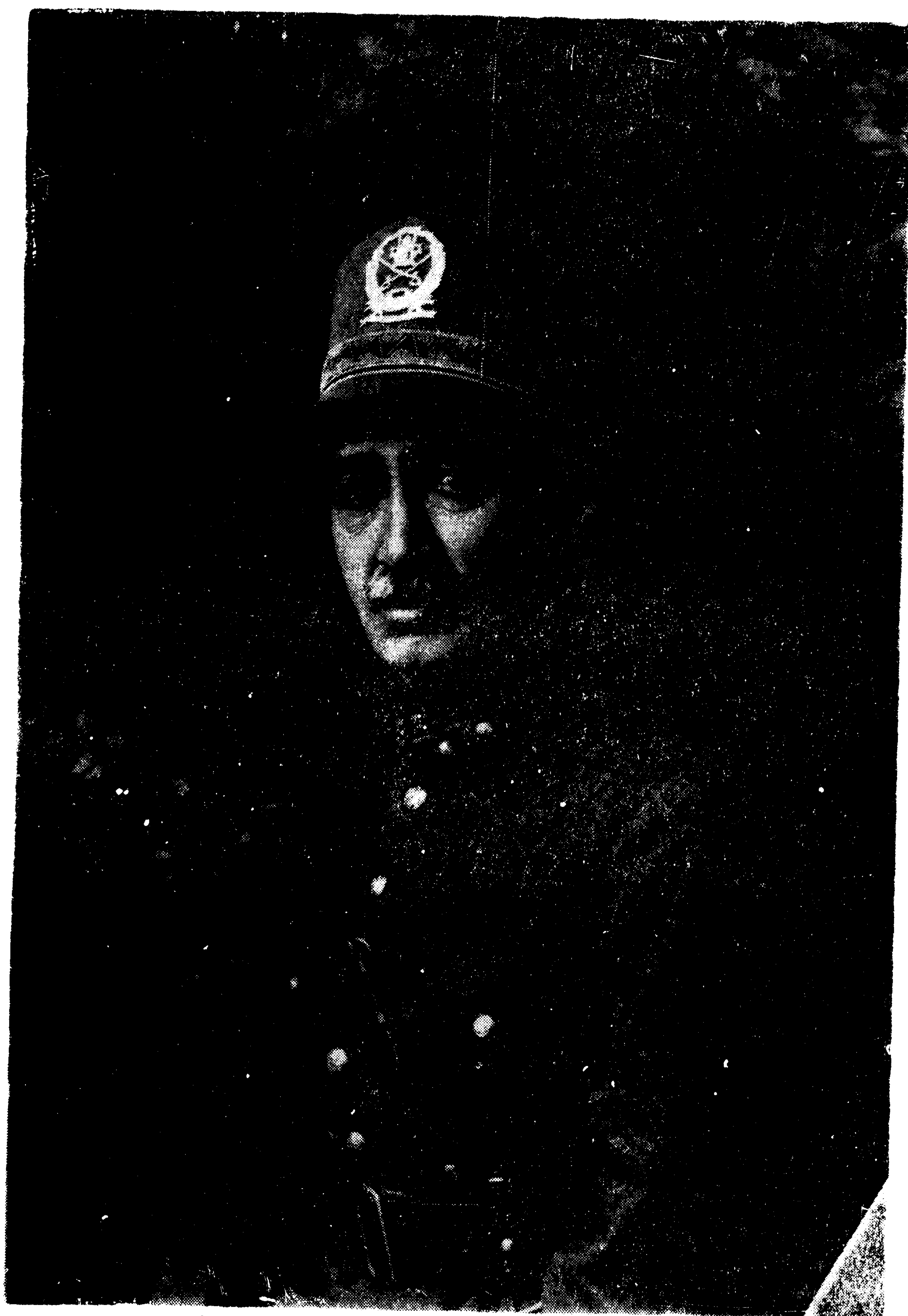
سردار فیض محمد خان عضو  
هیأت سفارت فوق العاده در  
سال ۱۲۹۸ ش و اولین نماینده  
سیاسی افغانی در پارلیس در  
سال ۱۲۹۹ ش و در سال ۱۳۰۰ ش  
وزیر معارف مقرر شد .



رسام شهیر «غلام محمد خان  
مصور» معلم فن رسامی در  
مکتب حربیه و حبیبیه و اولین  
مدیر مکتب صنائع نفیسه و در  
سال ۱۳۰۱ ش به اروپا اعزام  
و در سال ۱۳۰۲ ش خطاب پرو  
فیسر یافت .



محمد امان خان حکمران کلان  
ش و شخصی که برای مصارف  
ورضاء اهالی ولایت مذکور در  
خدمتی همه رین راه نموده  
حکمرانی کلان بدخشان و در  
کلان دایزنگی مصادر خدماتی  
است .



احمد علی خان « و لید عبدالواحد خان لودین » شخصی  
که در اول ماه میزان سال ۱۳۰۷ شمسی رئیس هیأت  
تنظیمه سمت شمالی کابل مقرر شده است .

۴۱۸۵



محمد اديب خان ر ئيس  
مكتبين مذکور پسر محمد صالح  
مسديه و خسر بره محمود طرزي  
افغانی است .



هیأت سفارت افغانستان مقیم مسکو در سال ۱۳۰۰ ش. میرزا محمدخان سفیر مختار-  
عبدالرزاق خان و حبیب‌الله خان اتاشه نظامی و عزیز الرحمن فتیحی در این عکس دیده  
میشوند .



غلام نبی خان چرخى - شخصى كه ساليانى در مسكو -  
برلين - پاریس - انقره - سفیر مختار افغانستان و در  
سال ۱۳۰۳ ش رتبه نایب سالاریافت و بنام سفیر مشهور بود.

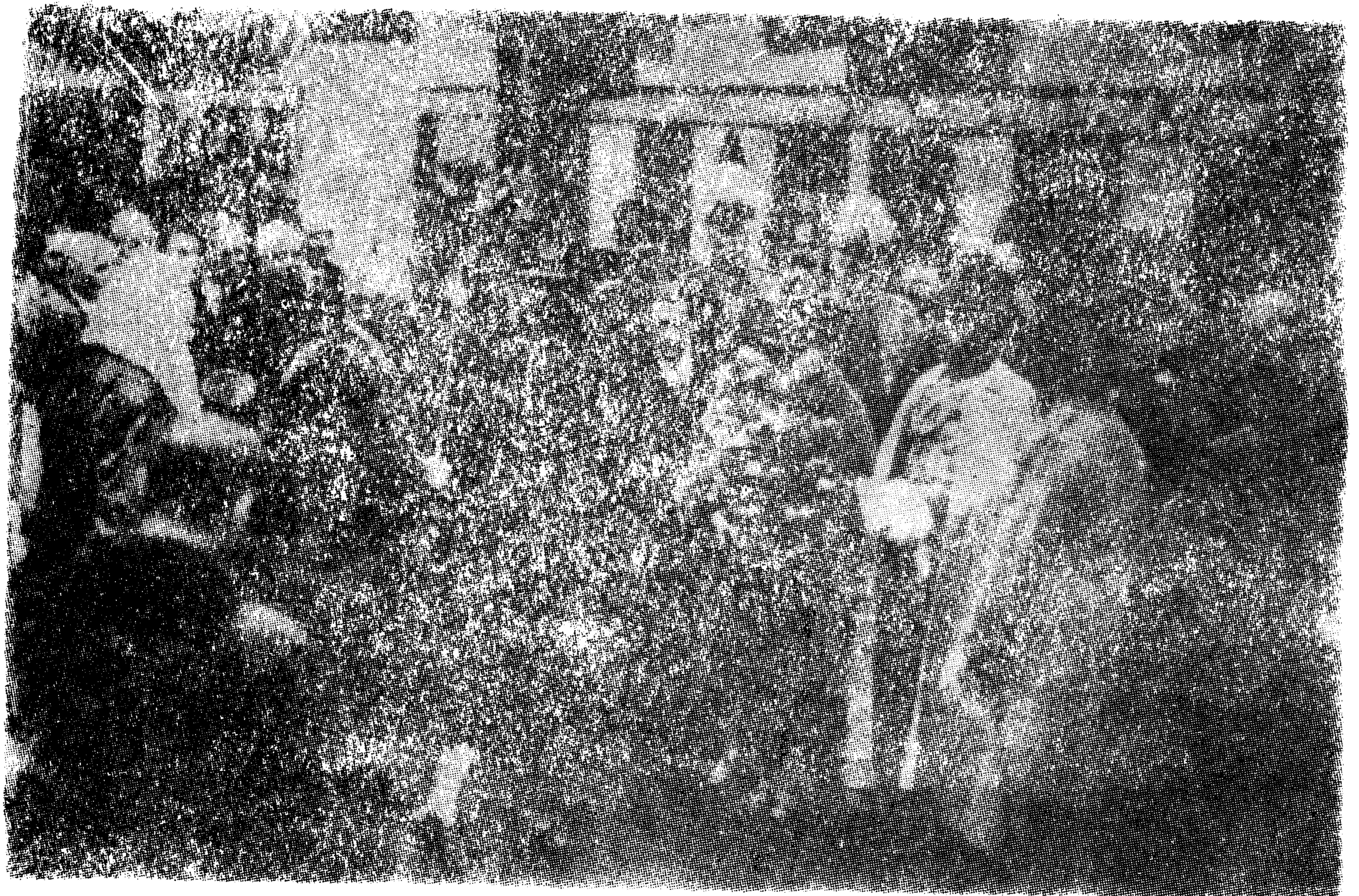




غلام صدیق چرخي - سفیر مختار افغانستان در انقره در  
سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش .



غلام صدیق خان چرخي سرمنشي حضور «وکیل وزیر امور  
خارجہ در سال ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ ش» مذکور در سال ۱۲۹۸ و  
۱۲۹۹ ش عضو سفارت فوق العادہ و در سال ۱۳۰۱ و  
۱۳۰۲ ش وزیر مختار افغانی مقیم برلین بوده است .



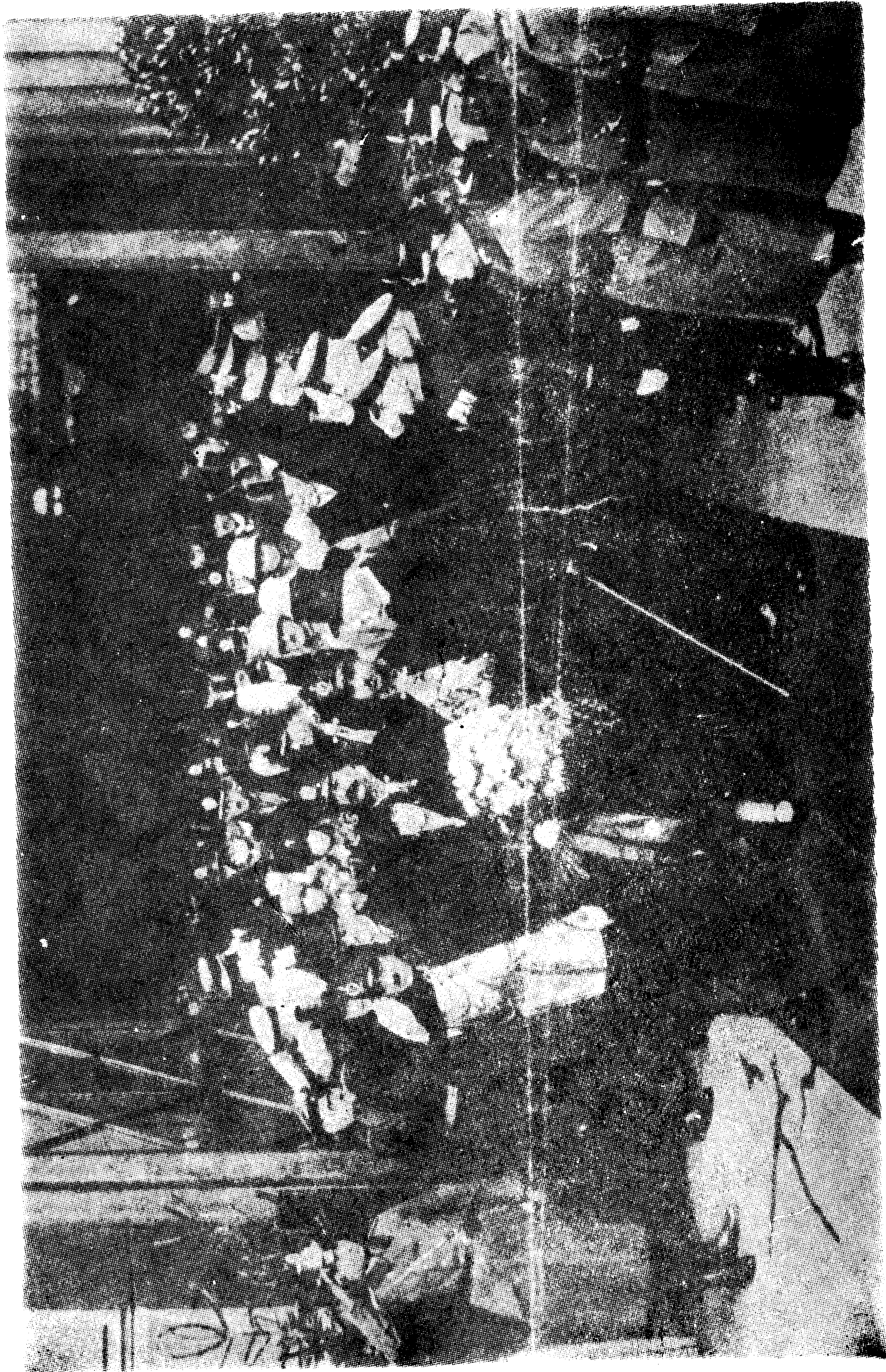
این عکس هنگامی را نشان میدهد که اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا در روم تشریف فرما گردیده‌ و از طرف پاپ پال رهبر کاتولیک های جهان مورد احترام خاص واقع شده و صلیب حضرت مسیح را برسم احترام برافراشت. درین مراسم امانویل پادشاه و ملکه ایتالیا و موسولینی صدراعظم حضور داشتند .

اعلیحضرت امانالله شاه غازی قهرمان سیاسی استقلال افغانستان با ملکه ثریا در سفر اروپا .  
و در این عکس به همراه زعمای دولت فرانسه دیده میشوند .



اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا در برلین در  
دعوت رسمی و بطرف دست چپ پادشاه غازی - غلام صدیق خان  
چرخ و کیل وزارت امور خارجه و این عکس در جریده شپیکل  
(آئینه) در برلین بچاپ رسیده است .

اعلیحضرت امان الله شاه غازی و ملکه ثریا - در موقعی که از طرف بزرگترین رجال  
و محترمات دولت و حکومت آلمان در برلین رسمآ پذیرائی میشوند.





از مناظر سفر رسمی اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی و ملکه ثریا در برلین-پایتخت کشور آلمان و این عکس در موقع قبول رسم سلام گرفته شده است .



اعلیحضرت اما ن الله شاه غازی در برلین به معیت دار-  
شال فون هند ن بورگک در موقع قبول رسم سلام  
گارد احترام .





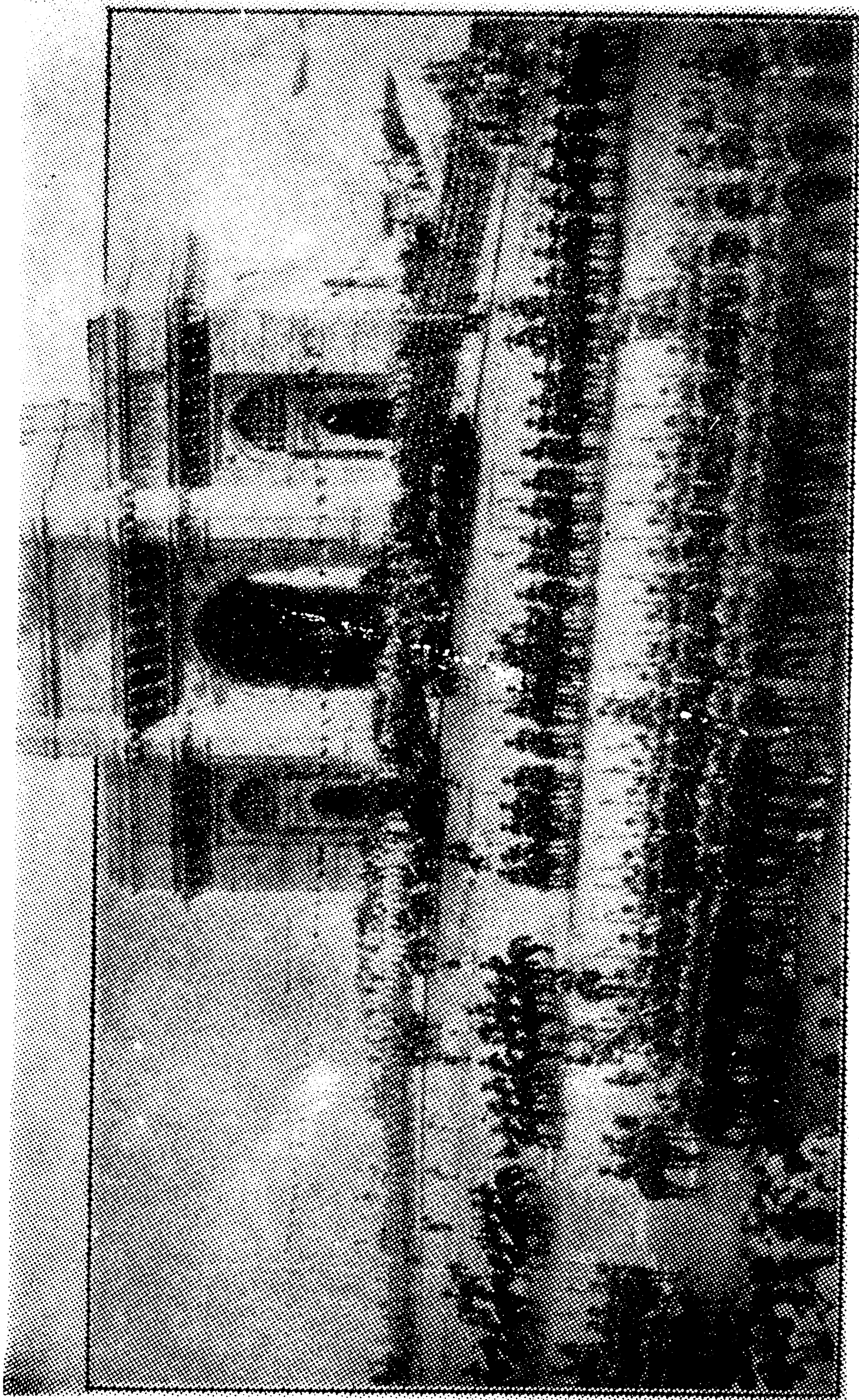
اعلیٰ حضرت امان اللہ شاہ غازی پادشاہ افغانستا و مارشال فون ہندن بورگ  
دیس جمہور آلمان درموقع قبول مراسم سلا مومعاینہ گارد احترام دو برلین .



از مرا سم پذیرای رسمی اعلیحضرت امان الله شاه نغازی  
در برلین پایتخت آلمان .



اعلیحضرت امان الله شہاہ غازی و مارشال فون ہندنبرگ  
رئیس جمہور آلمان در دعوت رسمی جمعہ (۵) حوت ۱۳۰۶ ش



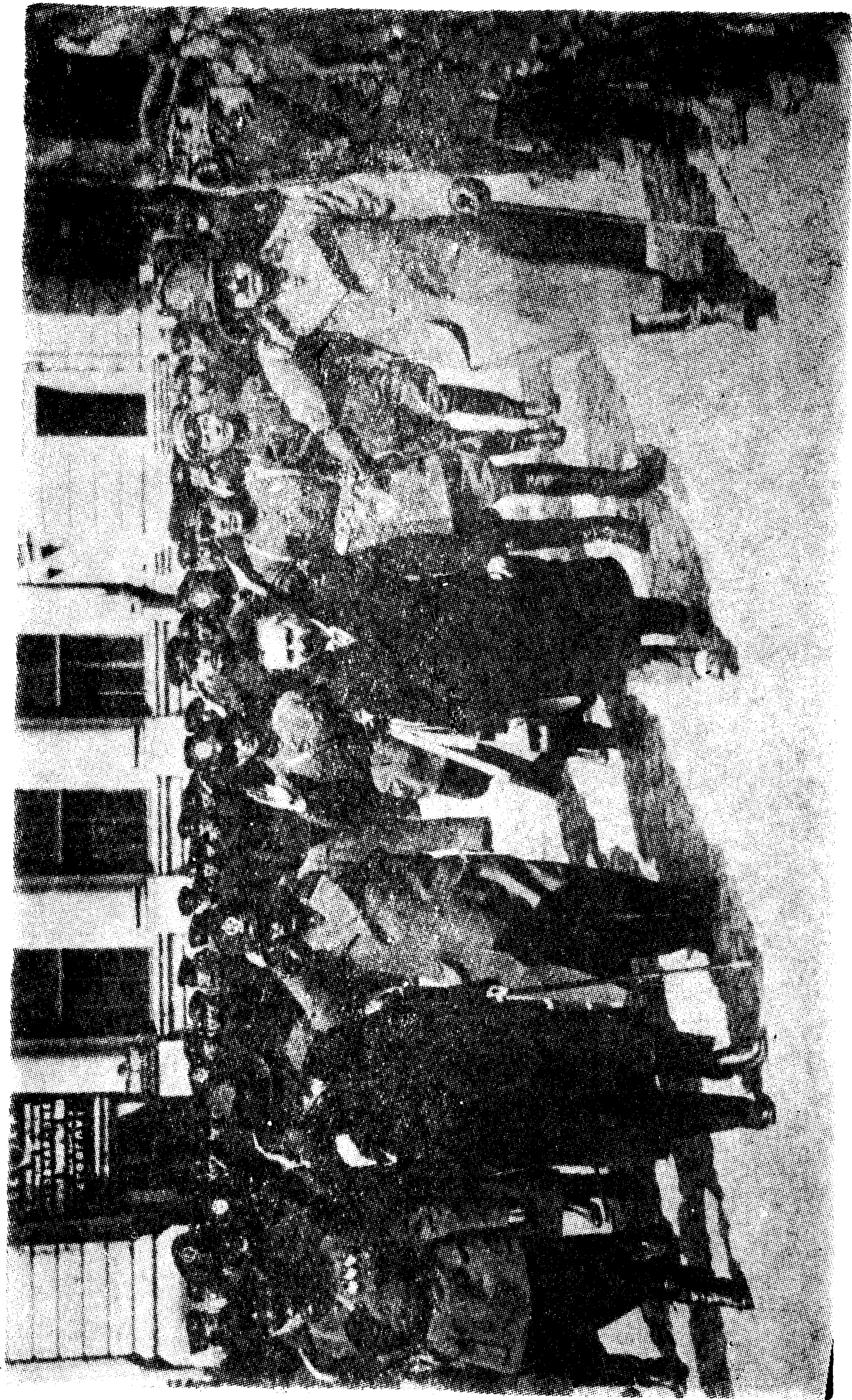
اعلیحضرت اما نالله شاه در مو قع معا ینة ر سسم گد شت عسا کر در برکین.



اعلیحضرت اما نالہ شاہ غازی در اثناء دعاء بحضور پرور دگار «ج» در یکی از جا های مقدس و این عکس در بر کین به چاپ رسید هاست .



اعلیحضرت امان الله شاه  
غازی بہمراہ جارج پنجم شاہ  
وامپراتور انگلستان در لندن در  
موقعی کہ گارد احترام رامعاینہ  
میفرمایند .



اعلیحضرت امان الله شاهغازی پادشاه افغانستان پروژ ۱۳ - ثور سال ۱۳۰۷ ش دد-  
مسکو - در موقعی که بهمراه کالنین رئیس جمهور دولت روسیه شو روی سلام گارد  
احترام را قبول میفرمایند .



اعلیحضرت امان الله شاه غازی بروز ۱۳ ثور سال ۱۳۰۷  
ش در موقعی که بهمراه کالنین رئیس جمهور دولت روسیه  
شوروی بسواری موتر بطرف قصر کریملین تشریف فر ما  
میشوند .





غازی مصطفی کمال پاشا -  
رئیس جمهور ترکیه



احمد فواد اول - پادشاه مصر



پاپ - پیوس یازدهم «پاپ»  
اعظم پیشوای مذهب رومن  
کاتولیک



رضاء خان پهلوی - پادشاه  
ایران



موسولینی صدراعظم ایتالیا آنکه در سال ۱۳۰۱ ش زمام  
مملکت ایتالیا را بکف خود گرفت. و در وقت ورود  
اعلیحضرت امان الله شاهغازی درایتا لیا، مرا سم استقبال  
رسمی خیلی شایان بجا آورد.



مارشال پال فون بينيڪند  
ورف فون هند نيو رگس  
رئيس جمهور آلمان .



اكناسى هو سيكى - رئيس  
جمهور پوليند



جارج پنجم -  
شاہ و امپراتور انگلستان



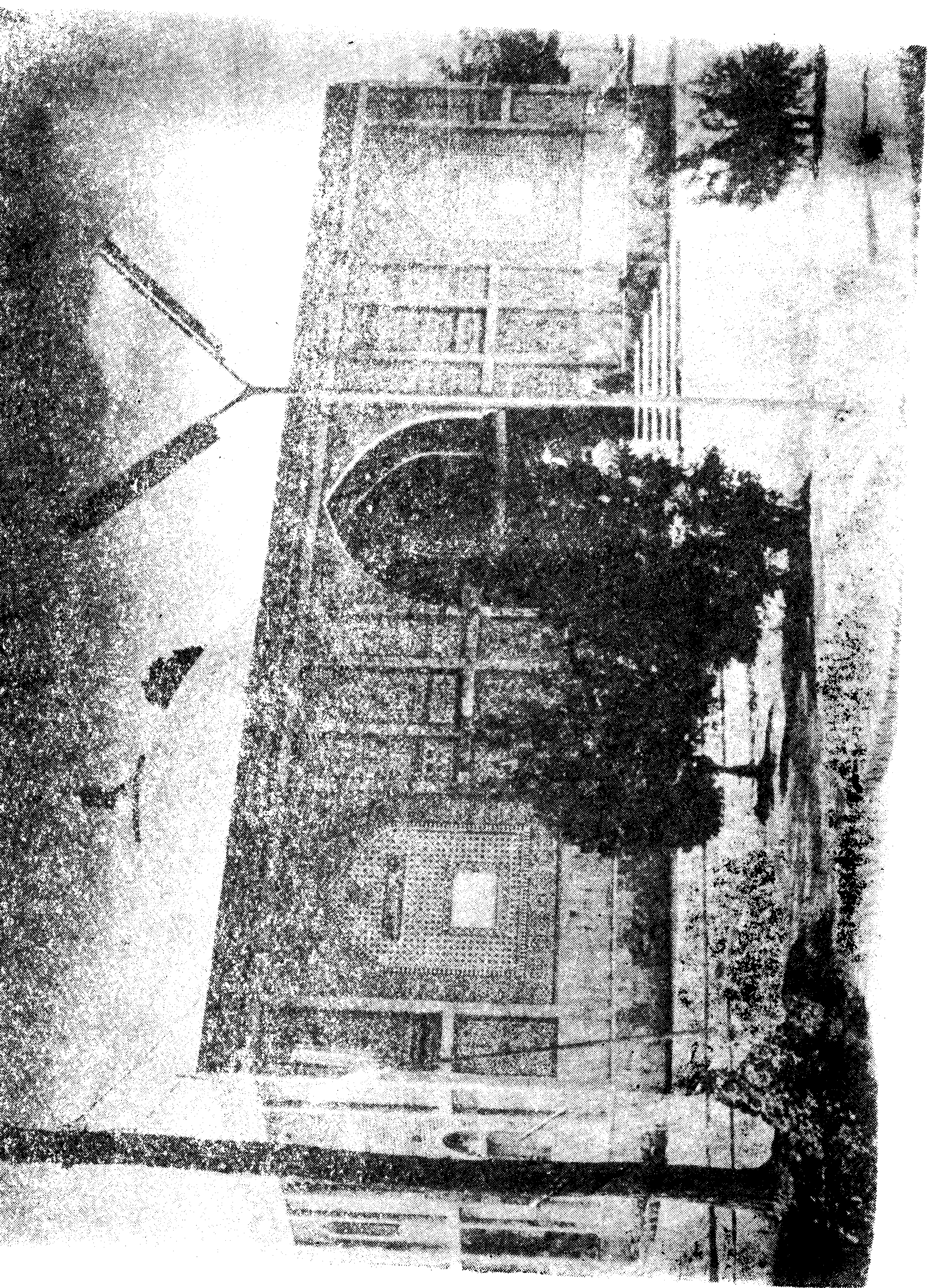
کا لینن - رئیس کمیته ادا ری  
مرکزی دولت روسیه  
شوروی



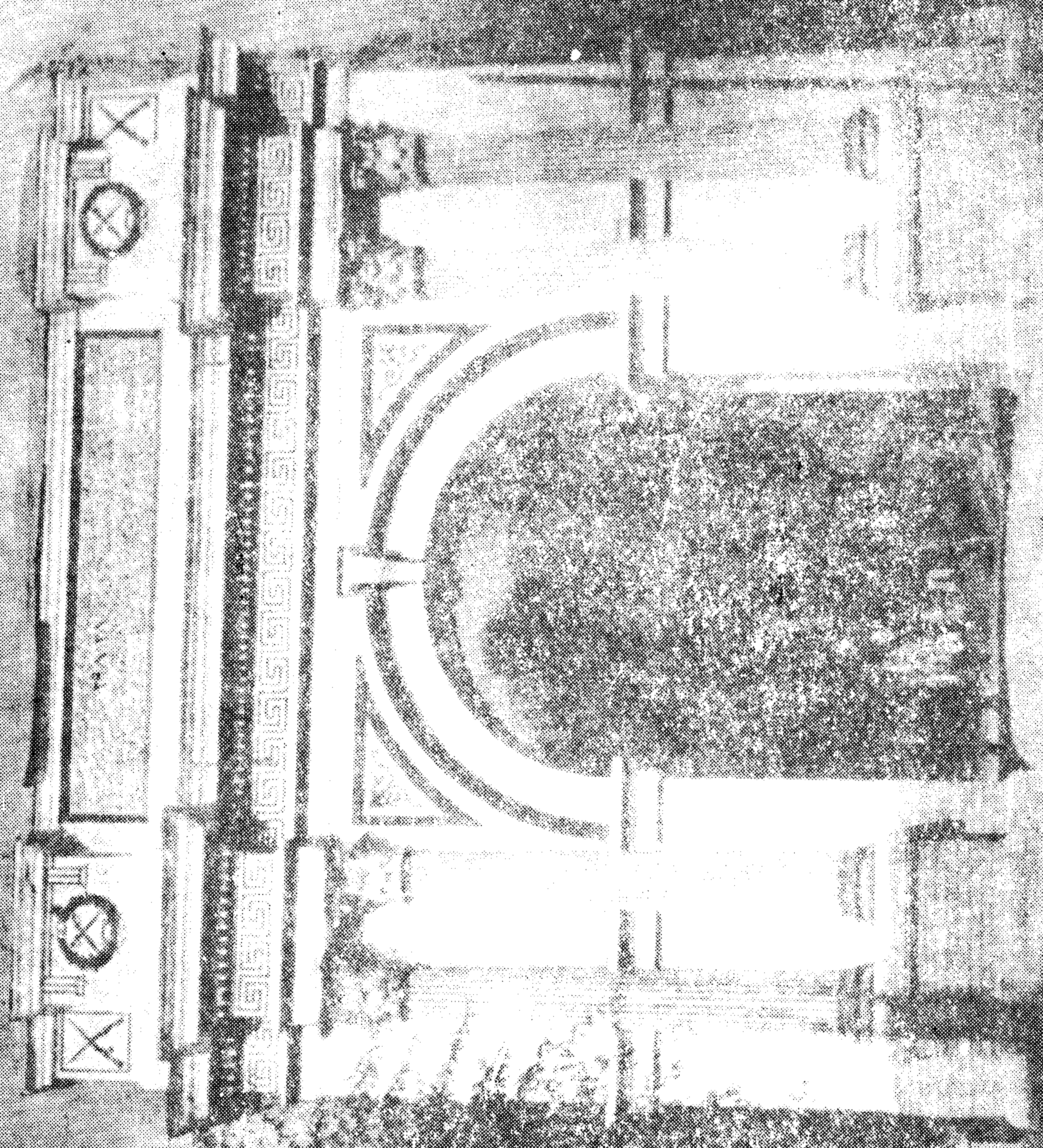
وکتور ایما نیول ثالث  
پادشاه ایطالیا .



عبد الهادی خان وزیر  
تجارت از همراهان سفر  
رسمی اعلیحضرت امان الله  
شاه غازی در مسکو- برج  
ثور سال ۱۳۰۷ ش .

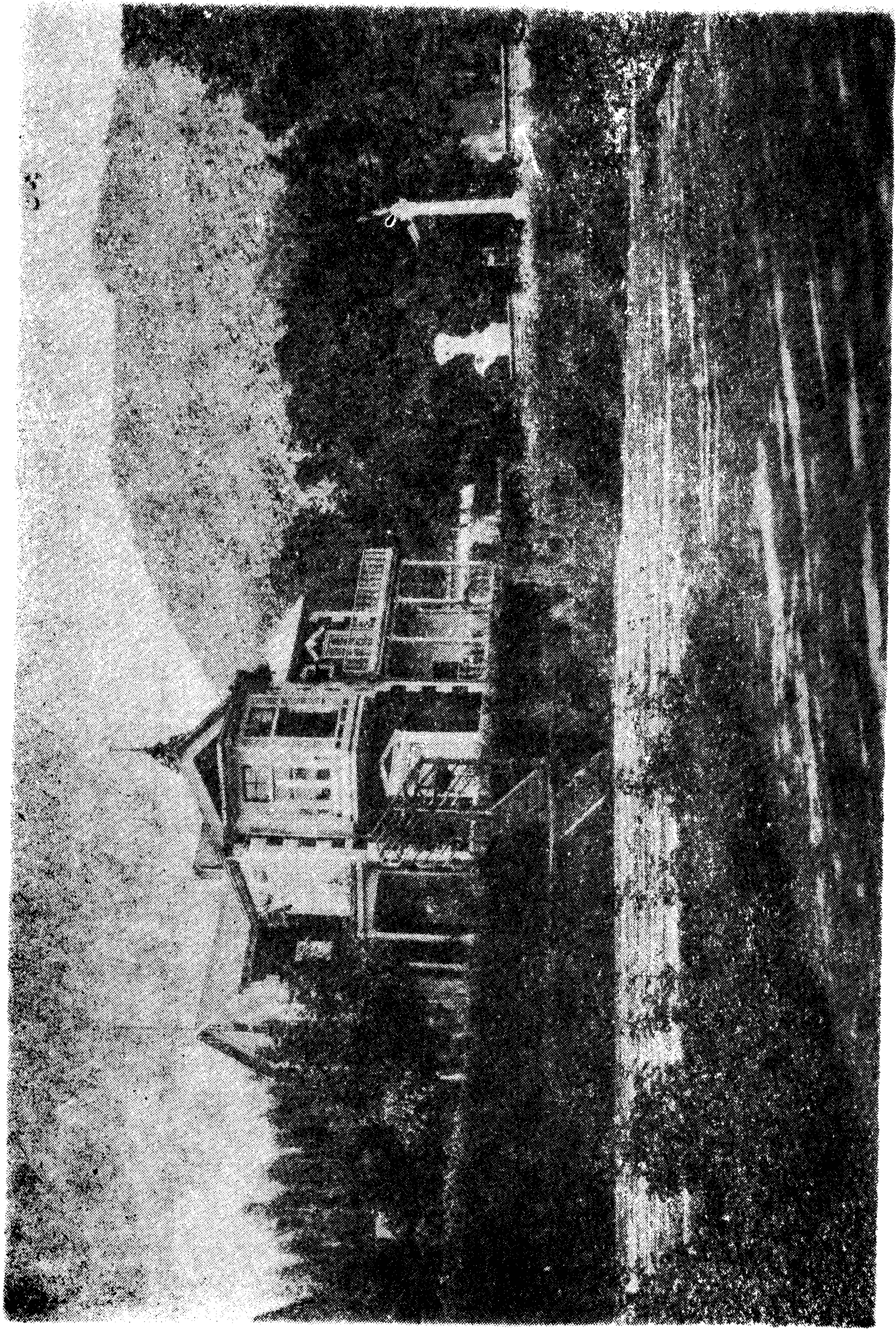


مقام خرقه شریفه « واقع در قندهار » زیارتگاه مقدس و متبرک که امان الله شاه غازی  
در هر وقت باداء احترام آن لباس بهشتی اساس مشرف شده و در حق عموم عالم اسلام  
و مخصوصاً ملت با دیانت افغانستان ادعیه خالصانه نموده است .



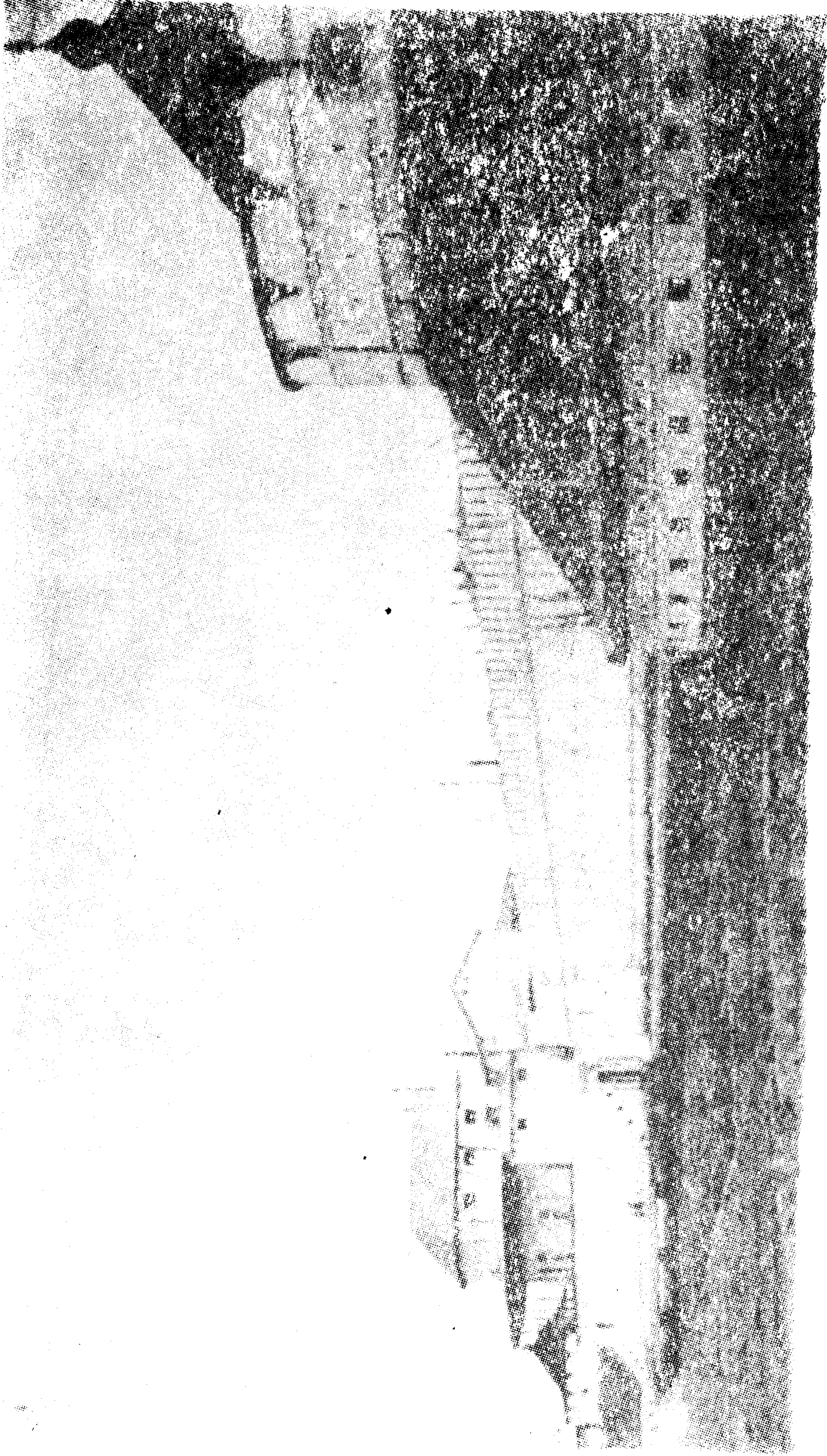
چمن فتح تبسم کسده اقبال  
کوه بازد کمر از سا یسه استقلال

ای ظفر شیفته همت نصرت فالت  
در مقامی کوشکو هت فشر د پای ثبات



قصر اما نیه - واقع بالاباغ پغمان که در سال ۱۳۰۲ ش کار اعمار آن تکمیل یافته است .





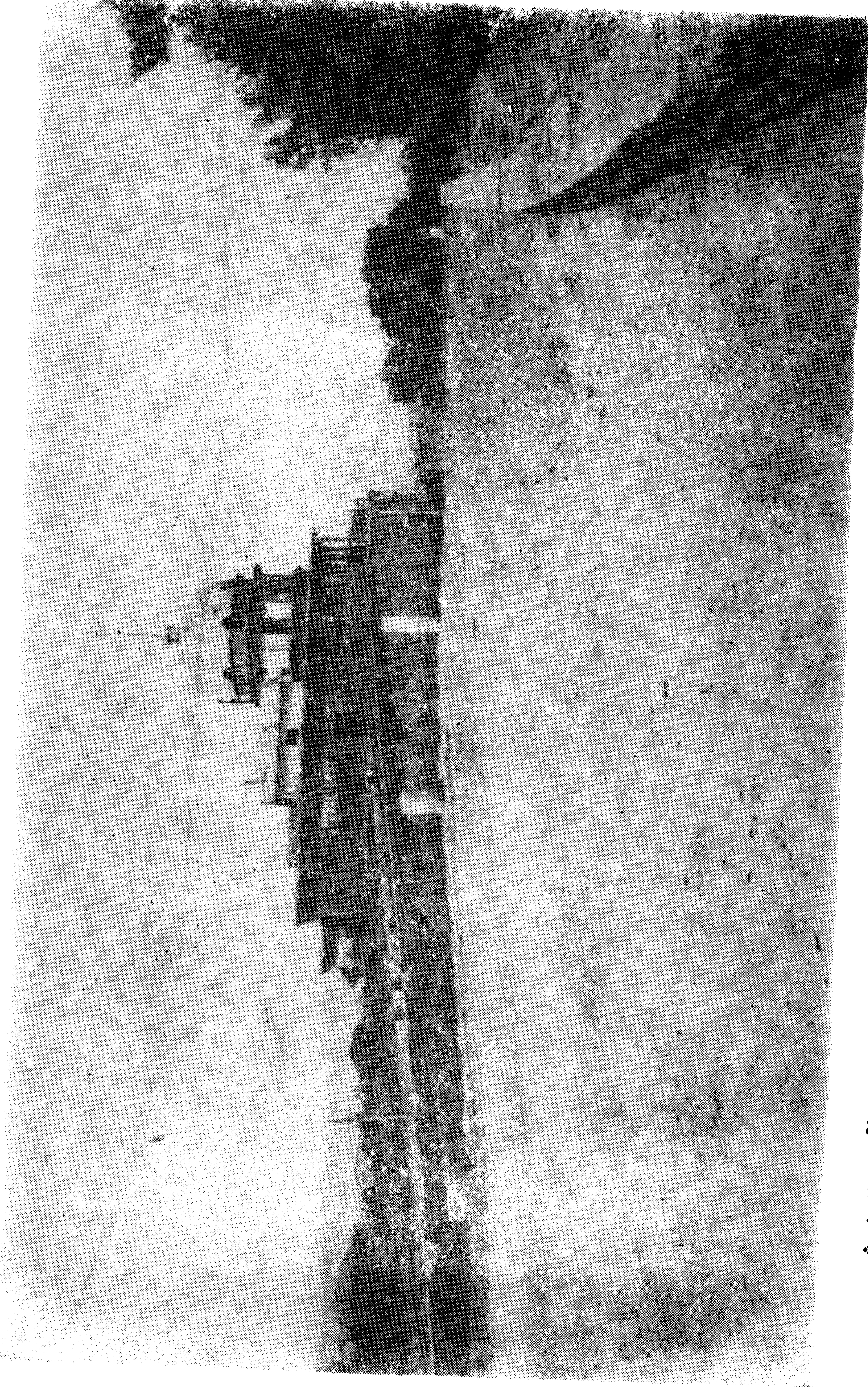
ارگن، کابیل و در حصه وسطی آن برج شمالی « مقیم شورای دولت ، دیده میشود .  
و این عکس از حصه تابعه نوت و صکوک گرفته شده است .

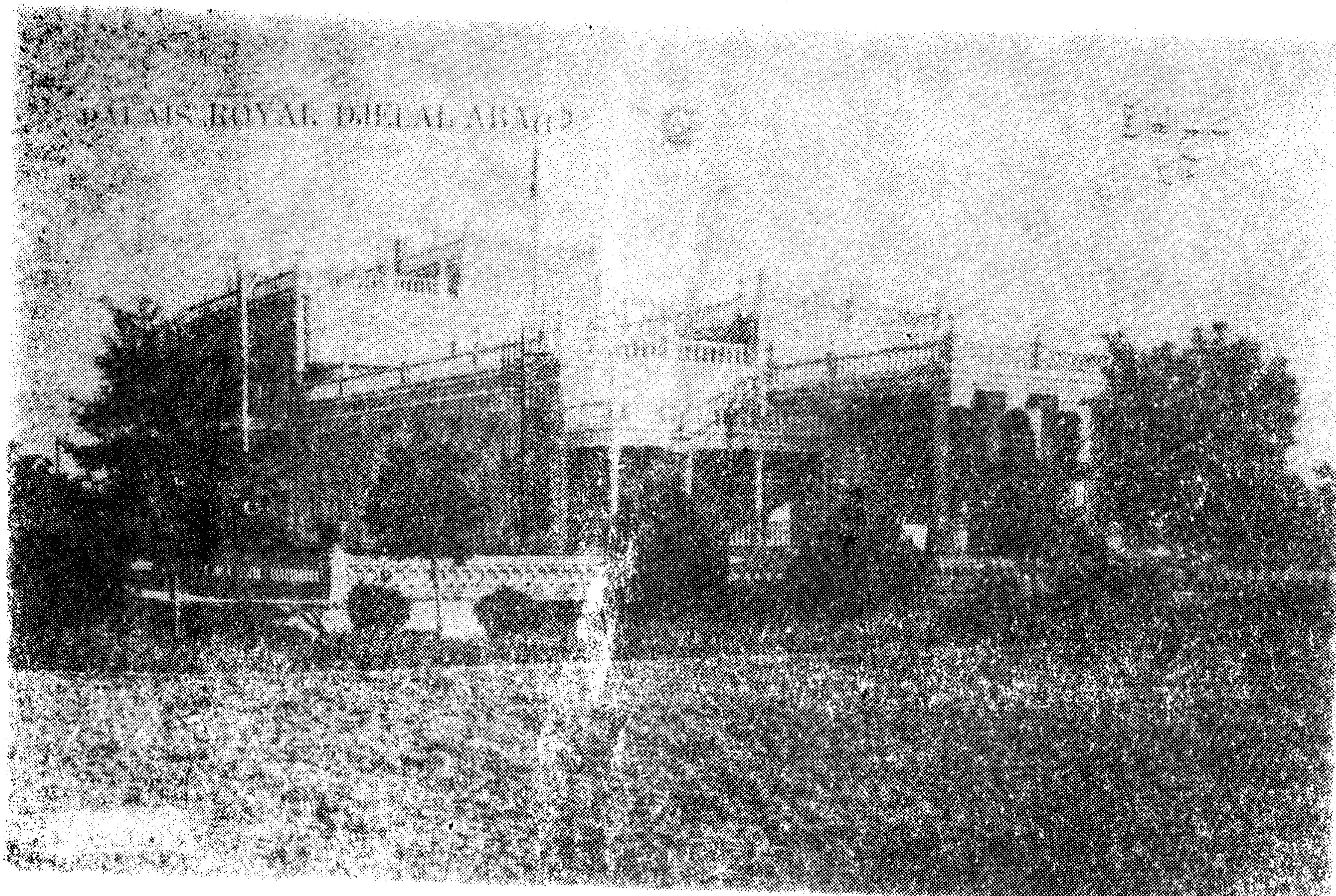


**قصر ستور - کابل : مقام بزرگترین محافل و مهمترین فیصله‌ها و سخنرانی‌های**  
**اعلیحضرت امان‌الله‌شاه‌غازی .**

**ازماه حمل سال ۱۲۹۸ ش نظارت امور خارجه و در سال ۱۳۰۰ ش وزارت امور خارجه -**  
**وسالون این قصر در سال ۱۳۰۷ ش کلوب ستور و کلوب امانیه شناخته شد .**

قصر دار الامكان معارف مسمی به کوتی شهر آرا - و این عمارت در سال ۱۳۰۰ ش  
 مقام وزارت معارف قسار داده شد . و روز شنبه (۲۳) قوس سال ۱۳۰۷ ش از اثر  
 حمله سقویان حریق و سامان و سائل تعلیمی برهم گردید .  
 عروسی عین الدوله بروز (۱۹) عقرب سال ۱۲۹۳ ش در همین قصر بعمل آمده بود .

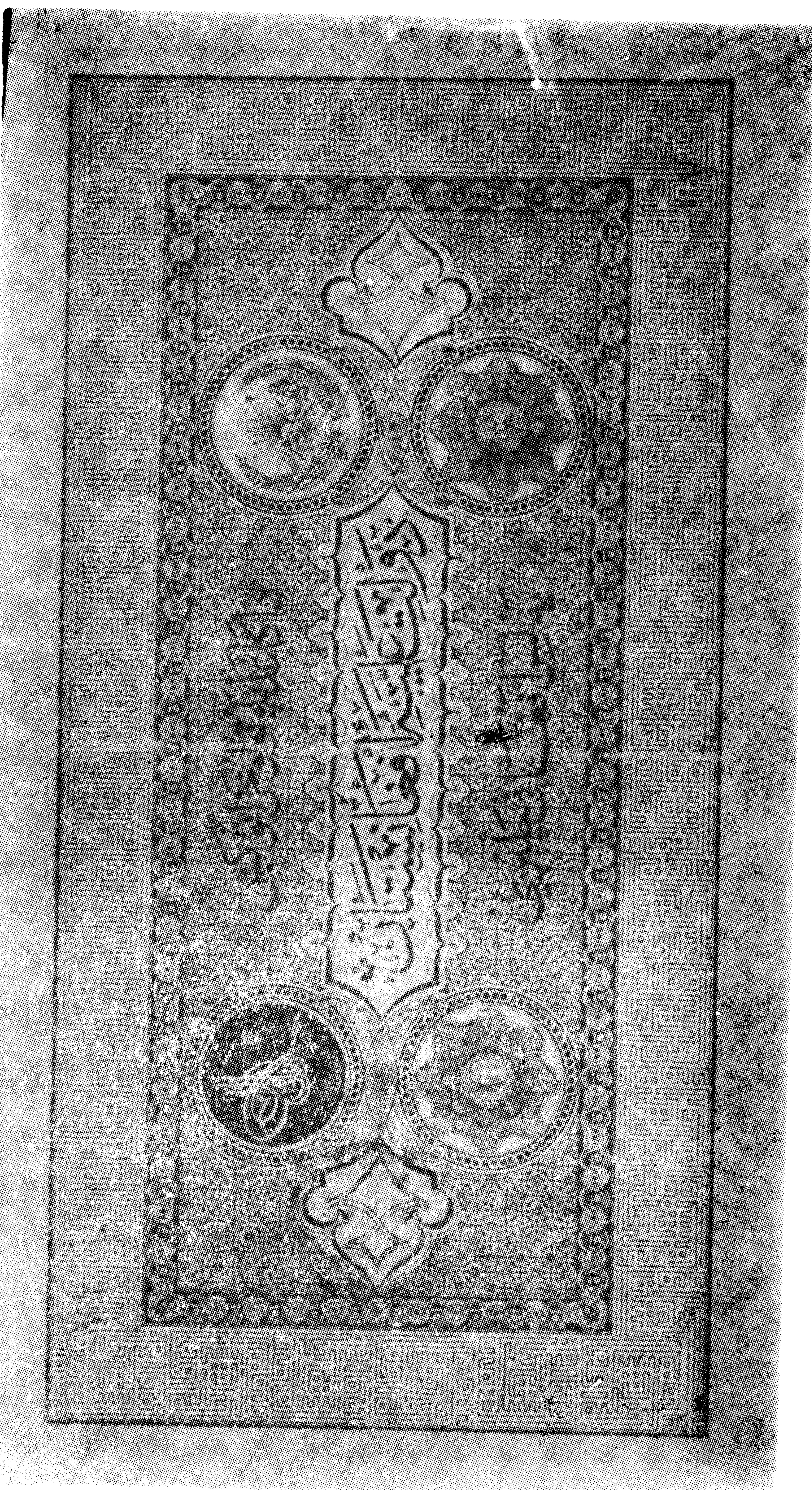




سراج العمارت « واقع جلال آباد مرکز ولایت ننگرهار »  
یکی از قصر های باشکوه افغانستان در هشتاد سال اخیر  
و این محصول ده سال زحمت ارباب فن و هنر افغانستان  
در برج جدی سال ۱۳۰۷ ش از طرف مخالفین دولت امانیه  
حریق شد .



نوت پنج افغانی طبع سال ۱۳۰۷ ش که بصورت دورویه درمطبعه نوت و سکوک کابل  
طبع شده و تاریخ نشر آن ماه سرطان سال ۱۳۰۷ ش است.



تاریخ نشر آن مصادف برزعودت پادشاه غازی از سفر اروپا است .  
 نوت ده افغانی که در سال ۱۳۰۷ ش در مطبعه نوت و وصکوک کابل دو رویه طبع شده.



نوت پنجاه افغانی که در سال ۱۳۰۷ ش در مطبعه نسوت و سکوک کابل بصورت دو رویه طبع شده و تاریخ نشر آن  
مصادف بروز عودت اعلیحضرت امان‌الله شاه غازی از سفر اروپا است .



محمد فضلی استانبولی - رسام و زینگو گرافر در مطبعة  
کابل. و این شخص با مور فنی طباعتی و خریداری سا مان  
افغانستان در اروپا مصادر خدماتی شده است. و این عکس  
اثر قلم نوک آهن خود او می باشد که در کابل در سال  
۱۲۹۱ ش ترسیم نموده است.





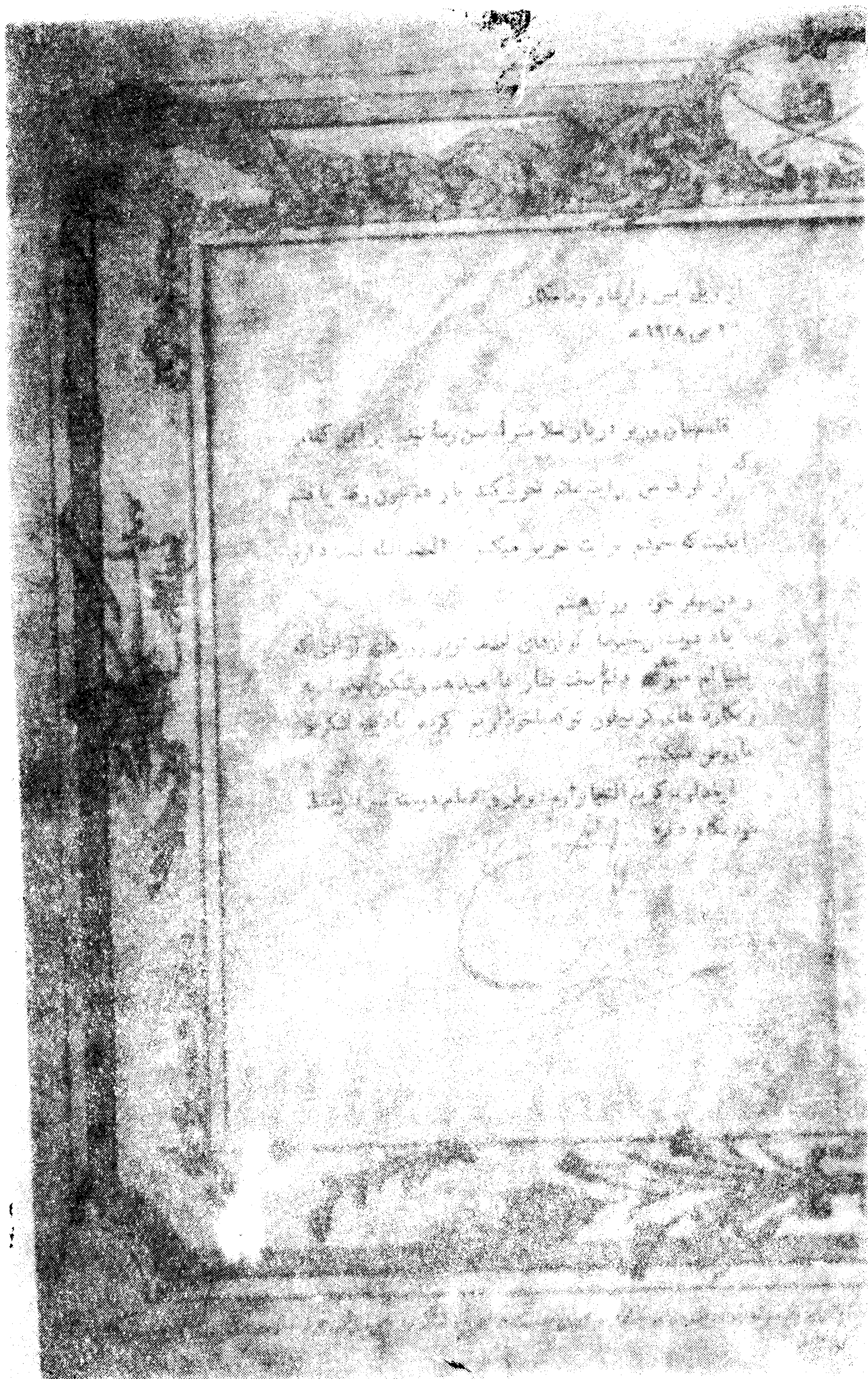
موسیو ژوزف هاکن ر ئیس  
هیأت اعزامی حفریات فرا نسه  
درافغانستان

524



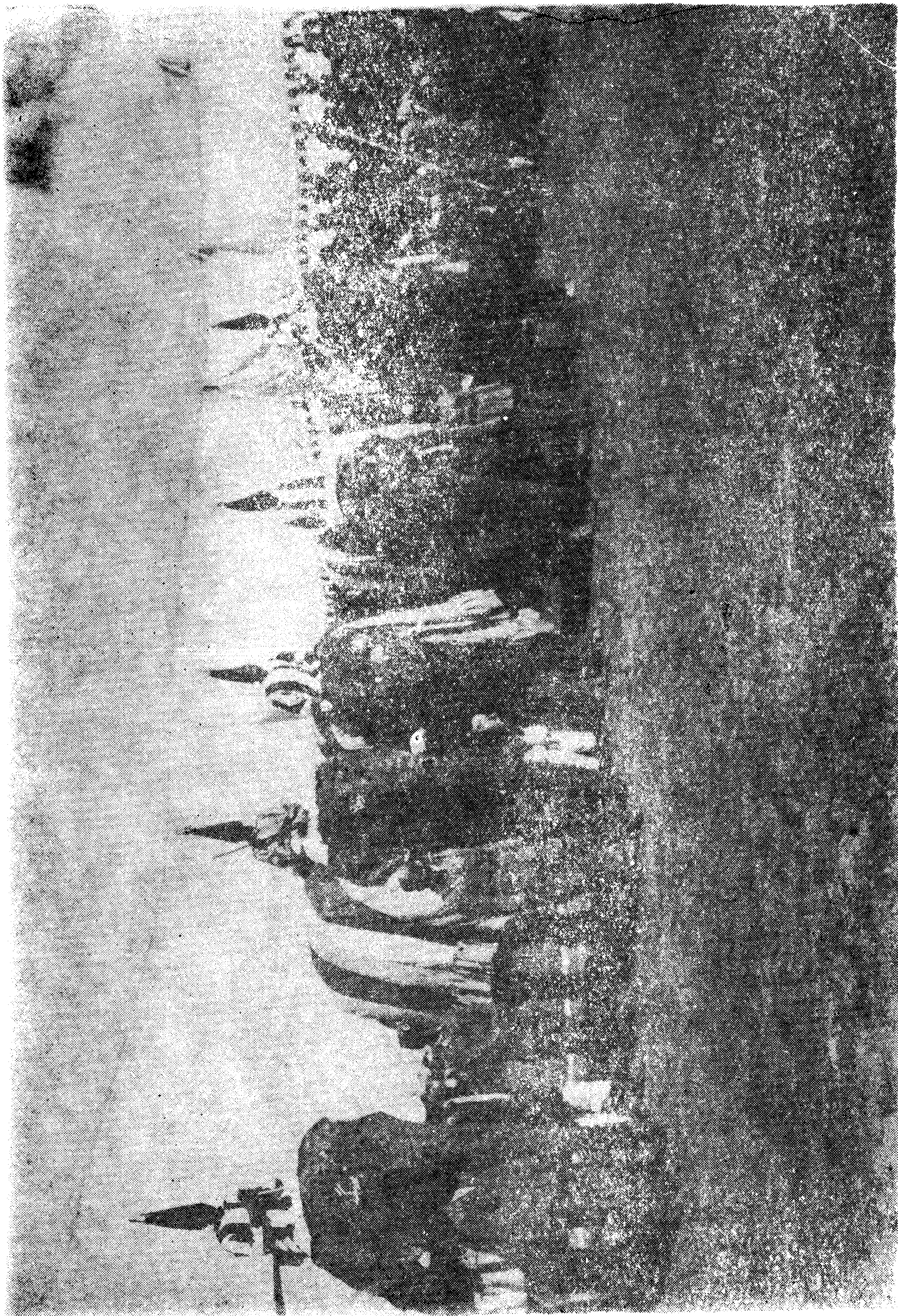
استاد قاسم خواننده شمیر کشور - و اولین  
خواننده‌یی که در توصیف‌استر داد استقلال افغانستان  
نغمات دلپذیر و اشعار حماسی ملی را در تمام محافل پرشکوه  
عهد امانی به سمع فدائیان راه استقلال رسانیده است .

ک ۵



عکس فرما ن اعلیحضرت امامان الله شاه غازي که درماه ثور سال ۱۳۰۷ ش در بين وارساو ومسکو بسر افرا زي استاد قاسم خواننده شهبير کابل ارسال فرموده اند.

526



فیل های نظارت نقلیات افغانستان - در مسرا سیم جشن استرداد استقلال  
افغانستان ماه اسد ۱۳۰۰ش



فیل های نظارت نقلیات افغانستان - در وقت نقل  
دادن توپ های اوت زد برای جهاد استرداد استقلال افغانستان - ماه حمل سال ۱۳۹۸ ش



پنج نفر از سفراء و نمایندگان دول خارج درماه اسدسال ۱۳۰۸ ش در د همزنک  
 بهمزراه عطاء الحق خان وشیرجان خان دوریک میز دیده میشوند .  
 واین هیأت های سیاسی جریانات سال ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸ شمسی را بچشم سر دیده اند.

## یاد داشت

در وقت مطالعه کتاب تبدیل کلمات «اشتباهات طباعتی» بطریق آتم مدنظر

گرفته شود :

صحت	غلط	صفحه	سطر
۶۳	۶۴	ب	۲۱
۸۵	۵۸	ب	۲۱
بنی آدم	آدم	۲۶	۲
می نوشتم	می نوشتم	۳۴	۲۰
بودند	بودنو	۴۱	۳
حافظه	حافظ	۴۲	۲
اباظة المحاسی	ابالظة محاسی	۶۶	۸
ورود	درود	۷۴	۱۰
لیون	لبیون	۱۱۱	۱۲
۱۷	۷	۱۱۳	۷
لارد	لار	۱۷۲	۴

صحت	مغلط	صفحه	سطر
پادشاه	پاد	۱۷۲	۴
آرزو	آواز	۱۸۷	۷
در	در در	۲۰۲	۱۳
ابو الفیض	ابو لفیض	۲۰۳	۱۱
سهمان	سمان	۲۱۲	۹
روسیه	رو	۲۲۸	۴
روز	روزی	۲۳۱	۱۸
تا	دتا	۲۵۳	۱۵
دو مقدار	دو ستر	۲۵۵	۱۰
خط	ط	۲۵۸	۷
پذیرائی	پذیدائی	۲۵۸	۱۸
هجیر	حجیر	۲۸۰	۴
علم و عرفان	و عرفان	۲۸۳	۱۹
بیست	بسیت	۲۹۳	۹
فابریک	فابر فابریک	۲۹۶	۵
کارخانه	کار خاتمه	۲۹۸	۳
میکنند	مکنید	۲۹۸	۶
نماینده ما	نمایند ما	۲۹۹	۶
بر حسب امر	به حساب امیر	۳۰۵	۹

- ب -



صحت	غلط	صفحه	سطر
ات	است	۳۰۷	۹
در	آدد	۳۲۱	۱
تلگرام	تلگرم	۳۲۲	۱۰
سال	وسال	۳۲۷	۱۶
سرا	امر	۳۳۶	۱۷
در روز	دروز	۳۳۷	۳
هر روز	هر	۴۴۳	۶
عکس	ماعکس	۴۴۳	۱۲
نماید	انماید	۴۴۳	۱۵
حسینه	حسینه	۳۵۱	۶
فابریکه	فریکه	۳۹۶	۱
حذف است	بکرو قابل	۴۰۷	۱۸۹۱۷
امان الله	امالله	۴۱۰	۵
سینما یند	سینماید	۴۱۰	۱۲
غیرت	عزت	۴۱۰	۱۵
جاداشتند	داشتند	۴۲۱	۱۶
و	او	۴۳۳	۱۲

پاورقی صفحه ۱۶۴ مربوط سرفرانسیس همفریز است .

در بخش عکس هاشم شخص کلاه سفید غلام جیلانی خان است و سهواً غلام صدیق طبع شده است .

## نوت :

آثار مؤلفه و کيلى پوپلزائى كه آساده چاپ است:

۱ جلد دوم تاريخ احمد شاهى

۲ - تاريخ دوره سلطنت اسان الله شاد غازى

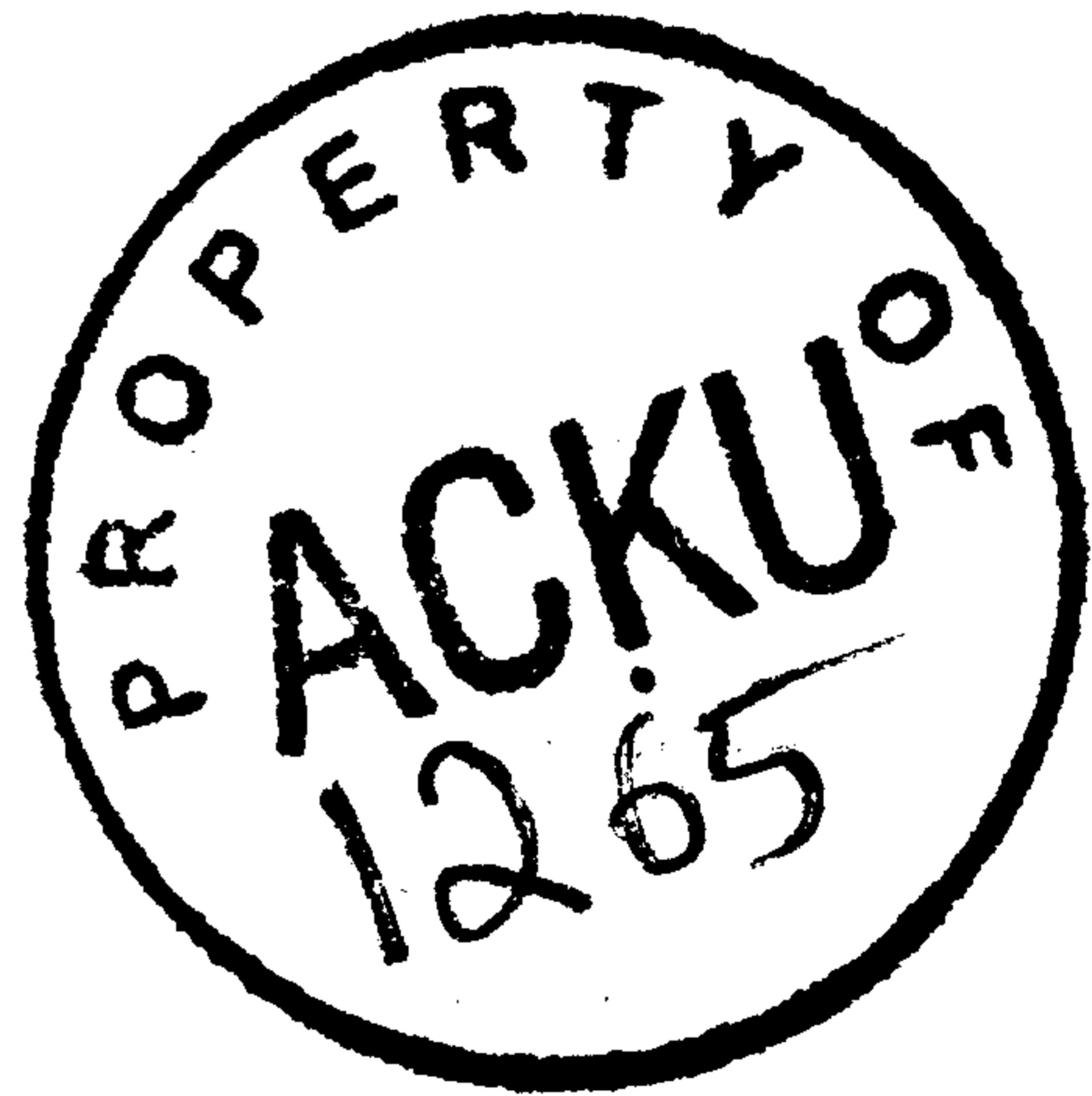
۳ - تاريخ مطابع و مطبوعات افغانستان .

۴ - سوا نوح سیرزا عبد القادر بيدل

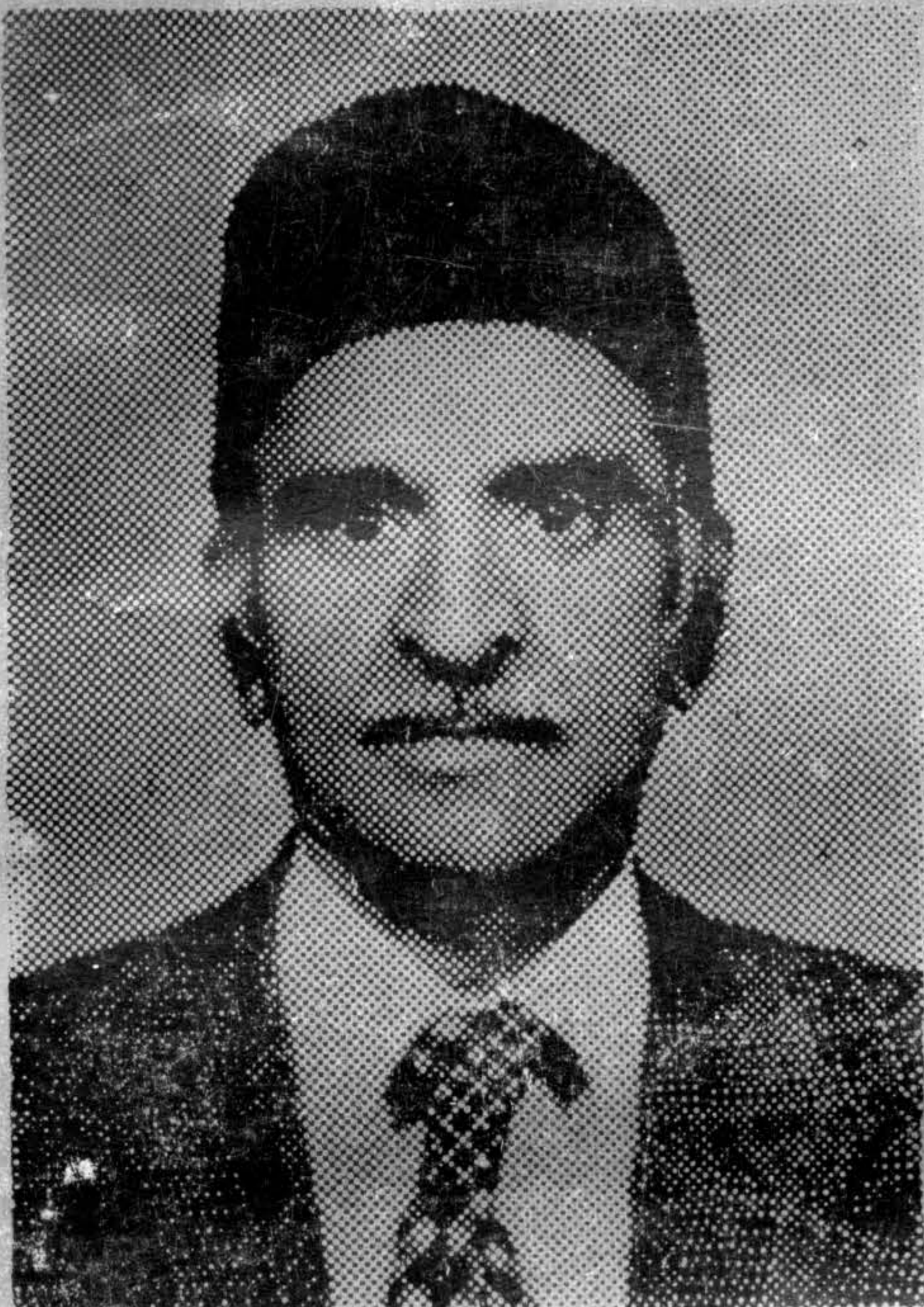
۵ - تاريخ ابدالبيان .

۶ - تاريخ انقراض دوره درانى

۷ - واقعات سال - ۱۳۰۸ ش .



533



عزیزالدین وکیلی پوپلزائی بتاريخ  
یکشنبه (۶) سنبله سال ۱۲۹۷ شمسی  
درجهادھی کابل بدنیاآمده است. آغاز ماموریت  
رسمی وی اول حمل سال ۱۳۱۷ شمسی و تاریخ  
تقاعدش از رتبه اول (۱۹) سنبله سال ۱۳۵۲  
شمسی می باشد. موصوف بعد از تقاعد  
نیز به خدمت مطبوعات و نشرات کشور  
پرداخته همکاری آن تاکنون ادامه دارد.  
آثار چاپ شده وکیلی ازینقرار اند :

۱- احمدشاه وارث ومجدد امپراتوری

افغانستان- جلد اول در سال ۱۳۵۹ طبع شده

است.

۲- تیمورشاه درانی- دریک جلد در سال

۱۳۳۳ شمسی طبع شده است.

۳- تیمورشاه درانی - در دو جلد در سال ۱۳۴۶ ش طبع شده است.

۴- تاریخ زمانشاه درانی - در سال ۱۳۳۷ شمسی طبع شده است.

۵- دیوان اعلی - رساله‌یی در تاریخ وزارت مالیه - در سال ۱۳۴۳ شمسی طبع

شده است.

۶- دیوان اشعار تیمورشاه درانی- در سال ۱۳۵۹ طبع شده است.

۷- هنر خط در افغانستان در دو قرن اخیر - تاریخ طبع ۲۱ میزان سال ۱۳۴۲ ش

۸- خزینه الاشراف ((مجموعه‌ئی از خطاطی امروز افغانستان)) در سال ۱۳۵۶ ش طبع

شده است.

۹- غزنه در دو قرن اخیر - در سال ۱۳۵۶ ش طبع شده است.

۱۰- سوانح سید جمال الدین افغانی در نظم - در سال ۱۳۵۴ ش طبع شده است.

۱۲- تاریخ خرقة شریفه واقع در قندهار- در سال ۱۳۴۶ شمسی طبع شده است.

۱۳- هنر هفت قلم - رساله‌یی در فن خطاطی در سال ۱۳۶۱ شمسی در مجله هنر

نشر شده است.

انتشارات کمیته دولتی طبع و نشر ج ۱۰۰ -

مطبعه دولتی



**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)  
Ketabton.com: The Digital Library**